શ્રી

આનંદઘનજી કૃત ચોવીશી.

[અર્થયુક્ત તથા]

શ્રી વીશસ્થાનક તપઃ વિધિ,

(પૂજા સાર્થ તથા કથાઓ વિગેરેનો સંગ્રહ)

તૈયાર કરી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા—ભાવનગર.

વિક્રમ સંવત ૧૯૮૨ વીર સંવત ૨૪૫૨

ભાવનગર—ધી આનંદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈએ છાપ્યું

કિંમત રૂા. ૨-૮-૦

सुभाषितानि ।

यतो धर्मस्ततो जयः ।

वित्तस्य सारं किल पात्रदानम् ।

उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम् ।

धर्मस्य त्वरिता गतिः ।

परोपकाराय सतां विभूतयः ।

परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् ।

महाजनो येन गतः स पन्थाः ।

मन एव मनुष्याणां कारणं बन्धमोक्षयोः ।

शिवमस्तु सर्वजगतः, परहितनिरता भवन्तु भूतगणाः ।
दोषाः प्रयान्तु नाशं, सर्वत्र सुखीभवतु लोकाः ॥

પ્રસ્તાવના.

એ તો નિ સશય છે કે પ્રાય હરેક પુસ્તકોનો ઉદ્દેશ કોઇને કોઇ પ્રકારે જનસમૂહને સન્માર્ગ દર્શાવી ઉત્તમ પ્રકાર સદ્વૃત્તિ ધારણ કરાવી સુખ પ્રાપ્ત કરાવવાનો હોય છે આ પુસ્તકનો ઉદ્દેશ પણ તેજ છે હવે વાચકવૃંદે વિચારવાનુ એ છે કે સુખ એટલે શુ ? મહાન્ ઋદ્ધિવિજયી થઇ ભરતાદિક ચક્રવર્ત્તિની પેરે અનેક માડલિક રાજાઓપર આધિપત્ય ભોગવવુ તે સુખ ? અથવા અખુટ લક્ષ્મીથી ભરેલા ભડારના સ્વામી બની લલિતલલનાઓથી નાનાપ્રકારના ભોગો ભોગવવા તે સુખ ? યા તો દીર્ઘાયુષી થઇ અનેક વિનયવાળા સૌર્યવાન્ પુત્રો જે સમૂહ આજ્ઞાનુ પાલન કરતો હોય તે સુખ ? વાસ્તવિક રીતે આ મતમા અવલોકન કરનાર વિબુધજનને જણાશે કે ઉપરોક્ત એકે બાબતમા વાસ્તવિક સુખ લેશમાત્ર પણ નથી, કેમકે તે પુદ્ગલિક હોઇ નાશવત સ્વભાવવાળા છે જે માટે ભગવન્ મહાવીરસ્વામીના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય ધર્મદાસ ગણી ઉપદેશમાળામા કહે છે કે—

> कह त भन्नइ सुख, सुचिरणवि जस्स दुक्खमुल्लिअइ ॥
>
> ज च मरणावसाणे, भवससाराणुबधि च ॥ १ ॥

અર્થ—ઘણા કાળે પણ જેના પરિણામે દુ ખ વેઠવુ પડે તેને સુખ કેમ કહીએ ? અર્થાત્ ન જ કહીએ મરણ પછી નરકાદિગતિરૂપ સસારમા પરિભ્રમણ કરવુ પડે અથવા ગર્ભાવાસાદિ દુ ખ સહેવુ પડે તે સુખજ ન કહેવાય

તેત્રીશ સાગરોપમ પ્રમાણ આયુષ્યવાળા અનુત્તરવિમાનવાસી દેવોના જેટલુ સુખ સસાર ની અદર અન્ય કોઇ ગતિમા નથી હોતુ તે સુખને દીર્ઘ કાળ પર્યન્ત ભોગવ્યા પછી પણ પુન જન્મજરાદિનુ દુ ખ પ્રાપ્ત થાય છેજ, તો પછી તેવા સુખને સુખ કેમ કહેવુ ? અર્થાત્ નજ કહેવુ 'ત્યારે વાસ્તવિક અવિચળ સુખ ક્યા છે ? અને કોને છે ?' તેવુ સુખ તો કેવળ મોક્ષની અદર સિદ્ધભગવન્તોનેજ હોય છે

હવે તે સુખ શી રીતે પ્રાપ્ત થાય ? તે સબધી કઇ કહેવુ એ આ સ્થળે અનુચિત નહિ ગણાય પરમોપકારી શ્રી તીર્થ કર મહારાજાઓએ તેનુ અનંત અવ્યાબાધ સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે દાન, શીલ, તપ અને ભાવના રૂપ ચાર પ્રકારના ધર્મનુ સેવન કરવાનુ કહ્યુ છે યથાર્થ રીતિ એ ચતુર્વિધ ધર્મનુ સેવન કરનાર પ્રાણી અનુક્રમે ઉપરોક્ત સુખને ભોગવનાર થાય છે

આ ગ્રથની અદર (બીજા ભાગમા) ઉપર કહેલા ચાર પ્રકારના ધર્મમા અન્તભૂત થતા વીશસ્થાનકના તપને પ્રધાન સ્થાન આપવામા આવ્યુ છે એ ભિન્ન ભિન્ન વીશસ્થાનક પદ આરાધવાથી કોને કોને શુ ફળ પ્રાપ્ત થયુ ? તે સબધી દરેક પદને આરાધનાર મહાપુરુષની કથા આપી યથાશક્તિ ગ્રથને રસિક બનાવવા યત્ન કર્યો છે તે વાચવાથી સ્વય અનુભવગોચર થશે

આ અવસર્પિણી કાળમા થયેલા ચોવીશ જિનેશ્વરોએ પોતાના પૂર્વભવમા આ સ્થાનકોનુ આરાધન કરી જિનનામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું હતુ પહેલા અને છેલ્લા તીર્થકરે વીશે સ્થાનકનુ આરાધન કર્યું હતુ અને બાકીના બાવીશ જિનેશ્વરોએ તેમાનુ કોઇ પણ એક પદ આરાધી ત્રૈલોક્યવદ્ય તીર્થકરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું હતુ તેવીજ રીતે જે કોઇ ભવ્ય પુરુષ વીશસ્થાનક તપનુ આરાધન કરશે તે શ્રી જિનેશ્વરની અદ્ભુત લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરશે.

આ બુકના બે વિભાગ કરેલા છે તેમા પહેલા ભાગમા શ્રી આનંદઘનજી મહારાજ કૃત ચોવીશી શ્રી જ્ઞાનવિમલસૂરિકૃત બાળાવબોધ સહિત આપવામા આવેલ છે તેના પૃષ્ટ ૧૯૨ થયેલ છે

બીજા ભાગમા વીશ સ્થાનક સબધી તમામ બાબતોની શરૂઆત પ્રથમ શ્રી વજ્રપંજર સ્તોત્ર અર્થ સહિત આપી તે પછી કરેલ છે તેના પ્રારભમા વીશ સ્થાનક આરાધનની વિધિ આપવામા આવી છે ત્યારપછી વીશ સ્થાનકની પૂજા શ્રી વિજયલક્ષ્મી સૂરિની કરેલી અર્થ સાથે આપેલ છે ત્યારપછી તેના ચૈત્યવદનો સ્તવનો, સ્તુતિઓ અને સઝાયો મળી શકી તેટલી દાખલ કરેલ છે પ્રાંતે વીશે સ્થાનકનુ આરાધન કરનારની વીશ કથાઓ ક્રમસર આપવામા આવી છે તે કથાઓ ખાસ વાચવા લાયક છે શિવાય પરચુરણ પણ કેટલીક વસ્તુઓ ઉપયોગી જાણી તે દાખલ કરેલ છે

વીશ સ્થાનકને અગે મળતુ તમામ સાહિત્ય દાખલ કરવાની ઇચ્છા છતા વીશ સ્થાનકનો રાસ શ્રી જિનહર્ષ કૃત છે તે દાખલ કરેલ નથી તેમા આવતી વીશે કથાઓ આ બુકમા આપવામા આવી છે વીશ સ્થાનકની પૂજાઓમાથી શ્રી વિજયલક્ષ્મી સૂરિકૃત પૂજા અર્થ સાથે દાખલ કરી છે બીજી બે પૂજા શ્રી રૂપવિજયજી મહારાજની કરેલી તેમજ શ્રી આત્મારામજી મહારાજની કરેલી છે તે પણ દાખલ થઇ શકેલ નથી આ શિવાય તો પ્રાયે ઘણુ ખરૂ દાખલ કરેલ છે

આ બુક તૈયાર કરવામા અમે ઘણી ખરી તો તૈયાર સાધનોનોજ ઉપયોગ કર્યો છે આનંદઘનજી મહારાજની ચોવીશી ઝવેરી ભાણે લાલ વેનાભાઇએ છપાવની તે ઉપરથીજ અક્ષરશ છપાવી છે વીશ સ્થાનક તપનુ આરાધન કરવાની વિધિ અને વીશ સ્થાનકના આરાધન કરનારની કથાઓ શા હઠીસીંગ દામોદરદાસ અમદાવાદનિવાસીએ છપાવેલી વીશ સ્થાનક સબંધી બુક ઉપરથીજ લીધેલ છે વીશ સ્થાનકની પૂજાનો અર્થ અમે લખ્યો છે અને બીજી બાબતમા કથંચિત્ શુદ્ધિ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે

વીશ સ્થાનકના આરાધન માટે ખમાસમણ દેતી વખતે જે જે ગુણ બોલીને ખમાસમણ આપવાના છે તે છપાયા બાદ તેમા કાઇક અશુદ્ધિ લાગવાથી અને તે સસ્કૃત ભાષાબદ્ધ હોવાથી તેનુ (પૃષ્ટ ૪૦ નુ) જ માત્ર શુદ્ધિપત્ર બનાવીને આ સાથે આપેલુ છે બીજા ગુજરાતી વિભાગમા કથંચિત અશુદ્ધિ હશે પરતુ તેનુ શુદ્ધિપત્ર કરેલુ નથી

આ બુક છપાવવામા પૂરતી આર્થિક સહાય અમદાવાદ નિવાસી સુપ્રસિદ્ધ શેઠજી જમનાભાઇ ભગુભાઇના સ્વર્ગવાસ પછી તેમના ધર્મપત્નિ બ્હેન માણેકબાએ પોતાના પતિના શ્રેયાર્થે તેમજ નામસ્મરણાર્થે આપેલી છે તેમનો આભાર માનીએ છીએ તેઓ તો આની નકલો ભેટજ આપવાના છે પરતુ જેમને ભેટ ન મળી શકે તેમને લાભ મળવા માટે અમે અમુક નકલો વધારે છપાવેલી છે

આ બુકમા મતિદોષથી અથવા દૃષ્ટિદોષથી રહેલી ભૂલચૂકને માટે ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છા મિ દુક્કડ આપીએ છીએ.

સવત ૧૯૮૨ }
વૈશાખ શુદિ ૧ }

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા

ભાવનગર

—⁂—

अनुक्रमणिका.

વિભાગ પહેલો.

વિભાગ બીજો.

શુદ્ધિપત્ર

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨	૩	એ પદ નીચે વજ્ર સિંહાસન છે	એ પદ બંને પાદ નીચે વજ્રશિંહાસન [તળીયારૂપ છે
૩	૫	આદિ	આવિરા
૪	૧૦	વીજિત વ્યજન	વીજિત વ્યજન
૪	૧૭	વાત્રીત્ર	વાદિત્ર
૪	૨૦	શ્રી સ્વપગ	શ્રી સ્વપરા
૫	૧૭ થી ૨૬	વરણીકમ	વરણીઅકર્મ રેક પંક્તિમા)
૬	૧ થી ૫	વરણીકર્મ	વરણીયકર્મ (દરેક પંક્તિમા)
૬	૨-૩	ચક્ષુદર્શના-અચક્ષુદર્શના	ચક્ષુર્દર્શના-અચક્ષુર્દર્શના
૭	૨૩	શ્રી વર્ણિકસૂત્ર	શ્રી વર્ણકસૂત્ર
૮	૧	ઉદ્યમ સુના	ઉદ્ગમસુના
૮	૪	ગણીપિટકાય	ગણિપિટકાય
૮	૧૮	અપરિશ્રાવિ	અપરિસ્રાવિ
૧૫	૧૪	કુલિંગી સમવર્જન	કુલિંગી સંગવર્જન રૂપ
૧૭	૩	ગૃહિત	ગૃહીત
૩૨	૨	દશવેકાલિક	દશવૈકાલિક
૪૦	૧	મધપુંજ	મધપુંજ

વીશસ્થાનકના ખમાસમણુ દેતી વખત બોલવાના દુહા.

(પ્રારભના અ ક પ્રમાણે પદ સમજવુ)

૧ પરમ પચ પરમેષ્ઠીમાં, પરમેશ્વર ભગવાન,
ચાર નિક્ષેપે ધ્યાઇએ, નમો નમો જિનભાણુ. ૧

૨ ગુણ અનત નિર્મળ થયા, સહજસ્વરૂપ ઉજાસ,
અષ્ટ કર્મમળ ક્ષય કરી, ભયે સિદ્ધ નમો તાસ ૨

૩ ભાવામય ઔષધસમી, પ્રવચન અમૃત વૃષ્ટિ
ત્રિભુવન જીવને સુખકરી, જય જય પ્રવચન દષ્ટિ ૩

૪ છત્રીશ છત્રીશી ગુણે, યુગપ્રધાન મુણીંદ,
જિનમત પરમત જાણતા, નમો નમો તે સૂરીંદ ૪

૫ તજી પરપરણિતિ રમણતા, લહે નિજ ભાવ સ્વરૂપ,
સ્થિર કરતા ભવિલોકને, જયજય સ્થવિર અનૂપ ૫

૬ બોધ સુક્ષ્મવિણુ જીવને, ન હોય તત્ત્વપ્રતીત,
ભણે ભણાવે સૂત્રને, જય જય પાઠક ગીત ૬

૭ સ્યાદ્વાદ ગુણ પરિણમ્યો, રમતા સમતા સગ,
સાધે શુદ્ધાનદતા, નમો સાધુ શુભરગ ૭

૮ અધ્યાતમ જ્ઞાને કરી, વિઘટે ભવભ્રમભીતિ,
સત્ય ધર્મ તે જ્ઞાન છે, નમો નમો જ્ઞાનની રીતિ ૮

૯ લોકાલોકના ભાવ જે, કેવળીભાખિત જેહ,
સત્ય કરી અવધારતો, નમો નમો દર્શન તેહ ૯

૧૦ શૌચમૂળથી મહાગુણી, સર્વ ધર્મનો સાર,
ગુણ અનતનો કદ એ, નમો વિનય આચાર ૧૦

૧૧ રત્નત્રયી વિણુ સાધના, નિષ્ફળ કહી સદૈવ,
ભાવરયણનુ નિધાન છે, જય જય સયમજીવ. ૧૧

૧૨ જિનપ્રતિમા જિનમંદિરા, કંચનના કરે જેહ,
બ્રહ્મવ્રતથી બહુ ફળ લહે, નમો નમો શિયળ સુદેહ ૧૨

૧૩ આત્મબોધવિણુ જે ક્રિયા, તે તો બાળક ચાલ,
તત્ત્વાર્થથી ધારીએ, નમો ક્રિયા સુવિશાળ ૧૩

૧૪ કર્મ ખપાવે ચીકણાં, ભાવમંગળ તપ જાણ,
પચાસ લબ્ધિ ઉપજે, જય જય તપ ગુણખાણ ૧૪

૧૫ છઠ્ઠ છઠ્ઠ તપ કરે પારણું, ચઉનાણી ગુણનામ,
એ સમ શુભપાત્ર કો નહીં, નમો નમો ગોયમસ્વામ ૧૫

૧૬ દોષ અઢાર ક્ષય ગયા, ઉપમા ગુણ જસ અંગ,
વૈયાવચ્ચ કરીએ મુદા, નમો નમો જિનપદ સંગ ૧૬

૧૭ શુદ્ધાતમ ગુણમેં રમે, તજી ઇંદ્રિય આશંસ,
થિર સમાધિ સંતોષમાં, જય જય સંયમ વંશ ૧૭

૧૮ જ્ઞાનવૃક્ષ સેવો ભવિક, ચારિત્ર સમકિત મૂળ,
અજર અમરપદ ફળ લહો, જિનવરપદવી ફુલ ૧૮

૧૯ વક્તા શ્રોતા યોગથી, શ્રુત અનુભવ રસ પીન,
ધ્યાતા ધ્યેયની એકતા, જય જય શ્રુત સુખલીન ૧૯

૨૦ તીર્થયાત્રા પ્રભાવ છે, શાસન ઉન્નતિ કાજ,
પરમાનંદ વિલાસતા, જયજય તીર્થ જહાજ ૨૦

(આ દુહા શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિની કરેલી વીશસ્થાનકની પૂજાનાજ છે)

સદ્ગત શેઠ શ્રી જમનાભાઈનો જીવનવિકાસ

" अंगं गलितं पलितं मुंडं, दशनविहीनं जातं तुंडम् ।
वृद्धो याति गृहीत्वा दंडं, तदपि न मुंचत्याशापिंडम् ॥

“અંગ ગળી ગયું, શિરના કેશ શ્વેત થઈ ગયા, મુખ દાંત વિનાનું થઈ ગયું અને વૃદ્ધ થઈ લાકડી લઈને ચાલવા લાગ્યો, તથાપિ માણસ આશારૂપ પિંડને છોડતો નથી ”

આશા અમર છે " લાખો નિરાશામાં છુપાયેલી આશા અમર છે " એમ માની આશા અને આશામાં માનવી સંસારમાં ફુલાઈ ફાળકો બની, રખડી રઝળીને છેવટ રવડી જાય છે એ સાથે સત્ય તો એ સોચવાનું હતું કે " જીવન અમર નથી " પુણ્યવન્તોને એવાજ વિચાર અને વર્તન સાંપડે છે કે “ દશ દૃષ્ટાંતે દુર્લભ મનુષ્ય ભવ આત્મસાધન માટે જ છે ”

સંપત્તિ અને સંતતિ સાંપડે, વૈભવ અને સાહિબીનો વિકાસ થાય એટલે હૃદયમાંથી ધર્મ-ભાવના નાશ પામે એવા તાદૃશ્ય ચિતાર શ્રીમાન્ શેઠ જમનાભાઈની જીવન-વાટિકામાંથી જડી આવતો નથી ત્યાં તો સાન જુદું જ જડે છે લક્ષ્મી અને ભાગ્યની ભરતીના મોજાં હેઠળ એમના હૃદયસાગરમાંથી ધાર્મિક-ભાવનાનાં તેજસ્વી રત્નો પ્રકાશતાં હતાં ધાર્મિક-ભાવનાના પૂર્વ સંસ્કારો ભાગ્યવન્ત પિતાશ્રી શેઠ ભગુભાઈથી મળ્યા હતા અને એમના ખાનદાની કુટુંબની ગળથૂથીમાંજ રોપાયા હતા ગર્ભશ્રીમન્તાઈના ભુવનમાં એ બાળ-સંસ્કારોની વય વધતાંની સાથે વૃદ્ધિ થતી ગઈ ભાગ્યદેવીની કૃપા વધતી ગઈ, પૂર્વપુણ્યાઈની શક્તિઓ ખીલતી ગઈ, તેમ તેમ અન્તરપટ પર હાર્દિક ધાર્મિક-ભાવનાનાં ચિત્રો ખડાં થતાં ગયાં

અમે તેમની આત્મકથા કે જીવન-વૃત્તાંત લખવાનો પ્રયાસ નથી આદર્યો, તથાપિ આમાં અમારા અન્તરમાં ઉદ્ભવેલાં કંઈક હાર્દિક-ભાવનાનાં કંઈ કંઈ છુટાં છુટાં સ્મરણો છે એની સાથે ઉપયોગી એવી કેટલીક નોંધ છે જીવન-કથા કે આત્મવૃત્તાન્ત કે ટુંકી રૂપરેખા દુનિયામાં એની જ આળેખાય છે કે જેઓએ પોતાની જિન્દગીનો મોટો ભાગ લોકસેવા કે શાસનસેવાના ચરણે અર્પણ કર્યો હોય. જેઓએ પોતાના દ્રવ્યનો સદ્વ્યય સ્વકલ્યાણની સાથે પરકલ્યાણ અને શાસનોન્નતિના હિતમાં કર્યો હોય.

આલમ એનેજ પૂજે છે, લોકો એનેજ નમે છે, ગુણ તો એનાજ ગવાય છે કે જેઓએ

જગમાં પરમાર્થે શાસન કે સમાજમાં પોતાની સુખસમૃદ્ધિનો ભોગ આપ્યો કે એ । અગે ત્યાગ કર્યો હોય, જેના જીવનમાંથી અન્યને બોધ ગ્રહણ કરવા લાયક કાંઈપણ સાર મળી આવતો હોય.

જેવું આપણે આપણા કલ્યાણ માટે કામ કરીએ તે આપણું જ । અને ઉચ્ચતમ કલ્યાણ માટે જરૂરનું છે, તેટલું જ બીજાની સેવા કરવી તે આપણું જ । સુખ અને કલ્યાણ માટે જરૂરનું છે, માટે જ મીને ભૂમિને ભારરૂપ નહિ થતા ભૂષણરૂપ થવું તે જ મનુષ્ય માત્રની ફરજ છે

ઇંટ અને ચુનો, લાકડા અને લોખંડ પાણીઆ અને જમીનોવાળા બહુમાં મૂકેલા પૈસાના હિસાબમાં, ધધા અને મોજમાં, વાડી ગાડી કે બાગીચાં કંચન કે કામીનીમાં જડી રહેલ મોજમજાઓ કરતા મનુષ્ય જીવનમાં બીજી ઘણી ઘણી કલ્યાણકારી મઝાઓ છે

શ્રીમાન્ શેઠ જમનાભાઈ એટલે અનાથ મુગા જાનવરોના પાલક પિતા જીર્ણ મન્દિરોના સાચા ઉદ્ધારક, દેવ ગુરૂ ધર્મના સાચા ભાવિક જૈનધર્મના સાચા પ્રચારક, અને શ્રી શત્રુંજય આદિ તીર્થોના સાચા રક્ષક શેઠ જમનાભાઈ એટલે ત્યાગની સાચી પ્રતિમા આજુ જૈનત્વ સાચી વિનયતા અને શાસનનું સાચું તેજ

મ્હોટાઈનો મદ એમની ગર્ભશ્રીમન્તાઈને જરાયે સ્પર્શી શક્યા નહોતો. મા બાપની હેતને એમના અમથી ખાનદાનીમાંથી ખીલતા વિવેકના પ્રસાદને ખોલ્યો નહોતો બજ મીનોના માતબર સુધી ઉભા થતા ગમતા બોજાએ એમની ધાર્મિક દિનચર્યાને જરાયે પાંગળી કે ઢીલી કરી નહોતી.

આવી બધી શ્રીમન્તાઈમાં વસેલી એમની સાદી મળતાવડા અને નિખાલસ નમ્રતા મોટા તવંગરો અને ગરીબોને અજાયબીમાં નાખતી હતી. એમની સાદાઈ તો એટલી બધી જાણીતી છે કે સામાન્ય કોટીના બાળકોની સાથે વાર્તામાં પણ વિવેકયુક્ત વર્તન મૂકી ગુમાવતા નહિ ન્હાના બાળકોની સાથે પણ પોતે બહુ આનંદ ઉપજાવે તેવી ભાષા વાપરતા હતા. એમની આખી દરેક મુસાફરીમાં એમના મ્હોટાઈપણાના સેવકોઓ સાથ ' આનન્દમાં ઉમેરો " જ્હાના બાળકોની હાજરીથી હમેશા થતો હતો કોઈ કે ભાવની ધારા એમના જન્મ સદ્ગત ઉપર મૂકી જાણી નહોતી. આવી પડતા દુર્ઘટ બનાવને સતોષ અને શાંતિથી સહેના ભાખ્યુ હોય તેટલુંજ ભોગવવાનું છે એવું એ સ્વમુખે વદતા ધન દૈવતની જ્વાલામાં વસતા હતા, એમજ ફુ મરવાના સારે સેવામાં દશ નોકરોની જોગવાઈ છતા સવારે ઉંચા ઘોડાની સમ મોટી કાળી ઘુમટમાંથી ઉતરી, પોતાનાજ બગીચાના વિવિધ જાતના ફુલોથી ભરેલી ઝોળી પોતાના જ હાથે ઉચકીને ભ્હાગની વાડીના કે સકડુંપરા શ્રી મહાવીરસ્વામીજીના દેરાસરના દ્વારમાં પ્રવેશ કરતા ત્યારે સહજ અન્તરમાં વસી જતુ કે પ્રભુના સાચા ભાવિક તો આજ એકી છે ધન્ય છે એ આત્માને ' દોલતની કમીના નહોતી તથાપિ ઉત્કૃષ્ટ વેશ કદી નહિ સજતા પણ સાચા જૈન-ગૃહસ્થને છાજતા અને ધર્મ-ભાવનાને દીપાવે એવાજ સાદમાં હમેશા શોભતા હતા

એમનો જીવન-દિવસ ધાર્મિક ભાવનાથી તરબોળ હતો એમની વૃદ્ધ નાડીમાં ધર્મ-ભાવનાનું સુવાસ અભીર જેસ ગંધ વહેતું હતુ પુસ્તક લખાવવામાં અને ચતુર્વિધ સંઘની ભક્તિમાં પોતાના દ્રવ્યનો સદ્વ્યય કરતા હતા ધાર્મિક-ભાવનાના અંગે એમની દિનચર્યામાં ધાર્મિક દૃષ્ટિએ નિહાળશુ તો આત્મિક સાધન સિવાય બીજું કશું જણાતું નહોતું

દરરોજ પ્રતિક્રમણ કરતા નિત્ય નવકારશી કે પોરસીનું પચ્ચખ્ખાણ કરતા એ પચ્ચખ્ખાણ પ્રભુપૂજા કર્યા પછીજ પાળતા ગમે તેટલા કામમા હોય છતા પ્રભુપૂજામા ઉતાવળ કરતા નહિ, પણ સમતા અને શાન્તિથી દેવસેવામા બે કલાક ગાળતા પ્રભુપ્રક્ષાલન અને અગલુહણ પૂજારી પાસે નહિ કરાવતા જાતેજ કરતા સ્નાન ભણાવવાનો નિયમ રોજનો હતો. સ્નાત્રમા રોજ સવા રૂપીઓ મૂકતા ફળપૂજામા બે સ્વસ્તિક ઉપર બે શ્રીફળ અને ઉત્તમ નૈવેદ્ય ધરાવતા ઓછામા ઓછા પચીશ વર્ષથી ગૃહ-ભોજનમા તૈયાર થયેલી બધી રસોઇ રોજ નૈવે દ્યમા મુકતા ગૃહદેરાસરની ઉપજ હરીપુરાના દેરાસરમા મોકલાવતા નિત્ય પ્રતિક્રમણ ન બને તો સામાયિક કરતા અને તે ન બને તો દેવાલયમા એક રૂપીઓ મૂકતા દેવસી-રાઇ પ્રતિક્રમણ અને નવસ્મરણનો અભ્યાસ હતો પર્યુષણમા છુટક છુટક ચાર ઉપવાસ કરતા મ્હોટી તિથિ જ્ઞાનપચમી, મૌન એકાદશી, કાર્તિકી, ચૈત્રી અને અશાડીએ પણ ઉપવાસ કરતા રાત્રીભોજનનો ત્યાગ હતો હમેશા ઉકાળેલુ પાણી વાપરતા બાર તિથિ લીલોતરી બધ કરી હતી એમા લીલા કેળા, કેરી કે દાતણની પણ છુટ રાખી નહોતી પોતાના બગીચાના ફુલ રોજ ખાસ માણસની સાથે કબૂતર અને ભોયણી મોકલાવતા શહેરમા પણ ઘણા દેરાસરોમા મોકલાવતા પૂર્વાચાર્યવિરચિત પૂજાઓ ભણાવવા ઉપર સારો રાગ હતો શેઠ જેઇતારામની ટોળીના સારા અભ્યાસી હોવાથી જાતે ઉલ્લા સપૂર્વક પ્રભુપૂજાઓ ભણાવતા

સુપાત્ર-દાન દેવાની ભાવના તો કાયમને માટે એટલી હદ સુધી તીવ્ર અને ઉત્કૃષ્ટ હતી કે પરમપૂજ્ય સાધુ સાધ્વીની ઉત્તમ વૈયાવચ્ચની સાથે ખપજોગ વસ્તુઓ આલ્હાદથી વહોરાવતા ચાતુ માસ પહેલા તો દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રના તમામ ઉપકરણો શહેરના બધા ઉપાશ્રયે અને જરૂર જણાયે બહારગામોમા પણ પૂ ડ પાડવામા દરવર્ષે પુષ્કળ નાણાનો ખરચ કરતા હતા

ગુરૂભક્તિનુ તો જબરૂ ઝરેન એમના હૃદયસાગરમાથી વહેતુ હતુ એનો પૂરતો ચિતાર તો આપી શકાય એમ નથી એમની વરેતી ભાવનાને "નાયગરાના ધોધ" ની ઉપમા આપી શકાય પરમપૂજ્ય શાન્ત દાન્ત ઉપકારી વયોવૃદ્ધ પન્યાસજી મહારાજ શ્રીદયાવિમળજી તથા પન્યાસજી મહારાજ સૌભાગ્યવિમળજી તથા મુનિ મહારાજશ્રી મુક્તિવિમળજીના હમેશ ભક્તિ કરતા હતા એમના માદગી સમયની વૈયાવચ્ચ અને ભક્તિપૂર્વકની શુશ્રૂષા તો આત્મભોગ અને ખરચથી ભરપૂર હતી એ મહાન્ આત્માઓના કાળધર્મનિમિત્તે ઓચ્છવ-પૂજાઓમા ઘણુ દ્રવ્ય વાપર્યુ હતુ આ સિવાય દરેક મુનિમહારાજ પ્રત્યે તેમને અપૂર્વ રાગ હતો

ફુરસદના સમયે ધર્મકથાઓ, સજ્ઝાયો અને રાસો વિગેરે ધાર્મિક ગ્રથો વાચતા અને વચાવતા એમના ભાવિક હૃદયમા નિરન્તર એજ ભાવના ઉલસી રહેતી હતી કે "જીર્ણ મન્દિરનો ઉદ્ધાર કરવો" જ્ઞાનપૂજા-પ્રભુપૂજા એ એમનો અજિત ભાવ હતો

આ એમનુ ધાર્મિક નિત્યકર્મ હતુ માદગીના પ્રસગ સિવાય કદી એ ક્રિયાથી અળગા રહ્યા નથી

મર્હુમશ્રીના મુખ્ય કેટલાક પરોપકારી કાર્યોની ટુક રેખા આ સ્થળે દોરીશુ તો તે અસ્થાને નહીં ગણાય

પોતાના સમાન કોમીના પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થોને જરૂર જણાયે ગુપ્ત રીતે સહાય આપવાને તેઓ ચૂકતા નહીં. દુઃખી દીન અને સાધર્મી બંધુઓની એવી જ રીતે માવજત કરતા. સત્પાત્રોની માગણી નમ્ર મંદ માનની લાગણીથી અમીદૃષ્ટિએ જોતા અને બુદ્ધિપૂર્વક એમનું સ્વાગત કરતા હતા.

એમના આંગણે આવેલ વ્યક્તિને કાંઈને કાંઈ દેતા દીધા વગર પાછા જવા દેતા નહિ. આવનાર તો સહેજ જનાર માગણી કરનાર એમના પગથીએથી ફિક્કે મ્હોડે ઉતરતા નહિ. એમનું બારણું નિરાશાનું સ્થાન નહોતું. એ તો સૌને માટે આશા, આશ્વાસન અને દયાનું આશ્રમ દેખાતું. સાધર્મીઓની સેવાનું એવું તો 'શુભ મંગળસ્થાન' હતું કે એમના જમણા હાથનું દાન ડાબો હાથ જાણી શકે નહિ, એવી એમની ઘણી મહત્તા ખાનદાની હતી.

લગ્ન અને જમણવારના ટાણાંઓએ પોતાની ઉત્તરાવસ્થાને અંગે વધની ઓછી હાજરી આપી શકતા, તથાપિ મરણ વિગેરેના વ્યવહાર પ્રસંગે સાથે મહોબ્બત સગાં-વ્હાલાં અને નાતજાતમાં સ્વ. હાજરી આપતા. આવા બધાએ પ્રસંગો સિવાય વિશેષતા તો એ હતી કે પ્રભુ-ભક્તિ, જાત્રા અને પૂજ્ય પદસ્થ સાધુ-સંતોના વરઘોડામાં અને શાસનોન્નતિના કાર્યમાં રસપૂર્વક ભાગ લેવાને હમેશા વધુ ઉત્સાહી ને ખંતીલા રહેતા હતા.

દુનિયાએ એમ જ માન્યું માનતો છે કે દીવાળીમાં દરેક બહારગામમાંથી ઘેર આવે. દીવાળીનું શુભ ટાણું મુસાફરી મોજમજામાં ઉજવે. સત્ય તો એ છે કે એ મંગળકારી પર્વો ધર્મારાધન માટે છે. પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા શ્રી મહાવીર દેવનું નિર્વાણ અને શાસનોપકારી ગણધરદેવ શ્રી ગૌતમસ્વામીનું કેવળજ્ઞાન આજ પર્વમાં છે. એ સમયે મુસાફરી મજાઓ, વિકથાઓ, પાપારંભના માર્ગોનો ત્યાગ કરવો અને ભલી ભાવનાથી આત્મસાધન કરવું યોગ્ય છે. એ લક્ષ્યમાં રાખીને સ્વર્ગસ્થ શેઠ જમનાભાઈ દરેક સાલ બહારગામ જુદા જુદા તીર્થોમાં દીવાળીનું પુણ્યપર્વ ધર્મ ધ્યાનવડે જ આરાધતા. ભદ્રેશ્વર, કુલપાકજી, આબુ, સમેતશિખર, રાણકપુર, માતર, ભોયણી અને પાનસર વિગેરે તીર્થોમાં જઈને દીવાળીનું પર્વ ટાણું ઉજવતા. આ તીર્થોમાં જે જે ખામીઓ જણાઈ તે તે દૂર કરાવી છે, અને જરૂર જણાતી જગ્યાઓએ તીર્થોનો ઉદ્ધાર કરવામાં પુષ્કળ દ્રવ્ય ખરચ્યું છે.

શ્રી ભોયણીજી તીર્થ અસ્તિત્વમાં આવ્યું અને શ્રી મલ્લીનાથજી ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા થઈ ત્યારથી એમની વર્ષગાંઠના દિવસે સ્વામીવાત્સલ્યનો જમણવાર શ્રી સંઘને દરેક સાલ આપ્યો છે.

શ્રી ભોયણીજીનું તીર્થ અસ્તિત્વમાં આવ્યું તે પહેલાં 'સાચા દેવ' ની યાત્રા તરીકે "માતરનું તીર્થ" ગુજરાતમાં પ્રસિદ્ધતાની ટોચે બિરાજતું હતું. એ જુના તીર્થનો ઉદ્ધાર શ્રીમાન શેઠે એટલી મોટી ઉદારતાથી કરવા માંડ્યો છે કે જ્યાં ઓછામાં ઓછા ચારથી પાંચ લાખ રૂપીઆનો ગંજાવર ખરચ થશે. અત્યારસુધીમાં દોઢથી બે લાખ તો ખરચાઈ ગયા છે.

શ્રી આબુજીનું ધામ ગુજરાતની ઉત્તર બાજુએ છે. એ પહાડપર વિમળશાહ મંત્રી વિગેરેએ બંધાવેલા પ્રાચીન કારીગીરી અને શિલ્પકળાના સુંદર નમુનારૂપ શ્રી નેમિનાથ ભગવાન વિગેરેના મ્હોટા વિશાળ જિનાલયો છે, જેના શિખરોના ગુંબજ તરફ પહાડી વાંદરાઓ ઉછાળા કરતી દોડી રહી છે. એ દેવાલયોની રક્ષામાં જૈનધર્મશાળા ન્હોતી તે પણ મર્હુમશ્રીએ નવીન બંધાવી છે.

કલોલમા સ્થાનકવાસીની વધારે વસ્તી હતી ત્યા જિનમદિર નહોતુ એની જરૂર જણાતા મર્હુમના મ્હોટા ભાઇ શેઠ મનસુખભાઇની ઇચ્છાથી નવિન દેરાસર, ઉપાશ્રય અને ધર્મશાળા બની છે એની પ્રતિષ્ઠા, નવકારશી અને ઓચ્છવમા આશરે દોઢ બે લાખનો ખરચ થયો છે એ ઓચ્છવના આમ ત્રણમા અમદાવાદનો જૈન સઘ, જૈન અને જૈનેતર શ્રીમત વર્ગ કલોલ પધાર્યો હતો, જેમા સર ચીનુભાઇ બેરોનેટ પણ હતા

શ્રી મેવાડ જીર્ણોદ્ધારની ટીપમા પચાસ હજાર રૂપીઆની મ્હોટી રકમ આપવાનુ નક્કી કર્યું છે દરેક સાલ દશ દશ હજાર આપી પાંચ વર્ષમા તે પૂરી કરવાની છે અત્યારસુધી ત્રણ વર્ષના ત્રીશ હજાર અપાઇ ગયા છે

આસપાસ જીર્ણોદ્ધારના ચરણમા ન્હાની મ્હોટી રકમો મળીને લાખો રૂપિયાના ભેટણા મર્હુમ ભાગ્યશાળી શેઠે કર્યા છે

જીવદયા એ તો એમનુ વ્હાલસોયુ ધન, પાજરાપોળ એ તો એમના આત્મ-પ્રાણ, એના રક્ષણ માટે જ અખૂટ સપત્તિના સ્વામી બન્યા હતા, એમ સ્હેજે કલ્પી શકાય તેમ છે

અમદાવાદના શિરે એક પાપ-કર્મનુ કલક મ્હોટેલુ હતુ તે જ્યારથી વસ્યુ હશે ત્યારથી ભદ્રકાળી માતાને દુર્ગાષ્ટમીના દિવસે એક બકરાનુ બળિદાન અપાતુ હતુ પાચેક વર્ષ ઉપર અમદાવાદમા હાલ બિરાજે છે એ પરમપૂજ્ય મુનિમહારાજશ્રી રામવિજયજીનુ ચાતુર્માસ હતુ એમની દિલચાવના અગે આખુ અમદાવાદ ખળભળી ઉઠયુ એનો અનાજ જીલ્લા કલેકટર મી હાર્ટશોર્નની પાસે ગયો શહેરમા શાતિ અને સુલેહ સાચવવાની ફરજ એ અમલદારની હતી મી હાર્ટશોન સાહેબે કાળીમાતાના પૂજારીઓને તથા મહાજનના શેઠ તરીકે શ્રીમાન્ જમના ભાઇ, શેઠ મગળદાસ, શેઠ સારાભાઇ ડાહ્યાભાઇને પોતાની રૂબરૂ બોલાવી વાટાઘાટ કરીને આખરે પતાવટ કરી આપી દરસાલનુ પાપકર્મ બધ થયુ એક દશ હજારની રકમ વ્યાજે મૂકવાનુ ઠર્યુ એના વ્યાજમાથી માતાની પૂજાદિ ક્રિયા અને બ્રહ્મભોજનાદિ ખરચ કરવો ઠર્યો એ રકમમા ચાર હજાર રૂપીઆ મર્હુમ શેઠ જમનાભાઇએ આપી " કાયમની જીવહિંસા " બચાવવામા હીસ્સેદાર બની મહા પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું છે

ઢોરોના વસવાટને સારૂ રાયગઢ ગામમા કેટલ-હાઉસીસ, પાણી પીવાના હવાડા, ચરવાને સારૂ મ્હોટા બીડો ને ખેતરો પાજરાપોળ તરફથી વસાવી દીધા છે ત્યા પચીશ હજારના ખરચે " ઢોરોના નિવાસ " પુરતી મર્હુમશ્રીએ પડાળીઓ બધાવી છે ખોડાઢોરના જીવન માટે લાખોની સખાવતો ઉદાર દિલથી કરવાને જરાયે થભ્યા નથી એ દાનનો પ્રવાહ ગગાનદીના પૂરની જેમ આગળ ને આગળ ધપ્યે જતો હતો

બાવીશ વર્ષથી સાર્વજનિક દવાખાનાનો લાભ શહેરી પ્રજાને આપે જાય છે કાબેલ અને બાહોશ દાકતરોને સારા પગા થી રાકયા છે, એમની સારવારમા રોજ ૩૦૦-૪૦૦ દર્દીઓની હાજરી કાયમને માટે રહે છે

હાલમા આશરે બે વર્ષ ઉપર એમના પૂજ્ય પિતાશ્રી શેઠ ભગુભાઇના વડામા એક નવિન

જિનમન્દિર સાથે મ્હોટા રૂમોવાળી વિશાળ ધર્મશાળા બંધાવી છે જ્યાં બહારગામના યાત્રાળુઓને ઉતરવાની ઉત્તમ સગવડ વાસણ ગોદડાની સાથે કરી છે

છેલ્લા દશ વર્ષથી ચૈત્ર અને આસો માસની આયંબિલની ઓળી શહેરમાં કેટલીએક જગ્યાએ જમે છે, પણ તે પહેલાં ભાગ્યેજ કોઇ કોઇ જગ્યાએ જોગવાઇ હતી. આજકાલ લગભગ પચાસ વર્ષથી મર્હુમ શેઠશ્રીના વડીલોના વખતથી તેઓ તે જમાડે છે

જ્ઞાનોદ્ધારમાં—ગ્રંથો લખાવવામાં ઘણું દ્રવ્ય વાપર્યું છે માન્યવર શેઠ માણેકલાલભાઇના લગ્નપ્રસંગે સાચા મોતી વિગેરે ઉંચી કીંમતના પાસ્તાળીશ છોડનું ઉઘાપન ઘણાજ ખર્ચે મ્હોટા શેઠના ભાગમાં કર્યું હતું એ સમયે નવકારશી વિગેરે સત્કાર્યોથી શાસનનો સારો ઉદ્યોત પ્રસર્યો હતો એમના જીવન-વિભાગમાંથી ધાર્મિક દૃષ્ટિએ આપણને ઘણું શિખવાનું છે—ગ્રહણ કરવાનું છે

આ તે પ્રભુ-પૂજા ઉપર કેટલી પ્રીતિ? પૂજા ભણાવવા ઉપર અંતરની કેટલી પ્રેરણા? ભાવના અને ભક્તિની કેવી ધગશ! એનું તો વર્ણન થઇ શકે એમ નથી. કુમસના આશ્રિમાભુવન જેવા રમ્ય-જિનાલયમાં જેઠ વદિ ૧૪ ના રોજ અંતરાય-કર્મની પૂજા ઉલ્લાસપૂર્વક ભણાવી, તથાપિ એ તાન જરાકે ઉતર્યું નહોતું અમાડ શુદિ એકમનો બેસતો મહિનો છે, માટે એ નિમે તો બહુજ ધામધૂમથી પૂજા ભણાવવી છે એ સદ્વિચારે જેઠ વદિ અમાસના દિવસે બધી તૈયારી કરી સુરતથી ઉત્તમ પ્રકારનું ફળ નૈવેદ્ય મંગાવી રાખ્યું એ ભાવનાપૂર્વક કરેલી તૈયારીનો અમલ નહિંજ થાય એવી ખબર જ્ઞાની વિના બીજાને ક્યાંથી હોય? "મનુષ્ય ધારે છે એક, કર્મ કરે કાંઇક બીજું" 'ઘડી પછી શું બનશે?' તેની ખબર કોઇને નથી ઉપ કાળની સૃષ્ટિ અંધારામાં જ ઢંકેલી છે પ્રભાતનું ખીલેલું પુષ્પ સાયંકાળે કરમાઇ જાય છે દીવામાં દીવેલ ખુટ્યું એટલે ટપ દઇને દીવો ઓલવાઇ જાય છે

સંગત સાક્ષર રાજકવિ કલાપિના કાવ્યમાં કહીશ કે—

તે માર્ગના પથિક હોય બધા દીસે છે છે મૃત્યુ જન્મ, જીવવું, મરવું આમ માત્ર
તો મૃત્યુથી રુદન જન્મથી હાસ્ય શાને? વૈરાગ્યમગ્ન રહી આયુ ન ગાળ શાને?

'શ્રીમાન્ શેઠ સાહેબ સાજા સારા કુમસમાં રાત્રીએ સુતા અને મોડી રાત્રે છાતીમાં સહજ દુખાવો થયો અને તુરતજ હાર્ટ ફેઇલ થયું સુતી વખતે શ્રીમાનશ્રીને માલુમ નહોતું કે 'થોડી વાર પછી આ ફાની-નાશવંત દુનિયાને છોડવી પડશે' એમની જીવન-રેખામાંથી એટલું તો જરૂર સૌ સમજે કે શ્રીમંત કે રંક દરેકને અણધારી વખતે—નોટીસ વગર મ્હોતનું વારંટ લાગુ પડશે.' માટે મળેલી સંપત્તિ કે જ્ઞાન બુદ્ધિનો સદ્વ્યય આત્મકલ્યાણ કે શાસનસેવામાં જરૂર કરશો, એજ હિતકર છે નહીં તો આવ્યા એવા ખાલી હાથે અને વિને મ્હોટે ચાલ્યા જશો ઉત્તમ ભવ હારી જશો પછી તો એમજ મનાઇ જશે કે ઝાડનું માટેનો કીડો ઝાડમાં જ તરફડીને નાશ પામ્યો

જુના સંસ્કાર છતાં નવા યુગમાં મ્હારો ધર્મ મ્હારું તીર્થ અને મ્હારી પાંજરાપોળ કહેનાર અને માનનાર મર્હુમ શેઠ જમનાભાઇ શ્રીમંતવર્ગમાં એક અગ્રગણ્ય વ્યક્તિ તરીકે ગણાતા હતાં એમાજ એમની શ્રદ્ધા મહત્તા અને મર્યાદા સમાઇ હતી

એમના જીવનનું સહુથી વધારે આકર્ષક પ્રકરણ તો ખોડાઢોર અને પાંજરાપોળને " યાવત્-ચન્દ્ર દિવાકરો " ની જેમ સદા જીવતી રાખી તે છે એમની યશસ્વી કારકિર્દી તો મુંગા ઢોરો-અનાથ જાનવરોના સંરક્ષણાર્થે દાખવેલી દયાથી કાયમને માટે ટકી રહેલી જ છે

વિનય અને વિવેક, પ્રેમ અને દયા, અહિંસા અને ઉદારતા, દક્ષતા અને નમ્રતા વિગેરે સાદાઇના અપૂર્વ ગુણો જેમના દૈવી જીવનમા નિરંતર વહેતા હતા એવા આ નરવીર શ્રીમાનના અવસાનથી એમના ધર્મશીલ પત્ની, એમના આયુષ્યમાન્ શ્રીમાન્ ભત્રીજા અને એમનો કુટુંબ વર્ગ તથા મિત્રમંડળ-એટલાને જ નહિ, પણ આખા અમદાવાદને અને ભારતવર્ષની જૈનજનતાને પણ ભારે ખામી પડી છે એ ખામી પૂરી પાડવાની ફરજ એમના માનવતા ભત્રીજા શેઠ માણેક લાલભાઇના શિરે મૂકેલી છે

વર્તમાન યુગમા જીર્ણ મન્દિર અને ખોડાઢોરના ઉદ્ધારકનો કઠીણ અને ગુંચવાડા ભરેલો ભાગ ઉપાડનાર ઉદાર, સખાવતે બહાદુર, મ્હોટા શ્રીમાન્ શેઠ મનસુખભાઇ અને તીર્થરક્ષણમા આત્મ-અર્પણ કરનાર શાસનસહાયક સરદાર શેઠ લાલભાઇ જેવા જૈનકોમના એ શ્રીમાન્ તારાઓ આપણી પાસેથી ક્યારના અદ્રશ્ય થયા છે, એ છવાયેલો અન્ધકાર હજુ દૂર થયો નથી, તે આગમજ્ઞ શ્રીશિરોમણિ શેઠ જમનાભાઇ આજે આપણી પાસેથી ચાલ્યા ગયા ગયા તે ગયા કેટલોયે કાળ વહી જશે તોયે એતો કદીયે પાછા આવવાના નથી પણ એમની ધાર્મિક ઉદારતા અને પરોપકારી જીવનની છાયા એમની અપૂર્વ શ્રદ્ધા-ક્રિયા સાથે શાસનમા સદાના માટે સતેજ-જીવતીજ છે

મર્હુમ શેઠ જમનાભાઇના ધર્મશીલ પત્ની શ્રીમતી ગ સ્વ માણેક બ્હેન મૂળથીજ ધર્મનિષ્ઠ, સમજુ, બાહોશ સુશિક્ષિત, શાન્ત સ્વભાવી અને વિનયવાન છે એમના પવિત્ર મનમા બાલ્યાવસ્થાથીજ ધર્મ અને વિનયના ઉચ્ચ સંસ્કારોના બી રોપાયા છે ભાગ્યશાળી સુખી-ગૃહમા વસવાટ થયા પછી એ ગુણોમા પ્રતિદિન વધારો થતો ગયો છે, અને પ્રભાવશાળી શેઠશ્રીના સમાગમે પોતાની ધર્મજિજ્ઞાસામા ઉદય પામતી અભિલાષાનો અમલ ધાર્મિક શિક્ષણ અને ક્રિયાઓમા કરતા રહ્યા છે

પૂર્વના પુણ્યકર્મોના યોગે મર્હુમ શેઠશ્રીએ આદરેલા ધાર્મિક કાર્યો ગ સ્વ સુશીલ માણેક બ્હેન અધુરા નહિ રાખે મર્હુમ માન્યવરશ્રીના સન્માર્ગે ચાલી એમણે ચલાવેલા ધાર્મિક ખાતાઓ અને શાસનોન્નતિના કાર્યો કાયમ રાખવાને પોતાના આત્મિક-બળનો ઉપયોગ કરશે સદ્ગતશ્રીની આન્તરિક ઇચ્છાઓનો સન્માર્ગે અમલ કરવાનુ હરગિજ નહી ભૂલે એમની ઉજ્વળ કારકિર્દીમા થયેલો ઉમેરો જોવાને પોતે સદા હોંશીલા રહેશે

આ બધી દયા, વિનયતા અને ઉદારતાનો જન્મ એમના અન્તરમા નવો થયો નહોતો એ સદ્ગુણો એમના પૂજ્યપિતાશ્રી શેઠ ભગુભાઇના તરફથી કૌટુમ્બિક વારસામા પ્રાપ્ત થયા હતા એમના મ્હોટાભાઇ માન્યવર શ્રીમાન્ શેઠ મનસુખભાઇએ સંગીન રીતે પોષ્યા હતા મર્હુમ મ્હોટા શેઠ મનસુખભાઇએ સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા અને ઉદારતાથી ધર્મ દયા અને દાનના પરોપ કારી કાર્યો કર્યા છે એ પ્રણાલિકાને કાયમને માટે ટકાવી રાખવાનુ મોઘુ સૂત્ર મર્હુમ શેઠ જમ

તેથી હુ અન્ય પતિને ઈચ્છતી નથી પ્રસન્ન થયેલા એ મારા પતિ અનતકાળ સુધી મારો સગ છોડનાર નથી

પરમાર્થ

શુદ્ધચેતનારૂપ અન્તર્વૃત્તિ પોતાની શ્રદ્ધારૂપ સખીને કહે છે, એ પ્રમાણે સ્થાપના કરી આનંદઘનજીએ સ્તુતિ કરવાનો પ્રારભ કર્યો છે આ બન્ને શક્તિઓનો આત્માસાથે તાદાત્મ્યસબધ છે તેથી ચૈતન્યશક્તિ પરમાત્માને પામેલા ઋષભદેવ સ્વામી સાથે પોતાનો સબધ કેવો છે તે જણાવે છે

ચેતના—હુ શુદ્ધ આત્મા વિના અન્યને ઇચ્છતી નથી. તેમજ પરમાત્મા ચૈતન્યશક્તિ વિના બીજા પરપરિણતિથી પ્રસન્ન થતા નથી જ્યારથી પરપદાર્થો તરફથી લક્ષ્ય વિરામ પામી પોતાના સ્વરૂપ તરફ લક્ષ લાગવારૂપ આત્મનુ પ્રવર્તન થાય છે ત્યારથી ચૈતન્યની ચૈતન્યશક્તિથી આત્મપ્રસન્નતા થાય છે અને તે જ દિવસથી સ્વરૂપપ્રાપ્તિની આદિ ગણવામા આવે છે

આવી રીતે શુદ્ધાત્મપણુ પ્રાપ્ત થયા પછી તેનો કોઇ પણ કાળે નાશ થતો નથી. તેથી આદિ સાંત, આદિ અનંત અનાદિ સાંત અને અનાદિ અનંત, એ ચાર પ્રકારમાંથી બીજો પ્રકાર જે આદિ-અનંત છે તે પ્રમાણે ચૈતન્યનો અને ચૈતન્યશક્તિનો સબધ રહે છે જ્યાંથી આત્માને પોતાના શુદ્ધસ્વરૂપની પ્રાપ્તિરૂપ ભાન થયુ ત્યાંથી ગણાતી આદિનો કોઇ પણ કાળે અંત નથી થતો, તે આદિ અનંત ભાગે થયેલો સબધ જાણવો

प्रीतसगाई रे जगमां सहु करेरे, प्रीतसगाई न कोय,
प्रीतसगाई र निरुपाधिक कहीरे, सोपाधिक धन खोय ऋषभ० २

શબ્દાર્થ

પ્રીતસગાઇરે=દોસ્તીનુ સગપણ જગમા=જગત્‌મા=સસારમાં, સહુ કરેરે=બધાએ કરે છે, (પણ તે) પ્રીતસગાઇ=દોસ્તીનુ સગપણ, ન કોય=ન જાણવુ (કારણ કે) પ્રીત સગાઈરે=પ્રીતિનુ સગપણ તો, નિરૂપાધિક=ઉપાધિ રહિત, કહીરે=કહ્યુ છે, (તેથી) સોપાધિક=ઉપાધિ સહિત જે પ્રીતિ તે તો ધન=આત્મઋદ્ધિ=આત્મત્વપણુ, ખોય=ખોવારૂપ કાર્ય કરે છે

ભાવાર્થ.

સસારમા પતિપત્નીના સબધરૂપ પુત્રપુત્રીનો વિવાહ કરી સગાઇ સબધ સર્વ કોઇ કરે છે, પણ તે રીતે કરેલી સગાઇ અસ્ખલ્રી પ્રીતસગાઇ નથી કેમકે મહાત્માઓએ પ્રીતસગાઇ નિરૂપાધિક કહી છે પૂર્વોક્ત પ્રીતસગાઇ સોપાધિક છે અને તેથી આત્મઋદ્ધિરૂપ પોતાનુ ધન ખોવારૂપ કાર્ય થાય છે

પરમાર્થ

ઋષભજિનનો અને મારો સંબંધ સોપાધિક નથી. આત્મદ્રવ્યવિના અન્યપુદ્‌ગલાદિકનો સંબંધ તે ઉપાધિ અને ઉપાધિએ સહિત તે સોપાધિક ચૈતન્યશક્તિનો અને ચૈતન્યનો સંબંધ તેવો નથી

જગત્‌ના જીવો જે પ્રીતિ સબંધ કરે છે, તે સોપાધિક છે શરીરરૂપ ઉપાધિનો આશ્રય કરી રહેલું ચૈતન્ય તેવીજ ઉપાધિવાળા અન્ય ચૈતન્યની સાથે પોતાના સંબંધની કલ્પના કરે છે અને તેને પ્રીતસગાઇ ગણે છે

આવી રીતની સગાઇ જ્યા સુધી અનુકૂળપણું હોય ત્યા સુધી રહે છે, અથવા વધારેમા વધારે શરીરાદિકના સંબંધને લઈ સગાઈ થઇ હોય તે જ્યા સુધી રહે ત્યા સુધી રહે છે શરીરાદિ નષ્ટ થતા સગાઈ પણ નષ્ટ થાય છે, એટલે ઉપર જે ચાર પ્રકાર કહ્યા છે તેમાના સાદિ સાંત પ્રકારે આ પ્રીતસગાઇ થયેલી જાણવી

એથી અહિ ચેતનાશક્તિ કહે છે કે મારી અને ઋષભજિનની પ્રીતસગાઇ સાદિ અનંત ભાગે છે જે સગાઇ થયા પછી કોઇ પણ કાળે નષ્ટ થતી નથી તેથી આ અલ્પકાળમા નષ્ટ થવા રૂપ સોપાધિકપણાને લઇને થયેલી સગાઇ બરાબર નથી આવી સગાઇથી તો આત્માની ઋદ્ધિશક્તિ ખોવારૂપ કાર્ય થાય છે

कोइ कंत कारण काष्ट भक्षण करेरे, मळशु कंतने धाय;
ए मेळो नवि कइये संभवेरे, मेळो ठाम न ठाय ऋषभ० २.

શબ્દાર્થ.

કોઇ=કેટલીક સ્ત્રીઓ અથવા કોઇક જન, કંત=પતિ (તેને મળવાને) કારણ=માટે, કાષ્ટ ભક્ષણ કરે રે=અગ્નિમા બળી સતી થાય (શા હેતુથી તો કે) મળશુ=મળીશુ, કંતને=પતિને, ધાય=દોડીને (પણ) એ મેળો= મેળાપ=એ મળવારૂપ કાર્ય તે, નવિ=નહિ, કઇયે=કદિએ=ક્યારે પણ, સંભવેરે=બની શકે, (કારણ કે) મેળો=મળવાની જગ્યા, ઠામ ન ઠાય= ઠામ=ચોક્કસ ઠેકાણું, ઠાય=ચોક્કસ ઠરાવ, તે વગરની તે ઠામ ન ઠાય= ઠર ઠેકાણા વગરની છે

ભાવાર્થ.

કેટલીક સ્ત્રીઓ મરણદ્વારે પતિનો વિયોગ થતા પતિને મળવા માટે અગ્નિમા પ્રવેશ કરે છે (સતી થઇ પ્રાણત્યાગ કરે છે) અને તેમ કરતા એમ સમજે છે કે

અમે પતિને તુરત મળીશું, પણ મળવાનું ઠામ ઠેકાણું ચોક્કસ ન હોવાથી આ મેળાપ સંભવી શકતો નથી

વ્યગ્યાર્થ

પરબ્રહ્મને મળવા માટે કેટલાક અજ્ઞાનીઓ અગ્નિમાં પ્રવેશ કરે છે ઉપરાંત પર્વત ઉપરથી પડીને જળમાં ડુબીને, હિમાલય જઈ હિમમાં ગળીને અને કાશીમાં જઈ કરવત લઈને પ્રાણત્યાગ કરી પરબ્રહ્મરૂપ પતિને તુરત મળવાનું ધારે છે પણ આ રીતે તેઓનો પરબ્રહ્મ સાથે મેળાપ થવાનો સંભવ નથી કારણ કે જે નિરંજન છે, અતરૂપ છે તેની પ્રાપ્તિ બાહ્ય આ પ્રાણત્યાગથી કરવા ઇચ્છવું તે બરાબર નથી. તેથી ઉક્ત પ્રકારે તેમની ક્રિયાનું તેમજ પરબ્રહ્મને મળવાનું ઠામ ઠેકાણું નથી, તેથી પરબ્રહ્મ સાથે તેમનો મેળો સંભવતો નથી.

પરમાર્થ

લૌકિક પ્રીતસગાઈ ટકાવવાને માટે જે પ્રાણત્યાગ કરવામાં આવે છે તે બરાબર નથી એમ સૂચવ્યું છે કેમકે જે શરીરાદિકના સંબંધને લઈને તે પ્રીતસગાઈ થયેલી તે નષ્ટ થતા તેની સગાઈ નષ્ટ થઈ જોઈએ અને તેમ થાય તો તેને માટે ક્લેશ કરવો વ્યર્થ છે

कोइ पतिरंजन अतिघणो तप करेरे, पतिरंजन तनताप,
ए पतिरंजन मे नवि चित्त धर्युंरे, रंजन धातुमेळाप ऋषभ० ४

શબ્દાર્થ.

કોઈ=કેટલીક સ્ત્રીઓ, પતિ=ધણી=સ્વામી. (તેને) રંજન=પ્રસન્ન કરવાને, અતિ ઘણો=બહુ બહુ, તપ=તપસ્યા કરે છે, (અને) પતિરંજન=પતિને પ્રસન્ન કરવાને, તન=શરીર, (તેને) તાપ=તપાવવાનું શારીરિક કષ્ટ તે (કરે છે), (પણ) એ=પૂર્વે કહ્યું તે, પતિરંજન=પતિને પ્રસન્ન કરવાનો પ્રકાર, મે=આનંદઘને અથવા શુદ્ધચેતનાએ, નવિ ચિત્ત ધર્યું રે=મનમાં ધાર્યું નથી રંજન=પ્રસન્ન કરવું તે, ધાતુ=મૂળ વસ્તુ, (તેનો) મેળાપ=જોડાવું =ધાતેધાત મળી જવું (તે છે)

ભાવાર્થ

કેટલીક સ્ત્રીઓ પતિને પ્રસન્ન કરવાને ઘણા પ્રકારના તપ કરે છે, તેમ વળી શારીરિક કષ્ટોથી જ પતિ પ્રસન્ન થશે—એમ ધારી પતિની પ્રસન્નતા માટે અનેક પ્રકારે શરીરક્લેશ સહન કરે છે

પણ આ પ્રકારે પતિને રંજન કરવાનું મે ચિત્તમાં ધાર્યું નથી પતિને રંજન કરવાનો ઇલાજ તો માત્ર ધાતુમેળાપ એટલે પતિની મૂળ પ્રકૃતિ સાથે મળવું તેજ છે

વ્યંગ્યાર્થ

કેટલાક અજ્ઞાની જનો સ્વરૂપપ્રાપ્તિને માટે વા પરબ્રહ્મરૂપ પતિને મળવા માટે અનેક પ્રકારના તપ કરે છે અને મુક્તિ મેળવવા શારીરિક કષ્ટોથી શરીરને તપાવે છે, પણ તેમ કરવું મને ઉચિત લાગતું નથી એટલે માત્ર તપ કરી નિરંજનરૂપ પતિને મળવાનું મે ચિત્તમાં ધાર્યું નથી.

નિરંજનરૂપ પતિની મૂળપ્રકૃતિ જે શુદ્ધ આત્મસત્તા તે રૂપ ધાતુ તે મળ ધાતુ, તેની સાથે મેળાપ થવાથી અથવા નિરંજનમાં ઐક્યરૂપતાપણે પોતાનો મેળાપ થવો તે જ પતિરંજન છે, કે જે પ્રમાણે એકવાર પતિરંજન થવાથી અનંતકાળ સુધી તે કાયમ રહે છે

પરમાર્થ

આ વિષય અનુભવનો છે નિરંજનરૂપ પતિને મળવાનો જેમનો ખરેખરો અનુભવ હોય તેજ આ વિષયને યથાર્થ દર્શાવી શકે તેમ છે માટે સદ્ગુરુ થી આ ગાથાના અર્થને વિશેષ સ્પષ્ટ કરી ચિત્તમાં ખેલાવવો. અત્રે માત્ર અક્ષરોપર લક્ષ આપી સામાન્યપણે ભાવાર્થ લખ્યો છે

कोइ कहे लीलारे अलख अलख तणीरे, लख पुरे मन आश;
दोष रहितने लीला नवि घटेरे, लीला दोषविलास. ऋषभ० ५

શબ્દાર્થ.

કોઇ કહે=કેટલાક કહે છે કે, (આ) લીલારે=ક્રીડા છે (ક્રીડા કેવી છે તો કે) અલખ=કળી ન શકાય તેવી, (કોની તે ક્રીડા છે તો કે) અલખ તણીરે=પરમેશ્વરની, (વળી આ ક્રીડા) લખ=લાખો, પૂરે=સંપૂર્ણ કરે, મન આશ=મનની આશાઓ, (એવી છે તો પણ) દોષરહિતને=જેમને દોષો નથી તેમને, લીલા= ક્રીડા, નવિ ઘટે=યોગ્ય નથી, (કારણ કે) લીલા=ક્રીડા તે, દોષવિલાસ=દોષોની રંગભૂમિરૂપ છે=દોષરૂપ છે

ભાવાર્થ.

વળી કોઇક કહે છે કે ઉપર સંકલ્પો કર્યા તે બરાબર નથી આ જગત્ પરમેશ્વરની લીલારૂપ છે અને તે લીલા જાણવામાં આવે તેવી નથી પરમેશ્વરજ લોકોના મનની લાખો આશા પૂરે છે માટે ઇશ્વરપરાયણ રહેવું એજ યોગ્ય છે પતિરંજનના બીજા અનેક ઉપાયોની જરૂર નથી

આ કહેવું પણ બરાબર નથી કેમકે દોષરહિત ઇશ્વરમાં લીલા કરવારૂપ સ્વભાવ ઘટતો નથી કારણ ઇશ્વર નિર્દોષ હોવા જોઇયે અને લીલા કરવી તે તો દોષનો વિલાસ છે—દોષરૂપ છે

પરમાર્થ

પરમાત્માપણું પામવાના માર્ગમાં નિરૂદ્યમી થઇ ગએના અને માત્ર ઈશ્વરેચ્છા બલીયસી અથવા 'જેવું ભાવી હશે તેવું બનશે' એમ વિચારી પતિરંજનરૂપ આત્મસ્વરૂપ મેળવવામાં નિરૂદ્યમી થનારાઓને પુરૂષાર્થ કરવાની પ્રેરણા કરવારૂપ આ ગાથાનો ભાવાર્થ સમજવાનો છે

જેઓ માત્ર એમજ કહે છે કે કર્તા હર્તા ઇશ્વર છે, આપણે માત્ર તેને આધીન રહેવું, પછી જે થાય તે ખરૂં તેમને ઉદ્યમી કરવા આ પ્રયાસ છે કે જગત્ ઇશ્વરે ક્રીડા કરવા કર્યું નથી ને ક્રીડા કરે તે ઇશ્વર નહિ. તેથી તમે પોતે પુરૂષાર્થ કરીને છૂટા થાઓ

चित्त प्रसन्ने रे पूजनफळ कह्यु रे, पूजा अखंडित एह,
कपट रहित थइ आतमअरपणा रे, आनंदघनपदरेह ऋषभ० ६

શબ્દાર્થ.

ચિત્ત=મન, (તેની) પ્રસન્ને રે=પ્રસન્નતા=રાજી થવાપણું=એકતા થવા યોગ્ય ખુશી તે, પૂજન=ભગવાનની પૂજા, (તેનું) ફળ કહ્યું રે=ફળ કહેલું છે (અને તે) પૂજા=ભગવાનની ભક્તિ, અખંડિત=નહિ ખંડન થાય=નહિ નાશ થાય એવી, એહ=આ રીતે છે'—કપટ=છળ=માયા, (તેથી) રહિત થઇ=વિનાના થઇને, આતમ=પોતાની=જીવની, અરપણા રે=અર્પણ કરવું તે (ખરી પૂજા છે) (અને એવી પૂજા) આનંદઘનપદરેહ=મોક્ષપદની રેખા છે

ભાવાર્થ

પતિના ચિત્તની પ્રસન્નતા એ જ પતિસેવનનું ફળ છે અને તે જ અખંડિત સેવના જાણવી કે જે કપટ રહિત થઇ ભિન્નભાવ છોડી પતિને નિષ્કપટપણે આત્મા અર્પણ કરાય અને ત્યારેજ ચિત્ત પ્રસન્નતારૂપ પૂજાફળ થાય અને ત્યારજ આનંદના સમૂહરૂપ પદનો મેળાપ થાય.

પરમાર્થ

ચેતના અને ચૈતન્યનો તાદાત્મ્ય સંબંધ છે એમ પ્રથમ ગાથામાંજ કહેલું છે એટલે પતિના ચિત્તની પ્રસન્નતા તે જ આત્મપ્રસન્નતા જાણવી અને પૂજાનું ફળ પણ તેજ સમજવું

અષ્ટ પ્રકારી સત્તર પ્રકારી વીશ પ્રકારી આદિ અનેક પ્રકારની દ્રવ્ય પૂજાઓ અથવા તપ-

ઇંદ્રિયદમન–આદિ અનેક ક્રિયાઓ દ્વારા પૂજાની કલ્પના કરી પૂજા માનવામા આવે છે, પણ તે દ્રવ્ય પૂજા છે ખરેખરી ભાવપૂજા તો નિર્મળપણે આત્માર્પણ કર્યાથી જ થાય છે અને તેવી પૂજાનુ ફળ ચિત્તની પ્રસન્નતા છે એટલે કે તેવી પૂજાથી જ ચિત્તને શાંતિ મળે છે

કપટ એટલે માયા અને ઉપલક્ષણથી બીજા ત્રણ કષાય ક્રોધ, માન અને લોભ પણ ગણવા તેથી નિષ્કપટ એટલે નિષ્કષાય થઇ પરમાત્મામા આત્માર્પણ કરવુ, (આ આત્માર્પણ પાચમા સુમતિનાથ ભગવાનના સ્તવનમા કહેવાશે) તે જ પતિરંજનરૂપ પૂજા છે અને તેનાથી જ આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે આનંદના સમૂહરૂ પદ મેળવી શકાય છે

શ્રી અજિતનાથ ભગવાનનું સ્તવન.

પથડો નિહાલુ રે બીજા જિનતણો રે, અજિત અજિત ગુણધામ;
જે તેં જીત્યારે તેણે હું જીતિઓ રે, પુરૂષ કિસ્યું મુજ નામ પંથડો૦૧.

શબ્દાર્થ.

પથડો=રસ્તો–માર્ગ, નિહાલુ રે=જોઉ, બીજા જિનતણો રે=આ ચોવીશીમા થયેલા બીજા પ્રભુનો, (તે બીજા પ્રભુ કોણ તો કે) અજિત=કોઈનાથી જીતી ન શકાય તે અજિત, (એવા કોણ છે) અજિત=અજિતનાથ નામના ભગવાન્, (કેવા છે) ગુણધામ=ગુણો–મહાગુણોના, ધરરૂપ–રહેવાના સ્થાન જેવા (છે) જે=જે કષાયો–ષડ્રિપુ, તે=અજિતનાથ ભગવાને, જીત્યારે =જીત્યા છે, તેણે, તે કષાયોએ–ષડ્રિપૂએ, હુ=મને, જીતિઓરે=જીતી લીધો છે (તેથી) પુરૂષ=પૌરૂષગુણયુક્ત જાતિવાચક, કિસ્યુ=કેવુ, મુજ=મારૂ, નામ–ફકત નામ (શોભે ? અપિતુ ન શોભે)

ભાવાર્થ

અંતર આત્મા સુમતિને કહે છે —બાહ્ય અને અભ્યંતર વૈરીઓથી ન જીતી શકાય એવા બીજા તીર્થંકર અજિતનાથ ભગવાન્ જેઓ ભવ્યત્વવિનાના અન્ય જીવોથી ન મેળવી શકાય એવા આત્માના જ્ઞાન દર્શન વીર્ય અને સુખાદિ અનંત ગુણોના સ્થાનરૂપ છે તેવા બીજા જિનનો યુથથી ભ્રષ્ટ થયેલા મૃગની પેઠે હુ માર્ગ જોઉ છુ અર્થાત્ જે માર્ગે અજિતનાથ ભગવાને મુક્તતા પ્રાપ્ત કરી તે માર્ગ જોઉ છુ

હે સુમતિ ! અજિતનાથ ભગવાનની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધથી તે જે રાગાદિ શત્રુઓને જીત્યા તે રાગાદિ (રાગ, દ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ વગેરે) શત્રુઓથી હું પરાજય પામ્યો છું મારાથી હજુ સુધી સંપૂર્ણપણે તેમના ઉપર જય મેળવી શકાયો નથી, તેથી મારૂં પુરૂષ એવું નામ યોગ્ય નથી જ્યારે અજિતનાથ ભગવાનની પેઠે હું કષાયોપર સંપૂર્ણપણે જય મેળવું, ત્યારેજ મારૂં પુરૂષ નામ યોગ્ય છે

આત્મા અને આનંદઘન એ શબ્દો પુલ્લિંગી છે તેમને લઇને પુરૂષનામ યોગ્ય નથી એમ કહ્યું છે

પરમાર્થ

જ્યારે કોઇ અર્થ સાધવા હોય અથવા વસ્તુ મેળવવી હોય ત્યારે બીજાઓ તે અર્થ સાધવા અથવા વસ્તુ મેળવવા કેવી રીતે પ્રવર્ત્યા હતા ? કેવો પ્રયત્ન કર્યો હતો ? તે વિચારી તે માર્ગે પ્રવર્તવું એ બુદ્ધિવાનોનો ધર્મ છે

અજિતનાથ ભગવાને સંપૂર્ણ સુખ પ્રાપ્ત કર્યું છે એમ જાણી સંપૂર્ણ સુખના ઇચ્છક આ સ્તવના કરનાર આનંદઘનજી પોતાની મતિ સાથે વિચાર કરે છે કે અજિતનાથ ભગવાને પુરૂષાર્થ કરી જે રીતે મુક્તતારૂપ સંપૂર્ણ સુખ મેળવ્યું તે રીતે તે માર્ગે પ્રવર્તન કરી હું પણ મુક્તતારૂપ સંપૂર્ણ સુખ મેળવું તેને માટે અજિતનાથ ભગવાનની અને પોતાની સરખામણી કરે છે —

અજિતનાથ ભગવાન પણ શુદ્ધ આત્મા હોવાથી તે શબ્દ પુલ્લિંગવાચી છે તેમજ હું પણ આત્મા હોવાથી પુલ્લિંગવાચી છું આ પ્રમાણે જો કે હું પુરૂષવાચી છું તોપણ તે મારૂં પુરૂષનામ યોગ્ય નથી.

જેમ અજિતનાથ ભગવાને કષાયાદિ શત્રુઓને જીત્યા તેમ હું પણ જો પુરૂષાર્થવડે કષાયોને જીતું તો નામ પ્રમાણે ગુણ પ્રાપ્ત થતાં મારૂં પુરૂષ નામ સાર્થક થઇ શકે પણ આ તો તેથી ઉલટું છે — જે કષાયોને અજિતનાથ ભગવાને જીત્યા તે કષાયોએ મને જીત્યો છે તેથી મેં મહિષ જેમ મગના દાણાથી જુદો પડેલો મગ, મૂર્ખોનું મંડળ — દિશાઓ નિર્ભય સ્થાનોથી ગયું—તો પોતાના ટોળાના માર્ગને જુએ તેમ હું અજિતનાથ ભગવાનનો માર્ગ જોઉં છું

ચરમનયણકરી મારગ જોવતા રે, ભૂલ્યો સયલ સંસાર,
જેણે નયણે કરી મારગ જોઇયેરે, નયણ તે દિવ્ય વિચાર પંથડો૦ ૨

શબ્દાર્થ.

ચરમનયણ=ચામડાની આંખો–બાહ્યચક્ષુઓ, (તેણે) કરી=તેવડે, મારગ=રસ્તો, જોવતા=જોતા, ભૂલ્યો=ભૂલીગયો=ચૂક્યો, સયલ=સઘળો,

સંસાર=જીવોનો સમુદાય=જગત્, (કારણ કે) જેણે=જે નયણે કરી=આંખો વડે કરીને, મારગ=રસ્તો, જોઇએ રે=જોવો જોઈએ, નયણ તે=તે આંખો, (કેવી જોઈએ તો કે) દિવ્ય વિચાર=અલૌકિક ચક્ષુઓ (જોઇએ એમ હે સુમતિ ! તુ) વિચારજે=ધ્યાનમા રાખજે, અથવા દિવ્ય વિચાર એટલે અલૌકિક વિચાર રૂપ જ્ઞાનચક્ષુ જોઈએ [એમ પણ અર્થ થઇ શકે]

ભાવાર્થ

અજિતનાથ ભગવાન્ મુક્તતા પામ્યા તે માર્ગને બાહ્યચક્ષુથી જોતો અને તે જ સત્ય ધારતો આખો સંસાર ભૂલ્યો છે

હુ ધારૂ છુ તેમ પરમાત્મપણું પામવારૂપ માર્ગ જોવાને દિવ્ય વિચારરૂપ જ્ઞાનચક્ષુજ જોઈએ અને તોજ આ અજિતનાથ ભગવાનનો માર્ગ જણાય તેમ છે

પરમાર્થ

અજિતનાથ ભગવાનનુ આવુ પ્રવર્તન હતુ, આમ ઉપદેશ દેતા, આમ આહાર લેતા, આના વસ્ત્ર હતા વા દિગબર હતા—વગેરે બાહ્ય પ્રવર્તનને બાહ્યચક્ષુએ જોઇ નિશ્ચય કરનાર જગતના લોકો ભૂલ કરે છે

ભગવાનની બાહ્ય પ્રવૃત્તિ ઉપર નજર ન રાખતા આત્મા સાથે અનાદિ સબધમા આવેના કર્મમલનો નાશ કરી તે ભગવાન્ નિર્વિકલ્પપણે આત્મામા જ સ્થિતિ કરી કેવી રીતે પરમાત્મપણું પામ્યા, એ આદિ દિવ્ય વિચાર રૂપ જ્ઞાનચક્ષુએ પરમાત્મપણું પામવાનો માર્ગ જોવો

મધ્યસ્થ દૃષ્ટિ રાખી મહાત્માઓનો સત્સગ કરતા તેમણે આપેલા દિવ્ય વિચારરૂપ જ્ઞાનચક્ષુથી ભગવાનનો માર્ગ જોનારાજ ખરેખરો માર્ગ પામી શકે છે, બાકી જાતિ, કુળ, વેષ વગેરે પર મમત્વ રાખનાર કદી પણ ભગવાનનો માર્ગ જાણવાને સમર્થ થનાર નથી

पुरुषपरपर अनुभव जोवतांरे, अंधोअंध पळाय,
वस्तु विचारेरे जो आगमे करीरे, चरण धरण नहि ठाय पंथडो० ३

શબ્દાર્થ.

પુરૂષપરપરા=એક પછી એક થતા પુરૂષો અથવા એક આચાર્યની પછી તેના પદ ઉપર નિમાયલા બીજા આચાર્યો, (તેમનો) અનુભવ=માર્ગ-રીતિ-જ્ઞાન, જોવતા રે=જોતા, અથવા અનુભવથી વિચાર કરી પુરૂષપરપરા

જોતા અંધોઅંધ પળાય=આંધળાની પાછળ આંધળો દોડ્યો જાય એવું છે વસ્તુ=તત્ત્વ, (તેને) વિચારે રે જો આગમે કરી રે=જો આગમ એટલે જૈન સિદ્ધાન્તો પ્રમાણે (કોઇ) વિચારી જુએ તો, ચરણધરણ–પગ મુકવાનું નહિ=નથી, ઠાય=ઠેકાણું

ભાવાર્થ

જો ગુરૂપરંપરાથી ચાલતો આવેલો તેજ માર્ગ એમ વિચારીએ છીએ તો ગચ્છ અને મતાવલંબીઓની પરંપરા નજર પડે છે, એટલે ગુરૂપરંપરાથી પણ માર્ગ નિર્ધાર કરવાનું સાધન નથી ઉલટું જેમ કોઇ અંધપુરૂષે આગેવાન થઇ બીજા અંધપુરૂષને માર્ગ બતાવવા પ્રયત્ન કર્યો હોય અને એ વાત સત્ય માની, પહેલાની પાછળ બીજો અને બીજાની પાછળ ત્રીજો, એમ આંધળાઓની શ્રેણિ ચાલતી હોય તેવું થયેલું છે એટલે તે રીતે માર્ગપ્રાપ્તિ કઠિન છે

વળી આગમને આધારે વા શાસ્ત્રને આધારે તત્ત્વનો વિચાર કરીએ, અને શાસ્ત્રમાં જે પ્રમાણે અજિતનાથ ભગવાનનું પ્રવર્તન જણાવ્યું છે તે પ્રમાણે વર્તવા ઇચ્છા કરીએ તો તેમ પણ બનતું નથી, કારણ ભગવાન જે રીતે પ્રવર્ત્યા તે માર્ગે પ્રવર્તવાની વાત તો બાજુપર રાખીએ પણ તે માર્ગમાં પગ મુકવાનું ઠેકાણું પણ નથી, અર્થાત્ તે માર્ગમાં પગ મુકવાનું પણ મારૂં સામર્થ્ય નથી

પરમાર્થ

હું અમુક ગચ્છનો છું, અમારી અમુક ગુરૂપરંપરા છે, અને તે પરંપરાને આધારે અમે જે ક્રિયા કરીએ છીએ તેજ સત્ય છે, બીજા નિન્હવ છે–મિથ્યાત્વી છે–એવું કહી અન્યની નિંદામાં પ્રવૃત્તિ કરનાર રાગદ્વેષાધીન વૃત્તિથી પ્રવર્તનારે ચલાવેલા ગચ્છો તથા મતોને મૂળ પ્રમાણમાં લઇ તેવા મતના આગ્રહી એક આચાર્ય પછી બીજા આચાર્ય અને ગુરૂ પછી બીજા ગુરૂથી ચાલતા આવેલા સંપ્રદાયના ક્રિયાકાંડ–એજ ભગવાનનો માર્ગ છે એમ ધારી પ્રવૃત્તિ કરનારને અજિતનાથનો સત્ય માર્ગ પ્રાપ્ત થતો નથી અને તે માત્ર અંધપરંપરા પ્રમાણે વર્તી ઇચ્છિત વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી

જો સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે ભગવાનનો માર્ગ વિચારીએ છીએ તો કષાયોનો નાશ કરી આ મર્ત્યૈશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરી ભગવાને વર્તન કર્યું હતું તે પ્રમાણે કષાયોનો નાશ કરવો અતિ કઠણ છે એટલે આગમ પ્રમાણે ભગવાનનો માર્ગ વિચારતા તે માર્ગે પ્રવર્તવાનું તો શું પણ પગ મુકવાનું સામર્થ્ય પણ દેખાતું નથી

तर्क विचारे रे वादपरंपरा रे, पार न पहुचे कोय,
अभिमत वस्तु रे वस्तुगते कहे रे, ते विरला जग जोय पथडो० ४

શબ્દાર્થ.

તર્ક=કલ્પના, (તેના) વિચારેરે=વિચારવાથી, (શું થાય છે તો કે) વાદપર પરા રે=વાદની પર પરા ચાલે છે-પૂર્વપક્ષ ઉત્તરપક્ષ થયે જાય છે, (પણ તે રીતે) પાર ન પહુચે કોય-કાઇ પણ પાર પામી શકતો નથી. વાદનીતિથી એક તર્કમાથી બીજો તર્ક નીકળ્યા જ કરે છે

અભિમત=ઇચ્છિત પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય, વસ્તુ રે=તત્ત્વ, (તે) વસ્તુગતે જે પ્રમાણે યથાયોગ્ય છે તે પ્રમાણે કહેરે-કહી બતાવે, તે-તેવા મહાત્માઓ વિરલા-થોડા કવચિત્, જગજોય-જગત્માં દેખાય છે

ભાવાર્થ.

પોતાની મેળે તર્કથી વિચાર કરતા એટલે તર્કોથી શકા અને સમાધાન કરતા એક શકામાથી બીજી અને બીજીમાથી ત્રીજી એમ પર પરા ચાલ્યાજ કરે છે, તેથી તેવી રીતે કોઈ પણ પાર પહોચી શકતો નથી

પામવા યોગ્ય વસ્તુ (ભગવાનનો માર્ગ) જેમ સિદ્ધાન્તમા છે તેમ કહેનાર જગત્મા કોઇક વિરલા દેખાય છે

પરમાર્થ

અજિતનાથ ભગવાનનો માર્ગ તર્કો કરીને નિશ્ચય કરીશુ એમ કોઇ કહે તો તે પણ બને તેમ નથી કારણ કે શકાઓ એટલી બધી છે કે એક શકાનુ સમાધાન તર્કવડે કરતા તેમાથી બીજી શકા ઉત્પન્ન થાય છે અને બીજીમાથી ત્રીજી, એમ થતા વિવાદ હમેશ ચાલ્યા કરે છે, તેનો છેડો આવતો નથી

આયુષ્ય ઓછુ છે, જ્ઞાનની મદતા છે, તર્કોનો છેડો લાવનાર તેવા જ્ઞાનીમહારાજ દેખાતા નથી માટે વિવા૰ અને તર્કોથી માર્ગ પ્રાપ્ત થાય તેમ લાગતુ નથી

વળી વિચાર કરીએ કે "કદિ તર્કોથી ભગવાનનો માર્ગ ન મળ્યો તો સિદ્ધાન્તથી ભગવાનનો તે માર્ગ મળશે-કારણ વાદી પ્રતિવાદીથી થયેલો નિર્ણય તે સિદ્ધાન્ત એમ કહેવાય છે ગણધરો એ અને પૂર્વાચાર્યોએ આવા અનેક સિદ્ધાન્તો કર્યા છે અને પુસ્તકોમા લખ્યા છે તે સાભળી વા વાચી માર્ગનો નિશ્ચય કરીશુ " આમ બનવુ પણ કઠણ છે

પામવા યોગ્ય એવી વસ્તુ (જિન માર્ગ) સિદ્ધાન્તોમા જેમ છે, તેમ તથાપ્રકારથી કહેનાર પણ જગત્મા ક્વચિતજ જોવામા આવે છે બાકી રાગદ્વેષથી જેમના ચિત્ત દૂષિત છે, અને જેઓ મતના આગ્રહરૂપ ગ્રાહથી ગ્રસાએલા છે, તેમના પાસેથી શાસ્ત્રશ્રવણ કરી ભગવાનનો માર્ગ પામવો તે સર્પની પાસેથી અમૃત અને મદાંધની પાસેથી શાન્તતા મેળવવા જેવુ છે

वस्तु विचारे रे दिव्यनयनतणो रे, विरह पड्यो निरधार,
तरतम जोगेरे तरतम वासना रे, वासित बोध आधार पथडो० ५

શબ્દાર્થ

વસ્તુ=તત્ત્વ, (તેના) વિચારેરે=વિચારવામાં-શોધવામા, દિવ્યનયણ તણોરે=દિવ્યચક્ષુનો-જ્ઞાનચક્ષુનો, વિરહ પડ્યો=સબંધ છુટી ગયો-તથા પ્રકારના જ્ઞાની પુરૂષો મળતા નથી તે રૂપ વિરહ પડ્યો, નિરધાર=નક્કી

(બાકી આપણને હાલમા તો) તરતમ=યથા વિશેષપણે મળતા, જોગેરે=સયોગોના અનુસારે, તરતમ=યથાવિશેષણપણે થતી, વાસનારે-જ્ઞાનરૂપ સુવાસ (તેનાથી) વાસિત-વાસવાળો થયેલ, (જે) બોધ=જ્ઞાન, (તે જ) આધાર=અવલબ રહેલો છે

અર્થાન્તર.

તરતમ-યથાવિશેષ, જોગેરે-મન, વચન, કાયાનુ સામર્થ્ય તે યોગ તેનાથી, તરતમ-યથાવિશેષ, વાસનારે-જ્ઞાનરૂપ સુવાસ, (તેનાથી) વાસિત-વાસવાળો થાય અથવા બોધવાળો થાય, (કોણ થાય ?) બોધાધાર-બોધના આધારરૂપ જે આત્મા તે

ભાવાર્થ

વસ્તુરૂપ ભગવાનનો માર્ગ વિચારવામા દિવ્યનયણનો વિરહ છે એટલે જ્ઞાનરૂપ નેત્ર નથી બાકી સયોગો પ્રમાણે જેવો જેવો સસ્કાર થાય છે તેના અનુસાર જે બોધ પ્રાપ્ત થાય છે તેજ આજકાલ આધાર રહેલ છે, તેથી હમણા ને હમણાજ ચોક્કસ નિર્ણય થવો બહુ દુર્લભ છે

દ્વિતીય ભાવાર્થ

જેમ જેમ મન વચન કાયાના યોગમા તારતમ્ય એટલે યથાવિશેષપણુ થાય છે, તેમ તેમ બોધના આધારરૂપ આત્મા પણ વાસનાથી વિશેષ વાસિત થાય છે

તૃતીય ભાવાર્થ.

ભગવાનનો માર્ગ વિચારવારૂપ વસ્તુનો વિચાર કરવામા દિવ્ય નયણવાળા અપ્રમત્ત મુનિરાજ અથવા તેવાજ બીજા મહાત્માઓ અથવા ઉત્કૃષ્ટપણે વિચારીએ

તો કેવલજ્ઞાની મહારાજનો વિરહ પડેલો છે, તેથી તે દ્વારાએ પણ વસ્તુ વિચારરૂપ માર્ગ પ્રાપ્ત થતો નથી મહાત્માના યોગમા જેટલી તરતમતા-વિશેષતા હોય એટલે કે મહાત્માઓનો ઉપયોગ વિશેષ હોય તેમ તેવા બોધના આધારરૂપ આત્મામા વિશેષ શ્રદ્ધા થઈ શકે, તોપણ તે નિ સ દેહ જ્ઞાન કહેવાય નહિ તેથી દિવ્યચક્ષુ વિના ભગવાનનો માર્ગ યથાર્થ જાણવો અતિ કઠણ છે

પરમાર્થ

વિચાર કરતા તેવા સાધનોના અભાવે ભગવાનનો તથારૂપ માગ મળવો અતિ કઠણ છે, એમ મતાવી બુદ્ધિની તીક્ષ્ણતાથી અથવા કોઇ મહાત્માઓના મગથી ભગવાનનો માર્ગ વિચારે તો જેટલુ યોગમા તારતમ્ય એટલે યથાવિશેષપણુ હોય, તેટલો માર્ગ પ્રાપ્ત થાય, પણ તેથી તે નિશ્ચય બરાબર સપૂર્ણજ છે એમ કહેવાય નહિ. કારણ અપ્રમત્ત અવસ્થાવાળા મહાત્મા શિવાય તેવા અનુભવનો કોઇ સાક્ષી નથી

काळलब्धि लई पंथ निहालशुंरे, ए आशा अवलंब,
ए जन जीवेरे जिनजी जाणजोरे, आनंदघन मत अंब. पंथडो० ६

શબ્દાર્થ.

કાળલબ્ધિ લઈ=વખત મળે, પ થ=માર્ગ, નિહાળશુ રે=જોઇશુ , એ આશા=બીજે વખતે તેવા જ્ઞાની મળતાં માર્ગ જોઇશુ એ રૂપ આશાને, અવ લ બ=આધારે, એ જન=હુ, જીવેરે-જીવુ છુ, (એમ) જિનજી=હે જિનેશ્વર ભગવાન (આપ), જાણજોરે=જાણો, (આપ કેવા છો કે) આન દઘન= આન દના સમૂહવાળા, મત=દર્શ ન-અભિપ્રાય, (તેના) અ બ-આમ્રવૃક્ષ સમાન, (આપ જાણજો)

ભાવાર્થ.

યોગ્ય સમય પ્રાપ્ત થયે ભગવાનનો માર્ગ જોઇશુ એવી આશાનો આધાર લઇ મારા જેવા આયુષ્ય પૂર્ણ કરે છે, એવુ હે જિનેશ્વર ભગવાન, હે આન દના સમૂહના મોટા આમ્રવૃક્ષ, આપ જાણજો, અથવા આન દઘનજી કહે છે કે—હે જિનેશ્વર ભગવાન, હે શુદ્ધ સ્યાદ્વાદમતના આમ્રવૃક્ષ, અમે ભવિષ્યમા સમય પ્રાપ્ત થયે આપનો માર્ગ પામીશુ એ આશાથી જ માત્ર જીવીએ છીએ એવુ આપ જાણજો, બીજો અમારે આધાર નથી

પરમાર્થ

ઉપર સ્તવનમાં કહ્યું તે પ્રમાણે ભગવાનનો યથારૂપ માર્ગ પ્રાપ્ત થવાનું સાધન દેખાતું નથી તેથી જ્ઞાની મહાત્માઓનો યોગ આ ભવમાં અથવા ભવાન્તરમાં મળશે ત્યારે આપનો માર્ગ પામીશું, એવી આશાથીજ માત્ર માર્ગ જોતા જનો જીવતા આયુષ પૂર્ણ કરે છે એમ આપ જાણજો.

અને આપ પ્રત્યક્ષ જેવા છો એટલે જેમ રસ્તે ચાલનારને ગ્રીષ્મ ઋતુમાં આમ્રવૃક્ષ પ્રાપ્ત થતા ફળસહિત શીતળતા મળવાથી આનંદ થાય છે અને ત્યાં આરામ લઈ સુખપૂર્વક માર્ગે પ્રગતિ કરી શકે છે તેમ હે પ્રભુ! અમો સંસારના તાપથી તપેલા છીએ માટે અમારી દીન સ્થિતિ ઉપર નજર કરી આપની દયાનો આશ્રય આપી આપને માર્ગે પ્રવર્તવામાં સહાય કરો.

શ્રી સંભવનાથ ભગવાનનું સ્તવન.

सभवदेव ते धुर सेवो सवे रे, लही प्रभु सेवन भेद,
सेवन कारण पहेली भूमिका रे, अभय अद्वेष अखेद संभव०(टेक) १

શબ્દાર્થ

સંભવદેવ=આ ચોવીશીમાં થયેલા ત્રીજા શ્રી સંભવનાથ ભગવાન, તે=તેમને, ધુર=પ્રથમ, સેવો=સેવા કરો (ભજો) સવેરે=સર્વ પ્રાણીમાત્ર, (શી રીતે ?) લહી=પામી-જાણી (શું ? તો કે) પ્રભુ=ભગવાન, (તેમની) સેવનભેદ=સેવા કરવાનો ભેદ, (જાણીને પ્રભુને સેવો.)

સેવનકારણ=સેવા કરવામાં, પહેલી=પ્રથમ, ભૂમિકારે=ભૂમિ (પગથિયું) (શું છે ? તો કે) અભય અદ્વેષ, અને અખેદ (આ ત્રણે પદનો વિશેષ અર્થ આગળ સમજાવ્યો છે તે જુઓ)

ભાવાર્થ

અંતર્ આત્મ—હે ભવ્ય પુરુષો ! સેવાનું રહસ્ય સમજીને પ્રથમ સંભવનાથ ભગવાનની સેવા કરો !

આ સેવાની પહેલી ભૂમિકા તે અભયપણું, અદ્વેષપણું અને અખેદપણું જાણવું

પરમાર્થ

હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! જો તમારે તમારુ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવુ હોય તો, (અર્થાત્ અનત અને અવ્યાબાધ સુખ પ મુક્તપણુ પ્રાપ્ત કરવુ હોય તો) શ્રી સભવનાથ ભગવાનની પૂજાનુ રહસ્ય સમજીને પ્રથમ તેમની સેવા કરો ! તેમણે પોતાનુ સ્વરૂપ જાણ્યુ છે અને તેથી તેમને મુક્તપણુ પ્રાપ્ત થયુ છે, તમે પણ તેમનુ સેવન કરશો તો પોતાનુ સ્વરૂપ જાણી મુક્તપણુ પામશો

આ ભગવાનની સેવામા પ્રથમ આત્મામા અભયપણુ, અદ્વેષપણુ, અને અખેદપણુ એ રૂપ ત્રણ ગુણો પ્રાપ્ત કરવા અને જ્યારે એ ત્રણે ગુણો આત્મામા પ્રકટ થાય, ત્યારે ભગવાનની સેવા કરવાના ભૂમિકાની પહેલી ભૂમિકા પ્રાપ્ત થઇ છે એમ સમજવુ

આ ત્રણે ગુણોનુ વર્ણન આગળ સ્તવનમા વિસ્તારથી બતાવ્યુ છે તેના ઉપર બરાબર લક્ષ્ય આપી વિચાર કરવાથી એ ગુણો પોતાની મેળે પ્રાપ્ત થશે અર્થાત્ એ ગુણોનો વારવાર વિચાર કરવાથી અને ઇચ્છવાથી આત્મામા પોતાની મેળે પ્રકટ થશે.

भय चंचळता हो जे परिणामनी रे द्वेष अरोचक भाव,
खेद प्रवृत्ति हो करतां थाकिये रे, दोष अबोध लखाव संभव०२

શબ્દાર્થ

ભય=બીક, (પણ અહિયા આ પદમા જ ભયનો અર્થ કર્યો છે તે આ પ્રમાણે) ચચળતા=ચપળતા, (અસ્થિરપણુ) (શાનુ ?) પરિણામનુ=મનનુ, (મનનુ અસ્થિરપણુ અથવા ચપળપણુ તે ભય) દ્વેષ=અપ્રીતિ તે, અરોચક ભાવ=વસ્તુ ન ગમવી, (વસ્તુપર અપ્રીતિ થવી અથવા વસ્તુ ન રૂચવી તે દ્વેષ)

ખેદ=થાક, પ્રવૃત્તિ=કાઇ પણ કરવુ, (કાર્ય કરવામા શુ થયેલા રહેવુ તે પ્રવૃત્તિ) (તે) કરતા=તેમ કરતા, થાકિયેરે=જે થાકી જવુ તે. (શ્રમિત થવુ તે) (ખેદ એ રૂપ) દોષ=અવગુણ, (તે) અબોધ=અજ્ઞાનતા છે, (એમ) લખાવ=સમજાવ, (અથવા એ દોષો અબોધને ઓળખાવે છે.)

ભાવાર્થ.

પરિણામની ચચળતા એટલે ચપળપણુ તે ભય, અરોચક ભાવ એટલે મનમા વસ્તુનુ જે અપ્રિય લાગવાપણુ અથવા ન રૂચવાપણુ તે દ્વેષ, પ્રવૃત્તિ કરતા અથવા ક્રિયા કરતા થાકિયે તે ખેદ આ ત્રણે દોષો સ્વરૂપના અજાણપણાથી થાય છે

પરમાર્થ

ભગવાનના ગુણોના વિચારાદિ ચિંતવનમાંથી ચિત્ત ચળી જઈ અન્ય વિષયપર લાગે તે અથવા ચિત્તની અસ્થિર સ્થિતિ (ચિત્તનું ચાપલ્ય) તે ભય. આવી ભયની સ્થિતિ હોવાથી ધ્યાન થઈ શકતું નથી માટે ભગવાનની સેવા ઇચ્છનારે પ્રથમ ચિત્તમાંથી ચંચળતા દૂર કરી અભય થવું

જ્યારે એક વસ્તુ વારંવાર પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે, અથવા કર્મબંધથી અનાદિથી કરવાની પ્રવૃત્તિ કરતાં પ્રતિકૂળ એટલે શુભ માર્ગ કરવાનું હોય છે ત્યારે તેનું પ્રવર્તન ગમતું નથી તેથી તેના પ્રવર્તન ઉપર દ્વેષ થાય છે અને દ્વેષ થવાથી શુભ ધ્યાન તથા તેના ઉપર અભાવ થવાથી ત્યાંથી ચિત્ત ચળી જાય છે, માટે દ્વેષ ત્યાગવા યોગ્ય છે, એટલે ચિત્તમાં સંકલ્પ કરીને શુભ વિષયો તરફ જેમ અરુચિ ન થાય તેમ કરવું

ધ્યાન તથા જ્ઞાનાદિના અભ્યાસમાં પ્રવૃત્તિ કરતાં થાકી જવું તે ખેદ. એટલે કે પરમાત્મા વા પોતાના સ્વરૂપ ચિંતવન તરફ અરુચિ ન થાય અને ચિત્ત પણ ચપળતા રહિત હોય આ બે ગુણો છતાં પણ અમુક વખત પછી શરીરને વા મનને શ્રમ પહોંચે અને તે શ્રમને લીધે ધ્યાનાદિ ક્રિયાથી વિરમવું પડે તેને એટલે આવી પ્રવૃત્તિ કરતાં થાકવાના સ્વભાવને ખેદ કહેવાય છે

પૂર્વોક્ત ત્રણે ગુણો અવશ્ય પ્રાપ્ત કરવાના છે, અને તે જ્યારે પ્રાપ્ત થાય ત્યારે ભગવાનની સેવાની પ્રથમ ભૂમિકા પ્રાપ્ત થઈ એમ ગણવું અને જ્યાં સુધી ભય દ્વેષ અને ખેદ હોય ત્યાં સુધી સ્વરૂપનો બોધ થઈ શકે નહિ.

चरमावर्त हो चरम करण तथा रे, भवपरिणति परिपाक,
दोष टले वळी दृष्टि खुले भली रे, प्राप्ति प्रवचन वाक् संभव०२

શબ્દાર્થ

ચરમાવર્ત=છેલ્લો ફેરો, ચરમકરણ=છેલ્લું કરણ, (યથાપ્રવૃત્તિ અપૂર્વ અને અનિવૃત્તિ, એમાંનું છેલ્લું ત્રીજું કરણ) (તે) ભવ=સંસાર, (તેની) પરિણતિ=સ્વભાવ, (સંસારમાં ભય થવાનો સ્વભાવ તે ભવપરિણતિ, તેનો) પરિપાક=પૂર્ણ થવાપણું તે, (તે જેને થયું હોય તેના) દોષ ટળે=અવગુણો દૂર થાય, વળી=અને, દૃષ્ટિ ખુલે=આંખો ઉઘડે, (જ્ઞાનચક્ષુ પ્રાપ્ત થાય–શુદ્ધ દ્રષ્ટિ થાય) ભલી=સારી, (અને) પ્રાપ્તિ=મળે, (પામે) (શુદ્ધ) પ્રવચન=સિદ્ધાન્ત, (શાસ્ત્ર) (તેની) વાક્=વાણીરહસ્ય (અર્થાત્ શાસ્ત્રનું રહસ્ય પામે અને શ્રદ્ધા થાય)

ભાવાર્થ.

જેમને અભયપણું, અદ્વેષપણું અને અખેદપણું પ્રાપ્ત થયું છે, તેમને ભવ ભ્રમણ કરવાની છેલ્લી ઉત્સર્પિણી અથવા અવસર્પિણી બાકી રહે છે તથા તેમને ચરમકરણ (અપૂર્વકરણ ને અનિવૃત્તિકરણ) કર્યું છે અને એવી રીતે તેમને ગત્યાગતિનો અભાવ કરવારૂપ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થયું છે એમ સમજવું અને ત્યારેજ દોષ ટળવાથી ઉત્તમ દૃષ્ટિ ખુલે છે, અને સિદ્ધાંતના વાક્યોની પ્રાપ્તિ થાય છે

પરમાર્થ

કેટલાક એમ કહે છે કે, જ્યારે ભવસ્થિતિ પરિપક્વ થશે ત્યારે મુક્તિ થશે ઇત્યાદિ આલસ્ય વધારનારા પ્રમાદરૂપ વાક્યો બોલી પ્રાણીઓને પુરૂષાર્થ કરતા રોકે છે તે બરાબર નથી એમ બતાવ્યું છે

પુરૂષાર્થ કરીને જેમણે અભય, અદ્વેષ અને અખેદપણું પ્રાપ્ત કર્યું છે તેમની ભવ સ્થિતિ પરિપક્વ થઇ છે, અને તેમણે ગત્યાગતિનો અભાવ કરવારૂપ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કર્યું છે એમ જાણવું

તેજ પ્રમાણે તેમનું ચરમાવર્ત આવ્યું છે, વળી તેમણેજ અપૂર્વકરણ ને અનિવૃત્તિકરણ કર્યું છે એમ જાણવું ઉપર પ્રમાણે જેમને અભયપણું, અદ્વેષપણું, અને અખેદપણું પ્રાપ્ત થાય, તેમની દૃષ્ટિ ખુલે છે, અને તેમને સિદ્ધાંતના વાક્યો પ્રાપ્ત થાય છે એટલે સિદ્ધાંતના વાક્યોપર તેમનેજ ખરેખરી શ્રદ્ધા હોય છે

परिचय पातिकघातक साधुशु रे, अकुशळ अपचय चेत;
ग्रंथ अध्यातम श्रवण मनन करीरे, परिशीलन नय हेत संभव० ४

શબ્દાર્થ.

પરિચય=સંબંધ, (કોનો ?) પાતિકઘાતક=પાપોનો નાશ કરનાર, સાધુશું રે=સાધુઓથી, (સાધુઓ સાથે) (તેથી શું થાય ?) અકુશળ= અકલ્યાણકારી, મલીનતાનો અપચય=નાશ થાય, (શાની મલીનતાનો નાશ થાય ? તો કે) ચેત=ચિત્તની (મનની) (અર્થાત્ મનમાંથી મલીનતા દૂર થાય) ગ્રંથ=શાસ્ત્રો, અધ્યાતમ=અધ્યાત્મનો વિષય જેમાં મુખ્ય હોય તેવા, શ્રવણ=સાંભળવું, મનન=મનમાં વિચારવું, તેમ કરીને, (શાને માટે ?) પરિ=સમસ્ત પ્રકારે શીલન=મળવું તે પરિશીલન, નય=નયોનું (તેના) હેતુ=માટે

ભાવાર્થ.

અંતર્ આત્મા—પાપના નાશ કરનાર સાધુ પુરુષોનો પરિચય થતાં ચિત્તની અકલ્યાણકારી સ્થિતિનો નાશ થાય, તેથી આધ્યાત્મિક ગ્રંથના શ્રવણ અને મનનવડે પોતાનું આત્મસ્વરૂપ સમસ્તપણે પ્રાપ્ત થાય.

પરમાર્થ

પ્રથમ અભય, અદ્વેષ અને અખેદ પ્રાપ્ત થવાથી ત્રીજી ગાથામાં કહ્યા પ્રમાણે ઉત્તમ સિદ્ધાંતના વાક્યોપર શ્રદ્ધા થાય.

સિદ્ધાન્તના વાક્યોપર શ્રદ્ધા થતાં, પાપોનો નાશ કરનારા જે સતપુરુષો હોય છે, તેમનો સમાગમ થાય. સાધુ પુરુષોના સમાગમમાં આવ્યાથી અકલ્યાણકારી અશુદ્ધ શ્રદ્ધા ચિત્તમાંથી દૂર થાય અથવા ચિત્ત શુદ્ધ શ્રદ્ધાવાળું થાય અને તેમ થતાં આધ્યાત્મિક શાસ્ત્રોનું શ્રવણ મનન કરે અને નય તથા હેતુ વિચારતાં ભગવાનના સ્વરૂપ સાથે પોતાના આત્મસ્વરૂપનું સમસ્ત પ્રકારે સ્થાપન કરી પોતાને પોતાનું સ્વરૂપ પ્રાપ્ત થાય (અર્થાત્ પોતાના સ્વરૂપનો મેળાપ થાય)

कारण जोगे हो कारज निपजे रे, एमां कोइ न वाद,
पण कारणविण कारज साधिये रे, ए निज मत उनमाद. स०४

શબ્દાર્થ

કારણ=જેનાથી કાર્ય થાય તે, જોગેરે=મળવાથી, કારજ=કાર્ય (કામ) નિપજેરે=થાયે રે, એમાં=એ વાતમાં, કોઇ ન વાદ=કોઇ પણ પ્રકારનો વિવાદ એટલે તકરાર નથી પણ કારણ વિણ=જેનાથી કાર્ય થાય એવું કારણ મેળવ્યા વિના, કારજ=કામ, સાધિયે રે—જે સિદ્ધ કરવા જઈએ, એ—તો નિજ=પોતાની, મત=મતિનો, ઉનમાદ=ગાંડાપણું જાણવું.

ભાવાર્થ

કાર્ય કરવામાં, કારણ એટલે જેનાથી કાર્ય થઈ શકે તે સાધન મળે તો કાર્ય થાય, એમાં કાંઈ વાદ નથી.

પણ કારણ મેળવ્યા વિના કાર્ય કરવાનું ધારવું, તે માત્ર પોતાના મતનો ઉન્માદ એટલે ગાંડાપણું ધારવું. મતલબ કે જો કારણ મેળવ્યાં હોય તોજ કાર્યની સિદ્ધિ થાય.

પરમાર્થ

જો ઘડો કરવો હોય તો તે ઘટરૂપ કાર્ય કરવામાં ઉપાદાન કારણ માટી અને નિમિત્ત

કારણ દંડ ચક્રાદિ એ મળે તો કર્તા (ઘડો કરનાર કુંભાર) ઘડો બનાવી શકે કોઇ એમ ધારે અથવા એમ જો કોઇ કહે તો તેમા વાદ નથી, એટલે તેમ બનવું સંભવિત છે પણ તેથી જે કોઇ ઉનટું જ કહે કે માટી, ચાક અને દંડ વિના ઘડો બનાવું, તો તે ધારવું એ માત્ર ગાંડાપણું જ છે એમ સમજવું

સ્વસ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવારૂપ, અથવા મુક્તતા પ્રાપ્ત કરવારૂપ કાર્ય કરવાનું છે આ કાર્ય જો પરમેશ્વરના સ્વરૂપ સાથે પોતાના સ્વરૂપનું મળવું થાય તો જ થાય તેમ છે અને તેને માટે ભગવાનની સેવા કરવી યોગ્ય છે

ભગવાનની સેવા એ મુક્તતારૂપ કાર્ય સાધવાના કારણરૂપ છે, તેથી જો કોઇ ભગવાનના સેવારૂપ કારણ મેળવે, તો મુક્તતારૂપ કાર્ય કરી શકે છે, એમા વાદ નથી પણ ભગવાનની સેવા દિરૂપ કારણ મેળવ્યા વિના મુક્તતા મેળવવા ધારે, તો તેમ કરવું તે માત્ર ગાંડાપણું છે એમ ધારવું તેથી ભગવાનની સેવામા પણ અનુક્રમે અભય, અદ્વેષ અને અખેદીપણું પ્રાપ્ત કરી ક્રમવડે ભગવાનની સેવા મેળવી મુક્તતા પ્રાપ્ત કરવી

मुग्ध सुगम करी सेवन आदरे रे, सेवन अगम अनूप;
देजो कदाचित सेवक याचना रे, आनंदघन रसरूप. सं० ६

શબ્દાર્થ.

મુગધ—ભોળા પ્રાણીઓ, સુગમ=સહેલી, કરી=ધારી, સેવન=ભગવાનની સેવાને, આદરેગે=આદરે છે (કરવા માંડે છે, પણ) સેવન=ભગવાનની જે સેવા તે, અગમ=ન સમજાય તેવી અને, અનૂપ—જેની બીજાને ઉપમા ન આપી શકાય તેવી છે, (તેથી) દેજો=આપજો, કદાચિત=કોઈ વખતે (શું ?) સેવક=ચાકર, તેની યાચના=માગણી, (શાની માગણી ? તો કે ભગવાનની સેવાની) (કોણ આપજો ? તો કે) હે આનંદઘનરસરૂપ !=હે આનંદના ધાટા રસરૂપ પ્રભુ ! (કોઇ વખત સેવા આપજો)

ભાવાર્થ.

અંતર આત્મા—ભોળા લોકો સંભવનાથ ભગવાનની સેવા સુગમ છે એમ ધારે છે અને તેમ ધારી સેવાને આદરે છે

પણ ભગવાનની સેવાની તો ઉપમા પણ કોઇને આપી ન શકાય તેવી છે, એટલે તે (સેવા) અનુપમ અને અગમ્ય છે

તેથી હે આનંદના સમૂહરૂપ (આનંદઘન) પ્રભુ ! મને કોઇક વખતે પણ આપની તેવી સેવા આપજો ! એવી મારી (આપના સેવકની) વિનતિ છે

પરમાર્થ

પુર્વોક્ત પ્રકારે અભય અદ્વેષ અને અખેદીપણારૂપ પ્રથમ ભૂમિકાવાળી ભગવાનની સેવા અગમ અને નિરૂપમ છે છતા પણ ભોળા લોકો, તે ભગવાનની સેવા સુગમ છે એમ ધારીને તે કરવા માંડે છે એ તેમની કેટલી મોટી ભૂલ છે, તે બતાવવા આનંદઘનજી જેવા મહાત્મા પણ ભગવાનની વિનતિ કરી યાચના કરે છે કે હે પ્રભુ ! આ ભવમા અથવા ભવાન્તરમા પણ આપનો સેવક જે હુ, તેને આપની સેવા આપજો ! અર્થાત્ મને આપના સેવા પ્રાપ્ત થજો ! અને ભગવાનના સેવા એકવાર પ્રાપ્ત થઇ તો મુક્તતાનુ શરણ મળવાથી મુક્તતારૂપ કાર્ય થવામા સંદેહ નથી એમ જાણી હોવાથીજ ભગવાનની પાસે સેવા આપવાની આનંદઘનજી મહારાજે વિનંતિ કરી છે

તેથી મહાત્માઓથી ભગવાનની સેવા જાણી તે પ્રાપ્ત કરવાનો મુમુક્ષુ જનોએ પ્રયત્ન કરવો યોગ્ય છે મતિકલ્પનાથી કરેલી સેવાનો આગ્રહ મોક્ષનુ કારણ થાય એમ સમજવુ નહિ.

શ્રી અભિનંદન જિન સ્તવન

अभिनंदन जिन दरिसण तरसिये, दरिसण दुर्लभ देव;
मतमत भेदेरे जो जइ पूछिये, सहु थापे अहमेव अभिनंदन० १(टेक)

શબ્દાર્થ

અભિનંદન=ચોથા તીર્થંકર શ્રી અભિનંદન નામના ભગવાન્ જિન=રાગાદિ શત્રુઓ જેમણે જીત્યા છે તેમનુ, દરિસણ=મત, શાસ્ત્ર, અથવા જોવુ, તેના પ્રતિ, તરસિયે=ઇચ્છા કરીએ છીએ (તૃષ્ણા કરીએ છીએ) (ખરેખરી રીતે પ્રબળ ઇચ્છા થવી તે, દરિસણ, મત, માર્ગ અથવા દેખવુ તે) દુર્લભ=અતિ કઠણ છે (દુ ખે કરી પામીએ તેવુ છે) (કોનુ દર્શન તેનુ છે ? તો કે) દેવ=અભિનંદન ભગવાનનુ.

મતમત ભેદેરે=જુદા જુદા દર્શનોવાળાને, જો=કદાપિ, જઇ પૂછિયે=જઇને પૂછીએ કે, (અમારે ભગવાનના દર્શન કરવા છે અથવા ભગવાનનો

ખરેખરો માર્ગ શું ? તે જાણવો છે, તો) સહુ=બધા, થાપે=સ્થાપન કરે (શું સ્થાપન કરે ? તો કે) અહમેવ=અમારો માર્ગ જ ભગવાનનો માર્ગ છે

ભાવાર્થ.

અંતર્ આત્મા—હું અભિનંદન ભગવાનનું સ્વરૂપપ્રાપ્તિના માર્ગરૂપ દર્શન જોવા ખરેખરો આકાંક્ષી છું (ખરેખરો ઇચ્છક છું) પણ ભગવાનનું દર્શન (માર્ગ) ઘણું દુર્લભ છે, અર્થાત્ દુઃખે કરીને પ્રાપ્ત થાય તેવું છે જૂદા જૂદા મતોમાં જઈને પૂછીએ કે, પ્રાપ્ત થાય તેવું ભગવાનનું દર્શન કયું છે ? તો દરેક જણ કહે છે કે અમારૂં દર્શન એટલે મત છે તેજ મોક્ષપ્રાપ્તિનો માર્ગ છે અને તેજ ભગવાનનું દર્શન છે

વ્યગાર્થ.

હું અભિનંદન ભગવાનનું એટલે શુદ્ધ આત્માનું દર્શન કરવા ઇચ્છું છું, પણ તે આત્માનું દર્શન અતિ દુર્લભ છે

જૂદા જૂદા મતોમાં જઈને જો પૂછીએ છીએ તો, દરેક મતવાળા કહે છે કે અમારા મતમાંજ યથાર્થ પ્રવૃત્તિ કરવાથી તમને આત્મદર્શન થશે એમ સૌ પોતાના મતની વિશેષતા સ્થાપન કરે છે,

પરમાર્થ

ભવ્ય પ્રાણીઓ અથવા મુમુક્ષુ જનો હમેશાં શુદ્ધ માર્ગ પામવાની તીવ્ર અભિલાષા વાળા હોય છે તે માટે અભિનંદન ભગવાનનું દર્શન, અર્થાત્ જિનદર્શન પામવાને ઇચ્છે છે, પણ યથાર્થ રીતે જિનદર્શન પ્રાપ્ત થવું અતિ કઠણ છે

જે જે ગચ્છોમાં અને મતોમાં જઈને પૂછીએ છીએ કે ભગવાનનો માર્ગ કયો ? ખરૂં જૈનદર્શન કયું ? તો દરેક મતવાળા અને દરેક ગચ્છવાળા પોતાનીજ વાત અથવા ગચ્છની પરંપરાને સ્થાપન કરે છે, એટલે કહે છે કે, અમે જે જૈનદર્શન પામ્યા છીએ અને પ્રવૃત્તિ કરીએ છીએ તેજ જૈનદર્શન છે પણ નિષ્પક્ષપાતપણે ખરૂં જૈનદર્શન બતાવતા નથી

सामान्ये करी दरिसण दोहिलुं, निरणय सकल विशेष;
मदमें घेर्यो रे अंधो केम करे, रवि शशी रुप विलेख अभिनंदन० २.

શબ્દાર્થ.

સામાન્યે=સામાન્ય પ્રકારવડે, દરિસણ=આપનો માર્ગ અથવા ભગવાનનું દેખવું, દોહિલું=કઠણ છે અને નિરણય=નિશ્ચય, સકળ=સમસ્ત

(સંપૂર્ણ) વિશેષ=વિશેષ રીતે થવો (તે કઠણ હોયજ) (જેમકે) મદમે=મદ ચઢવાથી (અથવા નીશો ચઢવાથી થયેલી સ્થિતિ) તેમા, ઘેર્યોરે=ઘેરાયેલો, એવો (કોણ?) અંધો=આંધળો માણસ, કેમ કરે=શી રીતે કરી શકે? (શું શી રીતે કરી શકે? તો કે) રવિ=સૂર્યનું, શશી=ચંદ્રમાનું, રૂપ=સ્વરૂપનું, વિલેખ=ચીતરવું તે અથવા જાણવું તે

ભાવાર્થ.

અંતર્ આત્મા-સામાન્ય પ્રકારે વિચારતા અથવા જોતા આપનું દર્શન પામવું કઠણ છે, અને સમસ્ત પ્રકાર વિશેષપણે (દર્શનનો) નિર્ણય થવો તે અતિ કઠણ છે

કેમકે મદમા ઘેરાયેલો આંધળો માણસ સૂર્ય અને ચન્દ્રનું સ્વરૂપ કેવી રીતે જાણી શકે?

પરમાર્થ

સામાન્યપણે અનેક મતમતાન્તરોના ભેદોથી આપના શુદ્ધ જૈનદર્શનનું પામવું કઠણ છે તેમ સમસ્ત નય નિક્ષેપ અને પ્રમાણ આદિથી ભગવાને ધર્મનું સ્વરૂપ વિશેષ પ્રકારે કહેલું છે તેમ સમજવું પણ કઠણ છે સામાન્યપણે અને વિશેષપણે જૈનદર્શનનો નિશ્ચય કરવાનો માર્ગ જો મતવાદીઓ અને ગચ્છવાદીઓને પૂછવા ધારીએ તો, મૂળે જન્માંધ અને તેમા વળી મદિરા પીધાથી ઉન્મત્ત થયેલો માણસ જેમ સૂર્યચન્દ્રનું સ્વરૂપ જાણી શકે નહિ અથવા ચિતરી શકે નહિ તેમ મતવાદીઓ મૂળે તો મિથ્યાત્વી અને અજ્ઞાની, અને તેમા વળી તેમણે મત અથવા ગચ્છના આગ્રહરૂપ મદિરા પીધેલી તેથી તેમનાથી નિષ્પક્ષપાતપણે આપનું દર્શન પ્રાપ્ત કરી શકાય નહિ જેના પૂર્વે કહેલા કારણોથી તેઓ આપના દર્શનને જાણતા નથી તેથી સામાન્ય પ્રકારે તેમજ વિશેષ પ્રકાર જૈન દર્શન પામવું અતિ કઠણ છે

हेतु विवादे हो चित धरी जोइए, अति दुरगम नयवाद,
आगमवादे हो गुरुगम को नहि, ए सबलो विषवाद अभिनंदन० ३

શબ્દાર્થ

હેતુ=કારણ બતાવી, વિવાદે હો=પૂર્વપક્ષ, ઉત્તરપક્ષ કરવો તેનાવડે, ચિત્ત ધરી=મનમા વિચારીને, જોઈએ=જો જોઇએ છીએ તો, અતિ દુરગમ=અત્યંત કઠણ લાગે છે, (શું? તો કે) નયવાદ=સાતે નયોમાના દરેક નયનું પ્રતિપાદન

આગમવાદે=આગમો એટલે સિદ્ધાન્તો, અથવા જિનેશ્વર ભગવાને કહેલી શિક્ષાઓના મૂળ પાઠો જેમા છે, તેના વાદ એટલે વિચારથી જો જોઇએ તો, ગુરૂગમ=ગુરૂએ બતાવેલી કુંચી અથવા ગુરૂએ કહેલુ આગમોનુ રહસ્ય કહિ બતાવનાર કો નહિ=કોઇ નથી એ-વિવાદ કઠણ છે તે, અને આગમ-વાદ બતાવનાર ગુરૂ નથી તે) સબળો વિષવાદ=મોટા ખેદની વાત છે

ભાવાર્થ.

અંતરઆત્મા-સાધવા યોગ્ય કાર્યની જેનાવડે પ્રાપ્તિ કરે તે હેતુ, અથવા હેતુ એટલે કારણ આ કારણનો વિવાદ જો ચિત્તમા ધારી જોઇએ અથવા વિચારી જોઈએ તો નયવાદ એટલે નયોવડે અપેક્ષાથી કહેલા વચનો સમજવામા આવવા ઘણા કઠણ છે

વળી આગમોના વચનો વિચારવામા ગુરૂ મળતા નથી, એ મોટો ખેદ છે

પરમાર્થ

ભગવાનનુ દર્શન અથવા આત્મદર્શન હેતુઓ વિચારીને કરવુ, એમ કોઇ ધારે તો તેમ થાય તેવુ નથી કેમકે સાતે નયોની સમજણ, અને વચનની સાપેક્ષતાદિકના સમજણ પડવી અતિ કઠણ છે એટલે અનુભવથી જણાય એવુ આત્મદર્શન અથવા જૈનદર્શન માત્ર હેતુઓનો વિચાર કરી પ્રાપ્ત કરાય તેમ નથી.

આગમો વાચીને અને વિચારીને દર્શન પામી શકાશે એમ જો ધારીએ છીએ તો આગમોના સત્ય અર્થો કહેનારા ગુરૂ કોઇ દેખાતા નથી આગમો સમજવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે ? તો કે એકથી દશ સુધીના આંકનુ જેણે જ્ઞાન મેળવ્યુ છે, તેવા પાસે ગણિતશાસ્ત્ર સમજવાનો પ્રયત્ન કરવા જેવુ છે મતલબ કે વ્યાકરણ અને કોષાદિ જાણનારથી આગમોનુ રહસ્ય કહેવાય તેમ નથી એ અર્થ તો માત્ર ગુરૂપરપરાથી પ્રાપ્ત થયેલો હોવો જોઇએ, અને તેમ હોય તોજ તે જૈનદર્શન પામવાના સાધનરૂપ થઇ શકે નહિતો અનેક શકાઓ ઉત્પન્ન કરી, જો કાઇ શ્રદ્ધા હોય તો તેથી ભ્રષ્ટ કરવાના સાધનરૂપ થાય તેવુ છે વળી જેમને ગુરૂપરપરાથી આગમનુ રહસ્ય પ્રાપ્ત થયુ હોય તેવા ગુરૂ પણ જણાતા નથી ઉપર કહેલી બન્ને રીતિથી જૈનદર્શન પ્રાપ્ત થવાના સાધનો જણાતા નથી એ મોટી ખેદની વાત છે

દુર્લભ મનુષ્યભવ અને તથાપ્રકારની ધર્મની જીજ્ઞાસા છતા ધર્મપ્રાપ્તિનુ સાધન નથી મળતુ જેથી બળવાન્ ખેદે કરીને મન અસ્વસ્થ થાય છે

घाती डुंगर आडा अति घणा, तुज दरिसण जगनाथ;
धीठाइ करि मारग संचरू, सेगु कोइ न साथ अभिनंदन० ४

શબ્દાર્થ.

ઘાતી=ઘાત કરનારા–વિઘ્ન કરનારા, ડુંગર=પર્વત, આડા=વચ્ચે, અતિ ઘણા=ઘણા વધારે છે (ગામા ? તો કે) તુજ=તારા–તમારા, દરિસણ=દર્શન કરવારૂપ કાર્યમા, અથવા તમારો મત જાણવારૂપ કાર્યમા, જગનાથ=હે જગતનાના સ્વામી !–ભગવાન્ ! ધીઠાઇ=પકડાઇ–ખંધાઇ–બેદરકારી, કરી=કરીને જો, મારગ=આપે કહેલો એવો મોક્ષ પામવાનો રસ્તો તેમા સંચરૂ=ચાલુ તો, સેંગુ=સોબતી–રસ્તો બતાવનાર એવો કોઇ ન સાથ=કોઇ સાથે નથી

ભાવાર્થ.

અંતર્ આત્મા–હે ત્રણ જગતના નાથ ! તમારૂ દર્શન પામવામા ઘાત કરનારા–વિઘ્નોરૂપે આડા આવનારા ઘણા પર્વતો છે

છતા પણ હઠ કરી જો આપના માર્ગમા હુ પ્રવૃત્તિ કરૂ, તો રસ્તો બતાવે તેના કોઈ મંઘાત પણ સાથે નથી

દ્વિતીય ભાવાર્થ

આત્મદર્શન થવામા અંતરાય કરનારા ઘાતીકર્મરૂપ ડુંગરા ઘણા આડા પડેલા છે જ્યા સુધી જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને અંતરાય, એ ચાર કર્મોનો ક્ષય ન થાય ત્યાસુધી સત્ય રીતે આત્મદર્શન થાય તેમ નથી

વળી હઠ કરી આ કર્મોનો ક્ષય કરવાના માર્ગમા પ્રવૃત્તિ કરનાર કોઇ જાણીતો સોબતી સાથે નથી

પરમાર્થ

જેમ કોઇને કઇ વસ્તુ જોવી હોય અને તેનામા વચ્ચે કઇપણ આડ ન હોય–એવા અંતરાય ન હોય તો તે વસ્તુ તેને દેખાય છે તેમ ભગવાનનુ દર્શન કરવાની ઇચ્છાને રોકનાર પૂર્વ કર્મો તેના તથાપ્રકારના સાધનો ન મળવારૂપ વિઘ્નોરૂપી પર્વતો ઘણા ઘણા આડે આવે છે તેથી તે વિઘ્નોરૂપી પર્વતો જ્યા સુધી દૂર ન થાય ત્યા સુધી ભગવાનનુ દર્શન થવુ કઠણ છે

વિઘ્નોરૂપી પર્વતોને ઓળંગી આપનુ દર્શન કરીશ એમ ધારી હઠ કરીને જો હુ વિઘ્નો દૂર કરવા રૂપ પર્વતો ઓળંગવાના યોગમાર્ગે પ્રવર્તુ તો માર્ગનો જાણનાર કોઇ સોબતી ભોમીઓ સાથે નથી તેથી ખેદ થાય છે

दरसण दरसण रटतो जो फरूं, तो रणरोझ समान,
जेहने पिपासा हो अमृत पाननी, किम भाजे विषपान. अभिनदन ०५

શબ્દાર્થ.

દરસણ=દર્શન (ભગવાનનો માર્ગ, અથવા આત્માનું અવલોકન થવું તે ખરૂં દર્શન, પણ ફક્ત) દરસણ=દર્શન શબ્દ માત્ર, રટતો=બોલતો—વાર વાર બોલતો, જો ફરૂં=જો ફર્યા કરૂં તો, રણરોઝ=જંગલના રોઝ જનાવર, સમાન=જેવો હું થાઉં (અર્થાત્ માત્ર શબ્દોચ્ચારથી સિદ્ધિ નથી) કેમકે, જેહને=જેને, પિપાસા હો=તૃષા–તરસ, અમૃત પાનની=અમૃત પીવાની હોય, તે તરસ, કેમ ભાંજે=શી રીતે મટે ? (શાથી, તો કે) વિષપાન=ઝેર પીવાથી

ભાવાર્થ.

અતઃ આત્મા—' દર્શન દર્શન ' આ શબ્દ માત્ર જો હું બોલતો ફરૂં, તો જંગલી રોઝ નામના જનાવરની ઉપમાને પામું પણ તેથી કંઈ આપનું દર્શન પ્રાપ્ત થઈ શકે નહિ

જેને અમૃત પીવાની ઇચ્છા હોય તે ઝેર પીધે શી રીતે તૃપ્ત થાય ?

પરમાર્થ

હે અભિનંદન પ્રભુ ! આપના દર્શનના પૂર્વોક્ત પ્રકારે અપ્રાપ્તિ જાણીને વેષધારી જૈન દર્શનીઓથી અથવા અન્ય દર્શનાઓથી આપનું જૈનદર્શન પ્રાપ્ત કરવા પૂછતો ફરું તો (જૈન દર્શનાભાસરૂપ મત પ્રકટ થતા પણ) મને જિન દર્શન થતું નથી એમ ધારી લોકો મને રણના રોઝના ઉપમા આપે

અને આ રીતે જૈનદર્શન સત્ય પ્રકારે પ્રાપ્ત થવાને બદલે અન્ય મતવાદીઓ અથવા જૈન દર્શનાભાસ રૂપ વેષધારીઓ મારા મનમા નવાની ભરગજાળ અથવા અન્ય પ્રકારે કાંઈ રાગ્ય સેમાડી આપે તો દાનમા મારી જે શ્રદ્ધા છે તેના મટને અશ્રદ્ધા થાય અને અન્ય મતને આદરી જૈન મતના નિંદા અથવા ઉત્થાપનારૂપ કાર્યમાં જો પ્રવર્તું, તો તે રૂપ ઝેર પીવાથી દર્શનપ્રાપ્તિ રૂપ અમૃત પીવાની તરસ છીપે નહિ. તેથી ' દર્શન દર્શન " એમ ઠેકાણે ઠેકાણે પૂછવાથી અથવા બોલતા ફરવાથી પણ કાંઇ વળે તેમ નથી

तरस न आवे हो मरण जीवनतणो, सीजे जो दरिसणकाज;
दरिसण दुर्लभ सुलभ कृपाथकी, आनदघन महाराज अभिनदन० ६

શબ્દાર્થ

તરસ=ત્રાસ=દુઃખ, ન આવે હો=ન થાય, મરણ જીવનતણો=મરવાનો

ઠે જન્મવાનો, (શાથી ત્રાસ ન થાય ?) સીજે જો=થાય જો,(શું થાય ? તો કે) દરસણ કાજ=ભગવાનનું દર્શન થવા રૂપ કામ થાય તો (મરણ જીવનનો ત્રાસ ન આવે)

દરિસણ=ભગવાનનું દર્શન, દુર્લભ=દુ:ખે પામવા યોગ્ય=કઠણ છે, પણ સુલભ=સુખે પામવા યોગ્ય થાય છે (શાથી ? તો કે) કૃપાથકી=આપ મહેરબાનીથી, (કોની કૃપાથી ? તો કે) આનંદઘન મહારાજ=આનંદના સમૂહરૂપ ભગવાનની

ભાવાર્થ

અંતર આત્મા–હે પ્રભુ ! જો આપનું દર્શન પ્રાપ્ત થાય તો મરણનો અને જીવનનો (જન્મનો) ત્રાસ ન આવે.

જો કે પૂર્વોક્ત પ્રકારે દર્શન પામવું કઠણ છે તોપણ માત્ર આપની કૃપાથી દર્શન પ્રાપ્ત થાય તેમ છે (માટે હે આનંદઘન પ્રભુ ! મને આપનું દર્શન પ્રાપ્ત કરાવો)

પરમાર્થ

હે જ્ઞાનાનંદના સઘનપણા સહિત આનંદઘન પ્રભુ ! જો આપના કૃપાથી સ્વરૂપજ્ઞાન થાય તો તે જૈનદર્શનથી અભેદ છે એટલે સ્વરૂપજ્ઞાન થાય તો જૈનદર્શન પ્રાપ્ત થયું જાણવું અને એકવાર જો જૈનદર્શન પ્રાપ્ત થાય તો જન્મમરણનો ભય મટે અને મહાનંદ પ્રાપ્ત થાય. જો કે બીજી રીતે દર્શન પામવું કઠણ છે, પણ જો આપની કૃપા થાય તો જૈનદર્શન પામવું સુલભ છે અને તે વિના બીજો ઉપાય નથી માટે હે પ્રભુ ! આપને વિનતિ કરું છું કે મને આપનું દર્શન કરાવો (એવો અભિપ્રાય છે)

શ્રી સુમતિનાથ ભગવાનનું સ્તવન

सुमति चरणकज आतम अरपणा, दरपण जिम अविकार, सुग्यानी०
मतितरपण बहु समत जाणीए, परिसरपण सुविचार
सुग्यानी० (टेक) १

શબ્દાર્થ

સુમતિ=પાંચમા તીર્થંકર ભગવાન્ સુમતિનાથ મહારાજના, ચરણકજ=

ચરણકમળમાં, આતમ=આત્માની, અરપણા=અર્પણ કરવુ તે, (યોગ્ય છે) (ભગવાન કેવા છે ? તો કે) દરપણ=આરસી, જિમ=જેવા, અવિકાર=વિકાર-રહિત છે મતિ=બુદ્ધિની, તરપણ=તૃપ્તિ, બહુસમત=ઘણા જણા માને છે, જાણીએ=એમ જાણીએ છીએ, પણ આ વિચારથી, પરિસરપણ=પાછા ઓસરવુ, તે પણ, સુવિચાર=સારો વિચાર છે

અર્થાન્તર

સુમતિ=પાચમા તીર્થંકર સુમતિનાથના, ચરણકજ=ચરણકમળમાં, આતમ અરપણા આત્માનુ અર્પણ કરવુ તે, (ચરણકમળ કેવા છે ? તો કે) દરપણ જિમ=આરસીની માફક, અવિકાર=વિકાર રહિત છે (એવા ચરણ કમળમા આત્માનુ અર્પણ કરવુ, તેથી) મતિ=બુદ્ધિનુ તરપણ=તૃપ્તિ–પુષ્ટિ (થાય છે, એ વાત) બહુસમત=ઘણા જણાઓએ માન્ય રાખેલી છે, એમ, જાણીએ=જાણવુ (વળી) પરિસરપણ=ફેલાવો, (થાય છે કોનો ? તો કે) સુવિચાર=સારા વિચારોનો

ભાવાર્થ.

દર્પણ જેવા અવિકારી સુમતિનાથ ભગવાનના ચરણકમળમા આત્મઅર્પણ કરવુ (યોગ્ય છે)

બુદ્ધિની તૃપ્તિ એ " આત્મ-અર્પણ " એમ ઘણાઓનુ માનવુ છે, પણ આ વિચારથી પાછા હઠવુ તેજ સારો વિચાર છે

દ્વિતીય ભાવાર્થ

સુમતિનાથ ભગવાન જેમ કેવલ્યજ્ઞાનથી આરિસાની પેઠે સમસ્ત પદાર્થોનુ પોતામા પ્રતિબિંબિત થયેલ જાણે છે અથવા આરિસામા શુભાશુભ, શીત, ઉષ્ણ વિગેરે પદાર્થોનુ પ્રતિબિંબ પડતા આરિસો જેમ વિકારવાન થતો નથી, તેમ ભગવાન પણ વિકારવાન થતા નથી આવા સુમતિનાથ ભગવાનના ચરણકમળમા આત્માનુ અર્પણ કરવુ (યોગ્ય છે,) એટલે તદાકાર થઇ આવા સુમતિનાથ ભગવાનના ચિંતવન અથવા ધ્યાનવડે સ્વરૂપ વિચારવુ યોગ્ય છે, અને તેજ આત્મઅર્પણ કહેવાય છે

બુદ્ધિની તૃપ્તિ, તે આત્મઅર્પણ, તેવુ બહુસમત કહેતા ઘણા મતવાળાઓને કબુલ છે, અર્થાત્ ઘણા મતવાળાઓ બુદ્ધિની તૃપ્તિ એટલે (બુદ્ધિનો છેવટે

આત્મારામ લય) તેને આત્મઅર્પણ કહે છે એમ જાણીએ છીએ, તેથી તે વિચારથી પાછા હઠવુ, એટલે તે વિચાર બરાબર નથી એમ જે જાણવુ તે સારો વિચાર છે

તૃતીય ભાવાર્થ

સુમતિનાથ ભગવાનના આરસી જેવા સ્વચ્છ ચરણકમળમા આ માને અર્પણ કરવામા બુદ્ધિની તર્પણા એટલે પુષ્ટિ થાય છે, તેથી તે બુદ્ધિ ઘણા લોકોને સમ્મત એટલે માનવા યોગ્ય થાય છે, તથા સારા વિચારનુ પરિણમન એટલે ફેલાવો થતો રહે છે

પરમાર્થ

સુમતિનાથભગવાનના ચરણકમળમા આત્મઅર્પણ કરવુ તેજ સુમતિ પ્રાપ્ત કરવાનુ સાધન છે આ આત્મઅર્પણ શી રીતે કરવુ તે સ્તવનામા આગળ બતાવશે પણ બીજાઓ જે પ્રકારે આત્મઅર્પણ ધારે છે તે પ્રકાર બરાબર નથી એમ આ ગાથામા બતાવ્યુ છે હવે આત્માના પ્રકારો બતાવી તેનો માર્ગ બતાવશે

દ્વિતીય પરમાર્થ

સુમતિનાથના ચરણકમળરૂપ આરસીમા આત્મઅર્પણ કર્યાથી મતિ સુધરે છે અને ઉત્તમ પ્રકારના વિચારનો ફેલાવો થવા પામે છે કારણ કે મૂળે આત્મદ્રવ્ય પ્રકાશમય છે અને તે આરસી જેવા પ્રકાશવર્ધક ચરણકમળમા અર્પિત થાય છે, એટલે તેના મતિ તથા વિચારરૂપી કિરણો વધુ ફેલાવો પામેજ

त्रिविध सकल तनुधर गत आतमा, बहिरातम धुरि भेद; सुग्यानी०
बीजो अंतर आतमा तीसरो, परमातम अविछेद. सुग्यानी० २

શબ્દાર્થ

ત્રિવિધ=ત્રણ પ્રકારનો, સકળ=બધા, તનુધર=શરીરને ધારણ કરનાર પ્રાણીઓમા, ગત= રહેલો, આત્મા=જીવાત્મા છે બહિરાતમ=બહિરાત્મા નામનો ધુરિ=પેહેલો, ભેદ=પ્રકાર છે બીજો અંતર આત્મા=બીજો ભેદ તે અંતર આત્મા, તીસરો=ત્રીજો ભેદ પરમાત્મા=પરમાત્મા નામે, અવિછેદ=વિભાગ વિનાનો જાણવો

ભાવાર્થ

શરીરને ધારણ કરનારા દેહધારીઓનો આત્મા ત્રણ પ્રકારનો છે તેમા

બહિરાત્મા છે તે પહેલો ભેદ, બીજો અંતર આત્મા, અને ત્રીજો ભેદ પરમાત્મા છે કે જે અવિચ્છેદ એટલે અવિનાશી છે

પરમાર્થ

મુક્તતા પ્રાપ્ત થયા પહેલા બધા આત્મા શરીરવાળા હોય છે અને તે શરીરવાળા આત્માને આશ્રી ભેદો કહેવામા આવે છે સ્વરૂપમુક્ત આત્મા અથવા સિદ્ધ ભગવાનનો આત્મા સ્વરૂપથી એક હોવાથી, તેમા ભેદના કલ્પના નથી, તેથી શરીરવાળા આત્મામા બહિરાત્મા અંતરઆત્મા અને પરમાત્મા એ ત્રણ ભેદો કહ્યા છે

आतमबुद्धे कायादिक ग्रह्यो, बहिरातम अघरूप; सुग्यानी०
कायादिकनो साखीधर रह्यो, अंतर आतम रूप सुग्यानी० ३

શબ્દાર્થ.

આતમ=આત્માની, બુદ્ધે=બુદ્ધિથી, કાયાદિક=શરીર આદિ, ગ્રહ્યો=ગ્રહણ કરાયો (અર્થાત્ શરીર એજ આત્મા છે એમ જે સમજે છે તે) બહિરાતમ=બહિરાત્મા, (કેવો ? તો કે) અઘરૂપ=પાપરૂપ જાણવો

કાયાદિકનો=શરીર આદિકનો, સાખીધર રહ્યો=સાક્ષી થઇ રહેલો, (શરીર આદિકથી ભિન્ન, પણ તેમા સાક્ષીરૂપે રહેલો જે જાણે, તેને) અંતર આતમરૂપ જાણવો

ભાવાર્થ.

હે સુમતિ ! આત્માની બુદ્ધિથી જેણે કાયાદિકનુ ગ્રહણ કર્યું તે પાપરૂપ બહિરાત્મા જાણવો

પણ આત્મા કાયાદિકનો સાક્ષીદાર થઇને રહેલો છે એમ જે જાણે છે તે અંતર આત્મારૂપ છે

પરમાર્થ.

જે શરીરને જ આત્મા માને છે, એટલે શરીરથી આત્માને જુદો માનતો નથી તે પાપરૂપ બહિરાત્મા છે શરીર સુખી તો પોતે સુખી છે અને શરીરે દુખી તો પોતે દુખી છે તે માન શરીરને અર્થે પ્રવૃત્તિ કરે છે, અને પ્રવૃત્તિથી મુક્ત થવાને બદલે બંધાય છે, એટલે પોતે મિથ્યા જ્ઞાનથી પાપરૂપ થાય છે માટે બહિરાત્માને પાપરૂપ ગણેલો છે દૃશ્ય (દ્રવ્ય) દેહથી વ્યતિરિક્ત આત્મા, એવો અન્ય પદાર્થ ન માનનાર સ્વર્ગ નરક કઇ રીતે માની શકે ? અને બળી ગયેલા અથવા અંત નષ્ટ થઇ ગયેલા દેહનો પુનર્ભવ પણ કેમ કલ્પી શકે ? આમ હોવાથી પાપપુણ્યનો

વિવેક પણ આવા દેહાત્મવાદી એટલે દેહને આત્મા માનનારને હોતો નથી તેથી બહિરાત્મા પાપરૂપ છે એમ કહેવું યથાર્થ લાગે છે

જે પ્રાણી શરીરથી આત્માને ભિન્ન માની શરીરની ક્રિયાનો તેને સાક્ષી માને છે, એટલે અન્તરથી પોતાને કર્તા ના માનતો નથી, પણ પોતાને પૂર્વોપાર્જિત કર્મો ભોગવતાં તેના સાક્ષી તરીકે માને છે તે પોતે અન્તરઆત્મરૂપ છે

અન્તરઆત્મપણું પ્રાપ્ત થવું તે ખરેખર સારું છે જેમ સાક્ષીદાર વાદી પ્રતિવાદીથી જુદો હોવાથી તેને શરીરના જય-પરાજયથી હર્ષ-શોકનું પ્રયોજન હોતું નથી તેમ અન્તર આત્મા પોતાને શરીરને સુખે સુખી તેમજ શરીરને દુઃખે દુઃખી માનતો ન હોવાથી જીવતા થકા જીવન મુક્તતાનું સુખ ભોગવી મરણ બાદ જો આયુષ્યનો બંધ પડ્યો ન હોય તો વિદેહમુક્ત થાય છે, અથવા બાકી કર્મો જો ભોગવવાના બાકી રહી ગયા હોય તો, બીજે અથવા ત્રીજે ભવે અવશ્ય પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપને પામે છે

આ પ્રમાણે જે પ્રાણી આત્માને કાયાદિકનો સાક્ષી અને કાયાદિકથી ભિન્ન માને છે તેને અન્તરાત્મા જાણવો.

કેટલીક વખતે આવું અન્તરઆત્મપણું પામેલા (યોગીઓ) યોગ ક્રિયાથી બ્રહ્મરંધ્ર અથવા દશમે દ્વારે આત્માને સ્થાપે, અને પછી આત્મા વિના આ શરીર સજીવ છે કે નિર્જીવ છે? તે *(ભ્રાન્તિ પામી જુએ) અને પોતાને ભિન્ન જાણી કાયાદિકથી નિર્મમત્વી રહે આવો સ્વસ્વરૂપનો જ્ઞાતા તે અન્તર આત્મા જાણવો

ज्ञानानंदे हो पूरण पावनो, वर्जित सकल उपाधि, सुग्यानी०
अतींद्रिय गुणमणि आगरू, ईम परमातम साध सुग्यानी० ४

શબ્દાર્થ

જ્ઞાનાનંદે હો=વિદ્યાનો આનંદ=પરમાનંદ, તેનાથી, પૂરણ=સંપૂર્ણતાને પામેલો, પાવનો=પવિત્ર, વળી વર્જિત=વિનાનો, (શા વિનાનો? તોકે) સકળ=સમગ્ર-બધી, ઉપાધ=જેનાથી દુઃખ થાય-સંક્લેશ થાય, એવી તમામ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ=એટલે આત્મા સિવાયની અન્ય શરીરાદિક વસ્તુઓ તે ઉપાધ, (તેણે કરી રહિત, એવો) વળી, અતીંદ્રિય=ઇંદ્રિયોથી ન જણાય તેવો ગુણગણમણિ=ગુણોના સમૂહરૂપી જે મણિઓ, તેનો, આગરૂ=આગર-ખાણ, ઈમ=એવો જે આત્મા, તે, પરમાતમ=પરમાત્મા-પરમેશ્વર-ભગવાન, સાધ=જાણ-સિદ્ધ કર-મેળવ

* આ ઉપર જણાવ્યા તેમના છેલ્લા વિચારો ટબાકાર શ્રી જ્ઞાનવિમલસૂરિજીના વિચારને અનુસરી લખ્યા છે

ભાવાર્થ.

જ્ઞાન થવાથી થયેલા આનંદવડે કરીને પરિપૂર્ણ, પવિત્ર, તેમ બાહ્ય અને અભ્યંતરની સમસ્ત ઉપાધિઓથી અળગો થયેલો, તેમજ ઇંદ્રિયોથી પણ દૂર થયેલો, તે અતીંદ્રિય, તેમજ ગુણોનો સમૂહ, તેની ખાણ, તેમને પરમાત્મા જાણી, અને હે ચૈતન્ય ! તું આ પૂર્વોક્ત ગુણોવાળું પરમાત્મપણું સાધ.

પરમાર્થ.

બહિરાત્મપણે શરીરને આત્મા માની, ઇંદ્રિયજનિત અથવા મન કલ્પિત સુખથી જે આનંદ થાય, તે અલ્પકાલિન હોય છે. અને તેથી હમેશાં સુખ આનંદ મેળવવાની તૃષ્ણા રહ્યા કરે છે. તેટલા માટે પોતામાં પરિપૂર્ણપણું કદી પણ ભાસતું નથી, પણ જ્યારે સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે, ત્યારે પોતામાંજ તમામ ઐશ્વર્ય દેખાય છે, અને ત્યાં પણ અન્ય વસ્તુ મેળવવાની ઇચ્છા રહેતી નથી તેમ આત્મામાં આનંદ અથવા અનંત સુખ નામનો જે ગુણ છે તે પ્રકટે છે. એટલે સ્વરૂપના જ્ઞાનથી થયેલો આત્માનંદ અથવા બ્રહ્માનંદ પ્રાપ્ત થાય છે, અને તેથી કોઇ પણ અન્ય વસ્તુની ઇચ્છા રહેતી નથી, તેમ જ્ઞાનાનંદની પરિપૂર્ણતા પ્રાપ્ત થાય છે અને તેવી પરિપૂર્ણતાવાળો પવિત્ર ગણાય છે. વળી જેને જ્ઞાનાનંદ પ્રાપ્ત થયો છે તેવા પરિપૂર્ણતા પામેલા પ્રાણીને ઉપાધિ હોવાનો સંભવજ રહેતો નથી. કારણ કે જે ઉપાધિવાન્ હોય તે જ્ઞાનાનંદે પરિપૂર્ણ હોઇ શકે નહીં, તેથી પરમાત્મા સર્વ પ્રકારની ઉપાધિથી વર્જિત હોય છે.

શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ ઇત્યાદિ ઇંદ્રિયજનિત ગુણોના અભાવથી જ્ઞાન, દર્શનાદિ અતીંદ્રિય ગુણો પ્રગટે છે. અને અતીંદ્રિય ગુણો અનંત છે તેથી પરમાત્મા અતીંદ્રિય ગુણોના સમૂહરૂપ મણિઓની ખાણ છે.

આવા ગુણોએ કરીને જે યુક્ત હોય તે પરમાત્મા. હે સુમતિ ! હે અંતરઆત્માપણું પામેલા મુમુક્ષુ ! આવું પરમાત્મપણું સિદ્ધ કરવા યોગ્ય છે. અને એ પરમાત્મપણું સિદ્ધ કરવાને તું—આત્મા જ યોગ્ય છે.

बहिरातम तज अंतर आतम, रूप थई थीर भाव, सुग्यानी०
परमातमनुं हो आतम भाववु, आतम अरपण दाव सुग्यानी० ५

શબ્દાર્થ.

બહિરાતમ—શરીરને આત્મા માનવારૂપ બહિરાત્મપણું તે તજ—ત્યાગ કરી (શી રીતે બહિરાત્મપણું તજાય ? તે કહે છે કે) અંતર આત્મરૂપ થઇ કાયાનો સાક્ષી થવું, શરીરથી આત્માને ભિન્ન માનવો, તે રૂપ થઇ એટલે શરીરથી ભિન્ન આત્મારૂપ થઇને બહિરાત્મપણું તજ. (પછી) પરમાતમનું

પરમાર્થ

છઠ્ઠા પદ્મપ્રભ તીર્થંકર ભગવાનની સ્તુતિ કરતા પરમાત્મપણું પામવાના ઇચ્છક એવા આનંદઘનજી મહારાજ પ્રશ્ન કરે છે કે આત્મતત્વપણે ભગવાન અને હું સરખા છતાં ભગવાન્ કૃતકૃત્ય થઇ જન્મમરણના ભયથી છૂટી અનંત સિદ્ધિ પામ્યા—અર્થાત્ પરમાત્મપણું પામ્યા અને હું તો જેવો ને તેવો ભવભ્રમણ કરતો રહ્યો ભગવાનના અને મારી વચ્ચે જે અંતર પડ્યો છે, તે કઇ રીતે ભાગે ? એટલે કે હું પરમાત્મપદ કઇ રીતે પામું ?

કારણ ઉપરથી કાર્યનું અનુમાન કરનાર એવો કોઇ બુદ્ધિવાન્ આ પ્રશ્નનો એવો ઉત્તર આપે છે કે કર્મના વિપાક થયે છતે તમારૂં અને ભગવાનના વચ્ચેનું અંતર મટી જાય એટલે કે જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વ અવિરતિ, કષાય અને યોગ હોય ત્યાંસુધી કર્મબંધ છે અને ભગવાનને પૂર્વોક્ત ચાર કર્મબંધનના કારણો નથી તેથી જ્યારે તમારા જ્ઞાનાવરણીય આદિ બાધેલા કર્મોનો ક્ષય થશે, અને નવા કર્મો બાંધવાના કારણો નાશ પામશે, ત્યારેજ તમારા અને ભગવાનના વચ્ચેનો અંતર ભાગી જશે

पयइ ठिई अणुभाग प्रदेशथीरे, मूळ उत्तर बहु भेद,
घाती अघाती हो बंधोदय उदीरणारे, सत्ता करम विछेद पद्म० २

પયઈ=પ્રકૃતિ,-કર્મનો સ્વભાવ, ઠિઇ=સ્થિતિ–કર્મ ઉદય આવવામાં અથવા ઉદયમાં રહેવાનું કાયમાન, અણુભાગ=રસ–કર્મનું જોર, પ્રદેશ=કર્મ સમુદાયનો વિભાગ, મૂળ=મુખ્ય, ઉત્તર=પેટાના, બહુ=ઘણા, ભેદ=વિભાગો છે વળી ઘાતી=આત્માના મૂળ ગુણનો નાશ કરે તે અઘાતી હો= મૂળ ગુણનો નાશ ન કરે તેવા, બંધ=આત્મપ્રદેશ સાથે કર્મપુદ્ગળનું મળવું, ઉદય=આત્મા સાથે મળેલા કર્મ પુદ્ગલોનો ફળ આપવાનો પ્રવૃત્તિકાળ, ઉદીરણા=કર્મપુદ્ગલોને ફળ આપવા માટે પ્રવર્તવાની પ્રેરણા કરવી તે, સત્તા=કર્મ પુદ્ગલો ફળ આપ્યાવિના આત્મા સાથે જોડાઇ રહેલા હોય તે (છેવટે સરવાળે આવા બધી સ્થિતિવાળા) કર્મ=આઠે કર્મોનો વિચ્છેદ=નાશ. (જ્યારે થાય ત્યારે ટળી જશે)

ભાવાર્થ

કર્મની પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અણુભાગ, અને પ્રદેશબંધ તેમાં પણ મૂળભેદ અને ઉત્તરભેદ ઘણા છે વળી તેના પણ ઘાતીકર્મો અને અઘાતીકર્મોનો ભેદ આ બધાના બંધ, ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તા એમ ભેદ પડે છે તે બધાનો જ્યારે વિચ્છેદ થાય ત્યારે પદ્મપ્રભુ ભગવાનનું અને તમારૂં અંતર ભાગે એમ મતિ માનો કહે છે

પરમાર્થ

પ્રકૃતિ એટલે સ્વભાવ, સ્થિતિ, અનુભાગ અને પ્રદેશનો સમુદાય આ ચરીના ભેગા થવાથી કર્મની ફળ આપવાની જૂદી જૂદી શક્તિ પ્રમાણે તેના જૂદા જૂદા પ્રકાર થાય છે આવા અનંત પ્રકાર થઇ શકે છે, પણ મુખ્યતાએ તેના આઠ પ્રકારો કહ્યા છે, અને ઉત્તર પ્રકૃતિ અથવા પ્રકાર ૧૫૮ થાય છે

સ્થિતિ એટલે કર્મનો બંધ રહેવાનો કાળ મંદ અથવા તીવ્ર આદિ અધ્યવસાય વિરી પથી ગ્રહણ કરેલા કર્મો જેવા અધ્યવસાયથી ગ્રહણ થયા હોય તેના પ્રમાણમાં રહી શકે છે જેમકે તીવ્ર અધ્યવસાય વા પરિણામથી બંધાયેલ કર્મની સ્થિતિ એટલે કાળમાન લાંબુ હોય છે આ કાળમાનને સ્થિતિ કહે છે (સ્થિતિ એટલે કાળમાન.) .

અનુભાગ એટલે રસ કર્મપુદ્ગલમાં શુભ અથવા અશુભ ફળ આપવાની શક્તિ, અથવા અન્ય ગુણનો ઘાત કરવાની અથવા ઘાત કર્યા વિના રહેવાની શક્તિરૂપ રસ તે અનુભાગ

પ્રદેશ, એટલે સ્થિતિ અને રસ, એ બેની અપેક્ષા વિના કર્મપુદ્ગલના દળનું જે ગ્રહણ તે પ્રદેશ—એટલે કર્મપુદ્ગલનો સૂક્ષ્મ વિભાગ આવા સૂક્ષ્મ વિભાગો કોઇ કર્મમાં વિશેષ હોય અને કોઇમાં અલ્પ હોય તેને પ્રદેશ કહીએ

કર્મબંધના ચાર પ્રકારો જાણવા તેના મૂળ ૮ ભેદ, અને ઉત્તર ભેદ ૧૫૮ કર્મપ્રકૃતિના જાણવા

આ મૂળ આઠ ભેદોમાં જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને અંતરાય—આ ચારે આત્મગુણનો ઘાત કરનાર હોવાથી તેમને " ઘાતી " એવી સંજ્ઞા આપેલી છે

આ સિવાયના વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્ર એ ચારેને આત્મગુણનો ઘાત કરનાર ન હોવાથી " અઘાતી " એવું નામ આપેલું છે

આ સિવાય આત્માના શુભાશુભ અધ્યવસાયથી કર્મ ફળનું ગ્રહણ થાય છે જ્યારે પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અનુભાગ અને પ્રદેશથી કર્મ બંધાય છે, ત્યારે તેને " બંધ " કહે છે

આ બાંધેલા કર્મો જ્યારે ફળ આપે છે, ત્યારે કર્મનો ઉદય છે એમ કહેવાય છે, અર્થાત ફળ આપવાને પ્રવર્તેલા કર્મો ઉદયવાળા કહેવાય છે

જ્યારે કર્મો ફળ આપવાને પ્રવર્તેલા ન હોય, ત્યારે સ્વસ્થ બેઠેલા સિંહને શિકારીઓ જેમ છેડીને યુદ્ધને માટે પ્રવર્તાવે છે તેમ કર્મોને ફળ આપવા પ્રવર્તાવવા, અથવા કર્મોને નિવૃત્ત કરવા માટે ભોગવી લેવાને પ્રેરણા કરી સન્મુખ કરવા તેને ઉદીરણા કહે છે (ઉદીરણા એટલે પ્રેરણા, કર્મોને ફળ આપવાની પ્રેરણા કરવી, તે ઉદીરણા કરી એમ કહેવાય છે)

જ્યારે કર્મો ફળ આપવાને ન પ્રવર્ત્યા હોય, અને તેમને તેમ કરવાની પ્રેરણા પણ ન થઇ હોય, તેવી સ્થિતિમાં રહેલા અને ફળ આપવાની શક્તિવાળા કર્મોની સ્થિતિ, તે " સત્તા " કહેવાય છે

નવે રસોમા શાન્તરસ રસરાજ કહેવાય છે અને એ પ્રભુ તો શાન્તરસરૂપી જે અમૃત તેના સમુદ્ર છે એટલે ભગવાન્ કેવળ શાન્તરસમયજ છે

વળી સંસારરૂપી સમુદ્રની પાર જવાને ભગવાન પૂલરૂપ છે એટલે અતિ વેગવાળી નદીને લોકો પૂલનો આશ્રય લેઇ જેમ સહજ ઓળગી જાય છે તેમ ભવભ્રમણ કરતા પ્રાણીઓ ભગવાનનો આશ્રય લઇ સંસારના પારને પામે છે તેથી સંસારરૂપી સમુદ્રમા ભગવાન પૂલ અથવા સેતુ જેવા છે

सात महाभय टाळतो, सप्तम जिनवर देव, ललना
सावधान मनसा करी,धारो जिनपद सेव ललना श्रीसुपास० २

શબ્દાર્થ

સાત મહાભય=સાત મોટા ભય–બીક–ડર, તેને, ટાળતો=દૂર કરતો, (કોણ ? તો કે) સપ્તમ=સાતમો જિનવર દેવ=શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુ, સાવધાન= સાવધ, મનસા કરી=મને કરીને, ધારો=કરો, જિનપદ=જિનેશ્વર ભગવાનના જે ચરણકમળો, તેની સેવ=સેવા

ભાવાર્થ.

સાતમા જિનેશ્વર પ્રભુ સાતે મોટા ભયને ટાળનાર છે, માટે મનથી સાવધાન થઇ આ ભગવાનના ચરણકમળની સેવા કરો

પરમાર્થ

આ જગતમા પ્રાણીમાત્રને અનેક પ્રકારના ભયો ઉપજે છે, પણ તેમા નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે મુખ્ય સાત ભયો છે કામ, ક્રોધ મદ હર્ષ રાગ, દ્વેષ અને મિથ્યાત્વ આ સાત અથવા આ સાતે ભયોને તે ટાળનાર છે

આ અવસર્પિણીમા થયેલા ચોવીશે તીર્થંકર ભગવાનોમા આ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાન સાતમા છે

હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! અહિંગતમપદ લેવા માટે મનથી સાવધાન થઇ મનની એકાગ્રતાએ આ પ્રભુના ચરણકમળનુ આરાધન કરો

शिवशंकर जगदीश्वरू, चिदानंद भगवान् , ललना
जिन अरिहा तित्थकरू, ज्योतिस्वरूप असमान ललना श्रीसुपास ३

શબ્દાર્થ.

શિવ=કર્મોપદ્રવ નિવારક, શંકર=સુખનો કર્તા, જગદીશ્વર=જગતના સ્વામી–ઐશ્વર્યવાન્, ચિદાનંદ=જ્ઞાનાનંદરૂપ, ભગવાન્[1]–ઐશ્વર્યવાન, જિન=રાગાદિ શત્રુઓને જીતનાર, અરિહા=કર્મશત્રુને હણનાર, તિત્થંકરૂ=ધર્મતીર્થના પ્રવર્તાવનાર, જ્યોતિસ્વરૂપ=શુભચૈતન્યરૂપ, અસમાન=જેમના જેવુ બીજુ કોઇ નથી

ભાવાર્થ.

આ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુની આરાધના કરવાનુ જ્યારે કહેવામા આવે ત્યારે શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુમા, આ ગાથામા જે નામો કહ્યા છે તે બધા નામોની સત્તા છે, એટલે શિવપણુ, શંકરપણુ, જગદીશ્વરપણુ, ચિદાનંદપણુ, ભગવાનપણુ, અરિહંતપણુ, તીર્થંકરપણુ અને જ્યોતિસ્વરૂપપણુ તેમનામા અર્થથી છે, તેથી આ ભગવાન આરાધ્ય છે (આ પછીની ગાથાઓમા પણ આજ પ્રમાણે ઉપાસ્ય દેવોના પર્યાય નામો છે, તેથી ત્યા પણ આ પ્રમાણે સમજવુ

પરમાર્થ

જો આપણે ઉપદ્રવોને નિવારવા હોય, સુખ પ્રાપ્ત કરવુ હોય, ઐશ્વર્ય સત્તા અને જ્ઞાનાનંદ કે બળવીર્ય મેળવવા હોય, રાગાદિ શત્રુઓનો વિજય કરવો હોય, યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી હોય, માર્ગસ્થાપના કરવી હોય, આત્મસ્વરૂપ મેળવવુ હોય, અથવા સર્વોત્કૃષ્ટ થવુ હોય તો આ સુપાર્શ્વનાથ ભગવાને તે બધુ મેળવેલુ છે માટે તેમનો દાખલો લઇ, એટલે કે તેમણે શી રીતે ચાલીને તે બધુ મેળવ્યુ તે જાણી લઇને તે પ્રમાણે વર્તવુ

અલખ નિરંજન વચ્છલુ, સકળ જંતુ વિસરામ, લ૦
અભયદાન દાતા સદા, પૂરણ આતમરામ લલના. શ્રીસુપાસ૦૨

શબ્દાર્થ

અલખ=લખ્યો ન જાય તે, નિરંજન=અંજન એટલે લેપ, અને લેપ નહિ તે નિરંજન, વચ્છલુ=સર્વ પ્રાણીઓને હિતકારી, સકળજંતુ વિસરામ=સર્વ પ્રાણીઓને પરમ સત્તા પામવાના સ્થાનક, અભયદાન દાતા=હમેશાં ભયથી બચાવનાર પૂરણ=સંપૂર્ણપણુ પામેલા, આતમરામ=આત્મામા રહેલા

---

[1] ભગ શબ્દના બાર અર્થો છે, તેમાથી યોનિવાચી અને સૂર્યવાચી અર્થ ન કરતા બાકીના સઘળા ગુણો ભગવાન્ શ્રીસુપાર્શ્વનાથમા છે

ભાવાર્થ.

સવ બહિરાત્માઓથી પ્રભુનુ સ્વરૂપ જાણી શકાતુ નથી, તેથી પ્રભુ અલખ છે કર્મરૂપ લેપનુ પડ પ્રભુ ઉપર નથી, તેથી પ્રભુ નિરજન છે વિશ્રામ એટલે વિસામાનુ સ્થાનક, અર્થાત્ આ ભવરૂપી સમુદ્રમા ભમતા થકા કોઇ પણ ગતિમા વિશ્રાતિ નથી, એટલે જ્યા જ્યા પ્રાણી જન્મ લે, ત્યા ત્યા મરણ તો છેજ અને રોગાદિથી થતો પરિતાપ તો વળી જુદો આ પ્રમાણે પ્રાણીઓને હમેશા જન્મમરણ થયા કરે છે, તેથી જતુઓ ભગવાનનું શરણ લે છે જે ભગવાનનું શરણ લે છે, તને જન્મમરણ કરવુ પડતુ નથી, અને તે હેતુથી ભવભ્રમણ કરતા થકા ભગવાન્ ખરેખર વિસામારૂપ છે આ ભગવાન નાત, જાત, વર્ણ વિગેરેના પક્ષપાતથી રહિત છે, એવુ બતાવવાને "સકલ જતુ" એવુ વિશેષણવાચક પદ લખ્યુ છે, કેમકે પ્રભુ તો સકળ એટલે સમગ્ર જતુ એટલે પ્રાણીઓને ખરેખર વિશ્રામરૂપ છે

વળી સસારના જન્મ, જરા, મરણ, રોગ, શોક આદિ ભયથી ભય પામેલા પ્રાણીઓને આ ભગવાન્ અભયદાન આપનારા છે જેમ શત્રુથી ભય પામેલો માણસ બીજાનુ શરણ લે છે, તેમ ભવ્ય પ્રાણીઓ પ્રભુના ચરણોનું શરણ લેઈ યથાર્થ બોધ પામી સઘળા ભયોથી નિર્ભય થાય છે તેથી ભગવાન્ અભયદાનના દાન આપનારા છે

વળી અનત જ્ઞાન, અનત દર્શન, અનત વીર્ય અને અનત સુખથી પ્રભુ પરિપૂર્ણ છે જેમને કાઇપણ પ્રાપ્ત કરવાનુ હોય તે પ્રાપ્ત થાય ત્યારે તેની ઇચ્છા પૂર્ણ થાય પણ ભગવાનને ઇચ્છાજ નથી સર્વ આત્મગુણ પ્રકટ થયા છે તેથી ભગવાન્ પૂર્ણ છે

આત્મામા રમે તે આતમરામ. બાહ્ય વસ્તુઓ ઉપરથી વૃત્તિ ખસી જઈ હમેશા જેમની આત્મામા જ રમણતા હોય તે આતમરામ.

પરમાર્થ

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ભગવાન અલખ અને નિરજન બની સકળ જતુઓને હમેશા અભયદાન આપતા થકા તેમના વિશ્રામરૂપ થઇ પૂર્ણાત્મભાવ મેળવી ગયા માટે બીજાએ પણ જો પૂર્ણાત્મભાવ મેળવવો હોય તો તેજ પ્રમાણે કરવુ

वीतराग मद कल्पना, रीत अरति भय सोग, ललना
निंद्रा तंद्रा दुरदसा, रहित अबाधित योग ललना श्रीसुपास०५

શબ્દાર્થ.

વીતરાગ=ગયો છે રાગ જેમનો તે વીતરાગ, તથા, મદ=ગર્વ, કલ્પના=મનથી સંકલ્પ વિકલ્પ કરવા તે, રતિ-પ્રીતિ, અરતિ-પીડા તેમાં દ્વેષનો પણ ભાવ આવે છે ભય=ભીતિ-બ્હીક-અમુક વસ્તુથી બ્હીવું તે, તથા સોગ=પ્રિય વસ્તુના વિરહથી અને અપ્રિયની પ્રાપ્તિથી થતો ખેદ તે સોગ નિદ્રા=ઉંઘ, તંદ્રા=આળસ, દુરદસા=દુષ્ટ સ્થિતિ, (આ પૂર્વોક્ત) મદ, કલ્પના, રતિ, અરતિ, ભય, સોગ, નિદ્રા, તંદ્રા અને દુરદસાથી રહિત=રહિત હોવાથી જેમના, અબાધિત યોગ=મન, વચન અને કાયાના ત્રણે યોગ અબાધિત છે. (તે શ્રી સુપાર્શ્વનાથને વંદના કરો)

ભાવાર્થ.

આ ગાથામાં જે મદ, કલ્પના, રતિ, અરતિ, ભય, શોક એવા માનસિક વિકારો, તેમજ નિદ્રા, તંદ્રા, દુર્દશા એ શારિરીક વિકારો દેખાડ્યા, તેથી રહિત આ પ્રભુ છે, એમના યોગો અબાધિત છે, એટલે ભગવાન્ અબાધિત યોગી છે, એમ દર્શાવ્યું છે

પરમાર્થ

રાગ, મદ, કલ્પના, રતિ, અરતિ, ભય, શોક, નિદ્રા, તંદ્રા, દુર્દશાનો યોગ, બાધા, એ બધા બહિરાત્મ દશામાં સંભવે પણ જ્યારે પરમાત્મભાવ પ્રગટે, ત્યારે તે બધા નાશ પામે છે કારણ કે તેઓ કંઈ આત્માના સ્વભાવ રૂપ નથી કિંતુ વિભાવ છે માટે વિભાવ ટાળીને સ્વભાવમાં રમણ કરવું જોઈએ

પરમ પુરુષ પરમાતમા, પરમેશ્વર પરધાન; લલના.
પરમ પદારથ પરમેષ્ઠી, પરમ દેવ પરમાન લલના શ્રીસુપાસ૦૬

શબ્દાર્થ.

પરમપુરૂષ=પુરૂષોમાં પરમ એટલે જે ઉત્કૃષ્ઠ-શ્રેષ્ઠ તે, પરમાતમા=તમામ બાહ્ય આત્મા અને અંતર આત્માથી જે ઉત્કૃષ્ઠ-શ્રેષ્ઠ તે પરમાત્મા પરમાત્મા છતાં પરમેશ્વર=ઉત્કૃષ્ટ ઐશ્વર્યવાળા છે પરધાન=શ્રેષ્ઠ પ્રધાન પણ એજ ભગવાન્ છે પરમપદારથ=મોક્ષ-મુક્તિ પણ એજ પ્રભુ છે પરમેષ્ઠી-સર્વોત્કૃષ્ટ-ઇષ્ટ અથવા પરમાં રહેવા તે પરમેષ્ઠિન. પરમદેવ=શ્રેષ્ઠ દેવ તે પરમદેવ

આ સુપાર્શ્વનાથ ભગવાન્ છે વળી પરમાન=સ્વસંસિદ્ધ પ્રમાણરૂપ છે, અથવા એમ પરમાન એટલે પ્રમાણ કરો ! માનો !

ભાવાર્થ.

આ ગાથામાં પરમ શબ્દને વિશેષ પ્રકારે આણ્યો છે બાકી બધા અર્થો સ્પષ્ટ છે

પરમાર્થ

પરમત્વ એટલે આત્મદ્રવ્યની સર્વોત્કૃષ્ટતા તેને આ શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ભગવાન પામ્યા છે માટે દરેક આત્માએ તથારૂપ થવા પ્રયત્ન કરવો

विधि विरंचि विश्वंभरु, हृषीकेश जगनाथ, ललना
अघहर अघमोचन धणी,मुक्ति परमपद साथ ललना श्रीसुपास०७

શબ્દાર્થ

વિધિ=વિધાતા, વિરંચિ=બ્રહ્મા, વિશ્વંભરુ=વિશ્વને ભરે=પોષણ કરે તે હૃષીકેશ=હૃષીક-ઇંદ્રિયો, (તેને વશ રાખનાર હોવાથી) તેના ઈશ એટલે માલિક જગનાથ=જગતના નાથ તે જગનાથ અઘહર=પાપોને હરે-કહેતા લઇ લે તે (શંકર) તેજ પ્રમાણે અઘમોચન=પાપોને તોડે તે અઘમોચન, ધણી=સ્વામી, મુક્તિ=મુકાવું-છુટા થવું તે-શુદ્ધ આત્માપણું તે મુક્તિ પરમપદ=મોક્ષ, તે રૂપ ઉત્તમપદ, તે ઠેકાણે જવાના સાથ=સંઘાત, તેને "પરમપદ સાથ" કહીએ (એવા શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાનને વંદન કરો !)

ભાવાર્થ

જગતના પ્રાણીઓનું શુભાશુભ નિર્માણ કરનાર તે વિધિ કે વિધાતા કહેવાય છે આ વિધાતાનું નિર્માણ કરેલું ફરતું નથી એવી ખ્યાતિ છે જે પ્રાણીઓ પ્રભુને સેવે છે, તેનું નિશ્ચયે કરીને શ્રેય થાય છે, અને જેઓ પ્રભુને સેવતા નથી, તેનું શ્રેય થતું નથી, પ્રભુનેવાથી થયેલા શુભબંધ અને ન સેવવાથી થયેલા અશુભબંધ પ્રમાણે પ્રાણીઓ સુખદુઃખ પામે છે માટે પ્રભુ જ નિમિત્ત કારણરૂપ વિધાતા છે

દરેક સંસારી જીવ પોતાની સૃષ્ટિનો કર્તા છે આ ભગવાન અને સંસારી જીવો સત્તાએ એક છે, તેથી આ ભગવાન પણ વિરંચિ એટલે બ્રહ્મદેવ છે, અથવા જગતમાં રહેલા પદાર્થોમાંથી જેમ બ્રહ્માથી સૃષ્ટિ રચવાનું કહેવાય છે તેમ પદાર્થમાં

વસ્તુ સ્વરૂપ જાણીને તેની થવા યોગ્ય વ્યવસ્થા અથવા સ્વરૂપ બતાવવાથી ભગવાન્ તેના કર્તા છે, તેથી વિરચિ નામ યોગ્ય છે" (ભગવાન્ ઋષભદેવજીએ આ અવસર્પિણી કાળના ચોથા આરાની આદિમા જગતના તમામ વ્યવહાર, હુન્નર, કળા વગેરે પ્રવર્તાવ્યા તેથી તેઓ અનેક જાતની તૃષ્ણાથી ઇચ્છાવાન્–આતુર થયેલા જગત્ના પ્રાણીઓની ઇચ્છા પૂરે છે એટલે કે તેમને કઇ પણ ઇચ્છવાનુ રહેતુ નથી) આ પ્રકારે વિશ્વને ભરે છે, તેથી વિશ્વભર અથવા વિશ્વના આધારરૂપ છે–સસારી જીવોની તૃષ્ણાને તોડવાના આધારરૂપ છે, તેથી વિશ્વભર છે

હૃષીક એટલે ઇદ્રિયો, તેમને વશમા રાખનાર હોવાથી ભગવાન્ હૃષીકેશ કહેવાય છે

વળી પ્રભુ જગતના નાથ છે, તેથી જગન્નાથ તેમજ પાપરૂપ જે અઘબધ તેને પ્રભુ લઇ લે છે, એટલે કે જેઓ પ્રભુને શરણે જાય તેનો અશુભબધ નાશ પામે છે ને નવો થતો નથી, તેથી તે "અઘહર" છે

પૂર્વે થયેલો બધ પણ પ્રભુસેવાથી નષ્ટ થાય છે, યા ઢીલો થઇ જાય છે, તેથી તે "અઘમોચન ધણી" છે,

વળી મુક્તિ એટલે મોક્ષરૂપ પરમપદે પહોચવામા પ્રભુ સાથી છે, તેથી "મુક્તિ પરમપદ સાથ" એવા ભગવાન્ શ્રીસુપાર્શ્વનાથને જાણવા

પરમાર્થ

જુદા જુદા દેવોના નામોનો અન્વર્થ લઇએ તો, તે આ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાનમા ઘટિત થાય છે, માટે ખરેખરી રીતે તો તે નામોનો વાચ્ય પદાર્થ અન્ય રાગાદિ સહિત દેવો નહિ પણ વીતરાગ પ્રભુ જ છે

एम अनेक अभिधा धरे, अनुभव गम्य विचार; ललना.
जे जाणे तेहने करे, आनदघन अवतार. ललना श्रीसुपास० ८

શબ્દાર્થ

એમ=પૂર્વોક્ત પ્રકારે, આ ભગવાન, અનેક અભિધા=અનેક નામોને ધરે=ધારણ કરે છે (આ બધો વિચાર) અનુભવગમ્ય=અનુભવ=સ્વસવેદન, તેવડે ગમ્ય એટલે જણાય તેવો, વિચાર=આ બધો વિચાર છે જે જાણે=અને જે આ વિચારને જાણે છે, તેહને=તેને, કરે=કરે છે, આનદઘન અવતાર=આનદના સમૂહનો અવતાર એટલે પોતા સરખો (પ્રભુ) કરે છે.

અથવા આ સ્તવન કરનાર શ્રી આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે, જે અનુભવગમ્ય વિચારને જાણે છે તેને પ્રભુ પોતા જેવો કરે છે

ભાવાર્થ.

આ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાનમાં ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણે અનેક શક્તિઓ ૭ અથવા તેઓ અનેક ધ્યેયપણાની સત્તાવાળા છે, અથવા ઉપર કહ્યા પ્રમાણે પ્રભુના અનેક સાર્થક નામો છે

આ પ્રભુના નામોની સત્તા જાણવી, અથવા બીજી રીતે પ્રભુને ઓળખવા એ વિચાર અનુભવગમ્ય છે તે માત્ર કહેવાથી, લખવાથી અથવા સાંભળવાથી સમજાય તેવો નથી તેનો જો આત્મામાં અનુભવ થાય તોજ સમજાય તેવો છે

પરમાર્થ

જેમને આ અનુભવગમ્ય વિચાર આત્મામાં જાણવામાં આવ્યો, તેને પછી શોક રહેતો નથી આત્માનંદ પ્રગટે છે અને તેનો આખો અવતાર આનંદમય થાય છે મતલબ કે તે જીવનમુક્તિના સુખને અનુભવે છે

શ્રી ચંદ્રપ્રભ ભગવાનનું સ્તવન

देखण दे रे, सखी मुने देखण दे, चंद्र प्रभु मुखचंद, सखी०
उपशमरसनो कंद, स० गत कलिमल दुःखदंद स० १

શબ્દાર્થ

(આત્મા અથવા આનંદઘનજી કહે છે) દેખણદેરે=જોવાદે, સખી મુને દેખણદે=હે સખી ! મને જોવા દે ચંદ્રપ્રભુ મુખચંદ્ર=ચંદ્રપ્રભુ ભગવાનના મુખરૂપી ચંદ્રને જોવા દે, ઉપશમ=શાન્તરસનો, કંદ=મૂળ છે ગત કલિમલ દુઃખદંદ=વળી જેમાથી ગત એટલે ગયુ છે, પાપરૂપ કલિમલ એટલે કીચડ અને દુઃખરૂપ દંદ એટલે જોડું, તે શ્રી ચંદ્રપ્રભુ ભગવાનનુ મુખ મને જોવા દે

ભાવાર્થ

આનંદઘનજી અથવા આત્મા—શુદ્ધ ચૈતન્યધર્મ ધર્મિત શુદ્ધ ચૈતન્ય શક્તિને

કહે છે કે, મને જોવાદે, જોવાદે (આ ઠેકાણે પુનરૂક્તિ દોષ સમજવો નહિ) કેમકે, વાર વાર "જોવાદે જોવાદે" કહેવુ, તેથી જોનારની પ્રબળ ઇચ્છા અને વસ્તુનુ અપૂર્વપણુ જણાય છે

આ શ્રી ચન્દ્રપ્રભુ ભગવાનનુ મુખ કેવુ છે ? તે કહે છે રાગદ્વેષના રહિત પણાથી ઉત્પન્ન થએલો જે શાન્તરસ તેના કદ સરખુ છે કદની ઉપમા એટલા માટે આપી કે, જેમ કદમાથી અનેક અકુરો ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ ભગવાનનુ જે મુખ છે, તે શાન્તરસના અકુરોને ઉત્પન્ન કરવાને મૂળરૂપ જણાયેલુ છે

વળી જેમાથી પાપ અને દુખનો દદ ગયો છે, એટલે કર્મક્ષયથી જેમા મુદ્દલ પાપ રહ્યુ નથી, તેમજ દુખનો દદ પણ રહેલો નથી એવુ નિર્મળ છે

જ્ઞાનસાગરજી મહારાજે આ ઠેકાણે એવો અર્થ કર્યો છે કે, પ્રભુને સેવનાર દેવતા તથા મનુષ્યના સમુદાયનો પાપ અને દુખનો દદ ગયો છે, માટે મને જોવા દે, કે જેથી મારા પાપ અને દુખના દદ જાય

પરમાર્થ

શ્રી ચદ્રપ્રભ સ્વામીનો મુખરૂપી ચદ્ર પરમ શાન્ત અને પરમ નિર્મળ હોવાથી, તેને વારવાર જોવાથી આપણને વધુ ને વધુ આનદ મળે છે, માટે આનદાર્થી આત્મા કહે છે કે, તે મને વારવાર જોવા દે

सुहम निगोदे न देखीओ, स० बादर अतिहि विशेस, स०
पुढवी आउ न लेखियो, स० तेउ वाउ न लेस स० २

શબ્દાર્થ.

સુહમનિગોદે=(મે) સૂક્ષ્મ નિગોદમા, ન દેખીઓ=પ્રભુનુ મુખ દીઠુ નથી, બાદર=બાદર નિગોદમા, અતિહિ વિશેસ=અત્યતપણે ભગવાનનુ મુખ દીઠુ નથી

પુઢવી=પૃથ્વી, આઉ=જળ અથવા અપ્કાય કહેવાય છે તે (ત્યા પણ) ન લેખિયો=ન જાણ્યો (તેજ પ્રમાણે,) તેઉ=તેજ અથવા અગ્નિકાય, ત્યા અને, વાઉ=પવન અથવા વાયુકાય, ત્યા પણ ન લેસ=લેશમાત્ર પણ પ્રભુનુ મુખ દીઠુ નહિ.

ભાવાર્થ

પ્રભુનુ મુખ જોવાનુ વારવાર શામાટે કહેવામા આવે છે ? તેનુ કારણ નીચની બીજી, ત્રીજી, ચોથી અને પાચમી ગાથાઓમા દર્શાવ્યુ છે કે, આ ચેતન અનાદિ કાળથી આ સસારમા અનેક યોનિઓમા દેહ ધારણ કરે છે, પણ તેને ભગવાનનુ દર્શન થવાનો અવકાશ મળ્યો નથી, માટે "જોવા દે, જોવા દે" તેમ કહે છે આ વખત જો ચુકાશે તો વળી અનત કાળ સુધી રખડવુ પડશે માટે ભગવાનનુ મુખ 'જોવા દે' એમ કહ્યુ છે

પરમાર્થ

પ્રથમ જીવ માત્ર અતિ સૂક્ષ્મપણે જે સ્થિતિમા હોય છે તે સ્થિતિને સૂક્ષ્મ નિગોદ કહે છે આ સૂક્ષ્મ નિગોદ આખા લોકમા જ્યા સુધી ધર્માસ્તિકાય અધર્માસ્તિકાય છે ત્યા સુધી એટલે લોકની છેવટની મર્યાદા સુધી વ્યાપી રહેલ છે આ કેવળ અજ્ઞાન અવસ્થા જેવી સ્થિતિ છે આ સ્થિતિમા દશ્ય રૂપનો અભાવ છે તેથી ચક્ષુ હોવાનો સભવ નથી તેથી પ્રભુનુ મુખ દીઠુ નથી એમ જણાય છે

બાદર નિગોદ એ પણ ઉપરની સ્થિતિને લગભગ મળતીજ સ્થિતિ છે અહીંથી આત્માનુ પ્રથક્પણુ સહજ સમજાય છે અતિ સૂક્ષ્મપણુ તથા અજ્ઞાન જેવીજ અવસ્થા આ સ્થિતિમા છે ચક્ષુનો સભવ આ સ્થિતિમા પણ નથી, એટલે મ પ્રભુનુ મુખ આ સ્થિતિમા પણ દીઠુ નથી એમ જણાય છે

ત્રીજી સ્થિતિ પૃથ્વી એટલે પૃથ્વીકાયની છે આ સ્થિતિમા ૮ બુ એટલે પૂર્વની સ્થિતિના અવ્યક્ત જ્ઞાન કરતા કઇક વિશેષ માત્ર સ્પર્શેન્દ્રિયજન્ય અવ્યક્ત જ્ઞાન હોય છે તેમજ અગુલના અસખ્યાતમા ભાગ જેટલુ શરીર હોય છે તેથી સૂક્ષ્મપણુ અને ચક્ષુનો અભાવ હોવાથી, હે ચૈતન્ય શક્તિ ! મે આ સ્થિતિમા લાખો ને કરોડો વર્ષો ગાળ્યા પણ પ્રભુનુ મુખ દીઠુ નહિ

આ પૃથ્વીકાયના જેવીજ જળ, અગ્નિ અને વાયુના શરીરવાળી સ્થિતિમા પણ મને પ્રભુનુ મુખ જોવાનુ સાધન નહોતુ તેથી હવે મને ભગવાનનુ મુખ જોવા દે

वनसपति अति घण दिहा, स० दीठो नहीं दीदार, स०
वि ति चउरिंदि जळलीहा, स० गत सन्नी पण धार स०३

શબ્દાર્થ

વનસપતિ=વૃક્ષ, કદ, ભાજી વિગેરેની કાયા એટલે વનસ્પતિનુ શરીર, (ધારણ કરી) અતિ=અત્યત, ઘણુદિહા=ઘણા દિવસ (રહ્યો) પણ (પ્રભુનો દેહ) દીઠો નહિ=જોયો નહિ, દીદાર=ચેહેરો—મુખકમળ

બિ=બે, તિ=ત્રણ, ચઉરિંદિ=ચાર ઇંદ્રિયોવાળુ શરીર ધારણ કર્યું પણ જળલીહા=પાણીમા કાઢેલી લીંટીની પેઠે નિષ્ફળ થયુ, અર્થાત્ પ્રભુનુ મુખ ન દીઠુ (જખલીહા-એવો પાઠ માનીએ તો, જ્યારે તે શરીર લીધુ-ધારણ કર્યુ ત્યારે પણ પ્રભુનુ મુખ ન દીઠુ ગતસન્ની=સંજ્ઞારહિત-અસંજ્ઞી, પણ=પંચેદ્રિયપણામાં (પણ પ્રભુ મુખ ન જોયુ) ધાર=એમ જાણવુ.

ભાવાર્થ.

આ ગાથામા ઘણા શબ્દો પ્રાકૃતિક જેવા છે, તેથી ગણધને લક્ષ્યમા રાખી અર્થ કરવાનો છે

ચોથી સ્થિતિ વનસ્પતિકાય ધારણ કરવારૂપ છે આત્મા પ્રથમ સૂક્ષ્મ નિગોદમાથી નિકળી, બાદરનિગોદમા આવી, ત્યાથી ચાર સ્થાવરપણુ પામી અનુક્રમે પ્રત્યેક વનસ્પતિરૂપ પાચમુ સ્થાવરપણુ પામે છે

આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે, વનસ્પતિનુ શરીર કરી મે ઘણો કાળ વ્યતીત કર્યો, પણ ત્યા જ્ઞાન અને ચક્ષુને અભાવે પ્રભુનુ મુખ દીઠુ નહિ

પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ, માત્ર એક સ્પર્શેન્દ્રિયવાળા જ હોય છે

ત્યારપછી સ્પર્શેન્દ્રિય અને રસેન્દ્રિયવાળુ અળસિયા, કૃમિ વિગેરેનુ શરીર પામ્યો, તેમજ સ્પર્શેન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય અને ઘ્રાણેન્દ્રિયવાળુ કીડી, માકડ વિગેરેનુ શરીર હુ પામ્યો અને ત્યા પણ ચક્ષુને અભાવે મે પ્રભુનુ મુખ દીઠુ નહિ

ત્યારપછી સ્પર્શેન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય, ઘ્રાણેન્દ્રિય અને ચક્ષુરિન્દ્રિયવાળુ વીંછી, ભમરા વિગેરેનુ શરીર પામ્યો, ત્યા પણ પ્રભુનું મુખ દીઠુ નહિ

ચૌરિન્દ્રિયપણામા આખો છતા પ્રભુનુ મુખ (સ્વરૂપ) કેમ દીઠુ નહીં? એમ પૂછવામા આવે તો મનને અભાવે પ્રભુને ઓળખવા માટે પૂરુ જ્ઞાન નહોતું, તેથી પ્રભુનુ મુખ દીઠુ નહિ, અને પાણીમા કાઢેલી લીંટીથી પાણીના જેમ વિભાગ થતા નથી, અને લીંટી કાઢવાનો શ્રમ જેમ ફોકટ જાય છે તેમ મને ચક્ષુ તો મળ્યા, પણ પ્રભુનુ મુખ દીઠા વિના ફોગટ ગયા

વળી અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયપણામા મનના અભાવે પ્રભુનુ દર્શન થઈ શક્યુ નહિ

પરમાર્થ

આ પ્રમાણે સત્યજ્ઞાનના અભાવે કરીને મનરહિત પંચેન્દ્રિયપણુ પામ્યો, છતા પણ પ્રભુનુ મુખ દીઠુ નહિ તેથી હે શુદ્ધ ચેતના! મને પ્રભુનુ મુખકમળ જોવા દે

પરમાર્થ

વિષય અને ભાવ, એ બન્ને જ્યારે શુદ્ધ હોય, ત્યારેજ ફળસિદ્ધિ થાય, નહિ તો બધું બીજાને ઠગવારૂપ જાણવું

प्रेरक अवसर जिनवरु, स० मोहनीय क्षय जाय, स०
कामितपूरण सुरतरू, स० आनंदघन प्रभु पाय. स० ७

શબ્દાર્થ

પ્રેરક=પ્રેરણા કરનાર (થાય છે) અવસર=યોગ્ય સમયે, જિનવરૂ=જિનેશ્વર ભગવાન, (તેમની સાથે તદાકારપણે આત્મા પ્રવર્તે તેથી) મોહનીય=મોહનીય કર્મનો, ક્ષય=નાશ, જાય=થાય માટે હે શુદ્ધ ચેતના ! મને પ્રભુનું મુખ જોવા દે

(પ્રભુના ચરણકમળ કેવા છે ? તો કે) કામિત=મનોવાછિત, પૂરણ=પૂરવાને, સુરતરૂ=કલ્પવૃક્ષ જેવા છે (એવા કોણ ? તો કે) આનંદઘન પ્રભુ પાય=આનંદથી ભરપૂર થયેલા ભગવાનના ચરણો છે.

અથવા આનંદઘનજી મહારાજ પ્રભુના ચરણકમળની સેવા ઇચ્છે છે

અથવા પ્રભુના ચરણકમળ આનંદના સમૂહરૂપ, અને મનોવાછિત પૂરવાને સુરતરૂ જેવા છે, તેથી મને પ્રભુનું મુખ જોવા દે

ભાવાર્થ

પોતાનું સ્વરૂપ બતાવી તે પ્રમાણે વર્તવાની વ્યવસ્થાએ પ્રેરણા કરનાર ભગવાન્ પ્રેરક છે, અને તે પ્રેરણા પ્રમાણે વર્તનાર આત્મા પ્રેર્ય છે

ભગવાનનું દર્શન પામી સહજ આત્મસ્વરૂપ પામેલો આત્મા, ભગવાન્‌સા અથવા પોતાના રમણ કરે છે અને તેથી મોહનીયકર્મનો ક્ષય થાય છે મોહનીય કર્મ બધા કર્મોમા ભગવાન્ અને આત્માના ગુણોનો ઘાત કરનાર છે, તેથી અત્રે મોહનીય કર્મ લખ્યું છે ઉપલક્ષણથી તો બીજા સાતે કર્મોનો પણ ક્ષય થાય છે એમ જાણવું

પ્રભુના ચરણકમળ આનંદના સમૂહરૂપ અને મનોવાછિત પૂરવાને કલ્પવૃક્ષ જેવા છે

પરમાર્થ

જ્યારે મોહનીય કર્મનો ઉધાળો મંદ પડે છે, અને તેનો સ્થિતિબંધ કમતી થાય છે ત્યારે શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનનો ઉપદેશ આત્માને રૂચે છે, તેથી તે અવસરથી જિનેશ્વર ભગવાન્ આત્માને આત્મગુણ પ્રાપ્ત કરવામાં પ્રેરકરૂપે ગણી શકાય છે, અને પ્રભુના ચરણો ઇચ્છિત પુરવા માટે કલ્પવૃક્ષ સમાન હોવાથી પ્રભુના ચરણોના સેવા કરતાં કરતાં તમામ મોહનીય ક્ષય થઇ પરમાત્મના પ્રાપ્ત થાય છે -

શ્રી સુવિધિનાથ ભગવાનનું સ્તવન.

सुविधि जिणेसर पाय नमीने, शुभ करणी एम कीजे रे,
अति घणो उलट अग धरीने, प्रह उठी पूजीजेरे सुविधि०१

શબ્દાર્થ.

સુવિધ=સુવિધિનાથ નામના નવમા, જિણેસર=ભગવાનને, પાય નમીને=પગે લાગીને, શુભ કરણી=જેનાથી શુભબંધ થાય અથવા જે ક્રિયા કરવાથી શુભ ગતિ થાય તે, એમ=જેમ કહીશું તેમ, કીજેરે=કરીએ,

અતિઘણો=અતિશય, ઉલટ=ઉલ્લાસ, અગ=શરીરમાં, ધરીને=ધારણ કરીને, (ભગવાનને) પ્રહ ઉઠી=સવારના પહોરમાં ઉઠીને પૂજીજે રે=પૂજવા

ભાવાર્થ

શ્રી સુવિધિનાથ ભગવાનની સ્તવના કરતા તમામ પૂજાની વિધિ આ સ્તવનામાં બતાવી છે, અતિશય ઉલ્લાસસહિત સવારમાં ઉઠીને ભગવાનની પૂજા કરવી

પરમાર્થ

આ પૂજા કેમ કરવી ? તે નીચે બતાવ્યુ છે, વળી આ પૂજા શુભકરણી છે, એટલે તેનાથી શુભબંધ થાય છે, એમ બતાવ્યુ છે પૂજા કરવી યોગ્ય છે એમ પણ વ્યાખ્યાર્થથી સૂચવ્યુ છે

द्रव्य भाव शुचि भाव धरीने, हरखे देहरे जईएरे,
दह तिग पण अहिगम साचवतां, एकमना धुरि थईएरे. सुवि० २

શબ્દાર્થ

દ્રવ્ય=દ્રવ્યથી–શરીરથી અથવા વસ્ત્રથી, ભાવ=ભાવથી અથવા મનના પરિણામથી, શુચિભાવ=પવિત્રપણું–નિર્મળતા, ધરીને=ધારણ કરીને, હરખે હર્ષ સહિત–ઉલ્લાસપૂર્વક, દેહરે=જિનેશ્વર ભગવાનની પ્રતિમાજીની જ્યાં સ્થાપના કરેલી હોય ત્યાં, જઈએરે=જઈએ

દહતિગ=જેમાં ત્રણવાર કંઈ કરવાનું હોય તે ત્રીક, આવી દશ ત્રીક જે ભાષ્યમાં કહી છે તે, તથા પણ=પાંચ, અહિગમ=અભિગમ, સાચવતાં= સંભાળતા થકા સાચવી કરીને, એકમના=એકાગ્ર મનવાળા–જિનપૂજામાં જ મન રાખનાર, ધુરિ=પ્રથમમાં, થઈએરે=થવું જોઈએ

ભાવાર્થ

નહાવાથી તથા શુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરવાથી શરીરની અપવિત્રતા દૂર કરી અનેક જાતના સંકલ્પ–વિકલ્પોના ત્યાગથી થયેલા શુદ્ધ મનથી ભાવશુદ્ધિ કરી અપૂર્વ વસ્તુનો લાભ થતાં જેમ ખુશી ઉત્પન્ન થાય છે તેમ, જિનપૂજાનો સમય મળ્યો છે એમ જાણી ખુશી થઈને દેહરે જઈએ

જે ક્રિયા કરવી હોય તેમાં જ ધ્યાન રાખવાથી તે કાર્ય સારૂં થાય છે, તેથી પૂજાની ક્રિયા તરફ જ વૃત્તિઓને એકાગ્ર કરી દેરાસરજીમાં પ્રવેશ કરવો

પ્રવેશ કરતાં જોડા, છત્ર, ચામર, મુકુટ, અને ફુલના હાર વિગેરે બહાર મૂકવારૂપ દેવવંદન ભાષ્યમાં લખ્યા પ્રમાણેના પાંચ અભિગમો સાચવવા

ત્યારપછી ત્રણ નિસ્સિહી, ત્રણ પ્રદક્ષિણા, ત્રણ પ્રણામ એવી દશ ત્રીક કરવી (આ સંબંધી વિશેષ વર્ણન દેવવંદનભાષ્ય, શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય વિગેરે ગ્રંથોથી જાણવું

પરમાર્થ

૬ મનો ઉલ્લાસ અને એકાગ્રતા તથા પ્રભુતરફ બહુમાનની લાગણી એજ પ્રભુભક્તિમાં પ્રધાનભૂત અંગ છે દ્રવ્યભાવથી શુચિભાવ ધારણ કરવાથી ૯ મનો ઉલ્લાસ થાય છે દશ ત્રીક સાચવવાથી મનની એકાગ્રતા સિદ્ધ થાય છે અને પાંચ અભિગમો સાચવવાથી પ્રભુ તરફ બહુમાનની લાગણી સિદ્ધ થાય છે માટે તેમ કરતાં જણાવ્યું છે

कुसुम अक्षत वर वास सुगंधी, धूप दीप मन साखीरे;
अंगपूजा पण भेद सुणी इम, गुरुमुख आगम भाखीरे सुविधि० २

શબ્દાર્થ.

કુસુમ=ફુલ, અક્ષત=ચોખા, વર=પ્રધાન, વાસસુગંધો=સારી વાસવાળો –ખુશબોદાર વાસક્ષેપ, ધૂપ=અગર, દશાંગ નામના સુગંધી પદાર્થો–ભગવાનની આગળ અગ્નિમાં જે બાળવામાં આવે છે તે ધૂપ, દીપ=દીવો, (આ પ્રમાણેની અંગપૂજા=જિનેશ્વર ભગવાનની પ્રતિમાના શરીરની પૂજા, પણ ભેદ =પાંચભેદે, સુણી=સાંભળી છે ઇમ=એ રીતે, (કોને મ્હોડેથી ? તો કે) ગુરૂમુખ=ગુરૂમહારાજને મ્હોડેથી, અને આગમભાખીરે=સિદ્ધાન્તોમાં કહેલી સાંભળી છે

ભાવાર્થ.

આ ગાથામાં પાંચે પૂજાને અંગપૂજા ગણી છે, પણ વાસક્ષેપની તથા ફુલોની પૂજા અંગપૂજા છે બાકી ધૂપ, દીપ અને અક્ષતની પૂજા, તે અગ્રપૂજામાં ગણાય છે (એમ અમારી સમજ છે) (કોઇક પ્રકારે આ બધી પૂજાને શાસ્ત્રમાં અંગપૂજા ગણી હશે તે બહુશ્રુત જાણે)

પરમાર્થ

આ બધી પૂજા કરતાં મનને સાથે રાખવાનું કહ્યું છે, તેનો અર્થ એટલોજ કે જો મન બીજે ઠેકાણે ભમતું હોય અને તમે પૂજા કરશો તો નિરર્થક જશે તેથી મનને સ્થિર રાખી પૂજા કરવી

મનને સ્થિર રાખી જે પૂજા થાય તેજ ખરેખર પૂજા જાણવી

एहनु फळ दोय भेद सुणीजे, अनतर ने परंपररे,
आणापालण चित्तप्रसन्नी, मुगति सुगति सुरमदिररे सुविधि० ४

શબ્દાર્થ

એહનું=પૂર્વે કહી તે શ્રીજિનેશ્વર ભગવાનની પૂજાનું ફળ=ફળ, દોય ભેદ= બે પ્રકારે, સુણીજે=સાંભળ, (એક) અનંતર=અંતર રહિત–તુરત, ને=અને, (બીજુ) પરંપરરે=છેવટે–એક પાછી બીજું, પછી ત્રીજું, એમ થતાં છેવટ થાય તે આણાપાલણ=આજ્ઞાનું પાલન કરવાથી, ચિત્તપ્રસન્ની=ચિત્તની પ્રસન્નતા રૂપ, (અનંતર ફળ) અને મુગતિ=અંતે મોક્ષગતિ, (અને વચ્ચે) સુગતિ=સારી

ગતિ-મનુષ્ય વિગેરેની અને સુરમહિગ=વૈમાનિક પ્રમુખના દેવગતિ પ્રાપ્ત થાય તે પરંપર ફળ જાણવું

ભાવાર્થ

પૂજા કરવાથી શું ફળ થાય તે દર્શાવી, પૂજા ઉપર દ્રઢતા કરાવવાનો ઉપદેશ દે છે

જિનની પૂજામાં તદાકારપણે—સ્વામીસેવક સંબંધ અનંતર અને પરંપર એ બે પ્રકારે ફળ બતાવ્યા છે

જિનને પરમોપકારી જાણી એકાગ્ર ચિત્તે જે જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજા કરે, તેના ચિત્તમાં ભગવાને આપેલો ઉપદેશ રૂચશે અને તેથી પોતામાં અનંત બળ, અનંત ઋદ્ધિ વગેરે આત્મસ્વરૂપ ઓળખવાથી પોતાનું ચિત્ત પ્રસન્ન થતાં ભગવાનની આજ્ઞામાં પ્રવર્તશે. (આ ફળ તુરત મળશે)

અને ત્યારપછી કદાચ ભવસ્થિતિ બાકી નહિ હોય-મતલબ કે પ્રથમ આયુષ્યનો બંધ કર્યો હશે, અથવા નિકાચિત બાંધેલા ભોગવવાના કર્મો બાકી હશે તો બીજા ભવમાં દેવપણું અથવા મનુષ્યપણું પામી, ધર્મનું આરાધન કરી મુક્તિ પામશે. (ભગવાનની પૂજાનું આ પરંપર ફળ જાણવું)

પરમાર્થ

અનંતર ફળ સિદ્ધ થવાથી પરંપર ફળ પોતાની મેળે જ મળે છે માટે અનંતર ફળ જે ચિત્તપ્રસન્નતા તે મેળવવા ખાતર ભગવાનની આજ્ઞાનું પાલન કરવું

फुल अक्षत वर धूप पइवो, गंध नैवेद्य फल जळ भरीरे,
अंग अग्रपूजा मळी अडविध भावे भविक शुभ गति वरीरे सु० ५

ફુલ=કુસુમ, અક્ષત=ચોખા, વર=શ્રેષ્ઠ ધૂપ=બાળવાનો સુગંધીદાર પદાર્થ, પઇવો=દીવો, ગંધ=કેસર, સુખડ આદિ સુગંધી પદાર્થો, નૈવેદ્ય=પ્રભુની આગળ મુકવા માટે જે પક્વાન્ન વિગેરે રસોઈ તૈયાર કરેલી હોય તે ફળ=કેળા નાળીએર વિગેરે, જળ=પાણી, (આમાં દુધ, દહીં વગેરે પંચામૃતનો પણ સમાસ જાણવો) ભરી=જળના કળશ ભરીને, આ પ્રમાણે અંગ=ભગવાનની પ્રતિમાને જે સ્પર્શ કરવાથી થાય તે, તથા અગ્રપૂજા=પ્રતિમાજી આગળ મુકાય તે, મળી=મળીને, અડવિધ=આઠ પ્રકારની પૂજા (જાણવી)

ભાવે=એકાગ્ર ચિત્તથી—શુભમન પરિણામે, ભવિક=ભવ્યપ્રાણી, (જો ભગવાનની પૂજા કરે તો) શુભગતિ વરીરે=સારી એવી દેવની અથવા મનુષ્યની ગતિ પામે, (અને પરંપરાએ મુક્તતા પામે)

ભાવાર્થ.

પ્રથમ જે પાંચ પ્રકારની પૂજા કહી તેવી આ આઠ પ્રકારની પૂજા છે

આમા ત્રણ અંગપૂજા છે જળ, ગંધ અને ફુલની તથા ધૂપ, દીપ, અક્ષત, ફળ અને નૈવેદ્યની તે અગ્રપૂજા છે અંગપૂજા અને અગ્રપૂજા એ બન્ને મળીને કુલ પૂજાના આઠ પ્રકાર થાય છે અને એ આઠ પ્રકારે જે ભવ્ય પ્રાણીઓ સારો ભાવ રાખી ભગવાનનું પૂજન કરે છે તે સારી ગતિ પામે છે અને પરંપરાએ યાવત્ મુક્ત પણ થઈ શકે છે

પરમાર્થ

ભાવ એટલે પ્રભુ તરફ ભક્તિભાવ, તે સહિત જો પૂજા કરાય, તોજ શુભ ગતિ મેળવી શકાય ભાવ વિનાની પૂજા તથાવિધ ફળ આપી શકે નહિ માટે પૂજાના તમામ પ્રકારો સાચવતા સાથે સંપૂર્ણ ભક્તિભાવ અથવા ઉપયોગ રાખવો જોઇએ

सत्तर भेद एकवीस प्रकारे, अठोत्तर सत भेदेरे;
भावपूजा बहुविध निरधारी, दोहग दुरगति छेदेरे सुविधि० ६

શબ્દાર્થ

સત્તર ભેદ=સત્તર પ્રકારની, એકવીસ પ્રકારે=એકવીશ પ્રકારથી, અઠોત્તરસત=એકસો ને આઠ, ભેદે=પ્રકારે, (દ્રવ્યપૂજા) શાસ્ત્રમાં કહી છે

ભાવપૂજા=ભાવપૂજા તો, બહુવિધ=ઘણા પ્રકારે, નિરધારી=કહી છે (તે કરનાર) દોહગ=દુર્ભાગ્ય તે દુઃખની પ્રાપ્તિરૂપ, અને દુરગતિ=નરકગતિ અને તિર્યંચની ગતિ, (તેને) છેદેરે=કાપે છે

ભાવાર્થ.

પ્રથમ પાંચ પ્રકાર તથા આઠ પ્રકાર અવિસ્તાર બતાવ્યા તેજ પ્રમાણે અંગપૂજા અને અગ્રપૂજાના કેટલા પ્રકાર છે તે બતાવે છે સત્તર પ્રકાર, એકવીશ પ્રકાર અને એકસો આઠ પ્રકારે અંગ-અગ્રપૂજા થાય છે આ ઠેકાણે આદિ પદ જોડવું, કારણ કે ઉપલક્ષણથી ચોસઠ પ્રકારી, નવાણુ પ્રકારી વગેરે પૂજા કરવાની

વિધિઓ પ્રસિદ્ધ છે આ વિધિઓમા ન્યૂનાધિક પણ થઈ શકે છે તેથી મૂળ ગાથા મા નાર ઉપર જણાવ્યા છે તેજ પ્રકારો લીધા છે

ભાવપૂજા અનેક પ્રકારે થાય છે, તે ગુરુગમથી અને શાસ્ત્રાંતરથી જાણવી અમે તો એટલુ જ કહીએ છીએ કે જે જિનેશ્વર ભગવાનની અંગપૂજા, અગ્રપૂજા અને ભાવપૂજા કરશે, તે દુર્ગતિમા પડતો બચશે આ પૂજાઓ દુર્ગતિનો છેદ કરનારી છે, અને ઉપરની ગાથાઓમા બતા વ્યા પ્રમાણે શુભ ગતિને આપનારી છે એ કહેવાનું તાત્પર્ય છે

અથવા અંગપૂજા અને અગ્રપૂજા તે અષ્ટપ્રકારી પૂજા જાણવી, અને સત્તર પ્રકારી, એકવીશ પ્રકારી, એકસો આઠ પ્રકારી વિગેરે બહુ પ્રકારે જે પૂજા કરવામા આવે છે, તેમા કેટલીક પ્રશસ્તિભાવસૂચક હોવાથી, ત્યા ભાવને પ્રધાન ગણી, અપેક્ષા ભેદથી તેવી પૂજાઓને અહીંઆ ભાવપૂજા ગણી હોય તો એ રીતે અર્થ કરતા શબ્દાન્વય બહુ સારી રીતે મળવાય છે

પરમાર્થ

ભાવને પ્રધાન ગણ્યો એટલે તેને પ્રથમ ગણી અનેક પ્રકારે દ્રવ્યપૂજા કરી શકાય છે તેથી તે દ્રવ્યપૂજાઓ જો ભાવપૂર્વક અથવા ભાવપૂર્વક હોવાથી મનોવાંછિત ફળ આપે છે

तुरिय भेद पडिवत्ती पूजा, उपशम खीण सयोगीरे,
चउहा पूजा इम उत्तरज्झयणे, भाषी केवळभोगीरे, सुवि० ७

શબ્દાર્થ

તુરિયભેદ=ચોથો ભેદ તે, પડિવત્તી પૂજા=પ્રતિપત્તી પૂજા, (પડિવજવુ=અંગીકાર કરવુ—એટલે કે, પોતાનુ સ્વરૂપ અંગીકાર કરવુ તે રૂપ) પૂજા=સેવા, (આ પૂજા ક્યારે થાય ? તો કે) ઉપશમ ખીણ સયોગીરે=અગીઆરમે ગુણસ્થાનકે આત્મા હોય એટલે ઉપશાંતમોહ થયો હોય ત્યારે, તથા બારમે ગુણસ્થાનકે ક્ષીણમોહ થયો હોય ત્યારે, તથા તેરમે ગુણસ્થાનકે સયોગી—શુદ્ધતા પામેલા ચૈતન્યને માત્ર યોગ રહેલા હોય તેવી દશામા આ પડિવત્તી પૂજા થઈ શકે ચઉહા પૂજા ઇમ ઉત્તરઝયણે=આ ચાર પ્રકારની પૂજા ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમા ભાખી—કહી છે કેવળભોગીરે—કેવળજ્ઞાનવાન એવા ભગવાને કહી છે (સમ્યક્ત્વ પરાક્રમ નામના અધ્યયનમા કહી છે)

ભાવાર્થ

આ ચોથા ભેદનુ સ્વરૂપ અનુભવ વિના લખવાને હુ લાયક નથી તેથી તેનો વિશેષ અર્થ ગુરૂમુખે ધારવા યોગ્ય છે

પરમાર્થ.

પોતાના સ્વરૂપને યથાર્થ રીતે જાણીને ભગવાનની આજ્ઞાનો જે સાર તેને જ અગીકાર કરવો, એટલે સમસ્ત પરવસ્તુને પરરૂપ જાણી, તેના ઉપરથી મમત્વનો ત્યાગ કરવો, અને કેવળ આત્માનેજ આદરવો એવો સબધ લાગે છે

વિશેષ ઉત્તરાધ્યયનના સમ્યક્ત્વ પરાક્રમ અધ્યયનથી જાણવુ

इम पूजा बहु भेद सुणीने, सुखदायक शुभ करणी रे;
भविक जीव करशे ते लेशे, आनदघनपद धरणी रे. सुविधि०८

શબ્દાર્થ

ઈમ=પૂર્વે કહ્યા તેમ, પૂજા=પૂજાના, બહુ ભેદ=બહુ પ્રકારે, સુણીને=સાંભળીને, સુખદાયક=મોક્ષને આપનારી, શુભ કરણી રે=સારી ક્રિયા, ભવિક જીવ=જે ભવ્ય પ્રાણી, કરશે=બજાવશે, તે લેશે=તે પામશે (શુ ? તો કે) આનદઘનપદ ધરણી રે=આનદસમૂહના સ્થાનરૂપ ધરણી એટલે પૃથ્વી=મોક્ષ (પામશે)

અથવા આનદઘનજી મહારાજ કહે છે કે જે ભવ્ય પ્રાણી પૂજા કરશે તે મોક્ષદશાને પામશે

ભાવાર્થ

એમ પૂજાના ઘણા ભેદો કહ્યા, એટલે અગ, અગ્ર, ભાવ અને પડિવત્તી પૂજા તે જે ભવ્ય પ્રાણી કરશે તે મોક્ષસુખ પામશે

પરમાર્થ

શુભ ક્રિયા કરીએ તો શુભ ફળ થાય એવો સિદ્ધાત છે અને આ ચારે પ્રકારની પૂજા શુભ ક્રિયા છે માટે તે મુક્તિની આપનારી છે

ઇતિ શ્રી સુવિધિનાથ જિન સ્તવન.

શ્રી શીતલનાથ ભગવાનનું સ્તવન

शीतल जिनपति ललित त्रिभंगी, विविध भंगी मन मोहे रे,
करुणा कोमलता तीक्षणता, उदासीनता सोहे रे. शीतल० १

શબ્દાર્થ

શીતલ=શીતલનાથ નામના દશમા, જિનપતિ=જિનેશ્વરની, લલિત=મનોહર, ત્રિભંગી=ત્રણ પ્રકારવાળી, વિવિધ=જુદી જુદી, ભંગી=ભંગમાળા, મન=ચિત્ત (તેને) મોહે રે=મોહ પમાડે છે-ખેંચે છે

કરુણા કોમળતા,=કરુણારૂપ કોમળતા (અથવા) કરુણા તે જ કોમળતા તીક્ષણતા=કર્કશતા, ઉદાસીનતા=અલિપ્તતા, સોહે રે=શોભે છે

ભાવાર્થ.

શીતલનાથ નામના દશમા ભગવાનની ત્રિભંગી, અને વળી તેના જુદા જુદા પ્રકારો મનને આનંદ આપે છે

તે ત્રણે પ્રકારોમા એક કરુણારૂપ કોમળતા, બીજો તીક્ષ્ણતા અને ત્રીજો ઉદાસીનતા જાણવો

પરમાર્થ

શ્રી શીતલનાથ ભગવાનમા મનોહર ત્રણ પ્રકારો જોવામા આવે છે આ પ્રકારના વળી ઘણા પ્રકારો થાય છે જે જાણવાથી મનને આનંદ થાય તેવુ છે

ભગવાનમા જે ત્રિભંગી કહી છે તે નીચે પ્રમાણે છે.—

પ્રથમ કરુણા અથવા કોમળતા આ કોમળતાની સાથે તીક્ષ્ણતા હોવાનો સંભવ નથી પણ તે ભગવાનમા છે વળી તેની સાથે ઉદાસીનતા પણ [illegible] આ પરસ્પર વિરોધવાળા ગુણો [illegible] મનતમ કે પ્રત્યક્ષ વિરોધ ભાસે છે તેથી આ ત્રિભંગી મનોહર છે

सर्व जन्तु हितकरणी करुणा, कर्मविदारण तीक्षण रे,
हानादान रहित परिणामी, उदासीनता वीक्षण रे शीतल० २

શબ્દાર્થ

સર્વ=બધા, જંતુ=પ્રાણી, (તેમને) હિત=ફાયદાકારક, (જે)

કરણી=ક્રિયા, (તે) કરૂણા=કરૂણા જાણવી કર્મવિદારણ=કર્મોને ચીરી નાખવા, (તે) તીક્ષણરે=તીક્ષ્ણતા જાણવી

હાનાદાન=ત્યાગ અને ગ્રહણ (તેણે કરીને) રહિત, પરિણામી=પરિણામવાળાપણુ=રહિત પરિણામ (તે) ઉદાસીનતા=ઉદાસીનતા, વીક્ષણ રે=જોવી-જાણવી

ભાવાર્થ

સર્વ પ્રાણીઓનુ હિત કરનારી વૃત્તિ તે કરૂણા જાણવી આત્માના સબધમા રહેલા કર્મ પુદગલો અનેક પ્રકારના છે તેના મુખ્ય આઠ પ્રકાર છે તેને જે વિદારવા એટલે ચીરી નાખવા તે તીક્ષ્ણતા જાણવી છોડવુ અને ગ્રહણ કરવુ, તે એથી જે રહિત પરિણામપણુ, તેને ઉદાસીનતા જાણવી, અર્થાત્ ગ્રહણ કરવાની અને ત્યાગવાની જે બુદ્ધિ તેથી જે રહિતપણુ તેને ઉદાસીનતા જાણવી

પરમાર્થ

પ્રભુમા ત્રણે વૃત્તિઓ કેવી રીતે રહે છે તે બતાવે છે—

સમગ્ર પ્રાણીમાત્રનુ હિતચિતન કરનાર પ્રભુ છે તેથી તેમનામા કરૂણાનો ગુણ તો સુપ્રસિદ્ધજ છે

ઘોર તપસ્યા કરીને અને ધ્યાનાગ્નિથી સમસ્ત કર્મસમહનો નાશ કરવામા પણ જેમની પ્રવૃત્તિ થાય છે, એટલે કરૂણાને અને તીક્ષ્ણતાને પરસ્પર વૈર છતા પણ પૂર્વોક્ત પ્રકારે બન્ને ગુણો પ્રભુમા જોવામા આવે છે

જેમને પામવા યોગ્ય આત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્ત થયુ છે એટલે જગતના અન્ય પદાર્થોપરથી જેમની ઇચ્છા સ્વાભાવિકપણે નષ્ટ થઇ ગઇ છે, તેથી ત્યાગવાનુ અને ગ્રહણ કરવાનુ કઇ રહેતુ નથી માટે ઇષ્ટ અનીષ્ટ વસ્તુને અભાવે આખા જગતપર ભગવાને ઉદાસીનતા છે પ્રભુને સ્વભાવિક વસ્તુ ત્યાગવાના અને ગ્રહણ કરવાના પરિણામ થતા જ નથી, તેથી તે તેનાથી રહિત છે આવી રીતે તે ત્રણે ગુણો પ્રભુમા રહેલા છે

परदुःख छेदन इच्छा करूणा, तीच्णण परदु ख रीझे रे,
उदासीनता उभय विलच्चण, एक ठामे केम सीजे रे शी० ३

શબ્દાર્થ.

પરદુઃખ=બીજાના દુ ખ, (તેમનુ) છેદન=કાપવુ, (તેની) ઇચ્છ વાંચ્છા, (તે) કરૂણા=કરૂણા નામે પહેલો પ્રકાર તીક્ષણ=તીક્ષ્ણતા નામે બીજો પ્રકાર (તે) પરદુ ખ=બીજાના દુ ખમાં=બીજાને દુઃખ પડતા જોઇ

शक्ति व्यक्ति त्रिभुवनप्रभुता, निर्ग्रंथता सयोगे रे,
योगी भोगी वक्ता मौनी, अनुपयोगी उपयोगे रे. शीतल० ५

શબ્દાર્થ

શક્તિ-વ્યક્તિ=સામર્થ્ય પ્રકાશ-સામર્થ્યનો આવિર્ભાવ, (તેના હિસાબે) ત્રિભુવનપ્રભુતા=ત્રણે ભુવનોની ઠકુરાઇ-મોટાઈ (દર્શાવે છે) (અને) નિર્ગ્રંથતા=પરિગ્રહ રહિતપણુ તે, સયોગેરે=સયોગના હિસાબે છે, અર્થાત્ પાસે રાખવાના હિસાબમા તો તેઓ તદ્દન અકિંચન છે, (આ એક વિરોધાભાસ, બીજો એ કે તેઓ) યોગી=(મન, વચન, કાયારૂપ) યોગવાળા છે, (અને) ભોગી= (શુદ્ધાત્મ પરિણતિ સાથે) રમણ કરનાર પણ છે, આ બીજો વિરોધાભાસ છે (ત્રીજો વિરોધભાસ એ કે તેઓ) વકતા=બોલનાર છે, (અને) મૌની= મૌનધારી પણ છે (ચોથો વિરોધાભાસ એ છે કે, તેઓ) અનુપયોગી=કૃતકૃત્ય હોવાથી ઉપયોગ વગરના-પ્રયોજન વગરના છે, અને ઉપયોગેરે=ઉપયોગમા-જ્ઞાનદર્શનોપયોગમા વર્તે પણ છે

ભાવાર્થ

શક્તિ એટલે આત્માના સ્વગુણ પર્યાયને ગ્રહણ કરવાનુ સામર્થ્યપણુ, તથા વ્યક્તિ એટલે શક્તિથી આત્માના ગુણોને પ્રગટ કરવા તે

આત્માનો સ્વગુણ ગ્રહવામા સામર્થ્ય શેનુ ? તેમજ આત્માના ગુણો છે તે પ્રગટે તેમા વ્યક્તપણુ તે શેનુ ? એમ વિચારવાથી શક્તિ અને વ્યક્તિથી ભિન્ન અશક્તિ અને અવ્યક્તિરૂપ એક ગુણ જાણવો. આ રીતે શક્તિ, વ્યક્તિ અને અશક્તિ અવ્યક્તિ રૂપ ત્રિભંગી થઈ

વળી ત્રણે ભુવનના પ્રાણીઓ એટલે ઇન્દ્રાદિકોને પણ પ્રભુ પૂજનિક છે, તેથી પ્રભુમા ત્રિભુવનની પ્રભુતા છે, તેમજ પ્રભુની પાસે કાંઇ પણ પરિગ્રહ રૂપ ગ્રંથી નથી, એટલે પ્રભુ નિર્ગ્રંથ છે એમ બ ને ગુણો પ્રભુમા છે

ત્રિભુવનની પૂજ્યતાની ઇચ્છા પ્રભુને નથી, તેમજ નિર્ગ્રંથપણે રહેવાની ઇચ્છા પણ પ્રભુને નથી તે ઉપર જણાવેલા બન્ને ગુણોથી વિલક્ષણ અત્રિભુવનપૂજ્યતા અને અનિગ્રંથતારૂપ ત્રીજો ગુણ પણ પ્રભુમા છે, એટલે આ પણ ત્રિભંગી થઇ

ઉપરના પરસ્પર વિરોધી ગુણોનો પણ સયોગ પ્રભુમા દેખાય છે, તેથી આ પરસ્પર સયોગ ન બને તેવા ગુણોના સયોગે બે ત્રિભંગી થઇ

મન, વચન અને કાયાના આત્માને યોગ છે તેથી યોગવાળા તે યોગી છે

આત્મગુણને ભોગવે છે તેથી સ્વગુણના ભોગી છે

કર્મને ક્ષય થવાથી જેમને યોગ બાધા પમાડી શકતો નથી યોગ છતા પણ પ્રભુ અયોગી છે, તેમજ પોતે પોતાના ગુણમા રમણ કરવુ તે ભોગ છતા પણ અભોગી છે, તેથી યોગી ભોગી સાથે અયોગી અને અભોગીપણું પણ પ્રભુમા દેખાય છે

વળી પ્રભુ દ્વાદશાગી રૂપ શાસ્ત્રના કહેનાર છે, તેથી વકતા છે

આશ્રવ સબધી, પાપ સબધી વચન ન બોલનાર હોવાથી મૌની છે

આ બન્ને ગુણોથી ભિન્ન અવકતા એટલે અનેક ભગવાનોએ પૂર્વે કરેલો ઉપદેશ જ નિરિચ્છકપણે પ્રભુએ કરેલો છે, એટલે વકતા છતા અવકતા છે

તેમજ તીર્થપ્રર્વતન સમયે દ્વાદશાગી શબ્દવર્ગણાએ કહેવી પડી, માટે પ્રભુ અમૌની પણ છે એવી રીતે આ ચોથી ત્રિભગી જાણવી "વકતા, મૌની, અવકતા અમૌની"

સામાન્ય જ્ઞાનવાનને જ્યારે કાઇ પદાર્થ જાણવો હોય ત્યારે જ્ઞાનનો ઉપયોગ તે તરફ મૂકવો પડે, તોજ પદાર્થનું જ્ઞાન થાય, પણ ભગવાન્ કૈવલ્ય જ્ઞાનવાન્ હોવાથી ઉપયોગ મૂક્યા વિના પણ પદાર્થોનુ સ્વરૂપ જાણી શકે છે, તેથી તેઓ અનુપયોગી છે

આટલુ છતા પણ કેવળ જ્ઞાનના ઉપયોગ સાથે કેવળ દર્શનનો પણ ઉપયોગ હોય છે, માટે ઉપયોગી પણ છે આ બન્ને ગુણો જ્ઞાન અને દર્શનને લઇને ભિન્ન થયા છે

વળી યોગરૂધન થયા પછી જ્ઞાનનો તેમજ દર્શનનો ઉપયોગ, અનુપયોગ કરવાનુ પ્રયોજન હોતુ નથી, તેથી ઉપરના બન્ને ગુણોથી ભિન્ન એવા ત્રીજા ગુણની સભાવના થાય છે

આ પ્રમાણે પાચ ત્રિભગી પ્રભુમાજ સભવી શકે છે

इत्यादिक बहुभंग त्रिभंगी, चमतकार चित देतीरे ,
अचरिजकारी चित्र विचित्रा, आनंदघनपद लेतीरे शीतल० ६

શબ્દાર્થ.

ઇત્યાદિક=એ વિગેરે, બહુભંગ=ઘણા ભાગાઓની-ઘણા પ્રકારની, ત્રિભંગી=ત્રિભંગીઓ, ચમતકાર=અજાયબી ભરેલી ખુબી, ચિત=ચિત્તમા-મનમા, દેતીરે=આપે છે-પેદા કરેછે (એ ત્રિભંગીઓ કેવી છે? તો કે) અચરિજકારી=આશ્ચર્યકારક (છે), ચિત્રવિચિત્રા=જુદા જુદા રૂપની (છે), (અને) આનંદઘન=આનંદથી વ્યાપ્ત આનંદથી ભરપૂર (એવા) પદ=મુક્તિપદ-મોક્ષસ્થાન, (તેને) લેતીરે=લાવી આપનાર છે

ભાવાર્થ.

ઇત્યાદિક પૂર્વે કહી તે, તથા બીજી બહુ પ્રકારની ત્રિભંગીઓ મનને ચમત્કાર પમાડે છે અને તે આશ્ચર્યકારી ત્રિભંગીઓ જુદા જુદા પ્રકારોની છે વળી જેમનામા તે ત્રિભંગીઓ, કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શનને આશ્રયે હોય છે, તે ત્રિભંગીવાળા મોક્ષપદ પામે છે

પરમાર્થ

ઇત્યાદિક એટલે ઉપર કહી તે સિવાયની બીજી ત્રિભંગીઓ છે એમ સમજવુ

જેઓને કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન પ્રાપ્ત થયુ છે તેમને આશ્રયે સમસ્ત ગુણો રહે છે અને તેમનામા અનેક પ્રકારના ગુણો પરસ્પર વિરોધી પણ હોઈ શકે છે ઉપર જણાવ્યા છે તે સિવાય નીચે એવા પરસ્પર વિરોધી ગુણો પણ અપેક્ષાએ પ્રભુમા દેખાય છે

જેમ કે પ્રભુ [illegible] અને સ્વરૂપ [illegible] જેમને [illegible] છે તે કામી મોહાદિક મનોવિકાર રૂપ શત્રુઓને હણનારા તે [illegible] શત્રુઓ મહા બળવાન છે માટે તેમનાપર ફરી [illegible] અભાવ ન આવે અને [illegible] પ્રવૃત્તિ ન થાય તો, તેઓનો નાશ થાય તેમ નથી માટે ક્રોધી પણ ખરા

જ્યારે મોહનો ક્ષય થાય છે [illegible] સંજ્વલન [illegible] નાશ થઈને આત્મામા બારમ ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે [illegible] અને ક્રોધ હોતા નથી માટે નિષ્કામી નિષ્ક્રોધી.

આવી રીતે અનંત ગુણો ભગવાનમા પ્રગટે ત્યારે અનેક ત્રિભંગીઓ થઈ શકે છે

પરસ્પર વિરોધી ગુણો જ્યારે એ સ્થળે જોવામા આવે છે ત્યારે ચિત્તમા ચમત્કાર થાય છે

બી કોઈ બીજામા પણ [illegible] ગુણો [illegible] આ ત્રિભ

ગીઓ આનંદઘન એટલે મોક્ષપદને લે છે અથવા આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે પરમ આનંદપદને લે છે, એટલે આવી ત્રિભંગીવાળો પરમાનંદ પ ને પામે છે

ઇતિ શીતળનાથ જિન સ્તવન.

શ્રી શ્રેયાંસ ભગવાનનુ સ્તવન.

श्री श्रेयांस जिन अंतरजामी, आतमरामी नामी रे,
अध्यातम मत पूरण पामी, सहज मुगतिगतिगामीरे श्री श्रे० १

શબ્દાર્થ.

શ્રીશ્રેયાસ=શ્રીમાન્ શ્રેયાંસ નામે અગીઆરમા, જિન=જિનેશ્વર ભગવાન્, અંતરજામી=અંતર્યામી—હૃદયના ભાવને જાણી લેનાર (છે,) આતમરામી= આત્મારામ—આત્મસ્વરૂપમાં રમનાર છે, નામીરે=ઉત્તમ નામવાળા અથવા કર્મશત્રુઓને નમાવનાર (છે) અધ્યાતમમત=અધ્યાત્મમત—આત્મા સંબંધી વિનિશ્ચય (તેને), પૂરણ=સંપૂર્ણ રીતે—પૂરેપૂરૂ, પામી=પ્રાપ્ત કરીને, સહજ= વગર કષ્ટે, મુગતિ=ગતિ—મુક્તિરૂપ પંચમ ગતિ, (તેના) ગામીરે=જનાર છે.

ભાવાર્થ.

શ્રી શ્રેયાંસ નામના તીર્થંકર પ્રભુ હૃદયના ભાવને જાણનારા છે તથા આત્મારામ નામના ઉત્તમ નામવાળા છે આત્મા સંબંધી નિશ્ચયને સંપૂર્ણ રીતે પામીને વગર પ્રયાસે મોક્ષે જનારા છે

પરમાર્થ

શ્રી શ્રેયાસનાથ નામના ભગવાન્ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનથી વસ્તુમાત્રનુ શુદ્ધ સ્વરૂપ જાણી શકે છે, માટે અંતરજામી કહેવાય છે તેથીજ તેમનુ નામ આત્મારામ છે અથવા આત્મામાજ જેમનુ રમણ છે તેથી આત્મારામ નામવાળા છે

આ પ્રભુ સ્વરૂપ સંબંધી સંપૂર્ણતા પામી, અથવા આત્માજ જેમાં અધિકપણે વર્તે છે, તેનો મત પૂર્ણપણે પામી સહજ મુક્તિગતિ પામનાર છે, અથવા સહજ મોક્ષે જનાર છે

सयल ससारी इंद्रियरामी, मुनि गुण आतमरामीरे;
मुल्यपणे जे आतमरामी, ते केवळ निःकामीरे श्रीश्रेयांस० २

શબ્દાર્થ

સયલ=સકલ-સર્વ, સંસારી=સંસારમાં ખુંચેલા પ્રાણીઓ, ઇંદ્રિય રામી=ઇંદ્રિયસુખમાં રમનાર છે મુનિ=મુનિમહારાજ-સાધુ પુરૂષો, ગુણ આતમ=આત્મગુણ-આત્માના જ્ઞાનાદિ ગુણ, (તેમાં) રામીરે=રમનારા (હોય છે) મુખ્યપણે=મુખ્યત્વે કરીને, જે=જે પુરૂષો, આતમરામી=આત્મસ્વરૂપમાં રમણ કરનાર (હોય છે) તે=તે પુરૂષો, કેવળ=તદ્દન, નિ કામીરે=નિષ્કામ-નિસ્પૃહ-લોભ લાલચ વગરનાજ (હોય છે)

ભાવાર્થ.

સકળ સંસારમાં રહેલા ચારે ગતિમાં ભ્રમણ કરનારા જીવો, શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શથી ઉત્પન્ન થતા ઇંદ્રિયોના સુખમાં તદાકારપણે પ્રવર્તનારા હોય છે, અને સાધુ પુરૂષો આ મગુણુમાં રમણુરૂપી સ્વરૂપને ભજનારા હોય છે

મુખ્યપણે જે આત્મામાં રમનાર હોય છે તે કેવળ પુદ્ગલની અભિલાષા વિનાના હોય છે

પરમાર્થ

સકળ સંસારી જીવો ઇંદ્રિયોના સુખમાં રમનાર હોય છે અને મુનિમહારાજો આત્મ ગુણમાં રમનાર હોય છે તેથી તે મુનિઓ ઇચ્છા રહિત હોય છે

निजस्वरूप जे किरिया साधे, तेह अध्यातम लहियेरे,
जे किरिया करी चउगति साधे, ते न अध्यातम कहियेरे श्री० ३

શબ્દાર્થ

નિજસ્વરૂપ=સ્વસ્વરૂપ-પોતાનું સ્વરૂપ, જે=જે જાતની કિરિયા=ક્રિયા-જ્ઞાનધ્યાનાદિ યોગાભ્યાસ, (તેને) સાધે=સિદ્ધ કર, તેહ=તે ક્રિયા, અધ્યાતમ=અધ્યાત્મ-અધ્યાત્મ શબ્દવાચ્ય-આત્માને લગતી, લહિયેરે=લેવી-જાણવી

(પણ) જે=જે જાતની, કિરિયા=ક્રિયા, કરી=કરીને, ચઉગતિ=ચતુ

ગતિ–ચારે ગતિ, સંસાર સાધે=સધાય, તે–તે ક્રિયા, ન=નહિ, અધ્યાતમ= અધ્યાત્મ શબ્દવાચી, કહિયેરે=કહી શકાય

ભાવાર્થ

પોતાના આત્મસ્વરૂપની જે પ્રાપ્તિ તેને માટે, અથવા તેમાં રમણ કરવા રૂપ જે આવશ્યકાદિક ક્રિયા તેનું જે સાધન તેને અધ્યાત્મ કહીએ

પણ જે ક્રિયા કરી દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચ અને નારકીની ગતિ સાધે, એટલે એ ગતિઓમાં જવા યોગ્ય કર્મનો બંધ કરે તેને અધ્યાત્મ ન કહીએ

પરમાર્થ

આત્મસ્વરૂપે રમતા જે પ્રાણી પ્રતિક્રમણ વિગેરે ક્રિયાઓ સાધે, અને તેનો આત્મ અધિ એટલે મુખ્યતાએ વર્તે, તેને જ અધ્યાત્મ કહેવું

પણ પોતાના સ્વરૂપના જ્ઞાનને અભાવે જે પ્રાણીઓ ક્રિયા કરી ચારે ગતિઓમાં ભ્રમણ કરવારૂપ કર્મોના દળ ઉપાર્જન કરે તેને અધ્યાત્મ કહેવું નહિ

જેમ કોઇ સાધુ શુભ કરણી કરી, દેવઆયુ બાંધે, અથવા મનુષ્યગતિને સિદ્ધ કરે અથવા અશુભ ક્રિયા કરી નરક, તિર્યંચગતિને સિદ્ધ કરે તેને અધ્યાત્મ કહેવું નહિ

नाम अध्यातम ठवरा अध्यातम, द्रव्य अध्यातम छडोरे,
भाव अध्यातम निजगुण साधे, तो तेहशु रढमंडोरे श्री श्रे० ४

શબ્દાર્થ.

નામ અધ્યાતમ=નામ માત્રથી અધ્યાત્મ, ઠવણ અધ્યાતમ=સ્થાપનામાત્રથી અધ્યાત્મ, દ્રવ્ય અધ્યાતમ=દ્રવ્ય માત્રથી અધ્યાત્મ, (અધ્યાત્મ ભાવ વગરના ફક્ત ઉપર ટપકાના અધ્યાત્માભાસના નામ, સ્થાપના, ને દ્રવ્ય) (તેને) છંડોરે=ત્યાગ કરો

(કારણકે) ભાવ અધ્યાતમ=ભાવથી અધ્યાત્મપણું–ખરૂં અધ્યાત્મપણું, નિજગુણ=(અનંતજ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ) પોતાના ગુણને, સાધે= સિદ્ધ કરે, તો=તે માટે, તેહશું=તેના સાથે, રઢ=રટના–પ્રીતિ, મંડોરે=માંડો

ભાવાર્થ.

અર્થ વિનાનો નામ માત્ર અધ્યાત્મ શબ્દ, તે નામ અધ્યાત્મ, તથા શબ્દ

લખેલો અથવા અમુક વસ્તુને અધ્યાત્મ છે, એમ કલ્પના કરી, તે સ્થાપના અધ્યાત્મ, અધ્યાત્મ જેવો દેખાવ, પણ મુખ્યતા આત્મામાં નહિ તે દ્રવ્યઅધ્યાત્મ, તે ત્રણે અધ્યાત્મનો ત્યાગ કરો

જેમાં સમસ્ત ક્રિયાઓમાં આત્મા મુખ્યતાએ વર્તે, અને આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિને માટેજ ક્રિયા હોય, અથવા આત્માના હિતને માટેજ ક્રિયા હોય, તેને ભાવ અધ્યાત્મ જાણવું, અને તે ભાવઅધ્યાત્મથી આ મનુષ્ય સધાય છે માટે તે ભાવ અધ્યાત્મ સાથે પ્રીતિ કરો, અર્થાત્ ભાવ અધ્યાત્મને સાધો

પરમાર્થ

કોઈ પુરુષ પોતે અધ્યાત્મનો લેશમાત્ર ન જાણતા હતા, પોતાને અધ્યાત્મી કહેવરાવે તે નામ અધ્યાત્મી છે

જેમ કોઈ વસ્તુને તેમાં ગુણ ન જાણતાં ગુણી માનવામાં આવે તેમ ગુણ ન છતાં કોઈ પુરુષ બીજારે અધ્યાત્મી છે એમ માને તેને સ્થાપના અધ્યાત્મ જાણવું

બહારથી યોગની સાધના કરી પ્રાણાયામ વિગેરે ધ્યાન કરે, દેખાવ અધ્યાત્મીનો રાખે અને અંદરખાને વિષયોની વાસના હોય તે દ્રવ્ય અધ્યાત્મી કહેવાય છે

બાહ્ય તથા અંતરની પણ એક સરખી પ્રવૃત્તિ હોય તથા સ્વરૂપની મુખ્યતા સહિત ક્રિયામાં પ્રવૃત્તિ હોય—જેમાં આત્માની શુદ્ધિના સિવાય બીજું કાંઈ ન હોય, તો ભાવ અધ્યાત્મ જાણવું તેની રચના કરવીજ યોગ્ય છે અને આ ભાવ સિવાયના ઉપરના ત્રણ અધ્યાત્મ તજવા યોગ્ય છે

शब्द अध्यातम अर्थ सुणीने, निर्विकल्प आदरजोरे;
शब्द अध्यातम भजना जाणी, हान ग्रहण मति धरजोरे श्री श्रे० ५

શબ્દાર્થ

શબ્દ અધ્યાતમ=અધ્યાત્મ શબ્દ, (તેનો) અર્થ સુણીને=અર્થ સાંભળીને, નિર્વિકલ્પ=નિર્વિકલ્પપણે—નિઃશંકપણે,—બેનાશક, (તેને) આદરજોરે=આદર આપજો

(પણ) શબ્દ અધ્યાતમ=(અર્થ વગરનો ફક્ત) અધ્યાત્મ શબ્દ=નામ માત્રથી અધ્યાત્મ, (તેમાં) ભજના=ખરાપણું હોય પણ, ને નહિ પણ હોય, એમ વિકલ્પ=તર્ક—શંકા (રહેવી છે) (માટે તે) જાણી=જાણી કરીને—ચોક્કસ રીતે તેના ખરાખોટાપણાનો નિશ્ચય મેળવી કરીને (ત્યારબાદજ) હાનગ્રહણ=તેને છોડી દેવું કે ગ્રહણ કરવું (તેની) મતિ=ધારણા ધરજોરે=કરજો

ભાવાર્થ

અધ્યાત્મ શબ્દનો અર્થ સાંભળીને, આત્મામાંથી વિકલ્પપણાથી રહિત થઈને, એટલે એક શુદ્ધ આત્મા સિવાયના વિકલ્પ માત્રને દૂર કરીને નિર્વિકલ્પપણું સ્વીકારજો

કેવળ અધ્યાત્મ શબ્દમાં સ્વરૂપ અધ્યાત્મિકપણું નથી એમ જાણીને તેમાં ત્યાગવાની મતિ ધરજો, અને પ્રથમ કહેલા અધ્યાત્મ શબ્દનો અર્થ ગુરૂદ્વારાએ સાંભળી તે ગ્રહણ કરવાની મતિ ધરજો

પરમાર્થ

સાચા અધ્યાત્મનો અર્થ સાંભળી તેની આત્માની નિર્વિકલ્પ દશા આદરજો પણ અધ્યાત્મ શબ્દમાં માત્ર મોહ પામશો નહિ અધ્યાત્મ નામમાં તો અધ્યાત્મની ભજના માત્ર જાણીને તેને ત્યાગ કરવાની મતિ રાખજે.

અમે અધ્યાત્મી છીએ, એમ કહીને અમે તે પ્રવૃત્તિ કરનાર શુષ્ક વેદાંતીઓના જેવા ન થવાને આ ગાથામાં ઉપદેશ કરેલો છે કે, માત્ર "અહં બ્રહ્માસ્મિ" અથવા "મોહ" એવા શબ્દોમાં મોહ પામશો નહિ પણ તે શબ્દોના ભાવાર્થ તરફ લક્ષ્ય આપી પ્રવૃત્તિ કરવાનું કરજો.

अध्यातम जे वस्तु विचारी, बीजा जाण लबासीरे,
वस्तुगते जे वस्तु प्रकाशे, आनंदघन मत वासीरे श्री श्रेयांस०६

શબ્દાર્થ.

અધ્યાતમ=(ખરેખર) અધ્યાત્મી પુરૂષો (તેજ છે) જે=જેઓ, વસ્તુ=મૂળ વસ્તુ–આત્મતત્ત્વની યથાર્થતા, (તેના) વિચારી=વિચારનાર, (હોય) (બાકી મૂળ વસ્તુના વિચારહીન) બીજા–નામમાત્રથી અધ્યાત્મી બની બેઠેલા લોકો, જાણ=નક્કીપણે સમજો કે, લબાસીરે=લબાડ છે.

(માટે) વસ્તુગતે=યથાર્થપણે, જે=જે પુરૂષો, વસ્તુ એટલે તત્ત્વ, પ્રકાશે= જણાવે–સમજાવે, (તેજ પુરૂષો) આનંદઘન=આનંદથી ભરપૂર રહેલ જે જિનેશ્વર ભગવાન (તેનો) મત=માર્ગ, (તેમાં) વાસીરે=વસનાર અથવા તેનાથી વાસિત થયેલા (જાણવા)

ભાવાર્થ

ઉપર કહ્યા તે શિવાયના આત્મતત્ત્વની વિચારણા નહિ કરનારા જે મતમમત્વીઓ તેમને લબાડ જાણવા. આગમમાં રહેલું જે તત્ત્વ, તે પ્રમાણે અથવા જેમ આગમમાં કહ્યું છે તે પ્રમાણેનું આત્મતત્ત્વ જેઓ શિષ્યાદિકોને કહે, તે કેવળજ્ઞાની મહારાજના મતના વાસી થાય. અર્થાત્ જિનમતના વાસિત થાય. અથવા આનંદઘનજી મહારાજના મતવાળા થાય.

પરમાર્થ

જે માત્ર આત્મતત્ત્વનોજ વિચાર કરનાર છે તે અધ્યાત્મી કહેવાય. તે શિવાયના મોઢેથી અધ્યાત્મની વાતો કરનારા, અને નિશ્ચય નયનું આલંબન લઈ વિષય વાસનામાં પ્રવૃત્તિ કરનારા મમત્વીઓને લબાડી જાણવા. આગમમાં કહ્યા પ્રમાણે આત્મતત્ત્વ જાણનારા અને પ્રરૂપનારા, તેજ જિનમતવાળા જૈની અથવા આનંદઘન મહારાજના મતના છે એમ જાણવું. બાકી તિલક કરનાર અથવા શ્વેત પીત વસ્ત્ર પહેરનાર અથવા નગ્ન રહેનારને જિનેશ્વર ભગવાન્ સાથે સંબંધ નથી એમ જાણવું. તેઓ માત્ર વેષધારી છે, માટે તેઓના તરફ દયાની દૃષ્ટિથી જોવું.

શ્રી વાસુપૂજ્ય ભગવાનનું સ્તવન

वासुपूज्य जिन त्रिभुवन स्वामी, घननामी परनामी रे,
निराकार साकार सचेतन, करम करम फळ कामी रे वासु० १

શબ્દાર્થ

વાસુપૂજ્ય=વાસુપૂજ્ય નામના બારમા, જિન=ભગવાન, ત્રિભુવન સ્વામી=ત્રણે લોક એટલે સ્વર્ગલોક, મનુષ્યલોક અને પાતાલલોકના ધણી છે. ઘનનામી=ઘણા નામોવાળા છે. પરનામીરે=પર જે રાગાદિ શત્રુઓ, તેમને નમાવનાર છે, અથવા પર=ઉત્કૃષ્ટ-શ્રેષ્ઠ નામવાળા છે અથવા પરનામી=એટલે પરિણામી=પરિણતિવાળા-આત્મ પરિણતિએ પરિણત છે. નિરાકાર-ચૈતન્યરૂપે આકાર રહિત છે. સાકાર-શરીરવાળા હોવાથી આકાર સહિત પણ છે. સચેતન=ચેતનામય-કેવળજ્ઞાને પરિપૂર્ણ છે. કરમ=ક્રિયા. કરમફળ-ક્રિયાના જે ફળો (તેના) કામીરે=ચાહના કરનારા છે.

ભાવાર્થ.

શ્રી વાસુપૂજ્ય નામના બારમા ભગવાન સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ એ ત્રણે ભુવનના સ્વામી છે ઘણા નામોવાળા છે અને નામ પ્રમાણે પરિણામી છે

અ તર આત્મા સામાન્ય ઉપયોગે નિરાકાર છે અથવા ભગવાન ચૈતન્ય નિરા કાર છે, અને વળી અ તર આત્મા વિશેષ ઉપયોગ લક્ષણે સાકાર છે, અથવા ભગ વાન શરીર સહિત આકારવાળા છે વળી નિરાકાર અને સાકાર લક્ષણવાળા છતા ચેતનાના જે જ્ઞાનાદિ ગુણો તે સહિત છે, એટલે સચેતન છે

સામાન્ય શુભાશુભ ઉપયોગે પ્રવર્તતો ચેતન, ક્રિયાના ફળરૂપ પુણ્ય અને પાપ પ્રકૃતિના ફળનો અભિલાષી છે એમ જાણવુ

પરમાર્થ

દેવલોકના ઇંદ્રો, મૃત્યુલોકના ચક્રવર્તીઓ, ભુવનપતિ તથા વ્ય તર લોકના ઇંદ્રોએ ભગવાનનુ વદન, પૂજન વિગેરે કરવાથી તેમજ સમગ્ર આત્મ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાથી, અને જેમને કઇ પણ પ્રાપ્ત કરવાનુ બાકી નથી, તેથી ભગવાન ત્રણે ભુવનના સ્વામી છે

ભગવાનના ઘણા નામો છે અને તે નામ પ્રમાણે પરિણામવાળા છે

વળી ભગવાન નિરાકાર છે, તેમ સાકાર પણ છે, અને સચેતન છે

કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ પૂર્વે તમામ આત્મા કર્મના કર્તા છે, અને તેથી શુભાશુભ કર્મથી થયેલા પુણ્ય પાપરૂપ ફળના ભોક્તા તથા ઇચ્છક છે

निराकार अभेद सग्राहक, भेदग्राहक साकारोरे;
दर्शन ज्ञान अभेद चेतना, वस्तु ग्रहण व्यापारोरे वासु० २

શબ્દાર્થ.

નિરાકાર=આત્માનુ નિરાકારપણુ, (શી રીતે ? તો કે) અભેદ સ ગ્રા- હક=અભેદ ગ્રાહિ–સર્વ આત્માઓને એકાત્મભાવથી જોનાર નય (તેના હિ- સાબે છે) ભેદગ્રાહિક=ભેદગ્રાહી (નયોવડે તો) સાકારોરે=સાકારપણુ (રહેલુ) છે

દર્શન=દેખવુ, જ્ઞાન=જાણવુ, (એમ) દુભેદ=બે ભેદ (તે) ચેતન= ચેતના કહેવાય (તે શુ છે ? તોકે) વસ્તુગ્રહણ વ્યાપારોરે=વસ્તુને ઓળ- ખવાનો જે વ્યાપાર–ઉપયોગ (તેજ ચેતના) છે

ભાવાર્થ

સર્વ આત્માઓને એક સ્વભાવથી જોનાર જે નય તે નિરાકાર અને ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપે ગ્રહણ કરનાર તે સાકારોપયોગ આ પ્રમાણે દર્શન અને જ્ઞાન એ બે ભેદ થાય છે, અને આ સ્વરૂપને ઓળખવાને, અથવા જડથી ભિન્ન ચૈતન્યને ઓળખવાને તે રૂપ જે ક્રિયા તે જ્ઞાન અને દર્શનથી થાય છે

પરમાર્થ

આકાર રહિત એવું આત્મતત્ત્વનું લક્ષણ છે તે પ્રમાણે ગ્રહણ કરતાં અભેદ એટલે જુદાપણું ભાસતું નથી તેથી જુદાપણારહિતનું ગ્રહણ થાય છે સામાન્યપણે દર્શન ઉપયોગથી ભેદ રહિત નિરાકાર આત્મસ્વરૂપ સમજાય છે

ભેદવાળું સ્વરૂપ ગ્રહણ કરવું તે સાકારથી થાય છે આકારે કરીને સહિત હોય, અને તેવીજ રીતે ગ્રહણ કરે તોજ ભેદગ્રહણ થાય છે

આ વિશેષ વાત છે વિશેષ પ્રકારે આત્માનું સ્વરૂપ જાણવાનું છે તે જ્ઞાનોપયોગથી જણાય છે

આ પ્રમાણે ચૈતન્યશક્તિ બે પ્રકારની છે સામાન્યોપયોગ તે દર્શન અને વિશેષોપયોગ તે જ્ઞાન જો કે વિશેષમાં સામાન્ય આવી જાય છે તોપણ પ્રથમ સામાન્ય જ્ઞાન થયા પછી વિશેષ જ્ઞાન થાય છે, તેથી બે અવસ્થાનાં બે નામો છે

कर्त्ता परिणामी परिणामो, कर्म जे जीवे करियेरे,
एक अनेक रूप नयवादे, नियते नर अनुसरियेरे वासु० ३

શબ્દાર્થ.

કર્તા=(આત્મા) કર્તા પણ છે, (કોને ? તોકે) પરિણામી=પરિણામ પામતા (જ્ઞાનદર્શનરૂપ) પરિણામો=જે પરિણામો (તેનો), (વળી પૂર્વે કહેવામાં આવ્યું છે કે, ભગવાન કર્મ અને કર્મફળના કામી છે, ત્યાં કર્મ તે શું ? તે બતાવે છે) કર્મ જે જીવે કરિયેરે=જીવ જે કરે-ક્રિયા કરે, તે ક્રિયા તે કર્મ (વળી) એક અનેક રૂપ નયવાદે=આત્મા, નયવાદની અપેક્ષા લેતા એક પણ છે, અને અનેકરૂપ પણ છે (એમ) નિયતે=નિશ્ચય પૂર્વક, નર=આત્મા છે, (તેને એમ) અનુસરિયેરે=માનવું જોઈએ

ભાવાર્થ

આત્મામાં કર્મનું કર્તાપણું વ્યાપક પરિણામે છે, વાસ્તવિક નથી

નયવાદે આત્મા એક અને અનેકરૂપ કહેવાય છે પણ હે પુરૂષ ! નિશ્ચય નયને અનુસરીએ તેજ બરાબર છે

પરમાર્થ

આત્મામા કર્તાપણાના પરિણામો માત્ર વ્યાપીને રહેલા છે અને આના પરિણામોથી જીવ જે કરે, અથવા જીવથી જે ક્રિયા કરાય, તે કર્મ કહેવાય નિશ્ચય નયથી આત્મામા કર્તાપણુ નથી

જૂદા જૂદા નયોના મત પ્રમાણે આત્મા એક પણ કહેવાય છે અને અનેક પણ કહેવાય છે પણ હે મનુષ્ય ! તુ નિશ્ચય નયનુ આલબન ગ્રહણ કરી, તે પ્રમાણે શુદ્ધતા પ્રાપ્ત કરવા પ્રવર્ત, એટલે તુ ભગવાનનુ પદ પામીશ, અને શુદ્ધ આત્મતપણુ પણ પ્રાપ્ત કરીશ

दुःख सुख रूप करम फळ जाणो, निश्चय एक आनदोरे; चेतनता परिणाम न चूके, चेतन कहे जिनचदोरे वासु० ४

દુ ખ=આત્મા જેનાથી અસાતા ભોગવે છે તે, સુખ=આત્મા જેનાથી સાતાનો અનુભવ કરે છે તે (તે) રૂપ=તદાકાર, કરમફળ જાણો=આત્માએ કરેલા કર્મોના ફળો જાણવાં નિશ્ચય=નિશ્ચય નયને મતે, એક=એકજ, આનદો રે=આત્મામા આનદ છે ચેતનતા=ચૈતન્યપણુ, તદ્રૂપ, પરિણામ=ભાવ, ન ચૂકે=ભૂલે નહિ તો તેને, ચેતન શુદ્ધ આત્મા, કહે=કહે છે, (કોણ ? તો કે) જિનચદોરે=જિનેશ્વર ભગવાન

ભાવાર્થ.

દુ ખ અને સુખ એ બને કર્મના ફળરૂપ જાણો નિશ્ચય નયથી તો એક આનદ જ છે એવુ કેવળી ભગવાનોમા ચદ્ર સમાન એવા શ્રી તીર્થકર મહારાજ કહે છે જે આત્મા કોઈ પણ દશામા ચૈતન્યપણાને મૂકતો નથી તે ચૈતન્ય છે, અને નિશ્ચય નયથી તે આનદરૂપ છે

પરમાર્થ

જ્યારે ચૈતન્યમા નિશ્ચય નયથી કર્તાપણુ નથી, ત્યારે સુખ દુ ખ એ શુ છે એમ શકા થાય તેનુ સમાધાન કહે છે —

સુખ અને દુ ખ એ માત્ર કર્મના ફળો છે આ કર્મનુ કર્તાપણુ ઉપરની ગાથામા કહ્યુ તેમ નિશ્ચય નયથી આત્મામા નથી, પણ વ્યવહારથી વ્યાપીને રહેલુ છે તેથી નિશ્ચય નય પ્રમાણે આત્મામા સુખ દુ ખપણુ નથી પણ આત્મા આનદમય છે

તેથી જિનેશ્વર ભગવાન કહે છે કે, આવી ઉપચારિક અત્યત સુખ અને દુ ખના દશામા પણ ચૈતન્ય ચેતનતા ચૂકતો નથી ચૈતન્ય તો ચૈતન્યરૂપે જ રહે છે કહ્યુ છે કે —

ધર્મી અપને ધર્મકુ, ન તજે છીનો કાલ
આત્મા ન તજે જ્ઞાન ગુણ, જ. મિરિયાકી ચાલ.

આ પ્રમાણે આત્મા પોતાના ચૈતન્યના જ્ઞાનગુણને તજતો નથી અને જ્યારે સમય પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે વિભાવનો ત્યાગ કરી સ્વભાવમા પ્રવૃત્તિ કરી આત્મા પોતાનુ પદ પ્રાપ્ત કરે છે

परिणामी चेतन परिणामो, ज्ञान करम फळ भावी रे;
ज्ञान करम फळ चेतन कहीए, लेजो तेह मनावी रे वासु० ५

શબ્દાર્થ

પરિણામી=અદલ બદલ થતા છે, (કોણ ? તો કે) ચેતન પરિણામો= જ્ઞાન, દર્શનરૂપ ચેતનાના પરિણામો તે (અને) જ્ઞાન=આત્માને એવુ જ્ઞાન (રહેલુ છે કે) કરમફળ=ક્રિયાના ફળ,ભાવીરે=અવશ્ય થનારજ છે, (ત્યારે) જ્ઞાન કરમ ફળ=કર્મના ફળનુ જે જ્ઞાન તે (જ્ઞાનરૂપે) ચેતન=ચેતનાવંત આત્મા, કહીએ=કહેવાય છે (માટે) લેજો તેહ મનાવીરે=(કર્મફળ શાંત પણે ભોગવવા માટે) તે આત્માને સમજાવી લેવો જોઇએ

ભાવાર્થ

(ચેતનતા ધર્મે) વ્યાપી રહેલો જે જીવ, તેના પરિણામો તે ધમ સ્વરૂપનુ જાણવાપણુ તે જ્ઞાન, તે પૂર્વક જે કરવુ તેનુ ફળ આગામી કાળે સ્વરૂપપ્રાપ્તિથી થાય છે જ્ઞાન કહેતા સ્વસ્વરૂપનુ જ્ઞાન અથવા આત્મજ્ઞાન, તેનુ કરમ એટલે કરવુ-પ્રગટ કરવુ-પ્રગુ જવુ, તેનુ ફળ તે સ્વરૂપપ્રાપ્તિ અને તેનેજ ચેતન કહીએ જાણપણાવાળા ચેતનને લક્ષણ સહિત અને અજ્ઞાની ચેતનને લક્ષણ રહિત ચેતન કહેવુ એવુ શાસ્ત્રોમા કહેલુ છે

હે ભ યો ! આ (લક્ષણ સહિત) ચેતનને મનાવી લેજો, એટલે આ મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી લેજો-સ્વરૂપમા પ્રવર્તજો, એટલે સ્વરૂપ ચિંતવન વિના અન્ય ચિંતવન કરશો નહિ

પરમાર્થ

જે ચૈતન્ય પોતાને દેહાદિકમા વ્યાપી રહેલો સમજે છે વળી જડથી પોતે ભિન્ન છે એમ સમજે છે તે ચૈતન્યતા ધમયુક્ત જાણવા અને જો કે સર્વ જીવો ચૈતન્યના ધર્મથી યુક્ત હોય છે, પણ જેમને સ્વરૂપજ્ઞાન હોતુ નથી તે લક્ષણ સહિત ચેતન કહેવાતા નથી માત્ર સ્વરૂપ જ્ઞાનવાળા ચેતનને જ આગમમા લક્ષણ સહિત ચેતન કહેલા છે

આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે, તમે આવુ લક્ષણ સહિત ચૈતન્યપણુ મનાવી લેજો-પ્રાપ્ત કરી લેજો.

આ લક્ષણ સહિત ચેતનપણુ કેમ પ્રાપ્ત થાય ? અથવા ક્યાથી પ્રાપ્ત થાય ? એવો ભય રાખશો નહિ કેમકે તેને માટે આ ગાથાના પૂર્વાર્ધમા કહેલુ છે કે,

જ્ઞાન એટલે સ્વ પનુ જ્ઞાન, એટલે હુ ચેતન છુ, અને આ દેહાદિ જડ છે જેમનો સડન, પડન અને વિધ્વસન ધર્મ છે, તેમા હુ વ્યાપી રહેલો છુ આવુ જ્ઞાન ચોક્કસ અનુભવપૂર્વક થાય છે અને પછી તે જે કર્મ કરે છે તેનુ ફળ સ્વરૂપપ્રાપ્તિ થાય છે

આવા જ્ઞાનીનુ જે કઈ કર્મ કરવુ અથવા પ્રયુજવુ તેને જ એટલે તેના ફળને આત્મજ્ઞાન કહીએ, અને તેજ ચેતનપણુ જાણવુ અર્થાત્ આ લક્ષણસહિત ચૈતન્યપણુ પોતામા જ છે, તેનુ યથાયોગ્ય જ્ઞાન સદ્ગુરુદ્વારા પ્રાપ્ત થવુ જોઈએ આમા અનુભવનો કેટલોક વિષય છે, તેથી વધારે અર્થ કોઈ મહાત્માથી ધારી લેવો

आतमज्ञानी श्रवण कहावे, बीजा तो द्रव्यलिंगीरे,
वस्तुगते जे वस्तु प्रकाशे, आनंदघन मत संगीरे वासु० ६

શબ્દાર્થ.

(આ રીતે) આત્મજ્ઞાની=આત્મસ્વરૂપનો જાણનાર (જે હોય તે) શ્રમણ=સાધુ, કહાવે-કહી શકાય (બાકી) બીજા તો=આત્મજ્ઞાનશૂન્ય મત મમત્વીઓ તો, દ્રવ્યલિંગીરે=સાધુનો વેષ માત્ર પહેરતા હોવાથી દ્રવ્યલિંગધારી (જાણવા)

માટે વસ્તુગતે-વસ્તુસ્વરૂપને જાણીને, (તે પ્રમાણે) જે-જે પુરૂષો, વસ્તુતત્ત્વ, પ્રકાશે=જણાવે, (તેઓજ) આનંદઘન-આનંદથી ભરપૂર એવા (ભગવાનના) મત-માર્ગના, સંગી-પ્રેમધારી હિમાયતીઓ (છે)

ભાવાર્થ.

આત્માના જાણનાર જે આત્મજ્ઞાની તેજ મુનિ કહેવાય આત્મજ્ઞાન વિનાના રજોહરણ, મુખવસ્ત્રિકા વિગેરેને ધારણ કરનાર દ્રવ્યલિંગવાળા હોવાથી દ્રવ્યલિંગી સાધુ કહેવાય આત્માનુ યથાર્થ સ્વરૂપ જે પ્રકટ કરે છે, તે આનંદઘનરૂપ જે આત્મા, તેની બુદ્ધિ અથવા તે રૂપ સુમતિના સહચારી થાય, અથવા આનંદઘનજી જે ગ્રંથકર્તા, તેમના મતના સહચારી-સોબતી થાય

વથી જેના ઉત્પત્તિ છે એવું મેળવાળા અને અપવિત્ર જેમાં જેનો નાશ થઈ જાય છે એવા કમળ પુષ્પનો ત્યાગ કરી લક્ષ્મી ભગવાનના ચરણકમળ કે જે કર્મરૂપ રજથી મુક્ત છે, તેમજ જેમને આ રૂપ પ્રાપ્ત હોવાથી અવિનાશી સ્થિરતા પ્રાપ્ત થઈ છે તેમાં તે લક્ષ્મી વાસ કરે છે, તેથી ભગવાનના સેવકોને તે તુરત પ્રાપ્ત થાય છે (એ ભાવાર્થ છે)

मुज मन तुज पदपकजेरे, लीनो गुण मकरंद;
रक गणे मदरधरारे, इद्र चद्र नागेंद्र वि० दी० ३

શબ્દાર્થ

મુજ=મારૂ, મન=ચિત્ત, તુજ=તારા, પદ=પગ, (તે રૂપ) પકજેરે= કમળોમાં (જ), લીનો=લીન થયેલ છે, ગુણ-ગુણરૂપ, મકરંદ=પુષ્પરજ-પરાગ, (તે જોઈને), રક=જેમ એક રાંક જેની, ગણે=વારે-માની લે છે (શેને?) મંદર ધરા=મેરૂ પર્વતની જમીનને તેમજ ઇદ્ર=ઇદ્રલોક, ચદ્ર=ચદ્રલોક, નાગેદ્ર=નાગલોક, (તેને) (તેમ જેને હું પણ તમારા ચરણોમાંજ લયલીન બન્યો છુ)

અથવા (મારૂ મન) મેરૂ પર્વતની ધરા તથા ઇંદ્રાદિ લોકને (હવે) રક એટલે દમ વગરના ગણે છે

ભાવાર્થ

હે ભગવાન્! મારા મનરૂપી (ભમરા) આપના ગુણોરૂપી પરાગવાળા ચરણકમળમાં યે લીન થયો છે, તેથી તે મેરૂપર્વતની પૃથ્વીને, ઇદ્રલોકને, ચદ્ર લોકને તથા નાગેંદ્રલોકને પણ રાંક જેવા ગણે છે

પરમાર્થ

જ્યારે પ્રભુના અનત જ્ઞાનાદિ ગુણોનું જ્ઞાન થવાથી તેમનામાં ચિત્ત લાગે છે ત્યારે બીજી બધી વસ્તુઓ તુચ્છ ભાસે છે અને મન એવુ મોટુ થાય છે કે તે મોટાપણુ નાશવત વસ્તુને તુચ્છ ગણે છે તેજ વાત ગાથામાં બતાવી છે કે મારા મનરૂપી ભમરો પ્રભુના પદપદ્મના ગુણથી તેમાં લીન થઈ ગયો છે તેથી મને મેરૂ પર્વતની સુવર્ણમય ભૂમિ તેમજ ઇદ્ર, ચદ્ર અને નાગેદ્ર વિગેરે રાંક જેવા લાગે છે

ઇદ્ર ચદ્ર નાગેદ્ર વિગેરે, જેમને મહત્ પદ પ્રાપ્ત થયુ છે તે પુણ્યના યોગે પ્રાપ્ત થયુ છે અને પુણ્યનો ક્ષય થતા તે તે પદનો પણ ક્ષય થનાર છે પણ મારૂ મન જે પ્રભુના ચરણ કમળમા લાગેલુ છે, અને મનના એકાગ્રતાથી મને જે પ્રભુનુ પદ મળેલ પદ અતિ હર્ષ પ્રાપ્ત થયો છે તે એવો છે કે આ વિનાશી પદના ધારક પુણ્યવમા જ મોહ પામેલા ઇદ્ર ચદ્રાદિક મને રંક જેવા ભાસે છે

साहेब समरथ तुं धणींरे, पाम्यो परम उदार;
मन विसरामी वालहो रे, आतमचो आधार वि० दी० ४

શબ્દાર્થ.

સાહેબ=હે સાહેબ—હે વિમલનાથ પ્રભુ ! સમરથ=પૂરા સામર્થ્યવાળો તુ ધણીરે=તુ નાયક (તેને હુ) પામ્યો=પામી ચૂકયો છુ (તુ કેવો છે ? તો કે) પરમ ઉદાર=અતિશય ઉદારતાવાળો (છે,) (વળી) મનવિસરામી= મન—(સેવકોનુ મન) વિશ્રાંતિ પામી શકે જ્યા (એવો તુ) (છે,) વાલહો રે=મારો વાલો છે—મારો ઈષ્ટનાથ છે, (માટે તુ જ) આતમચો=(મારા) આત્માનો, આધાર=આધારરૂપ છે

ભાવાર્થ.

હે પરમેશ્વર ! તમે મારા શક્તિમાન્ સ્વામી છો વળી જેમના જેવા બીજા કોઈ દાતાર નથી એવા તમે છો, કારણ કે ભગવત્ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરાવનારા છો, એવા તમે પ્રભુ મને મળ્યા છો વળી આપ મારા મનને સ્થિર થવાના સ્થાન રૂપ એટલે વિસામાની જગ્યારૂપ છો મનને પ્રભુમા સ્થિર કરવાથી જ તે વિરામ પામી શકે છે અન્ય પદાર્થોમા સ્થિરતા પામી શકતુ નથી પદાર્થના ક્ષણિકપણાથી મન પણ એક પદાર્થ ઉપરથી બીજા પદાર્થ ઉપર જાય છે તેથી પ્રભુ જ ખરેખરા મનના વિસામા રૂપ છે, અને એજ હેતુથી પ્રભુ મને વહાલા છે વળી તે પ્રભુ મારા આત્માના આધારરૂપ છે આવા પ્રભુને હુ પામ્યો છુ—મને આવા પ્રભુ મળ્યા છે

પરમાર્થ

ઉપર કહેલા ગુણોવાળા પ્રભુ મળ્યા છે એમ કહી વ્યગ્યાર્થથી એમ સૂચવ્યુ છે કે, હે મન ! હવે તુ અન્ય વસ્તુઓમા ભમવાનુ મૂકી દઈ માત્ર પ્રભુને શરણેજ રહેજે

પ્રભુ સમર્થ છે, પરમ ઉદાર છે, મનને સ્થિર થવાના સ્થાનરૂપ છે, મુમુક્ષુ જનોને પ્રિય છે, અને આત્માના આધાર છે માટે તેમનુ શરણ લેવાથી તારૂ કાર્ય સિદ્ધ થશે અને પછી કર્મનો ભય રહેશે નહિ

दरिसण दीठे जिनतणुरे, सशय न रहे वेध;
दिनकरकरभर पसरंता रे, अंधकार प्रतिपेध वि० दी० ६

એટલે કૃપા કરીને મને આપ જે આનંદના સમૂહરૂપ છો તેના ચરણકમળની સેવા આપો.

પરમાર્થ

સ્તવનકર્તા આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે મેં તો શ્રી વિમળનાથ ભગવાનને મારા સ્વામી કર્યાં છે અને હું તેમનો સેવક છું. સ્વામી પાસે સેવક કંઇ માગણી કરે તો તે સ્વામી આપે એમ હોવાથી સેવકો જે જે વસ્તુની ચાહના રાખી સેવા કરતા હોય તે તે વસ્તુ, જેવી કે સંપત્તિ સ્વર્ગલોક મણિ મંત્ર વિદ્યા ઇત્યાદિની માગણી કરે છે પણ મારે કોઇ પર વસ્તુ એટલે પૌદ્‌ગલિક વસ્તુ જોઇતી નથી. પણ જેનાથી મેં આત્મસ્વરૂપ જાણ્યું છે, જેનાથી મારા કર્મરૂપ શત્રુનો ભય દૂર થયો છે એવા પ્રભુના ચરણકમળની સેવાજ મારે જોઇએ છીએ અને તેજ હું માગું છું. હે પ્રભુ! આપ મારાપર પ્રસન્ન થઇ આપના ચરણકમળની સેવા આપવા રૂપ મારી એક અરજી સ્વીકારો. વળી બીજો અર્થ એ છે કે હે પ્રભુ! આનંદઘનપદ જે મુક્તિ તેનું સેવન આપવાની મારી એક અરજ તમે સ્વીકારો.

શ્રી અનંતનાથ જિન સ્તવન.

धार तरवारनी सोहली दोहली, चौदमा जिनतणी चरणसेवा;
धारपर नाचता देख बाजीगरा, सेवनाधारपर रहे न देवा धार० १

શબ્દાર્થ

ધાર તરવારની=તરવારની ધાર, સોહલી=સુલભ છે (એટલે કે તેના પર હજુ ચાલી શકાય છે) (પણ) દોહલી=દુર્લભ-મુશ્કેલ છે, (શું? તો કે) ચૌદમા જિનતણી=ચૌદમા શ્રી અનંતનાથ ભગવાનની, ચરણસેવા=ચરણોની સેવા, (કારણ કે) ધારપર=તરવારની ધાર ઉપર તો, નાચતા દેખ બાજીગરા=જુઓ બાજીગર-ખેલાડીઓ નાચી શકે છે (પણ) સેવના=(પ્રભુ ચરણની) સેવના રૂપ, ધારપર=ધાર ઉપર-અખંડ ચાલુ પ્રભુપદના ધ્યાનની ધાર ઉપર ન રહે=રહી શકે નહીં, (કોણ? તો કે) દેવા=દેવતાઓ પણ

ભાવાર્થ

ખડ્‌ગની ધાર તો સહેલી છે, કેમકે તેનાપર હજુ ચાલી શકાય છે, પણ ચૌદમા

તીર્થંકર જે શ્રી અનંતનાથ ભગવાન્ તેમના ચરણકમળની સેવા કઠણ છે ખડ્ગ ની ધારપર તો નાચતા એવા ઘણા બાજીગરો દેખાય છે, પણ પ્રભુની સેવારૂપી ધારપર તો દેવો પણ રહી શકતા નથી

પરમાર્થ

ઉપરની સ્તવનામા ભગવાનની પાસે આનંદઘનજીએ ભગવાનના ચરણકમળની સેવા માગી છે, તો કોઇને શંકા થાય કે એમા તે શું માગ્યું ? કેમકે ભગવાનની સેવા તો માગ્યા વગર પણ મળી શકે તેવી છે તેમનો મતલબ દૂર કરવા માટે કહેવામા આવે છે કે ભગવાનની સેવા મેળવવી તે કંઇ સહજ વાત નથી ભગવાનની સેવા તો અતિશય કઠણ છે તે બતાવે છે કે, તરવારની ધારપર ચાલવું તે અતિશય કઠણ છે, કેમકે તેમા ખૂન થતા પ્રાણ જવારૂપ પણ સંકટ આવે તેવું છે, છતા પણ કોઇ તરવારની ધારપર ચાલી શકે છે પરંતુ ભગવાનની સેવારૂપ ધારપર ચાલવું તો તેથી પણ અતિશય કઠણ છે

દૃષ્ટાન્ત કહે છે કે, જેમને અભ્યાસ છે, એવા બાજીગરો એટલે નટ લોકો તરવારની ધારપર ચાલી શકે છે, પણ ભગવાનની સેવા એટલે કે માત્ર ધૂપ, દીપ, અક્ષત ફળ, નૈવેદ્યનીજ સેવા ન જાણવી, પણ ભગવાનની આજ્ઞા પાળવી તે રૂપ ખરી સેવા ગણાય છે અને વિષયોને જીતવા, તથા વ્રતો ગ્રહણ કરવા, તે રૂપ સેવા કરવાથી પણ થઇ શકતી નથી તેથી કહ્યુ છે કે, આજ્ઞા પાળવા રૂપ સેવાના ધારપર દેવો પણ રહી શકતા નથી

एक कहे सेविये विविध किरिया करी, फळ अनेकांत लोचन न देखे;
फळ अनेकांत किरिया करी वापडा, रडवडे चार गतिमांहे लेखे.
धार० २

શબ્દાર્થ.

એક=કેટલાએક [ક્રિયાવાદીઓ], કહે=બોલે છે કે, સેવિયે=(ભગવાનને) સેવના, (શી રીતે ? તો કે) વિવિધ=અનેક પ્રકારની, કિરિયા=ક્રિયા—(જાણ્યા સમજ્યા વગરની કાયાને કલેશ દેનારી) તપશ્ચર્યા વિગેરે ક્રિયાઓ, કરી=બનાવીને, (પણ ક્રિયાનું) ફળ=ફળ થવું તે તો, અનેકાંત=એકાંત એટલે નક્કી થાય તેવું અને તેવું નહીં તે અનેકાંત છે થાય પણ ખરૂં ને ન પણ થાય તેવું છે, (તેથી આવી જ્ઞાન વગરની ક્રિયાનું કાયકલેશ શિવાય બીજું ફળ થનાર નહીં માટે ધારેલું ફળ) લોચન=આંખોવડે, ન દેખે=દેખનાર નથી (માટે) ફળ અનેકાંત કિરિયા કરી બાપડા=બાપડા (અજ્ઞાન પ્રાણીઓ) તેવી અનેકાંત=અનિશ્ચિત ફળવાળી ક્રિયાઓ કરીને (શા હાલ પામશે ? તો કે) રડ-

એટલે કૃપા કરીને મને આપ જે આનંદના સમૂહરૂપ છો તેના ચરણકમળની સેવા આપો

પરમાર્થ

સ્તવનકર્તા આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે મેં તો શ્રી વિમળનાથ ભગવાનને મારા સ્વામી કર્યા છે અને હું તેમનો સેવક છું સ્વામી પાસે સેવક કંઇ માગણી કરે તો તે સ્વામી આપે એમ હોવાથી સેવકો જે જે વસ્તુની ચાહના રાખી સેવા કરતા હોય તે તે વસ્તુ જેવી કે સંપત્તિ સ્વર્ગલોક મણિ મંત્ર વિદ્યા ઇત્યાદિની માગણી કરે છે પણ મારે કોઇ પણ વસ્તુ એટલે પૌદ્ગલિક વસ્તુ જોઇતી નથી પણ જેનાથી મેં મારૂં સ્વરૂપ જાણ્યું છે, જેનાથી મારા કર્મરૂપ શત્રુનો ભય દૂર થયો છે એવા પ્રભુના ચરણકમળની સેવાજ મારે જોઇએ છીએ અને તેજ હું માગું છું હે પ્રભુ ! આપ મારાપર પ્રસન્ન થઇ આપના ચરણ કમળની સેવા આપવા રૂપ મારી એક અરજી સ્વીકારો. વળી બીજો અર્થ એ છે કે હે પ્રભુ ! આનંદઘનપદ જે મુક્તિ તેનું સેવન આપવાની મારી એક અરજ તમે સ્વીકારો.

શ્રી અનંતનાથ જિન સ્તવન.

धार तरवारनी सोहली दोहली, चौदमा जिनतणी चरणसेवा,
धारपर नाचता देख बाजीगरा, सेवनाधारपर रहे न देवा धार० १

શબ્દાર્થ

ધાર તરવારની=તરવારની ધાર, સોહલી=સુલભ છે (એટલે કે તેના પર હજુ ચાલી શકાય છે) (પણ) દોહલી=દુર્લભ-મુશ્કેલ છે, (શું ? તો કે) ચૌદમા જિનતણી=ચૌદમા શ્રી અનંતનાથ ભગવાનની, ચરણસેવા=ચરણોની સેવા, (કારણ કે) ધારપર=તરવારની ધાર ઉપર તો, નાચતા દેખ બાજીગરા=જુઓ બાજીગર-ખેલાડીઓ નાચી શકે છે (પણ) સેવના=(પ્રભુ ચરણની) સેવના રૂપ, ધારપર=ધાર ઉપર-અખંડ ચાલુ પ્રભુપદના ધ્યાનની ધાર ઉપર ન રહે=રહી શકે નહીં, (કોણ ? તો કે) દેવા=દેવતાઓ પણ

ભાવાર્થ

ખડ્ગની ધાર તો સહેલી છે, કેમકે તેનાપર હજુ ચાલી શકાય છે, પણ ચૌદમા

આજ પાછા) તત્ત્વની=આત્મતત્ત્વની, વાત=વાર્તા, કરતા=મોઢે કહેતા થકા, ન લાજે=શરમાતા નથી, ઉદરભરણાદિ=પેટ પોષણ વિગેરે, નિજ=પોતાના સ્વાર્થ ભરેલા, કાજ=કામો, કરતા થકા=સાધતા થકા, મોહ નડિયા=મોહે નડેલા–મોહ સુભટે પકડેલા છે, કળિકાળ રાજે=આ કળિકાળના રાજ્યમા

ભાવાર્થ.

તપા, ખરતર, લોકા વિગેરે ગચ્છના ઘણા ભેદોને આંખોથી અથવા વિચાર ચક્ષુથી જોતા, (અને પાછા) આત્મતત્ત્વની વાત કરતા થકા તે ગચ્છવાદીઓ શરમાતા નથી

પેટ ભરવા વિગેરેનુ પોતાનુ કાર્ય કરતા થકા તેઓને આ દુષમકાળમા મોહસુભટે પોતાના વશમા લીધેલા છે

પરમાર્થ

એક તરફ મત અથવા ગચ્છનો મમત્વ, અને બીજી તરફ નિર્મળ આત્મતત્ત્વની વાત કરવી એ બનતુ નથી જ્યા મતનો મમત્વ હોય ત્યા આત્મતત્ત્વનુ જાણપણુ હોતુ નથી, છતા મમુ ાય અથવા તપા લોકાદિ ગચ્છના ભેદોમા ગુથાયેલા એવા તેઓ તત્ત્વની વાતો કરતા શરમાતા નથી

વૃક્ષના મૂળમા અગ્નિ બળતો હોય ત્યા વૃક્ષ લીલુ રહે તે સભવિત નથી, તેમ મમત્વ અને તત્ત્વની વાત તેને વિષમતા છે એટલે મમતીઓ યથાર્થ તત્ત્વ જાણે, આ કહે તે ઉપર કહેલા વૃક્ષના દૃષ્ટાત જેવુ છે

આ ગચ્છ અને તેના પ્રતિબધોમા ગુથાયેલા મમતીઓ શુ કરે છે ? અને તેમની એવી સ્થિતિ કેમ છે તે કહે છે

આવા મમતીઓને કળિકાળરૂપી રાજાએ અથવા કળિકાળના રાજ્યમા મોહરાજાએ નજર કરી છે અર્થાત્ મોહરાજાએ તેઓને પોતાના તાબામા લીધેલા છે તેથી કપાયપૂર્વક તેમની કરણી હોય છે તેથી તેઓ ઉદર પોષણ વિગેરે કામ કરે છે, અને પરમાર્થથી વગળા છે સામાન્ય મનુષ્યોને મોહે પાનીથી કેડ સુધી તો પાનીથી ગરદન સુધી ગ્રહેલા છે એટલે સામાન્ય મનુષ્યમા ભાગ્યે જ કોઈ જ જોવામા આવે છે, પણ આ વ્યવહારી મતવાદીઓને તો મોહરાજાએ પગથી તે માથા સુધી ગ્રહણ કરેલા છે એટલે તેમનામા તો કપાયની પ્રબળતા જણાય છે તેઓ બાપડા વ્યાપાર કરે છે —

વડે=ભટકશે, (કયા ? તો કે) ચારગતિમાહે=ચારે ગતિઓમા, લેખે=હિસાબે (તેમના વર્તણુકના) હિસાબના અનુસારે=પરિણામે

ભાવાર્થ

એક મતવાળા કહે છે કે, આચરણ, તપ, અનુષ્ઠાન વિગેરે જૂદી જૂદી ક્રિયા કરી ભગવાનની સેવા કરીએ

(પણ આવુ કહેનાર) તે ક્રિયાના અનેકાંત ફળ એટલે અનેક ક્રિયાના જે અનેક ફળો તેને આખે દેખતા નથી

અને આવી અનેકાંત ફળવાળી ક્રિયાઓ કરીને તે બિચારા મનુષ્ય, તિર્યંચ, દેવતા અને નારકીરૂપ ચાર ગતિઓમા ભમ્યા કરે છે

પરમાર્થ

કેટલાક એમ કહે છે કે ભગવાનની આજ્ઞા પાળવામા ક્રિયા પણ છે, એટલે અમે અનેક પ્રકારની ક્રિયાઓ કરી ભગવાનની સેવા કરીશુ અને તેમ કરતા અનેક પ્રકારના તપો તપશ્ચર્યા વિગેરે કરવાની તથા સંયમ પાળવાની ક્રિયાઓ કરે છે તેમને અધ્યાત્મી કહે છે કે જૂદી જૂદી ક્રિયાઓના જૂદા જૂદા થનારા અનેકાંત ફળો તેઓ દેખતા નથી એટલે જે ક્રિયા કરે તેનુ ફળ તો યથાનુરૂપ શુભ ક્રિયાનુ શુભ ફળ અને અશુભનુ અશુભ ફળ પણ એ ફળ ભોગવવા માટે ચાર ગતિરૂપ સંસારમા પરિભ્રમણ કરવુ પડે છે તેથી માત્ર ક્રિયા કરી ભગવાનની સેવા કરવાનુ ધારનાર ભૂલ કરે છે

ભગવાનની સેવાનુ ફળ નિર્વાણ અથવા મુક્તતા પ્રાપ્ત થવારૂપ હોવુ જોઈએ ચિત્તશુદ્ધિ કરવા માટે અથવા મનનો અને ઇંદ્રિયોનો નિરોધ કરવા માટે જે ક્રિયાઓ થતી હોય, તો તેથી વિપરીત પરિણામ આવતુ નથી પણ માત્ર ક્રિયા-બાહ્ય આચરનારને મુક્તતા પ્રાપ્ત થતી નથી

गच्छना भेद बहु नयण नीहालता, तत्त्वनी वात करता न लाजे,
उदरभरणादि निज काज करता थका, मोह नडिया कलिकाल राजे धार० ३

શબ્દાર્થ

ગચ્છના=સમુદાયના-ટોળાના, ભેદ-પ્રભેદો-તપા, ખરતર, લોકા વિગેરે,
બહુ=અનેક, (તેને) ...

વ્યવહાર જૂઠો કહ્યો છે જેને ગચ્છનો એટલે મતનો આગ્રહ ન હોય, એવા આત્મજ્ઞાનીજ સાપેક્ષ અનેમત વચન બોલે, અને તેઓજ આ સમાગના પારને પામવાને યોગ્ય થઇ શકે, માટે સાપેક્ષ વચનવાળો વ્યવહાર સાચો જાણવો આવુ સિદ્ધાંતમા અને જ્ઞાની પુરૂષો પાસે સાભળતા છતા તમે નિરપેક્ષ વચનવાળો વ્યવહાર શા માટે આ રો છો ? અર્થાત્ તે રસ્તે શા માટે પ્રવૃત્તિ કરો છો ? તેથી સમારની વૃદ્ધિ થશે, માટે તે આ રીતે શુ ખુશી થાઓ છો ? તેનુ ખુશી થવુ વ્યર્થ છે, માટે સાપેક્ષ વચનવાળો વ્યવહાર આ રો એમ કહેવાનો ભાવાર્થ છે

देव गुरु धर्मनी शुद्धि कहो केम रहे, केम रहे शुद्ध श्रद्धान आणो;
शुद्ध श्रद्धान विण सर्व क्रिया करे, छारपर लींपणु तेह जाणो. धार०५

શબ્દાર્થ.

દેવ=જેનાથી પોતાના ઉદ્ધારનો માર્ગ પ્રથમ પ્રવર્ત્યો હોય, તે પર પરાએ પ્રથમ ઉપકાર કરનાર, ગુરૂ=તત્ત્વોપદેષ્ટા—જેનાથી તત્ત્વનો ઉપદેશ મળ્યો હોય તે ધર્મગુરૂ, જેનાથી કુળની સ્થિતિનો ઉપદેશ મળે તે કુળગુરૂ, અને વિદ્યા શિખવે તે વિદ્યાગુરૂ, અને સામાન્યપણે શિખામણ આપનાર વૃદ્ધ જનોને પણ ગુરૂજનો જાણવા, આ ઠેકાણે માત્ર ધર્મગુરૂ સમજવા. ધર્મ= દુર્ગતિમા પડતા જીવને ધારણ કરે તે, અથવા દેવે કહેલો અને ગુરૂએ બતાવેલો જે આત્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિનો માર્ગ તે ધર્મ તેની, શુદ્ધિ=શુદ્ધતા, કહો કેમ રહે=કહો કે શી રીતે રહી શકે ? (વળી) કેમ રહે=કઈ રીતે રહી શકે ? શુદ્ધ શ્રદ્ધાન=શુદ્ધ-તથાપ્રકારની શ્રદ્ધા—પ્રતીતી, (તેનુ) આણો=અવધારણ—ધારણ કરો તો રહી શકે (અને) શુદ્ધ શ્રદ્ધાન વિણ=તથાપ્રકારની વચનપર પ્રતીતિ ન હોય તો, સર્વ ક્રિયા કરે=બધી ક્રિયાઓ કરે તે, છાર=રાખોની, પર=ઉપર, લીપણુ=લીંપણ કર્યા બરાબર, તેહ=તે, જાણો=ધારો=માનો

ભાવાર્થ

જ્યા હઠ કદાગ્રહ હોય ત્યા દેવ, ગુરૂ અને ધર્મની શુદ્ધ ઓળખાણ કેવી રીતે રહે ? અને શ્રદ્ધાનુ અવધારણ પણ કેમ થઈ શકે ? શુદ્ધ શ્રદ્ધા વિનાની સર્વ ક્રિયાઓ ધૂળ ઉપર લીંપણ કરે તેવી થાય એમ જાણો

પરમાર્થ

જ્યારે કોઈપણ વાતનો પક્ષ થાય છે ત્યારે તે પક્ષ મજબૂત કરવા વચન બોલવુ પડે છે

દુહો

ભાખે નિરપેક્ષ વચન ક્રિયા દેખાવે છે,
વાંકો તપ સંયમ મગન ક્રિયા ગોળ ધૂર ૧

માટે જે એકમતપક્ષી, અમે તો સાધ્વી હોય ના અર્થ નહીં ઈત્યાદિ ક્રિયાપદી હોય કે "ગુરુ ગુરુ જપના, ઔર સબ સુપના" એમ કહેનાર ગુણપ્રાપ્તીવાર તો પણ નિરપેક્ષ વચન બોલનાર વ્યાખ્યાન આગે ગતિઓમાં ભમણ કરે છે.

वचन निरपेक्ष व्यवहार जूठो कह्यो, वचन सापेक्ष व्यवहार साचो;
वचन निरपेक्ष व्यवहार संसार फळ, सांभळी आदरी कांइ राचो

धार० ५

શબ્દાર્થ

વચન=જિનવચન અથવા અનેકાંતવાદ (તેને), નિરપેક્ષ=તેની અપેક્ષા નહીં રાખનાર, વ્યવહાર=બાહ્ય આચરણ તે, જૂઠો કહ્યો=જૂઠો જાણવો (અને) વચન સાપેક્ષ=જિનવચનને અનુસરતો, વ્યવહાર=પ્રવર્તન તે, સાચો=ખરો (જાણવો) (વળી) વચન નિરપેક્ષ=જિનવચનથી ઉપરાંઠો, વ્યવહાર=પ્રવર્તન, તે સંસારફળ=સંસાર વધારવારૂપ ફળવાળો છે, (એમ) સાંભળી=શ્રવણે સુણી કરીને પણ, (તેવો વ્યવહાર) આદરી=પકડી રાખીને, કાંઈ રાચો=શું ખુશી થાઓ છો ?

ભાવાર્થ.

જિનવચન એટલે અનેકાંતવાદની અપેક્ષા વિનાના જે બાહ્ય આચરણ તે જૂઠા જાણવા, પણ જેમ પુત્રની અપેક્ષાએ લઈને પિતા કહેવાય તેમ અપેક્ષાસહિત એવો જે વચનવ્યવહાર તેને જ સાચો જાણવો. જિનવચનની અપેક્ષા વિનાનું જે પ્રવર્તન તે સંસારને વધારવારૂપ ફળવાળું છે તેવું સાંભળીને પણ નિરપેક્ષ વ્યવહારને પકડી રાખી શા માટે ખુશી થાઓ છો ?

પરમાર્થ

જે મતવાદી અથવા પક્ષવાદી હોય તેનાથી પ્રાયે તમામ નયનો સાપેક્ષ બોલાય જ નહીં કારણ કે મતના આગ્રહને લઈને તેવે મમતને પોષે નિરપેક્ષ વચન બોલે અને તેથી તે ગમે તેવી ક્રિયા કરતો હોય, પણ તેનું ફળ તો સંસારની વૃદ્ધિરૂપ જ થાય માટે નિરપેક્ષ વચનવાળો

તેમજ લોકોને સૂત્ર પ્રમાણે ઉપદેશ કરી ખરો ધર્મ બતાવી સંસારસમુદ્રમાંથી તરવાનો ઉપાય બતાવવો તેના જેવો કોઈ ધર્મ નથી.

જે ભવ્ય પ્રાણીઓ સૂત્રને અનુસારે ક્રિયા કરે છે તેનુંજ ખરેખરૂં ચારિત્ર છે એમ જાણવું અર્થાત્ ભગવાને કહેલા સૂત્રો પ્રમાણે વર્તનારનુંજ શુદ્ધ ચારિત્ર છે એમ સમજવું.

एह उपदेशनो सार सत्तेपथी, जे नरा चित्तमां नित्य ध्यावे,
ते नरा दिव्य बहु काळ सुख अनुभवी, नियत आनदघन राज पावे.
धार० ७

શબ્દાર્થ.

એહ=આ, ઉપદેશનો=બોધનો, સાર=પરમાર્થ, સંક્ષેપથી=સંક્ષેપરૂપે જે નરા=જે પુરૂષો, ચિત્તમાં=મનમાં, નિત્ય=હમેશાં, ધ્યાવે=વિચારે, તે નરા=તે પુરૂષો, દિવ્ય=મનોહર-દેવસબંધી, બહુકાળ=ઘણા કાળ સુધી, સુખ અનુભવી=સુખ ભોગવીને, નિયત=નક્કી, આનંદઘન રાજ=આનંદથી ભરપૂર આત્મરાજ, પાવે=પામશે-મેળવશે.

ભાવાર્થ.

આ પૂર્વે જે ઉપદેશનો સાર કહ્યો છે તે ટુંકામાં કહ્યો છે તે ઉપદેશના સારને જે માણસો હમેશાં મનમાં ધારશે તે માણસો ઘણા વખત સુધી દેવની સરખા સુખો, અથવા સ્વર્ગના સુખો અથવા શાતાવેદનીયનો અનુભવ કરી ખરેખર આનંદના સમૂહનું જે મોક્ષરૂપ રાજ તેને પામશે.

પરમાર્થ.

ગચ્છના એટલે મતના મમત્વ વિના સૂત્રને અનુસારે જે પ્રવૃત્તિ કરવી, એટલે શુદ્ધ દેવ ગુરુ અને ધર્મની ઓળખાણ કરી શ્રદ્ધાને શુદ્ધ કરવી એવી રીતના ઉપદેશનો જે સાર આ સ્તવનામાં કહેલો છે તે સારને જે પુરુષો અને સ્ત્રીઓ, અગર જે પ્રાણીઓ પોતાના ચિત્તમાં હમેશાં ધારણ કરશે, તે પ્રાણીઓ ઘણા કાળ સુધી દિવ્યસુખ-શાતાવેદનીયનો અનુભવ કરી મોક્ષસુખ પામશે.

આવા પક્ષ ગ્રહણ કરનારાઓથી ખરેખર બોલાતુ નથી તેથી જે પક્ષમા પોતે હોય તે પક્ષની પરંપરામા જે દેવ ગુરૂ અને ધર્મનુ સ્વરૂપ કહ્યુ હોય, તેજ તે ખરે છે અને તેમ ન કહેનાર અથવા ન માનનાર ઉપર આક્ષેપ પણ કરે છે આવા પક્ષપાતીના વચનથી ખરા દેવ, ગુરૂ અને ધર્મની ઓળખાણ થતી નથી અને દેવ, ગુરૂ અને ધર્મની શ્રદ્ધા નહિ થતા જેને શુદ્ધ શ્રદ્ધા પણ થતી નથી

જ્યારે શુદ્ધ શ્રદ્ધા ન રહી, ત્યારે સમ્યક્ત્વ ન રહ્યુ અને સમકિત વિનાની સર્વ ક્રિયાઓ ધૂળ ઉપર લીંપણુ જેવી થઇ જે તપ સયમથી કર્મની નિર્જરા થઇ મુક્તપણુ પ્રાપ્ત થવાનુ હતુ તે તપ સયમ અશુભ યા શુભ કર્મનો બંધ પાડનાર થયા અને તેથી સંસાર ઘટવાને બદલે ઉલટો વધ્યો તેથી શુદ્ધ શ્રદ્ધા વિનાની ક્રિયા ધૂળ ઉપર લીંપણ જેવી જાણવી

पाप नहीं कोइ उत्सूत्र भाषण जीसो, धर्म नहीं कोइ जग सूत्र सरिखो;
सूत्र अनुसार जे भविक किरिया करे, तेहनु शुद्ध चारित्र परिखो धार०

શબ્દાર્થ

પાપ=પાપ, નહિ=નથી, કોઇ=કોઇપણ, ઉત્સૂત્રથી=સૂત્રથી વિરૂદ્ધ, ભાષણ=બોલવુ, (તેના) જીસો=જેવો, (અને) ધર્મ=ધર્મ, નહિ=નથી, કોઇ=કોઇપણ, જગ=જગતમા, સૂત્ર=સૂત્રને, મળતુ બોલવુ (તેના) સરિખો=જેવો

(માટે) સૂત્ર અનુસાર=સૂત્રમા લખેલી રીત પ્રમાણે, જે ભવિક=જે ભવ્ય પુરૂષ, કિરિયા=વ્યવહાર ક્રિયા, કરે=આચરે, તેહનુ શુદ્ધ ચારિત્ર પરિખો=તે પુરૂષનુજ શુદ્ધ ચારિત્ર હોય એમ પરખવુ જોઇએ

ભાવાર્થ

જગતમા જિનસિદ્ધાંતોથી વિરૂદ્ધ ભાષણ કરવા જેવુ કોઇપણ પાપ નથી અને સૂત્રમા લખ્યા પ્રમાણે બોલવુ, તેના જેવો કોઇ ધર્મ નથી સૂત્રને અનુસારે જે ભવ્ય પ્રાણીઓ ક્રિયા કરે છે, તેનુ શુદ્ધ ચારિત્ર હોય એવી પરીક્ષા કરી-ખાત્ર જાણો

પરમાર્થ

સૂત્ર એટલે જિનાગમો—એકાંત વચનવાળા શાસ્ત્રો અથવા સાપેક્ષ વચનવાળા શાસ્ત્રો, તેનાથી વિરૂદ્ધ બોલવુ અને તેમ કરી ભોળા પ્રાણીઓને કુમાર્ગે ધર્મને બદલે અધર્મ ફગવવો તેના જેવુ જગતમા કોઇપણ પાપ નથી

શબ્દાર્થ.

દોડત દોડત દોડત દોડિયો=દોડના દોડતાં એટલુ દોડ્યો છુ કે, જેતી મનનીરે દોડ=જેટલી મનની દોડ થઇ શકી—અર્થાત્ જ્યા સુધી મન દોડે ત્યા સુધી હુ દોડી ચૂકયો છુ (પણ) પ્રેમ પ્રતીત=પ્રેમની પ્રતીતિ–ખાત્રી તો, વિચારો ઢુકડી–ઢુકડે રહેનારીજ થાય છે, એમ વિચાર કરી લ્યો (અને તેની સાથે) ગુરૂગમ=ગુરૂ સમીપે જાણેલી માલમ પડતુ તત્ત્વ (તે પણ) લેજોરે જોડ=જોડી લેજો–મેળવી લેજો

ભાવાર્થ

દોડતા દોડતા હુ મારા મનની જેટલી શક્તિ હતી એટલુ દોડ્યો શા માટે ? તો કે પ્રભુના દર્શન માટે, પણ હે પ્રભુ ! પ્રેમની જે પ્રતીતિ એટલે ખાત્રી તે તો તેની પાસેજ છે એમ મને લાગ્યુ (પ્રભુજીની પ્રતીતિ પોતાની પાસે જ થાય, એમ શીરીતે જાણીએ ? એવા પ્રશ્નનો જવાબ આપે છે કે) પોતાની બુદ્ધિ સાથે ગુરૂએ આપેલી સમજ, અથવા તેમણે દેખડાવેલો માર્ગ તે જોડો એટલે પ્રભુની પ્રતીતિ ઢુકડીજ થશે પ્રભુત્વ પોતામાજ ભાસશે.

પરમાર્થ

અનેક તીર્થોમા પ્રભુ હશે એમ ધારી, મારા દોડ કરી હુ અનેક સ્થળોમા ભમ્યો તેમજ વેદાન્ત સાખ્ય, ન્યાય, મિમાસા વિગેરે દર્શનમા મને સ્વરૂપપ્રાપ્તિ વરો, એમ ધારી મે મારા મનની જેટલી શક્તિ હતી, તેટલી દોડ કરી જોઇ—કરી જોઈ પણ યથાર્થ જ્ઞાનને અભાવે મને સ્વરૂપપ્રાપ્તિ નથતા ભગવાનનુ દર્શન થયુ નહિ. (માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! તમે તેમ કરતા નહિ)

તમે વિચાર કરો, અને ગુરુગમને સાથે જોડો કારણ કે તમે એકાંત વિચારજ કરશો તો તમને કઇ મળવાનુ નથી પ્રભુનુ ધ્યાન વા આત્મદર્શન થશે નહિ પણ જો તમે ગુરૂગમ એટલે મહાગુરુ એ આપેલો ઉપદેશ, તેને સાથે જોડીને વિચારશો તો તમોને ભગવાનનુ દર્શન વા આત્મદર્શન ઢુકડુ એટલે શરીરમાજ થશે પ્રેમપ્રતીત એટલે પ્રેમ કરવા યોગ્ય જે પ્રભુ, તેની પ્રતીત તે ઢુકડીજ થશે તેને માટે મનના કે તનની દોડ કરવાની જરૂર નથી.

एक पखी किम प्रीति परवडे, उभय मल्या होय संधि, जिने०
हु रागी हु मोहे फंदीओ, तु निरागी निरवध जिनेश्वर० ५

શબ્દાર્થ.

એક પખી=એક પક્ષથી કરવામા આવતી, કિમ=શી રીતે ! પ્રીતિ=

प्रवचन अंजन जो सद्गुरु करे देखे परम निधान, जिनेश्वर !
हृदय नयन निहाळे जगधणी, महिमा मेरु समान जिनेश्वर० ध०३

શબ્દાર્થ

પ્રવચન=જિનોપદેશ, (તદ્રૂપ) અંજન=નેત્રાંજન, જો સદ્ગુરૂ કરે= જો ગુરૂરાજ (કોઇની આંખોમાં) લગાવે, તો (ત્યારે તે પુરૂષ) દેખે=દેખી શકે, પરમનિધાન=ઉત્તમ ગુપ્ત ખજાનાને (આ ટાંકણે) હૃદયનયણ=હૃદય-ચક્ષુથી, નિહાળે=જોઇ શકે, (કોને ? તો કે) જગંધણી=જગતના ધણી (ધર્મનાથ ભગવાનને,) (એ ભગવાન કેવા છે? તો કે) મહિમા મેરૂ સમાન =મહિમા–મોટાઇ–તેના મેરૂ જેના છે, એટલે કે અતિ મોટાઈવાળા છે

ભાવાર્થ

પ્રવચન એટલે સિદ્ધાંત, તેરૂપી અંજન જો સદ્ગુરૂ હૃદયરૂપી આંખમાં આંજે તો તે અંજન કરાવનાર માણસ આત્મારૂપી ગુપ્ત ખજાનાને જોઇ શકે, અને તે હૃદયરૂપી આંખોથી ભગવાનને દેખે પછી એવી રીતે જોનારનો યશ મેરૂ પર્વત જેટલો થાય

પરમાર્થ

જો સદ્ગુરૂ મહારાજ પ્રવચનરૂપી અંજન કરે, તો પરમનિધાન જે આત્મદ્રવ્ય તે મુમુક્ષુના જોવામાં આવે. જેમ આંખમાં કોઇક પ્રકારનું અંજન કરવાથી જમીનની અંદર રહેલું ધન જોવામાં આવે છે તેમ સદ્ગુરૂ જો આત્મનો ઉપદેશ કરે અને તેરૂપી અંજન જો મુમુક્ષુના હૃદયરૂપી આંખમાં આંજે, તો અનાદિ કાળથી ગુપ્ત રહેલું આ દ્રવ્ય તેના જોવામાં આવે

આ આત્મદ્રવ્યનું હૃદયમાં જ્ઞાન થાય એટલે કે આત્મા અરૂપી હોવાથી ચક્ષુ વિગેરે ઇંદ્રિયોનો વિષય થઇ શકતો નથી પણ તેના અસ્તિત્વાદિનો હૃદયમાં અનુભવ થાય છે, તેથી હૃદયરૂપી આંખોવડે જગતના ધણી ભગવાન્ તેમને અથવા તેમના સદૃશ આત્માને જોવાનું થાય

આવી રીતે આત્મદર્શન કરનારનો મહિમા મેરૂપર્વત જેટલો થાય, કેમકે પુદ્ગલથી ભિન્ન જાણી આ આત્મામાં અનંત ઋદ્ધિ જોવાથી અનંતુ સુખ પામે અને ભવના અંતને પામે તેથી મેરૂ જેટલો તેનો મહિમા થાય

दोडत दोडत दोडत दोडियो, जेती मननी रे दोड, जिनेश्वर !
प्रेम प्रतीत विचारो ढुकडी, गुरुगम लेजोरे जोड जिनेश्वर ध०

ભાવાર્થ.

ઉત્કૃષ્ટ એવુ જે દાટેલુ ધન, તે મ્હો આગળ ખુલ્લુ પડેલુ છે, પણુ તેને જગતના પ્રાણીઓ ઓળગીને ચાલ્યા જાય છે ભગવાનની જ્યોતિ એટલે પ્રકાશવિના, જુઓ કે આધળાની પાછળ આધળો ચાલ્યો જાય છે

પરમાર્થ

લોકોને ધન મેળવવાની ઇચ્છા છે, અને મો આગળ ધન પડેલુ છે, પણ તે જાણ્યા વિના મો આગળ પડેલા ધનને ઓળગીને ધન મેળવવા માટે આગે ચાલ્યા જાય છે આત્માનુ હિત કરવાની મર્નને ઇચ્છા છ જે જ્ઞાનદ્રષ્ટિથી જુએ તો આત્મા શરીરમા ભિન્ન જણાય તેવુ છે પણુ જગતના લોકો તેમ ન કરતા આત્માની ગોધમા સ્થાને સ્થાને ભ્રમણ કરે છે, અને ઠેકાણે ઠેકાણે પૂછે છે કે આત્મા અથવા પરબ્રહ્મ કેવા છે ? ક્યા છે ? શાથી તે પમાય ? આના પ્રશ્નોનો ઉત્તર ન જાણનારા જ્ઞાનદ્રષ્ટિથી રહિત પુરૂષો ગમે તેવો માર્ગ બતાવે છે અને અમુક ક્રિયા કરવાથી, અમુક તપ કરવાથી, તીર્થયાત્રા કરવાથી, દાન કરવાથી પરમાત્મતત્ત્વરૂપ નિધાન પ્રાપ્ત થશે એમ બતાવે છે, અને તે પ્રમાણે ગુરુ અધ અને તેના ચેલા પણ અધ એમ આધળે આધળાનુ ટાળુ ચાલ્યુ જાય છે, પણ સદ્ગુરૂથી મેળવેલી જ્ઞાનદ્રષ્ટિથી હ યમા વિચાર કરી પોતાના શરીરમા રહેલુ આત્મતત્ત્વરૂપ નિધાન પામી શકતા નથી

દ્વિતીય પરમાર્થ

પોતે શુદ્ધ ચૈતન્ય છે પણુ વિભાવમા પ્રવર્તતા પુદ્ગલના સગથી પોતાનુ ભાન ભૂલ્યો છે અને તેથી પોતે પરમાત્મા સદ્દશ છતા રકની પેઠે પરમાત્માની શોધમા કરે છે, એટલે પરમનિધાનરૂપ આત્મતત્ત્વ પોતે છતા તેને ન જાણતા તેને ઓળગીનેજ જગતના લોકો બીજે પરમાત્માની શોધ કરવા જાય છે

આ પ્રમાણે ભૂલ થવાનુ કારણ જણાવે છે કે, જે કઈ પણ વસ્તુ જોવી હોય તો તે પ્રકાશવાળી વસ્તુથી જોવાય છે આત્મારૂપ તત્ત્વ જોવાની જ્યોતિ, જગદીશ એટલે પરમાત્માની દિવ્ય જ્યોતિ હોવી જોઇએ તે જ્યોતિવડેજ સ્વરૂપનુ ઓળખાણુ થાય તે જ્યોતિ વિના અજ્ઞાનીઓના કથનરૂપ અજ્ઞાનદ્દષ્ટિથી એક આધળાની પાછળ બીજો આધળો, એમ ચાલ્યા જાય છે પણુ સુખ પામવાનો માર્ગ પ્રાપ્ત થતો નથી તેથી સુખના સાધનરૂપ મ્હો આગળ પડેલુ નિધાન ઓળગીને જગત્ ચાલ્યુ જાય છે

निरमळ गुण मणि रोहण भूधरा, मुनिजन मानस हस, जिनेश्वर०
धन्य ते नगरी धन्य वेळा घडी, माता पिता कुल वश जिनेश्वर० ७

શબ્દાર્થ.

(જગદીશ કેવા છે ?) નિરમળ ગુણમણિરોહણભુધરા=નિષ્કલક ગુણરૂપ મણિ માણિક્યોના રોહણાચળ પર્વત સમાન છે, (વળી) મુનિજન માનસહસ=મૌન યોગધારી યોગીજનના મનરૂપી માનસરોવરમા હ સની

પ્રેમની લાગણી, પગડે=પોસાય-સહી શકાય, (કેમકે) ઉભય=બે પાત્ર, મળ્યા=મળતા-મળે ત્યારેજ, હોય=થાય, સંધિ=મેળ-મેળાપ

(હવે આપણી વચ્ચે જે પ્રીત છે તે એક પક્ષી શી રીતે છે? તે બતાવે છે)

હું રાગી=હું રાગવાળો અને, મોહે ફંદીઓ=મોહના ફંદમાં બંધાયેલો છું, (અને) તું=તું તો, નિરાગી=રાગરહિત-વીતરાગ તથા, નિરબંધ=વીત બંધ-બંધરહિત-વીતમોહ છો

ભાવાર્થ

એક પક્ષની પ્રીતિ કેવી રીતે પરવડે?—કામ? અથવા થાય? બે મળવાથી સંધિ થાય. તમા પણ હું રાગી છું, તથા મોહવડે ફાંદામાં પડેલો છું, અર્થાત મોહવડે બંધાયેલો છું અને તમે તો રાગ રહિત છો, અને મોહાદિકના બંધ નથી પણ રહિત છો એટલે આપણી પ્રીતિ શી રીતે થાય?

પરમાર્થ

એ પક્ષની પ્રીતિ કરવાની ઇચ્છા છે અને બીજા પક્ષની તેવી ઇચ્છા નથી, તો એક પક્ષની ઇચ્છાથી પ્રીતિ કેવી રીતે થાય? જો બંનેના મન મળે તોજ પ્રીતિ થાય કેમકે જે સરખા હોય તેમના મન મળે સમાને શોભને પ્રીતિ પણ આ તો તેથી ઉલટુ છે એટલે હું રાગ વાળો છું મને મોહના બંધન છે અને તું તો નિરાગી એટલે વીતરાગ છો, તેમ તને કોઇ પણ પ્રકારનું બંધન નથી આવી બંધનવાળાની અને નિર્બંધની પ્રીતિ કઇ રીતે થાય!

परम निधान प्रगट मुख आगळे, जगत उलंघी हो जाय, जिने०
ज्योति विना जुओ जगदीशनी, अंधो अंध पुलाय जिनेश्वर०६

શબ્દાર્થ

પરમનિધાન=ઉત્તમ ગુપ્ત ખજાનો તે, પ્રગટ મુખ આગળે=મ્હોં સામે પ્રગટ છે, (છતાં) જગત=જગતના મોહમૂઢ પ્રાણીઓ, (તને) ઉલંઘી હો જાય=બેદરકાર થઇ તેને ઉલ્લંઘીને આગળ દોડ્યા જાય છે

જ્યોતિવિના જુઓ જગદીશની=પરમેશ્વરની જ્યોતિ જે આત્મતત્ત્વ પ્રકાશ તે વિના, અંધો અંધ પુલાય=આંધળા પાછળ આંધળો દોડ્યો જાય છે, અથવા પૂરાય છે કે ભરાય છે

મનં મધુકર=(મારો) મનરૂપી ભ્રમર, વર કરજોડી કહે=રૂડી રીતે હાથ જોડીને કહે છે કે, પદકજ=ચરણરૂપ પંકજ—કમળ, (તેની) નિકટ=સમીપે, નિવાસ=વાસ (થજો,) (હે) ઘનનામી=બહુ નામવાળા, આનંદઘન=આનંદથી ભરપૂર ભગવાન્, સાભળો=સાંભળજો, એ=તમારા પદપંકજમાં નિવાસ મળવા રૂપ, સેવક=મુજ સેવકની, અરદાસ=વિનતિ છે

ભાવાર્થ.

શ્રેષ્ઠ એવો મનરૂપી ભ્રમર હાથ જોડીને કહે છે કે હે ઘણા નામવાળા આનંદના સમૂહરૂપ પ્રભુ! આ પૂર્વે કહેલી એવી મારી સેવકની વિનતિ સ્વીકારો, અને મને આપના ચરણકમળની પાસે રહેવાનું સ્થાન આપો, અર્થાત્ આપ જેમ કર્મોના સમૂહ નાશ કરી લોકાગ્રે સ્થિત થયા છો, તેમ મને પણ ત્યાં રહેવા દ્યો એટલે મને મુક્તતા આપો

પરમાર્થ

મારા મનરૂપી શ્રેષ્ઠ ભમર આપને હાથ જોડી વિનતિ કરે છે કે, આનંદઘન પ્રભુ! હે ઘણા નામવાળા પરમાત્મા! મને આપના ચરણકમળની સમીપે રાખો અને તેટલી મારી અરજ સ્વીકારો.

સ્તવન રચનાર શ્રી આનંદઘનજી મહારાજ વિનતિ કરે છે કે, આપની સાથે પ્રીતિ થવાના અથવા પ્રીતિ ન થવાના કંઈ પણ સાધન નથી માત્ર આપ કૃપા કરો તો જ—મારો નિસ્તાર થાય તેમ છે તેથી સંસારથી થાકીને મોક્ષાભિલાષી થયેલો એવો મારો મનરૂપી શ્રેષ્ઠ ભમરો આપના ચરણકમળમાં નિવાસ કરવાની ઇચ્છાથી હાથ જોડીને વિનતિ કરે છે કે હે ઘણા નામવાળા પ્રભુ! મારી એટલે આપના સેવકની આ વિનતિ સ્વીકારો અને જેમ ભ્રમર અન્ય કમળમાં નિવાસ કરે છે તેમ મારા મનરૂપી ભ્રમરને આપના ચરણકમળમાં રહેવાની જગા આપો

શ્રી શાંતિનાથ જિન સ્તવન.

शांतिजिन एक मुज विनति, सुणो त्रिभुवनरायरे,
शांति स्वरूप केम जाणीए, कहो मन किम परखायरे. शांति० १

માફક રમનાર છે ધન્ય તે નગરી= તે નગરી ધન્ય—ઉત્તમ ભાગ્યવંત જાણવી, વેળા ઘડી=તે સમય અને તે ઘડી પણ ઉત્તમ જાણવી માતપિતા કુલવંશ= માતા, પિતા, કુળ, અને વંશ, એ બધા ઉત્તમ ભાગ્યશાળી જાણવા (કે જ્યા ભગવાન જન્મ્યા)

ભાવાર્થ

(જગદીશ કેવા છે ? કે) મેલ વિનાના ચોખા ગુણોવાળા જે રત્નો, તેનુ ઉત્પત્તિસ્થાન જે રોહણાચળ પર્વત, તેના જેવા છે વળી સાધુ પુરુષોના મનરૂપી જે માન સરોવર તેમા હંસ પક્ષી જેવા છે વળી તે શહેર, તે વખત, તેમના માતા, પિતા, કુળ અને વંશને ધન્ય છે કે જેમા પૂર્વોક્ત જગદીશ્વર ઉત્પન્ન થયેલા છે

પરમાર્થ

જ્ઞાનસાગરજી મહારાજે નીચે પ્રમાણે અર્થ ભર્યો છે

નિર્મળ એટલે ઉજ્જ્વળ જ્ઞાનાદિક અનંત ગુણોનો આરોહણ એટલે સ્થાપનનો ઉપમાન રૂગતે છને ભૂધર કહેતા પર્વતોપમ છે વળી મુનિરાજોના માનસ એટલે મન, તેને વિષે હંસતુલ્ય ઉજ્જ્વળ ભાસે છે અથવા મુનિરાજોના મનજ માનસરોવર ને હંસ છે એટલે મુનિના મનમા વસી રહ્યા છે (ઇત્યાદિ)

આમા મણિ શબ્દ નો અર્થ જણાતો નથી તેમજ રોહણ શબ્દ છે અને આરોહણ એવુ પ નિકળતુ નથી મારા સમજવામા ઉપર શબ્દાર્થમા લખ્યા પ્રમાણેનો અર્થ ઠીક લાગે છે તેથી વાચનારે બહુશ્રુતપાસે વિચારી લેવુ

નિર્મળ ગુણવાળા મણિઓના ઉત્પત્તિસ્થાન રોહણાચળાદિ પર્વતો છે તેમ ઉપર કહ્યા છે તેવા જગદીશ પ મેશ્વ પણ આત્માના નિર્મળ ગુણોરૂપી મણિના ઉત્પત્તિસ્થાન છે

વળી મુનિરાજના મનરૂપી માન સરોવરમા ભગવાન હંસ છે જેમ માન સરોવર હંસ રહિત હોતુ નથી તેમ મુનિરાજોનુ મન પણ પ્રભુરૂપી હંસવિનાનુ હોતુ નથી અર્થાત્ મુનિજનોના ધ્યાનમા પ્રભુ રહેલ છે

આવા પ્રભુ જે માતા પિતાથી જન્મ્યા હોય તેમને ધન્ય છે તેમજ જે વખત જે નગરી અને જે વેળાએ જન્મ્યા હોય તેને પણ ધન્ય છે ત્રણ જેમનુ આન મન ગ્રહણ કરી અને ભવ્ય પ્રાણીઓ પોતાના સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થાય છે અને આવા જગદીશની જ્યોતિથી આત્મા પરમનિધાન રૂપ પોતાના ગુણોને ન જાણતા જે ભ્રમણ કર છે તે મટે છે અને પ્રભુના સ્વરૂપને પામે છે

मन मधुकर वर कर जोडी कहे, पदकज निकट निवास, जिनेश्वर०
घननामी आनदघन सामळो, ए सेवक अरदास जिनेश्वर० ८

મનમા ધીરજ રાખીને સાભળો શાતિનાથ ભગવાને કહેલ તે પ્રતિભાવ રહસ્યરૂપે અથવા પ્રતિભાસ એટલે તાદ્રસ્ય તેવુ જ હુ કહુ છુ

પરમાર્થ

શાતિનાથ ભગવાનનુ સ્વરૂપ જાણવાની અને શાતતા પ્રાપ્ત કરવાની જેને ઇચ્છા થઇ છે તેના તને ધન્ય છે, કારણ કે આવી ઇચ્છા થવી એ પણ ખરેખર ભાગ્યોદયના વાત છે જ્યારે ઇચ્છા થાય છે ત્યારે તે ઇચ્છા પરિપૂર્ણ કરવા માટે પ્રવૃત્તિ થાય છે આવુ શાતતાનુ સ્વરૂપ જાણવાનો પોતાના મનમા અભિલાષ થયો છે તેથી પોતેજ પોતાના આત્માને કહે છે કે તને ધન્ય છે !

વળી કહે છે કે, હે આત્મા ! ધૈર્ય રાખીને સ્વસ્થ ચિત્ત કરીને જે પ્રમાણે શાતિનાથ ભગવાને શાતતાનુ સ્વરૂપ કહ્યુ છે તે તમો સાભળો ! આમ કહેવાનો અર્થ એટલો જ છે કે, આગમને અનુસાર જે પ્રમાણે ભગવાને પોતાનુ સ્વરૂપ કહ્યુ છે, અને જે લક્ષણો જાણવાને માટે કહેના છે, તે કહુ છુ સ્વકપોલકલ્પનાથી કઇ પણ કહેતો નથી તેથી આ કથનપર જો વિશ્વાસ રાખી વર્તવામા આવશે તો જરૂર તેની પ્રાપ્તિ થશે

भाव अविशुद्ध सुविशुद्ध जे, कह्या जिनवर देवरे,
ते तेम अहातत्थ सद्दहे, प्रथम ए शांतिपद सेवरे शां० ३

શબ્દાર્થ.

ભાવ અવિશુદ્ધ સુવિશુદ્ધ જે=જે જે સુવિશુદ્ધ અને અવિશુદ્ધ–શુદ્ધ અને અશુદ્ધ–ઉત્તમ અને હીન, ભાવ એટલે પદાર્થો કે પ્રકારો, કહ્યા જિનવર દેવરે= જિનેશ્વર ભગવાને વર્ણવ્યા છે, તે=તે તે, તેમ=તેવીજ રીતે, અહાતત્થ=યથાતથ્ય–યથાર્થ–ખરેખરા, સદ્દહે=સરધે–માને–માનવા, પ્રથમ એ=તે પહેલી, શાતિપદ સેવરે=શાતિનાથ ભગવાન્‌ની પદસેવા છે, અથવા શાતિભાવ રૂપ પદ–સ્થાન, તેને (તુ) સેવ–આરાધ

ભાવાર્થ.

અવિશુદ્ધ એટલે નઠારા, અને સુવિશુદ્ધ એટલે વિશેષ પ્રકારે સારા, એવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવાને જે ભાવો કહેલા છે, તે ભાવોને તેવીજ રીતે નિર્ભ્રાંતપણે જે માનવા, તે શ્રી શાતિનાથ પ્રભુના ચરણોની પહેલી સેવા છે, અથવા તે પહેલુ શાતિપદ છે, તેને હે આત્મા–હે ભવ્ય ! તુ સેવ !

પરમાર્થ

પ્રથમ ગાથામા જે પ્રશ્ન પૂછ્યો છે, તેનો ઉત્તર કહે છે રાગદ્વેષના રહિતપણાથી જે જે પ્રકારે શુદ્ધ અને અશુદ્ધ વસ્તુસ્વરૂપ ભગવાને કથન કર્યુ છે, તે તેજ પ્રમાણે તથાપ્રકારે બરોબર

શબ્દાર્થ.

શાંતિજિન=હે શાંતિનાથ નામના સોળમા ભગવાન્ ! એક=એકાદ, મુજ=મારી, વિનતિ=અરજ, સુણો=સાંભળો ત્રિભુવન રાયરે=હે ત્રણ ભુવનના રાજા !–ત્રણ લોકના સ્વામી ! શાંતિ=મનની શાંતતા (તેનુ) સરૂપ=સ્વરૂપ, કેમ=શી રીતે, જાણીએ=સમજી શકીએ, (અને) કહો=જણાવો કે, મન=અંત કરણની વૃત્તિ તે, કિમ=શી રીતે, પરખાયરે=ઓળખી શકાય ?

ભાવાર્થ

હે શાંતિનાથ નામના સોળમા પ્રભુ ! તથા સ્વર્ગલોક, મૃત્યુલોક અને પાતાળલોકના રાજા ! મારી એક વિનતિ સાંભળો

આપનુ સ્વરૂપ અથવા શાંતતા અથવા જે શાંતરસ તેનુ સ્વરૂપ હુ કેવી રીતે જાણી શકુ ? મારા મનવડે તેની કેવી રીતે પરીક્ષા કરી શકુ ? તે આપ કૃપા કરી મને કહો !

પરમાર્થ

આ સ્તવન પ્રશ્નોત્તર રૂપે છે તેમા આનન્દઘનજી મહારાજ પ્રભુનુ સ્વરૂપ જે કેવળ શાંત રસમય છે તે જાણવાને અને તેની પરીક્ષા થઇ શકે તેને માટે શાંતિનાથ ભગવાન્ જેઓ પરમ શુદ્ધ તન્મયતાને પામ્યા છે તેમને વિનતિ કરે છે કે હે પ્રભુ ! મને આપનુ સ્વરૂપ કેમ જણાય ? તે કહો કે જેથી હુ, જે સંસારના ત્રિવિધ તાપથી તપેલો છુ તે પણ પરમ શાંતતાને પામુ અને મારા મનની પણ સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરી શકુ

धन्य तु आतम जेहने, एहवो प्रश्न अवकाशरे,
धीरज मन धरी सांभळो, कहु शांति प्रतिभासरे शां० २

શબ્દાર્થ

ધન્ય તુ આતમ=હે આત્મા ! તુ ધન્ય છે–ભાગ્યશાળી છે–નશીબદાર છે, (કે) જેહને=જેને, એહવો=એવો, પ્રશ્ન અવકાશ=પ્રશ્ન કરવાનો વિચાર સૂઝ્યો છે (માટે) ધીરજ મન ધરી=મનમા ધીરજ ધારીને, સાંભળો=સાંભળ, કહુ (હુ તને) કહી બતાવુ છુ, શાંતિ પ્રતિભાસરે=શાંતિ સ્વરૂપ

ભાવાર્થ

હે આત્મા ! તને ધન્ય છે, કેમકે જેને પ્રથમ આથામ કર્યો છે તેવો પ્રશ્ન કરવાને અવકાશ છે–જિજ્ઞાસા થઈ છે

જે શબ્દ=જિનભાષિત આગમ પ્રમાણ, (તે કેવો ? કે જેમાં) સકળ=બધા, નયવાદ=જુદા જુદા નયોનો વાદ-અપેક્ષાવાદ, વ્યાપી રહ્યો=ફેલાઇ રહ્યો છે, તે=એવો જે આગમ તે, શિવ સાધન સંધિરે=મુક્તિના સાધનોમાં સંધિનુ-મધ્યભાગનુ માર્મિક સાધન છે

ભાવાર્થ

ફળનો સંશય અથવા ફળની તકરાર અથવા ફળસંબંધી વાધો જેમા ન હોય, વળી શબ્દો અર્થવાળા હોય, વા અર્થના સંબંધવાળા હોય, વળી જૈન શાસ્ત્રોમા માનેલા મુખ્ય ઓછામા ઓછા જે સાત નયો, તેઓનુ જે કથન, તેમા વ્યાપી રહેલો ઉપદેશ જેનો હોય, તે ઉપદેશ મોક્ષ મેળવવામા સંધિ કરવા જેવો જાણવો

પરમાર્થ

ઉપર દર્શાવેલા ગુરૂનો ઉપદેશ કેવો હોય ? તેનુ અહીં કથન છે જો કે છપાયેલી અર્થની પોથીમા આ બધા ગુરૂના વિશેષણો ગણેલા છે પણ કાવ્ય ઉપરથી મને તેમ ન લાગવાથી પરમાર્થમા પણ મે ગુરૂના ઉપદેશના વિશેષણો ગણેલા છે આ સંબધી વાચનારે વિચાર કરી પોતાને યોગ્ય લાગે તે અર્થ ગ્રહણ કરવા અને સૂચના કરી છે

ગુરુનુ વચન અથવા ઉપદેશ એવો હોય કે જેમા ફળપ્રાપ્તિનો સંશય ન હોય એટલે તે વચન પ્રમાણે વર્તન કરનારને અવશ્ય ફળપ્રાપ્તિ થાય તેવુ હોય વળી વચન અથવા ઉપદેશ નિરર્થક ન હોય જે શબ્દો યોજ્યા હોય તે પ્રયોજન પૂરતા અને અર્થની સાથે સંબંધવાળા હોય વળી આ ઉપદેશ નૈગમાદિ સાતે નયોમા વ્યાપી રહ્યો હોય અર્થાત્ સાતે નયથી વિરૂદ્ધ ન હોય અથવા સાતે નય પ્રમાણે જેમાથી અર્થ પ્રાપ્ત થાય તેમ હોય તેવો જે ઉપદેશ હોય તે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાના સંધિરૂપ છે એટલે તેમાથી મોક્ષ અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે એમ જાણવુ

विधि प्रतिषेध करी आतमा, पदारथ अविरोध रे,
ग्रहणविधि महाजने परिग्रह्यो, इस्यो आगमे बोध रे शां० ७

શબ્દાર્થ.

(એ આગમ પ્રમાણથી જોતા) વિધિ=સ્થાપનવાદ, પ્રતિષેધ=નિષેધ વાદ, (તેણે) કરી=તે બેવડે, આતમા=આત્મારૂપ, પદારથ=પદાર્થ-તત્ત્વ, અવિરોધરે=અપેક્ષાવાદે કરીને વિરોધરહિતપણે, ગ્રહણવિધિ=ગ્રહણ કરવાની જે વિધિ-સ્વીકારવાની જે રીત (તેવડે) મહાજને=અનુભવી સત્પુરૂષોએ

તામસી=તમોગુણવાળી, વૃત્તિ=વર્તણુક, સવિ=બધી–મનવચન કાયાની, (તે) પરિહરે=ત્યાગ કરે છે, (અને) ભજે=સેવે છે–આદરે છે, (કોને? તો કે) સાત્વિક=સત્વ ગુણમય, સાલરે=(દયામય) શાળા–અથવા (ક્ષમારૂપ) શાલદુશાલો–અથવા શાલિ–ધાનતુંય સાત્વિકાહાર–અથવા મનરૂપી વણકરની સાત્વિક વૃત્તિરૂપ શાલ તેને

ભાવાર્થ

બીજી બધળી ઉપાધિને છોડી દઈને તેવા ગુરૂ ખરેખર આધારને ગ્રહણ કરે છે તમોગુણવાળી ક્રોધી પ્રકૃતિનો ત્યાગ કરે છે, અને મનોહર એવી સત્વગુણવાળી દયામય પ્રકૃતિને ભજે છે

પરમાર્થ

ક્યારે અથવા રાગાદિ દોષ અથવા કર્મમળ તેથી રહિત એવા જે પરમાત્મા જિનેશ્વર ભગવાન્ વા સિદ્ધ ભગવાન્ તેમનુંજ આલંબન બીજી જંજાળ અથવા ઉપાધિ ત્યાગીને ગ્રહણ કરનાર હોય તેમજ તામસીવૃત્તિ એટલે ક્યાન ભાવ તેનો ત્યાગ કરી પરમ સાત્વિક વૃત્તિને ગ્રહણ કરનાર હોય તેજ ગુરૂમહારાજ યોગ્ય ગણાય

જ્યારે એક વેલડીને ઊંચે ચડવું હોય ત્યારે લાકડી અથવા ભીંત અથવા વૃક્ષાદિનો આધાર ગ્રહણ કરીને તે ઊંચી ચડે છે તેમજ આત્માને જો મુક્તપણું પ્રાપ્ત કરવું હોય તો મુક્ત પુરૂષોનું આલંબન લેવું પડે છે જેવું ધ્યાન કરે તેવો આત્મા થાય એ નિયમ છે તેથી ગુરૂમહારાજ પરમાત્માનું આલંબન ગ્રહણ કરનાર જોઈએ જો બીજા રાગી દ્વેષી દેવોનું આલંબન ગ્રહણ કરે તો અવ્યાબાધ એવા મોક્ષસુખને ન પામતા જે દેવનું આલંબન લીધું હોય, તે દેવની ગતિને પામે છે તેથી અલ્પ–પરિમિત કાળ તે ગતિને અનુસાર સુખ અથવા દુઃખ ભોગવી પાછો અધોગતિને પામે છે તેથી આવા દેવોનું આલંબન ગ્રહણ કરનાર ગુરૂ અનંતકાળ સુધી રહેનાર એવું મોક્ષસુખ શિષ્યને પ્રાપ્ત કરાવી શક્તા નથી માટે શુદ્ધ આલંબન આદરનાર જે ગુરૂ હોય તેનેજ ગુરૂ ધારવા

फळ विसवाद जेहमा नहीं, शब्द ते अर्थ सबंधी रे,
सफळ नयवाद व्यापी रह्यो, ते शिवसाधन संधि रे शां० ६

શબ્દાર્થ

ફળવિસવાદ=ફળનો સંશય–ફળનું અચોક્કસપણું તે, જેહમા=જેમાં, નહિ=નથી, (એવો જે અર્થ) શબ્દ તે અર્થ સંબંધી રે=તે અર્થ સંબંધી

જોગસામર્થ્ય=પોતાના મન વચન અને કાયારૂપ યોગની શક્તિ પ્રમાણે, (અને) ચિત્તભાવ જે=ચિત્તમા પ્રાપ્ત થયેલો જે ભાવોલ્લાસ, તે વડે (જે ભજે તે) ધારે-પામે, મુગતિ-મુક્તિ, નિદાનરે-આખરે

ભાવાર્થ.

આર્થી-હઠકદાગ્રહવાળા-અસંયમી મતમમત્વવાળા જે અજ્ઞાનીઓ, તેઓની સોબત તજીને, નિસ્પૃહી, સ્વપર સમયના જાણુ, અલ્પ કષાયવાળા તથા દયાળુ આદિ લક્ષણોવાળા જે સંયમી સુગુરૂ, તેની પરંપરાનો સંગત કરે વળી મન, વચન અને કાયા સંબંધી જે શક્તિ, તે વડે ચિત્તવૃત્તિનુ ગેધન કરે, અથવા મનના વિકારોને અથવા મનને વશ રાખે તે મોક્ષનુ મૂળ કારણ પામે, એટલે મુક્ત થાય

દ્વિતીય ભાવાર્થ.

દુષ્ટની સોબત છોડવી, ગુરૂકુળ સેવવુ, યોગ સામર્થ્યપ્રમાણે વર્તવુ, અને મુક્તિનુ નિદાન જે ચિત્તનો ભાવોલ્લાસ તે ધારણ કરવો

પરમાર્થ

ઉપર કહ્યુ છે તે સિવાય મોક્ષાભિલાષીએ અસત્ સંગનો એટલે ખરાબ સોબતનો ત્યાગ તો અવશ્ય કરવોજ જોઇએ અને પછી સત્સંગ કરવો સાચા ગુરૂ, અને તે ન હોય તો સાચા ગુરૂના શિષ્યો, મતનમ એ કે, મત અથવા મતના સંબંધમા આવેલા એવા તેમના શિષ્ય પ્રશિષ્યાદિની સંગતિ કરવી

આથી મન વચન, અને કાયાના યોગને વશ કરવાનુ સામર્થ્ય આવે, તેથી કર્મક્ષયનુ મૂળ કારણ જે ચિત્ત આધીનતા તે પ્રાપ્ત થાય, અને છેવટે મુક્તપણું પામે

मान अपमान चित्त सम गणो, सम गणो कनक पाषाण रे;
वदक निंदक सम गणो, इसो होये तु जाण रे शां० ६

શબ્દાર્થ.

માન=સત્કાર, અપમાન=અનાદર (એ બેને) ચિત્ત=મનમા, સમ=સરખા, ગણે=માને કનક=સોનાને, (અને) પાષાણરે=પત્થરને, (વળી) વંદક=વાંદનારને, (અને) નિંદક-નિંદા કરનારને, સમ=સરખા, ગણે=માને, ઇસો=એવો, હોયે તુ જાણરે=તુ જાણકાર થઇ રહે

(તેને) પરિગ્રહ્યો=કબુલ રાખ્યો છે ઇસ્યો=એવો, આગમે=આગમ ગ્રંથોમાં બોધ રે=ખુલાસો (છે)

ભાવાર્થ.

ક્રિયાવડે કાર્યસિદ્ધિ થાય તે વિધિ, અને પ્રતિષેધ એટલે નિષેધ તેણે કરીને આત્માને અથવા આત્મા એ જ વસ્તુ, તેને વિરોધરહિતપણે ગ્રહણ કરો, કેમકે આત્માને પામવાની વિધિવડે સત્તાદિ મોટા પુરૂષોએ આત્માને ગ્રહણ કર્યો છે એવી રીતે જૈનશાસ્ત્રમાં ઉપદેશ કર્યો છે એમ જાણવું

પરમાર્થ

રાગદ્વેષનો ત્યાગ ગુરૂએ બતાવેલે માર્ગે ધ્યાન તપ સયમ, મનનઆદિ ક્રિયા કરવાવડે પોતાના આત્માનો બોધ થાય તે ક્રિયાને અહીં વિધિ કહેવામા આવે છે અને ક્રોધ, માન, માયા લોભ અને સમસ્ત પુદ્‌ગલને અનુસરતી ક્રિયા રાગ, દ્વેષ ઇચ્છા તૃષ્ણા વિગેરેને આત્મપ્રાપ્તિમા પ્રતિષેધરૂપ કહેવામા આવે છે એટલે પ્રથમ કહેલ વિધિની ક્રિયા કરવી અને પ્રતિષેધનો ત્યાગ કરવો આમ કરીને આત્મપ્રાપ્તિ યા આત્મસાક્ષાત્કાર અથવા મુક્તના પ્રાપ્ત કરી લેવી અનાદિથી આત્મસ્વરૂપ કર્મોના આવરણથી પ્રચ્છન્નપણાને પામેલુ હોવાને લીધે એનાથી જેવું હતુ તેને પ્રગટ કરવુ એ જ માત્ર કર્તવ્ય છે

આ ગ્રંથમા પણ આજ પ્રમાણે કહ્યુ છે અને મોટા મહાત્માઓ પણ એ આત્માના સાક્ષાત્કાર રૂપ આત્મદર્શન આ પ્રમાણે વિધિ અને પ્રતિષેધ કરીનેજ કરે છે માટે જેમને શાંતિનાથ ભગવાનનું સ્વરૂપ અથવા પોતાનું સ્વરૂપ જાણવાના અથવા પામવાની ઇચ્છા હોય તેમણે પૂર્વોક્ત પ્રકાર વિધિ પ્રતિષેધ કરીને આત્માને ગ્રહણ કરવો એવો ભગવાનનો ઉત્તર છે અને તે સદ્ગુરૂની પ્રાપ્તિથી પ્રાપ્ત થાય છે એમ જાણવુ

दुष्टजन सगति परिहरी, भजे सुगुरू सतान रे;
जोग सामर्थ्ये चित्त भाव जे, धरे मुगति निदान रे शां० ८

શબ્દાર્થ

(થોડાક વિધિ પ્રતિષેધ બતાવે છે)

દુષ્ટજન=દુષ્ટ માણસ, (તેની) સગતિ=સોબત, પરિહરી=છોડીને, (જે પુરૂષ) ભજે=સેવે, (શું ? તો કે) સુગુરૂસતાનરે=સદ્‌ગુરૂનો સતાન-ગુરૂકુલ-એક પછી એક ગુરૂ (તેને ભજે, અને તે શી રીતે ભજે ? તો કે)

ભાવાર્થ.

સઘળા ત્રણે જગતના અથવા સંસારના ત્રસ અને સ્થાવર જીવોને સરખા ગણે, ઘાસનું તણખલું તથા રત્નોના ભાવને પણ તુલ્ય માને, વળી મુક્તપણું અને ચારગતિરૂપ જે સંસાર તે બન્નેને સરખા માને, તે (શાંત સ્વરૂપ પૂર્વોક્ત ભાવનાથી પ્રકટ થયેલી) હોડીવડે સંસારરૂપી સમુદ્રનો પાર પામે છે

પરમાર્થ

જેને નવમી ગાથામાં કહેલી દશા પ્રાપ્ત થઈ હોય તેની સ્થિતિ કેવી થાય ? તથા તે શું કરે ? તે આ ગાથામાં બતાવ્યું છે

જગતના સર્વ પ્રાણી માત્રને પોતાની સરખા માને એકેંદ્રિયથી માંડી પંચેંદ્રિય સુધીમાં આત્મત્વ સરખું હોવાથી સૌને એક સરખા માને કોઈના પણ આત્માને દુભાવે નહિ, તેમજ મોક્ષ આત્માની સ્વભાવવાળી સ્થિતિનું નામ છે અને સંસાર તે પણ આત્માની વિભાવવાળી સ્થિતિનું નામ છે, તે બન્ને નામ માત્ર છે કારણ કે તે બન્નેનો ખરો આધાર આત્મા છે અને આ બન્ને સ્થિતિ સમજાતાં આત્માનંદથી પુરૂષ આ બન્ને સ્થિતિમાં સ્વરૂપસમજુ હોવાથી વધારે ઓછાપણું જોઈ શકતો નથી તેથી સાતમા ગુણઠાણામાં મોક્ષ પામવાની ઇચ્છા પણ નિવૃત્ત થાય છે, એટલે સંસાર અને મોક્ષને સરખા ગણી મોક્ષની ઇચ્છા કરતો નથી અને આ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થતાં શાંતરસરૂપી હોડીવડે મહાત્માઓ સંસારરૂપી સમુદ્રને તરી જાય છે (નવમી અને દશમી ગાથાનો ભેગો સંબંધ લેવો)

आपणो आतम भाव जे, एक चेतनाधार रे,
अवर सवी साथ सयोगथी, एह निज परिकर सार रे शां० ११

શબ્દાર્થ.

આપણો=આપણું પોતાનો, આતમભાવ જે=આત્મભાવ-સ્વીયરૂપ-પોતાપણું (તે શું છે? તો કે) એક=એકલી, ચેતના=ચૈતન્યશક્તિ, તેજ આત્મભાવ છે એમ) ધારરે=ધારવું, અવર=બીજું, સવી=સર્વ, સાથ=સાથે વળગેલું છે તે, સંયોગથી=સંયોગ સંબંધથી (જોડાયેલું છે) માટે એહ=એ બીજા સંયોગિક પદાર્થો તે, નિજ=આપણા, પરિકર=પરિવારરૂપે (માનીએ તો) સારરે=સારૂં ઠીક છે, અથવા અવર સર્વ, સાથે પડેલું આ પરિકર-પરિવાર અને સાર=ધન દોલત તે, સંયોગ સંબંધી છે (આત્મભાવે તો એકલી ચૈતન્યશક્તિ જ છે)

ભાવાર્થ

સત્કાર અને અસત્કારને મનમા સરખા ગણે, વળી સુવર્ણને અને પત્થરને પણ સરખા માને, તેમજ પગે લાગનારને અને નિદા કરનારને પણ સરખા માને એવો તુ થાય એમ જાણ, અથવા તુ એવો જાણ થાય સમાન ભાવ જાણનારો થાય એમ જાણ

પરમાર્થ

નિજ સ્વભાવમા પ્રવર્તનારના લક્ષણ કહે છે પૂર્વોક્ત પ્રમાણે જેણે આત્માનો સ્વભાવ જાણ્યા છે અને જે સ્વ સ્વરૂપમા રમણ કરનાર છે તેને કોઇ માન આપે અથવા કોઇ અપમાન કરે તો તેમ કરનાર પર સમભાવ રાખે, અર્થાત્ માનથી પ્રમાદ ન થાય, તેમજ અપમાનથી ખેદ ન પામે અને પોતે સમભાવમાં રહે

વળી પૃથ્વીના વિકાર રૂપ જે સુવર્ણ છે તે પુદ્ગલ છે, અને જે પાષાણ છે, તે પણ પુદ્ગલ છે એમ વસ્તુભાવ જાણવાથી બન્નેને પુદ્ગલ જાણે અને પૃથ્વીના વિકારરૂપ સરખા માને. તેજ પ્રમાણે કોઇ ગુણને લઇ કરી પગે લાગે તથા કોઇ અછતા દોષો આરોપણ કરી નિદા કરે તે બન્નેને પોતાના આત્મા તુલ્ય આત્મા હોવાથી, તથા પોતે કરેલા કર્મોનો અથવા કરશે તે કર્મોનો પોતે ભોક્તા થશે એમ ધારીને સમપરિણામીપણે વર્તતા મહાત્મા બન્નેને સરખા ગણે—એવી રીતે જે તારામા ગુણ પ્રગટ થશે તો તુ તેવો થઇશ અથવા ગુણ પ્રગટાવવા હોય તો એવો તુ થા અને એવો જે થઇશ તોજ ગુણ પ્રગટ થશે અને ભગવાનનુ સત્ય સ્વરૂપ જાણીશ

सर्व जगजतुने सम गणे, गणे तृण मणि भाव रे,
मुक्ति ससार बेहु सम गणे, मुणे भवजळनिधि नाव रे, शा० १०

શબ્દાર્થ

સર્વ=બધા જગજતુને=જગતના જતુઓને, સમ ગણે=સરખા ગણે એટલે કે શત્રુ મિત્રને સરખા ગણે, ગણે (સરખા) ગણે, તૃણ મણિ=તણખલા અને મણિ માણેક રૂપ, ભાવરે=પદાર્થો (તેને), (તેમજ) મુક્તિ=મોક્ષસ્થળ કે મોક્ષ, (અને) સસાર=ચતુર્ગતિરૂપ ભવસ્થળ, (તેમને) સમ ગણે=સરખા ગણે—સરખા માને, (તે પુરૂષ) મુણે=જાણે—સમજે, ભવજળનિધિ નાવરે=સસારરૂપ સમુદ્રમા (તરવા માટે) નાવ સમાન જે (સમતા રૂપ) વસ્તુ છે તેને

સંસારના પારને પામ્યો અને મારા સર્વ મનોવાંછિતો સિદ્ધ થયા, અર્થાત્ સર્વ ઇચ્છાઓ પરિપૂર્ણ થઇ

પરમાર્થ

પૂર્વોક્ત પ્રકારે પ્રભુનો ઉપદેશ સાંભળી અથવા શાસ્ત્રદ્વારાએ જાણી શ્રોતાઓ અંતર આત્મા એમ કહે છે કે, હે પ્રભુ! તમારૂં જૈન દર્શન પામવાથી અથવા આત્મદર્શન થવાથી મારા તમામ કામો સિદ્ધ થયા-સંસારનો પાર પામ્યો-કૃતકૃત્ય થયો

अहो अहो हु मुजने कहु, नमो मुज नमो मुज रे,
अमित फळ दान दातारनी, जेहनी भेट थइ तुज रे. शां० १३

શબ્દાર્થ.

અહો અહો=અહો અહો, એવું માનભરેલું સંબોધન, હું મુજને કહું=હું પોતાનેજ કહ્યા કરૂં છું, નમો મુજ નમો મુજરે=મને નમસ્કાર થાઓ, મને નમસ્કાર થાઓ (કારણ કે) અમિત=અમાપ-અનંત, ફળ=લાભ, (તેનું), દાન=અર્પણ, (તેવા દાનના) દાતારની=દેનાર, જેહના=જે તું તેની, ભેટ થઈ=મુલાકાત થઇ, તુજરે=(હે આત્મા) તને

ભાવાર્થ

" અહો અહો " એ આશ્ચર્યકારક અથવા આહ્લાદદર્શક વચન છે હું સ્તવના કરનાર અથવા ઉપદેશનો રહસ્ય જાણનાર પોતાને કહું છું કે ' મને નમસ્કાર કરો ' કેમકે માપવિનાનો બદલો આપનાર જે શાંતિનાથ ભગવાન્ તેનો તને મેળાપ થયો છે પોતે પોતાને કહે છે-છતાં "તને" વાપર્યો છે, તે પોતાના અર્થમાં જાણવો

પરમાર્થ

પ્રભુના પૂર્વોક્ત ઉપદેશના શ્રવણથી આહ્લાદ પામી અંતરઆત્મપદ પામેલા સ્તવન બનાવનાર પોતે પોતાના આત્માને, અજ્ઞાનપણું મટવાથી ધન્ય માને છે અને પોતાનું પ્રભુત્વ જાણવાથી ખુશી થઇ પોતે પોતાને કહે છે કે મને નમસ્કાર થાઓ! મને નમસ્કાર થાઓ! કારણ કે આજે અમૃત ફળ આપનાર અથવા પોતાનું પદ આપનાર પ્રભુનો મને મેળાપ થયો છે, તેથી હવે મારે કોઇને પણ નમવાની જરૂર રહી નથી પણ મને પ્રભુત્વ પ્રાપ્ત થયું છે, એટલે હું નમવા યોગ્ય થયો છું જેને પ્રભુનું દર્શન થાય તે શુદ્ધ આત્મપદ પામે છે અને તેની દીનતા દૂર થાય છે જાણે પોતે મહિમામાં હોય, અને પાછળથી પોતાના આત્મામાં અંતર

ભાવાર્થ.

પોતાના આત્માનો જે સ્વભાવ, તે માત્ર એક ચૈતન્ય શક્તિ જાણ, બીજી સર્વ સબંધનાશી વસ્તુઓ જોડાવાથી થયેલ છે આ પ્રકારે આ દશ્ય જગતની વસ્તુ ઓમા પોતાનો પરિવાર તત્ત્વરૂપ છે એમ જાણ !

પરમાર્થ

હવે આત્માનુ સ્વરૂપ ઓળખાવે છે આ જગતમા જે દશ્ય ભાન જણાય છે તે અને શરીર મન સયોગજન્ય છે વિભાવથી ઉત્પન્ન થયેના છે ક્રોધ, માન માયા લોભ, રાગ દ્વેષ એ અજ્ઞાનજન્ય છે અનાદિ કર્મ સબંધથી ન્યૂનાધિકપણ પામે છે, તે સૌ વિભાવ છે ત્યાગવા યોગ્ય છે ત્યાગ થાય તેવા છે

આત્માનો સ્વભાવ તો માત્ર એક ચેતના છે તે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર, વીર્ય, સુખ અને ઉપયોગમયી છે આ સારરૂપ છે પોતાના પરિવાર છે પોતાની સાથે છે તથાપ્રકારે ભાનમા આવે તેમ , એમ હે ભવ્ય ! હે મુમુક્ષુ તુ ધાર ! (તથા પ્રકારે સમજાતુ તેમ સમજનાવુ નથી તેથી પરોપકારાર્થે અનુભવીએ કષ્ટ ઉમેરા કર્યો ઉત્તમથી અર્થ જાણવા)

પ્રભુ મુખથી એમ સાંભળી, કહે આતમરામ રે,
તાહરે દરિસણે નિસ્તર્યો, મુજ સીધા સવિ કામ રે શાં૦ ૧૨

શબ્દાર્થ

પ્રભુમુખથી=શાંતિનાથ ભગવાનના મુખથી, એમ=પૂર્વે કહેલી રીતે સાંભળી=શ્રવણ કરીને, કહે આતમરામ રે=આત્મભાવમા આરામ પામનાર, કે રમનાર જીવ બોલે છે કે, તાહરે=તારા, દરિસણે=દર્શનથી (હુ) નિસ્તર્યો= નિસ્તાર પામ્યો છુ (અને) મુજ=મારા, સીધા=સિદ્ધ થયા, સવિ=સર્વે કામરે=કામો, (અથવા સર્વે કામનાઓ=ઇચ્છાઓ પાર પડી એમ પણ અર્થ થઇ શકે છે)

ભાવાર્થ.

શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનના મુખથી, અથવા તેમણે કહેલા શાસ્ત્રોથી ઉપર કહ્યુ તેવી રીતે સાંભળીને કહે છે (શુ કહે છે ? તો કે મારો આત્મા અથવા પોતાનો આત્મા , હે ભગવન ! તમારૂ દર્શન કરવાથી અથવા આપના જૈનદર્શનથી હુ

ધ્યાનરે=એકાગ્રતાવાળુ ધ્યાન, (તે પુરૂષ) આનંદઘનપદ=આનંદથી ભરપૂર મુક્તિપદ, પામશે=મેળવશે, અને તે=તે પુરૂષ, લહેશે=પામશે, બહુ માનરે=ઘણુ માન

ભાવાર્થ.

પૂર્વે કહ્યુ તેવી રીતે જે માણસ ચિત્તની નિર્મળ એકાગ્રતાએ કરીને શ્રી શાન્તિનાથ ભગવાનનુ સ્વરૂપ વિચારશે તે માણસ આ સ્તવનના કર્તા શ્રી આનંદઘનજી મહારાજનુ પદ, અથવા આત્માનંદપણાના સમૂહનુ પદ અને બહુમાન એટલે જગતનુ પૂજ્યપણુ મેળવશે

પરમાર્થ

પૂર્વોક્ત પ્રકારે જે ભવ્ય પ્રાણીઓ ચિત્તના એકાગ્ર વૃત્તિ કરી પ્રભુનુ સ્વરૂપ વિચારશે, અને પ્રભુની દશાને પોતાના આત્મામા પ્રગટ કરશે તે પરમાનંદ પ્રાપ્ત કરશે, અને જગદ્વંદ્ય થશે એમ શ્રી આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે

—⁂(◎)⁂—

શ્રી કુંથુનાથજિન સ્તવન

कुंथुजिन ! मनडु किमही न बाजे, हो कुंथुजिन०
जिम जिम जतन करीने राखुं, तिम तिम अलगुं भाजे हो. कुं० १

શબ્દાર્થ

કુંથુજિન=હે કુંથુનાથ નામના સત્તરમા જિનેશ્વર ભગવાન્ ! મનડુ—(મારૂ તુચ્છ) મન, કિમહી=કોઇ રીતે પણ, ન બાજે=(એક મુકરર વિષયપર) વળગતુ નથી (અને) જિમ જિમ=જેમ જેમ, જતન કરીને=યત્ન પ્રયત્ન કરીને=મહેનત લઇને, રાખુ=(તે મનને) પકડી રાખુ છુ, તિમ તિમ=તેમ તેમ, અલગુ=વેગળે ભાજે હો=ભાગી જાય છે

ભાવાર્થ

હે સત્તરમા શ્રી કુંથુનાથ ભગવાન્ ! મારૂ મન કોઇપણ રીતે એકાગ્રતાથી જોડાતુ નથી જેમ જેમ મહેનત કરીને તેને વશ રાખુ છુ તેમ તેમ વેગળુ ભાગી જાય છે

આત્મપણું પ્રગટ્યું, તેથી પોતે શુદ્ધ આત્માનુભવ પોતાને ભાસવાથી પોતાની પ્રથમની બહિરાત્મપણાની અવસ્થાને આશ્ચર્ય સાથે કહેતા હોય કે "મને નમો, મને નમો" કેમકે મારું અમિત ફળ આપનાર એવા પ્રભુની ભેટ થઇ છે. હું પણ પરમાત્મા રૂપ છું, એમ મેં જાણ્યું છે.

शांति सरूप संक्षेपथी, कह्यो निज पर रूप रे,
आगममांहे विस्तर घणो, कह्यो शांति जिनभूप रे शां० १४

શબ્દાર્થ.

(આ રીતે) શાંતિસરૂપ=આત્મશાંતિનો અથવા શાંતિનાથ ભગવાનનું સરૂપ=ધ્યાન, સંક્ષેપથી=સંક્ષેપે, કહ્યો=વર્ણવ્યું, નિજપરરૂપરે=સ્વપરરૂપે, (અને) આગમમાંહે=જિનાગમમાં, વિસ્તર ઘણો=ઘણા વિસ્તારથી, કહ્યો=વર્ણવ્યું છે, શાંતિ=શાંતિનાથ નામે જિનભૂપરે=જિનરાજ ભગવાને.

ભાવાર્થ

શાંતરસ અથવા શાંતિનાથ ભગવાન, અથવા શુદ્ધ આત્મા, અથવા પરમાત્મા, તેમનું સ્વરૂપ ટુંકાણમાં કહ્યું પોતાના અને પારકા રૂપપણે કહ્યું, પણ જિનેશ્વર ભગવાને કહેલા ધર્મપુસ્તકોમાં આ બાબતનો ઘણો વિસ્તાર કહેલો છે (કોણે કહેલો છે? તો કે) શ્રી શાંતિનાથ નામના સોળમા તીર્થંકર કે જેઓ ચક્રવર્તી રાજ્ય પદ હતા તેમણે કહેલો છે.

પરમાર્થ

પૂર્વોક્ત પ્રકારે શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનું સ્વરૂપ મેં સંક્ષેપથી નિજરૂપે એટલે પોતાપણે તેમજ અન્ય ભવ્ય પ્રાણીઓના આત્માપણે એટલે પરરૂપે કહ્યું છે વળી શ્રી શાંતિનાથ ભગવાને આ જ બાબત આગમોમાં ઘણા વિસ્તારથી કહેલી છે તે બાબતનો ભવ્ય પ્રાણીઓ જાણીને સ્વસ્વરૂપને ગ્રહણ કરશે એવો ઉપદેશ રૂપ તાત્પર્ય છે.

शांति सरूप एम भावशे, धरी शुद्ध प्रणिधान रे;
आनंदघन पद पामशे, ते लहेशे बहु मान रे शां० १५

શબ્દાર્થ

શાંતિસરૂપ=શ્રી શાંતિનાથનું સ્વરૂપ, એમ પૂર્વોક્ત પ્રકારે, (જે) ભાવશે=વિચારશે, (તે પણ શી રીતે ? તો કે) ધરી=ધારણ કરી, શુદ્ધ=નિર્મળ, પ્રણિ-

मुगतितणा अभिलाषी तपिया ज्ञान ने ध्यान अभ्यासे;
वयरीडु कांई एहवुं चिंते, नाखे अवले पासे. हो कु० ३

શબ્દાર્થ

મુગતિતણા=મુકિતના-મોક્ષના, અભિલાષી=ઇચ્છક, તપિયા=તપશ્ચર્યા કરનાર, (તપસ્વી શ્રમણ પુરૂષો) જ્ઞાન=વિદ્યા, ને=અને, ધ્યાન=ધ્યાન યોગ, અભ્યાસે=સાધે છે, (પણ મારૂ મન તો) વયરીડુ=નીચ વૈરીરૂપે થઈ, કાંઇ=કંઇક, એહવુ=એવી તરેહનુ, ચિંતે=ચિંતવે છે (કે જે) નાખે=(મને) પાડે છે, અવલે પાસે=આડે પાસે-ઉંધે પાસે-પડખે (મતલબ કે મને એવુ ઉંધુ ભમાવે છે કે મને સારૂ કામ કરવુ સુજતુ જ નથી)

ભાવાર્થ

મોક્ષની અભિલાષા કરનાર એવા બાહ્ય અને અભ્યંતર તપસ્વીઓ વિદ્વાનો પ્રભુમા અથવા બીજી કોઇ વસ્તુમા મનને જોડવાનો અભ્યાસ કરે છે, (છતા તેમનુ પણ) શત્રુરૂપ મન કંઇક એવુ જ ચિંતવી નાખે છે કે, તેમને ક્ષણવારમા મોહના પાશમા અથવા કર્મોના ફંદમા પાડી નાખે છે

પરમાર્થ

મોક્ષ મેળવવાની ઇચ્છાવાળા એવા બાહ્ય અને અભ્યંતર મળી બાર પ્રકારના તપ કરનાર, અને હમેશા જ્ઞાન અને ધ્યાનના અભ્યાસ કરનારને પણ આ દુષ્ટ મનરૂપી શત્રુ કંઇ એવો વિચાર ઉત્પન્ન કરીને વિપરીતમા જોડી દે છે કે ક્ષણવારમા તે મોહના પાશમા પડી જાય છે આવી રીતે અનેક મુનિઓ પડ્યાના બેંકડો દાખલાઓ છે

आगम आगमधरने हाथे, नावे किणविधि आंकुं,
किहां कणे जो हठ करी हडकुं तो, व्याल तणी परे वांकु हो कु० ४

શબ્દાર્થ

આગમ=સૂત્રો, આગમધરને=અગીઆર અંગસૂત્ર કે તે ધરનારના અથવા પૂર્વધરના હાથે=હાથમા કે નજીક (હોય છે છતા,) નાવે=નથી આવતુ, નથી રહેતુ, કિણવિધિ=કોઇ પણ પ્રકારે, આંકુ=અંકુશમાં-વશમાં (આવી

પરમાર્થ

હે કુંથુનાથ પ્રભુ ! આપની સાથે મારું મન મેળવવા મારી ઇચ્છા છે, પણ પરમાત્મપદ પામેલા શુદ્ધ પરમાત્મા એવા આપની સાથે તે જોડાતું નથી હું જેમ જેમ મહેનત કરી મનને વશ રાખવા પ્રયત્ન કરું છું તેમ તેમ તે દૂર જાય છે, એટલે અન્ય વિષયોમાં પ્રવેશ કરે છે

रजनी वासर वस्ती उजड, गयण पायाले जाय,
साप खाये ने मुखडु थोथु, एह श्रोखाणो न्याय हो कु० २

શબ્દાર્થ

રજની=રાત હોય ત્યાં, વાસર=દિવસ હોય ત્યાં, (તેમજ વસતી=વસ્તી હોય ત્યાં, ઉજડ=વેરાન મેદાન હોય ત્યાં (અથવા તો) ગયણ=ગગન-આકાશ મંડળમાં, (યા) પાયાલે=પાતાલ ભુવનમાં, જાય=મારું મન ભમતું રહે છે (છતાં તે શાંત પડતું નથી, આમ જોતાં) સાપ=સર્પ, ખાય=ખાતો જાય, ને અને=તોપણ=મુખડું, તેનું મુખ, થોથું=ખાવીને ખાલી (અતૃપ્ત) રહે છે એહ=એ, ઓખાણો=કહેવત-ઉપાખ્યાન, ન્યાય હો=વાજબી ઠરે છે

ભાવાર્થ

રાત્રીએ તથા દિવસે, જ્યાં માણુસો વસતા હોય તેવી જગ્યામાં, જ્યાં કોઈ રહેતું ન હોય તેવી ઉજ્જડ જગ્યામાં, આકાશમાં અને પાતાળમાં મન જાય છે, (પણ કંઈ વળતું નથી) જેને સાપ કરડે છે ને સાપે ખાધો કહેવાય છે, પણ તે સાપનું મ્હોડું તો ખાલી રહે છે (સર્પ કરડે, તો જેને તે કરડે તેનો જીવ જાય, પણ સર્પના મ્હોઢામાં કંઇ આવે નહિ, તે તો ખાલી જ રહે,) માટે એ પૂર્વે કહેલી કહેવતનો ન્યાય તુલ્ય છે

પરમાર્થ

ભગવાનમાં મનને પ્રબલ કરી જોડતાં જોડાતું નથી પણ અન્ય સ્થળાંતરમાં ગમે ત્યારે જાય છે તેને રાત્રી પણ નડતી નથી કે દિવસ પણ તેને નડતો નથી ગમે ત્યારે ગમે ત્યાં જાય છે આકાશમાં અને પાતાળમાં પણ જાય છે આ ઉપરથી વખતે કોઇ એમ અનુમાન કરે કે ફરે તે વારે તેમ મનને વિષયોનો આનંદ મળતો હશે તો તેમ પણ નથી જેમ કોઇ માણસને યા પશુને સર્પ કરડે છે ત્યારે તેને સાપે ખાધો એમ કહેવાય છે પણ તેથી તે સર્પની ક્ષુધા નિવૃત્ત થતી નથી અને તેના મ્હોમાં પણ કંઇ આવતું નથી. તેમ આ મનને પણ વિષયાનંદ મળતો નથી પણ તે માત્ર કર્મો બાંધે છે એટલે ' સાપે ખાવો ' એ ઉપરનું અત્રે મળતો આવે છે

मुगतितणा अभिलाषी तपिया, ज्ञान ने ध्यान अभ्यासे,
वयरीडु कांई एहवु चिंते, नाखे अवले पासे. हो कु० ३

શબ્દાર્થ

મુગતિતણા=મુક્તિના–મોક્ષના, અભિલાષી=ઇચ્છક, તપિયા=તપશ્ચર્યા કરનાર, (તપસ્વી શ્રમણ પુરૂષો) જ્ઞાન=વિદ્યા, ને=અને, ધ્યાન=ધ્યાન યોગ, અભ્યાસે=સાધે છે, (પણ મારૂ મન તો) વયરીડુ=નીચ વૈરીરૂપે થઇ, કાંઇ=કંઇક, એહવુ=એવી તરેહનુ, ચિંતે=ચિંતવે છે (કે જે) નાખે=(મને) પાડે છે, અવલે પાસે=આડે પાસે–ઉંધે પાસે–પડખે (મતલબ કે મને એવુ ઉંધુ ભમાવે છે કે મને સારૂ કામ કરવુ સુજતુ જ નથી)

ભાવાર્થ

મોક્ષની અભિલાષા કરનાર એવા બાહ્ય અને અભ્યંતર તપસ્વીઓ વિદ્વાનો પ્રભુમા અથવા બીજી કોઇ વસ્તુમા મનને જોડવાનો અભ્યાસ કરે છે, (છતા તેમનુ પણ) શત્રુરૂપ મન કઇક એવુ જ ચિંતવી નાખે છે કે, તેમને ક્ષણવારમા મોહના પાશમા અથવા કર્મોના ફંદમા પાડી નાખે છે

પરમાર્થ

મોક્ષ મેળવવાની ઇચ્છાવાળા એવા બાહ્ય અને અભ્યંતર મળી બાર પ્રકારના તપ કરનાર, અને હમેશા જ્ઞાન અને ધ્યાનના અભ્યાસ કરનારને પણ આ દુષ્ટ મનરૂપી શત્રુ કઇ એવો વિચાર ઉત્પન્ન કરીને વિષયાનંદમા જોડી દે છે કે ક્ષણવારમા તે મોહના પાશમા પડી જાય છે આવી રીતે અનેક મુનિઓ પડ્યાના બેંકડો નાખનાઓ છે

आगम आगमधरने हाथे, नावे किणविधि आंकुं,
किहां कणे जो हठ करी हडकु तो, व्याल तणी परे वांकु हो. कु० ४

શબ્દાર્થ

આગમ=સૂત્રો, આગમધરને=અગીઆર અંગસૂત્ર કંઠે ધરનારના અથવા પૂર્વધરના હાથે=હાથમા કે નજીક (હોય છે છતા,) નાવે=નથી આવતુ, નથી રહેતુ, કિણવિધિ=કોઇ પણ પ્રકારે, આંકુ=અંકુશમા–વશમાં (આવી

જાતનુ મન છે તેને) કિહાંકણે=કોઇ ઠેકાણે, જો=કદાચ, હઠ કરી=બળાત્કાર વાપરી, હડકુ=હડસેલુ કે અટકાવુ-નબળાડુ, તો=ત્યારે, વ્યાલતણી પરે=સર્પની માફક, વાંકુ=વક્ર (બની રહે છે)

ભાવાર્થ

સર્વેના જ્ઞાનને, મગી માન મનરૂપ નર જેમના [illegible] એવા મહા જ્ઞાનીઓના હાથમા અથવા પાને મન હોય છે, છતા પણ કોઈ પ્રકાર તેમના વશમા રહેતુ નથી આવુ મન છે તેને કદાપિ કોઇ સ્થાને બળાત્કારે હડસેલુ અથવા રોકુ તો સર્પની પેઠે વક્ર ગતિને પામે છે, અર્થાત્ તરત અવળે માર્ગે જાય છે અથવા વાંકુ ચુકુ થઇ જાય છે

પરમાર્થ

આગમ જાણનારા ચૌદ પૂર્વધરો પણ પતિત થયેલા સાંભળ્યા છે, તે આ મનના પ્રતાપથી છે તેથી આગમ જાણનારનુ મન વશ રહે એમ સમજવામા પણ ભૂલ થાય છે આગમો વાચતી વખતે તેમા મનને વશ કરવાનો સબંધ વધારેનો હોય તો તેને વખતે પણ આ ચપળ મન વાચનારને અન્ય સ્થાનકે લઇ જાય છે

આ મનને સર્પની ઉપમા આપી છે સર્પ મળે તો વાંકે ફેર છે, અને તેમા જો તેને છંછેડ્યો, તો તે વિશેષ વાંકી થઈ ગતિ કરે છે તેમજ આ મન વાંકુ છે તે સહજ કોઇ વસ્તુપર ટકે તો ટકે છે પણ જો તેને હઠ કરી કોઇ વસ્તુપરથી ખસેડી બીજા એવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનમા અથવા બીજા કોઇ વિષયમા જોડવા માગીએ તો તે ત્યા જતુ નથી પણ સર્પની પેઠે વિશેષ વક્રતા પકડી અન્ય વિષયોમા જોડાય છે આ ગાથામા મનને વશમા લાવવાનુ કઠણપણુ જણાવ્યુ છે અને મન વશમા આવતુ નથી એમ દર્શાવવામા આવેલ છે

जो ठग कहु तो ठगतो न देखु, शाहुकार पण नाही,
सर्वमांहे ने सहुथी अळगु, ए अचरिज मनमांही हो कुं० ४

શબ્દાર્થ

જો=જો કદાચ, (મનને) ઠગ=ઠગનાર, કહુ=જણાવુ, તો=તો તેને, ઠગતો=ઠગાઇ કરતુ, ન દેખુ=જોઈ શકતો નથી (તેમ) શાહુકાર=શાહ-પ્રમાણિક, (કહુ તો તે પણ એ) નાહી=નથી (એ તો) સર્વમાંહે=બધામા (ભટકનારૂ છે) ને=અને, સહુથી=બધાથી, અળગુ=અલગ રહેનાર (પણ

છે) માટે એ=ઉપર વર્ણવેલુ, અચરજ=આશ્ચર્ય, મનમાંહી=મનના સબંધમા (દેખાય છે.)

ભાવાર્થ

જો કદાચ મનને ઠેતરનાર કહુ તો તેને ઠગાઈ કરતા હુ દેખતો નથી, તેમ શાહુકપણુ ધારણ કરનાર પણ મને તે લાગતુ નથી તે મન તો સર્વ ઇંદ્રિયોની અંદર અને સર્વે ઇંદ્રિયોથી જુદુ પણ છે, આ પરસ્પર વિરુદ્ધ વાત છે અને તે મારા મનને આશ્ચર્ય પમાડે છે

પરમાર્થ

આ મન હમેશા ઇંદ્રિયોને પ્રેરે છે, અને તે પ્રમાણે ઇંદ્રિયો વિષયોમા પ્રવૃત્તિ કરે છે એટલે આત્મા ખરેખર ઇંદ્રિયોના કૃત્યથી કર્મબંધમા ફસાય છે તેથી ખરેખરી રીતે પ્રત્યક્ષપણે ઇંદ્રિયો આત્માને ઠગે છે, અને તેથી મનને ઠગ કહેતા જાઉ છુ પણ તે ઠગપણાનુ કાર્ય કરનાર ન હોવાથી ઠગ પેઠે દેખાતુ નથી

તેમજ તેને શાહુકાર પણ કહેવાય તેમ નથી, કારણ કે ઇંદ્રિયો મનની પ્રેરણા વિના કંઈ કરી શકતી નથી અને જે આત્માને ઠગવાની પ્રેરણા કરે અને તેમા આનંદ માને, તેને શાહુકાર પણ શી રીતે કહેવાય ? તેથી તે શાહુકાર પણ નથી

વળી આ મન તો નોઇંદ્રિય છે, પણ એકરૂપે તે તમામ પાંચ ઇંદ્રિયોમા ભળેલુ છે, તેથી તે સર્વે ઇંદ્રિયોમા વ્યાપક હોવાથી સર્વમાંહી છે તેમજ એક ઇંદ્રિયના વિષયોને તે જાણનાર, તથા સંકલ્પ વિકલ્પ કરવાનો જેનો સ્વભાવ છે, એ રીતે મન જૂદુ પણ છે આવો સર્વમાંહી અને સર્વથી અળગાપણાનો મનનો સ્વભાવ જાણી મને આશ્ચર્ય લાગે છે કે આ બન્ને વિરુદ્ધ ધર્મને પણ ધારણ કરનાર ચપળ મન છે

जे जे कहु ते कान न धारे, आपमते रहे कालोः
सुर नर पडित जन समजावे, समजे न मारो सालो हो कु० ६

શબ્દાર્થ.

જે જે=જે કાંઇ, કહુ=બોલુ, તે=તેને (એમને) કાન ન ધારે=કાને ધરતુ નથી, (એ તો) આપમતે=પોતાની સ્વચ્છંદતાના વિચારે કરીને, રહે કાલો=કાલુ થઇને રહે છે—મલીન બની રહે છે (અને) સુર=દેવ વર્ગના, નર=મનુષ્ય વર્ગના, પંડિતજન=પંડિતલોક, સમજાવે=સમજાવવા માંડે છે, (તોપણ) સમજે ન મારો સાલો=(મારી કુમતિરૂપ સ્ત્રીનો ભાઇ એ મન રૂપી) મારો સાળો સમજાવ્યો સમજતો નથી

ભાવાર્થ

મારા મનને હું જે જે શુભ વાર્તા કહું છું તે તે શુભ વાર્તાને તે સાંભળતું નથી, અને પોતાના મંદ પવિત્રપણાથી અશુભ મનમાંજ પાપરૂપ ફૂડપણુ રગવાઇ થઈને મલીન રહે છે. વળી તેને દેવો તથા મનુષ્યો મોટેરા પંડિતો જો કે ઘણું સમજાવે છે, તો પણ મારી કુમતિરૂપ સ્ત્રીનો ભાઈ, એ મનરૂપી સાળો સમજતો નથી અર્થાત્ મારૂં મન આપની સાથે બાઝતું નથી.

પરમાર્થ

આ અસાર સંસારથી નિવૃત્ત થવા અથવા પરમાત્મા સાથે લીનતા કરવારૂપ હું મનને જે સદુપદેશ આપું છું અને તેવી ઉંચી ભાવના જે જે પ્રયત્ન કરું છું તે મારૂં મન આ દુષ્ટ મન સાંભળતું નથી. જેમ બહેરા માણસને કંઈ વાત કહી હોય તે કહીએ ત્યારે તે જેમ સાંભળે નહિ તેમ આ મન મારી (આત્માની) ભલી મતિની વાત સાંભળતું નથી. અને પોતાને જોઈએ પ્રકારના સંકલ્પ વિકલ્પો કરી પાપ બાંધ્યા કરે છે, અને રાત દહાડો મલીન એટલે મલીન રહે છે.

દેવતા મનુષ્ય અને જ્ઞાની પુરૂષો આ મનને કાબુમાં લાવવા પ્રયત્ન કરે છે અને મનને સમજાવે છે, તોપણ આ અવળું મન તેવા મનુષ્યો અને જ્ઞાનીઓનું પણ માનતું નથી. "મારા સાળો" એમ કહી આ મનને ગાળ દીધી છે. જાણે આ મન આત્માની કુબુદ્ધિરૂપ સ્ત્રીનો ભાઈ હોય તેમ સમજી તેને ગાળ દીધી.

मैं जाण्यु ए लिंग नपुसक, सकळ मरदने ठेले,
बीजी वाते समरथ छे नर, एहने कोइ न जेले हो कु० ७

શબ્દાર્થ

મેં જાણ્યું=હું (એમ) સમજ્યો હતો (કે), એ=મન, લિંગનપુંસક= લિંગથી નપુંસક છે—નાન્યતર જાતિ છે, (માટે નામર્દ હોવું જોઈએ, પણ એનો) સકળ=તમામ, મરદને=મરદોને, ઠેલે=હઠાવે છે (કારણકે) બીજી-વાતે=બીજી (બધી) વાતોમાં, સમરથ છે નર=નર—માણસ બળવાન્ છે, (પણ) એહને=એ મનને, કોઈ=કોઈ પણ માણસ, ન જેલે=ઝીલી શકતો નથી.

ભાવાર્થ

સ્તવન કરનાર શ્રી આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે) મેં એમ માન્યું હતું કે, એ મન નપુંસક એટલે નાન્યતર જાતિનું છે, પણ એ તો ઘણું બળવાન છે

એટલે સઘળા નરજાતિવાચકોને તે હઠાવે તેવું છે મનને જીતવા શિવાયની બીજી બાબતોમાં પુરૂષ શક્તિવાન્ છે, પણ મનને કોઈ પુરૂષ ઝીલી (જીતી) શકતો નથી, અર્થાત્ મનની ગતિને કોઈ રોકી શકતું નથી

પરમાર્થ

વ્યાકરણ રીતે "મન કેનુ" એટલે નાન્યતરજાતિનું અર્થાત્ નપુંસકલિંગ છે નપુંસકો કરતા પુરૂષમા પુરૂષત્વ સ્વાભાવિક રીતે વધારે હોય છે છતાં આ મનની બાબતમાં તેથી ઉલટું છે મન નપુંસક છે છતાં પણ બધા પુરૂષોને હઠાવે છે, અર્થાત્ જીતે છે બીજી સઘળી વાતોમાં પુરૂષો ઘણું સામર્થ્યવાન્ જોવામાં આવે છે પણ આ મનને જીતે એવા પુરૂષો તો થોડાજ હોય છે મનને કોઈ જીતી શકતું નથી અર્થાત્ મનના વેગને કોઈ રોકી શકતું નથી

मन साध्यु तेणे सघळु साध्युं, एह वात नही खोटी,
एम कहे साध्यु ते नवि मानुं, ए कही वात छे मोटी हो कुंथु० ८

શબ્દાર્થ.

(જેણે) મન સાધ્યુ=મનને વશ કર્યું તેણે=તે પુરૂષે, સઘળુ=બધુ, સાધ્યુ=સિદ્ધ કર્યું એહ વાત=એ કથણી, નહી ખોટી=જૂઠી નથી (પરંતુ) એમ કહે=આમ તેમ કહીને (અમે અમારૂ મન) સાધ્યુ=વશ કર્યું છે (એમ જે માત્ર મુખે બોલે છે) તે=તે વાત, નવિ માનુ=માની શકતોજ નથી, (કારણ કે) એ કહી વાત=એ કહેલી વાત (તો), છે મોટી હો=બહુ મોટી–અતિ દુષ્કર છે (અર્થાત્ વિરલા માણસોજ મનને વશ કરી શકે છે, અને જે વશ કરે છે, તે મ્હોઢેથી બોલતા નથી)

ભાવાર્થ.

જેણે મનને વશમા આણ્યુ, તેણે તપ, જપ, સંયમ વિગેરે સઘળુ સાધ્યુ એમ જાણવુ એ વાત કઈ ખોટી નથી, પણ કોઈક મ્હોઢેથી જે એમ બોલે કે "મે મનને સાધ્યુ" એ વાત હુ માનતો નથી, કેમકે એ મન સાધવાની જે વાત કહી છે તે મોટી છે, અર્થાત્ કઠણ છે

પરમાર્થ

જેનુ મન વશ થયુ તેને સમસ્ત આત્મશક્તિ પ્રાપ્ત થઈ એમ સમજવુ એ મનને જેણે જીત્યુ તેણે જગત્ જીત્યુ એમ જાણવુ આવુ જે કહેવાય છે તે વાત બરાબર છે અર્થાત અનુભવપૂર્ણ એ વાત કઈ ખોટી નથી

પણ કોઇ કહે કે, મેં મનને સાધ્યું એવી ફક્ત મ્હોડે કહેવાની વાત હું માની શકતો નથી કેમકે મનને સાધવું એ વાત ઘણી કઠણ છે

मनडु दुराराध्य तें वश आण्यु, आगमथी मति आणु;
आनंदघन प्रभु माहरु आणो, तो साचु करी जाणु हो कुंथु० ९

શબ્દાર્થ

મનડું=મન, દુરારાધ્ય=દુઃખે આરાધાય એવું—દુઃખે સધાય એવું—દુઃસાધ્ય છે, (તેને) તેં=તમે, વશ આણ્યું=વશ કર્યું છે, (એ રીતે) આગમથી=આગમશાસ્ત્રથી (વાંચી કે સાંભળીને) મતિ=વિચાર, આણું=લાવું છું (પરંતુ) આનંદઘન પ્રભુ=હે આનંદથી ભરપૂર દેવ! (જ્યારે તમે) માહરૂં=મારૂં (મન) આણો=ઠેકાણે આણો, મારે વશ કરો તો=ત્યારે (તમે દુઃસાધ્ય મનને વશ કર્યું છે, એ વિચારને) સાચું કરી જાણું હો=સાચે સાચું માનું

ભાવાર્થ

દુઃખે કરીને આરાધી શકાય તેવું અર્થાત્ દુઃખે કરી વશમાં આવે તેવું જે મન, તેને હે ભગવન્! આપે વશ કર્યું છે, એ વાત શાસ્ત્રદ્વારે મેં જાણી છે, પણ હે આનંદના સમૂહરૂપ પ્રભુ! અથવા આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે, હે પ્રભુ! જો આપ મારૂં મન મારા વશમાં આણો, તો "આપે મનને વશ આણ્યું" એ વચન સત્ય કરીને જાણું

પરમાર્થ

હે પ્રભુ! આવું દુઃસાધ્ય મન પણ આપે વશમાં આણ્યું છે એવું શાસ્ત્રોથી મેં જાણ્યું છે મારી બુદ્ધિમાં એ વાત શબ્દપ્રમાણથી સિદ્ધ માની છે પણ જો આપ કૃપા કરીને, મારૂં મન, કે જેને હું આપની સાથે જોડવા ઇચ્છું છું તેને ઠેકાણે લાવી જો આપના સ્વરૂપમાં લીન કરવા દ્યો તો આપે મનને વશ આણ્યું એ વાતને હું ખરી માનું હે પ્રભુ! ગમે તેમ કરીને મારા મનને જો આપ ઠેકાણે લાવો તો પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી પણ આપે મનને વશ કર્યાની વાત સિદ્ધ થાય અને મારૂં કામ થઇ જાય અર્થાત્ આપે મનને વશ આણ્યું હતું તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી પણ હું માની જાઉં માટે મારૂં મન આપ કૃપા કરીને ઠેકાણે લાવી આપો એવી આનંદઘનજી મહારાજ ભગવાનને વિનતિ કરે છે

આ ગાથામાં જાણે ભગવાનને કહેતા હોય કે આપે મનને વશ આણ્યું તેની પ્રતીતિ કરાવવાને પણ આપ કૃપા કરી મારૂં મન વશ લાવી આપો એવો ભાવાર્થ છે

—✻◎✻—

શ્રી અરનાથ જિન સ્તવન

धरम परम अरनाथनो, किम जाणु भगवंतरे,
स्वपर समय समजावीए, महिमावंत महतरे धरम० १

શબ્દાર્થ

ધરમ પરમ=પરમ ધર્મ–ઉત્કૃષ્ટ સ્વસ્વભાવ, અરનાથનો=અરનાથ નામે જે અઢારમા તીર્થંકર, તેનો કિમ=શી રીતે ? જાણુ=જાણી શકુ–સમજી શકુ, ભગવતરે=હે ભગવન્ ! (માટે) સ્વપરસમય=પોતાનો અને પારકો સિદ્ધાત, સમજાવીએ=(મને) સમજાવો, મહિમાવત=હે મહિમાવાન્ ! (અને) મહતરે=હે મહાન્ ! હે મહાપ્રભુ !

(આ રીતે અર્થ કરતા ભગવાનને સબોધી પ્રશ્ન કર્યાથી પછીની ગાથાઓમાં ભગવાન ઉત્તર આપે છે એમ સમજી અર્થ કરવો)

ભાવાર્થ.

શ્રી અરનાથ નામના અઢારમા તીર્થંકર ભગવાનનો ઉત્કૃષ્ટ ધર્મ સ્વસ્વભાવ છે તે આપના અનત ગુણોરૂપી ધર્મને હે ભગવન્ ! હુ શી રીતે જાણી શકુ ? વળી હે ઐશ્વર્યવાન મોટા પ્રભુ ! આપ કૃપા કરીને પોતાના અને પરના સિદ્ધાતો સમજાવો.

પરમાર્થ

હે મોટા મહિમાવાળા શ્રી અરનાથ ભગવાન્ ! હુ અજ્ઞાની ગાઢરૂપે ભરેલો હોવાથી આપનો પરમ ઉત્કૃષ્ટ ધર્મ શી રીતે જાણી શકુ ? જેમના અનત પ્રદેશો નિર્મળ થયા હોય, તેવા શુદ્ધાત્મપણુ પામેલા કેવળી ભગવાન્ આપના ગુણને સમસ્ત પ્રકારે જાણવાને સમર્થ થઇ શકે છે, પણ કહી શકતા નથી તો પછી મારુ તે શુ ગજુ ? તેથી મારા ઉપર કૃપા કરી, આપનુ કહેલુ જૈનશાસ્ત્ર, અને બીજાઓના શાસ્ત્રથી મને પરમાત્મપણુ પામેલા એવા આપનુ સ્વરૂપ આપ સમજાવશો.

અર્થાંતર

ધરમ પરમ અરનાથનો=અરનાથ ભગવાનનો અધ્યાત્મ ધર્મ, કિમ જાણુ ભગવતરે=હે ગુરૂ મહારાજ ! હુ શી રીતે જાણી શકુ ? (માટે) સ્વપર સમય સમજાવીએ=સ્વમત તથા પરમત સમજાવો (હે ગુરૂ મહારાજ ! તમે કેવા છો ? તો કે) મહિમાવત મહતરે=મહિમાવાન્ અને મોટા છો

(આ રીતે અર્થ કરતા ગુરુનુ સબોધન કર્યાથી ઉત્તર વાક્ય ગુરૂ બોલે છે, એમ સમન્વય છે અને તે પ્રથમના અર્થ કરતા વધુ બંધબેસતો છે)

शुद्धातम अनुभव सदा, स्वसमय एह विलास रे,
परवडी छांहडी जे पडे, ते परसमय निवास रे   धरम० २

શબ્દાર્થ

શુદ્ધાતમ=વિશુદ્ધ આત્મા-પરમાત્મા, (તેનો) અનુભવ=(સમાધિમા રહી ધ્યાનદ્વારા) ઓળખાણ, સદા=હમેશા (કરવી) સ્વસમય=પોતાના સમયમા-જિનપ્રણીત આગમમા, એહ=એ, વિલાસ=આનદજનક વાત -ખુનાસો છે

પરબડી=પર્વની-પર્વના દિવસપર, છાહડી=છાયા, જે પડે-જે પડતી દેખાય, તે પરસમય નિવાસ=તે પરસમયમા રહેવી છે (મતલબ એ કે) સદૈન આત્માનુભવ કરવો, એ જિનસમય છે અને કોઇ ચોક્કસ વખતે આત્માનુભવ કરવો, એ પરસમય છે

ભાવાર્થ

નિર્મળ જે આત્મા, તેનુ જ્ઞાન અથવા સ્વરૂપનુ પ્રત્યક્ષ થવાપણુ, તે હમેશા જે રહે, તે મારા સ્યાદ્વાદ સિદ્ધાતની અથવા મારા કહેલા શાસ્ત્રની ઓળખાણ જાણવી આત્મા શિવાયની અન્ય વસ્તુ જે પુદ્ગલ તેની છાયા જેમા પડે, તે બીજાના શાસ્ત્રનો અથવા બીજાના સિદ્ધાતનો નિવાસ છે

પરમાર્થ

આનદઘનજીએ પહેલી ગાથામા પૂછેલા પ્રશ્નનો જાણે શ્રી અરનાથભગવાન્ ઉત્તર આપે છે એવો આ ગાથાનો ભાવાર્થ છે

કર્મથી રહિત જે કેવળ શુદ્ધ ચૈતન્ય તેનુ હમેશા પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન તે શુદ્ધાત્માનુભવ કહેવાય અને તે પ્રાપ્ત થવાનો વિવેકી માર્ગ જેનામા હોય તે મારૂ શાસ્ત્ર અને જેથી શુદ્ધ આત્માનુભવ પ્રાપ્ત થાય એવુ કથન તે મારૂ કથન અને મારો સિદ્ધાત જાણવો અને તેજ મારો સ્વસમય, તે સ્વસમયની ઓળખાણ જાણવી

અને જેમા માત્ર પુદ્ગલનુ વર્ણન અને પુદ્ગલ સબધી વ્યાખ્યા હોય અને જે શાસ્ત્રમા પુદ્ગલની મુખ્ય વાત તે બીજાનુ એટલે બીજા મતવાળાનુ શાસ્ત્ર જાણવુ જૈનમતના ગચ્છપણુ આચાર્યનુ અથવા અન્ય નામધારીનુ બનાવેલુ શાસ્ત્ર હોય તેમા પૂર્વોક્ત લક્ષણથી વિચાર કરવો જિનસિદ્ધાત હમેશા નિવૃત્તિપરાયણ હોય આત્મા સ્વસ્વરૂપને કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય? તે દર્શાવનારૂ જ હોય છે

तारा नत्त्व ग्रह चदनी, ज्योति दिनेश मोजार रे,
दरसन ज्ञान चरणथकी, शक्ति निजातम धार रे, धरम० ३

શબ્દાર્થ.

તારા=તારાઓ, નક્ષત્ર=અશ્વિની આદિક નક્ષત્રો, ગ્રહ=મગળ, બુધ આદિ ગ્રહો (તે) ચદની=ચદ્રમાની, જ્યોતિ=પ્રકાશ (તે) દિનેશ મોજારરે= સૂર્યમાં રહેલી છે (તેમ) દરસન=દર્શન, જ્ઞાન=જ્ઞાન, ચરણ=ચારિત્ર, (તે) થકી તેની (જે) શક્તિ=સામર્થ્ય (તે બધુ) નિજાતમ=આપણા આત્મામા ધારરે=ધારી લેવુ (અર્થાત્ આત્મામા બધુ છે)

ભાવાર્થ.

તારા, નક્ષત્રો, ગ્રહો અને ચદ્રની જે કાતિ છે તેનો સૂર્યની કાતિમા સમાવેશ થાય છે, તેમ દર્શન એટલે સામાન્ય રીતે જાણુવાપણુ અને જ્ઞાન એટલે વિશેષ રીતે જાણુવાપણુ, તથા ચરણુ એટલે સયમ પ્રક્રિયા, તે સર્વની શક્તિ પોતાના આત્મામા જાણુ

પરમાર્થ

જાણે એમ પ્રશ્ન હોય કે જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર તે શુ ? અને શુદ્ધ આત્માનુભવ તે શુ ? તેનો જવાબ આ ગાથામા આપ્યો છે

દૃષ્ટાત એવુ છે કે, જેમ તારા, નક્ષત્રો, ગ્રહો અને ચદ્રમા, એ જૂદી જૂદી જાતના પ્રકાશક પદાર્થો છે, છતા કોઇ એમ પૂછે કે, તારા નક્ષત્રો, ગ્રહો અને ચદ્રમાની જ્યોતિ સૂર્યની જ્યોતિથી ભિન્ન છે કે કેમ ? તેનો જવાબ એટલો કે એ સઘળી જ્યોતિઓનો સૂર્યની જ્યોતિમા અતર્ભાવ થાય છે, તેમ જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રનો પણુ આત્માની ગુણુરૂપી શક્તિમા અતર્ભાવ થાય છે અર્થાત્ આત્માના ગુણુથી જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર ભિન્ન નથી, તેથી તે આત્માની શક્તિરૂપ છે હે આનદઘનજી ! જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને આત્માની શક્તિરૂપ ધારો આત્મામા આનદ વીર્યરૂપ જેમ શક્તિ છે, તેમ જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રને પણ આત્માની શક્તિ જાણવી

भारी पीळो चीकणो, कनक अनेक तरग रे,
पर्याय दृष्टि न दिजीए, एकज कनक अभंग रे. धरम० ४

શબ્દાર્થ.

ભારી પીળો ચીકણો=વજનમા ભારી, રગે પીળુ, અને ગુણે ચીકાસદાર-ટકાઉ (એમ), કનક=સોનુ, (તેના) અનેક=ઘણા, તરગરે=

તર ગો–પ્રકારો કે વિશેષણોવાળુ છે (પણ જો) પર્યાયદ્રષ્ટિ=પર્યાયાપેક્ષી દર્શન–પર્યાયાવલોકન, ન દીજીએ=ન કરીએ (તો) એકજ કનક અભંગરે=(દ્રવ્યરૂપે) તે એક અખંડ સોનુ દેખાય રહે છે

ભાવાર્થ.

સુવર્ણમા ભારીપણુ, પીળાશ તથા ચીકાશ વિગેરે અનેક પ્રકારો દેખાય છે, પણ તે ઉપર કહેલા સુવર્ણના પર્યાયોપર જો દૃષ્ટિ ન કરીએ તો તે દ્રવ્યરૂપે ફક્ત એક અખંડ સોનુ જ દેખાઇ રહે છે

પરમાર્થ

જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર ઉપર દૃષ્ટિ રાખીએ છીએ તો આત્માના ગુણો જુદા જુદા ભાસે છે પણ જેમ સોનામા ભારીપણુ પીળાશ અને ચીકાશ નામના જે ગુણો છે તે સોનારૂપ છે એટલે સોનાથી ભિન્ન નથી તે તરફ નજર ન રાખીએ તો એક સુવર્ણ માત્રજ દેખાય છે, તેમ દર્શન જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ પણ આત્મારૂપેજ છે આત્માના અનુભવથી તે કંઈ ભિન્ન નથી.

दरसन ज्ञान चरणथकी, अलख सरूप अनेक रे
निरविकल्प रस पीजिये, शुद्ध निरजन एक रे धरम० ५

શબ્દાર્થ

દરસન જ્ઞાન ચરણથકી=(પૂર્વોક્ત દૃષ્ટાંતે પર્યાયાપેક્ષા લેતા) જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપે (આત્મા) અલખ સરૂપ=નહિ લખાય સ્વરૂપ જેનુ એવો, (છતા) અનેકરે=અનેકરૂપ છે, (અને જો) નિરવિકલ્પરસ=નિર્વિકલ્પ–વિકલ્પ રહિત શાંતભાવ રૂપ રસ, પીજીએ=પીવામા આવે–એટલે કે, નિર્વિકલ્પ શાંતરસ ભરપૂર દ્રષ્ટિથી જોવામા આવે તો, (આત્મા) શુદ્ધ=નિરાવરણ, નિરજન=નિર્લેપ (અને) એકરે=એકરૂપ છે

ભાવાર્થ

દર્શન એટલે સામાન્ય ઉપયોગ રૂપ આ ઠેકાણે કેવળ દર્શન સમજવુ જ્ઞાન એટલે વિશેષઉપયોગ રૂપ કેવળજ્ઞાન, અને ચરણ એટલે ક્ષાયિક ચારિત્ર તે નર્વેથી જોઈએ તો આત્માનુ સ્વરૂપ અનેક રીતે ભાસે છે પણ જો વિકલ્પો વિનાનો શાન્તભાવરૂપ રસ પીએ તો તે આત્મા નિર્મળ, કર્મરૂપી કાળાશ વિનાનો અને એક પરમાત્મરૂપ ભાસશે

પરમાર્થ

જો કેવળ દર્શન, કેવળ જ્ઞાન અને ક્ષાયિક ચારિત્ર-એ રૂપે પરમાત્માને જોઇએ તો અનખ એવા આત્માના અથવા પરમાત્માના અનેક રૂપો ભાસે છે વળી દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર શિવાય પણ આત્માના અનતા ગુણો છે, જેવાકે અકળ, અજર, અમર, અનખ વિગેરે ઘણાગુણો છે તે ગુણોની અને પર્યાયોની અપેક્ષાએ અનેક સ્વરૂપો થઈ શકશે, પણ આ ગુણો અને પર્યાયો તરફ નજર ન કરતા શુદ્ધ અને નિરંજન એવો એક પરમાત્મા દેખાય છે

परमारथ पंथ जे कहे, ते रजे एक तत रे,
व्यवहारे लख जे रहे, तेहना भेद अनत रे धरम० ६

શબ્દાર્થ

પરમારથ પથ=પરમાર્થનો માર્ગ—નિશ્ચયનો માર્ગ, જે=જે પુરૂષો, કહે=જણાવે છે, તે=તે પુરૂષો, રજે=રીઝે છે, એકતતરે=એકતત્ર—આત્મતત્ર—સ્વાતત્ર્ય (તેમાજ) અથવા એક અદ્વિતીય શુદ્ધાત્મપણુ (તેની) તત=ચિતા —એકાત્મ વિચાર, (તેણે કરીનેજ રીઝે છે)

(અને) વ્યવહારે=વ્યવહારથી, લખ=લક્ષ્ય, જે રહે=જે રાખવામાં આવે, (તેના ધોરણે તો) તેહના=આત્માના, ભેદ અનતરે=અનત આત્માઓ દેખાય છે.

ભાવાર્થ.

ઉત્કૃષ્ટ અર્થ અથવા કાર્યકારી ખરેખરો અર્થ અથવા નિશ્ચય નયનો માર્ગ, જે કોઇ કથન કરે તે પરમાર્થ માર્ગ કહેનાર, વિકલ્પરહિત એક શુદ્ધ આત્મતત્વથી જ ખુશી થાય

અને વ્યવહારની નજરે જે જાણવુ રહ્યુ, તેના—આત્માના દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, અજર, અમર, અવ્યાબાધ વિગેરે અનત ભેદો થાય

પરમાર્થ

આ સ્તવનનો જ્ઞાનસાગરજી મહારાજ કૃત જે બાળાવબોધ છે, તેમા નીચે પ્રમાણે અર્થ કર્યો છે

જેઓ એકાત રાગી છે તેઓ ઉત્કૃષ્ટ માર્ગ કહે છે આ ઉત્કૃષ્ટ માર્ગ કહેનારને એક નિશ્ચય નયવાદી જાણવા

બીજા વ્યવહારપર લક્ષ્ય રાખનાર એવા વ્યવહારનયવાદીના અનત ભેદો છે—તેમના ઘણા ભેદો છે

વ્યવહાર નયને લઈને, આત્મામા તેના ગુણ અને પર્યાયને લઈને ભેદની કલ્પના થાય છે વાસ્તવિક પરમાર્થથી જોતા શુદ્ધ આત્મામા ભેદ ભાસતો નથી

તેથી વ્યવહારથી વિચારનાર અને નિશ્ચય નયથી વિચાર કરનારાના ભેદ બેને આ ગાથામા બતાવી તેઓ કેવી રીતે આત્માને જાણે છે તે બતાવ્યુ છે

નિશ્ચય નયની અથવા પરમાર્થની દૃષ્ટિથી જોતા ભેદની કલ્પના રહિત શુદ્ધ એક આત્મા, અને વ્યવહારથી ગુણ પર્યાયની અપેક્ષા લઈને અનંત ભેદયુક્ત આત્મા ભાસે છે

व्यवहारे लख दोहिलो, काई न आवे हाथ रे,
शुद्ध नय थापना सेवता, नवी रहे दुविधा साथ रे धरम० ७

શબ્દાર્થ

વ્યવહારે=વ્યવહાર નયે, લખ=લક્ષ્ય, દોહિલો=(સચ્ચિદાનંદ રૂપ તત્ત્વ) દુર્લક્ષ્ય રહેલ છે, (તેથી) કાઇ=કંઈપણ (મંગીન લાભ) ન આવે હાથરે=હાથમા આવી શકતો નથી=પ્રાપ્ત થતો નથી (કિંતુ) શુદ્ધ નય=નિશ્ચય નય (તેની) થાપના=સ્થાપના—દૃઢ ચિંતના, (તેને) સેવતા= જારી—કાયમ રાખતા, નવી રહે=રહે નહિ, દુવિધા=બે પણુ (તેનો) સાથ= સંઘાત—જડ ચૈતન્યનો સહભાવ (અર્થાત્ આત્મા જડ પુદ્‌ગલોથી અલગ થઇ શુદ્ધાત્મ ભાવ પામે) અથવા દુવિધા એટલે બે પણુ—જુદાઇ, સાથ— એટલે તમારા સાથે મારી જુદાઇ ન રહે

ભાવાર્થ.

ક્રિયાકાંડાદિક પ્રવૃત્તિરૂપ ક્રિયાથી અથવા વ્યવહાર નયે જાણે—શીખે તે મહાકષ્ટે જાણે (અને પાળે તો પણ) કંઇ પણ તત્ત્વ હાથમા આવે નહીં પણ નિશ્ચય નયની કાર્યકારી થાપનાને આદરતા થકા દ્વિધાભાવ એટલે જડ ચૈતન્યના મેળાપ ન રહે, અર્થાત્ શુદ્ધ આત્મપણુ પામે

પરમાર્થ

ઉપર જે બે ભેદોથી આત્માના જાણનાર કહ્યા, તેમા મુમુક્ષુઓએ વિશેષતાએ કયા પ્રકારથી વર્તવું તેનો ખુલાસો કરવા રૂપ આ ગાથાનુ કથન છે

જે મુમુક્ષુ થઈ માત્ર સ્થવિર ગુરુએ પ્રવર્તાવેલી બાહ્ય તપ સંયમ પ્રમુખ કષ્ટક્રિયા જોઈ તે શીખે અને તેવી રીતે પ્રવર્તવામા આખી જીંદગી સુધી પ્રયત્ન કરે તોપણ તેટલાથીજ તેને આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થતી નથી ફક્ત વ્યવહારનીજ કષ્ટક્રિયા કર્યા કરે તો જન્માન્ત સુધી કંઇ પણ તત્ત્વ મળવાનુ નથી ત્યારે શુ કરવુ ? એવો પ્રશ્ન થાય તો તેનો જવાબ એવો છે કે નિશ્ચયનયનુ

સેવન કરવુ શુદ્ધ નયે આત્મામા ભેદ નથી તે કર્મોપાધિથી રહિત શુદ્ધ નિર્મળ છે એમ જાણવુ, અને કર્મોપાધિથી રહિત થવાય એવી જે ક્રિયા, તે શુદ્ધ નયના સ્થાપના અને તે સ્થાપનાનુ સેવન કરવુ, કે જેથી આત્મા આત્મસ્વરૂપને પામશે અને તેમા દુવિધાનો સાથ એટલે દ્વૈત અથવા દ્વિધાભાનીપણાની કલ્પના રહેશે નહિ. વળી શ્રી અરનાથ ભગવાનનો ધર્મ ત્યારે કાંઈ શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપી છે એમ ભાસશે

एक पखी लख प्रीतनी, तुम साथे जगनाथ रे,
कृपा करीने राखजो, चरण तमे ग्रही हाथ रे. ध० ८

શબ્દાર્થ.

એકપખી=એક મ્હારાજ પક્ષની, લખ=ઉત્કંઠા, પ્રીતની=પ્રીતિ કરવાની, તુમસાથ=તમારા સાથે, (છે તેને) જગનાથરે=હે જગન્નાથ !–જગતના યોગ ક્ષેમ કરનાર દેવ ! કૃપા કરીને=કરૂણા કરીને રાખજો, રાખજો=રહેવા દેજો, ચરણ તળે=(તમારા) ચરણનીચે–પગ નીચે ગ્રહી હાથરે=(મારો) હાથ ગ્રહણ કરીને.

ભાવાર્થ

હે જગતના સ્વામી એવા શ્રી અરનાથ ભગવાન્ ! મારી આપની સાથેની એક તરફનીજ પ્રીતિ જાણીને, મારા ઉપર કૃપા કરીને, મારો હાથ પકડીને આપના ચરણ કમળ નીચે તે હાથને રાખજો

પરમાર્થ

ઉપર પ્રમાણે શુદ્ધ નયથી વિચારતા તો જેવા આપ શુદ્ધાત્મા છો તેવા હુ પણ શુદ્ધાત્મા છુ તોપણ વિભાવથી હુ રાગના વશમા છુ, અને આપ નિરાગી છો હુ દ્વેષી છુ અને આપ અદ્વેષી છો, ઇત્યાદિક આપનામા અને મારામા ઘણો અંતર છે

" સમાને શોભતે પ્રીતિ " એ રીતે તો વેર, વિવાહ અને પ્રીતિ તે સરખા સાથે કરવાથી જ શોભે છે એવી રીતની લોકોક્તિ પ્રમાણે મારાથી આપની સાથે પ્રીતિ થાય નહીં અને તેમા પણ વળી આપ નિરીચ્છક અને પૂર્ણ પરમાનન્દમય છો, અને હુ જગતના (વિષયોનો) ભિખારી છુ તો પછી મારી અને આપની પ્રીતિની તો વાતજ શી ? અને તે હેતુથી મારી આ એક પક્ષની પ્રીતિ છે, હુ પ્રીતિ કરવાનો ઇચ્છક છુ, અને આપ નિરીચ્છક છો, એટલે તે એકલી એકપક્ષની પ્રીતિ થઇ, તેથી વધારે તો શુ કહુ ? પણ આપ કૃપા કરી, ભવસાગરમા તણાતા મને હાથ પકડી આપના ચરણ નીચે રાખજો, અર્થાત્ મને આપના ચરણકમળનુ શરણ

આપજો અને આપની સમીપ રાખજો એટલે હું ત્યાં રહી શકું. જો કે પ્રભુ નિરાગી છે, અરૂપી છે, તોપણ ભક્તો તેમને ગમે તેવી વિનંતિ કરી શકે છે, માટે આ ભક્તિનું વચન હોવાથી દૂષિત નથી.

चक्री धरम तीरथतणो, तीरथ फळ तत साररे,
तीरथ सेवे ते लहे, आनदघन निरधाररे   ध० ९

શબ્દાર્થ.

ચક્રી=ચક્રવર્તી, ધરમતીરથતણો=ધર્મરૂપ તીર્થના– (એટલે કે તમે ધર્મરૂપ તીર્થના ચક્રવર્તી રાજા છો) (હવે) તીરથ ફળ=તીર્થનું ફળ (શું છે ? તો કે) તતસારરે=તત્ત્વસાર–ઉત્તમ વસ્તુની પ્રાપ્તિરૂપ છે (માટે) તીરથ =(તમારૂં) ધર્મતીર્થ જે, સેવે=આરાધે, તે=તે પુરૂષ, લહે=પામે, આનંદઘન=ભરપૂર આનંદ, નિરધારરે=નક્કી

ભાવાર્થ

દુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણીઓને બચાવે અર્થાત ધારી રાખે તે ધર્મ, અને જેનાથી આ સંસારરૂપી સમુદ્રને તરીએ તે તીર્થ તેના તમે ચક્રવર્તી–રાજા છો. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ કહેવાય છે ભગવાન્ તે તીર્થના ફળ રૂપ, તત્ત્વરૂપ તથા સારરૂપ છે એવા તીર્થની જે સેવા કરે, એટલે તેમના કહ્યા પ્રમાણે વર્તે, તે ખરેખર આનંદના સમૂહરૂપ મુક્તતા પામે, એટલે મુક્ત થાય

પરમાર્થ

આ શ્રી અરનાથ ભગવાન્ સમગ્ર ધર્મરૂપ તીર્થના ચક્રવર્તી છે એમણે બીજા ધર્મોનો જય કર્યો છે બીજાઓ કે જેઓ પ્રાણીઓને ધર્મ વગરની દુર્ગતિમાં પડતા બચાવવાનો દાવો કરી ધર્મ કહેવરાવે છે તેવા સમસ્ત ધર્મોનો પરાજય કરી તાને ચક્રવર્તીની પદવી ગ્રહણ કરી છે તેથી આ સંસારસમુદ્રથી ખરેખર તારનાર ભગવાન છે

વળી ધર્મરૂપ તીર્થ એટલે સંઘ કે જે સાધુ, સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકારૂપ છે તેમાં પણ પ્રભુ એ ધર્મરૂપ વૃક્ષના ફળરૂપ છે તથી તે સંઘમાં મુખ્ય હોવાથી પ્રભુ શ્રી સંઘમાં સારરૂપ છે

જે તીર્થમાં આવા પ્રભુ છે તે તીર્થનું જે સેવન કરે તે નિશ્ચયે કરીને મુક્ત થાય એમ શ્રી આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે અથવા આનંદનો સમૂહ પામે એવો એનો અર્થ છે

—❦—

શ્રી મલ્લિનાથ જિનસ્તવન.

सेवक किम अवगणिये हो, मल्लिजिन! ए अब शोभा सारी;
अवर जेहने आदर अति दीये, तेहने मूल निवारी हो म० १

શબ્દાર્થ

સેવક=સેવા કરનાર–સાથે રહેનાર, (તેને) કિમ=શી રીતે ? અવગણિયે, અવગણો છો, હે ! મલ્લિજિન=હે મલ્લિનાથ નામના ઓગણીશમા જિનેશ્વર ! એ=આ સેવકની અવગણના કરવી તે (શું ?) અબ=અત્યારે, શોભા સારી=સારી શોભા ગણાશે ? અવર=સાધારણ જનો, જેહને=જેમને, આદર અતિ દીયે=અતિ સત્કાર આપે, તેહને=તેમને (તમે) મૂળ નિવારી હો–મૂળથી રૂખસદ આપી દીધી છે

ભાવાર્થ.

હે શ્રી મલ્લિનાથ પ્રભુ ! આપનો દાસ એવો હું, તેની અવગણના એટલે ઉપેક્ષા આપ કેમ કરો છો ? શું આપની તેથી સારી શોભા કહેવાય છે ? (અરે ! પણ આપનો તો માર્ગજ જૂદો છે) જે તૃષ્ણાને બીજાઓ ઘણો આદરસત્કાર આપે છે, તે તૃષ્ણાને આપે તો જડમૂળમાંથી ઉખેડી નાખેલી છે

પરમાર્થ

હે શ્રી મલ્લિનાથ પ્રભુ ! હું કે જે આપનો દાસ છું, તેને આપ કેમ ઉવેખી મૂકો છો ? આ તે શું સારી શોભા કહેવાય કે 'સ્વામી દાસને ઉવેખી મૂકે ?' (આ વચન માર્મિક જેવું છે) અથવા આપ આ કેવળજ્ઞાન, કેવળ દર્શન, તથા ક્ષાયક ચારિત્ર૫ લક્ષ્મી પામ્યા, તે શોભા બહુ સારી છે તો પણ હવે આપ સેવકના કેમ ઉપેક્ષા કરો છો ? જ્યારે સ્વામીને કાંઇક વિશેષ લાભ થાય, ત્યારે સ્વામી પ્રથમ પોતાના સ્વજન સેવકાદિકોને કાંઇ પણ આપે, તેમ આપને અનંત સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઇ છે તો મને પણ આ વખતે તેમાંથી કાંઇક આપવું જોઇએ, તે ન આપતા, આપનો જે હું ખરો સેવક છું, તેની આપ કેમ અવગણના કરો છો ?

અરે ! પણ આપનો માર્ગજ જૂદો છે તૃષ્ણા–આશાને જ્યારે બીજાઓ અતિશય માન આપે છે, ત્યારે આપે તેને મૂળમાંથી કહાડી નાખી છે એટલે ચારિત્ર ગ્રહણ કરતી વખતે સર્વ

આશા-તૃષ્ણાનો સંગ છોડ્યો છે, એટલું જ નહીં પણ બારમે ગુણસ્થાનકે પહોંચ્યા પછી તો આપ મુક્તિની આશા પણ છોડી છે

ज्ञानस्वरूप अनादि तुमारु, तेह लीधुं तमे ताणी,
जुवो अज्ञानदशा रीसावी, जातां काण न आणी हो म० २

શબ્દાર્થ

જ્ઞાન=ચેતના-ઉપયોગ (તદ્રૂપ) સ્વરૂપ=સ્વભાવ, અનાદિ=અનાદિકાળનું તુમારૂ=તમારૂ (હતુ) તેહ=તે, લીધુ તમે તાણી=તમે ખેંચી લીધુ, (એથી) જુવો=જોઇ લ્યો છે, અજ્ઞાનદશા=અજ્ઞાનાવસ્થા-જ્ઞાનાવરણીય કર્મની પ્રકૃતિ, (તેને) રીસાવી=તમે રીસાવી દીધી, (એટલે તે તમારાથી રીસાઇને દૂર નાઠી) (અને તેને) જાતા=નાસતી જતી જોતા થકા, કાણ=કથાવિશેષ-માંદગીરી માટે બોલતી કથા (તે પણ તમે) ન આણી=ન બેસાડી

ભાવાર્થ

પ્રભુના બોધરૂપી જે આપનું અનાદિકાળનું સ્વરૂપ હતું તે સ્વરૂપને તમોએ ખેંચી લીધુ, તેથી જુઓ કે આપની જ્ઞાનવિનાની જે દશા, અથવા જ્ઞાનાવરણીય કર્મના આવરણવાળી જે આત્માની સ્થિતિ તે રીસાઇ ખેદ પામીને ચાલી ગઈ, અને તેને જાતી વેળાએ મર્યાદામાં એટલે અસલ સ્થિતિમાં ન આણી, અર્થાત્ પાછી ન બોલાવી

પરમાર્થ

વળી કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થયું તેથી શું થયું ? તે જણાવે છે કે હે પ્રભુ ! આપે આપનું અનાદિથી [illegible] જે જ્ઞાનસ્વરૂપ તે તાણી લીધું તેથી આપની પ્રથમની અનાદિ કાળની જે અજ્ઞાન દશારૂપ સ્ત્રી હતી તે રીસાઇ ગઇ અને આત્મામાંથી દૂર થવા લાગી આવે વખતે પણ આપે તેને જવા દીધી અને પાછી તે અજ્ઞાન દશાને મૂળ મર્યાદામાં પાછી આણી નહિ તેના તરફ એટલે અનંત કાળની આપની અજ્ઞાન દશારૂપી સ્ત્રી તરફ આપે લક્ષ્ય જ આપ્યું નહિ. આવી રીતે આપના પૂર્વ સંબંધીઓની આપ ઉપેક્ષા કરો છો

निद्रा सुपन जागर, उजागरता, तुरियावस्था आवी,
निद्रा सुपन दशा रीसाणी, जाणी न नाथ मनावी हो म० ३

શબ્દાર્થ.

નિદ્રા=સુષુપ્તદશા, સુપન=સ્વપ્નદશા, જાગર=જાગૃતદશા, ઉજાગરતા=વિશેષ જાગૃત દશા–સમાધિ, (એમ ચાર દશાઓ છે, તેમાંથી તમને જ્યારે) તુરિયાવસ્થા=તુર્યાવસ્થા–સમાધ નામની ચોથી દશા, આવી=પ્રાપ્ત થઇ, (ત્યારે) નિદ્રા સુપનદશા=નિદ્રા દશા અને સ્વપ્નદશા, રીસાણી=રીસાઇને ચાલતી થઇ (તે) જાણી=જાણતા થકા પણ, ન નાથ મનાવી હો=હે નાથ ! તમે તેને મનાવી–પટાવી નહિ

ભાવાર્થ.

ઉંઘ, ઉંઘતા સ્વપ્ન થાય છે તે, જાગૃતપણું અને વિશેષ જાગૃતપણું, એવી રીતની ચારે દશાઓ દરેક આત્મામાં હોય છે, તેમાંથી હે પ્રભુ ! આપને અત્યંત જાગૃત દશારૂપ ચોથી અવસ્થા પ્રાપ્ત થઇ છે, તેથી નિદ્રા અને સ્વપ્નદશાવાળી સ્થિતિ, જાણે એમ જાણીને આપનાથી રીસાઇ ગઇ હોય નહિ કે સ્વામીએ (મને) મનાવી નહિ

પરમાર્થ

દર્શનાવરણી કર્મથી જે અજ્ઞાનતા રૂપ ઉંઘ આવે છે તે ઉંઘવાળી સ્થિતિ તે નિદ્રા દશા

ઉંઘ આવી હોય તે વખતે કંઠમાં રહેલી અનુભવા નાડીમાં બહારના અનુભવેલા પદાર્થો જોવામાં અને અનુભવવામાં આવે છે આ ઉંઘના અંતર્ગતની જે દશા તેને સ્વપ્નદશા કહે છે આ બન્ને દશાઓ અજ્ઞાનરૂપ છે ત્યાર પછીની ત્રીજી દશા તે જાગૃત અવસ્થા જેમાં આત્મામાં પોતાનું જ્ઞાન હોય છે તે સ્થિતિને જાગૃત દશા કહે છે તેરમે ગુણસ્થાનકે આ દશા સંપૂર્ણ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારપછી ચૌદમા ગુણસ્થાનના અંતથી સિદ્ધપણામાં હમેશા ઉજાગર દશા હોય છે આ દશામાં આત્મામાં અખંડ ચૈતન્યપદ અને સંપૂર્ણ જ્ઞાયકપણું હોય છે

હે પ્રભુ ! આપને ચોથી દશા પ્રાપ્ત થઇ છે એટલે આપને પરમ ઉજાગરદશા પ્રાપ્ત થઇ છે તેથી આપની પૂર્વની નિદ્રાદશા તથા સ્વપ્ન દશારૂપ સ્ત્રીઓને આપે મનાવી નહિ એમ તે બન્ને દશારૂપ સ્ત્રીઓએ જાણ્યું તેથી તે બન્ને દશારૂપ સ્ત્રીઓ આપનાથી રીસાઇને જતી રહી આપે તેમને પણ સ્વરૂપમાં અંતરાયકારક જાણી તેમની અવગણના કરી છે

સમકિત સાથે સગાઈ કીધી, સપરિવારસું ગાઢી;
મિથ્યામતિ અપરાધણ જાણી, ઘરથી બાહિર કાઢી હો. મ૦ ૪

શબ્દાર્થ.

સમકિત=સમ્યકત્વ–સાચાની શ્રદ્ધા, (તેની) સાથે=સંઘાતે, સગાઈ કીધી=સગપણ કર્યું, (સગાઈ તે કેવી ? તો કે) સપરિવારસુ=સમ્યક્ત્વનો પરિવાર તે શમ, સંવેગ, નિર્વેદ અનુકંપા અને આસ્તિકય, તેણે કરી સહિત તે સપરિવાર એવા સપરિવાર સમ્યકત્વની સાથે, ગાઢી=મજબૂત (સગાઈ કરી છે) (અને) મિથ્યામતિ=અસત્યબુદ્ધિ, (તેને) અપરાધણ=અપરાધ કરનારી, જાણી=સમજીને, (તેને તમે) ઘરથી=આત્મરૂપ મંદિરથી, બાહિર કાઢી=દૂર કાઢી મૂકી છે

ભાવાર્થ

ઉપશમ વિવેક અને સંવરરૂપ અથવા યથાર્થ વસ્તુસ્વભાવના જ્ઞાનરૂપ જે સમ્યકત્વ તેની સાથે તેના પરિવાર સહિત મજબૂત સગાઈ કરી છે, અને મિથ્યામતિ એટલે ખોટી બુદ્ધિને આપ ગુન્હેગાર જાણીને ઘરમાંથી બહાર કાઢી મેલી છે

પરમાર્થ

વળી હે પ્રભુ ! સમકિત અને તેના પરિવાર રૂપ એવા ઉપશમ સંવર અને વિવેકાદિ સાથે આપે અત્યંત પ્રીતિ કરી અને ખોટી બુદ્ધિ જે મિથ્યામતિ તેને અપરાધી જાણીને ઘરમાંથી બહાર કાઢી મેલી આ મિથ્યાત્વમતિરૂપ સ્ત્રીની પણ આપે અનાદિના પ્રીતે તેને આ માહરી ઘરમાંથી દૂર કરી છે

हास्य अरति रति शोक दुगछा, भय पामर करसाली,
नोकषाय गजश्रेणि चढता, श्वानतणी गति झाली हो म० ५

શબ્દાર્થ

હાસ્ય=હસવું તે, અરતિ=ચિત્તમાં થતો ઉદ્વેગ–અસુખ, રતિ=પ્રીતિ, શોક=દિલગિરી, દુગંછા=માનસિક ગ્લાનિ, ભય=બીક, પામર કરસાલી=હલકી હડસાલી–ત્રણ દાતા વાળી દંતાલી–એટલે કે સ્ત્રીવેદ, પુરૂષવેદ, નપુંસકવેદરૂપ–કર્મરૂપ કરસણમાં મંદવાર દંતાલી, (એમ એકંદર નવ) નોકષાય=કષાયના મુખ્ય ભેદો નહિ, પણ પેટા ભેદો–નવ કષાયો, (તમણે) ગજ=હાથી–હાથી માફક બળવાન તમારા આત્મા, (તેને) શ્રેણિ ચઢતા=ક્ષપક શ્રે-

ણિએ ચઢતો જોઇ, શ્વાનતણી=કુતરાની, ગતિ=ગત-રીત, ઝાલીહો=પકડી (અર્થાત જેમ હાથીને ઉંચે ચઢતો જોઈ કુતરા ભસીને નાસતા રહે, તેમ નોકષાયો પણ તમને ક્ષપકશ્રેણિમા ચઢતા જોઈ એક પછી એક નાશીને દૂર થાય છે)

ભાવાર્થ.

હાસ્ય એટલે હસવુ તે, અરતિ અટલે પીડા અથવા અપ્રીતિ, રતિ એટલે પ્રીતિ, શોક તે ઇષ્ટ વસ્તુના વિયોગથી અને અનિષ્ટ વસ્તુના સયોગથી થતો ખેદ, વસ્તુનુ બિભ સ્વરૂપ દેખી તેનાપર થતી અપ્રીતિરૂપ સ્થિતિ તે દુગચ્છા, બ્હીવુ તે ભય, તથા પુરૂષવેદ, સ્ત્રીવેદ અને નપુસકવેદ એ નવ નોકષાય કહેવાય છે તે નવે નોકષાયો ક્રોધ, માન, માયા અને લોભથી નબળા છે, માટે તમને પામર કહ્યા છે વળી તેઓ કર્મરૂપ કરસણ (ખેતી) થવામા મદદગાર છે તેથી કરસાલી કહેવાય છે

હવે હે પ્રભુ ! આપ જ્યારે ક્ષપકશ્રેણિરૂપ હાથીપર ચઢ્યા ત્યારે તે નવે નોકષાયોએ કુતરાની રીતિ અગીકાર કરી, અર્થાત્ તેઓ કુતરાઓની પેઠે ભસીને નાશી ગયા

પરમાર્થ

હે પ્રભુ ! જ્યારે આપ ક્ષપકશ્રેણિરૂપ કર્મોનો ક્ષય કરવાના માગવિશેષમા પ્રવર્ત્યા અને જ્યારે ક્ષપકશ્રેણિએ ચઢવાનુ શરૂ કર્યુ અર્થાત ક્ષપકશ્રેણિરૂપ ગજ ઉપર જ્યારે આપ આરૂઢ થયા ત્યારે આ હાસ્ય, રતિ, અરતિ શોક, દુગછા, ભય તથા જેનાથી સ્ત્રી ભોગવવાની ઇચ્છા થાય તે પુરૂષવેદ અને જેનાથી પુરૂષ સાથે ભોગ ભોગવવાની ઇચ્છા થાય તે સ્ત્રીવેદ અને જેનાથી પુરૂષ અને સ્ત્રી બન્ને સાથે ભોગ ભોગવવાની ઇચ્છા થાય તે નપુસકવેદ, એમ એકદર નવ થયા તે નવ નોકષાયો છે તેઓએ શ્વાનની રીતિ આચરી

જેમ હાથી ગજગતિએ ગમન કરતો જતો હોય, અને તેની પાછળ શ્વાન ભસે પણ તેનાથી કંઇ થઇ શકે નહિ, તેમ આ પામર નોકષાયોથી આપને ક્ષપકશ્રેણિરૂપ ગજ ઉપર થઇ, કર્મનો ક્ષય કરવારૂપ કાર્ય કરતા પ્રતિબધ કે અટકાવ થઇ શક્યુ નહી

જો કષાયોનુ જોર હોય તો, આ નોકષાયો પણ કઇ બળવાન બની શકે કારણ કે કષાયો સામર્થ્યવાન છે, પણ આપે તો પ્રથમથીજ ચારે કષાયોનો નાશ કર્યો છે, એટલે તેના વિના આ પામર નોકષાયોનુ કઇ ચાલતુ નથી

रागद्वेष अविरतिनी परिणति, ए चरणमोहना योधा,
वीतराग परिणति परिणमतां, उठी नाठा बोधा म० ६

શબ્દાર્થ

રાગ=અનુકૂળ સંયોગોપર પ્રીતિ, દ્વેષ=પ્રતિકૂળ સંયોગોપર અપ્રીતિ, (અને) અવિરતિની પરિણતિ, જુદી ઇચ્છાઓથી વિરામ પામવું તે વિરતિ, અને નેમ ન કરવું તે અવિરતિ=તેના પરિણામ તે અવિરતિની પરિણતિ(એ) ચરણમોહના=ચરિત્ર મોહનીય કર્મરૂપ મહારાજાના યોદ્ધા=લડવૈયા–સુભટો છે, તેઓ વીતરાગપરિણતિ=વીતરાગ પરિણામ–પૂર્ણ વૈરાગ્ય પરિણામ પરિણમતા=પ્રકટી નીકળતા, ઉઠી નાઠા=ઉઠીને નાસવા માંડ્યા, બોધા=સમજુ હોવાનું ડોળ ઘાલનારા

ભાવાર્થ.

રાગ એટલે અનુકૂળ વસ્તુ ઉપર પ્રીતિ, અને દ્વેષ એટલે પ્રતિકૂળ વસ્તુ ઉપર અપ્રીતિ અને અવિરતિની સ્થિતિમાં વર્તવાનો સ્વભાવ, એ ચારિત્રમોહનીય નામના રાજાના યોદ્ધાઓ છે, પણ રાગ દ્વેષ વિનાની દશા થતાં ડહાપણનું ડોળ ધરનારા તે ચારિત્રમોહનીય રાજાના યોદ્ધાઓ ઉઠીને જતા રહ્યા

પરમાર્થ

જ્યારે ભગવાનની રાગદ્વેષ વિનાની દશા થઈ ત્યારે રાગ દ્વેષ અને અવિરતિની પરિણતિ રૂપ જે ચારિત્રનો ધ્યાન રનારા નાશ કરનારા મોહરાજાના સુભટો હતા તે જતા રહ્યા અર્થાત આત્મામાંથી દૂર થયા

આત્માને મુંઝવે–એટલે આત્માનું ભાન ભુલાવે તે મોહ આત્માના અનંત આવરણોમાંથી આ કર્મોરૂપી મુખ્ય આઠ આવરણો શ્રીજિનેશ્વર ભગવાને કહ્યા છે તે સર્વમાંથી મોહનું આવરણ વિશેષ બળવાન્ છે અને આ મોહને મદદ કરનારા કામ તથા ક્રોધાદિક બીજા સુભટો છે અને તેઓમાં સર્વથી અગ્રેસર રાગ દ્વેષ અને અવિરતિરૂપ આત્માના પરિણામો છે જ્યારે અજ્ઞાનનો નાશ થાય છે ત્યારે રાગદ્વેષનો અને અવિરતિનો પણ નાશ થાય છે તેથી ભગવાનને કહે છે કે આપના જુના–અનાદિ કાળના સંબંધી એવા રાગ–દ્વેષ અને અવિરતિની પરિણતિરૂપ યોદ્ધાની પણ આપે અવગણના કરી છે

वेदोदय कामा परिणामा, काम्यक रस सहु त्यागी,
नि कामी करुणारससागर, अनतचतुष्क पद पागी हो म० ७

શબ્દાર્થ

વેદોદય=વેદનો ઉદય, (પુરૂષવેદરૂપ કર્મપ્રકૃતિનો ઉદય—તેનાથી થતા જે) કામા પરિણામા=કામા-કામિની-સ્ત્રી તેના સબંધી અથવા કામા -કામના—સ્ત્રી ઇચ્છા, તેને લગના, અથવા કામા=કામને-કંદર્પને લગતા પરિ- ણામો (તે રૂપ) કામ્યકરસ=કામરસ, સહુ=તે બધો ત્યાગી એટલે છોડીને, નિકામી—કામના રહિત થયેલા, (અને) કરૂણા રસ=કરૂણારૂપ રસ (તેના) સાગર=સમુદ્ર (તેમજ) અનંત=(દેશ અને કાળથી) અંત વગરના એવા, ચતુષ્ક=ચોકડી—અર્થાત્ અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર અને અનંત વીર્ય, એ ચાર વસ્તુ, (તે છે જ્યાં એવું) પદ=સ્થાન (તેના) પાગી=પદાનુસારી શોધક છો

ભાવાર્થ

પુરૂષ સ્ત્રીની સાથે ભોગની ઇચ્છા કરવી તથા સ્ત્રીએ પુરૂષની સાથે ભોગની ઇચ્છા કરવી તે રુપ વાંછા, તેવી નાઠાનાળી જે સ્થિતિ, તેરૂપ જે કામ્યક રસ, તે સર્વના આપ ત્યાગી છો વળી તે તો શું ? પણ સઘળી ઇચ્છાઓના આપ ત્યાગી છો, તેથી આપ નિકામી છો, વળી દયારૂપ જે રસ કહેતા પ્રવાહી પદાર્થ, તેના સાગર એટલે સમુદ્ર છો, તેમ અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર અને અનંત વીર્યના સ્થાનકરૂપ જે મોક્ષપદ તેના પાગી એટલે પદાનુસારી શોધક છો

પરમાર્થ

જેને પુરૂષવેદનો ઉદય થયો હોય, તેના પુરૂષને સ્ત્રીસાથે ભોગની ઇચ્છા થાય અને તેજ પ્રમાણે સ્ત્રીને પુરૂષ સાથે, અને નપુંસકને આપુ ય બન્નેની સાથે, ભોગ ભોગવવાની ઇચ્છા થાય છે આ ઇચ્છાનુ પરિણામ તાણુ જે મન તેને નામ દર્શાવામાં આવે છે

હે પ્રભુ ! આનુ કામીપણુ તો નગણુ ગણુ પણ વેદના ઉદય નિવારવા જે અન્ય કામના -ઇચ્છા-ના હો તે પણ આપને નથી તેથી આપ નિકામી છો અને કરૂણારસના સાગર છો વળી અનંતચતુષ્કમય જે મોક્ષ, તેમાં આપ લીન થયેલા છો

दान विघन वारी सहु जनने, अभयदान पद दाता,
लाभ विघन जग विघन निवारक, परम लाभ रस माता. म० ८

શબ્દાર્થ

દાનવિઘન=દાન દેવામા પડતા વિઘ્નો—દાનાંતરાય કર્મ, (તેને) વારી=નિવારીને, સહુજનને=સર્વ જનોને—તમામ જંતુઓને, અભયદાનપદ=અભયદાનરૂપપદ—જીવિતદાન (તેના) દાતા=દેનાર છો, લાભવિઘન—લાભ મળવામા પડતા વિઘ્નો—લાભાંતરાય કર્મ (તેને વારીને) જગવિઘન=જગતના વિઘ્નોના, નિવારક—નિવારણ કરનાર (થઇ) પરમલાભ=(કેવળજ્ઞાન અથવા મુક્તિરૂપ) ઉત્કૃષ્ટ લાભ, (તેના) રસ=સ્વાદ, (તેમા) માતા=પુષ્ટ બનેલા છો

ભાવાર્થ.

હે પ્રભુ ! આપ દાનાંતરાય કર્મને નિવારીને સઘળા ભવ્ય જીવોને, જેનાથી ડર ન થાય એવી અભયદાનની પદવીને આપનારા છો વળી લાભાંતરાય કર્મનું નિવારણ કરીને આપ જગતના વિઘ્નોને નિવારનારા છો, તેમ અજરામર પદ રૂપ જે ઉત્કૃષ્ટ લાભ તેરૂપી રસમા આપ પુષ્ટ થયેલા છો

પરમાર્થ

દાનાંતરાય એટલે જે દાન આપવામા અંતરાય સંબંધ છે કે જેના જોરથી જો કે માલુમ પામે આપવાની વસ્તુ હોય તેમ આપવાનુ મન હોય અને પાત્ર પણ હોય તોપણ વસ્તુ અપાય નહીં એવા કર્મના સંબંધને દૂર [illegible] આપ જગતના જીવોને અભયદાન આપનારા છો તેજ પ્રમાણે વસ્તુ મેળવવામા અંતરાય જે સંબંધ [illegible] જેને લાભાંતરાય કહેવામા આવે છે તેને પણ દૂર કરવાથી આપ અનંતપણાના પરમ લાભને પામ્યા છો અને તેમા મગ્ન છો વળી જગતના જીવોને તે અંતરાય દૂર [illegible] માર્ગ બતાવનારા છો અને સર્વ જીવોને શુદ્ધબુદ્ધિથી આપ મુક્ત [illegible]

वीर्य विघन पंडित विर्ये हणी, पूरण पदवी योगी,
भोगोपभोग दोय विघन निवारी, पूरण भोग सुभोगी हो म० ९

શબ્દાર્થ.

વીર્ય વિઘન=બળ સ્ફુરવામા પડતા વિઘ્નો—વીર્યાંતરાય કર્મ (તેને) પંડિત વીર્યે=સમજદારના જોરવડે હણી=નાશ કરીને, પુરણ પદવી યોગી=પૂર્ણ—ન્યૂનતાવગરની પદવી—ઓદ્દો, (તેના) યોગી=યોગવાળા છો—સંબંધી

થયા છો ભોગોપભોગ=એકવાર ભોગવાય તે ભોગ, અને વારંવાર ભોગવાય તે ઉપભોગ, (એ) દોય=બન્નેના વિઘન=વિઘ્નો-અર્થાત્ ભોગાંતરાય કર્મ તથા ઉપભોગાંતરાય કર્મ, (તેને) નિવારી=નિવારણ કરીને, (તમે) પૂરણ ભોગ સુભોગી હો=(તીર્થંકરની ઋદ્ધિનો) જે સંપૂર્ણ ભોગ (તેના) સુભોગી= રૂડી રીતે ભોગવનાર થયા છો

ભાવાર્થ.

વીર્યની સ્ફુર્તિને અટકાવનાર જે વીર્યાંતરાય કર્મ, તેનો વિધ્વંસતારૂપી શક્તિથી નાશ કરીને, ન્યૂનતા વિનાની જે પદવી તેના સંબંધવાળા આપ થયા છો વળી ભોગાંતરાય તથા ઉપભોગાંતરાય, એમ બન્ને વિઘ્નોને દૂર કરીને, આપે સંપૂર્ણ પદવીરૂપ જે સિદ્ધપણું અથવા તીર્થંકરપણું તેને સારી રીતે ભોગવનારા થયા છો

પરમાર્થ

આ આત્મામાં અનંત શક્તિ છે અને તે શક્તિ પ ગુણને અનંતવીર્ય એવું નામ અપાય છે હે પ્રભુ ! આપે પંડિતતારૂપી શક્તિથી અજ્ઞાનતાનો નાશ કરી, જે કર્મો આપની અનંત શક્તિને રોકતા હતા, તેને દૂર કરી આપ આત્માની સંપૂર્ણ શક્તિઓ પામ્યા છો આપના જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્રથી અનંત શક્તિઓ આપનામાં પ્રગટી છે, તેથી આપ પૂર્ણ પદવી એટલે સિદ્ધપદ-તીર્થંકરપદ, તેના સંબંધવાળા એટલે યોગવાળા છો

તેજ પ્રમાણે ભોગાંતરાય અને ઉપભોગાંતરાય એ બન્નેનો નાશ કરવાથી સંપૂર્ણ ભોગોને ભોગવનાર છે

ए अढार दूषण वरजित तनु, मुनिजन वृंदे गाया,
अविरति रुपक दोष निरुपण, निरदूषण मन भाया हो म० १०

શબ્દાર્થ.

એ=પૂર્વોક્ત, અઢાર=અઢાર પ્રકારના, દૂષણ=દોષો, (તેણે કરીને) વરજિત=રહિત, તનુ=શરીર, (છે જેનું એવા તમો હોવાથી) મુનિજન= સાધુજન, (તેના વૃંદે=સમૂહે, (તમે) ગાયા=ગવાયેલા છો (વળી) અવિરતિરૂપક=હિંસાદિક આશ્રવોથી મનને નહિ રોકવું તે અવિરતિ, તે રૂપ, દોષ=દૂષણ, (તેના) નિરૂપણ=નિરૂપણ કરનાર-બતાવનાર છો, (અને જાતે) નિરદૂષણ=દૂષણ રહિત છો, (માટે) મન=મારા મનમાં, ભાયાહો=ગમો છો

ભાવાર્થ.

હે ભગવન્ ! એ પૂર્વે કહેલા અઢારે દોષથી રહિત એવું આપનું શરીર છે, તેથી વચનશક્તિને કબજે રાખનારા એવા મુનિજનોએ આપની સ્તવના કરેલી છે આ દૂષણો અવિરતિ એટલે અત્યાગના રૂપવાળા છે, એવું આપે નિરૂપણ કરેલું છે, તેથી આપ દોષ રહિત છો, એવી મારી ખાત્રી થઇ છે અને તેટલા માટે આપ મારા મનમાં સુહાયા છો, અર્થાત્ મને ગમો છો.

પરમાર્થ

હે ભગવન્ ! આ સ્તવનમાં પૂર્વે બતાવેલા એવા અઢારે દૂષણોથી આપ રહિત છો જો કે બીજે ઠેકાણે બીજા અઢાર દોષો બતાવ્યા છે તો પણ અહીં જે અઢાર દોષો બતાવ્યા છે તે નીચે પ્રમાણે છે —

૧ આશાનો ત્યાગ ૨ અજ્ઞાનનો ત્યાગ ૩ નિદ્રાનો ત્યાગ ૪ સ્વપ્નદશાનો ત્યાગ ૫ મિથ્યાત્વનો ત્યાગ ૬ હાસ્યનો ત્યાગ ૭ રતિનો ત્યાગ ૮ અરતિનો ત્યાગ ૯ શોકનો ત્યાગ, ૧૦ દુગંછાનો ત્યાગ ૧૧ રાગનો ત્યાગ ૧૨ દ્વેષનો ત્યાગ ૧૩ અવિરતિનો ત્યાગ, ૧૪ કામ્યરસનો ત્યાગ, ૧૫ દાનાંતરાયનો ત્યાગ, ૧૬ લાભાંતરાયનો ત્યાગ ૧૭ ભોગાંતરાયનો ત્યાગ, ૧૮ ઉપભોગાંતરાયનો ત્યાગ

એવી રીતના આ અઢાર દોષો આપનામાં નથી માટે હે પ્રભુ ! મુનિજનોએ આપની સ્તવના કરી છે

વળી આપે કહ્યું છે કે આ દોષો છે તે અવિરતિ રૂપ છે, અને તે દોષો આપનામાં નહિ હોવાથી આપ નિર્દૂષણ છો તેથી આપ મારા મનમાં ભાવ્યા છો

इणविध परखी मन विसरामी, जिनवर गुण जे गावे,
दीनबंधुनी महिर नजरथी, आनंदघन पद पावे हो म० १

શબ્દાર્થ

ઇણવિધ=એ રીતે, પરખી=પરીક્ષા કરીને, મનવિસરામી=મનને વિસામો આપનાર એવા, જિનવરગુણ=જિનેશ્વર ભગવાનના ગુણો, જે=જે પુરૂષ, ગાવે=વર્ણવે-બોલે, (તે પુરૂષ) દીનબંધુની=ગરીબના બેલી એવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની, મહિરનજરથી=મહેરબાનીની ભરેલી દૃષ્ટિના યોગે, આનંદઘનપદ=આનંદથી ભરપૂર સ્થાન પાવે=પામે

ભાવાર્થ.

એવી રીતે પરીક્ષા કરીને મનને વિશ્રામ પમાડનાર એવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના જેઓ ગુણ ગાય છે તેઓ અનાથના બંધુ એવા શ્રી મલ્લિનાથ પ્રભુની કૃપાદૃષ્ટિથી, અતીન્દ્રિયાનંદના સમૂહરૂપ મોક્ષપદ તેને પામે છે.

પરમાર્થ

પૂર્વે જે અઢાર દોષો કહ્યા તે કેનામાં છે? અને કોનામાં નથી? એ તપાસી જોવું અને જેનામાં તે દોષો ન હોય તેને અરિહંત ભગવાન માનવા અને તે મનને વિશ્રામ પમાડનાર છે એમ સમજવું. આવી રીતે પરીક્ષા કરીને જે જિનેશ્વર ભગવાનના ગુણો ગાય છે અથવા જે જિનેશ્વર ભગવાનની સ્તવના કરે છે તેઓ દીનબંધુ એવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના એટલે શ્રી મલ્લિનાથ મહારાજની કૃપાદૃષ્ટિવડે મોક્ષપદ પામે છે.

શ્રી આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે "[illegible]" એ ન્યાયે જિનેશ્વર ભગવાનના સ્તવના કરવા વડે જેઓ પરીક્ષા કરી પ્રભુના ગુણો ગાય છે તેમને ગુણો તરફ રાગ હોવાથી, પ્રભુના ગુણોનું અનુકરણ કરવાથી અને તેને જગવવા માટે [illegible] કરવાથી પ્રભુના ગુણો પ્રાપ્ત થાય છે અને તથા આવી સ્તવના કરનાર મુક્ત થાય છે.

શ્રી મુનિસુવ્રત જિન સ્તવન

मुनिसुव्रत जिनराज, एक मुज वीनति निसुणो मु०
आतमतत्त्व क्युं जाण्यु जगतगुरु एह विचार मुज कहियो;
आतमतत्त्व जाण्याविण निरमळ, चित्त समाधि नवि लहियो मु० १

શબ્દાર્થ

મુનિસુવ્રત=મુનિસુવ્રત નામના, જિનરાજ=વીશમા જિનેશ્વર (તમે) એક=એકાદ, મુજ=મારી, વિનતિ=અરજ, નિસુણો=સાંભળો.

આતમતત્ત્વ કયું જાણ્યું જગતગુરુ=હે જગદ્ગુરુ! આત્મતત્ત્વને (તમે) શી રીતે જાણ્યું છે? એહ વિચાર=એ બાબતનો વિચાર, મુજ=મને, કહિયે=કહો, (કારણકે) આતમતત્ત્વ જાણ્યાવિણ નિરમળ=નિર્મળ રીતે આત્મતત્ત્વ

સમજ્યા વગર, ચિત્તસમાધ=મનની શાતતા, નવિ=નજિ, લહિયે=મેળવી શકાય

ભાવાર્થ

હે શ્રી મુનિસુવ્રત નામના વીશમા તીર્થંકર ભગવાન્ ! આપ મારી એક વિનતિને બરાબર સાભળો

હે જગતના પ્રાણીઓમા નેત્ર પ્રભુ ! એ આત્મતત્ત્વ જાણવાની રીત આપ મને કહો કેમકે આત્મારૂપી મૂળ પદાર્થને જાણ્યાવિના, શુદ્ધ એવુ જે ચિત્તનુ એકાગ્રપણુ તેને હુ પામી શકતો નથી

પરમાર્થ

હે શ્રી મુનિસુવ્રત ભગવાન્ ! આપ મારી એક અરજ સાભળો અને આપે આત્મતત્ત્વ શી રીતે જાણ્યુ ? તે આત્મતત્ત્વ જાણવાનો પ્રકાર અથવા વિચાર આપ મને કૃપા કરીને કહો કેમકે આ તત્ત્વ જાણ્યાવિના નિર્મળ એવી ચિત્તની સમાધિ હુ મેળવી શકતો નથી જ્યાસુધી આત્મતત્ત્વનુ યથાર્થ જ્ઞાન થતુ નથી, ત્યા સુધી મન ઠેકાણે સ્થિર થઈ બેસતુ નથી માટે કૃપા કરીને જે રીતે આપે આત્મતત્ત્વ જાણ્યુ હોય તે રીત અથવા તે પ્રકાર આપ મને બતાવો

कोइ अबंध आतम तत माने, किरिया करतो दीसे,
क्रियातणु फळ कहो कुण भोगवे, इम पूछ्युं चित रीसे मु० २

શબ્દાર્થ

કોઇ=કેટલાક, અબધ આતમતત માને=આત્મતત્ત્વ—આત્માને અબધ—બધ વગરનો=એકાત નિર્લેપ માને છે (અને તેમ માનતા છતા,) કિરિયા કરતો દિસે–(પોતે તપોઽનુષ્ઠાનાદિ), ક્રિયાઓ કરતા દેખાય છે (હવે આત્મા અબધક હોય તો), ક્રિયાતણુ ફળ=ક્રિયાનુ ફળ, કહો=બોલો, કુણ=કોણ, ભોગવે=મેળવે, ઈમ=એ રીતે, પૃછ્યુ=પૂછતા, [તે], ચિત=ચિત્તમા—મનમા, રીસે=રીસે ભરાય છે

ભાવાર્થ

કોઈક મતવાળા આત્માને બધ વિનાનો માને છે, અને તેજ આત્મા ક્રિયા કરતો દેખાય છે ત્યા જે ક્રિયા કરે છે તેનુ ફળ કહો કે કોણ ભોગવશે ? એમ પૂછવાથી તે મનમા રીસે ભરાય છે

પરમાર્થ

કેટલાક સાંખ્ય મતવાળા અને વેદાંતીઓ આત્માને અબંધ માને છે, અને એમ કહે છે કે, આત્માને સત્વગુણ, રજોગુણ અને તમોગુણ બાધા કરતા નથી. આત્મા એટલે જે પુરુષ, તે નિર્લેપ છે

વેદાંત પણ એમ કહે છે કે બ્રહ્મમાં બંધનો સંભવ નથી બંધ, મોક્ષ એ બધું કાલ્પનિક છે બ્રહ્મ શુદ્ધ છે, તેમાં બંધનો સંભવ નથી

જો કે નિશ્ચય નયની અપેક્ષાથી આત્મામાં બંધ નથી તો પણ જિનેશ્વર ભગવાને ઉભય નયો, એટલે નિશ્ચય નય અને વ્યવહાર નય, એ બન્ને નયોને પોતપોતાની અપેક્ષાથી સત્ય કહેલા છે તેથી સાંખ્ય અને વેદાંતનું કથન સર્વથા વાસ્તવિક નથી, કારણ કે તે એકાંત છે

ઉપર કહેલા સાંખ્ય અને વેદાંતીઓ આત્માને અબંધ માનતા છતાં પણ ક્રિયા કરતા દેખાય છે તેથી હું તેમને પૂછું છું તમે આત્માને અબંધ માનો છો અને ક્રિયા કરો છો, તો કહો કે, તમારી કરેલી ક્રિયાનું ફળ કોણ ભોગવશે?

जड चेतन ए आतम एकज, स्थावर जंगम सरिखो,
सुख दु:ख संकर दूषण आवे, चित विचारजो परिखो मु० ३

શબ્દાર્થ.

જડ ચેતન=જડ અને ચૈતન્ય, એ=એ બન્ને, એકજ આતમ=એકજ આત્મા છે—અર્થાત્ જડ પણ આત્મારૂપ છે, અને ચૈતન્ય પણ આત્મારૂપ છે (તેમજ) સ્થાવર=સ્થિર રહેલા પદાર્થ, (અને) જંગમ=હાલતા ચાલતા પદાર્થ (એ બન્ને) સરિખો=સરખા છે (આવું માનીએ તો) સુખ દુ:ખ=સુખ અને દુઃખ ભોગવવામાં સંકર દૂષણ=ન્યાયપ્રસિદ્ધ સંકર દોષ, આવે=લાગુ પડશે (માટે) ચિત્ત=ચિત્તમાં, વિચારજો=(તમે) વિચારજો, અને પરિખો= પારખું—પરીક્ષા કરજો

ભાવાર્થ

જડ એટલે જેનામાં ચૈતન્ય શક્તિ નથી, તથા પોતાની મેળે જે હાલી ચાલી ન શકે, તેમજ પોતાને જાણી ન શકે, એવી અર્થાત્ સડી જાય, બળી જાય તથા ગળી જાય એવી વસ્તુ, અને ચેતન એટલે જે પોતે પોતાને જાણી શકે, સુખ દુ:ખ નો અનુભવ કરે, અને જડને સંયોગે જે જડમાં હાલવા ચાલવાની શક્તિ આપે,

પણ આત્મારૂપ છે. સ્થાવર એટલે પોતાની મેળે હાલી ચાલી ન શકે તે, અને જંગમ એટલે પોતાની મેળે હાલવા ચાલવા વિગેરેની ક્રિયા કરે તે તે બન્નેને એક સરખા માને, તેમને સુખ એટલે જે ભોગવતા જીવને આનંદ થાય તે, અને દુઃખ એટલે જે ભોગવતા જીવને કલેશ થાય તે માનતા ન્યાયમતમા કહેલુ સંકરદૂષણ આવે છે, માટે એક સરખા માનનાર એવા અદ્વૈત મતવાળાઓને કહે છે કે, તમો ચિત્તમા વિચારીને પરીક્ષા કરી જોજો

પરમાર્થ

અદ્વૈત મતમા "एकं ब्रह्म द्वितीयं नास्ति" એવુ વચન છે—એક બ્રહ્મ વિના જગતમા બીજુ કંઈ નથી સ્થાવર જંગમ વિગેરે જે કંઈ દેખાય છે, અને નથી દેખાતુ, તે એક બ્રહ્મ રૂપજ છે એમ માનનારાઓ માત્ર આ ઉપરાંત કે કેવળ જડમા અને ચૈતન્યમા ફેર ન હોય અને જે વિશિષ્ટાદ્વૈતવાળા કહે છે તેમ "एक सत्त्वगता नित्य" આ શ્રુતિને અનુસરીને સ્થાવર અને જંગમમા એક સરખો આત્મા માનતા તેઓના સુખ અને દુઃખ માનતા સંકર દૂષણ આવશે ચૈતન્યનુ સુખ દુઃખરૂપ જે કૃત કર્મ તે જડને ભોગવવુ પડે અને જડનુ દુઃખરૂપ અને સુખરૂપ કરેલુ કર્મ ચૈતન્યને ભોગવવુ પડે માટે તમો ચિત્તમા વિચાર કરીને એ જ આ મા છે, એમ પરીક્ષાપૂર્વક જોજો

સુખ અને દુઃખનુ પરસ્પર અભાવીપણુ છે જે સુખ તે દુઃખ નહિ થાય અને જે દુઃખ તે સુખ નહિ થાય તેથી આ સુખ અને દુઃખને સમાન ગણવુ એ અધિકરણ એટલે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે સુખનો કર્તા પણ સ્થાવર જંગમ અને દુઃખનો કર્તા પણ સ્થાવર જંગમ એમ થવુ અસંભવિત લાગે છે માટે વિચાર કરો

અદ્વૈતના મુખ્ય ત્રણ ભેદ છે—(૧) અદ્વૈત (૨) દ્વૈતાદ્વૈત તથા (૩) વિશિષ્ટાદ્વૈત તેમા અદ્વૈત શંકરસ્વામીના ઉપાસક છે દ્વૈતાદ્વૈત નિંબાર્કના મતાનુયાયીઓ ગણાય છે તથા વિશિષ્ટાદ્વૈત વિષ્ણુસ્વામીના ઉપાસક છે એ વેદાંતના મુખ્ય ત્રણ ફાંટાઓ છે વિષ્ણુસ્વામીના ઉપાસકો 'एक सत्त्वगता नित्य' એ શ્રુતિને અનુસારે યાવત્ માત્ર શરીરધારીઓમા એક અને પરમાત્મા વ્યાપી રહ્યો છે એમ માને છે એમનો નવો સિદ્ધાંત એવો છે કે જીવાત્મા પરમાત્મા થતો નથી પણ જીવાત્મા સેવક અને પરમાત્મા સ્વામીપણે રહે

અદ્વૈત અને વિશિષ્ટાદ્વૈતની વર્ણના માત્ર દ્વૈતાદ્વૈતની છે તેઓ કથંચિત્ સ્થાવર અને જંગમ આત્મામા ભેદ પણ માને છે અદ્વૈતમા સ્થાવર અને જંગમ સરખા માનેલા છે તેમા ભેદ નથી અને છે આમ હોવાથી ઉપર કહેલુ કે સ્થાવરથી થયેલી ક્રિયાનુ ફળ સુખ કે દુઃખરૂપ તે જંગમને ભોગવવુ જોઈએ અને જંગમનુ સ્થાવરે ભોગવવુ જોઈએ તે થતુ નથી

एक कहे नित्यज आतम तत, आतम दरसण लीनो;
कृतविनाश अकृतागम दूषण, नवि देखे मति हीणो मु० ४

શબ્દાર્થ.

એક=એક મતવાળા, કહે=બોલે છે કે, નિત્યજ આતમ તત=આત્મતત્ત્વ એકાંતે નિત્ય છે. (કેમકે આત્મા) આતમ દરસણ લીનો=સ્વસ્વરૂપ જોવા માજ નિમગ્ન રહે છે (આમ માનનારા) કૃતવિનાશ=કરેલાનો વિનાશ—અર્થાત્ પોતે કરેલા કર્મોનુ ફળ પોતાને ન મળે, તે કૃતવિનાશ[1] નામનુ દૂષણ, (અને) અકૃતાગમ દૂષણ=નહિ કરેલાનુ આવી પડવુ—અર્થાત્ પોતે જે કર્મો નથી કર્યાં, તેનુ ફળ પોતાને ભોગવવુ પડે, તે અકૃતાગમ દૂષણ-અથવા અકૃતાભ્યાગમ નામનુ દૂષણ, (એ બે દૂષણો આવે છે તે) નવિ દેખે મતિહિણો=બુદ્ધિહીન (એકાંતપક્ષી) જોઇ શકતો નથી

ભાવાર્થ.

એક મતવાળા કહે છે કે નિશ્ચયથી જેમા ફેરફાર ન થાય તેવુ, અર્થાત્ હમેશા એકજ રૂપે રહે તેવુ આત્મતત્ત્વ છે, કેમકે આત્મા પોતાના સ્વરૂપ દર્શનમા વ્યાપક છે આ પ્રમાણે કહેવાથી કરેલાનો વિશેષ પ્રકારે નાશ, અને નહિ કરેલાનુ આવવુ થાય છે તે રૂપ દૂષણને તે બુદ્ધિ વિનાનો કહેનાર દેખતો નથી.

પરમાર્થ

અદ્વૈતવાદી, તેરાપંથી, (આ તેરાપંથ એ જૈનના પેટામાનો વિભાગ છે) સમેમારીયા, નાસીટ-નસીબ મુનિના મતાનુયાયી, માગથી વિગેરે એમ માને છે કે આત્મા પોતાના સ્વરૂપમા હમેશા લીન છે અને વ ાનીઓનુ આ બાબતમા દૃષ્ટાંત છે કે જેમ સૂર્યનુ પ્રતિબિંબ પાણીના ઘડાઓમા પડે છે, તેમ બ્રહ્મનુ પ્રતિબિંબ માયામા પડે છે, પણ બ્રહ્મ પોતાના સ્વરૂપમા અખંડ એકરૂપ તદાકારપણે હમેશા લીન છે પ્રતિબિંબમા થતા વિકારોથી આત્મા અબાધિત છે આવી રીતે આત્માને અવિકૃતપણે પોતાના સ્વરૂપમા હમેશા લીન માનનારા નીચે જણાવેલી બાબતનો વિચાર કરતા નથી

કારણ વિના કાર્ય હોતુ નથી, જગતમા સુખી અને દુ ખી જે જણાય છે તેનુ મૂળ કારણ પૂર્વકૃત કર્મ છે જ્યારે આત્મા સ્વરૂપમા લીન હોય, ત્યારે તે શુભાશુભ કરણી કરી શકતો નથી, અને તેથી તે શુભાશુભનો ભોક્તા પણ થઇ શકતો નથી એટલે કર્યા વગર આત્મા જે શુભ અથવા અશુભ ભોગવે તેને અકૃતાગમદૂષણ જાણવુ, તેમજ આ સંસારમા કેટલાક વ્રત નિયમ, તપ, જપ, પરોપકાર વિગેરે શુભ તેમજ તેથી વિપરીત એટલે અશુભ કૃત્યો કરે છે, અને તે કૃત્યોનુ ફળ જો કર્તાને ન મળે તો ' કૃતવિનાશ ' (કરેલુ નિષ્ફળ ગયુ) એવી રીતે કૃતવિનાશરૂપ દૂષ

નુ પ્રાપ્ત થાય છે તેથી જેઓ આત્મદર્શનમા નિત્ય આત્માને લીન માનનાર તે, તે કૃતવિનાશ અને અકૃતાગમ દૂષણને બુદ્ધિની હિનતાથી ન દેખતા આત્માને નિત્ય સ્વરૂપમા લીન માને છે એમ જાણવુ

सौगत मत रागी कहे वादी क्षणिक ए आतम जाणो,
बंध मोक्ष सुख दुःख नवि घटे, एह विचार मन आणो मु० ५

શબ્દાર્થ

સૌગત=સુગત-બુદ્ધ (તેના), મત=માનેલો માર્ગ, (તેના) રાગી= તે ઉપર પ્રીતિ ધરનાર, કહે વાદી=વાદીઓ કહે છે કે, ક્ષણિક એ આતમ જાણો=એ આત્માને તો ક્ષણ ક્ષણમા ઉત્પન્ન થનાર જાણો—જાણવો જોઈએ (પણ આનંદઘનજી તેમને કહે છે કે જો એમ માનીએ તો), બંધ=સંસારમા કર્મો સાથે બંધાવુ, મોક્ષ=કર્મોથી છુટી અલગ થવુ, સુખ=સુખ અનુભવવુ, દુઃખ=દુઃખ અનુભવવુ, (એ તમામ વ્યવસ્થા) નવી ઘટે=ઘટી શકે નહીં, એહ વિચાર=એ તર્ક મન આણો=(તમારે), મનમા આણવો જોઇએ

ભાવાર્થ

સુગત નામના મુખ્ય બુદ્ધદેવના મતના રાગી એવા તે વાદી લોકો કહે છે કે આ આત્માને ક્ષણવાર રહેનારજ જાણો આમ કહેતા આત્મામા શુભાશુભ કર્મોનુ થતુ બંધન, કર્મમાનથી મુકાવારૂપ મુકિત, આત્મા આનંદનો અનુભવ કરે તેવી દશારૂપ સુખ, તથા જે દશામા આત્માને કંટાળો ઉપજે અર્થાત્ ખેદ ઉપજે તેવી દશારૂપ દુ ખ—તે સઘળુ સંભવી શકશે નહીં અને એવી રીતનો વિચાર જો મનમા લાવશો તો આત્માને ક્ષણિક માની શકાશે નહીં

પરમાર્થ

બુદ્ધદેવના અનુયાયીઓ એમ કહે છે કે નિત્ય એવો આત્મા છેજ નહીં પણ પંચ સ્કંધથી પ્રાણી માત્રના પ્રવૃત્તિ થાય છે તેમાનો વિજ્ઞાન સ્કંધ કે જેનાથી જ્ઞાન થાય છે તે અને બીજા સ્કંધો ક્ષણે ક્ષણે બદલાય છે એટલે ' અહં—હું ' એવુ જ્ઞાન જેને છે તેને જો બીજા મતવાળા આત્મા કહેતા હોય તો " આ હુ " એવા જ્ઞાનનો આધાર અધિકરણ વિજ્ઞાન સ્કંધ ક્ષણે ક્ષણે બદલાય છે જ્ઞાનમા ક્ષણે ક્ષણે ફેરફાર થાય છે માટે આત્મા ક્ષણ જીવનાર છે એવુ માનવ

આ ક્ષણવાર જીવવાનુ કહેનારા બુદ્ધદેવના અનુયાયીઓને નીચે પ્રમાણેનો વિચાર મનમા આણવાનુ કહે છે જો આત્મા ક્ષણવાર જીવનાર હોય, અને પ્રત્યેક ક્ષણે બદલાતો હોય તો પછી

" સુખ અને દુ ખ " એ શબ્દોજ નમમા છે કારણ કે, ક્ષણવારના સ્થિતિમા સુખનો કે દુ ખનો અનુભવ શો મભવે ? તેમજ બંધ અને મોક્ષ પણ માત્ર કલ્પનારૂપ છે એમ થશે કારણ કે ક્ષણવારમા કોઈ ક્રિયા થાય, અને તેનો બંધ પડે એ બનવું અસભવિત છે, અને જ્યારે બંધ ન હોય, ત્યારે મોક્ષ પણ શાનો ? એમ આત્માને ક્ષણિક માનતા, બંધનો, મોક્ષનો, સુખનો તથા દુ ખનો પણ અભાવ થવા જશે તેથી બુદ્ધદેવે સસારને જે દુ ખરૂપે કહ્યો છે, અને ચાર આર્યસત્ય કહી દુ ખમાથી છુટવાનો જે વિચાર કહ્યો છે તે ફોકટ જશે માટે ક્ષણવારની સ્થિતિ વાળા આત્માને માનનાથી ઉપર જણાવેલા દોષો આવે છે અને તેથી આત્મા ક્ષણિક લાગતો નથી જે બુદ્ધદેવે નેવુમા ભવમા એક પુરુષને ભાલાથી વીંધેનો અને તે કર્મ બંધાયેલું, તેના ઉદયમા બુદ્ધદેવને કાંટો વાગ્યો, એક ક્ષણવારની સ્થિતિમા પુરુષને ભાલાથી વીંધનાર આત્માએ કરેલુ કર્મ ત્યારપછી અસખ્ય આત્માઓ બદલાઈ ગયા બાદ છેલ્લા આત્માને ભોગવવુ પડે તે અન્યાયરૂપ છે કર્મ કરે બીજો અને ભોગવે બીજો એ વાત યોગ્ય નથી

વળી ઓગણપચાસ દિવસો સુધી બુદ્ધદેવે સમાધિનુ સુખ અનુભવ્યાની વાતમા પણ વિચારવા જેવુ છે કે આત્મા ક્ષણાવસ્થાયી છતા, જે સુખ અનત આત્માઓએ ભોગવ્યુ, તે બુદ્ધદેવે ભોગવ્યુ, એમ કહેવામા અસત્ય થાય છે, કેમકે તેમ કરવાની બુદ્ધદેવની આજ્ઞા નથી મતલબ કે ક્ષણિક હોવાથી તે વાત ઘટતી નથી પણ આ વાત પર્યાયના ઉપર નજર દેવાથી થાય છે

भूत चतुष्क वर्जित आतम तत, सत्ता अळगी न घटे;
अंध शकट जो नजर न देखे, तो श्युं कीजे शकटे. मु०

શબ્દાર્થ

(ચાર્વાક દર્શનાનુયાયીઓ કહે છે કે) ભૂત ચતુષ્ક=(પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ અને વાયુ એ), ચાર ભૂત, (તેણે કરી) વરજીત=તે ચારે ભૂત શિવાય આતમતત=આત્મતત્ત્વ—આત્મા નામનો પદાર્થ, (તેની) સત્તા=હૈયાતિ—હોવાપણુ, અળગી=ચારે ભૂતથી અલગ=જુદી, ન ઘટે=ઘટી શકે નહિ (અર્થાત્ ચાર ભૂતની શકિત તેજ આત્મા છે, અને તેથી જુદો આત્મા નથી, આવુ બોલનારા ઉપર આક્ષેપ કરે છે કે) અધ=આંધળો માણસ, શકટ=ગાડાંને જો=જો કદિ, નજર ન દેખે=નજરે જોઇ ન શકે, તો=ત્યારે, શ્યુ કીજે શકટે=ગાડાંથી શુ કરાય ? તેમા ગાડાનો શો વાક !

ભાવાર્થ

પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ અને વાયુ—આ ચારે ભૂતો કહેવાય છે તે ચારેને છોડીને આત્મતત્ત્વનુ હોવાપણુ જુદુ સભવતુ નથી એમ ચાર્વાક મતવાળો—

નાસ્તિકમતવાદી કહે છે (તેનાપર આનંદઘનજી મહારાજ આક્ષેપ કરે છે કે) જો 'આંધળો માણસ ગાડાને આંખે દેખી ન શકે, તો તેમા ગાડાનો શો અપરાધ છે?

પરમાર્થ

નાસ્તિક મતવાળા અથવા બૃહસ્પતિના અનુયાયીઓ એમ કહે છે કે, પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ અને વાયુરૂપી ચાર ભૂતો એકઠા થવાથી સર્વ પદાર્થો થાય છે પણ તે શિવાય "આત્મા" એવો ભિન્ન પદાર્થ છેજ નહી આ ચાર ભૂતો મળવાથીજ ચૈતન્ય શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અને જ્યારે એ ભૂતો વિખરાઇ જાય છે ત્યારે તે નષ્ટ થાય છે એવી રીતે ચાર ભૂતોથી ભિન્ન એવી આત્માની સત્તા સંભવી શકતીજ નથી આ વાત પ્રત્યક્ષ બાધકારક લાગે છે એટલે કે મુડદામા ચારે ભૂતો હોય છે છતા ચૈતન્ય હોતુ નથી એ વાત દરેકને અનુભવિત છે તેમજ જો ચાર ભૂતો મળવાથી ચૈતન્ય શક્તિ પ્રગટ થતી માનવામા આવે છે તે ચાર ભૂતોમા પૃથક્ પૃથક્ ચૈતન્ય શક્તિની સત્તા પણ દેખાતી નથી આવુ છતા પણ માનવામા આવતુ નથી તેથી કહે છે કે, આંધળો જો ગાડા જેવો સ્થૂલ પદાર્થ પણ ન જોઇ શકે તો પછી તેમા ગાડાને [illegible] કરીએ? મતલબ કે જેને દૃષ્ટિ નથી તે ગાડુ પણ નજરે ન જોઇ શકે, તેથી કઇ ગાડાનો અભાવ કે અપરાધ થતો નથી તેમ પોતે આત્મારૂપ હોવા છતા અને અનુભવમા આવતા છતા આત્મા ન માને તેનુ [illegible] કરીએ?

एम अनेक वादी मत विभ्रम, सकट पडियो न लहे;
चित्त समाध ते माटे पूछु, तुम विण तत कोई न कहे मु० ७

શબ્દાર્થ

એમ=એ રીતે, અનેક મતવાદી=જુદા જુદા મતવાદીઓના, મત વિભ્રમ=મતની ગડબડ, (તે રૂપ) સંકટ=ફાંદો, (તેમા), પડિયો=ફસાઇ પડેલો પુરૂષ, ન લહે=પામી શકે નહિ, (શુ? તો કે) ચિતસમાધ=મનની સમાધિ-મનની શાતિ, તે માટે=તે કારણે પૂછુ=હુ તમોને તત્ત્વ (શુ છે? તે) પુછુ છુ (કારણ કે,) તુમ વિણ=તમારા વિના, તત=તત્ત્વ, કોઇ ન કહે= કોઇ કહી શકે તેમ નથી

ભાવાર્થ

આ પૂર્વે કહ્યા તે પ્રકારે અનેક જુદા જુદા મતવાદીઓના જે દર્શનવાદ તેની ભ્રાંતિરૂપી કષ્ટમા હુ પડ્યો છુ, તેથી હુ આ તત્ત્વ પામી શકતો નથી, તેથી મારા મનની શાંતિ માટે હુ આપને પુછુ છુ, કેમકે આપ સિવાય કોઇ બીજા મતવાદી યથાર્થ આ તત્ત્વ કહી શકતા નથી

આ પ્રમાણે વેદાંત, સાખ્ય, બૌદ્ધ અને નાસ્તિક આદિ અનેક મતવાળાઓ આત્મસ્વરૂપ જુદે જુદે પ્રકારે કહે છે એવીરીતે અનેક મતવાળાઓના કથનથી, આત્માનુ ખરૂ સ્વરૂપ કેવુ હશે ? તે ન જણાતા ઉલટો ભ્રમ પેદા થાય તેવુ છે તે એ કે કોણ જાણે આત્મા એક હશે, કે અનેક હશે ? નિત્ય હશે કે અનિત્ય હશે ? ક્ષણિક હશે કે મુદ્દલ હગેજ નહિ ? એવી રીતે ભ્રાંતિ પેદા થાય તેવુ છે આ એકાંતવાદીઓના મતરૂપ સકટમા પડેલો એવો હુ, ખરૂ આત્મતત્ત્વ જાણી શકતો નથી અને મારા ચિત્તમા કલેશ રહે છે આ કલેશ મટાડવાને મારા ચિત્તની સમાધિ માટે આપને વિનતિ કરૂ છુ કે, આપે આત્મતત્ત્વ શી રીતે ? અને કેવુ જાણ્યુ છે ? તે કૃપા કરીને મને કહો કેમકે આપવિના બીજો કોઇ મને ખરૂ તત્ત્વ કહે તેમ નથી

वळतुं जगगुरु ईणिपरे भाखे, पक्षपात सब छडी,
राग द्वेष मोह पख वर्जित, आतमसु रढ मंडी मु० ८

શબ્દાર્થ.

વળતુ=(પૂર્વની ગાથામાં ભગવાન પ્રત્યે પ્રશ્ન કરેલો તેના), વળતા જવાબમા, જગગુરૂ=જગદ્ગુરૂ–જિનેશ્વર ભગવાન, ઈણિપરે=આ રીતે, ભાખે= કહે છે–જણાવે છે કે, પક્ષપાત સબ છડી=બધો પક્ષપાત–દૃષ્ટિરાગ–દુરાગ્રહ છોડીને, (એટલે કે), રાગ=સ્વમત રાગ, દ્વેષ=પરમત દ્વેષ, (અને) મોહ= અજ્ઞાન, (એ ત્રણે) પખ=પક્ષ, વર્જિત=રહિત–અસત્ પક્ષ છોડી દઇને (કેવળ) આતમસુ=આત્મતત્ત્વ સાથેજ રઢ=પ્રીતિ, મડી=માંડીને, (પછી શુ કરવુ ? તે આવતી ગાથામા કહે છે)

ભાવાર્થ.

મે પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો તેના ઉત્તરમા જગતના ગુરુ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી ભગવાન્ આ પ્રમાણે કહે છે કે, મતનો સઘળો આગ્રહ છોડીને, તથા રાગ, દ્વેષ અને મોહનો પક્ષ છોડીને, અને આત્માની સાથે પ્રીતિ માડીને, એટલે આત્મામા લય લગાડીને (આત્મધ્યાન કરવુ એનો આગળની ગાથા સાથે સબધ છે)

પરમાર્થ

મારા પ્રશ્નના જવાબમા ભગવાને ઉત્તર આપ્યો કે, આત્મતત્ત્વ જાણવાને માટે, પ્રથમ

પક્ષપાત, રાગ, દ્વેષ અને મોહનો પક્ષ છોડવો અને પછી આત્મામાં લય લગાડવી એટલે પોતાની મેળેજ આત્મતત્ત્વ સમજાશે.

મનમમત્વનો ત્યાગ કરવાથી જુદા જુદા દર્શનાઓએ જે એકાંતે આત્માનું સ્વરૂપ કહ્યું છે, તે ભાવ મનમાંથી દૂર થશે તેમજ રાગ દ્વેષ અને મોહના ત્યાગથી અજ્ઞાનના કારણનો અને અજ્ઞાનનો નાશ થશે એટલે શુદ્ધ જ્ઞાન અર્થાત્ કૈવલ્ય જ્ઞાન થતાં યથાવસ્થિત આત્મસ્વરૂપ સમજાશે.

સમ્યક્ત્વજ્ઞાનને તેમજ મતિ શ્રુત, અવધિ અને મન પર્યવજ્ઞાનને ભગવાને જેવું આત્મસ્વરૂપ જાણ્યું અને અનુભવ્યું છે તેવો અને તેટલો અનુભવ થતો નથી માટે આ ગાથામાં કહ્યા પ્રમાણે બરાબર વરતાય તો અવ્યાબાધ સુખરૂપ મોક્ષની અવશ્ય પ્રાપ્તિ થાય તેમ છે.

आतम ध्यान करे जो कोउ, सो फिर ईणमे नावे,
वागजाळ बीजु सहु जाणे, एह तत्त्व चित्त चावे. मु० ९

શબ્દાર્થ

આતમ ધ્યાન=(પોતાના) આત્મતત્ત્વનું, (સ્થિર ચિત્તથી) ચિંતન, (તે) કરે જો કોઇ=જો કોઇ (જિજ્ઞાસુ) કરે, (તો) સો=તે પુરૂષ, (સ્વાત્મલયરૂપ મુક્તિપદ પ્રાપ્ત કરી), ઇણમેં=આ સંસારમાં, નાવે=નહિ આવે (બાકી એ સિવાય) વાગજાળ બીજુ સહુ જાણે=બીજું બધું તો વાગ્જાળ જાણવું એટલે (લોકોને ઠગવા ખાતર) વચનરૂપ જાળ ઉભી કરી છે એમ સમજવું એહ તત્ત્વ=આ તત્ત્વ—પરમાર્થની વાત છે (અને તેનેજ) ચિત્ત=પવિત્ર અંતઃકરણ, ચાવે=ચાહે છે.

ભાવાર્થ

કોઇપણ વસ્તુને ધ્યેયપણે સ્થાપી તેમાં ચિત્તને જોડી રાખવાની જે ક્રિયા તેને ધ્યાન કહે છે અને તેવું આ માત્ર આત્માનું જે ધ્યાન તે આત્મધ્યાન જો કોઇ કરે તો ફરીને તે આ સંસારમાં આવે નહીં બીજી બધી વાગ્જાળ એટલે બોલવાનીજ માત્ર ચતુરાઇ છે, તેથી વસ્તુતત્ત્વે આત્મધ્યાન સિવાય બીજું કંઇ ઉપયોગી નથી એટલે બીજા સાધનોને માત્ર વાગ્જાળ રૂપેજ જાણવું, અને એવી રીતના તત્ત્વને મનની અંદર ચિંતવવું.

પરમાર્થ

યોગશાસ્ત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે યમ, નિયમ આસન પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર અને

ધારણા સાધીને, આતમી દશા જે ધ્યાન, તે ધ્યાનમા અન્યનુ ધ્યાન ન કરતા, જે માત્ર આત્માનુજ ધ્યાન કરે તેનુ ભવભ્રમણ ટળી જાય, તથા તે અન્ય દર્શનીઓની જાળમા પણ ન ફસે, અને તેને આત્માનુ સપૂર્ણ સ્વરૂપ સમજાય તેમ છે આ શિવાય બીજા જે ક્રિયાકાડ વિગેરેના કથનો છે તે ના ાજાગ રૂપ છે તેનાથી ચિત્તશુદ્ધિ થાય ખરી, પણ આત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્ત થતુ નથી જ્ઞાનસાગરજી મહારાજનુ તો કહેવુ છે કે-જપ, તપ, નિયમ, પૂજા વિગેરેને વચનોનુ જાળ જાણે અને તેમ જાણી જો આત્મા ધ્યાન કરે, તો એળ ભમરીને દષ્ટાતે "જેવો ધ્યાવે તેવો થાવે" એમ પોતે પોતાનુ ખર સ્વરૂપ, જે અનેક કલ્પનાઓથી અનાદિ કાળથી ભૂલી ગયો છે, તે પ્રાપ્ત કરે

जेणे विवेक धरी ए पख ग्रहियो, ते ततज्ञानी कहीए,
श्री मुनिसुव्रत कृपा करो तो, आनदघन पद लहिए मु० १०

શબ્દાર્થ

(માટે) જેણે=જે પુરૂષે વિવેક=સદ્અસદ્વસ્તુ પરીક્ષકબુદ્ધિ, ધરી=ધારણ કરીને, એ=એ પૂર્વોક્ત, (નિજાત્મધ્યાનરૂપ), પખ=સત્ પક્ષ, ગ્રહિયો =ગ્રહ્યો હોય, તે=તે પુરૂષજ, તતજ્ઞાની=તત્ત્વજ્ઞાની–તત્ત્વજ્ઞ, કહિયે=કહેવાય (તેટલા ખાતર), શ્રી મુનિસુવ્રત=હે શ્રીમન્ મુનિસુવ્રત નામના તીર્થંકર દેવ ! કૃપા કરો તો=(તમે અમારા ઉપર) મેહેરબાની કરો તો, (અમે) આનદઘન પદ=આનદથી ભરપૂર મુક્તિરૂપ સ્થાન, લહિયે=પામિયે

ભાવાર્થ.

જે મનુષ્યે સદ્ અસદ્ વસ્તુનો વિવેક ધારણ કરીને ઉપર કહ્યો તે આત્મધ્યાનનો પક્ષ ગ્રહણ કર્યો છે તે મનુષ્યનેજ તત્ત્વજ્ઞાની કહેવો

હે શ્રી મુનિસુવ્રત નામના વીશમા તીર્થંકર ભગવાન્, જો આપ મહેરબાની કરો, તો અમે મોક્ષ પામીએ તેમ બને

પરમાર્થ

જે મનુષ્ય વસ્તુવિચારથી સદ્ અસદ્ વસ્તુનો વિવેક કરીને, અથવા જડ ચૈતન્યનો વિવેક કરીને, અનુભવપૂર્વક આત્મજ્ઞાન કરવાને માટે રાગ, દ્વેષ, મોહ અને અજ્ઞાનનો પક્ષ છોડીને આત્માનુ ધ્યાન કરે, તેને તત્ત્વજ્ઞાની કહેવા હે શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી મહારાજ ! જો આપ મારા પર કૃપા કરો, તો હુ આનદઘનનુ પદ પામુ તેમ છુ માટે હે ભગવન્ ! મારાપર કૃપા કરીને, જેમ આપ શુદ્ધ આત્મપદ પામ્યા, અને આપે જેમ શુદ્ધ આત્મતત્ત્વ જાણ્યુ, તેમ હુ પણ તે અવ્યાબાધ સુખ પામુ (આવી રીતે સ્તવના કરનાર શ્રી આનદઘનજી મહારાજે કહ્યુ છે–સ્તવન સપુર્ણ છે)

—※(◎)※—

શ્રી નમિનાથ જિન સ્તવન.

षड् दरसन जिन अंग भणीजे, न्याय षडंग जो साधेरे;
नमि जिनवरना चरण उपासक, षड् दरसन आराधेरे ष० १

શબ્દાર્થ.

ષડ્દરસન=(સાંખ્યદર્શન, યોગદર્શન, બૌદ્ધદર્શન, મીમાંસક દર્શન, ચાર્વાકદર્શન, અને જૈનદર્શન), એ છએ દર્શનો, જિન=જિનેશ્વર ભગવાન, (તેમના મહાન્ શરીરના), અંગ=અંગરૂપે, ભણીજે=કહેવાય છે (તે શી રીતે? તો કે), ન્યાયષડંગ જો સાધેરે=જો ષડંગ ન્યાસ-છ અંગોમા ન્યાસ-જિન ભગવાનની આકૃતિમા છ અંગોમા છ દર્શનોની સ્થાપના, સાધેરે=સાધવામા આવે-બનાવવામા આવે (તો છ દર્શનો જિનના અંગરૂપ જણાશે)

(હવે) નમિ=નમિનાથ નામના એકવીશમા તીર્થંકર ભગવાન, જિનવરના=જિનેશ્વરના, ચરણ ઉપાસક=પદસેવાપરાયણ-કિંવા તેમની પ્રતિપાદિત ચરણક્રિયાને સાચવનાર (ખરા જૈનો) ષડ દરશન આરાધેરે=છએ દર્શનોને આરાધનારા જાણવા

ભાવાર્થ

છ એ દર્શનોને શ્રી જિનદર્શનના અંગરૂપ જાણવા જો પ્રભુમા છએ દર્શનોની સ્થાપના કરીને, તેમના દર્શનને આરાધે તો શ્રેષ્ઠ એવા શ્રી નમિનાથ નામના એકવીશમા તીર્થંકરના ચરણોની સેવા કરનાર છએ દર્શનોને સેવે છે એમ જાણવું

પરમાર્થ

પાછળના શ્રી મુનિસુવ્રતનાથની સ્તવનામા જે જુદા જુદા દર્શનોનું સ્વરૂપ કહ્યુ તે એક નયની અપેક્ષાએ માન્ય છે અને એ સઘળા નયોની અપેક્ષાથી વસ્તુસ્વરૂપ જાણનાર માત્ર જૈનદર્શન છે તેથી જેમા એ છએ દર્શનોનો સમાવેશ થાય છે એવુ જે જૈનદર્શન તેના આ છએ દર્શનો અંગરૂપ છે

જેમ પગ હાથ પેટ અને મસ્તક રૂપ અવયવોથી આખુ શરીર કહેવાય છે તેમ અથવા શરીરમા પગ હાથ પેટ મસ્તક વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે તેમ તે છએ દર્શનો પણ શ્રી

જિનેશ્વર ભગવાનના અંગરૂપ છે, અને છએ દર્શનોનું યથાસ્થિત સ્વરૂપ સમજીને જે આરાધન કરે, તેને નમિજિનેશ્વરના ચરણોના ઉપાસક જાણવા, અથવા નમિજિનેશ્વરના ચરણ ઉપાસકને છએ દર્શનોના આરાધક જાણવા

जिन सुरपादप पाय वखाणो, सांख्य जोग दोय भेदे रे;
आतम सत्ता विवरण करता, लहो दुग अंग अखेदे रे. प० २

શબ્દાર્થ.

(ષડ્ ન્યાસની રીત બતાવે છે), જિન=જિનેશ્વર ભગવાન, (તે રૂપ) સુરપાદપ=કલ્પતરૂ, (તેના), પાય=મૂળિયા રૂપે બે પગો, વખાણો=વર્ણવો તે શું ? તો કે) સાંખ્ય જોગ દોય ભેદેરે=(કપિલ મુનિ પ્રણિત) સાંખ્ય દર્શન, અને, (પતંજલિ મુનિ પ્રણિત) યોગ દર્શન, એમ એ બે ભેદે, (તે બે પગો જાણવા) (એ બે દર્શનો) આતમસત્તા=આત્માની સત્તા—આત્મા છે, એવી પ્રતિપત્તિ, (તેનું) વિવરણ=ખુલાસો કરતા—આપતા થકા, લહો=માનો, દુગ= જોડી—બે, અંગ=અંગ રૂપ, અખેદેરે=કંઇ પણ ખેદ નહીં ધરતા (અહીં "અખેદે" એ ક્રિયાવિશેષણ "વિવરણ કરતા" એની સાથે જોડીએ તો જોડી શકાય અને "લહો" એ પદની સાથે જોડીએ તો પણ જોડી શકાય)

ભાવાર્થ

જિનમતરૂપી કલ્પવૃક્ષના પગરૂપ અથવા મૂળરૂપ સાંખ્ય દર્શન અને યોગ દર્શન એટલે નૈયાયિકોનું દર્શન છે તે બન્ને દર્શનો આત્માની સત્તાનું સ્ફુટ વિવેચન કરનાર છે, તેથી તે સાંખ્ય અને યોગ દર્શનને ખેદ રાખ્યા વિનાજ જિન મતરૂપી કલ્પવૃક્ષના બે અંગો ધારો

પરમાર્થ.

સાંખ્યમત અને યોગમતને આ જિનમતરૂપી કલ્પવૃક્ષના બે પગરૂપ ધારવા સાંખ્યમતનું અને યોગમતનું કહેવું આત્માની સત્તાના સંબંધનું છે અને તેઓ આત્માના સત્તાનુંજ વર્ણન કરનાર છે, તેથી એના મત શ્રી જિનેશ્વરના મતના પગરૂપ છે એમ ધારો

"સાંખ્યદર્શનમાં અનેક આત્માઓ માનેલા છે, પ્રત્યેક શરીરે ભિન્ન આત્મા માનેલો છે તેમનાં મૂળતત્ત્વો પચીશ છે, તેમાં પાંચ જ્ઞાનેંદ્રિય, પાંચ કર્મેંદ્રિય, પાંચ ભૂત પાંચ તનમાત્ર તથા મન,

બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહંકાર આ ચોવીશ તત્ત્વોથી ભિન્ન એવો આત્મા [illegible] અને અકર્તા તથા અભોક્તા છે પ્રકૃતિના વિકારરૂપ જગત્ છે આ પ્રમાણે તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી પોતે આત્મા ક્લેશથી મુક્ત થાય છે અને મુક્ત આત્મા અકર્તા, અભોક્તા વિગેરે નિર્ગુણી થઇ રહે છે માટે રાગદ્વેષાદિ મુકી પ્રકૃતિના કાર્યને પોતાનું કૃત્ય ન માનો, તટસ્થ થઇને વર્તવું જગતનો કર્તા કોઇ નથી, અને આત્માને કર્મબંધ થતો નથી "

જૈન દર્શનમા નિશ્ચનય છે, તેનાથી પણ આત્માને કર્મબંધ માનેલો નથી વળી મોક્ષદશામા આત્માના અનંત જ્ઞાન, દર્શન વીર્ય અને સુખ એ ગુણો રહે છે ખરા પણ વીર્યનો ઉપયોગ થતો નથી વિગેરે જ્યા જ્યા આત્માની સત્તાનુ વર્ણન આવે છે, ત્યા ત્યા ઘણી બાબતોમા સાંખ્ય દર્શનના વિચારો જૈન દર્શનના વિચારોને મળતા છે, તેથી આ દર્શન જૈન દર્શનના અંગરૂપ છે જે ઘણા ભેગા મળવાથી વસ્તુની પૂર્ણતા થાય, તે દરેકને છૂટા છૂટા કહેતા મૂળ વસ્તુના અંગરૂપ કહેવાય છે

યોગ અથવા નૈયાયિક દર્શનવાળા, પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, આકાશ, કાળ, દિશા આત્મા,
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮
અને મન એમ નવ તત્ત્વોને માને છે ઇશ્વરને જગતના કર્તા માને છે વળી આમા આઠમું
૯
તત્ત્વ જે આત્મા તે મુક્તપણાને પામે છે કર્તા ઇશ્વર છે, અને આત્માને કાર્યના કારણરૂપ માને છે

યોગમતમા ક્લેશ અને કર્માદિથી રહિત તે મુક્તિ અને મુક્તપણું મેળવવા માટે ચિત્તવૃત્તિના નિરોધને ઉપાય બતાવ્યો છે યોગમા રાજયોગ અને હઠયોગ એવા બે વિભાગ છે હઠયોગથી બળે કરીને યમ નિયમ આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર ધારણા ધ્યાન, અને સમાધિ વિગેરે
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮
ઉપાયાથી ચિત્તને વશ કરી, આત્મા મુક્તપણુ પામી શકે છે

રાજયોગમા હઠ નથી એટલે બળાત્કારે વાયુ આદિકનો રોધ કર્યાવિના સહજ વિચારદ્વારા મનો શાંત કરી આત્મા ક્લેશ કર્માદિથી છૂટો થઇ શકે છે આ પ્રમાણે આ બન્ને મતો જુદી જુદી રીતે આત્માના સત્તાનુ વર્ણન કરનાર છે તેથી જૈનમતના અંગરૂપ છે જે આત્માની સત્તા છે, તેનાથી બધા ઉત્પન્ન થાય છે એટલે આ બન્ને મતોને જિનમતના મૂળરૂપ કહ્યા છે

भेद अभेद सुगत मिमांसक, जिनवर दोय कर भारी रे;
लोकालोक अवलंबन भजिये, गुरुगमथी अवधारी रे ष० ३

શબ્દાર્થ

ભેદ અભેદ=ક્ષણે ક્ષણે બદલાઇને જુદા હોવુ તે ભેદ, અને હમેશ એકરૂપ કાયમ રહી વ્યાપક રહેવુ તે અભેદ, (એમ અનુક્રમે ભેદવાદી અને

અભેદવાદી) સુગત મિમાંસક=સુગત બુદ્ધ પ્રણીત બૌદ્ધ દર્શન અને જૈમિનિ મુનિ પ્રણીત પૂર્વ મિમાંસા તથા વ્યાસમુનિ પ્રણીત વેદાંત રૂપ ઉત્તર મિમાસા, વળી મિમાસક દર્શન, (તે) જિનવર=જિનેશ્વર ભગવાનના, કોય કર ભારીરે=મ્હોટા બે હાથ છે, (આ બે હાથ) લોકાલોક=ષડ્દ્રવ્ય જેમા રહે છે એવુ ગોળક તે લોક, અને કેવળ આકાશમય અનંત પ્રદેશ તે અલોક, (તેના) અવલબન=આધાર રૂપે રહેલા છે (માટે તેમને) ભજીએ ગુરૂ ગમથી અવધારીરે=ગુરૂ પાસેથી મેળવેલ ખરી સમજ પ્રમાણે ચોકસ કરીને ભજવા જોઇએ (ગુરૂગમ એ છે કે, આત્મા એકાંત ભિન્ન પણ નથી અને એકાંત અભિન્ન પણ નથી, પણ કોઈ અપેક્ષાએ ભિન્ન છે અને કોઇ અપેક્ષાએ અભિન્ન છે માટે સાપેક્ષપણે અમુક પક્ષ ભજવો જોઇએ)

ભાવાર્થ

બૌદ્ધ મતવાળા આત્માને ભિન્ન માને છે, અને મિમાસક મતવાળા આત્માને અભિન્ન માને છે, એ બન્ને મતો શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના અગના બે મોટા હાથ રૂપ છે લોક એટલે ભૂગોળ કે જેમા ધર્માસ્તિકાય વિગેરે હોય તેવો ભાગ, અને શરીરમા બ્રહ્મરંધ્રથી નીચેનો ભાગ તે લોક અલોક એટલે જેમા જીવ કે પુદ્ગલ ન જઈ શકે, એવો ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાય શિવાયનો આકાશનો ભાગ, અથવા લોક નહિ તે અલોક, તે બન્નેનો આધાર બહુશ્રુત એવા તત્ત્વોપદેશકોએ આપેલી સમજ પ્રમાણે જાણીને અવધારવો

પરમાર્થ

બૌદ્ધ મતમા આત્માને ક્ષણિક માનેલો છે, પચ સ્કધમા જે ક્ષણે ક્ષણે ફેરફાર થાય છે, તેને લઈને, માત્ર એક ક્ષણનાજ આયુષ્યવાળો, અથવા ક્ષણવારજ રહેનાર, એવો વિજ્ઞાન ધાતુ માનેલો છે એટલે એક દેહમા પણ ક્ષણે ક્ષણે આત્મા બદલાતો હોવાથી પ્રત્યેક આત્મામાં તેવો ભેદ માને છે જિનેશ્વર ભગવાનના દર્શનમા પણ સ્વભાવમા જૂદા જૂદા જ્ઞેયના જ્ઞાનરૂપ અને વિભાવમા કર્મને આશ્રિત પુદ્ગલથી પ્રાપ્ત થયેલા દેહોમા પર્યાયને ક્ષણેક્ષણે બદલાતા માન્યા છે, એટલે બૌદ્ધદર્શને પર્યાયનો ફેરફાર મૂળના ફેરફારરૂપ માન્યો છે આ રીતે પર્યાયાર્થિક નય પ્રમાણે બૌદ્ધદર્શન ખરૂ છે, અને જિનેશ્વરના અગરૂપ છે પર્યાયથી આત્મા ક્ષણે ક્ષણે બદલાય છે એમ કહેવુ અસત્ય નથી પણ કેટલેક અશે સત્ય છે વ્યવહાર નયથી પર્યાયાતર કાળથી આત્માને જોતા બૌદ્ધદર્શન યથાતથ્ય છે

હવે મિમાસકો આથી વિપરીત સર્વમા એકજ આત્મા માને છે તેની એક શ્રુતિ આ પ્રમાણે છે.—

एक एव हि भूतात्मा, भूते भूते व्यवस्थित ।
एकधा बहुधा चैव, दृश्यते जलचन्द्रवत् ॥ १ ॥

અર્થ — એકજ આત્મા છે અને તે પ્રાણીઓમાં વ્યવસ્થિત થયેલો છે. જેમ ચંદ્રમા એક છતાં પણ હજારો પાણીમાં જુદા જુદા દેખાય છે તેમ આત્મા એક છતાં પણ પ્રત્યેક શરીરે ભિન્ન ભિન્ન દેખાય છે વળી કહ્યું છે કે—

"एक सर्वगतो नित्य पुन विगुणो न बाध्यते न मुच्यते"—इत्यादि

અર્થ — આત્મા એક છે, સર્વગત છે, નિત્ય છે, વળી જેને ત્રિગુણ બાધા કરતા નથી, વિગેરે ભાવાર્થ એ કે આત્મા એકજ છે નિત્ય છે અને અબંધ છે, તેને ત્રણ ગુણો બાધા કરી શકતા નથી આવું માનનાર છે તે પણ બરોબર છે હવે જૈનદર્શન પ્રમાણે આત્માની સત્તાનું ગ્રહણ કરીએ સર્વ આત્માની સત્તા એક સરખી હોવાથી એકજ છે અને આત્મામાં નિશ્ચયનયને મતે બંધ નથી તેથી આ દર્શન પણ જિનના અંગરૂપ છે બૌદ્ધ દર્શન વ્યવહારનયાપેક્ષ પ્રવર્તન છે તેથી તે ડાબો હાથ અને મિમાંસકોનું નિશ્ચયનય પ્રમાણે પ્રવર્તન છે તેથી તેને જમણો હાથ કહ્યો છે આ પ્રમાણે જુદા જુદા દર્શનોને જિનના અંગરૂપ કહ્યા છે, તેમાં અતિશય ગંભીર આશય છે તેથી તે ગુરૂગમથી સમજવો.

બ્રહ્મરંધ્રની નીચેનો ભાગ તે લોક અને બ્રહ્મરંધ્રની ઉપરનો ભાગ તે અલોક આ દ્રષ્ટાંતથી સાલંબન અને નિરાલંબન ધ્યાન સૂચવ્યું છે પ્રથમ રેચક પૂરક, તથા કુંભકાદિથી સાલંબન ધ્યાન થયા પછી નિરાલંબન ધ્યાન થઈ શકે છે અને આવા ધ્યાનના અભ્યાસી મહાયોગીઓના ગંભીર આશયને જાણવા યોગ્ય છે તેથી અભ્યાસ કરનાર યોગીઓએ ગુરૂમહારાજથી જ્ઞાન મેળવી દર્શનોને જિનેશ્વર ભગવાનના અંગરૂપ સ્થાપી ધ્યાન કરી આ દર્શનો જિનના અંગરૂપ છે કે કેમ? તેનો અનુભવ કરવો એમ સંતોનો આશય જણાય છે પછી તો બહુશ્રુત મહારાજ કહે તે ખરૂં

लोकायतिक कूख जिनवरनी, असविचार जो कीजे रे,
तत्त्वविचार सुधारस धारा, गुरुगम विण किम पीजे रे ष० ४

શબ્દાર્થ

લોકાયતિક=લોકમાં ફેલાયેલ તે લોકાયત—ચાર્વાક દર્શન—બૃહસ્પતિ પ્રણીત નાસ્તિક મત—તેમજ વર્તમાન કાળમાં ચાલતો પરિણામવાદ (ઇવૉ-લ્યુશન થિયરી) તે, કૂખ જિનવરની=જિનેશ્વર ભગવાનની કુક્ષિરૂપે છે (કેમકે, જગતનો કોઇ કર્તા નથી, પણ વસ્તુસ્વભાવના અનુસારે અનાદિ

કાળથી જગત્‌મા ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય—અથવા આવિર્ભાવ અને તિરોભાવ થયા કરે છે. એ સિદ્ધાંતને અનુસરી લોકાયત મતને કુખરૂપે ગણી શકાય, તેજ વાત કહે છે કે), અસ વિચાર જો કીજે=જો અસ એટલે અમુક ભાગ—અમુક સિદ્ધાંત, તેનો વિચાર કરીએ, અર્થાત્ અમુક અપેક્ષાથી વિચાર કરીએ તો તે અસે, તે દર્શનનો વાદ યથાર્થ ઠરે છે, (પરંતુ આવી રીતની), તત્ત્વ વિચાર સુધારસ ધારા=પરમાર્થ વિચારણારૂપ અમૃતરસની ધારા તે, ગુરૂગમ વિણ=પર સમયના જાણ ગુરૂમહારાજની પાસેથી મેળવેલ રહસ્ય વગર, કિમ પીજે=શી રીતે પી શકાય ? શી રીતે ગળે ઉતરે ?

ભાવાર્થ.

લોકાયતિક એટલે નાસ્તિક અથવા બૃહસ્પતિના મતને માનનારા તે જિનેશ્વર ભગવાનનુ પેટ છે એમ એક ભાગથી જો વિચાર કરીએ તો લાગે છે આત્મ તત્વના વિચારરૂપી જે અમૃતરસની ધારા, તે ગુરૂએ સમજ પાડ્યા વિના શી રીતે પી શકીએ ? ગુરૂમહારાજ બતાવે તોજ તત્ત્વવિચારરૂપ અમૃતની ધારાનુ પાન કરી શકીએ

પરમાર્થ

લોકાયતિક એટલે નાસ્તિક દર્શન છે તે, ધર્મ, અધર્મ પુન્ય, પાપ, સ્વર્ગ, નર્ક, બંધ કે મોક્ષ એમાનુ કંઈપણ માનતાજ નથી કારણ કે આ જે દેખાય છે તે શરીરથી ભિન્ન આત્મા એવો પદાર્થ નથી અને જ્યારે આત્મા નથી તો પછી પુનર્જન્મ કોનો ? અને તેને અભાવે સ્વર્ગ નરક પણ શાના ? એમ શૂન્ય રૂપ માનનારા નાસ્તિક છે આ ભવમા ખાવુ, પીવુ ઇંદ્રિયોના ભોગ ભોગવી સુખી થવુ એજ તેમનુ દર્શન છે

આ મતને માનનારા ખરેખરા તો ભગવાનની કુખરૂપ નથી પણ જો અંશથી વિચાર કરીએ તો, તેઓ પણ ભગવાનની કુખરૂપ લાગે છે કુખ એટલે પેટનો જે ભાગ છે, તે ખાલી છે—શૂન્ય છે—મૂળ વિચારનુ સ્થાન છે વળી પ્રથમ શૂન્યમાંથી વિચાર થાય છે એટલે પ્રથમ જ્યાં સુધી જીવને કાંઈ પણ દર્શનનુ જ્ઞાન થયુ નથી, ત્યા સુધી બધા જીવો નાસ્તિકજ છે અને જ્ઞાન થયા પછી તત્ત્વવિચાર કરી શકે છે, તેથી નાસ્તિક ભગવાનની કુખરૂપ છે

જ્યારે ધ્યાન કરવુ હોય છે ત્યારે પણ આ સબંધી વિચાર કરવાનો છે તે ગુરૂગમથી જાણવો

તત્ત્વવિચારરૂપ જે અમૃત રસની ધારા, તેનો સ્વાદ ગુરૂગમવિના કઈ રીતે મળે ? ગુરૂગમ વિના તે સ્વાદ મળી શકતો નથી, માટે ગુરૂના ચરણ મળાની સેવા કરી તેજ યોગ્ય છે

जैन जिनेश्वर उत्तम अंग, अंतरंग बहिरंगे रे,
अक्षर न्यास धरा आराधक, आराधे धरी संगे रे. पo ५

શબ્દાર્થ

જૈન=જૈનદર્શન તે, જિનેશ્વર ઉત્તમ અંગ=જિનેશ્વર ભગવાનનું ઉત્તમાંગ કહેતાં મસ્તકરૂપ છે (માટે તેને) અંતરંગ=અંતરંગથી—અંતરના શુદ્ધ પ્રેમથી, (તથા) બહિરંગે=બહિરંગથી—બહારના વ્યવહારિક આચરણથી, અક્ષર ન્યાસ ધરા આરાધક=વર્ણવિન્યાસ ભૂમિરૂપે આરાધના કરનારા જિનેશ્વરની આકૃતિમાં તે તે અંગે તે તે દર્શનોને અક્ષરોથી ન્યસ્ત કરીને, તે પ્રદેશની આરાધના કરવા ઇચ્છતા પુરુષો, આરાધે ધરી સંગેરે=સાથે રાખીને આરાધન કરે છે

ભાવાર્થ

જિનેશ્વર ભગવાને કહેલું દર્શન તે જૈન, અથવા જિનેશ્વર ભગવાનની આજ્ઞાઓ માનનારા તે જૈન તે જૈનદર્શન, જિનેશ્વર ભગવાનનું ઉત્તમાંગ એટલે મસ્તકરૂપ છે વર્ણોચ્ચારને દર્શાવવા માટે જે પેલા "ક, ખ" આદિ ચિન્હોની સ્થાપનાની ભૂમિનો આરાધક, અક્ષરન્યાસ અને ધરાને સાથે રાખીને આરાધે [illegible]

પરમાર્થ

જુદા જુદા દર્શનોને જિનેશ્વર ભગવાનના જુદા જુદા અંગરૂપ કહ્યાં છે તેમ આ જૈનદર્શન છે તે જિનેશ્વર ભગવાનના મસ્તકરૂપ છે, શરીરના સઘળા અવયવોમાં મસ્તક શ્રેષ્ઠ છે શરીરનો બીજો એકાદ અવયવ કદાચ ન હોય—ઓછો હોય તો ચાલી શકે પણ મસ્તક વિના ચાલે નહિ વળી મસ્તક છે તે આખા શરીરનો આધાર છે વિચારની શક્તિ મસ્તકમાં છે, અને તત્ત્વવિચાર કરવાનું મસ્તક સાધન છે મસ્તકથી શુભ વિચારદ્વારા મુક્તપણું પમાય છે તેથી અંતરંગ એટલે અભ્યંતર રીતે જોતાં પણ જૈન દર્શન છે તે જિનેશ્વર ભગવાનનું ઉત્તમાંગ છે

આ જૈન દર્શન સઘળા મતોને પોતામાં સમાવી શકે છે બીજા મતો એક એક નયની અપેક્ષાને મ્હેનારા છે અથવા માત્ર એક દૃષ્ટિબિંદુ ઉપરથી વસ્તુ જોઈ તે વસ્તુ આવી છે એવી કલ્પના કરનારા છે તેથી બહારથી જોતા પણ જે દર્શન સર્વ દર્શનોને પોતામાં સમાવી શકે છે, તે દર્શન ઉત્તમાંગ છે એટલે મસ્તકપણાને યોગ્ય છે તેથી આ દર્શનની આરાધના કરનાર આરાધક આ જૈનદર્શનના અક્ષરન્યાસ અને ધરાને સાથે રાખીને આરાધન કરવું એટલે કે શ્રીજિનેશ્વર ભગવાને જે જે આજ્ઞાઓ કરી છે તેને બરાબર સમજી તેમાંથી એક અક્ષર માત્ર પણ ઓછો ન કરવો અથવા અક્ષરમાત્રની સ્થાપના કરવામાં ચૂકવું નહિ તેમજ અક્ષર માત્રનું સ્થળાંતર ન કરવું એટલે અક્ષરોને સરખા રાખી આગળ પાછળ ન કરતા, ભગવાને કરેલી આજ્ઞા, અક્ષરે અક્ષર જેમ [illegible] તેમ સમજી—સત્ય માની તે પ્રમાણે વર્તવું

બીજી યોગની રીતિમા પુરૂષાકાર કલ્પી, જિનેશ્વર મહારાજના અંગને ઠેકાણે દર્શનોના સ્થાપના કરી જ્યારે ધ્યાન કરવામા આવે, ત્યારે ગુરૂમહારાજે બતાવેલા અક્ષરો, જે જે સ્થળે સ્થાપન કરવાના ગુરૂમહારાજે બતાવ્યા હોય, તે તે સ્થળે સ્થાપન કરી ભગવાનના દર્શનને આરાધકે આરાધવું

આ ગાથામા ઘણો ગુહ્યાર્થ છે, પણ તે વિશેષ તો સદ્ગુરૂથીજ સમજવો યોગ્ય છે

जिनवरमां सघळा दरशन छे, दर्शने जिनवर भजना रे,
सागरमा सघळी तटनी सही, तटनीमां सागर भजना रे प० ६

શબ્દાર્થ.

જિનવરમા સઘળા દરશન છે=જિનેશ્વરને ત્યા બધા દર્શનો એકત્ર થઈને સમાય છે, (પણ) દર્શને=તે તે અમુક દર્શનમા, જિનવર=જિનેશ્વરની (શૈલીની), ભજનારે=કોઇક બાબતમા શૈલી સચવાય છે, ત્યારે કોઇક બાબતમા નથી સચવાતી (હવે આ વાત દાખલો આપી સિદ્ધ કરે છે) સાગરમાં=દરિયામા, સઘળી=બધી, તટની=નદીઓ, સહી=નક્કી, (સમાઇ જાય છે), (પણ) તટનીમા=અમુક નદીમા, સાગર ભજનારે=અમુક મર્યાદા લગી સાગરરૂપ ગણાય છે, અને તે મર્યાદા બહાર સાગરરૂપ નથી પણ ગણાતી

ભાવાર્થ.

જૈન દર્શનમા તે છ, અને તે સિવાયના બીજા પણ સઘળા મતો છે, અથવા તે સઘળા મતોનો તેમા સમાવેશ થાય છે અને બીજા મતોમા જૈન દર્શનનો તો માત્ર એક અંશ, અથવા થોડોજ ભાગ આવે છે જેમ સમુદ્રમા સઘળી નદીઓનો સમાવેશ થાય છે, પણ નદીમા સમુદ્ર તો અંશમાત્ર છે એમ જાણવું

પરમાર્થ

જેમ તમામ નદીઓનો સમુદ્રમા સમાવેશ થાય છે, તેમ ધર્મના જૂદા જૂદા મતોનો જૈન દર્શનમા સમાવેશ થાય છે નદી પર્વતમાથી નીકળી, અનેક ખાડા ટેકરાવાળી જગ્યામા થઇને છેવટે જેમ સમુદ્રને આવીને મળે છે, તેમ બીજા દર્શનો પણ, તે તે મતના અનેક પ્રવર્તક મહાત્માઓના મુખરૂપી પર્વતમાથી નીકળી, વખતરૂપી ખાડા ટેકરાવાળી જગ્યામા ફિરાફેરી કરી, છેવટ જૈનમતરૂપી મહાસાગરમા આવીને મળે છે, તેવી રીતે તમામ મતોનો જિનમતમા સમાવેશ થાય છે, પણ તમામ મતોમા જૈનમતનો તો માત્ર અંશ છે તેથી કહેવાનો ભાવાર્થ એટલોજ

છે, ગમે તે મતને ખંડન કરવા અથવા તેની નિંદા કરવાની પ્રવૃત્તિ ન કરતાં, તેનું સ્વરૂપ જાણી મધ્યસ્થ ભાવ રાખી, સર્વ મતોમાં શિરોમણિરૂપ એવા જિનમતને ઉપર કહ્યા પ્રમાણે આરાધવો

जिनस्वरुप थइ जिन आराधे, ते सहि जिनवर होवे रे,
भृंगी इलीकाने चटकावे ते भृंगी जग जोवे रे प० ७

શબ્દાર્થ.

જિનસ્વરૂપ થઇ=રાગાદિકને જીતે તે જિન, તેના જેવા થઇ=અર્થાત્ જિનની રીતે રાગાદિકને છોડવાની નકલ કરતા થકા તન્મયધ્યાને આત્મપરિણામથી જિનસ્વરૂપ થઇને, (જે પુરૂષ) જિન=જિનદેવને, આરાધે=સેવે, તે=તે પુરૂષ, સહિ=નક્કી, જિનવર હોવે રે=પોતે જિન થાય (આ માટે દૃષ્ટાંત આપે છે,) ભૃંગી=ભમરી ઇલીકાને=ઇયળ નામના કીડાને, ચટકાવે=ચટકો મારે છે-ડંખે છે, (તેથી) તે=તે ઇયળને, ભૃંગી=ભમરીરૂપે બનેલી, જગ=જગત્-જગતના લોક, જોવે રે=જુએ છે

ભાવાર્થ

જિનેશ્વર ભગવાનના જેવો થઇને પોતાને જિનેશ્વર ભગવાન્ રૂપ માનીને અથવા જિનેશ્વર ભગવાનના તદાકાર-લીન થઇને, જે માણસ શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની આરાધના કરે છે તે નક્કી જિનેશ્વર થાય છે જેમ ભમરી જ્યારે ઇયળને ચટકો મારે છે ત્યારે તે ઇયળ ભમરીરૂપ થઇ જાય છે, અને તે બાબતને (આખું) જગત જુએ છે

વિશેષાર્થ

ભમરી ઇયળને ડંખ મારે છે અને તેના સામું જુએ છે આ ડંખની વેદનાથી ઇયળની વૃત્તિ ભમરીમાં તદાકાર થઇ જાય છે અને તે તદાકાર વૃત્તિથી ઇયળ ભમરી થઇ જાય છે ઉષ્ણકાળમાં ભમરી માટીનું ઘર કરે છે અને તેમાં ઇયળને લાવીને મૂકે છે તથા તેને ચટકા મારે છે અને પછી બીજી માટી લાવી પોતાનું તે ઘર બંધ કરે છે આ બંધ કરેલા ઘરને સત્તર દિવસ સુધી એમને એમ બંધ રાખે છે તે દરમ્યાન ઇયળ છે તે ભમરીના ડંખની વેદનાથી ભમરીનું ધ્યાન કરતી મરી તેજ કલેવરમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને તે ઇયળને ભમરીના જેવી પાંખો તથા ડંખ થાય છે સત્તરમે દિવસે ભમરી પોતાના તે ઘરને પોતાના ડંખથી ફોડે છે એટલે પ્રથમની ઇયળ કે જે ભમરી થઇ ગઇ હોય છે તે ઉડી જાય છે તેમજ સમ્યક્ત્વરૂપ ચટકાથી આત્મા પરમાત્માનું ધ્યાન કરે છે, અને તદાકાર ધ્યાન થતાં આત્મા પરમાત્મારૂપ થઇ જાય છે અને તે જગતના સઘળા લોકો જાણે છે, તેથી તેજ પ્રમાણે જે કોઇ

સાધક પૂર્વોક્ત રીતે, એટલે બધા દર્શનો ભાવથી જિનેશ્વર ભગવાનના અંગરૂપ છે [illegible] જે જિનેશ્વર ભગવાનનુ ધ્યાન ધરે, અને જિનેશ્વર ભગવાનમા વૃત્તિને [illegible], અને છેવટે પોતે જિનેશ્વર ભગવાનના સ્વરૂપમા લીન થઇ, જે માધ- [illegible] જિનેશ્વર ભગવાનની આરાધના કરે, તે આરાધના કરનાર નક્કી જિનેશ્વર થાય

चूरणि भाष्य सूत्र निर्युक्ति, वृत्ति परपर अनुभव रे,
समयपुरुषना अग कह्या ए, जे छेदे ते दुरभव रे प० ८

શબ્દાર્થ

ચૂરણિ ભાષ્ય સૂત્ર નિર્યુક્તિ વૃત્તિ પર પર અનુભવ [illegible] પૂર્વાચાર્યકૃત ચૂર્ણિ, ભાષ્ય, નિર્યુક્તિ અને વૃત્તિ એટલે [illegible] તેમજ પર પરાનો અનુભવ આ, સમય પુરૂષના–સિદ્ધાન્ત [illegible] અગ કહ્યા એ=એ અગો કહ્યા છે જે છેદે તે દુરભવ [illegible] અમાન્ય કરે, તેને દુર્ભવી (વધારે સસારમા ભમનાર) [illegible]

ભાવાર્થ.

ચૂરણિ એટલે મહાત્માકૃત છુટક પદની વ્યાખ્યા, [illegible], સૂત્ર એટલે ગણધર મહારાજાદિએ રચેલો મૂળ પા- [illegible] નિર્યુક્તિ વચન અને વૃત્તિ એટલે ટીકા, પર પરા [illegible] મળેલો અનુભવ, તે સઘળા સિદ્ધાતરૂપી પુરૂષના [illegible] ઓછા વધતા માને, અથવા ન માને, તેને દુર્ભવ [illegible]

પરમાર્થ

જૈન દર્શનને જિનેશ્વર ભગવાનનુ ઉત્તમ [illegible] છે સૂત્ર, ભાષ્ય, ચૂર્ણિ નિર્યુક્તિ, વૃત્તિ અને ગુ [illegible] આગમ અથવા સિદ્ધાત રૂપ પુરૂષ છે આ [illegible] માને અને ગમે તે એકને અથવા વધારેને ન [illegible] એમ સમજવુ અને આવી રીતે શાસ્ત્રનુ [illegible]

આ ૭ અગો પ્રમાણે જ્યારે યથાર્થ [illegible] છે એમ જાણવુ આ તેનો યથાર્થ [illegible] પ્રમાણેની

मुद्रा बीजधारणा अक्षर–न्यास [illegible]
जे ध्यावे ते नवि वचीजे, [illegible]

નાણે ક્રિયા કરી [illegible] ક્રિયા કરી [illegible] ભેદ રહ્યા કર છે

શબ્દાર્થ

મુદ્રા=યોગમુદ્રા, બીજધારણા=બીજ ધ્યાન, અક્ષર-ન્યાસ=અક્ષરરૂપ સ્થાપના, અરથ વિનિયોગેરે=અર્થ ચિંતા-અર્થોપયોગ, (આ ચાર વાતો સાચવીને, અથવા મુદ્રા, બીજ, ધારણા, અક્ષર, ન્યાસ તથા અર્થ, એ છ વસ્તુના વિનિયોગવડે) જે ધ્યાવે=જે જિનદેવનું ધ્યાન કરે, તે=તે પુરૂષ, નવિ વંચીજે ક્રિયા અવંચક ભોગેરે=ક્રિયા અવંચક રહી ભોગોથી ઠગાય નહિ-ક્રિયા માત્રથી જે ઠગે નહિ, તે ક્રિયા અવંચક ગણાય, તેનો હોવાથી, વિષયભોગથી છેતરાય નહિ-વિષયભોગમાં ફસાય નહિ-અથવા ભવાંતરમાં પ્રાપ્ત થનાર દેવગતિના ભોગોથી ઠગાય નહિ, એટલે કે અવશ્ય તેને તે ભોગો મળવાનાજ

ભાવાર્થ

ધ્યાન કરતાં અમુક રીતે અંગોપાંગની આકૃતિ કરે, તે મુદ્રા અથવા બાહ્ય દેખાવ, ધ્યાન કરતાં કાર્યને ઉદ્દેશીને ધ્યેય સાધવા, અથવા બીજા કોઇ હેતુથી ૐકાર હ્રીંકાર આદિ અક્ષરોને અમુક કમળમાં સ્થાપન કરવા, તે બીજ, ધારણા એટલે અષ્ટાંગ યોગનું છઠ્ઠું અંગ, અથવા શરીરમાં વાયુને અમુક સ્થાને ધારણ કરવો, અથવા અમુક તત્વોનું ચિંતવન કરવું તે ધારણા આ ધારણા સાધ્ય થયા પછી ધ્યાન થાય છે, અને ત્યારપછી સમાધિપદ પ્રાપ્ત થાય છે અક્ષર એટલે ધ્યાન કરતાં અ, ઇ, ઉ આદિ અથવા કકારાદિ અક્ષરો, સ્થિર અથવા ફરતાં અમુક અમુક કમળો ઉપર સ્થાપવામાં આવે છે તે, અક્ષર ન્યાસ એટલે સ્થાપન કરવાની વિધિ અર્થ વિનિયોગ એટલે અર્થનો વિશેષ પ્રકાર સંબંધ કરવો તે, અથવા અર્થનું વિશેષ પ્રકારે જ્ઞાન હોવું તે તેવો જ્ઞાનવાન્ ઉપર કહેલા ● અંગોનો યોગ કરે એવો જે યોગી અથવા પ્રાણી, ધ્યેય વસ્તુ જે આ મતત્ત્વ અથવા પરમાત્મા અથવા અમર પુરૂષને ધ્યાવે, તે યોગી શત્રુઓથી છેતરાય નહી કેમકે તેની ક્રિયા આત્માને ન ઠગવારૂપ છે, તેથી તે ઠગાય નહી

પરમાર્થ

જેમ ઉપર સમય પુરૂષના ● અંગો કહ્યા હતા તેમ અહીંઆ યોગના છ અંગો કહ્યા છે મુદ્રા[1] બીજ[2] ધારણા[3] અક્ષર[4] ન્યાસ[5] અને અર્થવિનિયોગ[6] આ પ્રમાણે જે ગુરૂગમથી યોગ સાધે તે કર્મરૂપ શત્રુઓથી, અથવા ષડ્રિપુઓથી અથવા આશ્રવોથી ઠગાય નહિ મુદ્રા એટલે જિનમુદ્રા અથવા યોગમુદ્રાદિ જાણવી. બીજ એટલે ૐકાર હ્રીંકાર શ્રીંકાર તથા કલીં ઇત્યાદિ જાણવા ધારણા એટલે પંચપરમેષ્ઠી વિષે ચિત્તવૃત્તિની સ્થિરતા કરવી તે અક્ષર એટલે કકારાદિ જાણવા ન્યાસ એટલે સ્થાપના અર્થાત હૃદયકમળ નાભિકમળ કંઠ અને બ્રહ્મરંધ્ર આદિ સ્થળોમાં ગુરૂમુખે સાધના જુદા જુદા પ્રકાર જાણી તેમાંથી યોગ્ય વર્ણોની યોગ્ય આકૃતિ

એથી યોગ્ય સ્થળે સ્થાપના કરવી, અને અર્થવિનિયોગ એટલે આલેખની પેઠે શુષ્ક નહિ, પણ કાર્યના ભારી સમજી સાર્થ - ક્રિયા કરવી તે પ્રમાણે જે કોઇ કરે છે, તે પોતાના જ્ઞાનનુ અને પોતાના જીવનનુ સાર્થક પણુ કરે છે અને આ આત્માને ઠગવારૂપ ક્રિયા ન હોવાથી આત્મા ઠગાતો નથી, પણુ જેઓ સુખ મેળવવા માટે આશ્રવનુ સેવન કરે છે, તથા જેઓ પાપસ્થાનક સેવતા છતા પોતાને ધન્ય માને છે, તેઓ પોતાના આત્માને ઠગે છે મતલબ કે ખોટી વસ્તુ લઇ ખરી વસ્તુ ગુમાવે છે, અને ઉલટે સુખ મેળવવાના બ્હાના અનત કાળ સુધી દુ ખના ભાજન થાય છે તેથી આવી આશ્રવરૂપ ક્રિયા કરનાર આત્માને ઠગનાર જાણવા તેવુ ન કરવાના ઉપદેશરૂપ આ ગાથાનુ રહસ્ય હોય એમ લાગે છે અમને પણુ ભગવાનની કૃપાથી સદ્ગુરૂને યોગે આરાધકપણુ પ્રાપ્ત થાઓ એ ઇચ્છા છે

श्रुत अनुसार विचारी बोलु, सुगुरु तथाविध न मिले रे,
किरिया करि नवि साधी शकीए, ए विषवाद चित्त सघले रे प० १०

શબ્દાર્થ.

શ્રુત=શ્રુતજ્ઞાન, (તેને) અનુસાર=અનુસારે, વિચારી=વિચાર કરીને બોલુ=કહુ (તો) સુગુરૂ તથાવિધ ન મિલે રે=તથાવિધ—તેવા પ્રકારના—આગમમાં જેવા ગુણો વર્ણવેલા છે તે ગુણોવાળા, સુગુરૂ=સદ્ગુરૂ મળી શકતા નથી (તેથી ગીતાર્થ ગુરૂની નિશ્રા નહિ મળવાથી) કિરિયા કરિ= (શુદ્ધ વ્યવહારથી) ક્રિયાનુષ્ઠાન કરી, નવિ સાધી શકીએ=(સયમ અથવા મુનિપણાને) સાધી શકતા નથી, એ વિષવાદ=એ ખેદ, ચિત્ત સઘલે રે=સઘળાના મનમા ઉભો રહેલ છે

ભાવાર્થ.

શ્રુત એટલે જૈન સિદ્ધાતો, તેમા કહેલા વચનોને આધારે વિચારીને જો બોલુ છુ તો, જેવા આગમોમા ગુરૂના લક્ષણો કહ્યા છે તેવા ગુરૂઓ મળી શકતા નથી તેમજ સાધુપણાની ક્રિયા કરીને હુ મોક્ષ સાધી શકતો નથી, તેથી એ પૂર્વોક્ત ખેદ સઘળાના મનમા વ્યાપી રહેલો છે

પરમાર્થ

સિદ્ધાતમા કહ્યા પ્રમાણે વિચાર કરીને બોલુ છુ તો આ વખતમા મને નીચે પ્રમાણેની સ્થિતિ દેખાય છે

શાસ્ત્રમા કહ્યા પ્રમાણે લક્ષણોવાળા સુગુરૂ દેખાતા નથી શાસ્ત્રમા કહ્યા પ્રમાણે ક્રિયા કરી ગુરૂવિના મોક્ષનુ સાધન કરવારૂપ સાધુપણુ હુ પામી શકતો નથી મતલબ એ કે ક્રિયા કરીને મુનિતા પ્રાપ્ત કરવાની મારામા શક્તિ નથી તેથી રાત્રિદિવસ મારા મનમા ખેદ રહ્યા કરે છે

આ સ્તવના કરનાર મહાત્મા આનંદઘનજી અધ્યાત્મજ્ઞાની હતા, અને ભાવસાધુ હતા છતા પોતામા કંઇ ન્યૂનતા ભાસતા પોતાને જૈનના ઝુંડા તરીકે ઓળખાવતા સાધુપણાને અતિ દુર્લભ અને ઉંચ માનીને જ્યાંસુધી નિશ્ચયનયથી પોતામા સાધુપણું તેમને ભાસ્યુ નહોતુ, ત્યા સુધી સાધુ શબ્દ વાપરતા પણ ડરતા હતા

હાલમા પોતામા તથાપ્રકારના ગુણો ન છતાં પોતાને મોટા મોટા નામે ઓળખાવવા ઇચ્છાનુ ઇચ્છનાર જૈનાભાસ વેશધારીઓએ આ દાખલો વિચારવાનો છે ગણાવવા “ ગણી પન્યાસ, આચાર્ય ” એવા માન નામ ધારણ કરવાથી પોતાનું તેમજ પારકું ભવ થનાર નથી પણ પોતામા તેવા ગુણો ઉત્પન્ન કરવાથીજ સર્વ થનાર છે ‘ ધનપાળગા ’ એવી રીતના શબ્દથી કંઇ દારિદ્ર ટળવાનુ નથી અને ધનપાળશાને આરાધનાર ધન મેળવવા પામનાર નથી પણ જેમની પાસે ધન હોય તેને ભજવાથી ધન મળવાનો સંભવ છે તેથી માત્ર નામધારી અને વેષધારી ગુરુ ઓને આરાધતા વિચાર કરવો

શ્રી આનંદઘનજી મહારાજની અનુમોદના કરનારા તે વખતમા કેટલાક બીજા સાધુ મુનિ રાજો પણ હતા અને કેટલીક દંતકથાને આધારે શ્રીમદ્ યશોવિજયજી અને શ્રીમદ્ નયવિજયજી મહારાજ આનંદઘનજી મહારાજના સમકાલીન થયા છે કે જેમના જેટલી વિદ્વત્તા અને ક્રિયા પરાયણપણુ તેમજ આત્મલક્ષ હાલતો જોવામા આવતુ નથી તેવા વખતમા પણ આ મહાત્માને કહેવુ પડયુ [illegible] કે કાળ પ્રમાણે જોતા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનની સ્તવનામા કહ્યુ છે તેવા આગમધર સમકિતી, અને જેમની સવરરૂપ ક્રિયા છે ઇત્યાદિ ગુણોવાળા ગુરુ મને જણાતા નથી

ते माटे उभो कर जोडी, जिनवर आगळ कहीए रे,
समय चरण सेवा शुद्ध देजो, जिम आनंदघन लहीए रे प० ११

શબ્દાર્થ

તે માટે=(તેવા સુગુરુ મળતા નથી), તે કારણે, ઉભો કર જોડી=હું હાથ જોડીને ઉભો રહી, જિનવર આગળ=જિનેશ્વર પાસે કહીએરે=કહુ છુ કે, સમય=આગમ, (તેમા કહેલ), ચરણ=ચારિત્ર, (તેની) સેવા=આરાધના, અથવા, સમયે-મારા કર્મવિપાકે આપેલ તથાવિધ અવસરે, ચરણ સેવા-ચારિત્ર સેવના, (તે પણ કેવી ? તો કે) શુદ્ધ=નિર્મળ, દેજો=આપજો, જિમ=જેમ, આનંદઘન=ભરપૂર આનંદ, લહિયેરે=હુ મેળવુ

ભાવાર્થ

ઉપર પ્રમાણે દેવકાળ છે તેથી શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની હજુરમા હુ હાથ

જોડીને ઉભો છું અને કહું છું કે, શાસ્ત્ર પ્રમાણે ચારિત્રની આરાધના મને દેજો કે જેથી હું આનંદઘન એટલે મુકતતા પામું

પરમાર્થ

હે પ્રભુ ! તથાપ્રકારના ગુરૂ મળતા નથી, તેમજ ગુરૂને અભાવે ક્રિયા કરી સાધુપણું સાધવાની મારી શક્તિ નથી માટે હવે તો મારી પાસે માત્ર એકજ ઈલાજ છે તે એ કે આપની ભક્તિ કરવી તેથી હે પ્રભુ ! હું આપની પાસે હાથ જોડીને ઉભો છું અને વિનતિ કરૂ છું કે, મને યોગ્ય અવસરે આપના સિદ્ધાંત પ્રમાણે ચારિત્ર પ્રાપ્ત કરવારૂપ સેવા આપજો કે જેથી હું આનંદઘન એટલે આનંદના સમૂહરૂપ મુક્તપણું પામું

શ્રી નેમીશ્વર જિન સ્તવન.

अष्ट भवांतर वालही रे, तुं मुज आतमराम रे, मनरावाला०
मुगति स्त्रीशु आपणे रे, सगपण कोई न काम म० १

घर आवो हो वालिम घर आवो, मारी आशाना विसराम; म०
रथ फेरो हो साजन रथ फेरो, साजन मारा मनरा मनोरथ साथ.म० २

શબ્દાર્થ

અષ્ટ=આઠ, ભવાંતર=ભવાંતર–અન્યભવ, (તેમાં હું તમારી), વાલહીરે=વહાલી–વલ્લભા–પ્રિયા છું, (તેમજ), તું=હે નેમિ તું, મુજ=મારો, આતમરામરે=આત્મારામ–આત્માને આરામ આપનાર, અથવા આત્મારામ–આત્મામાં રમનાર છે, (અને) મુગતિ સ્ત્રી શુ =મુક્તિરૂપ સ્ત્રી સાથે, આપણેરે=આપણ સાહેબને–આપને, સગપણ કોઇ ન કામ=કોઇપણ કામ–મનોહર સગપણ–સગાઇ નથી, અથવા કોઈપણ કામના માટે સગાઇ નથી, અથવા તેની સાથની સગાઇ, કોઇ ન કામ–કોઇ કામની નથી (માટે), ઘર આવો હો વાલીમ ઘર આવો હે વાલિમ–વલ્લભ, મારે ત્યાં પધારો, મારે ત્યાં પધારો (તમે કેવા છો ? તો કે) મારી આશાના=મારી આશાના–મારા મનોરથના,

વિસરામ=વિશ્રામ-વિશ્રાંતિસ્થળ છો રથ ફેરો હો સાજન રથ ફેરો=હે સાજન-હે સજ્જન, અથવા હે સત્પુરૂષ પ્રમાણિક પુરૂષ ! રથને, (વન તરફ ન લઇ જતા મારા ઘર તરફ) ફેરવો, સાજન મારા મનરા મનોરથ સાથ=હે સાજન ! મારા મનના મનોરથના સાથી છો

ભાવાર્થ

(રાજિમતી શ્રી નેમીશ્વર પ્રભુને કહે છે કે) હે જિનેશ્વર ! આઠ ભવ સુધીની હુ તમારી વહાલી સ્ત્રી છુ, અને તમે મારા આત્મામા રમી રહેલા પ્રભુ છો, અને મુક્તિરૂપી સ્ત્રી સાથે આપને સગાઇ કરવાનુ કઇ કારણ નથી. વળી હે સ્વામી ! મારા પિતાને ઘેર, કે જ્યા હુ છુ, ત્યા તમો આવો વળી આપ મારી આશાના વિશ્રાંતિના સ્થાનક સમાન છો, માટે પાછા ઘેર આવો, આપે રથને પાછો બીજી તરફ વાળ્યો છે, તેમ ન કરતા મારા તરફ આવવા આપના રથને પાછો વાળો હે સાજન ! રથને પાછો વાળો વળી હે સાજન ! મારા મનના મનોરથો કે જે હાલ જતા રહ્યા છે તે મનોરથો, જો આ રથને પાછો ફેરવો, તો પાછા આવે તેવુ છે તેથી હે પ્રભુ ! મારા મનના મનોરથની સાથે આપ રથ પાછો ફેરવો, અને મારે ઘેર આવો

પરમાર્થ

ભગવાન શ્રી નેમીશ્વર પ્રભુ મહાસતી રાજિમતી નામની ઉગ્રસેન રાજાની કન્યા સાથે પરણવા માટે જાન લઇ આવ્યા હતા પણ પશુઓની કરુણાને લીધે પરણવાનુ બંધ રાખી, પોતાનો રથ પાછો લઇ જતા હતા તે વખતે રાજિમતીએ કરેલી વિનતિરૂપ આ સ્તવના છે જ્યારે પ્રભુએ તોરણે આવી ત્યાથી રથને પાછો વાળવા સારથીને આજ્ઞા કરી અને બધા વડીલોએ વાર્યા છતા પોતે રથને પાછો વાળીને જતા હતા તે વખતે દેવી રાજિમતીએ કહ્યુ છે કે આ વખતે આપ નેમીશ્વર થયા છો. આ ભવથી પહેલા મારો આપની સાથેનો સબધ આઠ જન્મો સુધીનો છે આઠ જન્મો સુધી આપે મને પ્રિયા ગણી છે અને આપ મારા પ્રાણનાથ થયેલા છો તેથી આ નવમે ભવે પણ આપજ મારા આત્મારામ છો મારા આત્મામા આપજ રમી રહેલા છો વળી મારા મનના પણ આપજ સ્વામી છો તેથી હુ કહુ છુ કે, હવે આપે જે મુક્તિરૂપી સ્ત્રી સાથે પરણવાની ઇચ્છા કરી છે, તેની સાથે સગપણ કરવાનુ કઇ કામ નથી કારણ કે મારો અને આપનો આજે આઠ જ ભવનો સ્નેહ છે તેથી હે સજ્જન ! આપના મનમા જે મુક્તિરૂપી સ્ત્રી સાથે પરણવાની ઇચ્છા થઈ છે તે કાઢી નાખો અને આપ રથને પાછો વાળો અને મારા પિતાના ઘરમા જ્યા હુ છુ ત્યા આપ પાછા આવો મારી તમામ આશાઓ આપનાથી સફળ થવાની છે, તેથી મારી આશાના આપ વિશ્રામરૂપ છો તે આપ જતા મારી આશાઓ નષ્ટ થાય છે માટે તેમ ન કરો વળી આપની સાથે મારા મનના તમામ મનોરથો જતા રહ્યા છે તેથી મારા મનના મનોરથો પૂરવા માટે આપ રથને પાછો વાળો. આપ પાછા આવશો તો આપની સાથે મારા

મનના મનોરથો પણ પાછા આવશે તેથી કહું છું કે મારા મનના મનોરથની સાથે આપ રથને પાછો વાળો,

" રથ ફેરોહો " આ વાત વણીવાર કહેવામા આવી, તેથી પુનરૂક્તિ દોષ સમજવો નહીં, પ્રીતિની પ્રબળતા બતાવવા રૂપ એ વચન છે તેથી નિર્દોષ છે

नारी पखो स्यो नेहलो रे, सच्च कहे जगनाथ;
ईश्वर अरधांगे धरीरे, तु मुज झाले न हाथ म० ३

શબ્દાર્થ.

નારીપખો=સ્રીના પક્ષનો—એક પક્ષી, સ્યો નેહલોરે=નેહ—સ્નેહ શો ?—શા કામનો ? (એમ) સચ્ચ કહે=સાચુ કહીએ—સાચુ કહેવા દો તો (હુ કહી શકુ છુ), જગનાથ=હે જગત્‌ના નાથ ! અથવા જગનાથ—જગત્‌નો નાથ—અ તરાત્મા કહે છે, તે સાચુ છે (તેટલા ખાતરજ), ઈશ્વર=મહાદેવ, (તેણે), અરધાંગે=અરધા અ ગથી—અરધુ અ ગ આપીને, ધરીરે=(પાર્વતીને) ધરી રાખી છે (અને), તુ=હે નેમિ ! તુ તો, મુજ ઝાલે ન હાથ=મારો હાથ પણ પકડતો નથી (એ શુ ઘટિત છે ?)

ભાવાર્થ.

એકલો સ્રીના પક્ષનો સ્નેહ શા કામનો ? હે જગત્‌ના સ્વામી ! હુ સાચુ કહુ છુ, તેનો આપ વિચાર કરો ! મહાદેવે પાર્વતીજીને, પોતાના અરધા શરીર સાથે જોડી દીધેલા છે, અને આપ તો મારો હાથ પણ ઝાલતા નથી, અર્થાત્ મારૂ પાણિગ્રહણ કરતા નથી, એ કેવી વાત છે ? તે આપ વિચારો

પરમાર્થ

હે જગત્‌ના પ્રભુ ! હુ સાચુ કહુ છુ કે, માત્ર સ્રીના તરફનો જ સ્નેહ હોય, અને આપ નિસ્નેહવાન્ થાઓ એ યોગ્ય નથી કારણ કે, બન્ને તરફના સ્નેહની જરૂર છે અને તમે સ્નેહ કરો, તે કઇ નવાઇની વાત નથી મહાદેવ અને પાર્વતી વચ્ચે કેવો સ્નેહ છે ? તે વિચારો પાર્વતીજી વિના ક્ષણવાર પણ શકર દૂર રહી શકતા નથી તેમને અર્ધા ગમા ધારણ કરેલા છે મોટાઓ આવા સ્નેહ રાખે છે, અને આપ તો મારૂ પાણિગ્રહણ પણ કરતા નથી એ વાત કેટલી અયોગ્ય છે તેનો આપ વિચાર કરી રથને પાછો વાળો

पशुजननी करुणा करी रे, आणी रुदय विचार;
माणसनी करुणा नहि रे, ए कुण घर आचार म० ४

શબ્દાર્થ

(તમે જ્યારે), પશુજનની=પશુજાતિની ઉપર, કરૂણા=દયા–અનુકંપા, કરીરે=કરી બતાવો છો, આણી રુદય વિચાર=રુદય–હૃદય–મન તેમા વિચાર લાવીને, (ત્યારે તમને) માણસની=મનુષ્યજાતિ જે હું, તેની, કરૂણા નહિરે=કરૂણા નથી આવતી, એ=એ તે, કુણ=કયા, ઘર=ઘરનો, આચાર=રીત–મર્યાદા છે?

ભાવાર્થ

હે પ્રભુ ! તમોએ મનમા વિચારીને પશુ, પખી, જળચર, ભૂચર વિગેરે જનાવરોપર દયા કરી, પણ મનુષ્યો કે જેઓ જનાવરો કરતા અતિ શ્રેષ્ઠ છે, તેના પર તમારા મનમા દયા નથી, એ તે કોના ઘરની રીત છે ?

પરમાર્થ

હે પ્રભુ ! આપે પાછા ફરતા પહેલા યોગ્યાયોગ્ય કૃત્યનો વિચાર કરવો જોઇએ મારા પર ગુસ્સાથી આ પશુઓને દુ ખ થશે કેમકે તેઓના પ્રાણો લેવાશે તેથી મારે પરણવુ નહિ એવો આપે વિચાર કરી રથને પાછો વાળ્યો તો ઠીક પણ હુ આપની આઠ ભવોની સ્ત્રી, અને આ જનાવરો કરતા માણસનુ અસખ્યાતગણુ પુન્ય તમે કહો છો, તેથી હુ પણ એક મનુષ્યણી છુ તેથી જે ઉત્તમ પ્રાણીપર દયા કરે, તેણે તેવા પ્રાણીઓ કરતા વધારે પુન્યવાન્ ઉપર તો જરૂર દયા કરવી જોઇએ છતા આપ મારી વિનતિ માની પાછા આવતા નથી, અને મારાપર દયા કરતા નથી આ કોના ઘરનો આચાર છે ? એ ક્યુ તેવી રીતે આ બાબતમા મારી વાત માને તેવુ છે જો આપ મહારાજ આજ્ઞા કરો તો પશુવધ તો હીનામાત્રથી બધ થાય તેવુ છે છતા આપ પશુઆદિકપર દયા બતાવી મનુષ્યપરની દયાનો નાશ કરવા જેવુ કરો છો તે યોગ્ય નથી માટે પાછા આવી મારુ પાણિગ્રહણ કરો

प्रेमकल्पतरु छेदीयोरे, धरियो योग धतूर,
चतुराईरो कुण कहोरे, गुरु मिलियो जगसूर म० ५

શબ્દાર્થ

પ્રેમ=પ્રેમરૂપ, કલ્પતરુ=કલ્પવૃક્ષ, (તે તમે), છેદિયોરે=છેદી નાખ્યો

છે, અથવા છેદી નાખો છો, (અને), ધરિયો યોગ ધતુર=યોગ–વૈરાગ્યરૂપ ધતુરવૃક્ષને ધારણ કર્યો છે, અથવા ધારણ કરો છો (આવી) ચતુરાઇરી=ચતુરાઈનો–ચતુરાઈ બતાવનાર, કુણ=કોણ, કહોરે=બોલોને, ગુરૂમિલિયો=શિક્ષક મળ્યો છે ? (એ ગુરૂ તો,) જગસુર=જગત્‌ને શૂરારૂપ, અથવા જગત્‌ને અવળે રસ્તે દોરવવા શૂરો–પૂરો હોવો જોઇએ, એમ મને લાગે છે

ભાવાર્થ.

વળી હે સ્વામી ! આપે સ્નેહરૂપી કલ્પવૃક્ષ છેદી નાખ્યો છે, અને વૈરાગ્યરૂપી ધતુરો ધારણ કર્યો છે, માટે કહો તો ખરા, કે આપને આવુ ચાતુર્ય શિખવવામા જગતમા શૂરો એવો કયો ગુરૂ મળ્યો છે ?

પરમાર્થ

હે પ્રભુ ! આપે પ્રેમરૂપી કલ્પવૃક્ષને કાપી નાખીને, તેને ઠેકાણે યોગરૂપી ધતૂરો વાવ્યો, તે પણ સારૂ કર્યું ! પણ મને જરા કહો કે, આવી ચતુરાઈ શિખવનાર જગતમા શૂરો એવો આપને ગુરૂ કોણ મળ્યો ?

જે પ્રેમને જગત્ આધિન છે, તે પ્રેમને લઇને પશુ પક્ષી આદિ પણ પ્રવૃત્તિ કરી રહ્યા છે, તેવા શુદ્ધ પ્રેમને તોડવાને આપને કયા ગુરૂએ ઉપદેશ કર્યો છે ? તે આપના શૂરા ગુરૂનુ જરા નામ તો જણાવો

આ વચન કહેવામા પોતાના પક્ષનુ અતિ મમળપણ બતાવ્યુ છે, સાથે એમ પણ બતાવ્યુ છે કે આપનુ આ કામ હોય નહિ–આપને તે ઘટે નહિ આપ પ્રેમને તોડવાને ઇચ્છો એ મને લાગતુ નથી પણ આપને કોઇએ ભમાવ્યા છે આપે પ્રથમ વિવાહ કબુલ્યો, પછી જાન લઇને આવ્યા, અને છેવટે તોરણેથી રથ ફેરવીને પાછા જાઓ છો, અને આઠ ભવ સુધીના પ્રેમને તોડો છો તે આપને ઘટતુ નથી, માટે આપ પાછા વળો

मारुं तो एमां कहीं नहिरे, आप विचारो राज,
राजसभामां वेसतांरे, किसही वधसी लाज म० ६

શબ્દાર્થ.

મારૂ તો એમા કહીં નહિરે=એ બાબતમા મારો તો કઈએ જરાએ અપજશ થવાનો નથી (પણ), આપ વિચારો રાજ=હે રાજકુમાર ! તમારે

વિચાર કરવાનો છે, (આ રીતે વર્તતા) રાજસભામા બેસતા રે=રાજ સભામા બિરાજશો ત્યારે, અથવા મહાન સભામા બિરાજશો ત્યારે, કિસહી=કોની ? અથવા કેવી ? અથવા શી રીતે ? (તમારા), બધસી લાજ=લાજ વધી શકશે ?

ભાવાર્થ.

રાજિમતી કહે છે કે, આપે જે આ અયોગ્ય આચરણ કરેલુ છે, તેમા મારૂ તો કઈ જવાનુ નથી, પણ હે નેમીશ્વર મહારાજ ! આપ જરા વિચાર કરો કે, આપ જ્યારે રાજાઓની મડળીમા બેસશો ત્યારે ત્યા આપની શોભા કેવી વધશે ? તેનો જરા વિચાર કરીને આપ રથને પાછો ફેરવો

પરમાર્થ

જો મે કઈ અકૃત્ય કર્યુ હોય અને આપ મારી સાથેનો પ્રેમ તોડતા હો તો તેમા આપની ઈજ્જતને ખામી નથી પણ હુ શુદ્ધ છુ, પ્રેમવાળી છુ સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળી છુ અને નિર્દોષ છુ વળી આપે વિવાહ કરી મારૂ પાણિગ્રહણ કરવાની ગર્ભિત પ્રતિજ્ઞા માની છે, અને તે કામને માટેજ યાદવોના જાન લઈને આપ અત્રે આવ્યા છો, અને તેમ છતા પણ આપ તોરણથી રથ ફેરવીને પાછા જાઓ છો તેમા મારી ઈજ્જતની હાનિ નથી પણ આપને પૂછુ છુ કે, આપ જરા વિચાર કરો કે, આપનુ રથ ફેરવીને પાછા જવારૂપ કાર્ય કેવુ છે ? વળી આપ જ્યારે રાજાઓની સભામા બેસશો ત્યારે ત્યા આપની શોભા કેવી થશે ? તેનો વિચાર કરો આપની જે વખતે રાજ સભામા આ પ્રેમ છેદવારૂપ, અને પ્રતિજ્ઞા ભગ કરવારૂપ વાત યાદ આવશે, અગર તે વાતનો બીજાઓ વિચાર કરશે ત્યારે આપની શોભા ઘટશે માટે હજુ પણ આપ રથને પાછો વાળો અને સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળા થાઓ જેમ આપે વાગ્દાન સ્વીકાર્યુ છે તેમ કન્યાદાન પણ સ્વીકારો

प्रेम करे जगजन सहुरे, निरवाहे ते ओर,
प्रीत करीने छोडी देरे, तेसु न चाले जोर म० ७

શબ્દાર્થ.

પ્રેમ કરે જગજન સહુરે=જગતમા સૌ જનો, અથવા સર્વે જગજ્જનો—જગત્વાસી લોકો, પ્રેમ તો કરે છે=કરી જાણે છે (પણ) નિરવાહે=(જેઓ તે પ્રેમનો) નિર્વાહ કરે—પ્રેમને ટકાવી રાખે, તે=તેવા જનો તો ઓર=કઈ જુદાજ હોય છે (બાકી) પ્રીત કરીને=પહેલી પ્રીત બતાવીને, (પછી), છોડી દેરે=તેને તોડી પાડે, તેસુ=તેવા સાથે, ન ચાલે જોર=કઈ જોર વાપરવુ ચાલી શકે નહિ

ભાવાર્થ

આ જગતના સઘળા પ્રાણીઓ પ્રીતિ તો કરી જાણે છે, પણ તે કરેલી પ્રીતિને જે ટકાવી રાખે, તે તો બીજાજ જાણવા જે માણસ સ્નેહ કરીને છોડી દે, તેની સાથે કઈ જોર ચાલી શકે નહી

પરમાર્થ

જગતમા મતલબ હોય ત્યાસુધી બધા પ્રાણીઓ અને બધા માણસો એક બીજા સાથે પ્રીતિનો સબધ કરે છે, પણ નિસ્વાર્થ પ્રીતિ કરી, તે પ્રીતિને યાવત્ પ્રાણ અથવા દેહ રહે ત્યાસુધી નિભાવનાર તો કવચિતજ દેખાય છે એવા પ્રીતિ નિભાવનાર કોઇ વીરલા પુરૂષોજ હોય છે પરમાર્થ એવો છે કે તમો પુરૂષરત્ન છો, વળી ધૈર્યવાન અને ગાભીર્યવાન છતા સહજ વાતમા પ્રીતિને કેમ તોડો છો ?

એક વાર પ્રીતિ કરીને તોડે તો તેના સાથે કઇ જોર ચાલતુ નથી, કારણ કે બીજા કાર્યમા સામો માણસ ફરજ પાડી શકે છે, પણ પ્રીતિની રીત તો કઇ ઓરજ છે ગમે તેવી સત્તાવાળો પણ જબરાઇથી પ્રીતિ કરાવી શકતો નથી આ મનનો ધર્મ છે અને સતપુરૂષો અનાદિકાળથી એ માર્ગે પ્રવૃત્તિ કરે છે કે એક વાર જેને પોતાનો પ્રીતિપાત્ર ગણ્યો, તેનો ત્યાગ કરતા નથી, તો મારી અને આપની એ-વારની નહિ, પણ આઠ ભવના પ્રીતિ છે દાન પણ આપે તેની પ્રીતિ નાભાવવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે છતા વગર કારણે પ્રીતિ તોડો છો, તે આપને ઘટતુ નથી, આ બાબતમા મારૂ જોર ચાલતુ હોત તો હુ આપને અટકાવત પણ તેમ થતુ નથી માટે આપેજ પ્રેમમાર્ગનુ ઉલ્લઘન કર્યા વગર રથને પાછો વાળવો યોગ્ય છે

जो मनमां एहवु हतुंरे, निसपति करत न जाण;
निसपति करिने छांडतां रे, माणस हुवे नुकसान म० ८

શબ્દાર્થ.

જો=જો કદિ, મનમા=(તમારા) મનમાં, એહવુ=પ્રવજિત થવાનુ, હતુ રે=પ્રથમથીજ હતુ તો, નિસપતિ=નિસબત સગાઇ-સબધ, કરત ન=કરવી નહોતી, જાણ=જાણી સમજીને અથવા હે જાણ સમજવાન્, (શુ આપ નથી સમજતા કે) નિસપતિ કરીને=સગાઇ-સબધ પાડીને, છાડતાંરે=છોડી આપતા તો, માણસ હુવે નુકસાન=માણસ જાત-સ્રી માણસ હેરાન હેરાન થઇ જાય છે અને વખતે મરીને પણ નાશ પામે છે

ભાવાર્થ

વળી હે સ્વામી ! જો આપના મનમાં રથ ફેરવીને ચાલ્યા જવાનો વિચાર હતો તો, આપની સાથે પ્રસિદ્ધ રીતે વિવાહનો સંબંધ કરત નહિ, સગાઇ સંબંધ કરીને પછી છોડી દેવાથી મનુષ્ય અથવા સ્ત્રીનું નુકશાન થાય છે માટે વિચારો

પરમાર્થ

આ ઠેકાણે દેવી રાજિમતીએ ભૂલ બતાવીને ઠપકો આપ્યો છે અને રથ ફેરવી જવાના વિચારને જડમૂળમાંથી ઉખેડી નાખવા જેવું વચન કહ્યું છે કે જો તમારા મનમાં સ્ત્રીનો સંબંધ ન કરવાનો વિચાર પહેલાથીજ હતો તો, મારી સાથે વિવાહ કરવો નહોતો જો વિવાહ કર્યો ન હોત તો મારે આપને કહેવાની જરૂર નહોતી પણ આપે વિવાહ સંબંધ કર્યો અને હવે આપ પાછા જાઓ તેમાં માણસનું નુકશાન થશે મારા પ્રાણ જશે જગતમાં એક વાર જે હું નેમીશ્વર ભગવાનના સ્ત્રી કહેવાઇ તે સતી બીજો પતિ ઇચ્છવા કરતા બીજુ શરીર ઇચ્છવું કબુલ કરે, તે જગજાહેર છે કદી કોઇક સ્ત્રી બીજો પતિ ઇચ્છે, તોપણ આ સ્ત્રીને તેના પૂર્વપતિએ શામાટે છાડી હશે ? આમાં કંઇ દોષ હશે ? વખતે વિષકન્યા હશે ! એવી એવી શંકાઓ બીજાઓને થાય તેવું છે તેથી સગાઇ કરીને આપ અત્રે આવ્યા, અને પાછા જાઓ છો તે બરાબર નથી આમ કરતા આપની દયાનો નાશ થાય છે અને આપ વગર વિચારે કાર્ય કરનાર ઠરો છો, માટે તેમ ન કરો અને રથને પાછો વાળો

જો આપ રથને પાછો નહિ વાળો તો મારા પ્રાણની હાનિ થશે એમ જાણજો ગમે તેમ થતા પણ હું અન્ય પતિને ઇચ્છનાર નથી આ દેહ કે જે આપનો કહેવાયો તે અન્યનો કહેવાશે નહી માટે આપ રથને પાછો વાળો

देता दान सवत्सरीरे, सहु लहे वछित पोष,
सेवक वछित नवि लहेरे, ते सेवकनो दोष म० ६

શબ્દાર્થ

દેતા દાન સંવત્સરીરે=(જ્યારે તમે) સંવત્સરી દાન-વર્ષ પર્યંતનું દાન દેનાર છો, (ત્યારે), સહુ=સર્વ કોઇ, લહે=પામી શકે, વંછિત=ઇચ્છિત, પોષ=પોષણ-શિરપાવ (એ વાત પ્રસિદ્ધ છે છતા), સેવક=આ તમારી સેવક દાસી જે હું તે, વંછિત=તમારી સાથે લગ્ન કરવારૂપ ઇચ્છિત અર્થ, નવિ લહેરે=નહીં પામું (એ તમારો દોષ નથી પણ) તે=તે કંઇક, સેવકનો દોષરે=મારો જ અપરાધ હોવો જોઇએ

ભાવાર્થ.

દાન એટલે કઇપણ કર્યા વગર અથવા કઇપણ બદલો લીધા વિના, કોઇને દયાથી અથવા બીજી રીતે આપવુ તે, એવુ સંવત્સરી દાન આપતા થકા, બધા લોકો વાછિત પુષ્ટિને પામે છે અને હુ કે જે આપની દાસી છુ, તે આપની સાથે લગ્ન કરવારૂપ ઇચ્છિતને ન પામુ, તેમા મારા પોતાના નસીબનોજ દોષ છે

પરમાર્થ

હે પ્રભુ ! આપ અનેવી જાઇને એક વર્ષ સુધી લોકોને દાન આપનાર છો અને તેથી સઘળા પ્રાણીઓ સતોષ પામશે પણ હુ સતોષ નથી પામતી, તે મારોજ દોષ છે આપ આખા જગતને સતોષ પમાડો છો સહુના મનોવાછિતો પૂરો છો, અને મારા મનોવાછિત પૂરતા નથી, તેથી તે મારા નસીબનોજ દોષ છે આપ કલ્પવૃક્ષ જેવા છતા, જ્યારે મારા મનોવાછિત સપૂર્ણ થતા નથી, તો હવે મારે આપનો દોષ કાઢવાનુ કારણ નથી હુ તો મારા પૂર્વકૃત કર્મોનોજ દોષ કાઢુ છુ હવે આપને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરો (આ વચન અતિશય ખેદ સાથે નિરાશા પ્રદર્શિત કરનારૂ છે)

सखी कहे ए सामळोरे, हु कहु लक्षण सेत,
इण लक्षण साची सखीरे, आप विचारो हेत म० १०

શબ્દાર્થ.

સખી=મારી સખીઓ, કહે=(જ્યારે મને) કહેતી કે, એ=એ નેમિકુમાર તો, સામળોરે=દેખાવમા શ્યામ છે, (ત્યારે) હુ કહુ=હુ કહેતી કે, લક્ષણ=આચરણ તથા રીતભાતથી એના તેઓ સેત=શ્વેત ગૌરજ છે (પણ) ઇણ લક્ષણ=આ પાછા વળવારૂપ આચરણથી (તો,) સાચી સખીરે=(મારી) સખીઓજ સાચી પડનાર છે, (એ વાતને), આપ=તમો સાહેબ, વિચારો=વિચાર કરો હેત=હેતથી–આ વાત ઉપર અખાડા નહિ કરતા આદર કરીને વિચારો

ભાવાર્થ.

જ્યારે મારી સખીઓ એટલે બહેનપણીઓ મને એમ કહેતી કે, એ શ્રીનેમીશ્વર પ્રભુ તો, શામળા એટલે કૃષ્ણવર્ણના છે ત્યારે હુ તેઓને એમ કહેતી કે, જો કે તેઓ શરીરના બાહ્ય વર્ણથી શ્યામ છે, પણ ગુણોવડે કરીને શ્વેત એટલે સફેદ છે, પણ છેવટે આ સમયે તો તે મારી સખીઓજ સાચી ઠરી, અને હુ જૂઠી

પડી માટે મારા તથા સખીઓના ધારવામાં, આપનો રથ પાછો ફેરવવાની ક્રિયા થી જે ફેર પડ્યો છે, તેનો આપ આદરસહિત વિચાર કરી જુઓ.

પરમાર્થ

હે નાથ ! મારી સખીઓ આપના સ્થૂલ શરીરનો રંગ જોઇને આપ શામળા છો, એમ જ્યારે કહેતી ત્યારે હું તેમને કહેતી હતી કે, તમે મૂર્ખ છો બાહ્ય શરીરનો રંગ ભલે કે શ્યામ છે તો પણ અંતરથી-અંતરાત્માના ગુણોથી-લક્ષણથી મારા સ્વામી તો અતિશય શ્વેત છે પણ આ આપનું કહેવું જૂઠ અને મારું કહ્યું, એવી જાત કરીને આપના પાછા ફરવાથી આ તોરણેથી પાછા ફરવાની કરણીએ મને ખોટી પાડી છે આ લક્ષણથી તો મારી સખીઓ સાચી ઠરે છે અને હું આપની આ ભવના સાચી પ્રિયા છતાં જૂઠી ઠરું છું માટે આપ એ બાબતનો વિચાર કરી જુઓ, અને રથને પાછો ફેરવો.

रागीशु रागी सहुरे, वैरागी स्यो राग,
राग विना किम दाखवोरे, मुगतिसुंदरी माग म० ११

શબ્દાર્થ

(પોતાનો અપરાધજ બતાવે છે કે) રાગીશુ=રાગવાળાની સાથે, રાગી સહુરે=સહુ કોઈ રાગવાળા બને છે-રાગ કરે છે, (પણ તમે તો), વૈરાગી =રાગ રહિત (છો, માટે તમારી સાથે), સ્યો રાગ=રાગ (કરીયે તે), શા કામનો ? (અથવા તો મારી આ ધારણા પણ ભૂલભરેલી છે, કેમકે તમને તમારા ભક્તો ઉપર તો રાગ હોવોજ જોઇએ, નહિતો) રાગ વિના=રાગ ન હોય તો, કિમ=કેમ-શા માટે ? દાખવોરે=(તમારા ભક્તોને) બતાવો છો મુગતિ=મુક્તિ રૂપી, સુંદરી=સ્ત્રી, (તેને પ્રાપ્ત કરવાનો) માગ=રસ્તો

ભાવાર્થ

પ્રીતિવાળા સાથે બધા પ્રીતિવાળા હોય છે, પણ જેઓને રાગ હોતો નથી અર્થાત્ જેઓ વૈરાગી છે, તેઓને શાની પ્રીતિ હોય ? એમ કદાચ આપ કહો તો, હું કહું છું કે, જ્યારે આપનામાં રાગ નથી, ત્યારે મોક્ષરૂપી સ્ત્રીને પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ આપ શા માટે દેખાડો છો

દ્વિતીય ભાવાર્થ

સર્વે રાગી હોઇને રાગી સાથે રાગ રાખે છે, (પણ તમે તો વૈરાગી

બન્યા છો) ત્યારે વૈરાગી થઇને રાગ રાખવો શા કામનો ? (કદિ કહેશો કે હુ તો રાગ રહિતજ છુ, તો કહીશ કે) રાગ વગર તમે મુક્તિરૂપી સ્ત્રીની, માગ-માગણી, શી રીતે દાખવો-જાહેરમા બતાવી શકો છો ?

પરમાર્થ

હે પ્રભુ ! આપ જો એમ કહેતા હો કે, હુ વૈરાગી છુ તો મારી સાથે રાગ શાનો ? અને હોય તો, તે પણ બરાબર નથી કારણ કે, " હૈયે હોય તે હોઠે આવે " આપને મુક્તિરૂપી સ્ત્રી પસદ પડી છે, અને તેના તરફ તમારી પ્રીતિ છે તેથી તમે તે સ્ત્રીને પ્રાપ્ત કરવા પ્રવૃત્તિ કરો છો, અને તેવો ઉપદેશ પણ કરો છો, તેથી પ્રશસ્ત કિવા અપ્રશસ્ત રાગ આપમા છે, વળી જે રાગી હોય, તેની સાથે રાગ કરવો એ જગતની રીતિ અને નીતિ છે હુ આપના ઉપર રાગવાળી છુ-સરાગી છુ, તેથી આપે મારી સાથે રાગ કરવો યોગ્ય છે આપે જગતની નીતિનુ ઉલ્લઘન કરવુ યોગ્ય નથી, તેથી કૃપા કરીને રથ પાછો ફેરવો

एक गुह्य घटतु नथीरे, सघळो जाणे लोग;
अनेकांतिक भोगवोरे, ब्रह्मचारी गतरोग म० १२

શબ્દાર્થ.

એક=એક, ગુહ્ય=છાનુ કર્મ (તે) ઘટતુ નથીરે=તમારે કરવુ વટતુ નથી, (કારણ કે), સઘળો જાણે લોગ=તમામ લોકો તેને જાણી રહ્યા છે, માટે છાનુ રહી શકે તેમ નથી (એક ગુપ્ત તે આ છે કે, તમે) અનેકાતિક=અનેકાત સ્યાદ્વાદરૂપી બુદ્ધિને ભોગવોરે=ભોગવો છો, (છતા), બ્રહ્મચારી=બ્રહ્મચર્ય ધારણ કરનાર (અને) ગતરોગ=રોગ રહિત ગણાઓ છો

ભાવાર્થ

એક પણ છાનુ કાર્ય તમારે કરવુ ઘટતુ નથી, કારણ કે તેને સર્વ લોકો જાણી રહ્યા છે, તેથી તે છાનુ રહી શકે તેમ નથી, તે એ કે વસ્તુ અનતપર્યાયાત્મક છે, એવી બુદ્ધિ, અથવા તન્મતાનુસારિણી જે બુદ્ધિ, તેના આપ ભોક્તા છો, અને તેવા ભોક્તા છતા પણ પરવસ્તુ ઉપરથી આસક્તિ જવાથી, પરસાથે ભોગ ભોગવવાનુ છોડી સ્વગુણમા રમનાર થયા છો, અથવા બાહ્યથી નર અમર અને તિર્યચની સ્ત્રી માત્રનો ત્યાગ કરનાર છો તેથી બ્રહ્મચારી છો, તથા કામરૂપી રોગ જેનો ગયો છે એવા છો, સ્ત્રીસગના ત્યાગી છો, છતા અનેકાતિક બુદ્ધિરૂપ સ્ત્રીની સાથે રમો છો, ત્યારે હુ તો આપની અર્ધાગના છુ, આઠ ભવનો મારો અને આપનો સબધ છે, માટે આપ રથને પાછો વાળો

सेवक पण ते आदरे रे, तो रहे सेवक माम,
आशय साथे चालिये रे, एहीज रुडुं काम म० १५

શબ્દાર્થ.

(માટે), સેવક પણ=(આ તમારી), સેવક દાસી પણ, અથવા કોઇ પણ તમારો સેવક, તે=વીતરાગના, આદરે રે=ધારણ કરે, તો=તોજ, રહે=રહે વાય, સેવક મામ=સેવકનું મર્મ—સેવકનો ધર્મ, (સેવકનો ધર્મ શું છે? તો કે,) આશય સાથે=(સ્વામીના), અભિપ્રાય પ્રમાણે, ચાલિયેરે=પ્રવર્તવું, એહીજ=એજ, રુડું કામ=સારું કામ છે (મામ શબ્દ લજ્જાવાચક પણ છે)

ભાવાર્થ

દાસીરૂપ એવી હું જે રાજિમતી, તે જો વીતરાગ ભાવ આદરે, તોજ મારો દાસપણાનો ધર્મ રહી શકે, કેમકે સ્વામીની ઇચ્છા પ્રમાણે અથવા તેમના વિચાર પ્રમાણે જો ચાલીએ તોજ ધારેલું ઉત્તમ કાર્ય થાય

પરમાર્થ

ઉપર પ્રમાણે એકત્વ ભાવના ભાવતા સતી રાજિમતી વિચાર કરે છે કે, હવે મારો અને ભગવાનનો સેવ્ય સેવક ભાવ થયો એટલે મારે પણ મારા સ્વામીના પેઠે, વીતરાગતા આદરવી જોઇએ કારણ કે નીતિમાન પુરુષોનું વચન છે કે સ્વામીના આશય પ્રમાણે ચાલવું એજ રૂડું કામ છે તેથી હવે હું પતિપત્નીના સંબંધનો ત્યાગ કરી સેવ્ય સેવક અથવા સ્વામી સેવકનો સંબંધ મનમાં ધારી મોહ શાનો ત્યાગ કરી જે વીતરાગતા પ્રભુએ ગ્રહણ કરી છે તેને હું પણ ગ્રહણ કરું

त्रिविध योग धरी आदर्योरे, नेमनाथ भरथार,
वारण पोषण तारणोरे, नवरस मुगताहार म० १६

શબ્દાર્થ

(આમ વિચારીને રાજિમતીએ શું કર્યું? તે કહે છે)

ત્રિવિધ=ત્રણ પ્રકારનો મન વચન કાયાનો, યોગ=એકીભાવ, એકાગ્રતા અથવા ત્રણે પ્રકારોવડે યોગ—સન્યાસ, ધરી=ધારણ કરી, આદર્યોરે=સ્વીકાર્યો,

નેમનાથ=નેમનાથ નામના બાવીશમા તીર્થંકરને, ભરથાર=ભર્તા તરીકે, (ભર્તા એટલે શુ તેનો ખુલાસો આપે છે કે) ધારણ=ધારણ કરનાર, પોષણ=પોષણ કરનાર, અને તારણોરે=તારણ કરનાર, (શાવડે ? તો કે) નવરસ મુગતાહાર= નવા–અપૂર્વ રસ–શાન્ત રસ રૂપ, મુગતા=મુકતાફળના–મોતીના, હાર=હાર, આપવે કરીને, (ભોગ પક્ષે પણ નવા નવા રસ, અને મણી મોતીના હારો આપવે કરીને જે સ્ત્રીનુ ધારણ, પોષણ, તારણ કરે તેજ ખરો ભરનાર ગણાય છે)

(આ ગાથાનો નેમિનાથ ભગવાને યોગ આદર્યો, એવો ઉદ્દેશ લઇ અર્થ કરીએ, તોપણ થઇ શકે છે, પરંતુ રાજિમતીએ યોગ આદર્યો એ ઉદ્દેશથી અર્થ કરતા ગાથાનો અન્વય વધુ બંધ બેસે છે, તેથી શબ્દાર્થમાં એ અર્થ લખી, ભાવાર્થ અને પરમાર્થમા અર્થાંતર લીધેલ છે)

ભાવાર્થ.

શ્રી નેમિનાથ નામના મારા સ્વામીએ હવે મન, વચન અને કાયાથી વૈરાગ્યને ધારણ કર્યો છે, તે મારા સ્વામી આત્માના ગુણોને ધારણ કરનાર છે વળી આત્મગુણને વધારનાર, આત્માને પુષ્ટ કરનાર, અને મારા આત્માને તારનાર છે, તેમજ શૃંગારાદિ જે નવ રસો તે રૂપ મોતીઓના હાર, એટલે કંઠના આભૂષણ સરખા છે

પરમાર્થ

હવે મારા પ્રાણપતિ એવા શ્રી નેમિનાથ ભગવાને, મન વચન અને કાયાથી ત્રણ પ્રકારે યોગને ધારણ કર્યો છે, માટે મારે પણ પતિની ગતિને અનુસરી તેજ યોગ ધારણ કરવો યોગ્ય છે આ મારા ભર્તાર, મારા આત્માના ગુણોને પુષ્ટ કરનાર અને મારા આત્માના ગુણો કે જે કર્મોથી આચ્છાદિત હતા, તે કર્મોનો નાશ કરી આત્મગુણોને પ્રગટ કરનાર છે વળી સંસારસમુદ્રમા ડુબતા, એવા મારા આત્માને તારનાર પણ એજ ભગવાન છે વળી ૧ શૃંગાર, ૨ હાસ્ય, ૩ કરુણા, ૪ વીર, ૫ રૌદ્ર ૬ ભયાનક, ૭ બિભત્સ, ૮ અદ્ભુત, અને ૯ શાંત, એ નવે રસરૂપ મોતીઓના હાર છે અર્થાત્ મારા હૃદયપર હમેશા ધારણ કરવા લાયક એવા હારરૂપ એ મારા સ્વામી છે

कारणरुपी प्रभु भज्यो रे, गरायो न काज अकाज;
कृपा करी मुज दीजीए रे. आनदघन पदराज म० १७

શબ્દાર્થ.

(હવે રાજિમતી છેલ્લી પ્રાર્થના કરે છે) કારણરૂપી=સાધ્ય વસ્તુના

હેતુભૂત, પ્રભુ=સમર્થ સ્વામી, ભજ્યોરે=(મે) સેવ્યો છે, (તેમ કરતાં) ગણ્યો ન કાજ અકાજ=કાર્યાકાર્યની દરકાર રાખી નથી (માટે), કૃપા કરી=કરૂણા કરી=મુજ=મને, દીજીએરે=આપજો, આનંદઘનપદ રાજ= આનંદથી ભરપૂર પદ- (મુક્તિ-) ઉત્તમ સ્થાનનુ રાજ્ય

ભાવાર્થ

જેનાથી કાર્યની સિદ્ધિ થાય તે કારણ ભગવાનથી આત્મસ્વરૂપ જાણવારૂપ કાર્ય સિદ્ધ થયુ છે, તેથી ભગવાન નિમિત્ત કારણુ છે એવી રીતના આ નિમિત્ત કારણરૂપ જે ભગવાન તેમને મે સેવ્યા છે, અને તેમને સેવતા થકા મે કાર્ય અકાર્યનો વિચાર કર્યો નથી પણ એકાગ્ર વૃત્તિથી મે પ્રભુને સેવ્યા છે, માટે હવે આપ મારાપર કૃપા કરીને મને મુક્તિરૂપી રાજ્ય આપો

પરમાર્થ

મારા આત્માની ઓળખાણ મને આ પ્રભુથી થઇ છે માટે મારા પતિ જે શ્રી નેમિનાથ તે મારા આત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવાના નિમિત્તરૂપ છે અને એ નિમિત્તરૂપ પ્રભુને કાર્ય અકાર્યનો વિચાર કર્યા વિના અપ્રશસ્ત અને પ્રશસ્ત રાગવડેન મે સેવ્યા છે માટે હે પ્રભુ! હવે મારા પર કૃપા કરીને મને અનંત સુખના સ્થાનરૂપ મોક્ષ આપો (જાણે ખરા પ્રેમાની આ માગણી પ્રભુએ સ્વીકારી ન હોય તેમ અખંડિત મહાસતી રાજિમતી ભગવાનની પહેલા મોક્ષપદ પામ્યા.)

આ સ્તવના કરનાર આનંદઘનજી મહારાજ પણ એમજ કહે છે કે, હુ પણ ભગવાનના માર્ગને અનુસરૂ છુ અને કાર્ય અકાર્યનો વિચાર કર્યા વિના ભગવાનને ભજુ છુ, તો મારાપર પણ કૃપા કરી મને મોક્ષ આપો આ પરમાર્થ છે

શ્રી પાર્શ્વનાથ જિન સ્તવન

ध्रुव पद रामी हो स्वामी हमारा, नि कामी गुण राय, सुग्यानी
निजगुण कामी हो पामी तु धणी, ध्रुव आरामी हो थाय सु० ध्रु० १

શબ્દાર્થ

ધ્રુવ=અચળ, પદ=સ્થાન, તેમા રમનારા, (એવા), હે સ્વામી

હમારા=હે મારા સ્વામી, પાર્શ્વનાથ ભગવાન), (તમે), નિ કામી= કામનારહિત છો, ગુણરાય=ગુણોથી રાજમાન છો, સુગ્યાની=કેવલ્યજ્ઞાનવાન છો, નિજગુણ=જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ આત્મગુણ, (તેમા), કામીહો= રમનાર છો, (એવા), પામી તુ ધણી-તમો જેવા (મહાન્), સ્વામીને મેળવીને, (હરકોઈ સેવક), ધ્રુવ=અચળ-શાશ્વત આરામી=આરામસ્થળ, ગામી=મોક્ષગામી, હો=નક્કી, થાય=બને છે

ભાવાર્થ.

હે મારા સ્વામી શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ ! આપ મોક્ષરૂપ જે અચળ સ્થાન તેમા રમનારા છો, વળી આપ ઇચ્છાથી રહિત છો, વળી આપ ગુણી પુરૂષોમા રાજા સમાન, અથવા ગુણોના રાજા છો, તેમ કૈવલ્ય જ્ઞાનવાળા છો આત્મગુણના ઇચ્છક છો, એવા આપને પામીને-મેળવીને કોઇપણ સેવક મોક્ષમા રહેનારો થાય છે

પરમાર્થ

હે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન્ ! આપ ધ્રુવપ જે મોક્ષપ તેમા રમનારા, કોઇ પણ પ્રકારની ઇચ્છા વિનાના, ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનવાન્ અને આત્મગુણના ઇચ્છક છો એવા આપ અમારા સ્વામી છો અને આપના જેવા પોતાના ગુણના ઇચ્છક સ્વામી મળવાથી અનેક ભવ્ય જીવો હમેશા આગમમા રહેનારા થઇ શકે છે, અર્થાત્ મોક્ષપ મા રમનારા થાય છે

सर्वव्यापी कहे सर्व जाणगपणे, परपरिणमन स्वरूप, सु०
पररुपे करी तत्त्वपणु नहि, स्व सत्ता चिद्रूप सु० ध्रु० २

શબ્દાર્થ

(હે સ્વામી ! તમને,) સર્વવ્યાપી=સર્વ વસ્તુમા વ્યાપક, (જે કોઇ) કહે, (તો તે) સર્વ જાણગપણે=(તમે સર્વ વસ્તુ જ્ઞાનથી જાણો છો તેથી તમારા) સર્વ વસ્તુના જ્ઞાતાપણાથી (સભવી શકે) (બાકી) પરપરિણમન સ્વરૂપ=પરવસ્તુમા પરિણમન પામવારૂપ-પરવસ્તુમય થવારૂપ, પર રૂપે કરી=પર ભાવથી, તત્ત્વપણુ=તેપણુ-સર્વવ્યાપીપણુ નહિ=નથી (અથવા જો) પરભાવ પામવે કરીને (સર્વવ્યાપીપણુ માનવામાં આવે તો) તત્ત્વપણુ આત્મગુણમય આત્મતત્ત્વપણુ નહિ=નહિ રહી શકે (કેમકે) સ્વસત્તા= આત્મસત્તા તો, ચિદ્રૂપ=જ્ઞાન રૂપ છે

ભાવાર્થ

આપ સર્વ જગતના ભાવો જાણો છો, તેથી આપને સર્વવ્યાપી એટલે આખા જગતમા વ્યાપક કહે છે પણ આપનુ તે અન્યમા પરિણમવારૂપ સ્વરૂપ નથી, કારણકે પરરૂપે એટલે અન્ય વસ્તુને રૂપ, આપનુ અથવા શુદ્ધ આત્માનુ જોડાણ થાય તો, તેવડે કરીને, અન્યના સ્વરૂપનો બોધ થતા આત્મામાથી તત્ત્વપણુ જતુ રહે, કારણકે આત્માની જે સત્તા છે, તેજ ચૈતન્યરૂપ છે

પરમાર્થ

આપ સર્વજ્ઞ છો તેથી કેટલાક આપને સર્વવ્યાપી કહે છે આ વાત કોઈ રીતે ■ ય છે પણ આત્માનો સ્વભાવ પરમા રમવાનો નથી પર જે બીજા દ્રવ્યો, તેમા પરિણમવાનો આત્માનો સ્વભાવ છે નહિ અને ધારો કે આત્માનો જો તેવો સ્વભાવ હોય તો જેમા આત્માનુ રમણ હોય જેમા આત્મા પરિણમ્યો હોય તે રૂપ ભાસે, એટલે આ માનુ આ મન જે તત્ત્વરૂપ છે, તે તત્ત્વપણુ પરરૂપવડે દેખાય નહિ તેથી નાશ પામે તેવુ સર્વવ્યાપીપણુ ઘટતુ નથી આત્માની સ્વસત્તા જે છે, તેજ ચૈતન્ય શક્તિ છે

ज्ञेय विनाशे हो ज्ञान विनश्वरु, काळ प्रमाणे थाय सु०
स्वकाळे करी स्वसत्ता सदा, ते पर रीते न जाय सु० शु० २

શબ્દાર્થ

(વળી પરપરિણામભાવે સર્વવ્યાપીપણુ માનતા બીજો દોષ આવે છે, તે બતાવે છે કે—જો આત્મા જ્ઞેય રૂપ બની જતો હોય તો , જ્ઞેય=જાણવા યોગ્ય વસ્તુનો, વિનાશે હો=વિનાશ થતા, જ્ઞાન=આત્માનો જ્ઞાન સ્વભાવ, વિનશ્વરુ=વિનાશવંત, કાળ પ્રમાણે=મોડો કે વહેલો થાય=થઈ પડે (માટે), સ્વકાળે કરી=સ્વપર્યાય પરિણતિથી વર્તતા કાળે કરીને—અનાદિ અનત સ્વપર્યાયે કરીને, સ્વસત્તા=આત્મસત્તા, સદા=હમેશા, (કાયમ રહે છે), તે=તે સત્તા, પરરીતે=પરપરિણામરૂપ ભાવમા, ન જાય=નહિ જવી જોઈએ

(આ ગાથાનો બીજી રીતે પણ અર્થ થઈ શકે છે તે ભાવાર્થમા લીધો છે)

ભાવાર્થ

જ્ઞેય એટલે જાણવાનો જે પદાર્થ તેનો નાશ થતા, આત્માનો જાણવાપણાનો

ज्ञेय अनेके हो ज्ञान अनेकता, जलभाजन रवि जेम । सु०
द्रव्य एकत्व पणे गुण एकता, निज पद रमता हो खेम । सु० ३

સ્વભાવ જે જ્ઞાન, તે સમયે સમયે નાશવંત થાય છે પણ જ્ઞાતાનો પોતાના કાળ વડે, અને જ્ઞાનની પોતાની સત્તાવડે જ્ઞાનનો નાશ નથી, એટલે જ્ઞેય પદાર્થના નાશની રીતે તેનો નાશ થતો નથી

પરમાર્થ

જો આત્મા સમયે સમયે ન બદલે તો અને તમે જેમ કહો છો તેમ, પ્રભુ ધ્રુવપદમા રમનાર હોય તો, આ નીચેની વાત ઘટતી નથી

જ્યારે જગતના કોઈપણ પદાર્થનુ જ્ઞાન થાય છે, ત્યારે તે પદાર્થ જ્ઞાનમા ભાસે છે અને તેને જ્ઞેય કહેવામા આવે છે જ્ઞાન જ્યારે જ્ઞેયને આકાર પરિણમે છે, ત્યારે વસ્તુનુ યથાર્થ જ્ઞાન થાય છે આ પ્રમાણે જ્ઞાન અને જ્ઞેયનો સબંધ છે

હવે જ્ઞેય પદાર્થનો નાશ થતા, તે પદાર્થના જ્ઞાનનો પણ નાશ થાય છે એટલે આત્માનો ગુણ જે જ્ઞાન તે નાશવંત ઠર્યો તેથી ધ્રુવપદરમીપણુ ઘટતુ નથી ગુણ અને ગુણીનો ભેદ નથી, તેથી જ્ઞાનનો નાશ થતા, આત્મા જે જ્ઞાતા તેનો પણ નાશ થાય છે તેથી આત્મા ક્ષણિક છે એમ સિદ્ધ થાય છે

આ શકાનુ સમાધાન નીચે પ્રમાણે છે સ્વજાતિ કરી સ્વસત્તાએ જ્ઞાનનો નાશ થતો નથી પણ તે જ્ઞેય જે પર તેના જ્ઞાનનો નાશ થાય છે આ પર વસ્તુ જે જ્ઞેય, તેનો પણ દ્રવ્યથી નાશ થતો નથી, પણ તે રૂપાતર પામે છે એટલે પર્યાય બદલાય છે અને આ બદલાયેના પર્યાયો પાછા જ્ઞાનમા પ્રતિભાસે છે, તેથી જ્ઞાનનો નાશ થયો નહિ, પણ સ્વદ્રવ્ય, ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવની અપેક્ષાથી જ્ઞાન નિત્ય છે, તે નિત્ય રહ્યુ માત્ર પર્યાયાતર થતા વસ્તુ તો નિત્ય રહે છે, એવુ ઉત્પાદ,વ્યય અને ધ્રુવયુક્ત સલક્ષણવાળુ દ્રવ્ય જૈન મતપ્રવચનમા માનેલુ છે એટલે ભગવાનને જે ધ્રુવપદ રામી કહ્યા છે તે યથાર્થ જ છે

परभावे करी परता पामतां, स्वसत्ता थिर ठाण, सु०
आत्म चतुष्कमयी परमां नहि, तो किम सहुनो रे जाण सु० ध्रु० ४

શબ્દાર્થ

(વળી દોષાતર બતાવે છે કે), પરભાવે કરી=પરપરિણામરૂપ ભાવે કરીને, પરતા પામતા=પરપણુ પામતા થકા–પરરૂપ બની જતાં, સ્વસત્તા=પોતાની સત્તા, (જે), થિર ઠાણ=સ્થિર સ્થાનવાળી, (હોવી જોઈએ તે), આત્મચતુષ્કમયી=અનતજ્ઞાન, અનતદર્શન, અનતચારિત્ર અને અનત વીર્યરૂપ ચાર આત્મસ્વભાવમય સ્વસત્તા, પરમા નહિ=પર વસ્તુમા તો છે નહિ, (અથવા એવી જે સ્વસત્તા તે પરવસ્તુ વિનશ્વર હોવાથી તેમા થિર ઠામ વાળી થઇ શકે નહિ), તો ત્યારે પછી, કિમ=શી રીતે ? (આત્મા), સહુનોરે જાણ=સર્વનો જાણ–સર્વજ્ઞ થઇ શકે ?

ભાવાર્થ.

પરવસ્તુ જે ગ્રહાદિ તેના ભાવથી પરવસ્તુ પામતા છતા પણ આ ત્માની પોતાની જ્ઞાતાપણાની સત્તા તે પોતાને ઠેકાણે જાણવી જ્યારે આમ કહે વામા આવે, ત્યારે વાદી શંકા કરે છે કે, જો તમારા કહેવા પ્રમાણે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવરૂપ આત્મચતુષ્કમની, પરને જે જ્ઞેય પદાર્થ, તેમા નથી, તો પછી બધી વસ્તુઓનો જાણનાર શીરીતે માનવા તે કહો

ભાવાર્થ

ઉપર કહ્યા પ્રમાણે ત્યારે શુ આત્મા પરપણુ પામતો નથી ? તેના ઉત્તરમા કહે છે કે ગયન આકાર જ્ઞાન પરિણામે છે તેમા મનાર નથી અને તે રીતે પરબારસ્ડ પરપણુ પામતા છતા પણ આત્મા પોતાની સત્તામા સ્થિર રહે છે ત્યારે વળી શકા કરે છે કે એમ થાય કેમ ? જો તમે એમ કહો કે આ આત્મા અન્ય બીજામા નથી તો આત્મા બીજી વસ્તુઓને શી રીતે જાણી શકે છે ?

(આ શકાનુ સમાધાન આગળની ગાથામા કરવામા આવે છે)

अगुरुलघु निज गुणने देखता, द्रव्य सकल देखत, सु०
साधारण गुणनी साधर्म्यता, दर्पण जळ दृष्टांत सु० ध्रु० ५

શબ્દાર્થ

(માટે હવે સિદ્ધાંત કહે છે કે), (આત્મા), અગુરુલઘુ=નહિ ભારી, નહિ હલકો, એવો ગુણ તે અગુરુલઘુ, તે રૂપ નિજ ગુણને=પોતાના ગુણનેજ, દેખતા=દેખતો થકો, દ્રવ્ય સકલ=બીજા સર્વ પરદ્રવ્યને, દેખત=જોઇ રહ્યો છે (અગુરુલઘુપણુ તે), સાધારણ=સર્વ વસ્તુ વ્યાપક ગુણ છે, (તેથી તે), ગુણની=તેની, સાધર્મ્યતા=આત્મા સાથે સમાન ધર્મતા રહેલી છે, (માટે આત્મામા સર્વ પરપદાર્થોનુ પ્રતિબિંબ થતુ રહે છે તે ઉપર દ્રષ્ટાંત આપે છે કે), દર્પણ જળ દષ્ટાંત=જેમ આરસામા તથા પાણીમા, (પ્રતિબિંબ આપ્યતારૂપ ગુણ હોવાથી, કોઇપણ ચીજનુ પ્રતિબિંબ પડી શકે છે તે દ્રષ્ટાંતે આત્મામા પણ પરવસ્તુ પ્રતિભાસિત થાય છે)

ભાવાર્થ

નહિ ભારી, નહિ હલકો એવો જે ગુણ તે અગુરુલઘુ કહેવાય છે તે રૂપ પોતાના ગુણનેજ દેખતો થકો આત્મા બીજા સર્વ પરદ્રવ્યને જોઇ રહ્યો છે આ

અગુરૂલઘુપણારૂપ ગુણ સાધારણ એટલે સર્વવ્યાપક છે અને તે ગુણની આરીસા તથા પાણીના દષ્ટાંતે પ્રતિબિંબરૂપે આત્મા સાથે સમાન ધર્મતા રહેલી છે

પરમાર્થ

આ ગાથાના અર્થનો પૂર્ણપણે અનુભવ થતો નથી માટે તે ગુરૂમુખે ધારવી

જેમ દર્પણમા અને પાણીમા વસ્તુનો પ્રવેશ થયા વિના, તેમજ વસ્તુમા દર્પણ અગર પાણીનો પ્રવેશ થયા વિના આખી વસ્તુ દર્પણમા સાગોપાગ દેખાય છે તેમજ જ્ઞેયનો જ્ઞાનમા અથવા જ્ઞાનનો જ્ઞેયમા પ્રવેશ થયા વિના દ્રવ્યમાત્રનો અગુરૂલઘુ નામનો ગુણ સાધારણ છે, તેથી આત્માને પદાર્થનુ જ્ઞાન થાય છે, અને જેમ આરીસામા દેખાતી વસ્તુ, બીજે સ્થાનક જતા આરીસાને કઈ પણ બાધા થતી નથી, તેમજ જ્ઞાનમા પ્રતિભાસતી વસ્તુનો નાશ થતા અથવા મદલાતા જ્ઞાનનો નાશ થતો નથી આ રીતે પ્રભુ સ્વરૂપમા રમનાર છે

श्री पारस जिन पारस रस समो, पण इहां पारस नाहि, सु०
पूरण रसियो हो निज गुण परसमां, आनदघन मुज मांही, सु० प्रु. ६

શબ્દાર્થ.

શ્રી પારસજિન=શ્રીપાર્શ્વનાથ જિનેશ્વર, પારસ રસ સમો=પારસમણિરૂપ રસાયન સરખો છે, પણ ઇહા=પણ ઇહા મારામા તે, પારસ નાહિ=પડખે રહેનાર–મારાથી અલગો રહેનાર નથી (કિંતુ), પૂરણ રસિયો હો=પૂર્ણ રસિક–પૂર્ણ ઇચ્છાવાન, (શેમા ? તો કે) નિજ ગુણ પરસમા=સ્વગુણ ફરસવામા–આત્મગુણસાથે રમવામા, (એવો તેમજ) આનદઘન=આનદમય રહેલો (તે પ્રભુ) મુજમાહી=મારામાજ છે–મારાથી જુદો નથી

(સૂચના—બધા સ્તવનોમા આ સ્તવનનો અર્થ કરવો ઘણો કઠિન અને ગહન છે, તેથી તેનો અર્થ સૌ સૌને પોતાની મતિ મુજબ પ્રગમે છે અમને પણ જુદો અર્થ સમજાય છે, તેથી શબ્દાર્થમા એક અર્થ લખ્યો છે ત્યારે ભાવાર્થ તથા પરમાર્થ બીજી રીતે નીકળતા અર્થને અનુસારે છે હજુ ત્રીજી રીતે પણ અર્થ થઇ શકે છે, પણ તેમ કરતા લખાણથી વાચનારને અકળામણ થાય માટે તે લખ્યો નથી

* इस स्तवन की समझ २ गाथा अधिक उपमव्द है।

ભાવાર્થ

શ્રી પાર્શ્વનાથ નામના ત્રેવીશમા તીર્થંકર મહારાજ, જેને અડકતા લોઢુ સોનુ થઇ જાય, એવો જે મણિ તેના સરખા છે, પણ આ ઠેકાણે પારસમણિ અથવા એક ચતુર્થાંશ રસ નહિ સમજનો પણ સંપૂર્ણ રસવાળા ભગવાન છે શાના? તો કે, પોતાના આત્મગુણરુપ સ્પર્શના, કારણ કે આનંદનો સમૂહ ભગવાનમા છે, અથવા મારામા છે તેથી ભગવાન પારસમણિ અથવા પારસ જેવા નથી પણ પૂર્ણ રસિયા છે

શ્રી મહાવીર જિન સ્તવન

वीर जिनेश्वर चरणे लागु, वीरपणु ते मागुरे,
मिथ्या मोह तिमिर भय भागु, जित नगारु वाग्युरे वी० १

શબ્દાર્થ

વીર જિનેશ્વર=ચોવીશમા વીર ભગવાનને ચરણે લાગુ=પગે લાગુ છુ, (અને), વીરપણુ તે=તેમના જેવુ વીરપણુ–શૂરવીર ભાવ, માગુ રે=હુ તેમની પાસેથી માગી લઉ છુ (તેમનુ વીરપણુ કેવુ છે? કે જેના આગળ), મિથ્યામોહ=મિથ્યાત્વ મોહનીય રૂપ, તિમિરભય=અંધકારનો ભય, ભાગુ=દૂર નાઠો છે, અને જીત નગારૂ=જયનુ નગારૂ, વાગ્યુ રે=વાગી રહ્યુ છે

ભાવાર્થ

ચોવીશમા જિનેશ્વર જે શ્રી મહાવીર સ્વામી તેના ચરણોમા હુ વંદન કરૂ છુ, અને કર્મોરૂપી શત્રુઓને હણનામા જે યોદ્ધાપણુ, અથવા જેવુ શ્રી વીર ભગવાનનુ છે તેવુ વીરપણુ હુ માગુ ▮ મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મોરૂપી જે અંધકાર તેનો ભય નષ્ટ થયો છે, અને જય પટહ વાગ્યો છે

પરમાર્થ

હુ શ્રી વીરભગવાનને ચરણે નમીને મન વીરપણુ પ્રાપ્ત થાઓ એવુ માગુ છુ શ્રી વીર

ભગવાન્ કેવા છે? તો કે જેમનો મિથ્યાત્વાદિ મોહ દૂર થયો છે એવા છે તથા કર્મરૂપી શત્રુઓનો પરાજય કરવાથી જેમનો જયપટહ વાગ્યો છે, એવા શ્રી વીરભગવાનને પગે લાગીને હુ વીરપણુ માગુ છુ

છઉમથ્થ વીરજ લેસ્યા સગે, અભિસંધિજ માતિ અગેરે,
સૂક્ષ્મ થૂલ ક્રિયાને રગે, યોગી થયો ઉમંગેરે વી૦ ૨

શબ્દાર્થ

છઉમત્થ=છદ્મસ્થ અવસ્થાની, વીરજલેશ્યા=ક્ષાયોપશમિક વીર્યવાળી લેશ્યા–આત્મ પરિણામની એક દશા, (તેના), સગે=યોગે કરીને, (અને), અભિસધિજ=અભિસધિજનિત–યોગાભિસધિજનિત–યોગ આદરવાની પોતાની મેળે થયેલ ઇચ્છાથી ઉત્પન્ન થયેલ, મતિ=બુદ્ધિ, (તેના) અગેરે= તેની છાયાને લીધે, (તથા), સૂક્ષ્મ=આત્મિક, (અને) થૂલ=વ્યાવહારિક, ક્રિયાને રગે=ક્રિયા કરવાના ઉત્સાહે કરીને, (વીર ભગવાન્) યોગી થયો= યોગી બન્યા, ઉમ ગેરે=ઉમ ગ ધરીને–નહિ કે પરાણે

ભાવાર્થ.

છદ્મસ્થ અવસ્થાની ક્ષાયોપશમિક વીર્યવાળી આત્મપરિણતિના યોગે કરીને, અને યોગને આદરવાની પોતાની મેળે થયેલી ઇચ્છાથી ઉત્પન્ન થયેલ બુદ્ધિએ કરીને, આત્મિક અને વ્યવહારિક ક્રિયા કરવાના ઉત્સાહે કરીને શ્રી વીરભગવાન્ ઉમ ગપૂર્વક યોગી થયેલા છે

પરમાર્થ

આ ગાથાનો ભાવાર્થ મને બરાબર સમજાયો નથી, માટે ગુરુગમથી ધારવો તો પણ યથામતિ લખ્યો છે છદ્મસ્થ અવસ્થામા આત્માનુ ક્ષાયોપશમિક વીર્ય હોય છે અને તેની સાથે તેનીજ લેશ્યા મળે છે એટલે જોડાયેલા વીર્યે કર્મગ્રહણ કરે છે આ કર્મગ્રહણ કરવાની દશાને અભિસધિજ કહે છે, અને મતિ ઉપર્યુક્ત વીર્યને ગ્રહણ કરે છે

દેહકપન રૂપ સૂક્ષ્મ ક્રિયા, અને શરીર સકોચવા રૂપ, તેમજ તેનો પ્રસાર કરવારૂપ પ્રસાર જુની ક્રિયાને સ્થૂલ ક્રિયા કહે છે, આવી રીતે સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ ક્રિયાને રગે સઘળા આત્મા ઉમ ગથી યોગી થાય છે એટલે તે મન, વચન અને કાયાના યોગને પામે છે

असंख्य प्रदेशे वीर्य असंखो, योग असंखित कखेरे,
पुद्गल गण तेणे लेशु विशेषे, यथाशक्ति मति लेखेरे वी० ३

શબ્દાર્થ

અસંખ્ય પ્રદેશે=આત્માના અસંખ્યાત પ્રદેશ છે (તેથી તે તે પ્રદેશનું વીર્ય એકઠું લેતા થકા), વીર્ય અસંખો=અસંખ્ય-કહ્યામાં નહિ આવે એટલું આત્મબળ છે, (તેથીજ આત્મા) યોગ અસંખિત=અસંખ્ય યોગ-મન, વચન, કાયાના વ્યાપાર, તેને કંખે=અભિલષે છે=કરવા સમર્થ થાય છે (અને) પુદ્ગલગણ=પુદ્ગલની વિવિધ વર્ગણાઓને, તેણે=તે કારણે લેશુવિશેષે=લેશ્યા વિશેષે કરીને-જુદી જુદી લેશ્યાઓથી, યથાશક્તિ=શક્તિ પ્રમાણે, મતિ=બુદ્ધિ, લેખેરે=લેખી રહે છે, એક પછી એક ગ્રહણ કરીને માપતી રહે છે.

ભાવાર્થ.

જેની ગણ્યા ન આવે તે અસંખ્ય કહેવાય આત્માના અથવા બીજા દ્રવ્યોના સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ આકાશના વિભાગમાં રહેલો જે ભાગ તે પ્રદેશ કહેવાય છે આત્માના આવા અસંખ્યાત પ્રદેશો છે, અને હરેક પ્રદેશ ગણ્યામાં ન આવે તેટલા આત્મબળવાળો છે તેથીજ આત્મા મન, વચન અને કાયાના અસંખ્ય યોગની અભિલાષા કરે છે, અર્થાત્ તે યોગો સાધ્ય કરવાને સમર્થ થાય છે, અને તે હેતુથી પુદ્ગલની જુદી જુદી વર્ગણાઓને વિવિધ પ્રકારની લેશ્યાઓથી શક્તિમુજબ બુદ્ધિ લેખી રહે છે-અર્થાત્ એક પછી એક ગ્રહણ કરીને માપતી રહે છે

પરમાર્થ

આત્માના અસંખ્યાત પ્રદેશો છે અને તે એકેએક પ્રદેશમાં અસંખ્ય વીર્ય છે આથી અસંખ્ય યોગની મદદ થાય છે અને યોગસામર્થ્ય પ્રમાણે આત્મા કર્મવર્ગણાના પુદ્ગલો યથાશક્તિ ગ્રહણ કરે છે

उत्कृष्टे वीरजने वेसे, योग क्रिया नवि पेसेरे,
योगतणी ध्रुवताने लेसे, आतमशक्ति न खेसेरे वी० ४

શબ્દાર્થ.

(પણ), ઉત્કૃષ્ટે વીરજને વેસે=ઉત્કૃષ્ટ વીર્યના આવેશમા--જ્યારે સૌથી વધારે વીર્યોલ્લાસ થાય છે ત્યારે, યોગક્રિયા=મન, વચન, કાયારૂપ યોગનો વ્યાપાર, નવિ પેસેરે=પ્રવેશજ ન કરે-થાયજ નહિ, (કારણકે એ વખતે) યોગતણી=યોગની, ધ્રુવતાને=અચલપણાને, લેસે=લવલેશમાત્ર પણ, આતમ શક્તિ=આત્મબળ, ન ખેસેરે=ડગાવતો નથી-યોગ સ્થિર થઈ રહે છે

ભાવાર્થ.

જો આત્મામા સર્વથી વધારે વીર્ય હોય તો, મન, વચન અને કાયાનુ કર્મ બાધવા રૂપ કાર્ય પ્રવેશજ કરે નહિ, કારણ કે તે વખતે આત્મબળ છે, તે યોગના અચળપણાને લવલેશ માત્ર પણ ડગાવતો નથી

પરમાર્થ

ઉપર બતાવ્યુ તેમ આત્મા યોગની શક્તિને અનુસારે કર્મપુદ્ગલ ગ્રહણ કરે છે પણ જો આત્મામા ઉત્કૃષ્ટ વીર્ય પ્રગટ થયુ હોય તો, પછી મન, વચન કાયાના યોગ લગભગ બધ થાય છે, અને કર્મ બાધવારૂપ ક્રિયાથી આત્મામા કર્મબધ થતો નથી

યોગની ધ્રુવતાનો લેશ બધા આત્મામાં હોય છે, અને તે લેશમાત્રથી પણ આત્માના આઠ રૂચક પ્રદેશ કર્મબધથી વિરક્ત રહે છે એ દૃષ્ટાત છે માટે જેમ જેમ આત્મામા ઉત્કૃષ્ટ વીર્ય પ્રગટ થાય, તેમ તેમ કર્મ બધ કમતી થાય અને છેવટે સપૂર્ણ વીર્યપણુ પ્રકટ થતા વીર ભગવાનની પેઠે સમસ્ત કર્મબંધનો નાશ થાય, અને શુદ્ધ ચૈતન્યપણુ પ્રાપ્ત થાય તેવુ છે, માટે હે ભગવાન્ ! મને વીરપણ આપો !

काम वीर्य वशे जेम भोगी, तेम आतम थयो भोगीरे,
सूरपणे आतम उपयोगी, थाय तेह अयोगीरे वी० ५

શબ્દાર્થ

કામ વીર્ય વશે=સ્રીસગની ઈચ્છા થતા, વીર્યબળે કરીને, જેમ=જે રીતે, ભોગી=ભોગકર્તા થાય છે, તેમ=તે રીતે, આતમ થયો ભોગીરે=આત્મા, (પોતાના વીર્યોલ્લાસથી સ્વગુણોનો), ભોગી બને છે, (અને) શૂરપણે= શૌર્યગુણના જોરે, આતમ ઉપયોગી=નિજભાવમા ઉપયોગવત રહીને, થાય તેહ અયોગીરે=તે આત્મા તુરત અયોગી ગુણસ્થાનારૂઢ થાય છે

ભાવાર્થ

સ્રીસગની ઇચ્છા થતા વીર્ય એટલે ધાતુના ઉલ્લાસથી જીવ જેમ ભોગકર્તા થાય છે, તેમ આત્મા પોતાના વીર્યોલ્લાસથી પોતાના ગુણોનો ભોગી બને છે, અને શૌર્યગુણના જોરે કરીને નિજભાવમા ઉપયોગવત રહીને તે આત્મા તુરત અયોગી ગુણસ્થાનારુઢ થાય છે

પરમાર્થ

જેમ કામી પુરૂષમા વીર્યનો વધારો થતા તેને પ્રબળ કામેચ્છા થાય છે, તેથી પુરૂષ સ્રીની અને સ્રી પુરૂષની ઇચ્છા કરે છે અથવા કામ એટલે ઇચ્છા, તે દ્રવ્યાદિકની ઇચ્છાવાળો જેમ દ્રવ્યની ઇચ્છા કરે છે, અને પરભાવને વાચ્છે છે તેમ આત્મા પણ સ્વરૂપના અજાણપણાથી પર જે પુદ્ગલાદિક, તેના ભોગની વાછા કરે છે

પણ જ્યારે આત્મામા શૂરાપણ અથવા વીરપણ પ્રગટ થાય છે, ત્યારે કર્મોનો ક્ષય થતા તે પોતાનુ સ્વરૂપ જાણે છે તેથી પરવસ્તુપરથી તેને અભાવ થાય છે આત્મા પોતામા રમણ કરે છે મન વચન અને કાયાના યોગને સ્થિર કરી નવા કર્મો બાધતો નથી અને છેવટે અયોગી પણ થાય છે, તેથી વીર્યપણ પ્રાપ્ત થતા આત્માનુ કાર્ય થવાનુ જાણી ભગવાન પાસે વીરપણ માગ્યુ છે

वीरपणु ते आतम ठाणे, जाण्यु तुमची वाणेरे,
ध्यान विनाणे शक्ति प्रमाणे, निज ध्रुव पद पहिचाणेरे वी० ६

શબ્દાર્થ

વીરપણુ=શૂરવીરપણુ, તે આતમ ઠાણે=તે આત્મગુણસ્થાનમાં ચઢતા (પુરેપૂરૂ હોવુ જોઇએ એમ), જાણ્યુ=હુ જાણી શક્યો છુ, (શાવડે કરીને તો કે), તુમચી=તમારી, વાણેરે=વાણીવડે કરીને-તારા આગમવડે કરીને, (તથા), ધ્યાન વિનાણે શકિત પ્રમાણે=મારી શકિતના પ્રમાણે ધ્યાન વિજ્ઞાન કરીને, નિજ=પોતાના, ધ્રુવપદ=(પરિણામ સ્થિરતા પ્રાપ્ય), શાતિરૂપ અચલ-પદ, પહિચાણે=પિછાન્યાથી

ભાવાર્થ

આ મગુણસ્થાનમા ચઢતા પૂરેપૂરૂ શુરવીરપણ હોવુ જોઇએ એમ હુ હુ જાણી શકયો છુ શાથી ? તોકે આપની વાણીથી, અર્થાત્ આપના ઉપદેશથી વળી મારી શકિત મુજબ ધ્યાન વિજ્ઞાને કરીને, એટલે ધ્યાન અને વિજ્ઞાનનુ જેટલુ

બળ હોય તેના પ્રમાણમા, અથવા તે પ્રમાણે પોતાનુ સ્થિરપદ જે વીરપણુ, તેને જીવ પિછાને એટલે ઓળખે

પરમાર્થ

ભગવાન્ પાસે વીરપણુ માગવાનો વિચાર કરતા ભગવાને કરેલા ઉપદેશનુ સ્મરણ થયુ, તેથી પોતેજ ખુશી થઇને કહે છે કે હે પ્રભુ! મારી જે ભૂલ છે તે મને જણાઇ અત્યાર સુધી મે આપને વિનતિ કરી કે મને વીરપણુ આપો પણ મારી માગણી પહેલા આપે કહેલુ છે કે તમામ આત્મા મારા જેવા છે એટલે જે વીરપણુ હુ આપની પાસે માગુ છુ તે વીરપણુ મા રામા જ છે, પણ તે વાતની મને ખબર નહોતી પરતુ આપની વાણીથી, એટલે આપના ઉપદેશથી મારી ખાત્રી થઇ છે કે તે વીરપણુ મારામા છે

ત્યાર પ્રશ્ન થાય છે કે જ્યારે વીરપણુ તમારામા છે, તો તમે કેમ નહોતા જાણતા? અને ભગવાને કહ્યુ છે તે સિવાય વીરપણુ પોતાના આત્મામા છે તે જાણવાને બીજુ સાધન છે કે કેમ? તેનો ઉત્તર કહે છે કે, ધ્યાન કરવાથી વીરપણુ પોતામા છે તેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ થઇ શકે છે તેમજ ગુરુપરપરાથી વિશેષ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયુ હોય તો તેથી પણ અનુભવ થઇ શકે છે ધ્યાન અને જ્ઞાનની જેમ વિશેષના, તેમ આત્મઅનુભવની પણ વિશેષના જાણવી મુમુક્ષુઓએ જ્ઞાન અને ધ્યાનને ગુરુગમથી જાણી આત્મઅનુભવ કરવામા પ્રવૃત્તિ કરવી એ આ સ્તવનનુ રહસ્ય છે એમ હુ ધારુ છુ

आलंबन साधन जे त्यागे, पर परिणतिने भागेरे,
अक्षय दर्शन ज्ञान वैरागे आनंदघन प्रभु जागेरे वी० ७

શબ્દાર્થ

(પૂર્ણ વીર્યોલ્લાસથી શૂરવીર બનીને) આલબન=(સકળ) આલબનો= અસમર્થ દશામાં લીધેલા ટેકા, (તથા) સાધન=(સકલ) સાધનો—ઉપકરણો, (તેને), જે=જે મહાત્મા, ત્યાગે=છોડે, પર પરિણતિ=આત્માથી અન્ય પુદ્ગલા દિનો સ્વભાવ, (તે), ભાગેરે=દૂર જાય (તે), અક્ષય=ક્ષય ન પામે એવા—શાશ્વ ત, દર્શન જ્ઞાન વૈરાગે=જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રે કરીને, આનદઘન=આનદથી ભરપૂર, પ્રભુ=પરમ સમર્થ—પરમાત્મા પરમેશ્વર, (થઇને), જાગેરે=(હમેશા) જ્ઞાનથી જાગતો રહે છે

ભાવાર્થ.

સપૂર્ણ વીર્યોલ્લાસથી શૂરવીર થઇને જે પુરૂષ અસમર્થ દશામા લીધેલા આલબનોને, અને સઘળા ઉપકરણોને ત્યાગે છે, તેનાથી આત્માથી પર જે પુદ્ગલા

દિની સ્વભાવ તે દૂર જાય છે વળી તે મહાત્મા પુરૂષ કદાપિ પણ ક્ષય ન પામે એવા શાશ્વતા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રે કરીને, આનંદથી ભરપૂર પરમાત્મારૂપ થઈને હમેશા જ્ઞાનથી જાગતો રહે છે, અથવા આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે પ્રભુ એટલે આત્મા તે જાગે, એટલે અનાદિની ઉંઘમાંથી આત્મા જાગ્રત થાય, એટલે વિભાવદશાને ત્યાગી પોતે પરમાનંદરૂપ થાય છે.

પરમાર્થ

આત્મા પુદ્ગલના આધારથી પોતાનું કાર્ય કરવાનું ત્યાગે, અને પુદ્ગલનું આલંબન જો છોડી દે તો અખંડ શુદ્ધ ચૈતન્યપણું સમ્યગ્ જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રવડે પ્રાપ્ત કરે, અને અનાદિ કાળથી આત્મા જે પુદ્ગલના સંગમાં ઉંઘમાં પડેલો છે તે જાગીને પોતે પોતાનું સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરે અથવા આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે આત્મા પરવસ્તુનો સંગ છોડે, પોતાનું આલંબન રાખે અને પરાનુયાયીપણું તજે તો જ્ઞાનચીના આગમનથી મોક્ષ પામે

આ ચતુર્વિંશતી જિનના સ્તવનામાં ભગવાનને વિનંતિ કરતા, જૈનશાસ્ત્રના ગહરનું કથન કેલું છે વળી જે ભવ્ય પ્રાણીઓ આ સ્તવનાનું સેવન કરશે તેમજ શ્રવણ મનન અને નિદિધ્યાસન કરશે તે અક્ષયપદ પામશે

કર્તાએ ઉપકાર બુદ્ધિથી આ સ્તવના રચેલી છે તથા પોતાના આત્માનું હિત ઇચ્છવા સાથે, અન્ય ભવ્ય પ્રાણીઓનું પણ હિત વાંચ્છ્યું છે તો તેમના પ્રયત્નને સફળ કરવા વાચકવૃંદને વિનંતિ છે

શ્રી જ્ઞાનવિમળસૂરિ મહારાજે આ સ્તવનોનો ટબો લખતા લખ્યું છે કે

" आशय आनदघनतणो, अति गभीर उदार,
बाळ बांहि पसारि जिम, कहे उदधि विस्तार ॥ १ ॥

શ્રી આનંદઘનજી મહારાજનો આશય અત્યંત ગંભીર અને ઉદાર છે છતા બાળકને સમુદ્ર કેવડો મોટો છે ? ' એમ પૂછતા જેમ પોતાની બાહ્ય (હાથ) લાંબા કરીને ' આવડો મોટો છે ' એમ કહે છે તેમ મે તેનો અલ્પમાત્ર અર્થ લખ્યો છે '

આ સ્તવનના ગુઢાર્થ માટે જેટલું કહીએ અને લખીએ તેટલું ઓછું છે તેમા પણ મારા પ્રયત્ન તો માત્ર ગુરૂમહારાજના આધારપરજ છે જો મારી મતિની ન્યુનતાથી કંઇ ન્યુનાધિક લખાયુ હોય તો વાચકવૃંદ ક્ષમા કરશે અને બને તો મને જણાવશે આ ચોવીશી સ્તવનોનું શ્રવણ મનન અને નિધ્યાસન કરતા મારો શ્રમ સાર્થક થયો ગણાશે.

ઇતિ શ્રી આનંદઘનજી કૃત ચોવીશી શ્રી જ્ઞાનવિમળજીસૂરિ
કૃત અર્થ ને ભાવાર્થ સહિત સંપૂર્ણ

વિભાગ બીજો.

श्रीवज्रपंजरस्तोत्रम्.

परमेष्ठिनमस्कारं, सारं नवपदात्मकम् ।
आत्मरक्षाकर वज्र,-पञ्जराभं स्मराम्यहम् ॥ १ ॥

ઉતમ, નવપદરૂપ, આત્માની રક્ષા કરનાર અને વજના પંજર તુલ્ય શ્રી પંચ પરમેષ્ઠી નમસ્કારનું હું સ્મરણ કરૂં છું. ૧

ॐ नमो अरिहंताणं, शिरस्कं शिरसि स्थितम् ।
ॐ नमो सिद्धाणं, मुखे मुखपटं वरम् ॥ २ ॥

'ओं नमो अरिहंताणं' એ પદ મસ્તક પર રહેલા ટોપ સદૃશ છે, 'ओं नमो सिद्धाणं' એ પદ મુખ ઉપર શ્રેષ્ઠ મુખપટ સમાન છે. ૨

ॐ नमो आयरियाणं, अङ्गरक्षातिशायिनी ।
ॐ नमो उवज्झायाणं, आयुधं हस्तयोर्दृढम् ॥ ३ ॥

'ओं नमो आयरियाणं' એ પદ અતિશયવાળી અંગરક્ષારૂપ છે, 'ओं नमो उवज्झायाणं' એ પદ હસ્તને વિષે દૃઢ શસ્ત્ર સમાન છે. ૩

ॐ नमो लोए सव्वसाहूणं, मोचके पादयो शुभे ।
एसो पंचनमुक्कारो, शिलावज्रमये तले ॥ ४ ॥

'ओं नमो लोए सव्वसाहूणं' એ પ૦ બન્ને પગની રક્ષા કરનાર શુભ મોજડીરૂપ છે, 'एसो पंचनमुक्कारो' (આ પંચ પરમેષ્ઠી નમસ્કાર) એ પદ નીચે વજ્રશિલામય છે ૪

सव्वपावप्पणासणो, वप्रो वज्रमयो बहिः ।
मंगलाणं च सव्वेसिं, खादिरङ्गारखातिका ॥४॥

'सव्वपावप्पणासणो' એ પદ બહાર રહેલો (કરતો) વજ્રમય કિલ્લો છે, 'मंगलाणं च सव्वेसिं' એ પદ કિલ્લા ફરતી ખેરના અંગારાવાળી ખાઇરૂપ છે ૫.

स्वाहान्तं च पदं ज्ञेयं, पढमं हवइ मंगलं ।
वप्रोपरि वज्रमयं, पिधानं देहरक्षणम् ॥ ६ ॥

'पढमं हवइ मंगलं' એ પદ કિલ્લા ઉપર રહેલું વજ્રમય મુખ્ય અંગના રક્ષક તુલ્ય છે અહીં સર્વત્ર દરેક પદને છેડે સ્વાહા શબ્દ જોડવાનો છે એમ જાણવું ૬

महाप्रभावा रक्षेयं, क्षुद्रोपद्रवनाशिनी ।
परमेष्ठिपदोद्भूता, कथिता पूर्वसूरिभिः ॥ ७ ॥

આ મોટા પ્રભાવવાળી રક્ષા ક્ષુદ્ર ઉપદ્રવોનો નાશ કરનારી છે, તે પંચ પરમેષ્ઠી પદથી ઉત્પન્ન થયેલી છે અને તે પૂર્વાચાર્યોએ કહેલી છે ૭

यश्चैवं कुरुते रक्षां, परमेष्ठिपदैः सह ।
तस्य न स्याद्भयं व्याधि,-राधिश्चापि कदाचन ॥८॥

જે માણસ પંચ પરમેષ્ઠીના પદ સહિત આ પ્રમાણે આત્મરક્ષા કરે છે, તેને કદાપિ ભય, આધિ કે વ્યાધિ કોઇપણ ઉત્પન્ન થતું નથી

इति परमेष्ठिनमस्कारः

શ્રી વીશ સ્થાનક તપ આરાધન

વિધિ.

સાધુ સાધ્વી જો એ તપ કરે તો જે પદના જેટલા ગુણ હોય તેટલા લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ, તેટલા ખમાસમણ અને એ પદની વીશ નવકારવાળી ગણે ઉપરાંત અવકાશ મળતો હોય તો ત્રણ કાળના દેવ પાંચ શક્રસ્તવ, ત્રણ ચૈત્યવંદન અને આઠ સ્તુતિઓવડે વાંદે.

શ્રાવક શ્રાવિકા આ તપના કરનારા સવાર સાંજ પ્રતિક્રમણ કરે, બે વખત પડિલેહણ કરે, ત્રિકાળ પૂજા કરે, બ્રહ્મચર્ય પાળે, અસત્ય, ચોરી, રાગદ્વેષની મંદતા કરે, બને તેટલો આરંભનો ત્યાગ કરે, ન બને તો ઉદાસીન ભાવથી, લુખા પરિણામથી પોતાનો નિભાવ કરી લે બાકીની વિધિ કાઉસગ્ગ, ખમાસમણ, દેવવંદન, વીશ નવકારવાળી વિગેરે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે કરે. શક્તિ હોય તો તે તપ સંબંધી ઉપવાસને દિવસે દેરાસરમાં પદના ગુણ પ્રમાણે સાથીઆ કરી તેની ઉપર તેટલા ફળ, નૈવેદ્ય અને દ્રવ્યાદિક ચડાવે

એવી રીતે એક એક પદના આરાધન માટે વર્તમાન કાળાનુસારે યથાશક્તિ વીશ વીશ અઠ્ઠમ, અથવા છઠ્ઠ, અથવા ઉપવાસ, અથવા આયંબિલ, નીવી કે એકાસણા કરે એકાસણાથી ઓછો તપ કરાય નહિ

પ્રથમ શુભ દિવસ, વાર, નક્ષત્ર, ચંદ્રબળ જોઇને ગુરુ પાસે વિધિ સહિત આ તપ ઉચ્ચરે અને શરૂ કરે જઘન્ય બે મહિનામા એક ઓળી કરે, ઉત્કૃષ્ટ છ મહિનામા એક ઓળી પૂર્ણ કરે. છઠ્ઠ અઠ્ઠમથી કરનાર એક વર્ષમા એક ઓળી પૂર્ણ કરે તપ પુરો થાય ત્યારે ગુરુમુખે ધારી લઇને યથાશક્તિ ઉજમણું કરે

પ્રથમ અરિહંત પદ આરાધન વિધિ

નવકારવાળી ૐ નમો અરિહંતાણં એ પદની વીશ ગણે

અરિહંતપદના બાર ગુણ હોવાથી ૧૨ ખમાસમણ નીચે પ્રમાણે ગુણ કહીને આપે

ગુણના નામ

૧ શ્રી અશોકવૃક્ષપ્રાતિહાર્યશોભિતાય શ્રીમદર્હતે નમઃ

૨ શ્રી પંચવર્ણજાનુદઘ્નપુષ્પપ્રકરપ્રાતિહાર્યશોભિતાય શ્રીમદર્હતે નમ

૩ શ્રી અતિમધુરદ્રવ્યમાધુર્યતોઽપિ મધુરતમદિવ્યધ્વનિપ્રાતિહાર્યશોભિતાય શ્રીમદર્હતે નમ

૪ શ્રી હેમરત્નજડિતદણ્ડસ્થિતાત્યુજ્વલચામરયુગલવીજિતવ્યજનક્રિયાયુક્તપ્રાતિહાર્યશોભિતાય શ્રીમદર્હતે નમઃ

૫ શ્રી સુવર્ણરત્નજડિતસદાસહચારિસિંહાસનસત્પ્રાતિહાર્યશોભિતાય શ્રીમદર્હતે નમઃ

૬ શ્રી તરૂણતરણિતેજસોઽપ્યતિભાસ્કરતેજોયુક્તભામંડલપ્રાતિહાર્યશોભિતાય શ્રીમદર્હતે નમ

૭ શ્રી દુન્દુભિપ્રભૃત્યનેકવાદીત્રઆકાશસ્થિતવાદનરૂપસત્પ્રાતિહાર્યશોભિતાય શ્રીમદર્હતે નમ

૮ શ્રી મુક્તાજાલલુમ્બનકયુક્તછત્રત્રયસત્પ્રાતિહાર્યશોભિતાય શ્રીમદર્હતે નમ

૯ શ્રી સ્વપરાપાયનિવારકાતિશયસંગતાય શ્રીમદર્હતે નમ

૧૦ શ્રી પંચત્રિંશદ્વાણીગુણયુક્તસુરાસુરદેવેન્દ્રનરેન્દ્રાણાં પૂજ્યાય શ્રીમદર્હતે નમ

૧૧ શ્રી સર્વભાષાનુગામિસકલસંશયોચ્છેદકવચનાતિશયાય શ્રીમદર્હતે નમ

૧૨ શ્રીલોકાલોકપ્રકાશકકેવલજ્ઞાનરૂપજ્ઞાનાતિશયેશ્વરાય શ્રીમદર્હતે નમ

એ પ્રમાણે ખમાસમણ દઇને પછી ભગવાનની સામે અથવા ઉપાશ્રયમા સ્થાપનાજી સામે ઇરિયાવહી પડિક્કમી, એક લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરી પ્રગટ લોગસ્સ કહી ખમાસમણ દઈ ' ઇચ્છાકારેણ સદિસહ ભગવન્ ! અરિહંત પદ આરાધનાર્થં કાઉસગ્ગ કરૂ ? ' એમ કહી આદેશ માગે ગુરૂ બેઠા હોય તો ' કરેહ ' કહે, એટલે પોતે ' ઇચ્છ ' કહી વંદણવત્તીયાએ૦, અન્નથ્થ૦ કહી ૨૪ અથવા ૧૨ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ મૌનપણે કરે કાઉસગ્ગમા લોગસ્સ ' ચ દેસુ નિમ્મલયરા ' સુધી ચિંતવે પછી ' નમો અરિહંતાણ ' કહી, કાઉસગ્ગ પારી પ્રગટ લોગસ્સ કહે પછી એક ખમાસમણ દઇ ' વિધિ કરતા અવિધિ થઇ હોય તો મિચ્છામિ દુક્કડ ' એમ કહે ગુરૂનો યોગ ન હોય તો સ્થાપનાજી સામે આદેશ માગી ' ઇચ્છ ' કહીને આ પ્રમાણે વિધિ કરે

આ પદનુ ધ્યાન ઉજ્વળ વર્ણે કરવુ

આ પદની આરાધના કરવાથી દેવપાળ તીર્થંકર થયા છે તેની કથા હવે પછી આપવામા આવેલી છે

અથ દ્વિતીય સિદ્ધપદ આરાધન વિધિ.

સિદ્ધપદના ૩૧ ગુણ હોવાથી ખમાસમણ ૩૧ નીચે પ્રમાણે કહીને આપે અને ૨૦ નવકારવાળી નમો સિદ્ધાણ પદની ગણે

૧ શ્રી મતિજ્ઞાનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૨ શ્રી શ્રુતજ્ઞાનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૩ શ્રી અવધિજ્ઞાનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૪ શ્રી મનઃપર્યવજ્ઞાનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૫ શ્રી કેવલજ્ઞાનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૬ શ્રી નિદ્રાદર્શનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૭ શ્રી નિદ્રાનિદ્રાદર્શનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૮ શ્રી પ્રચલાદર્શનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૯ શ્રી પ્રચલાપ્રચલાદર્શનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ

૧૦ શ્રી થીણદ્ધિદર્શનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૧૧ શ્રી ચક્ષુદર્શનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૧૨ શ્રી અચક્ષુદર્શનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૧૩ શ્રી અવધિદર્શનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૧૪ શ્રી કેવલદર્શનાવરણીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૧૫ શ્રી સાતાવેદનીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૧૬ શ્રી અસાતાવેદનીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૧૭ શ્રી દર્શનમોહનીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૧૮ શ્રી ચારિત્રમોહનીકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૧૯ શ્રી નરકાયુ કર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૨૦ શ્રી તિર્યંગાયુ કર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૨૧ શ્રી મનુષ્યાયુઃકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૨૨ શ્રી દેવાયુઃકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૨૩ શ્રી શુભનામકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૨૪ શ્રી અશુભનામકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૨૫ શ્રી ઉચ્ચગોત્રકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૨૬ શ્રી નીચગોત્રકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૨૭ શ્રી દાનાન્તરાયકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૨૮ શ્રી લાભાન્તરાયકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૨૯ શ્રી ભોગાન્તરાયકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૩૦ શ્રી ઉપભોગાન્તરાયકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ
૩૧ શ્રી વીર્યાન્તરાયકર્મરહિતાય શ્રી સિદ્ધાય નમઃ

આ પ્રમાણે ખમાસમણ દઇને પછી સિદ્ધના ૧૫ ભેદ હોવાથી ૧૫ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરે આ પદનુ ધ્યાન રક્તવર્ણે કરે

આ પદની આરાધના કરવાથી હસ્તિપાળ રાજા તીર્થંકર થયા છે તેની કથા હવે પછી જુદી આપવામા આવી છે

અથ તૃતીય પ્રવચન પદ આરાધન વિધિ.

આ પદની ૨૦ નવકારવાળી ૐ नमो पवयणस्स એમ કહીને ગણે

આ પદના ગુણ ૧૨ અથવા ૨૭ હોવાથી ૧૨ અથવા ૨૭ લોગસ્સ નો કાઉસગ્ગ કરે ખમાસમણ ૨૭ નીચે પ્રમાણે કહીને આપે

૧ શ્રી સર્વતઃ પ્રાણાતિપાતવિરતાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૨ શ્રી સર્વતો મૃષાવાદવિરતાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૩ શ્રી સર્વતોઽદત્તાદાનવિરતાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૪ શ્રી સર્વતો મૈથુનવિરતાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૫ શ્રી સર્વતઃ પરિગ્રહવિરતાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૬ શ્રી દેશતઃ પ્રાણાતિપાતવિરતાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૭ શ્રી દેશતો મૃષાવાદવિરતાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૮ શ્રી દેશતોઽદત્તાદાનવિરતાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૯ શ્રી દેશતો મૈથુનવિરતાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૧૦ શ્રી દેશતઃ પરિગ્રહવિરતાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૧૧ શ્રી દિગ્પરિમાણવ્રતયુક્તાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૧૨ શ્રી ભોગોપભોગપરિમાણવ્રતયુક્તાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૧૩ શ્રી અનર્થદણ્ડવિરતાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૧૪ શ્રી સામાયિકવ્રતયુક્તાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૧૫ શ્રી દિશાવગાશિકવ્રતયુક્તાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૧૬ શ્રી પોસહોપવાસવ્રતયુક્તાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૧૭ શ્રી અતિથિસંવિભાગવ્રતયુક્તાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૧૮ શ્રી વિધિસૂત્રાગમાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૧૯ શ્રી વર્ણિકસૂત્રાગમાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૨૦ શ્રી ભયસૂત્રાગમાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૨૧ શ્રી ઉત્સર્ગસૂત્રાગમાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૨૨ શ્રી અપવાદસૂત્રાગમાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ
૨૩ શ્રી ઉભયસૂત્રાગમાય શ્રીપ્રવચનાય નમઃ

૨૪ શ્રી ઉત્તમસુત્રાગમાય શ્રીપ્રવચનાય નમ
૨૫ શ્રી સર્વનયસમૂહાત્મકાય શ્રીપ્રવચનાય નમ
૨૬ શ્રી સમ્યગ્ગીગ્ચનાત્મકાય શ્રીપ્રવચનાય નમ.
૨૭ શ્રી દ્વાદશાગગણીપિટકાય શ્રીપ્રવચનાય નમ

આ પદનુ ધ્યાન ઉજ્જ્વળ વર્ણે કરવુ આ પદનુ ધ્યાન કરવાથી જિનદત્ત શેઠ તીર્થંકર પદવીને પામ્યા છે તેની કથા જુદી આપવામા આવી છે

અથ ચતુર્થ આચાર્ય પદ આરાધન વિધિ

આ પદના ૩૬ ગુણ હોવાથી કાઉસગ્ગ ૩૬ લોગસ્સનો કરવો ૨૦ નવકારવાળી ૐ નમો આયરિયાણ એ પદની ગણવી ખમાસમણ ૩૬ નીચે પ્રમાણે કહીને આપવા

૧ શ્રી પ્રતિરૂપગુણધરાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૨ શ્રી તેજસ્વિગુણધરાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૩ શ્રી યુગપ્રધાનાગમાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૪ શ્રી મધુરવાક્યગુણધરાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૫ શ્રી ગમ્ભીરગુણધરાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૬ શ્રી ધૃતિબુદ્ધિગુણધરાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૭ શ્રી ઉપદેશતત્પરાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૮ શ્રી અપરિશ્રાવિગુણધરાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૯ શ્રી ચન્દ્રવત્સૌમ્યગુણધરાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૧૦ શ્રી વિવિધાભિગ્રહમતિધરાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૧૧ શ્રી અવિકથકગુણધરાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૧૨ શ્રી અચપલગુણધરાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૧૩ શ્રી સંયમશીલગુણધરાય શ્રીઆચાર્યાય નમ
૧૪ શ્રી પ્રશાન્તહૃદયાય શ્રીમદાચાર્યાય નમ
૧૫ શ્રી ક્ષમાગુણધરાય શ્રીમદાચાર્યાય નમ
૧૬ શ્રી માર્દવગુણધરાય શ્રીમદાચાર્યાય નમ

૧૭ શ્રી આર્જવગુણધરાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૧૮ ,, નિર્લોભિતાગુણધરાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૧૯ ,, તપોગુણયુક્તાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૨૦ ,, સંયમગુણયુક્તાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૨૧ ,, સત્યધર્મયુક્તાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૨૨ ,, શૌચગુણયુક્તાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૨૩ ,, આકિંચન્યગુણયુક્તાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૨૪ ,, બ્રહ્મચર્યગુણયુક્તાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૨૫ ,, અનિત્યભાવનાભાવિતાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૨૬ ,, અશરણભાવનાભાવિતાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૨૭ ,, સંસારભાવનાભાવિતાય શ્રીમદાચાર્યાય નમ
૨૮ ,, એકત્વભાવનાભાવિતાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૨૯ ,, અન્યત્વભાવનાભાવિતાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૩૦ ,, અશુચિભાવનાભાવિતાય શ્રીમદાચાર્યાય નમ
૩૧ ,, આશ્રવભાવનાભાવિતાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૩૨ ,, સંવરભાવનાભાવિતાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૩૩ ,, નિર્જરાભાવનાભાવિતાય શ્રીમદાચાર્યાય નમ.
૩૪ ,, લોકસ્વભાવભાવનાભાવિતાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૩૫ ,, બોધિદુર્લભભાવનાભાવિતાય શ્રીમદાચાર્યાય નમઃ
૩૬ ,, ધર્મસાધકઅરિહંતદુર્લભભાવનાભાવિતાય શ્રીમદાચાર્યાય નમ

આચાર્યપદનું ધ્યાન પીતવર્ણે કરવું એ પદનું ધ્યાન કરવાથી પુરૂષોત્તમ રાજા તીર્થંકર થયા છે તેની કથા હવે પછી આપવામાં આવનાર છે.

અથ પંચમ સ્થવિર પદ આરાધન વિધિ

આ પદની ૨૦ નવકારવાળી ૐ નમો થેરાણં આ પદ બોલીને ગણવી આ પદના આરાધન માટે ૧૦ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરવો

આ પદના ૧૦ ખમાસમણ નીચે પ્રમાણે બોલીને આપવા —

૧ શ્રી લૌકિકસ્થવિરદેશકાય શ્રીલોકોત્તરસ્થવિરાય નમ:
૨ ,, દેશસ્થવિરદેશકાય શ્રીલોકોત્તરસ્થવિરાય નમ:
૩ ,, ગ્રામસ્થવિરદેશકાય શ્રીલોકોત્તરસ્થવિરાય નમ
૪ ,, કુલસ્થવિરદેશકાય શ્રીલોકોત્તરસ્થવિરાય નમ
૫ ,, લૌકિકકુલસ્થવિરદેશકાય શ્રીલોકોત્તરસ્થવિરાય નમ:
૬ ,, લૌકિકગુરુસ્થવિરદેશકાય શ્રીલોકોત્તરસ્થવિરાય નમ:
૭ ,, લોકોત્તરશ્રીમદ્વસ્થવિરાય નમ
૮ ,, લોકોત્તરપર્યાયસ્થવિરાય નમ
૯ ,, લોકોત્તરશ્રુતસ્થવિરાય નમ
૧૦ ,, લોકોત્તરવયસ્થવિરાય નમ

આ પદનુ ધ્યાન ગૌરવર્ણે કરવુ આ પદનુ આરાધન કરવાથી પદ્મોત્તર રાજા તીર્થંકર થયા છે તેની કથા હવે પછી આપવામા આવનાર છે

અથ ષષ્ઠ ઉપાધ્યાય પદ આરાધન વિધિ.

આ પદના નનકારવાળી ૨૦ ૐ **નમો ઉવજ્ઝાયાણ** એ પદવડે ગણવી આ પદના ગુણ ૨૫ હોવાથી ૨૫ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરવો

ખમાસમણ ૨૫ નીચે પ્રમાણે બોલીને આપવા

૧ શ્રી આચારાંગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ
૨ ,, સુયગડાંગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ:
૩ ,, ઠાણાંગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ
૪ ,, સમવાયાંગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ
૫ ,, વિવાહપન્નત્તિઅંગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ
૬ ,, જ્ઞાતાધર્મકથાંગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ:
૭ ,, ઉપાસકદશાંગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ

૮ શ્રી અ તગડદશાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમઃ
૯ ,, અનુત્તરોવવાઇઅ ગ શ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ'
૧૦ ,, પ્રશ્નવ્યાકરણાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ'
૧૧ ,, વિપાકાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમઃ
૧૨ ,, ઉવવાઇઉપાગ શ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમઃ
૧૩ ,, રાયપસેણિઉપાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ'
૧૪ ,, જીવાભિગમઉપાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમઃ
૧૫ ,, પન્નવણાઉપાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમઃ
૧૬ ,, જ બુદ્દીપપન્નત્તિઉપાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ'
૧૭ ,, ચન્દપન્નત્તિઉપાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમઃ
૧૮ ,, સૂરપન્નત્તિઉપાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમઃ
૧૯ ,, નિરયાવલીઉપાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ'
૨૦ ,, કપ્પિઆઉપાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ.
૨૧ ,, પુપ્ફિઆઉપાંગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમ'
૨૨ ,, પુપ્ફચૂલિઆઉપાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમઃ
૨૩ ,, વન્હિદશાઉપાગશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમઃ
૨૪ ,, દ્વાદશાંગીશ્રુતપાઠકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમઃ
૨૫ ,, દ્વાદશાગીશ્રુતાર્થઅધ્યાપકાય શ્રીઉપાધ્યાયેભ્યો નમઃ

આ પદનુ ધ્યાન નીલવર્ણવડે કરવુ. આ પદના આરાધનથી શ્રી મહીંદ્રપાળ તીર્થંકર થયા છે તેની કથા હવે પછી આપનામા આવનાર છે

અથ સપ્તમ સાધુપદ આરાધન વિધિ.

આ પદની ૨૦ નવકારવાળી ॐ नमो लोए सव्वसाहूणं એ પદ વડે ગણવી. આ પદના આરાધનનો કાઉસગ્ગ ૨૭ લોગસ્સનો કરવો. આ પદના ૨૭ ખમાસમણ નીચે પ્રમાણે પદો બોલીને આપવા.

૧ શ્રી પૃથ્વિકાયરક્ષકેભ્ય' સર્વસાધુભ્યો નમઃ

૨ શ્રી અપ્કાયરક્ષકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૩ „ તેઉકાયરક્ષકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૪ „ વાયુકાયરક્ષકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૫ „ વનસ્પતિકાયરક્ષકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ.
૬ „ ત્રસકાયરક્ષકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૭ „ સર્વત પ્રાણાતિપાતવિરતેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૮ „ સર્વત મૃષાવાદવિરતેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ.
૯ „ સર્વતોઽદત્તાદાનવિરતેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ.
૧૦ „ સર્વતો મૈથુનાત્ વિરતેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમઃ
૧૧ „ સર્વત પરિગ્રહાત્ વિરતેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમઃ
૧૨ „ સર્વતો રાત્રિભોજનાત્ વિરતેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ.
૧૩ „ ક્રોધાદિકષાયચતુષ્કનિગ્રહકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૧૪ „ શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયનિગ્રહકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૧૫ „ ચક્ષુરિન્દ્રિયવિષયનિગ્રહકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૧૬ „ ઘ્રાણેન્દ્રિયવિષયનિગ્રહકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૧૭ „ રસનેન્દ્રિયવિષયનિગ્રહકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમઃ
૧૮ „ સ્પર્શનેન્દ્રિયવિષયનિગ્રહકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમઃ
૧૯ „ શીતાદિપરીષહસહકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૨૦ „ ક્ષમાદિગુણધારકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૨૧ „ ભાવવિશુદ્ધેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૨૨ „ મનોયોગશુદ્ધેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૨૩ „ વચનયોગશુદ્ધેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૨૪ „ કાયયોગશુદ્ધેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ
૨૫ „ મરણાન્તઉપસર્ગસહકેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ.
૨૬ „ અંગોપાંગસંકોચનસંલીનતાગુણયુક્તેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ.
૨૭ „ નિર્દોષસંયમયોગયુક્તેભ્ય સર્વસાધુભ્યો નમ

આ પદનુ ધ્યાન શ્યામવર્ણવડે કરવુ આ પદનુ આરાધન કરવાથી શ્રી વીરભદ્ર તીર્થંકર થશે છે તેની કથા હવે પછી આપવામા આવનાર છે

અથ અષ્ટમ જ્ઞાન પદ આરાધન વિધિ.

આ પદની ૨૦ નવકારવાળી ૐ નમો નાણસ્સ એ પદવડે ગણવી. આ પદના આરાધન માટે ૫૧ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરવો—ખમાસમણ ૫૧ નીચે પ્રમાણે પદ બોલીને આપવા

૧ શ્રી સ્પર્શનેન્દ્રિયવ્યંજનાવગ્રહાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૨ ,, રસનેન્દ્રિયવ્યંજનાવગ્રહાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૩ ,, ઘ્રાણેન્દ્રિયવ્યંજનાવગ્રહાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમ
૪ ,, શ્રોત્રેન્દ્રિયવ્યંજનાવગ્રહાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૫ ,, સ્પર્શનેન્દ્રિયઅર્થાવગ્રહાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમ
૬ ,, રસનેન્દ્રિયઅર્થાવગ્રહાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમ
૭ ,, ઘ્રાણેન્દ્રિયઅર્થાવગ્રહાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૮ ,, ચક્ષુરિન્દ્રિયઅર્થાવગ્રહાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમ
૯ ,, શ્રોત્રેન્દ્રિયઅર્થાવગ્રહાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૧૦ ,, મનોઽર્થાવગ્રહાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમ
૧૧ ,, સ્પર્શનેન્દ્રિયઇહાસમ્યગ્ શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૧૨ ,, રસનેન્દ્રિયઇહાસમ્યગ્ શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૧૩ ,, ઘ્રાણેન્દ્રિયઇહાસમ્યગ્ શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૧૪ ,, ચક્ષુરિન્દ્રિયઇહાસમ્યગ્ શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૧૫ ,, શ્રોત્રેન્દ્રિયઇહાસમ્યગ્ શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમ
૧૬ ,, મનઇહાસમ્યગ્ શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમ
૧૭ ,, સ્પર્શનેન્દ્રિયઅપાયસમ્યગ્ શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૧૮ ,, રસનેન્દ્રિયઅપાયસમ્યગ્ શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમ
૧૯ ,, ઘ્રાણેન્દ્રિયઅપાયસમ્યગ્ શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમ

૨૦ શ્રી ચક્ષુરિન્દ્રિયાપાયસમ્યગ્ શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૨૧ ,, શ્રોત્રેન્દ્રિયાપાયસમ્યગ્ શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૨૨ ,, મનોઽપાયસમ્યગ્ શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૨૩ ,, સ્પર્શનેન્દ્રિયધારણાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૨૪ ,, રસનેન્દ્રિયધારણાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૨૫ ,, ઘ્રાણેન્દ્રિયધારણાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૨૬ ,, ચક્ષુરિન્દ્રિયધારણાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૨૭ ,, શ્રોત્રેન્દ્રિયધારણાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૨૮ ,, મનોધારણાય શ્રીમતિજ્ઞાનાય નમઃ
૨૯ ,, અક્ષરશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૩૦ ,, અનક્ષરશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૩૧ ,, સંજ્ઞિશ્રીશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૩૨ ,, અસંજ્ઞિશ્રીશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૩૩ ,, સમ્યક્શ્રીશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૩૪ ,, મિથ્યાત્વશ્રીશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૩૫ ,, સાદિશ્રીશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૩૬ ,, અનાદિશ્રીશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૩૭ ,, સપર્યવસિતશ્રીશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૩૮ ,, અપર્યવસિતશ્રીશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૩૯ ,, ગમિકશ્રીશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૪૦ ,, અગમિકશ્રીશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૪૧ ,, અંગપ્રવિષ્ટશ્રીશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૪૨ ,, અનંગપ્રવિષ્ટશ્રીશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૪૩ ,, આનુગામિકશ્રીઅવધિજ્ઞાનાય નમઃ
૪૪ ,, અનાનુગામિકશ્રીઅવધિજ્ઞાનાય નમઃ
૪૫ ,, વર્ધમાનશ્રીઅવધિજ્ઞાનાય નમઃ
૪૬ ,, હીયમાનશ્રીઅવધિજ્ઞાનાય નમઃ

૪૭ શ્રી પ્રતિપાતિશ્રીઅવધિજ્ઞાનાય નમ
૪૮ ,, અપ્રતિપાતિશ્રીઅવધિજ્ઞાનાય નમઃ
૪૯ ,, ઋજુમતિશ્રીમનઃપર્યવજ્ઞાનાય નમઃ
૫૦ ,, વિપુલમતિશ્રીમન.પર્યવજ્ઞાનાય નમ
૫૧ ,, લોકાલોકપ્રકાશકશ્રીકેવલજ્ઞાનાય નમઃ

આ પદનુ ધ્યાન ઉજ્વળવર્ણે કરવુ, આ પદનુ આરાધન કરવાથી જયતરાજા તીર્થંકર થયા છે તેની કથા હવેપછી આપવામા આવનાર છે

અથ નવમ દર્શનપદ આરાધનવિધિ.

આ પદની ૨૦ નનકારવાળી ૐ નમો દસણસ્સ એ પદવડે ગણવી સમકિતના ૬૭ બોલ-ભેદ હોવાથી ૬૭ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરવો ખમાસમણ ૬૭ નીચે પ્રમાણે બોલીને આપવા

૧ તત્ત્વશ્રદ્ધાનરૂપ	શ્રીસમ્યગ્દર્શનગુણધરાય	નમ
૨ બહુમાનાદરરૂપ	,,	,,
૩ કુલિંગિસંગવર્જન	,,	,,
૪ મિથ્યાદર્શનિસંસર્ગવર્જનરૂપ	,,	,,
૫ જિનાગમશ્રવણપરમઇચ્છારૂપ	,,	,,
૬ ધર્મકરણે તીવ્રઇચ્છારૂપ	,,	,,
૭ વૈયાવૃત્યકરણતત્પરરૂપ	,,	,,
૮ શ્રી અરિહંતવિનયકરણરૂપ	,,	,,
૯ ,, સિદ્ધવિનયકરણરૂપ	,,	,,
૧૦ ,, જિનપ્રતિમાવિનયકરણરૂપ	,,	,
૧૧ ,, શ્રુતજ્ઞાનવિનયકરણરૂપ	,,	,,
૧૨ ,, ચારિત્રધર્મવિનયકરણરૂપ	,,	,,
૧૩ ,, સાધુમુનિરાજવિનયકરણરૂપ	,,	,,
૧૪ ,, આચાર્યવિનયકરણરૂપ	,,	,,

अथ दशम विनयपद आराधन विधि.

આ પદની ૨૦ નવકારવાળી ॐ નમઃ વિનયગુણસંપન્નસ્સ એ પદ-વડે ગણવી વિનયપદના (૫૨) પ્રકાર હોવાથી (૫૨) લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરવો ખમાસમણુ નીચે પ્રમાણે પદો કહીને (૫૨) આપના

૧ શ્રી તીર્થંકરાણુ અનાશાતનારૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૨ ,, તીર્થંકરાણુ ભક્તિકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૩ ,, તીર્થંકરાણુ બહુમાનકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૪ ,, તીર્થંકરાણુ સ્તુતિકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૫ ,, સિદ્ધાના અનાશાતનારૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૬ ,, સિદ્ધાના ભક્તિકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૭ ,, સિદ્ધાના સ્તુતિકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૮ ,, સિદ્ધાના બહુમાનકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૯ ,, સુવિહિતચાદ્રાદિકુલાના અનાશાતનારૂપ શ્રીવિનયગુણ-પ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૧૦ ,, સુવિહિતચાદ્રાદિકુલાના ભક્તિકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણ-પ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૧૧ ,, સુવિહિતચાદ્રાદિકુલાના બહુમાનકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણ-પ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૧૨ ,, સુવિહિતચાદ્રાદિકુલાના સ્તુતિકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રા-પ્તેભ્યો નમઃ

૧૩ ,, કોટિકાદિગણોત્પન્ન સુવિહિતમુનીના અનાશાતનાકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૧૪ ,, કોટિકાદિગણોત્પન્ન સુવિહિતમુનીના ભક્તિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૧૫ ,, કોટિકાદિગણોત્પન્ન સુવિહિતમુનીના બહુમાનકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૧૬ શ્રી કોટિકાદિગણોત્પન્ન સુવિહિતમુનીના સ્તુતિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૧૭ ,, ચતુર્વિધસંઘસ્ય અનાશાતનાકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૧૮ ,, સમસ્તસંઘસ્ય ભક્તિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૧૯ ,, સમસ્તસંઘસ્ય બહુમાનકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૨૦ ,, સમસ્તસંઘસ્ય સ્તુતિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૨૧ ,, શુદ્ધાગમોક્તક્રિયાકારકસ્ય અનાશાતનાકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૨૨ ,, શુદ્ધાગમોક્તક્રિયાકારકસ્ય ભક્તિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૨૩ ,, શુદ્ધાગમોક્તક્રિયાકારકસ્ય બહુમાનકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૨૪ ,, શુદ્ધાગમોક્તક્રિયાકારકસ્ય સ્તુતિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૨૫ ,, જિનોક્તધર્મસ્ય અનાશાતનાકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૨૬ ,, જિનોક્તધર્મસ્ય ભક્તિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૨૭ ,, જિનોક્તધર્મસ્ય બહુમાનકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૨૮ ,, જિનોક્તધર્મસ્ય સ્તુતિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૨૯ ,, જ્ઞાનગુણપ્રાપ્તસ્ય અનાશાતનાકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૩૦ શ્રી જ્ઞાનગુણપ્રાપ્તસ્ય ભક્તિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ:

૩૧ „ જ્ઞાનગુણપ્રાપ્તસ્ય બહુમાનકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ:

૩૨ „ જ્ઞાનગુણપ્રાપ્તસ્ય સ્તુતિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૩૩ „ જ્ઞાનસ્ય અનાશાતનાકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ:

૩૪ „ જ્ઞાનસ્ય ભક્તિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ:

૩૫ „ જ્ઞાનસ્ય બહુમાનકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ:

૩૬ „ જ્ઞાનસ્ય સ્તુતિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ.

૩૭ શ્રીમદાચાર્યસ્ય અનાશાતનારૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૩૮ શ્રીમદાચાર્યસ્ય ભક્તિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યોનમ

૩૯ શ્રીમદાચાર્યસ્ય બહુમાનકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૪૦ શ્રીમદાચાર્યસ્ય સ્તુતિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૪૧ „ સ્થવિરમુનીના અનાશાતનારૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૪૨ „ સ્થવિરમુનીના ભક્તિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૪૩ „ સ્થવિરમુનીના બહુમાનકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ

૪૪ „ સ્થવિરમુનીના સ્તુતિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યોનમ:

૪૫ શ્રીમદુપાધ્યાયસ્ય અનાશાતનાકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૪૬ શ્રીમદુપાધ્યાયસ્ય ભક્તિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ.

૪૭ શ્રીમદુપાધ્યાયસ્ય બહુમાનકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ:

૪૮ શ્રીમદુપાધ્યાયસ્ય સ્તુતિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૪૯ શ્રીમદ્ ગણાવચ્છેદકસ્ય અનાશાતનાકરણરૂપ શ્રીવિનયગુણ પ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૫૦ શ્રીમદ્ ગણાવચ્છેદકસ્ય ભક્તિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૫૧ શ્રીમદ્ ગણાવચ્છેકસ્ય બહુમાનકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ

૫૨ શ્રીમદ્ ગણાવચ્છેદકસ્ય સ્તુતિકરણતત્પર શ્રીવિનયગુણપ્રાપ્તેભ્યો નમ'

આ પદનુ ધ્યાન ઉજ્વળ વર્ણે કરવુ આ પદનુ આરાધન કરવાથી ધનશેઠ તીર્થંકર પદ પામ્યા છે તેની કથા હવે પછી આપવામા આવનાર છે

આ વિનયપદના પાચ, દશ, તેર, બાવન અને છાસઠ ભેદ થાય છે, તે-માંથી અહીં ઉપર પ્રમાણે (૫૨) ભેદ લખ્યા છે

અથ એકાદશ ચારિત્રપદ આરાધન વિધિ.

આ પદની ૭૦ નવકારવાળી ॐ नमो चरित्तस्स એ પદવડે ગણવી આ પદના ૭૦ ભેદ હોવાથી કાઉસગ્ગ ૭૦ લોગસ્સનો કરવો આ પદના ખમાસમણ ૭૦ નીચે પ્રમાણે બોલીને આપવા

૧ શ્રી સર્વત. પ્રાણાતિપાતવિરમણવ્રતધરાય શ્રીચારિત્રાય નમ
૨ ,, સર્વતઃ મૃષાવાદવિરમણવ્રતધરાય શ્રીચારિત્રાય નમઃ
૩ ,, સર્વત' અદત્તાદાનવિરમણવ્રતધરાય શ્રીચારિત્રાય નમઃ
૪ ,, સર્વતઃ મૈથુનવિરમણવ્રતધરાય શ્રીચારિત્રાય નમ.
૫ ,, સર્વતઃ પરિગ્રહવિરમણવ્રતધરાય શ્રીચારિત્રાય નમ'
૬ ,, સમ્યક્ક્ષમાગુણધરાય શ્રી ચારિત્રાય નમ.

૧૩ અથ ત્રયોદશ ક્રિયાપદ આરાધનવિધિ.

આ પદની નવકારવાળી ૨૦ ૐ નમો કિરિયાણ એ પદવડે ગણવી આ પદના આરાધન માટે કાઉસગ્ગ ૨૫ લોગસ્સનો કરવો ખમાસમણ ૨૫ નીચે પ્રમાણેના શબ્દો બોલીને આપવા

૧ અશુદ્ધકાયિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૨ અધિકરણકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૩ પરિતાપકી ક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૪ પ્રાણાતિપાતકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૫ આરંભિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૬ પરિગ્રહકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૭ માયાપ્રત્યયિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૮ મિથ્યાદર્શનપ્રત્યયિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૯ અપચ્ચખ્ખાણકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૧૦ દ્દષ્ટિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૧૧ સ્પૃષ્ટિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૧૨ પ્રાતીત્યકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૧૩ સામંતોપનિપાતકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૧૪ નૈસૃષ્ટિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૧૫ સ્વહસ્તકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૧૬ આણવણિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૧૭ વિદારણકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૧૮ અનાભોગપ્રત્યયિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૧૯ અણનકખપ્રત્યયિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૨૦ આજ્ઞાપનપ્રત્યયિકી ક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૨૧ પ્રયોગિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૨૨ સામુદાયિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ

૨૩ પ્રેમકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૨૪ દ્વેષકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનરહિતાય શ્રીક્રિયાગુણવતે નમઃ
૨૫ ઇરિયાપથિકીક્રિયાપ્રવર્ત્તનશુદ્ધાય શ્રીમહામુનયે નમઃ

આ પદનુ આરાધન કરવાથી હરિવાહન રાજા તીર્થંકરપદ પામ્યા છે, તેની કથા હવે પછી આપનામા આવનાર છે

---

૧૪ અથ ચતુર્દશ તપપદ આરાધનવિધિ.

આ પદની ૨૦ નવકારવાળી ॐ નમો તવસ્સ એ પદવડે ગણવી આ પદના આરાધનનો કાઉસગ ૧૨ લોગસ્સનો કરવો આ પદના ખમાસમણ ૧૨ નીચે પ્રમાણે બોલીને આપવા

૧ શ્રી અણસણાભિધતપયુક્તાય શ્રીબાહ્યતપગુણાય નમઃ
૨ ,, ઊનોદરીતપયુક્તાય શ્રીબાહ્યતપગુણાય નમઃ
૩ ,, વૃત્તિસક્ષેપઅનેકવિધઅભિગ્રહધરાય શ્રીબાહ્યતપગુણાય નમઃ
૪ ,, રસત્યાગરૂપતપયુક્તાય શ્રીબાહ્યતપગુણાય નમઃ
૫ ,, કાયક્લેશલોચાદિકષ્ટસહકાય શ્રીબાહ્યતપગુણાય નમ
૬ ,, સલીનતાશરીરસકોચકાય શ્રીબાહ્યતપગુણાય નમઃ
૭ ,, પ્રાયશ્ચિત્તગ્રાહકાય શ્રીઅભ્યતરતપગુણાય નમઃ
૮ ,, વિનયગુણયુક્તાય શ્રીઅભ્યતરતપગુણાય નમઃ
૯ ,, વૈયાવચ્ચગુણયુક્તાય શ્રીઅભ્યતરતપગુણાય નમઃ
૧૦ ,, સંજ્ઝાયધ્યાનયુક્તાય શ્રીઅભ્યતરતપગુણાય નમઃ
૧૧ ,, આત્મધ્યાનરૂપ શ્રીઅભ્યતરતપગુણાય નમઃ
૧૨ ,, કાઉસ્સગ્ગરૂપ શ્રીઅભ્યતરતપગુણાય નમ

આ પદનુ ધ્યાન ઉજ્વળ વર્ણે કરવુ આ પદનુ આરાધન કરવાથી કનકકેતુ રાજા તીર્થંકર થયા છે, તેની કથા હવે પછી આપવામા આવનાર છે

---

૧૫ અથ પંચદશ ગોયમપદ આરાધનવિધિ

આ પદની ૨૦ નવકારવાળી ૐ નમો ગોયમસ્સ એ પદવડે ગણવી આ પદના આરાધનનો કાઉસગ્ગ ૧૧ લોગસ્સનો કરવો આ પદના ખમાસમણ ૧૨ નીચે પ્રમાણે બોલીને આપવા

૧ ૐ હ્રીં શ્રી ગૌતમ ગણધરાય નમઃ
૨ ૐ હ્રીં „ અગ્નિભૂતિ ગણધરાય નમઃ
૩ ૐ હ્રીં „ વાયુભૂતિ ગણધરાય નમ
૪ ૐ હ્રીં „ વ્યક્તસ્વામિ ગણધરાય નમઃ
૫ ૐ હ્રીં „ સુધર્મસ્વામિ ગણધરાય નમઃ
૬ ૐ હ્રીં „ મંડિતસ્વામિ ગણધરાય નમઃ
૭ ૐ હ્રીં „ મૌર્યપુત્રસ્વામિ ગણધરાય નમઃ
૮ ૐ હ્રીં „ અકંપિતસ્વામિ ગણધરાય નમ
૯ ૐ હ્રીં „ અચલભ્રાતૃસ્વામિ ગણધરાય નમ.
૧૦ ૐ હ્રીં „ મેતાર્યસ્વામિ ગણધરાય નમઃ
૧૧ ૐ હ્રીં „ પ્રભાસસ્વામિ ગણધરાય નમ
૧૨ ૐ હ્રીં „ ચતુર્વિંશતિ તીર્થંકરાણાં ચતુર્દશશતદ્વિપચાશદ્ ગણધરેભ્યો નમ

આ પદનું આરાધન કરવાથી હરિવાહન રાજા તીર્થંકરપદવી પામ્યા છે, તેની કથા હવે પછી આપવામા આવનાર છે

---

૧૬ અથ ષોડશ જિનપદ આરાધન વિધિ

આ પદની ૨૦ નવકારવાળી ૐ નમ શ્રી વિદ્યમાન જિનેશ્વરાય નમ એ પદવડે ગણવી કાઉસગ્ગ ૨૦ લોગસ્સનો કરવો ખમાસમણ ૨૦ નીચે પ્રમાણે બોલીને આપવા

૧ શ્રી સીમધરજિનેશ્વરાય નમઃ
૨ ,, યુગમધરજિનેશ્વરાય નમઃ
૩ ,, બાહુજિનેશ્વરાય નમઃ
૪ ,, સુબાહુજિનેશ્વરાય નમઃ
૫ ,, સુજાતજિનેશ્વરાય નમઃ
૬ ,, સ્વયપ્રભજિનેશ્વરાય નમઃ
૭ ,, ઋષભાનનજિનેશ્વરાય નમઃ
૮ ,, અનતવીર્યજિનેશ્વરાય નમઃ
૯ ,, સુરપ્રભજિનેશ્વરાય નમઃ
૧૦ ,, વિશાલજિનેશ્વરાય નમઃ
૧૧ ,, વજ્રધરજિનેશ્વરાય નમઃ
૧૨ ,, ચદ્રાનનજિનેશ્વરાય નમઃ
૧૩ ,, ચદ્રબાહુજિનેશ્વરાય નમઃ
૧૪ ,, ભુજગજિનેશ્વરાય નમઃ
૧૫ ,, ઇશ્વરજિનેશ્વરાય નમઃ
૧૬ ,, નમિજિનેશ્વરાય નમઃ
૧૭ ,, વીરસેનજિનેશ્વરાય નમઃ
૧૮ ,, દેવયશોજિનેશ્વરાય નમઃ
૧૯ ,, ચદ્રયશોજિનેશ્વરાય નમઃ
૨૦ ,, અજિતવીર્યજિનેશ્વરાય નમઃ

આ પદના આરાધનથી જીમૂતકેતુ રાજા તીર્થંકર પદ પામેલ છે, તેની કથા હવે પછી આપવામા આવનાર છે

---

૧૭ અથ સપ્તદશ સંયમપદ આરાધન વિધિ

આ પદની ૨૦ નવકારવાળી ૐ નમઃ શ્રીસયમસ્સ એ પદવડે ગણવી આ પદના આરાધનનો કાઉસગ્ગ ૧૭ લોગસ્સનો કરવો આ પદના ખમાસમણ ૧૭ નીચે પ્રમાણે બોલીને આપવા

૧ શ્રી સર્વતઃ પ્રાણાતિપાતવિરતાય શ્રીસયમધરાય નમઃ

પાપસ્યૌષધ શાસ્ત્ર, નાસ્ત્ર પુણ્યનિબધન ॥
ચક્ષુ સર્વગત શાસ્ત્ર, નાસ્ત્ર સર્વાર્થસાધન ॥ ૪ ॥

ઉપર જણાવેલી ચાર ગાથાનો અર્થ નીચે પ્રમાણે વિચારવો

અર્થ—સદ્જ્ઞાનના ઉદ્ભાસનવડે અવર્ણવાદ ટેડવા વિગેરેથી શ્રુતજ્ઞાનની જે ભક્તિ કરવામા આવે છે તે ઓગણીશમુ પદ છે ૧ અર્થને અરિહત પરમાત્મા કહે છે અને તે ઉપરથી નિપુણ એવા ગણધરો સૂત્ર ગુથે છે ત્યારપછી શાસનના હિતને માટે સૂત્રની પ્રવૃત્તિ થાય છે ૨ અગ્યાર અ ગના સર્વ પદો ત્રણ ક્રોડ અડસઠ લાખ બે તાળીશ હજાર છે, તેના ઉત્સર્ગ ને અપવાદ વિગેરે ભેદો અમિત—અત્યત ગુણવાળા છે ૩ શાસ્ત્ર પાપને નિવારનારુ ઔષધ છે, શાસ્ત્ર પુણ્યબધનુ કારણ છે, શાસ્ત્ર સવગત ચક્ષુ છે, અને શાસ્ત્ર સર્વ અર્થને સાધી આપનાર છે ૪

આ પદની ૨૦ નવકારવાળી ૐ નમો સુઅસ્સ એ પદવડે ગણવી

આ પદના આરાધન માટે ૨૦ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરવો આ પદના ખમાસમણ ૨૦ નીચે પ્રમાણે બોલીને આપવા

૧ શ્રી પર્યાયશ્રુતજ્ઞાનાય નમ॰
૨ ,, પર્યાયસમાસશ્રુતજ્ઞાનાય નમ
૩ ,, અક્ષરશ્રુતજ્ઞાનાય નમ॰
૪ ,, અક્ષરસમાસશ્રુતજ્ઞાનાય નમ
૫ ,, પદશ્રુતજ્ઞાનાય નમ॰
૬ ,, પદસમાસશ્રુતજ્ઞાનાય નમ॰
૭ ,, સઘાતશ્રુતજ્ઞાનાય નમ
૮ ,, સઘાતસમાસશ્રુતજ્ઞાનાય નમ
૯ ,, પ્રતિપત્તિશ્રુતજ્ઞાનાય નમ
૧૦ ,, પ્રતિપત્તિસમાસશ્રુતજ્ઞાનાય નમ
૧૧ ,, અનુયોગશ્રુતજ્ઞાનાય નમ॰
૧૨ ,, અનુયોગસમાસશ્રુતજ્ઞાનાય નમ॰

૧૩ શ્રી પાહુડપાહુડશ્રુતજ્ઞાનાય નમ
૧૪ ,, પાહુડપાહુડસમાસશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૧૫ ,, પાહુડશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૧૬ ,, પાહુડસમાસશ્રુતજ્ઞાનાય નમ
૧૭ ,, વસ્તુશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૧૮ ,, વસ્તુસમાસશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૧૯ ,, પૂર્વશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ
૨૦ ,, પૂર્વસમાસશ્રુતજ્ઞાનાય નમઃ

આ પદનુ શુભ ભાવવડે આરાધન કરવાથી રત્નચૂડ તીર્થંકરપદ પામ્યા છે, તેની કથા હવે પછી આપનામા આવનાર છે

શ્રુતજ્ઞાનના મહત્વને અગે કહે છે કે—એક પદ ૧૬૩૪૬૮૦૭૮૮૦ અક્ષરોનુ થાય છે તેવા પદો ગણધર મહારાજાના ગુથેલા અગ્યાર અગના ૩૬૮૪૬૦૦૦ છે બારમા અગનો પાર તો ગણધર મહારાજા સિવાય કોઇ પામી શકતુ નથી, તેથી તે ગણિપિટક કહેવાય છે એ બારમા અગમાં આવેલા ૧૪ પૂર્વમા નીચે પ્રમાણે અધિકાર છે

૧ પહેલુ ઉત્પાદ નામે પૂર્વ એક ક્રોડ પદપ્રમાણ છે તેમા સર્વ દ્રવ્ય દ્રવ્યના ઉત્પાદ વ્યય ને ધ્રૌવ્યપણાનુ સ્વરૂપ બતાવેલુ છે

૨ બીજુ અગ્રાયણી પૂર્વ ૯૬ લાખ પદપ્રમાણ છે તેમા સર્વ પ્રકારના બીજની કુલ સખ્યા છે

૩ ત્રીજુ વીર્યપ્રવાદ પૂર્વ ૭૦ લાખ પદપ્રમાણ છે તેમા વીર્ય જે બળ—પ્રયત્ન તેનો અર્થ અને વીર્યવતનુ સ્વરૂપ કહેલુ છે

૪ ચોથુ અસ્તિનાસ્તિપ્રવાદ પૂર્વ ૬૦ લાખ પદપ્રમાણ છે તેમા કુલ અસ્તિનાસ્તિ સ્વભાવરૂપ સપ્તભગી ને સ્યાદ્વાદનુ સ્વરૂપ બતાવેલુ છે

૫ પાચમુ જ્ઞાનપ્રવાદ પૂર્વ એક ઊણા ક્રોડ પદપ્રમાણ છે તેમાં મતિ વગેરે પાચે જ્ઞાનનુ સ્વરૂપ બતાવેલુ છે.

૬ છઠ્ઠુ સત્યપ્રવાદ પૂર્વ એક ક્રોડ ને છ પદપ્રમાણ છે તેમા સત્યાદિ ભાષાનુ સ્વરૂપ અને ભાષ્ય ભાષક તેમજ વાચ્ય વાચકનુ સ્વરૂપ કહેલુ છે

૭ સાતમુ આત્મપ્રવાદ પૂર્વ છવીશ ક્રોડ પદપ્રમાણ છે તેમા આત્મદ્રવ્યનુ કર્તૃત્વ, ભોકતૃત્વ, વ્યાપકત્વ, નિત્ય, અનિત્યાદિ સ્વરૂપ કહેલુ છે

૮ આઠમુ કર્મપ્રવાદ પૂર્વ એક ક્રોડ ને એશી લાખ પદ પ્રમાણ છે તેમા આઠે કર્મોના બધ, ઉદય, ઉદીરણા વિગેરેનુ સ્વરૂપ છે

૯ નવમુ પચ્ચખ્ખાણપ્રવાદ પૂર્વ ૮૪ લાખ પદપ્રમાણ છે તેમા સર્વ પ્રકારના પચ્ચખ્ખાણોનુ સ્વરૂપ દ્રવ્ય, ભાવ, નિશ્ચય, વ્યવહારથી બતાવેલુ છે તેની ઉપાદેય પ્રમુખ સર્વ શૈલી બતાવી છે

૧૦ દશમુ વિદ્યાપ્રવાદ પૂર્વ એક ક્રોડ ને દશ હજાર પદપ્રમાણ છે તેમા શુરૂ વધુ અગુષ્ટ અને સેના નામે વિદ્યાઓનુ તેમજ રોહિણી પ્રમુખ ૫૦૦ મહાવિદ્યાઓનુ સ્વરૂપ બતાવેલુ છે.

૧૧ અગ્યારમુ કલ્યાણપ્રવાદ પૂર્વ છવીશ ક્રોડ પદપ્રમાણ છે તેમા સર્વ જ્યોતિષ શાસ્ત્રનુ સ્વરૂપ, ત્રેશઠ શલાકા પુરૂષોનુ સ્વરૂપ, ચાર પ્રકારના દેવોનુ સ્વરૂપ અને પુણ્યના ફળનુ સ્વરૂપ બતાવેલુ છે

૧૨ બારમુ પ્રાણાવાય પૂર્વ એક ક્રોડ ને છપ્પન લાખ પદપ્રમાણ છે તેમા આયુર્વેદાદિ આઠ પ્રકારની ચિકિત્સા, પ્રાણ, અપાન, ઉદાનાદિ વાયુનુ સ્વરૂપ તથા પચ મહાભૂતનુ સ્વરૂપ અને પ્રાણાયામાદિ યોગનુ સ્વરૂપ બતાવેલુ છે

૧૩ તેરમુ ક્રિયાવિશાળ પૂર્વ નવ ક્રોડ પદપ્રમાણ છે તેમા છદ-શાસ્ત્ર, શબ્દશાસ્ત્ર, વ્યાકરણ, સર્વ શિલ્પ, સર્વ જાતિની કળા, સર્વ ગુણ જે તાત્વિક ઉપાધરૂપ છે તેનુ સ્વરૂપ બતાવેલુ છે

૧૪ ચૌદમુ લોકબિદુસાર પૂર્વ બાર ક્રોડ ને પચાસ લાખ પદપ્રમાણ છે કર્મગ્રથ અભિપ્રાયે સાડા બાર લાખ પદ છે (તત્ત્વ કેવળીગમ્ય) તેમા છ આરા વિગેર કાળનુ સ્વરૂપ, અષ્ટ વ્યવહાર વિધિ, સર્વ વસ્તુના પરિક્રમ અને નિ શેષ શ્રુતસ પદાથી ભરપૂર છે

આ ચૌદ પૂર્વથી ચાર ગણો અધિકાર દૃષ્ટિવાદના બીજા ભાગમા છે એ શ્રુતજળધિ સ્યાદ્વાદ શૈલીથી ભરેલો છે. તેમા ૪ અનુયોગ, ૪ અનુયોગદ્વાર, ૭ મૂળ નય, તેના ૭૦૦ ઉત્તરભેદ, પ્રમાણ, દ્રવ્યપ્રમાણાન્તર, અનેક નિક્ષેપા, અને સપ્તભંગી વિગેરેનુ સ્વરૂપ બતાવેલુ છે એનુ સ્વરૂપ કહેતા પાર આવે તેમ નથી એ જૈનાગમ શ્રુતજળધિ ગુણરત્નોથી ભરેલો છે તેમા બતાવેલી આજ્ઞા અમારે પ્રમાણ છે તે શ્રુતને અમારી ત્રિકાળ વંદના હો.

---

૨૦ વીશમા તીર્થપદના આરાધનની વિધિ.

આ પદની ૨૦ નવકારવાળી ૐ નમો તિત્થસ્સ એ પદવડે ગણવી આ પદની આરાધના માટે કાઉસગ્ગ ૩૮ લોગસ્સનો કરવો ખમાસમણ ૩૮ નીચે પ્રમાણે બોલીને આપવા

૧ સર્વથા પ્રાણાતિપાતવિરતિવ્રત શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૨ સર્વથા મૃષાવાદવિરમણવ્રત શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૩ સર્વથા અદત્તાદાનવિરમણવ્રત શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૪ સર્વથા મૈથુનત્યાગવ્રત શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૫ સર્વથા પરિગ્રહત્યાગવ્રત શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૬ સમસ્ત પૃથ્વીકાયજીવરક્ષકાય શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૭ સમસ્ત અપ્કાયજીવરક્ષકાય શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૮ સમસ્ત તેજસ્કાયજીવરક્ષકાય શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૯ સમસ્ત વાયુકાયજીવરક્ષકાય શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૧૦ સમસ્ત વનસ્પતિજીવરક્ષકાય શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૧૧ સમસ્ત ત્રસકાયજીવરક્ષકાય શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૧૨ સર્વથા ક્રોધદોષરહિતાય શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૧૩ સર્વથા માનદોષરહિતાય શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૧૪ સર્વથા માયાદોષરહિતાય શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ
૧૫ સર્વથા લોભદોષરહિતાય શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ

૧૬ સર્વથા રાગાંશદોષરહિતાય શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ

૧૭ સર્વથા દ્વેષાંશદોષરહિતાય શ્રીસાધુતીર્થગુણાય નમઃ

૧૮ સર્વસમ્યક્ત્વગુણજનની લજ્જાગુણયુક્તાય દેશવિરતિરૂપ શ્રી તીર્થગુણાય નમઃ

૧૯ દયાગુણયુક્તાય દેશવિરતિરૂપ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૨૦ કુમતિકદાગ્રહકુયુક્તિપક્ષપાતરહિતાય મધ્યસ્થગુણયુક્તાય શ્રી દેશવિરતિરૂપશ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૨૧ સર્વમનવચનકાયે ક્રૂરતાદોષરહિતાય સૌમ્યગુણયુક્તાય શ્રી દેશવિરતિરૂપ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૨૨ વિદ્વાન્ સર્વસમ્યગ્ગુણાગારરૂપ દેશવિરતિરૂપ શ્રી તીર્થગુણાય નમઃ

૨૩ ક્ષુદ્રતાતુચ્છતાદોષરહિત અતિગંભીર ઉદારતાગુણસહિત સ્વ-પરભેદરહિત પરજનઆદિસર્વજનોપકારી શ્રીદેશવિરતિરૂપ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૨૪ પૂર્વભવકૃતદયાધર્મફલેન સર્વજનદર્શનીય સર્વાંગઉપાંગસં-પૂર્ણાંગ શુદ્ધસંઘયણી ધર્મપ્રભાવક દેશવિરતિ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૨૫ પાપકર્મવર્જિત જગન્મિત્ર સુખોપાસનીય સૌમ્યપ્રકૃતિ શ્રી દેશવિરતિરૂપ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૨૬ દ્રવ્યક્ષેત્રકાળભાવે લોકવિરૂદ્ધ ધર્મવિરૂદ્ધવર્જનરૂપ શ્રીદેશ-વિરતિરૂપ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૨૭ મલિનક્લિષ્ટક્રૂરતાદોષરહિત સદયમનોજ્ઞરૂપ શ્રીદેશવિરતિરૂપ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૨૮ ઇહપરલોકાપાયદાયક રાગ, દ્વેષ, શોક, જન્મ, જરા, મરણ, દુર્ગતિપાતનરૂપ અડસઠ લૌકિક તીર્થવર્જક શ્રીદેશવિરતિરૂપ શ્રી તીર્થગુણાય નમઃ

૨૯ સર્વજનાવંચક વિશ્વસનીય પ્રશંસનીય ભાવૈકસર્વજનધર્મો-ધર્મકારી દેશવિરતિ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૩૦ સ્વકાર્યગૌણગણક પરકાર્યમુખ્યકર સાધક સર્વજનઉપાદેય-વચનરૂપ દાક્ષિણ્યવાન્ દેશવિરતિ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૩૧ યાથાતથ્યધર્મજ્ઞાપક પરવિષયઅદ્વેષપ્રકૃતિ અનર્થવર્જક સૌ-મ્યરૂપ દષ્ટિમધ્યસ્થ દેશવિરતિ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૩૨ શ્રી ધર્મતત્ત્વજ્ઞાપક શુભકથાકથક વિવેકગુણોદ્દીપક અશુભકથા-વર્જક દેશવિરતિ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૩૩ શ્રી આપ્તધર્મશીલ પરિવારકુટુંબઅનુકૂલ વિઘ્નરહિત ધર્મસા-ધને સાહાય્યકારિ સુપક્ષિ દેશવિરતિ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૩૪ અતીતાનાગતવર્તમાનહેતુ કારણકાર્યદર્શિ સર્વથા સ્વહિત-કાર્યકરણરૂપ દીર્ઘદર્શિ દેશવિરતિ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૩૫ સર્વપદાર્થગુણદોષજ્ઞાયક સુમતિ વિશેષજ્ઞ દેશવિરતિ શ્રીતીર્થ-ગુણાય નમઃ

૩૬ વૃદ્ધપરંપરાજ્ઞાયક સુમતિરૂપ વૃદ્ધાનુગામિ દેશવિરતિ શ્રીતીર્થ-ગુણાય નમઃ

૩૭ સર્વગુણમૂલ રત્નત્રયી તત્ત્વત્રયશુદ્ધિપ્રાપક વિનયરૂપ દેશ-વિરતિ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

૩૮ શ્રી ધર્માચાર્યસ્ય બહુમાનકર્તા સ્વલ્પમપિ ઉપકારકારિભ્યો અવિસ્મારક પરોપકારકરણતત્પર કૃતજ્ઞ સદાપરહિતોપદેશકરણ-શીલ શ્રી દેશવિરતિ શ્રીતીર્થગુણાય નમઃ

આ પદનુ આરાધન કરવાથી મેરૂપ્રભ તીર્થંકર થયા છે તેની કથા હવે પછી આપવામા આવનાર છે

આ પ્રમાણે વીશમા પદની આરાધના કરીને જૈન તીર્થોની યાત્રા, શ્રી

સંઘપુજા, સ્વામીવાત્સલ્ય, તીર્થોદ્ધાર, રથયાત્રા, દીન દુઃખિત અનાથાદિ સુખીકરણ વિગેરે કાર્યો કરીને જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવી જૈનધર્મને દીપાવવો

આ વીશમુ પદ શાસનને દીપાવવાના નિમિત્તનુ છે શાસનને આઠ પ્રભાવકો દીપાવે છે, તેથી વિદ્યા, નિમિત્ત, કવિતા, વાદ અને ધર્મકથાદિવડે શાસનની પ્રભાવના કરવી, તે વીશમુ પદ કહેવાય છે તીર્થની પ્રભાવના કરવાવડે પ્રાણી અવશ્યપૂર્વ એવો વૈભવ પામે છે અને દેવેદ્રને પૂજ્ય થાય છે જેમ પૂર્વે કુમારસિંહ કૃષ્ણ અને શ્રેણિકરાજા થયા છે, ઉત્કૃષ્ટ ફળને પામ્યા છે

ઉપર પ્રમાણે વીશે પદની આરાધના કરીને પ્રાતે યથાશક્તિ ઉજમણુ કરવુ, કે જે દેખીને અનેક જીવો ધર્મ પામે આ પ્રમાણે ધર્મને દીપાવનાર થોડા કાળમા પોતાના સર્વ કર્મો ખપાવીને મોક્ષમહેલમા બીરાજમાન થાય છે અનત સુખનુ ભાજન થાય છે

વીશસ્થાનક સબધી તપ કરનારે જે પદનુ આરાધન ચાલતુ હોય તે પદની પૂજા તે પદના આરાધનના દિવસે ચૈત્યવદન વખતે કહેવી જોઇએ તેથી શ્રી વિજયલક્ષ્મી સૂરિની કરેલી એ ૨૦ પદની પૂજા આ સાથે આપી છે તેમાથી એકેક પૂજા કહેવી અને તેનો અર્થ લખ્યો છે તે વિચારી જવો

શ્રીવિજયલક્ષ્મીસૂરિકૃત

શ્રીવીશસ્થાનકની પૂજા તથા અર્થ.

—※(◎)※—

શ્રીઅરિહંતપદની પૂજા પહેલી

॥ શ્રી શંખેશ્વર પાસજી, સકલ જંતુ હિતકાર ॥ પ્રણમી પદયુગ તેહના, સ્તવનપૂજા રચું સાર ॥ ૧ ॥ બહુવિધ તપ જપ દાખિયા, લોક લોકોત્તર સત્થ ॥ વીશ સ્થાનક સમ કો નહિ, સદ્‌ગુરૂ વદે પસત્થ ॥ ૨ ॥ અરિહંતાદિક પદતણું, કારણ એ તપ સત્ય ॥ ત્રિકયોગે પ્રભુ પૂજીએ, ભાવશું જેહવી શક્તિ ॥ ૩ ॥ નિર્મલ પીઠ ત્રિકોપરિ, સ્થાપી જિનવર વીશ ॥ પૂજોકરણ મેલવી, પૂજિયે વિશ્વાવીશ ॥ ૪ ॥ એક એક પદ વર્ણન કરી, પૂજા પંચ પ્રકાર ॥ અડવિધ એકવીશ જાણિયે, એવો સત્તર ઉદાર ॥ ૫ ॥ સજલ કલશ અડ જાતિના, જિનઆણા શિર ધાર ॥ પૂજે સ્થાનક વીશને, તસ નહિ દુરિત પ્રચાર ॥ ૬ ॥ પરમ પંચ પરમેષ્ઠિમાં, પરમેશ્વર ભગવાન ॥ ચાર નિક્ષેપે ધ્યાઇએ, નમો નમો જિનભાણ ॥ ૭ ॥

અર્થ—સર્વ જીવોનું હિત કરનારા શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથજીના ચરણકમળને વંદના કરીને હું વીશ સ્થાનકની સ્તવના તથા પૂજા રચું છું ૧ લૌકિક અને લોકોત્તર શાસ્ત્રોમાં અનેક પ્રકારના તપ જપ બતાવેલા છે, પરંતુ તે સર્વમાં વીશસ્થાનકના તપ સમાન બીજો કોઇ તપ નથી એમ શ્રી સદ્‌ગુરૂ પ્રશસ્તપણે કહે છે ૨ અરિહંતાદિક પદની પ્રાપ્તિનું એ તપ સાચેસાચું કારણ છે, તેથી ત્રિકરણયોગે ભાવપૂર્વક પોતપોતાની શક્તિ પ્રમાણે પરમાત્માની પૂજા ભક્તિ કરવી ૩ નિર્મળ એવા ત્રણ પીઠનું (પાટલાનું) ઉપરાઉપર સ્થાપન કરીને તેની ઉપર વીશ તીર્થંકરના બિંબનું સ્થાપન કરીએ અને પછી પૂજાના તમામ ઉપકરણો મેળવીને પૂરેપૂરી રીતે તેમની પૂજા કરીએ

૪. વીશ સ્થાનક પૈકી એકેક પદનું સારી રીતે વર્ણન કરીને પછી તેની પાંચ પ્રકારે, આઠ પ્રકારે, એકવીશ પ્રકારે અને સત્તર પ્રકારે ઉદારપણે પૂજા કરીએ ૫ પરમાત્માની આજ્ઞાને મસ્તકે ધારણ કરીને પ્રથમ આઠ જાતિના[1] કળશો નિર્મળ જળથી (પંચામૃતથી[2]) ભરીએ અને પછી ક્રમસર વીશે સ્થાનકને પૂજીએ જે એ પ્રમાણે પૂજા કરે છે તેના દુરિતનો વિશેષ પ્રચાર થઇ શકતો નથી ૬ શ્રેષ્ઠ એવા પંચપરમેષ્ઠિમાં[3] અરિહંત પરમેશ્વર—ભગવાન મુખ્ય છે તેને ચાર[4] નિક્ષેપાવડે ધ્યાઈએ અને જિનેશ્વરરૂપ સૂર્યને વારંવાર નમસ્કાર કરીએ ॥

॥ ઢાળ ॥ આદિજિણંદ મયા કરો—એ દેશી ॥

॥ શ્રીઅરિહંત પદ ધ્યાઇએ, ચોત્રીશ અતિશયવંતા રે ॥ પાંત્રીશ વાણી ગુણે ભર્યા, બાર ગુણે ગુણવંતા રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૧ ॥ અડહિય સહસ લક્ષણ દહે, ક્રોડ અસંખ્ય કરે સેવા રે ॥ ત્રિહુ કાળના જિન વાંદવા, દેવ પંચમ મહાદેવા રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૨ ॥ પંચ કલ્યાણક વાસરે, ત્રિભુવન થાય ઉદ્યોત રે ॥ દોષ અઢાર રહિત પ્રભુ, તરણ તારણ જગ પોત રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૩ ॥ ષટ્કાય ગોકુળ પાળવા, મહાગોપ કહેવાય રે ॥ દયા પડહ વજડાવવા, મહામાહણ જગતાય રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૪ ॥ ભવોદધિ પાર પમાડના, ચોથા વર્ગ દેખાવે રે ॥ ભાવનિર્યામક ભાવિયા, મહાસથ્થવાહ સોહાવે રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૫ ॥ અસંખ્ય પ્રદેશ નિર્મળ થયા, છતીપર્યાય અનંતા રે ॥ નવનવા જ્ઞેયની વર્તના, અનંત અનંતી જાગૃતા રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૬ ॥ પિંડ પદસ્થ રૂપસ્થમાં, દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયે ધ્યાયા રે ॥ દેવપાળાદિ સુખી થયા, સૌભાગ્યલક્ષ્મીપદ પાયા રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ શ્રી અરિહંતપદ પૂજા પ્રથમા ॥ ૧ ॥

---

૧ સુવર્ણના, રૂપાના, રત્નના, સોના ને રૂપાના, સોના ને રત્નના, રત્ન ને રૂપાના, સોના રૂપા ને રત્નના અને માટીના—એમ આઠ પ્રકારના કળશો સમજવા

૨ દૂધ, દહીં, ઘી, સાકર ને શુદ્ધ જળ—એ પંચામૃત

૩ અરિહંત સિદ્ધ આચાર્ય ઉપાધ્યાય ને સાધુ એ પંચ પરમેષ્ઠી સમજવા

૪ નામ સ્થાપના દ્રવ્ય ને ભાવ—એ ચાર નિક્ષેપા જેમકે પ્રભુનું નામ પ્રભુની મૂર્તિ, તીર્થંકર [illegible] નિર્વાણના તીર્થંકર—એ ચાર પ્રકાર સમજવા

અર્થ—શ્રીઅરિહંતપદને ધ્યાઇએ—તેનું ધ્યાન કરીએ કે જેઓ ચોત્રીશ અતિશયવાળા છે, પાંત્રીશ વાણીના ગુણવાળા છે, અને બાર ગુણોએ ગુણવંત છે ૧ જેમના શરીર ઉપર ૧૦૦૮ ઉત્તમ લક્ષણો છે અસંખ્ય ઈંદ્રો જેમની સેવા કરે છે ત્રણે કાળના થયેલા, થવાના ને વિચરતા પ્રભુને હું વંદન કરું છું જેઓ દ્રવ્યદેવ, ભાવદેવ, નરદેવ, લૌકિકદેવ—એ ચાર પ્રકારના દેવો[1] ઉપરાંત દેવાધિદેવ (પાંચમા) છે ૨ જેમના પાંચ કલ્યાણક વખતે ચૌદે રાજ-લોકમાં સર્વત્ર ઉદ્યોત થાય છે જે પ્રભુ અઢાર દોષોથી રહિત છે અને તરણતારણ હોવાથી પ્રવહણ સમાન છે ૩ છકાય જીવોરૂપ ગોકુળ—જીવસમૂહને પાળનારા હોવાથી જે મહાગોપ કહેવાય છે, અને જગતમાં દયાનો પડહ વજડાવનારા હોવાથી જે મહામાહણ કહેવાય છે ૪ આ સંસારરૂપી સમુદ્રનો પાર પમાડનારા હોવાથી જે ભાવનિર્યામક કહેવાય છે અને લૌકિક સાર્થવાહની જેમ જગતના જીવોને મોક્ષમાર્ગે લઈ જતા હોવાથી મહાસાર્થવાહ કહેવાય છે ૫ જેમના અસંખ્ય આત્મપ્રદેશો નિર્મળ થયેલા છે વળી નવા નવા જ્ઞેયની અનંતી અનંતી વર્તનાને જાણનારા હોવાથી જેમના અનંત પર્યાયો છતા કહેવાય છે ૬ એવા પ્રભુને પિંડસ્થ, પદસ્થ અને રૂપસ્થપણે[2] દ્રવ્યગુણપર્યાયથી ધ્યાવામાં આવે છે, અને એવી રીતે તેમને ધ્યાવાથી દેવપાળાદિક[3] સુખી થયા છે અને સૌભાગ્યલક્ષ્મીપદ જે મોક્ષપદ તેને પામ્યા છે ૭

ઇતિ શ્રીઅરિહંતપદ પૂજાનો અર્થ સંપૂર્ણ.

---

૧ દ્રવ્યદેવ—દેવના થનાર જીવ ભાવદેવ—ચાર નિકાયના દેવતા, નરદેવ—ચક્રવર્તી અને લૌકિકદેવ—હરિહરાદિ જાણવા

૨ છદ્મસ્થાવસ્થામાં હોય ત્યાંસુધી પિંડસ્થ, કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી પદસ્થ અને નિર્વાણ પામ્યા પછી રૂપસ્થ કહેવાય છે

૩ દેવપાળની કથા પાછળ આપવામાં આવેલ છે

॥ અથ દ્વિતીય સિદ્ધપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

ગુણ અનંત નિર્મળ થયા, સહજસ્વરૂપ ઉજાસ ॥
અષ્ટ કર્મમળ ક્ષય કરી, ભયે સિદ્ધ નમો તાસ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જેમનામા નિર્મળ થયેલા અનંત ગુણો છે, જે સહજ સ્વરૂપની ઉજાસને-ઉજ્વળતાને પામેલા છે, અને આઠ કર્મરૂપ મળનો સર્વથા ક્ષય કરીને જેઓ સિદ્ધિપદને પામ્યા છે તેમને મારો નમસ્કાર થાઓ ૧

॥ ઢાળ ॥ જીણજીયા એ દેશી ॥

શ્રી સિદ્ધપદ આરાધિયેરે, ક્ષય કીધા અડ કર્મ રે ॥ શિવ વ-સિયા ॥ અરિહંતે પણ માનિયા રે, સાદિ અનંતસ્થિતિ શર્મ રે ॥ શિવ૦ ॥ ૧ ॥ ગુણ એકત્રીશ પરમાતમા રે, તુરિયદશા આસ્વાદ રે ॥ શિવ૦ ॥ એવંભૂતનયે સિદ્ધ થયા રે, ગુણગણનો આલ્હાદરે ॥ શિવ૦ ॥ ૨ ॥ સુરગણ સુખ ત્રિહુ કાળના રે, અનંત ગુણા તે કીધ રે ॥ શિવ૦ ॥ અનંતવર્ગે વર્ગિત કર્યા રે, તોપણ સુખ સમીધ રે ॥ શિવ૦ ॥ ૩ ॥ બંધ ઉદય ઉદીરણા રે, સત્તા કર્મ અભાવ રે ॥ શિવ૦ ॥ ઉર્ધ્વ ગતિ કરે સિદ્ધજી રે, પૂર્વપ્રયોગ સદ્ભાવ રે ॥ શિવ૦ ॥ ૪ ॥ ગતિ પારિણામિક ભાવથી રે, બંધન છેદન યોગ રે ॥ શિવ૦ ॥ અસંગ ક્રિયા બળે નિર્મળો રે, સિદ્ધગતિનો ઉધોગ રે ॥ શિવ૦ ॥ ૫ ॥ પએસંતર અણફરસતા રે, એક સમયમા સિદ્ધ રે ॥ શિવ૦ ॥ ચરમ ત્રિભાગ વિશેષથી રે, અવગાહન ઘન કીધ રે ॥ શિવ૦ ॥ ૬ ॥ સિદ્ધશિલાની ઉપરે રે, જ્યોતિમા જ્યોતિ નિવાસ રે ॥ શિવ૦ ॥ હસ્તિપાળ પરે સેવતા રે, સૌભાગ્યલક્ષ્મી પ્રકાશ રે ॥ શિવ૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ શ્રી સિદ્ધપદપૂજા દ્વિતીયા ॥ ૨ ॥

અર્થ—જેમણે આઠે કર્મોનો ક્ષય કર્યો છે અને જે શિવસ્થાનમા વસેલા છે તેવા સિદ્ધને નમસ્કાર કરીએ અરિહંતે પણ જેમને પૂજ્યપણે માન્યા છે અને જેઓ સાદિ અનંત કાળ પર્યંત સુખના ભોગવનારા છે ૧ એ સિદ્ધ

પરમાત્મા ૩૧ ગુણવાળા છે અને જે ચોથી [1]દશાનો આસ્વાદ લઇ રહ્યા છે એવભૂતનયથી સિદ્ધપદને પામેલા છે અને ગુણગણના આલ્હાદમા વર્તે છે ૨ સર્વ દેવતાઓના ત્રણે કાળના સુખો એકઠા કરીએ અને પછી તેને અનતગુણા કરીએ, અનતનર્ગે વર્ગીત કરીએ તોપણ તે સુખ સિદ્ધના સુખ પાસે અણુમાત્ર થાય છે--તેની સદૃશ કોઇ રીતે થઇ શકતુ નથી ૩. તેમના કર્મોનો બધથી, ઉદયથી, ઉદીરણાથી અને સત્તાથી પૂર્ણપણે અભાવ થયેલો છે તેઓ મોક્ષસ્થાને જતાં જે ઉર્ધ્વગતિ કરે છે તે પૂર્વપ્રયોગને લઇને કરે છે ૪ ગતિપરિણામ સ્વભાવ હોવાથી, કર્મરૂપી બધનનો છેદ થતો હોવાથી અને કર્મ રહિત નિર્મળ થવાથી, અસગ ક્રિયાના બળથી ઉર્ધ્વગમનનો ઉદ્યોગ થઇ શકે છે ૫ સિદ્ધ થતા જીવો સમપાતરને તેમજ પ્રદેશાંતરને ફરસ્યા વિના સિદ્ધસ્થાને પહોચે છે, અને ચરમ સમયે એક ત્રિભાગ ઉન બે ત્રિભાગ જેટલી ઘનરૂપ જીવપ્રદેશોની અવગાહના થાય છે અને તે પ્રમાણેજ સિદ્ધ સ્થાનમા ઉપજે છે ૬ સિદ્ધશિલાની ઉપર રહેલા સિદ્ધો જ્યોતિમાં જ્યોતિ મળી જાય તેમ પૂર્વે તે સ્થાને થયેલા અનતા સિદ્ધોની અવગાહનામાં મળી જાય છે એવા સિદ્ધ પરમાત્માને હસ્તિપાળની જેમ સેવવાથી સૌભાગ્યલક્ષ્મીનો પ્રકાશ પ્રાપ્ત થાય છે ૭

॥ અથ તૃતીય પ્રવચનપદ પૂજા. ॥

॥ દોહા ॥

ભાવામય ઓષધ સમી, પ્રવચન અમૃતવૃષ્ટિ ॥
ત્રિભુવન જીવને સુખકરી, જય જય પ્રવચનદૃષ્ટિ ॥૧॥

અર્થ—આત્માને લાગેલા ભાવરોગના નિવારણ માટે ઔષધ જેવી પ્રવચનરૂપી અમૃતની વૃષ્ટિ છે ત્રણ ભુવનમા રહેલા જીવોને તે સુખ કરનાર છે એવી પ્રવચનની દૃષ્ટિ જય પામો, જયવતી વર્તો ૧.

---

[1] જાગ્રત દશા, સ્વપ્નદશા, નિદ્રા દશા ને ચોથી ઉજાગર દશા

ઢાળ ॥ મેં કીનો નહિ પ્રભુ બિન ઓરશું રાગ ॥ એ દેશી ॥

પ્રવચનપદને સેવિયે રે, જૈનદર્શન સરૂપ ॥ અરિહા પણ નમે તીર્થને રે, સમવસરણના ભૂપ ॥ મેં કીનો સહી પ્રવચનપદશું રાગ ॥ પ્રવચનપદશું રાગ, મેં કીનો સહી ॥ પ્ર૦ ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ પ્રવચન ભક્તિરાગથી રે, થયા સંભવ જિનરાય ॥ સઘળા ધર્મકારજતણા રે, એહમાં પુણ્ય સમાય ॥ મેં૦ ॥ ૨ ॥ પાપક્ષેત્ર સાત વારિયે રે, પુણ્યક્ષેત્ર સાત ઠામ ॥ સવા લાખ જિનમંદિર રે, જિનમંડિત પુર ગ્રામ ॥ મેં૦ ॥ ૩ ॥ સવા કોડી જિનબિંબને રે, ભરાવે સંપ્રતિરાય ॥ જ્ઞાનભંડાર એકવીશ કર્યા રે, કુમર નરિંદ શુભદાય ॥ મેં૦ ॥ ૪ ॥ યથોચિત ચઉવિહ સંઘની રે, ભરતાદિક પરે ભક્તિ ॥ દ્રવ્યભાવથી આદરો રે, યોગ અવંચક શક્તિ ॥ મેં૦ ॥ ૫ ॥ પદસ્થધ્યાને કરી આતમને રે, તન્મય કરણ પ્રકાર ॥ સહજાનંદ વિલાસતા રે, સૌભાગ્યલક્ષ્મી પદ ધાર ॥ મેં૦ ॥ ૬ ॥ ઇતિ પ્રવચનપદ પૂજા તૃતીયા ॥ ૩ ॥

અર્થ—જે પ્રવચન જૈનદર્શનમાં સરૂપે પ્રસિદ્ધ છે તેની સેવા કરીએ સમવસરણના સ્વામી એવા અરિહંત પણ સંઘને નમસ્કાર કરે છે (સમવસરણમાં બેસતા નમોતિત્થસ્સ શબ્દથી તીર્થ એટલે સંઘને નમે છે) કર્તા કહે છે કે–મેં એ પ્રવચનપદની સાથે રાગ કર્યો નહિ ૧ પ્રવચનપદની ભક્તિ કરવાથી તેની ઉપરના અપ્રતિમ રાગથી સંભવનાથ તીર્થંકર થયા છે સર્વ પ્રકારના ધર્મકાર્યનો–તેથી થતા પુણ્યનો એમાં સમાવેશ થાય છે. ૨ સાત પાપક્ષેત્રને તજી દઇએ અને સાત પુણ્યક્ષેત્રની ભક્તિ કરીએ તે સાત ક્ષેત્રમાં પ્રથમ સંપ્રતિરાજાએ કરાવેલ સવાલાખ જિનમંદિરો જે અનેક જિનમંડિત નગર ને ગામમાં રહેલ છે તેને નમસ્કાર કરીએ ૩ તેમજ તેણે ભરાવેલા સવાક્રોડ જિનબિંબને નમસ્કાર કરીએ કુમારપાળ રાજાએ કરાવેલા ૨૧ જ્ઞાનભંડારોને–સારા સારા શહેરમાં રહેલા છે તેને નમસ્કાર કરીએ ૪ તદુપરાંત ચતુર્વિધ સંઘની ભરતચક્રીની પેઠે યથોચિત ભક્તિ કરીએ, દ્રવ્યભાવથી એ પ્રમાણે સાતે ક્ષેત્રોની ભક્તિ કરીએ, અને યોગાવંચકપણાની

શક્તિ પ્રાપ્ત કરીએ ૫ પદસ્થધ્યાનવડે આત્માને તન્મય કરવાના પ્રકારવડે સહજાનંદપણું વિલસીએ અને સૌભાગ્યલક્ષ્મીપદને પામીએ-ધારણ કરીએ ૬ ઈતિ શ્રી પ્રવચનપદપૂજા સાર્થ

॥ અથ ચતુર્થ આચાર્યપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

છત્રીશ છત્રીશી ગુણે, યુગપ્રધાન મુણીંદ ॥
જિનમત પરમત જાણતા, નમો તેહ સૂરીંદ ॥ ૧ ॥

અર્થ—છત્રીશ છત્રીશી ગુણોએ કરીને બિરાજમાન, યુગપ્રધાન, મુનિઓના ઇંદ્ર અને સ્વમત પરમતના જાણ એવા સૂરીંદ્રને નમસ્કાર થાઓ ૧

॥ ઢાળ ॥ આવો આવો રે સયણ, ભગવતી સૂત્રને સુણિયે—એ દેશી

॥ સરસતી ત્રિભુવનસ્વામિની દેવી, સિરિદેવી યક્ષરાયા ॥ મંત્રરાજ એ પંચ પ્રસ્થાને, સેવે નિત્ય સુખદાયા ॥ ભવિ તુમે વંદો રે, સૂરીશ્વર ગચ્છરાયા ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ ત્રણ કાળના જિન વંદન હોયે, મંત્રરાજ સમરણથી ॥ યુગપ્રધાન સમ ભાવાચારજ, પંચાચાર ચરણથી ॥ ભ૦ ॥ ૨ ॥ પડિરૂવાદિક ચૌદ ગુણધારી, ક્ષાંતિ પ્રમુખ દશ ધર્મ ॥ બારભાવના ભાવિત નિજ આતમ, એ છત્રીશ ગુણ વર્મ ॥ ભ૦ ॥ ૩ ॥ આઠ પ્રમાદ તજી ઉપદેશે, વિકથા સાત નિવારે ॥ ચાર શિક્ષા કરી જન પડિબોહે, ચઉ અનુયોગ સંભારે ॥ ભ૦ ॥ ૪ ॥ બારસો છન્નુ ગુણે ગુણવંતા, સોહમ જંબૂ મહંતા ॥ આયરિયા દીઠ તે દીઠા, સ્વરૂપસમાધિ ઉલ્લસંતા ॥ ભ૦ ॥ ૫ ॥ યુગપ્રધાનસૂરિ ત્રેવીશ ઉદયે, દોય હજાર ને ચાર ॥ સમયાગમ અનુભવ અભ્યાસી, થાશે જગ જન મનોહાર ॥ ભ૦ ॥ ૬ ॥ એ પદ સેવતો પુરૂષોત્તમ નૃપ, જિનવર પદવી લહિયા ॥ સૌભાગ્યલક્ષ્મી સૂરિ ભાવે ભજતા, ભવિક જીવ ગહગહિયા ॥ ભ૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ આચાર્યપદપૂજા ચતુર્થી ॥ ૪ ॥

અર્થ—ચક્રેશ્વરી, ત્રિભુવનસ્વામિનીદેવી, શ્રીદેવી, યક્ષરાજ અને મંત્ર રાજ આ પાંચ પ્રસ્થાન[1] સેવતા અને નિરંતર સુખના આપનારા એવા ગચ્છના રાજા-સ્વામી સુરીશ્વરને હે ભવ્યજનો! તમે વંદન કરો ૧ મંત્રરાજ જે નમસ્કાર મંત્ર તેના સ્મરણથી ત્રણે કાળના જિનેશ્વરને વંદન થાય છે, અને ભાવાચાર્ય પંચાચાર રૂપ ચરણને પાળનારા હોવાથી યુગપ્રધાન કહેવાય છે ૨ ઉત્તમ આચાર્ય પ્રતિરૂપાદિક ચૌદ ગુણને વારંવાર વરનારા, ક્ષાન્ત્યાદિક દશ પ્રકારના ધર્મને પાળનારા અને બાર ભાવનાવડે પોતાના આત્માને ભાવનારા એ રીતે છત્રીશ ગુણને ધારણ કરનારા હોય છે ૩ વળી આઠ પ્રકારના પ્રમાદને તજીને ઉપદેશ આપનારા, સાત પ્રકારની વિકથાને નિવારનારા અને ચાર પ્રકારના શિક્ષાથી ભવ્યજનોને પ્રતિબોધ પમાડનારા તેમજ ચાર અનુયોગને નિરંતર સભારનારા હોય છે ૪ બારશે છન્નુ (છત્રીશ છત્રીશી) ગુણે કરીને શોભતા એવા સૌધર્મસ્વામીને જંબૂસ્વામી વિગેરે થઇ ગયા છે, તેમને સ્વરૂપસમાધિમાં ઉલ્લાસવાળા વર્તમાન આચાર્યને ગણધરાજ જેવા એમ માનવું ૫ આ પાંચમા આરામાં (૨૩) ઉદયમાં કુલ ૨૦૦૪ યુગપ્રધાન આચાર્યો થવાના છે, કે જેઓ વર્તતા આગમના પૂર્ણ અભ્યાસી અને જગતના જનોને મનોહર લાગે તેવા હોય છે ૬ આ આચાર્યપદને સેવવાથી પુરૂષોત્તમ રાજા જિનેશ્વર પદ—તીર્થંકરપદને પામ્યા છે સૌભાગ્યલક્ષ્મીએ યુક્ત એવા આચાર્યનો ભાવ ભજવાથી—સેવા કરવાથી ભવ્ય જીવો અંતઃકરણના આનંદથી ગહગહે છે ૭

ઇતિ આચાર્યપદપૂજા સાર્થ સંપૂર્ણ

॥ અથ પંચમ થિવિરપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

તજી પરપરિણતિ રમણતા, લહે નિજ ભાવ સ્વરૂપ ॥
સ્થિર કરતા ભવિ લોકને, જય જય થિવિર અનૂપ ॥ ૧ ॥

---

[1] પાંચ પ્રસ્થાન ... યોગ્ય છે ... તેની ...

અર્થ—પરપરિણતિમા રમણના તજીને આત્માના પોતાના (ભાવ) સ્વરૂપમા રમતા એવા અને ભવ્યજીવોને ધર્મમા સ્થિર કરનારા એવા અનુપમ સ્થવિર મહારાજા જય પામો ૧.

॥ ઢાળ-તપશુ રંગ લાગ્યો—એ દેશી ॥

॥ પંચમ પદને ગાઇએ રે, ભાવથિવિર અધિકાર રે ॥ લૌકિક માત પિતા કહ્યા રે, લોકોત્તર વ્રતધાર ॥ ગુણિ જન વંદો રે ॥ વંદો વંદો રે થિવિર મહારાજ, દુરિત નિકંદો રે ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ સંયમયોગે સીદતાંરે, બાલગિલાનાદિ સાધુ રે ॥ યથોચિત સહાય દેવે કરી રે, ટાલે સર્વ ઉપાધિ ॥ ગુ૦ ॥ ૨ ॥ વીશ વર્ષ પર્યાયથી રે, સાઠ વર્ષ વય હુંત રે ॥ ચોથા અંગ ઉપર ભણ્યા રે, શ્રુતથિવિરા એ ભણંત ॥ ગુ૦ ॥ ૩ ॥ મેઘ અઇમત્તા થિર કર્યા રે, ત્રિશલાનંદન દેવ રે ॥ પચાસ સહસ સાધુ સાંખવી રે, સબંધ કહી કામદેવ ॥ ગુ૦ ॥ ૪ ॥ ઠાણાંગે દશ થિવિર કહ્યા રે, રત્નત્રયના નિધાન રે ॥ તે ઇહા પ્રશસ્ત ભાવે ગ્રહ્યા રે, દ્રવ્યાદિક અનુમાન ॥ ગુ૦ ॥ ૫ ॥ તપ શ્રુત ધીરજ ધ્યાનથી રે, દ્રવ્યગુણપર્યાય જ્ઞાતા રે ॥ સ્વરૂપરમણ થિવિર ભલા રે, નહિ પલિતાંકુર ત્રાતા ॥ ગુ૦ ॥ ૬ ॥ એ પદ સાધતો ભાવથી રે, પદ્મોત્તર મહારાય રે ॥ તીર્થંકર પદવી લહી રે, સૌભાગ્યલક્ષ્મી સુખદાય ॥ ગુ૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ થિવિરપદપૂજા પંચમી ॥ ૫ ॥

અર્થ—પાંચમા પદમા ભાવસ્થવિરનો અધિકાર છે, તેથી તેનુ ગુણગાન કરીએ લૌકિક સ્થવિર તો માતાપિતા વિગેરે વૃદ્ધ હોય તે સમજવા અને લોકોત્તર સ્થવિર મહાવ્રતોને ધારણ કરનાર વૃદ્ધ મુનિ જાણવા હે ગુણીજનો ! તમે સ્થવિર મહારાજને વંદન કરો અને તમારા દુરિત જે પાપ તેનુ નિકંદન કરો ૧ સ્થવિર મુનિઓ સંયમયોગમા સીદાતા એવા બાળગ્લાનાદિ સાધુઓને યથોચિત સહાય આપવાવડે કરીને તેમની સર્વ ઉપાધિ ટાળે છે—દૂર કરે છે ૨ વીશ વર્ષથી ઉપરાત દીક્ષાપર્યાયવાળા તે પર્યાયસ્થવિર, સાઠ વર્ષ ઉપરાતની વયવાળા તે વયસ્થવિર અને ચોથુ અંગ જે સમવાયાગ તે ઉપરાત અભ્યાસવાળા તે શ્રુતસ્થવિર કહેવાય છે ૩ ત્રિશલાનંદન મહા

વીર પરમાત્માએ પચાસ હજાર[1] સાધુ સાધ્વી વચ્ચે કામદેવ શ્રાવકનો સબંધ સંભળાવીને મેઘકુમારને તેમજ અયમત્તા મુનિને સ્થિર કર્યા છે ૪ ઠાણાંગસૂત્રના દશમા ઠાણામાં દશ પ્રકારના સ્થવિરો કહ્યા છે તે રત્નત્રયના નિધાન જેવા હોય છે તેને અહીં દ્રવ્યાદિકને અનુમાને પ્રશસ્ત ભાવે ગ્રહણ કરવા ૫ તપસ્થવિર, શ્રુતસ્થવિર, ધૈર્યસ્થવિર, ધ્યાનસ્થવિર, દ્રવ્યસ્થવિર, ગુણસ્થવિર, પર્યાયસ્થવિર, જ્ઞાનસ્થવિર અને સ્વરૂપરમણસ્થવિર—આ નવે પ્રકારના સ્થવિરો સ્થવિરપણાને યોગ્ય છે, બાકી દશમા વયસ્થવિર કે જેને ધોળા પળી આવેલા હોય છે તે ખાસ ત્રાતા—રક્ષણકારક નથી ૬. આ પદ સાવધાની-ભાવનાડે આરાધન કરવાથી પદ્મોત્તર રાજા તીર્થંકર પદવીને પામ્યા છે, અને તેઓ સુખદાયક મોક્ષલક્ષ્મીને પણ પામેલા છે ૭

ઇતિ સ્થવિર પદ પૂજા પાંચમી અર્થ

॥ અથ ષષ્ઠ ઉપાધ્યાયપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

બોધ સૂક્ષ્મ વિણુ જીવને, ન હોય તત્ત્વ પ્રતીત ॥
ભણે ભણાવે સૂત્રને, જય જય પાઠક ગીત ॥ ૧ ॥

અર્થ—સૂક્ષ્મબોધ વિના જીવને તત્ત્વની પ્રતીતિ થઈ શકતી નથી તથી એવો સૂક્ષ્મબોધ થવા માટે જે શિષ્યોને સૂત્રો ભણાવે છે અને પોતે ભણે પણ છે એવા પાઠક—ઉપાધ્યાય મહારાજ જયવંતા વર્તો ૧

॥ ઢાળ—બિંદલીની દેશી ॥

॥ શ્રી ઉવઝાય બહુશ્રુત નમો ભાવશુ, અંગ ઉપાંગના જાણ ॥ મુણિંદા ॥ ભણે ભણાવે શિષ્યને હિત કરી કરે નવપલ્લવ પહાણ ॥ વિનીતા ॥ શ્રી० ॥ ૧ ॥ અર્થ સૂત્ર કહેવાના વિભાગથી, સૂરીશ્વર પાઠક સાર ॥ સોહંતા ॥ ભવ ત્રીજે અવિનાશી સુખ લહે, યુવરાજ પરે અણગાર ॥ મહંતા ॥ શ્રી० ॥ ૨ ॥ ચૌદ દોષભર્યા અવિ-

[1] ૧૪૦૦૦ સાધુ ૩૬૦૦૦ સાધ્વી

નીત શિષ્યને, કરે પન્નર ગુણવત ॥ વિદીતા ॥ ગ્રહણ આસેવન શિક્ષાદાનથી, સમય જાણે અનેકાંત ॥ સુજ્ઞાની ॥ શ્રી૦ ॥ ૩ ॥ આવશ્યક પચવીશ શીખવે વાદણે, પચવીશ ક્રિયાનો ત્યાગ ॥ વિચારી ॥ પચવીશ ભાવના ભાવે મહાવ્રતી, શુભ પચવીશી ગુણ રાગ ॥ સુંરાગી ॥ શ્રી૦ ॥ ૪ ॥ પય ભર્યો દક્ષિણાવર્ત્ત શંખ ગોભિયે, તેમ નય ભાવ પ્રમાણ ॥ પ્રવીણા ॥ હય ગય વૃષભ પંચાનન સારિખા, ટાળે પરવાદી અભિમાન ॥ અદીના ॥ શ્રી૦ ॥ ૫ ॥ વાસુદેવ નરદેવ સુરપતિ ઉપમા, રવિ શશી ભંડારી રુપ ॥ દીપતા ॥ જંબુ સીતાનદી મેરુમહીધરો, સ્વયંભુરિદધિ રયણભૂપ ॥ ભણતા ॥ શ્રી૦ ॥ ૬ ॥ એ સોલ ઉપમા બહુશ્રુતને કહી, ઉત્તરાધ્યયને રસાળ ॥ જિણંદા ॥ મહીંદ્રપાળ વાચકપદ સેવતો, સૌભાગ્યલક્ષ્મી સુવિશાળ ॥ સૂરીંદા ॥ ॥ શ્રી૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ ઉપાધ્યાયપદપૂજા પછી ॥ ૬ ॥

અર્થ—બહુશ્રુત એવા ઉપાધ્યાયને નમસ્કાર થાઓ જેઓ અંગ ને ઉપાંગસૂત્રના જાણનાર છે, પોતે ભણે છે અને શિષ્યોને ભણાવે છે, એટલું જ નહીં પણ પથ્થર જેવા શિષ્યને પણ નવપલ્લવિત કરે છે ૧ અર્થ ને સૂત્ર આચાર્ય ને ઉપાધ્યાય વિભાગે કહે છે અર્થાત્ આચાર્ય અર્થ કહે છે—સમજાવે છે અને ઉપાધ્યાય મૂળ સૂત્ર ભણાવે છે—કંઠે કરાવે છે ઉપાધ્યાય આચાર્યરૂપ રાજાના પાસે યુવરાજ જેવા હોય છે અને તે ત્રીજે ભવે સિદ્ધિસુખ કે જે અવિનાશી છે તેને પામે છે ૨ વળી તેઓ ચૌદ પ્રકારના દોષોથી ભરેલા શિષ્યને પણ પંદર ગુણવાળા કરે છે ગ્રહણા ને આસેવના—એ બંને પ્રકારની શિક્ષા આપે છે, અને અનેકાંત સિદ્ધાંતના જાણનાવાળા હોય છે ૩ વાંદણાના દ્વાદશાવર્ત્ત વિગેરે પચવીશ આવશ્યક શિષ્યોને શીખવે છે, ત્યાગ કરવાયોગ્ય પચવીશ ક્રિયાનો ત્યાગ કરાવે છે, પાંચ મહાવ્રતની પચવીશ ભાવનાઓ ભાવે છે અને શુભ એવા પચવીશ ગુણને ધારણ કરનારા તેની ઉપર રાગવાળા હોય છે ૪ દુધે ભરેલો દક્ષિણાવર્ત્ત શંખ જેમ શોભે છે તેમ જે નય, ભાવ ને પ્રમાણમાં પ્રવીણ હોવાથી શોભે છે, વળી જે હાથી, ઘોડા, વૃષભ ને સિંહની ઉપમાને યોગ્ય છે, તેમજ પરવાદીના અભિમાનને ટાળનારા હોય છે ૫ વળી એ ઉપાધ્યાયને વાસુદેવ, નરદેવ તે ચક્રવર્તી, સુરપતિ તે ઇંદ્ર,

સૂર્ય, ચદ્રમા, ભડારી, જબૂવૃક્ષ, સીતા નદી, મેરૂપર્વત, સ્વયભુરમણ સમુદ્ર, રતન તેમજ ભૂપની ઉપમા ઘટી શકે છે ૬ પાચમી ગાથામા કહેલી ૪ ને છઠ્ઠી ગાથામા કહેલી ૧૨ કુલ ૧૬ ઉપમા ઉપાધ્યાય મહારાજને શ્રી ઉતરાધ્યયન સૂત્રમા આપેલી છે-ઘટાવેલી છે એ ઉપાધ્યાય પદને સેવવાથી મહીંદ્રપાળ તીર્થંકર થયેલ છે અને સુવિશાળ એવી સૌભાગ્યલક્ષ્મીને પામ્યા છે ૭

ઇતિ ઉપાધ્યાય પદ પૂજા સાર્થ સપૂર્ણ

॥ અથ સપ્તમ સાધુપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

સ્યાદ્વાદ ગુણ પરિણમ્યો, રમતા સમતા સગ ॥
સાધે શુદ્ધાનદતા, નમો સાધુ શુભરગ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જેમને સ્યાદ્વાદ ગુણ પરિણમેલ હોય, સમતાના સગમા રમતા હોય અને શુદ્ધ આનદને સાધનામા ઉજમાળ હોય એવા શુભ રગવાળા સાધુ મુનિરાજને મારો નમસ્કાર થાઓ ૧

॥ ઢાળ-કર્મપરીક્ષા -રા કુમર ચલ્યો રે—એ દેશી ॥

॥ મુનિવર તપસી ઋષિ અણગારજી રે, વાચયમ વ્રતી સાધ ॥ ગુણ સત્તાવીસે જેહ અલકર્યા રે, વિરમી સકલ ઉપાધિ ॥ ભવિયણ વદો રે, સાતમુ પદ ભલુ રે ॥ ૧ ॥ એ આકણી ॥ નવવિધ ભાવલોચ કરે સયમી રે, દસમો કેશનો લોચ ॥ ઓગણત્રીસ પાસત્થા ભેદ છે રે, વારે તસ નહિ જગ ગોચ ॥ ભ૦ ॥ ૨ ॥ દોષ સુડતાલીશ આહારના વારતા રે, અતિક્રમ ન કરે ચાર ॥ મુનિને અર્થે સમારે મદિરા રે, પરિહરે એહ આચાર ॥ ભ૦ ॥ ૩ ॥ નગ્ના દોપ અઢાર નિવારીને રે, દીક્ષા શિક્ષા દીએ સાર ॥ પુણ્ય પાપ પુદ્ગલ હેયરુપતા રે, સમભાવે મુક્તિ સસાર ॥ ભ૦ ॥ ૪ ॥ સત્ય હેતુ ભવ અટવી મૂકવા રે, ફરસ્યુ છઠ્ઠુ ગુણઠાણુ ॥ યોગ અધ્યાતમ ગ્રથની ચિતના રે, કિરિયા નાણ પહાણ ॥ ભ૦ ॥ ૫ ॥ પૂરવ વ્રતવિરાધક યોગથી રે, કૂટલિગીપણુ થાય ॥ દભજાળ જજાળ સવિ પરિહરે રે, ચરણ

રસિક કહેવાય ॥ ભ૦ ॥ ૬ ॥ કોડિ સહસ નવ સાધુ સંયમી રે, સ્તવિયે ગીતારથ જેહ ॥ વીરભદ્ર પરે તીર્થપતિ હુવે રે, સૌભાગ્ય-લક્ષ્મી ગુણગેહ ॥ ભ૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ સાધુ પદપૂજા સપ્તમી ॥ ૭ ॥

અર્થ—મુનિવર-ઋષિ-તપસ્વી-અણગાર-વાચયમ[1], વ્રતી અને સાધુ એ બધા જેમના પર્યાયી નામો છે અને જેઓ સત્તાવીશ ગુણે અલંકૃત છે, તેમજ સાંસારિક સર્વ ઉપાધિથી જેઓ વીરમેલા છે એવા સાધુઓનું સાતમું પદ છે તેને હે ભવ્યજનો ! તમે નમસ્કાર કરો ૧ એ મુનિઓ નવ પ્રકારનો ભાવલોચ[2] કરે છે અને તદુપરાંત દશમો મસ્તકાદિકના કેશનો લોચ કરે છે ૨૯ પાસથ્થાદિકના જે ભેદો છે તેને વર્જનારા-તેનાથી દૂર રહેનારા છે તેમને આ જગતસંબંધી શોકનો ઉદ્‍ભવ થતો નથી ૨ વળી એવા મુનિ આહાર-સંબંધી ૪૭ દોષને ટાળનારા હોય છે, અર્થાત્ એ ૪૭ દોષરહિત આહારના લેનારા હોય છે ચાર પ્રકારના અતિક્રમાદિ કરતા નથી અને જે મકાન મુનિરાજને માટે સમારંભ્યા આને તેમા રહેતા નથી ૩ વળી અઢાર દોષવાળા મનુષ્યને દીક્ષા દેતા નથી એ દોષ વિનાનાને દીક્ષા અને શિક્ષા આપે છે પુણ્ય ને પાપ બંનેના પુદ્‍ગળોને હેયરૂપે જાણે છે અને સંસાર તેમજ મોક્ષમાં સમભાવે વર્તે છે ૪ આ સંસારરૂપી અટવીને તજી દેવા માટે સાચા હેતુરૂપ છઠું ગુણઠાણું જેમને ફરસેલું હોય છે અધ્યાત્મસંબંધી ને યોગસંબંધી ગ્રંથોની વિચારણા-વાચનમનનાદિ કર્યા કરે છે અને ક્રિયા તેમજ જ્ઞાન બંનેને યથાયોગ્ય રીતે પ્રધાનપણે સેવે છે ૫ જેમને પૂર્વભવનું વિરાધકપણું ઉદયમાં આવે તેઓને કુવિચારીપણું પ્રાપ્ત થાય છે ઉત્તમ મુનિ સર્વ પ્રકારની દંભજાળ અને જંજાળને પરિહરે છે, તેથી જ તેઓ ચારિત્રના રસિયા કહેવાય છે ૬ ઉત્કૃષ્ટે કાળે નવહજાર ક્રોડ સંયમી સાધુ હોય છે તેમને-તે ગીતાર્થોને સ્તવીએ એ પદને આરાધવાથી પ્રાણી વીરભદ્રની જેમ તીર્થંકરપદ પામે છે અને સૌભાગ્યલક્ષ્મીરૂપ ગુણના ગૃહ બને છે ૭

ઇતિ સાધુપદ પૂજા સાતમી સંપૂર્ણ

---

૧ વાણીને નિયમમાં રાખનાર

૨ પાંચ ઇંદ્રિયોનો સંયમ ને ચાર કષાયનો નિગ્રહ એ નવ

॥ અથાષ્ટમ જ્ઞાનપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

અધ્યાતમ જ્ઞાને કરી, વિઘટે ભવભ્રમભીતિ ॥
સત્ય ધર્મ તે જ્ઞાન છે, નમો નમો જ્ઞાનની રીતિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—અધ્યાત્મસંબંધી જ્ઞાને કરીને ભવનો ભય કે ભીતિ (બ્હીક) નાશ પામે છે આત્માનો ખરો ધર્મ—નિરંતર સહચારી ધર્મ જ્ઞાન જ છે, તેવી જ્ઞાનની રીતિને—પ્રવૃત્તિને નમસ્કાર થાઓ—નમસ્કાર કરો ૧

॥ ઢાળ-અનિક મુનિવર ચાલ્યા ગોચરી—એ દેશી ॥

જ્ઞાનપદ ભજીએ રે જગત સુહંકરૂ, પાંચ એકાવન ભેદે રે ॥ સમ્યગજ્ઞાન જે જિનવર ભાખિયું, જડતા જનની ઉચ્છેદે રે ॥ જ્ઞા૦ ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ ભક્ષ્યાભક્ષ્ય વિવેચન પરગડો, ખીર નીર જેમ હંસો રે ॥ ભાગ અનંતમો રે અક્ષરનો સદા, અપ્રતિપાતિ પ્રકાશ્યો રે ॥ જ્ઞા૦ ॥ ૨ ॥ મનથી ન જાણે રે કુંભકરણવિધિ, તેહથી કુંભ કેમ થાશે રે ॥ જ્ઞાન દયાથી રે પ્રથમ છે નિયમા, સદસદ્ભાવ વિકાસે રે ॥ જ્ઞા૦ ॥ ૩ ॥ કંચનનાણું રે લોચનવંત લહે, અંધો અંધ પલાય રે ॥ એકાંતવાદી રે તત્ત્વ પામે નહીં, સ્યાદ્વાદ રસ સમુદાય રે ॥ જ્ઞા૦ ॥ ૪ ॥ જ્ઞાનભર્યા ભરતાદિક ભવ તર્યા, જ્ઞાન સકળ ગુણ મૂળ રે ॥ જ્ઞાની જ્ઞાનતણી પરિણતિથકી, પામે ભવજળ કૂળ રે ॥ જ્ઞા૦ ॥ ૫ ॥ અલ્પાગમ જઇ ઉગ્ર વિહાર કરે, વિચરે ઉગ્રમવંત રે ॥ ઉપદેશમાળામાં કિરિયા તેહની, કાયકલેશ તસ હુંત રે ॥ જ્ઞા૦ ॥ ૬ ॥ જયંત નરેશ્વર જ્ઞાન આરાધતો, તીર્થંકર પદ પામે રે ॥ રવિ નાશી મેહ પરે જ્ઞાન અનંત ગુણી, સૌભાગ્યલક્ષ્મી હિતકામે રે ॥ જ્ઞા૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ જ્ઞાનપદપૂજા અષ્ટમી ॥ ૮ ॥

અર્થ—જગતમાં ખરેખરા સુખનું કરનાર જ્ઞાનપદ છે, તેને ભજીએ—તેની સેવા કરીએ તેના પાંચ ભેદ મૂળ છે ને ઉત્તર ભેદ ૫૧ છે જિનેશ્વરભાષિત જે સમ્યગ્જ્ઞાન છે તેજ જનોની—મનુષ્યોની જડતાનો—મૂર્ખતાનો ઉચ્છેદ કરે

છે ૧ ક્ષીર અને નીરને જેમ હંસ જુદા પાડે છે તેમ ભક્ષ્યાભક્ષ્ય વિગેરેનો વિવેક પ્રગટપણે જ્ઞાનથીજ થાય છે આ જીવના સંપૂર્ણ જ્ઞાનનો અનંતમો ભાગ અપ્રતિપાતી છે—અવિનશ્વર છે તેટલું જ્ઞાન તો સૂક્ષ્મનિગોદાવસ્થામાં પણ કાયમ રહે છે ૨ જે માણસ મનમાં કુંભ—ઘડો બનાવવાની વિધિ જાણતો ન હોય તે કુંભ કેમ કરી શકશે? એટલે જેમ તેના જ્ઞાનની જરૂર છે તેમ દયામાં પણ પહેલા જ્ઞાનની આવશ્યકતા છે સદ્અસદ્ ભાવનો વિકાસ—પ્રકાશ જ્ઞાનવડેજ થાય છે ૩ સોનાનું નાણું—સોનૈયો લોચનવાળો મનુષ્યજ શોધીને મેળવી શકે છે, અને તો એક અંધની પાછળ બીજો, ત્રીજો ચાલ્યો જાય—તેમ ચાલ્યો જાય છે તેથી એકાંતવાદી તત્ત્વ પામી શકતો નથી, સ્યાદ્વાદી—અનેકાંતવાદીજ જ્ઞાનના સંભવી સમુદાયને—સમૂહને મેળવી શકે છે ૪ જ્ઞાનથી ભરપૂર થઇને ભરતચક્રી વિગેરે આ સંસારસમુદ્રને તરી ગયા છે જ્ઞાન સર્વ ગુણોના મૂળભૂત છે જ્ઞાની મનુષ્ય જ્ઞાનની પરિણતિથી સંસારસમુદ્રના કિનારાને પામી શકે છે ૫ અલ્પજ્ઞાની મુનિ ઉગ્ર વિહાર કરે, વિચરવામાં ઉદ્યમવંત રહે, પરંતુ ઉપદેશમાળામાં તેની ક્રિયા માત્ર કાયક્લેશરૂપજ કહી છે ૬ જયંતરાજા જ્ઞાનપદનું આરાધન કરવાથી તીર્થંકરપદને પામેલ છે સૂર્ય, ચંદ્ર ને મેઘની જેમ જ્ઞાન અનંત ગુણવાળું છે અને સૌભાગ્યલક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરાવનાર તેમજ હિતકારી છે ૭

ઇતિ જ્ઞાનપદ પૂજાનો અર્થ સંપૂર્ણ.

॥ અથ નવમ સમ્યક્ત્વદર્શનપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

લોકાલોકના ભાવ જે, કેવલિભાષિત જેહ ॥
સત્ય કરી અવધારતો, નમો નમો દર્શન તેહ ॥ ૧ ॥

અર્થ—લોકાલોકના ભાવ કેવળીભગવંતે જે પ્રમાણે કહેલ છે, તે પ્રમાણે જ સત્ય કરીને અવધારવા—કબૂલ કરવા તેનું નામ સમ્યગ્દર્શન છે, તેને મારો નમસ્કાર થાઓ ૧.

॥ ઢાળ—નમો ૨ નમો શ્રી શત્રુંજય ગિરિવર—એ દેશી ॥

॥ શ્રી દર્શન પદ પામો પ્રાણી, દર્શનમોહની દૂર રે ॥ કેવ

દીઠુ તે મીઠુ માને, શ્રદ્ધા સકળ ગુણ ભૂપ રે ॥ પ્રભુજી સુખકર સમકિત દીજે ॥ દી૦ ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ વિઘટે મિથ્યા પુદ્ગલ આતમથી, તેહજ સમકિત વસ્ત રે ॥ જિનપ્રતિમાદર્શન તસ હોવે, પામીને સમકિત દસ્ત રે ॥ પ્ર૦ ॥ ૨ ॥ દોવિધ દર્શન શાસ્ત્રે ભાખ્યુ, દ્રવ્ય ભાવ અનુસાર રે ॥ જે નિજનયણે ધર્મને જોને, તે દ્રવ્ય દર્શન ધાર રે ॥ પ્ર૦ ॥ ૩ ॥ જિનવદન પૂજન નમનાદિક, ધર્મબીજ નિરધાર રે ॥ યોગદ્રષ્ટિ સમુચ્ચયમાહે, એહ કહ્યો અધિકાર રે ॥ પ્ર૦ ॥ ૪ ॥ યદ્યપિ અબલ અછે તોહી પણ, આયતિ હિતકર સોય રે ॥ સિજ્ઝભવ પરે એહથી પામે, ભાવદર્શન પણ કોય રે ॥ પ્ર૦ ॥૫॥ સમકિત સકળ ધર્મનો આશ્રય, એહના પટ ઉપમાન રે ॥ ચારિત્ર નાણ નહિ વિણ સમકિત, ઉત્તરાધ્યયન વખાણ રે ॥ પ્ર૦ ॥ ૬ ॥ દર્શન વિણ ક્રીરિયા નવિ લેખે, બિંદુ યથા વિણઅંક રે ॥ દશમાહે નવ અંક અભેદ છે, તેમ કુસંગે નિઃશંક રે ॥ પ્ર૦ ॥ ૭ ॥ અંતર્મુહૂરત પણ જે છીવે, પામ્યુ દર્શન સાર રે ॥ અર્ધ પુદ્ગલ પરિયટ-માહે, નિશ્ચય તસ સંસાર રે ॥ પ્ર૦ ॥ ૮ ॥ ગતસમકિત પૂરવબદ્ધા-યુષ, દો વિનુ સમકિતવંત રે ॥ વિણવૈમાનિક આયુ ન બાંધે, વિગે-પાવશ્યક કહત રે ॥ પ્ર૦ ॥ ૯ ॥ ભેદ અનેક છે દર્શનકેરા, સડસઠ ભેદ ઉદાર રે ॥ સેવતો હરિવિક્રમ જિન થાયે, સૌભાગ્યલક્ષ્મી વિસ્તાર રે ॥ પ્ર૦ ॥ ૧૦ ॥ ઇતિ સમ્યક્ત્વદર્શનપદપૂજા નવમી ॥ ૯ ॥

અર્થ—દર્શનમોહની કર્મ દૂર થવાથી પ્રાણી સમ્યગ્દર્શન પામે છે તે પ્રાણી કેવળી ભગવતે દીઠેલુ અને પ્રરૂપેલુ મીઠુ એટલે સત્ય માને છે શ્રદ્ધા એનુ નામ છે અને તે અનેક ગુણોમા મુખ્ય છે હે પ્રભુ! મને એવુ સુખકારી સમકિત આપો ૧ આત્માની સાથે લાગેલા મિથ્યાત્વમોહનીના દળિયા વિનાશ પામે-વિઘટે તેનુ નામજ સમકિત છે સમકિતરૂપી ફળ પામેવાનેજ જિનપ્રતિમાના ખગ તદ્રૂપે દર્શન થાય છે ૨ શાસ્ત્રમા સમકિત દ્રવ્ય ને ભાવ એમ બે પ્રકારનુ કહ્યુ છે પોતાના નેત્રવડે જે ધર્મને જોવ-ધર્મના સાધનોને નીરખવા તે દ્રવ્યદર્શન કહેવાય છે ૩ જિનવદન, પૂજન, નમન વિગેરે સર્વે નિરધાર કરેલા ધર્મના બીજ છે યોગદ્રષ્ટિ સમુચ્ચયમા તેનો અધિકાર કહેલો છે ૪

જો કે આ દ્રવ્યદર્શન નિર્બળ ગણાય છે, તોપણ તે આગામી કાળે અવશ્ય હિતકારક છે સમ્યભવભદ્રની જેમ એવા દ્રવ્યદર્શનથી પણ પ્રાણી ભાવદર્શન પામી શકે છે ૫ સમકિત સર્વ પ્રકારના ધર્મના આશ્રયસ્થાન તુલ્ય છે તેને લગતી ૭ ઉપમા તેને આપેલી છે ચારિત્ર ને જ્ઞાન પણ સમકિત વિના વાસ્તવિક નથી એમ શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમા કહેલ છે ૬ અક વિના બિંદુ એટલે મિંડા જેમ લેખે નથી-કિમત વિનાના છે, તેમ સમકિત વિનાની ક્રિયા લેખે ગણાતી નથી દશ અંકમા નવનો અંક જેમ અભેદ છે, ગમે તે અંકે તેને ગુણો છતા તે પોતાપણુ-નવપણુ છોડતો નથી તેમ સમકિતી જીવ કુસંગમા પણ નિષ્કલંકપણે રહે છે ૭ અંતર્મુહૂર્ત્ત માત્ર પણ જો જીવને સમકિત ફરસી જાય તો પછી કદી જો તે વમી નાખે તોપણ વધારેમા વધારે અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તનમા તે જીવ ફરી સમકિત પામીને મોક્ષે જાય છે તે કરતા વધારે તેને સંસારસ્થિતિ રહેતી નથી ૮ સમકિત આવીને ચાલ્યુ જાય અથવા સમકિત પામ્યા અગાઉ આગામી ભવનુ આયુષ્ય બાધેલુ હોય તો તે જીવ ચાર ગતિમાથી ગમે તે ગતિમા જાય છે, પણ જો તેમ ન હોય તો વૈમાનિક દેવ વિના બીજુ આયુષ્ય બાધતો નથી આ પ્રમાણે શ્રી વિશેષાવશ્યકમા કહેલુ છે ૯ દર્શનના અનેક ભેદો છે તેમા ૬૭ ભેદ મુખ્યપણે કહેલા છે તેનુ સેવન કરવાથી હરિવિક્રમ રાજા તીર્થંકરપદ પામ્યા છે અને વિસ્તારવાળી સૌભાગ્યલક્ષ્મીના ભાજન થયા છે ૧૦

ઇતિ સમ્યગ્દર્શનપદપૂજા-અર્થ

॥ અથ દશમી વિનયપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

શૌચમૂળથી મહા ગુણી, સર્વ ધર્મના સાર ॥
ગુણ અનંતનો કંદ એ, નમો વિનય આચાર ॥ ૧ ॥

અર્થ—શૌચમૂળ ધર્મ કરતા પણ મહા ગુણવાન અને સર્વ ધર્મના સારભૂત, તેમજ અનંતગુણના મૂળ જેવો વિનય આચાર-વિનયગુણ છે, તેને મારો નમસ્કાર થાઓ ૧

॥ ઢાળ-આજો મ્હિા છે ને—એ દેશી ॥

॥ વિનયપદ દશમુ પરકાશ્યુ, પચ ભેદ સામાન્યે રે ॥ દશ-વિધ તેર પ્રકારે જાણો, બાવન ભેદ વિધાને રે ॥ વિનયપદ સેવો રે ॥ અરિહતા જિહા મુખ્ય ॥ વિ૦ ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ છાસઠ ભેદ સિદ્ધાતે ગાયા, સઘળા ગુણનો આધાર રે ॥ શમદમાદિક ગુણ અવિ આચા, લાગ્યા જે વિનય વિચાર રે ॥ વિ૦ ॥ ૨ ॥ અરિહાદિકનો ભાવ પ્રગટ્તે, વિધિએ વિનય કરતો રે ॥ આહારી પણ ઉપવાસ-તણુ ફળ, નિરતર અનુસરતો રે ॥ વિ૦ ॥ ૩ ॥ દોય હજાર ને બોત્ત-ચિહુ તર, દેવવદનવિધિ સારો રે ॥ ચારસે બાણુ બોલ વિચારી, ગુરુવદન અવધારો રે ॥ વિ૦ ॥ ૪ ॥ ગુરુ વિનયે રત્નત્રય પામે, સવર તપ નિર્જરણા રે ॥ કર્મ ક્ષયે કેવળ ગુણ તેહથી, મોક્ષ અનત સુખ વરણા રે ॥ વિ૦ ॥ ૫ ॥ પાચ વદનમા ભાવવદન તે, ઉપ-યોગે શુભ લહિયે રે ॥ અરિહાદિકનો વિનય ભાવતા, ચેતન તદ્રૂપ કહિયે રે ॥ વિ૦ ॥ ૬ ॥ દ્રવ્ય ભાવ દોય નય વિશુદ્ધો, ધન્નો એ પદ સેવતો રે ॥ શ્રદ્ધા ભાસન તત્ત્વ રમણ લહી, સૌભાગ્યલક્ષ્મી દીપતો રે ॥ વિ૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ વિનયપદપૂજા દશમી ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—વિનયપદ દશમુ છે, તેના સામાન્યે પાચ ભેદ છે અને વિશેષથી દશ ભેદ છે, તેર ભેદ છે, બાવન ભેદ છે એવા વિનયપદને સેવો જેમા અરિહતનો વિનય મુખ્ય છે ૧ વિનયના ૬૬ ભે૦ પણ સિદ્ધાતમા કહ્યા છે તે સકળ ગુણના આધારભૂત છે શમદમાદિક ગુણ પણ જે વિનયાચારમા લાગ્યા હોય-રક્ત હોય તેના જ સત્ય (શ્રેષ્ઠ) ગણાય છે ૨ અરિહતાદિકનો વિધિપૂર્વક વિનય કરનારો આહારી-દરરોજ આહાર કરનારો પણ નિરતર ઉપવાસનુ ફળ પામે છે ૩ દેવવદન વિધિના ઉત્તરભેદ ૨૦૭૪ દેવવદન ભાષ્યમા વિસ્તારથી કહેલા છે અને ગુરુવદનના ૪૯૨ ભેદ ગુરુવદન ભાષ્યમા વિસ્તારથી કહેલા છે તે જાણવા-સમજવા યોગ્ય છે ૪ ગુરુમહા-રાજના વિનયથી રત્નત્રયીની પ્રાપ્તિ થાય, સવર થાય, તપથી થતી નિર્જરા થાય, ઘાતીકર્મનો ક્ષય થવાથી કેવળજ્ઞાનરૂપ ગુણ પ્રાપ્ત થાય અને પ્રાતે મોક્ષમા અનત સુખને પામે. ૫ પાચ પ્રકારના વદનમા ભાવવદનની

પ્રાપ્ત શુભ ઉપયોગથી થાય અને અરિહંતાદિકના વિનયની ભાવના કરતા આ ચેતન તદ્રૂપ થાય ૬ દ્રવ્ય ભાવ બને પ્રકારના નયથી વિશુદ્ધ એવા આ પદને સેવવાથી ધન્નાશેઠ શ્રદ્ધા, ભાસન (જ્ઞાન) અને તત્ત્વરમણતા (ભાવ ચારિત્ર) પામીને સૌભાગ્યલક્ષ્મીવડે દીપાયમાન થયા છે, અર્થાત તીર્થંકર પદ પામ્યા છે ૭

॥ ઇતિ વિનયપદપૂજા સાર્થ ॥

॥ અથ એકાદશ ચારિત્રપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

રત્નત્રયી વિણુ સાધના, નિષ્ફળ કહી સદીવ ॥
ભાવરયણનું નિધાન છે, જય જય સંયમ જીવ ॥ ૧ ॥

અર્થ—રત્નત્રયીના આરાધન વિના બીજી બધી સાધના સદૈવ નિષ્ફળ કહેલી છે રત્નત્રયના આરાધનવડે જ તે સફળ થાય છે એવા ભાવરતનનું નિધાન—સ્થાન સંયમી જીવ છે તે જય પામો, જય પામો ૧

॥ ઢાળ—અજિતજિણંદશું પ્રીતડી—એ દેશી ॥

॥ ચારિત્ર પદ શુભ ચિત્ત વસ્યું, જેહ સબળા હો નયનો ઉદ્ધાર ॥ આઠ કરમ ચય રિક્ત કરે, નિરૂત્તે હો ચારિત્ર ઉદાર ॥ ચા૦॥૧॥ એ આંકણી ॥ ચારિત્રમોહ અભાવથી, દેશસંયમ હો સર્વસંયમ થાય ॥ આઠ કષાય મિટાવીને, દેશવિરતિ હો મનમા ઠહરાય ॥ ચા૦ ॥ ૨ ॥ બાર કષાય મનથી મટે, સર્વવિરતિ હો પ્રગટે ગુણરાશિ ॥ દેશથી સર્વસંયમ વિષે, અનંતગુણી હો વિશુદ્ધિ સમાસ ॥ ચા૦ ॥ ૩ ॥ સંયમ ગુણઠાણું ફરસ્યા વિના, તત્ત્વરમણતા હો કેમ નામ કહેવાય ॥ ગજપાખર ખર નવિ વહે, એહની ગુરૂતા હો આતમમા સમાય ॥ ચા૦ ॥ ૪ ॥ વર્ષ સંયમના પર્યાયમા, અનુત્તરના હો સુખ અતિક્રમ હોય ॥ શુક્લ શુક્લ પરિણામથી, સંયમથી હો ક્ષણમા સિદ્ધિ જોય ॥ ચા૦ ॥ ૫ ॥ સર્વસંવર ચારિત્ર લહી, પામે અરિહા હો સહિ મુક્તિનું રાજ ॥ અનંતર કારણ ચરણ છે, શિવ-

પરનુ હો નિશ્ચય મુનિરાજ ॥ ચા૦ ॥ ૬ ॥ સત્તર ભેદ સ યમતણા, ચરણસિત્તરી હો કહી આગમમાહિ ॥ વરુણદેવ જિનવર થયા, વિજયલક્ષ્મી હો પ્રગટે ઉચ્છાહિ ॥ ચા૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ ચારિત્ર પદ પૂજા એકાદશી ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—હે પ્રભુ ! ચારિત્ર પદ મા । મનના ન યુ છે કે જે સર્વ નયના ઉદ્ધાર રૂપ) આઠ કર્મના ચય-સચયને જે રિક્ત (ખાલી) કરે તે ચારિત્ર કહેવાય છે નિરૂક્તિમા ચારિત્ર શબ્દનો એ અર્થ કહેલો) ૧ ચારિત્રમોહનીનો અભાવ-ક્ષયોપશમ થવાથી દેશસયમ (શ્રાવકપણુ) ને સર્વસયમ (મુનિપણુ) પ્રાપ્ત થાય છે સોળ કષાય પૈકી પ્રથમના આઠ કષાય દૂર થવાથી મનમા દેશવિરતિ ભાવ સ્થિર થાય છે ૨ અને બાર કષાય મનમાથી મટે ત્યારે ગુણની રાશીતુલ્ય સર્વવિરતિ ભાવ પ્રગટે છે દેશસયમ કરતા સર્વસયમમા અનતગુણી વિશુદ્ધિ રહેલી છે, એમ કહેલુ છે ૩ સયમનુ (છટ્ઠુ) ગુણઠાણુ કર્યા વિના તરતરપણુના પ્રાપ્ત થઈ કેમ કહેવાય ? (ન કહેવાય) ગજના પાખર—શણગાર આભૂષણ વિગેરે ખર જે ગધેડો ત વહન પણ ક રી શકે નહિ અની ગુરુતા તો શ્રેષ્ઠ આત્મામા જ સમાઇ શકે છે ૪ એક વર્ષ જેટલા શુદ્ધ સયમના પર્યાયથી અનુત્તર વિમાનના દેવો કરતા પણ વિશેષ (આત્મિક) સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, અને ત્યાર-પછી શુકન શુક્લ પરિણામની વૃદ્ધિ થવાથી—સયમગુણ વૃદ્ધિ પામવાથી એક ક્ષણમા (અતર્મુહૂર્તમા) જીવ સિદ્ધિપદને પણ પામે છે ૫ અરિહ ત પણ સર્વસવરરૂપ ચારિત્રને પામીને જ મુક્તિનુ રાજ્ય પામે છે નિશ્ચયથી શિવપદનુ અનતર કારણ ચારિત્ર છે અને તેને પાળનારા મુનિરાજ છે ૬ સયમના મુખ્ય ૧૭ ભેદ કહ્યા છે, તેમજ ચરણસિત્તરી તર્ફે ૭૦ ભેદ પણ આગમમા કહ્યા છે આ પદના આરાધનથી વરુણદેવ તીર્થંકર પદ પામેલ છે, અને તેને ઉત્સાહપૂર્વક વિજયલક્ષ્મી પ્રાપ્ત થયેલ છે ૭

ઇતિ એકાદશ ચારિત્રપદપૂજા અર્થ

॥ અથ દ્વાદશ બ્રહ્મચર્યપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

જિનપ્રતિમા જિનમંદિરાં, કંચનના કરે જેહ ॥
બ્રહ્મવ્રતથી બહુ ફળ લહે, નમો નમો શિયલ સુદેહ ॥૧॥

અર્થ—જિનપ્રતિમા ને જિનમંદિર કંચનના કરાવે તેના ફળ કરતા પણ બ્રહ્મચર્યથી વધારે ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે એવા શિયળવંત ઉત્તમ દેહને નમસ્કાર થાઓ, નમસ્કાર થાઓ ૧

॥ ઢાળ—કંચુ જાપુ કંચુ બની આવહી—એ દેશી ॥

બ્રહ્મચર્ય પદ પૂજીએ, વ્રતમા મુકુટસમાન હો વિનીત ॥ શિયળ સુરતરૂ રાખવા, કહી નવ વાડ ભગવાન હો વિનીત ॥ નમો નમો બંભવયધારિણં ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ કૃત કારિત અનુમતિ તજે, દિવ્ય ઔદારિક કામ હો વિનીત ॥ ત્રિકરણ યોગે એ પરિહરે, ભેદ અઢાર ગુણધામ હો વિનીત ॥ ન૦॥ ૨ ॥ દશ અવસ્થા કામની, ત્રેવીશ વિષય હરંત હો વિનીત ॥ અઢાર સહસ શીલાંગરથે, બેઠા મુનિ વિચરંત હો વિનીત ॥ ન૦ ॥ ૩ ॥ દ્રવ્યથી ચાર દારા તજે, ભાવે પરપરિણતિ ત્યાગ હો વિનીત ॥ દશ સમાધિ ઠાણુ સેવતા, ત્રીશ અબંભ નામ ત્યાગ હો વિનીત ॥ ન૦ ॥૪॥ દીયે દાન સોવન કોડીનું, કંચનચૈત્ય કરાય હો વિનીત ॥ તેહથી બ્રહ્મવ્રત ધારતા, અગણિત પુણ્યસમુદાય હો વિનીત ॥ નમો૦ ॥ ૫ ॥ ચોરાશી સહસ મુનિદાનનું, ગૃહસ્થભક્તિ ફળ જોય હો વિનીત ॥ ક્રિયાગુણઠાણે મુનિ વડા, ભાવતુલ્ય નહિ કોય હો વિનીત ॥ ન૦ ॥ ૬ ॥ દશમે અંગે વખાણિયો, ચંદ્રવર્મા નરિંદ હો વિનીત ॥ નેમ આરાધી પ્રભુતા વર્યો, સૌભાગ્યલક્ષ્મી સૂરીંદ હો વિનીત ॥ ન૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ બ્રહ્મચર્યપદપૂજા દ્વાદશી ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—સર્વ વ્રતોમા મુકુટ સમાન બ્રહ્મચર્યપદની પૂજા કરીએ એ શિયળરૂપ કલ્પવૃક્ષની રક્ષા કરવા માટે પરમાત્માએ નવવાડો કહેલી છે

હે વિનીત આત્મા ! બ્રહ્મવતધારીને નમસ્કાર કરો ૧ દિવ્ય તે વૈક્રિય અને ઔદારિક એ બે પ્રકારના કામભોગને કૃત કારિત ને અનુમતિ ત્રણે પ્રકારે ત્રિકરણયોગથી વર્જે એ રીતે એના ગુણના ધામરૂપ અઢાર ભેદો થાય છે ૨ બ્રહ્મચારી જીવ કામની દશ અવસ્થા અને પાંચ ઇંદ્રીઓના ૨૩ વિષયો જાણીને તેને દૂર કરે અને અઢાર હજાર શીલાંગરૂપ રથમાં બેસીને મુનિ મહારાજ વિચરે ૩ બ્રહ્મચારી દ્રવ્યથી ચાર પ્રકારની[1] સ્ત્રીઓને તજે અને ભાવથી પરપરિણતિનો ત્યાગ કરે દશ સમાધિસ્થાનને સેવે અને નીરસ પ્રકારના અબ્રહ્મનો યત્ન કરે ૪ કરોડો સોનૈયાનું દાન આપે અને કંચનના ચૈત્ય કરાવે તે કરતાં પણ બ્રહ્મવ્રત ધારણ કરવાથી અગણિત પુણ્યસમૂહની પ્રાપ્તિ થાય છે ૫ ૮૪૦૦૦ મુનિને દાન દેવાનું ફળ એક બ્રહ્મચારી સ્ત્રી પુરૂષની (વિજયશેઠ ને વિજયારાણીની) ભક્તિ કરવાથી પ્રાપ્ત થવાનું જિનેશ્વરે કહેલું છે ક્રિયાગુણઠાણામાં મુનિ વડેરા કહેવાય છે, પરંતુ ભાવતુલ્ય બીજું કાંઈ ગણાતું નથી ૬ દશમા[2] અંગમાં આ બ્રહ્મચર્યનો મહિમા વર્ણવેલો છે આ પદને આરાધવાથી ચંદ્રવર્મા રાજા પ્રભુતાને-તીર્થંકર પદને પામ્યા છે, અને મોભા પનરમીરૂપ સુરેદ્રપણાની તેને પ્રાપ્તિ થઇ છે ૭

ઇતિ દ્વાદશ બ્રહ્મચર્યપદપૂજા સાર્થ.

॥ અથ ત્રયોદશ ક્રિયાપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

આતમબોધ વિણ જે ક્રિયા, તે તો બાળકચાલ ॥
તત્ત્વારથથી ધારિયે, નમો ક્રિયા સુવિશાળ ॥ ૧ ॥

અર્થ—આત્મબોધ વિનાની જે ક્રિયા તો બાળકની ચાલ જેવી છે, તેથી તત્ત્વાર્થાદિ ગ્રંથોથી આત્મબોધ ધારીએ-મેળવીએ અને અતિ વિશાળ એવા ક્રિયાપદને નમસ્કાર કરીએ ૧ (આ ક્રિયા આત્મબોધ સહિત હોવા જોઇએ એવું અહીં સૂચવન છે)

---

૧ કુમારિકા કુવાના (પરણેતી સ્ત્રી) વિધવા અને વેશ્યા-એ ચાર
૨ પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રમાં

॥ ઢાળ—સુણ બહેની પિયુડો પરદેશી—એ દેશી ॥

ધ્યાન ક્રિયા મનમા આણીજે, ધર્મશુક્લ ધ્યાયીજે રે ॥ આર્ત્ત રૌદ્રના કારણ કિરિયા, પચવિશને વારીજે રે ॥ ધ્યાન ક્રિયા ભજો નિશદિન પ્રાણી ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ કચનકાંતિ પરમેષ્ઠીરૂપે, લોકાલોક પ્રમાણ રે ॥ સર્વ શાતિકર બાળ ઠેકાણે, ધ્યાવો પ્રણવ ગુણખાણ રે ॥ ॥ ધ્યા૦ ॥ ૨ ॥ તેર ક્રિયા ઠાણ તેર કાઠિયા તજી, કરણસિત્તરી ભજીએ રે ॥ યોગ અડદિઠ્ઠિ સમ્યક્ત્વ કિરિયા, આતમ સુખકર જજીએ રે ॥ ધ્યા૦ ॥ ૩ ॥ પહેલી ચઉદિઠ્ઠિ જ્ઞાનાધારે, રત્નત્રયાધારે ચાર રે ॥ અડ કર્મક્ષયે ઉપશમે વિચિત્રા, ઓઘદૃષ્ટિ બહુ પ્રકાર રે ॥ ધ્યા૦ ॥ ૪ ॥ વિષ ગરલ હીનાદિક વારો, તદ્ધેતુ અમૃત ધારો રે ॥ પ્રીતિ ભક્તિ વચન અસગે, શુભ પરિણતિ સુધારો રે ॥ ધ્યા૦ ॥ ૫ ॥ અતરતત્ત્વ વિષય પ્રતીતે, એ જ્ઞાનકિરિયા સાચી રે ॥ અક્રિયાવાદી કૃષ્ણપક્ષીઓ, શુક્લપક્ષીઓ ક્રિયાવાદી રે ॥ ધ્યા૦ ॥ ૬ ॥ અશુભ ધ્યાનકારણ ત્રેશઠ વારી, ધ્યાનનાતક મન ધારી રે ॥ હરિવાહન તીર્થંકર હુઓ, સૌભાગ્યલક્ષ્મી દિલ ધારી રે ॥ ધ્યા૦॥૭॥ ઇતિ ક્રિયાપદ પૂજા ત્રયોદશી ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—ધ્યાનક્રિયા મનમા ધારણ કરીએ અને ધર્મધ્યાન શુક્લધ્યાન ધ્યાઇએ તેમજ આર્ત્તધ્યાન ને રૌદ્રધ્યાનના કારણભૂત પચવીશ ક્રિયાને વારીએ—દૂર કરીએ હે ભવ્યપ્રાણી! તમે ધ્યાનક્રિયાને રાત્રિદિવસ ભજો—સેવો ૧ ધ્યાનમા પ્રથમ કચન સરખી કાંતિવાળા પરમેષ્ઠી જેમનુ સ્વરૂપ લોકાલોકમા વિસ્તરેલુ છે, તેમને સર્વ શાંતિ કરનાર ધારી ગુણના સ્થાનરૂપ પ્રણવ (ૐકાર) થી બાળને સ્થાનકે સ્થાપીને તેનુ ધ્યાન કરીએ ૨ તેર ક્રિયાના સ્થાનકો અને તેર કાઠીઆને તજીએ, કરણ સિત્તરીના ૭૦ બોલને ભજીએ—સેવીએ યોગની આઠ દૃષ્ટિને તેમજ સયમની ક્રિયાને આત્માને સુખકારક જાણીને પૂજીએ—અર્થાત્ તેનુ સેવન કરીએ ૩ આઠ દૃષ્ટિમા પહેલી ચાર દૃષ્ટિમાં જ્ઞાનની મુખ્યતા હોવાથી તે જ્ઞાનાધારે કહેલી છે અને બીજી ચાર દૃષ્ટિ રત્નત્રય (જ્ઞાન, દર્શન ને ચારિત્ર) ને આધારે કહેલી છે આઠ કર્મના ક્ષય ઉપશમવા તેના વિચિત્ર ભેદો થાય છે, અને ઓઘ દૃષ્ટિ તો બહુ પ્રકારની

કહેલી છે વિષ, ગરલ અને હીન વિગેરે અનુષ્ઠાન વારો-તજો અને તદ્ધેતુ તે મજ અમૃત અનુષ્ઠાન ધારણ કરો-આદરો. વળી પ્રીતિ, ભક્તિ, વચન અને અસંગ-આ ચાર પ્રકારના અનુષ્ઠાન શુભપરિણતિને સુધારનાર છે, તેને ધારણ કરો-તેમાં પ્રવૃત્તિ કરો ૫ અંતરંગ વિષયની પ્રતીતિ થવાથી અર્થાત્ તેની પ્રતીતિ થાય ત્યારે એ જ્ઞાન ને ક્રિયા સાચી સમજવી બાકી જે અક્રિયાવાદી છે-ક્રિયાને નિષ્ફળ માની તજી દેનારા કહેનારા છે તે તો કૃષ્ણપક્ષી જીવ છે, અને ક્રિયા કરનારા કહેનારા-ક્રિયાવાદી જીવ શુક્લપક્ષી છે એમ સિદ્ધાંતમાં કહેલું છે ૬ અશુભ ધ્યાનના ૬૩ સ્થાનકો છે તેને ધ્યાનશતક માં વાંચી-મનમાં ધારીને તજી દેના આ ક્રિયાપદના આરાધનથી હરિવાહન રાજા તીર્થંકર થયા છે અને તમણે સૌભાગ્યલક્ષ્મીને હાથમાં ધારણ કરી છે ૭ કર્ત્તાએ એમાં પોતાનું નામ પણ દરેક પૂજા પ્રમાણે જણાવ્યું છે

ઇતિ ત્રયોદશ ક્રિયાપદ પૂજા સાર્થ

॥ અથ ચતુર્દશ તપપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

કર્મ તપાવે ચીકણા, ભાવમંગળ તપ જાણ ॥
પચાસ લબ્ધિ ઊપજે, જય જય તપ ગુણખાણ ॥ ૧ ॥

અર્થ—ચીકણા-આકરા-તીવ્ર કર્મને જે તપાવે-તપાવીને આત્માથી છુટા પાડે તે તપ ભાવમંગળરૂપ જાણો એ તપના આરાધનવડે પચાસ લબ્ધિઓ ઉત્પન્ન થાય છે એવો ગુણની ખાણરૂપ તપ જયવંતો વર્તો ૧

॥ ઢાળ—અલગી રહેને, રહેને, રહેને, અનગી રહેને—એ દેશી ॥

તપપદને પૂજીજે હો પ્રાણી, તપપદને પૂજીજે ॥ એ આંકણી ॥ સર્વમંગળમાં પહેલું મંગળ, કર્મ નિકાચિત ટાળે ॥ ક્ષમાસહિત જે આહારનિરીહતા, આતમઋદ્ધિ નિહાળે હો પ્રાણી ॥ તપ૦ ॥ ૧ ॥ તે ભવ મુક્તિ જાણે જિનવર, ત્રણ ચઉ જ્ઞાને નિયમા ॥ તોએ તપ આચરણા ન મૂકે, અનંતગુણો તપ મહિમા હો પ્રાણી ॥ તપ૦ ॥૨॥ પીઠ અને મહાપીઠ મુનીશ્વર, પૂરવ ભવ મલ્લિજિનના ॥ સાધવી

લખમણા તપ નવિ ફળિયુ, દભ ગયો નહિ મનનો હો પ્રાણી ॥તપ૦ ॥ ૩ ॥ અગ્યાર લાખ ને એંશી હજાર, પાંચશે પાંચ દિન ઉણા ॥ નંદનઋષિએ માસખમણ કરી, કીધા કામ સંપુન્ના હો પ્રાણી ॥ તપ૦ ॥ ૪ ॥ તપ તપિયા ગુણરત્નસંવત્સર, ખંધક ક્ષમાના દરિયા ॥ ચૌદ હજાર સાધુમા અધિકા, ધન્નો તપગુણ ભરિયા હો પ્રાણી ॥ તપ૦ ॥ ૫ ॥ ષટ્ ભેદ બાહિર તપના પ્રકાશ્યા, અભ્યંતર ષટ્ ભેદ ॥ બાર ભેદે તપ તપતા નિર્મળ, સફળ અનેક ઉમેદ હો પ્રાણી ॥ તપ૦ ॥ ૬ ॥ કનકકેતુ એહ પદને આરાધી, સાધી આતમ કાજ ॥ તીર્થંકર પદ અનુભવ ઉત્તમ, સૌભાગ્યલક્ષ્મી મહારાજ હો પ્રાણી ॥ તપ૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ તપપદપૂજા ચતુર્દશી ॥ ૧૪ ॥

અર્થ—હે પ્રાણી! સર્વ મંગળમા પહેલા મંગળ તરીકે જેને શાસ્ત્રમાં કહેલ છે, અને નિકાચિત કર્મોને પણ જે ટાળી શકે છે એવા તપપદને તમે પ્રણામ કરો—પૂજો ક્ષમા સહિત જે આહાર ઉપર નિરીચ્છપણુ તે તપ કહેવાય છે તેવો તપ કરવાથી પ્રાણી આત્મઋદ્ધિને જોઈ શકે છે—મેળવી શકે છે ૧ જિનેશ્વરો ત્રણ જ્ઞાનવી અથવા ચાર જ્ઞાનથી તે ભવે જ મુક્તિએ જવુ છે એમ ચોકસ જાણે છે, છતાં તપની આચરણા—તપ કરવાનુ છોડતા નથી, કારણકે તપનો મહિમા અનંતગુણો છે ૨ પીઠ અને મહાપીઠ મુનિ, મલ્લીનાથના પૂર્વભવનો જીવ અને લક્ષ્મણા સાધ્વી—એમને તપ કર્યા છતાં પણ ફળીભૂત થયો નહિ, કારણકે તેમના મનમાંથી દંભ ગયો નહી દંભ એટલો બધો હાનિકારક છે એમ સમજવુ ૩ મહાવીર પરમાત્માના પૂર્વના ૨૫ મા ભવમા તેઓ નંદનઋષિ હતા ત્યારે તેમણે ૧૧૮૦૫૦૦ માસખમણ કર્યા જેમા માત્ર પાચ દિવસ ઓછા હતા આ પ્રમાણેનો તપ કરીને તેમણે પોતાનુ પૂર્વ કર્મનો સંચય ખપાવવારૂપ કામ સંપૂર્ણપણે કર્યું ૪ ક્ષમાના ભરેલા એવા ખંધકમુનિએ ગુણરત્નસંવત્સર નામનો તપ કર્યો છે, તેમજ ચૌદહજાર મુનિમા ધન્નામુનિ કે જે તપગુણથી ભરેલા હતા તેમને પરમાત્માએ સર્વથી શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે ૫ બાહ્ય તપના છ ભેદ છે અને અભ્યંતર તપના પણ છ ભેદ છે એ પ્રમાણે કુલ બાર ભેદે તપ તપવાથી પ્રાણીની અનેક પ્રકારની ઉમેદો સફળ થાય છે

૬ કનકકેતુ રાજા એ પદને આરાધી, આત્માનુ કાર્ય સાધ્ય કરી, ઉત્તમ એવા તીર્થંકરપદનો અનુભવ મેળવી સૌભાગ્યલક્ષ્મીના—મોક્ષલક્ષ્મીના મહારાજા થયા છે ૭

ઇતિ ચતુર્દશ તપપદ પૂજા સાર્થ.

॥ અથ પંચદશ ગોયમપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

છઠ છઠ તપ કરે પારણું, ચઉનાણી ગુણધામ ॥
એ સમ શુભ પાત્ર કો નહિ, નમો નમો ગોયમ સ્વામ ॥ ૧ ॥

અર્થ—છઠ્ઠ છઠ્ઠ તપનુ પારણુ કરનાર, ચાર જ્ઞાનના ધારક અને ગુણના ધામ એવા ગૌતમસ્વામી સમાન અન્ય શુભ પાત્ર બીજુ કોઇ નથી, તેથી તે ગૌતમસ્વામીને નમસ્કાર થાઓ, નમસ્કાર થાઓ ૧

॥ ઢાળ—નાણી મોહે દર્શન દીજે હો—એ દેશી ॥

દાન સુપાત્રે દીજે હો ભવિયા, દાન સુપાત્રે દીજે ॥ એ આંકણી ॥ લબ્ધિ અઠાવીસ જ્ઞાની ગોયમ, ઉત્તમ પાત્ર કહીજે હો ॥ ભ૦ ॥૧॥ મુહૂર્તમા ચૌદ પૂરવ રચિયા, ત્રિપદી વીરથી પામી ॥ ચૌદને બાવન ગણધર વાચા, એ પદ અંતરજામી હો ॥ ભ૦ ॥ ૨ ॥ ગણેશ ગણપતિ મહામંગલ પદ, ગોયમવિણ નવિ હુએ ॥ સહસકમલદલ સોવનપંકજ, બેઠા સુર નર પૂજે હો ॥ ભ૦ ॥ ૩ ॥ ક્ષીણમોહી મુનિ રત્નપાત્ર સમ, બીજા કંચનસમ પાત્ર ॥ રજતના શ્રાવક સમકિત ત્રંબા, અવિરતિ લોહ મટી પત્તા હો ॥ ભ૦ ॥ ૪ ॥ મિથ્યાત્વી સહસથી એક અણુવ્રતી, અણુવ્રતી સહસથી સાધુ ॥ સાધુ સહસથી ગણધર જિનવર, અધિકા ટાળે ઉપાધિ હો ॥ ભ૦ ॥ ૫ ॥ પાચ દાન દશ દાનમા મહોટા, અભય સુપાત્ર વિદિતા ॥ એહથી હરિવાહન હુઓ જિનવર, સૌભાગ્યલક્ષ્મી ગુણગીતા હો ॥ ભ૦ ॥ ૬ ॥ ઇતિ ગોયમપદપૂજા પંચદશી ॥ ૧૫ ॥

અર્થ—હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! સુપાત્રે દાન આપીએ સુપાત્રમા પણ

જાણવા ૧ એક મુહૂર્ત (બે ઘડી) મા જેમણે વીર પરમાત્માની પાસેથી ત્રિપદી (ઉપન્નેવા, વિગમેવા, ધુવેવા) પામીને ચૌદપૂર્વની રચના કરી એવા ગૌતમસ્વામીને વાદવાથી ચૌદશે બાવન–ચોવીશે પ્રભુના ગણધરોને વાંદ્યા એમ સમજવુ આ પદ અતરજામી છે, શ્રેષ્ઠ છે ૨ ગણેશ કહો, ગણપતિ કહો, મહા મગળકારી કહો–એ ગૌતમસ્વામી વિના બીજુ કોઇ નથી સહસ્ર કમળપત્રવાળા સોવનના કમળપર બેઠેલા એવા એ ગણધરમહારાજની હે દેવો અને મનુષ્યો ! તમે પૂજા કરો ૩ હવે સુપાત્રમા તરતમયોગ સમજાવે છે ક્ષીણમોહી મુનિને રત્નના પાત્ર સમાન સમજવા, અને બીજા મુનિઓને કચનના પાત્ર સમાન જાણવા શ્રાવકને રૂપાના પાત્ર સમાન જાણવા, સમકિતી જીવોને ત્રાબાના પાત્ર સમાન જાણવા અને બીજા અવિરતિ–મિથ્યાદૃષ્ટિ વિગેરેને લોહના ને માટીના પાત્ર સમાન જાણવા ૪ એક હજાર મિથ્યાત્વી કરતા એક અણુવ્રતધારી શ્રાવક અને એક હજાર અણુવ્રતી કરતા એક સાધુ અને હજાર સાધુ કરતા એક ગણધર અને હજાર ગણધર કરતા એક જિનેશ્વરને અધિક આધિક ઉપાધિના ટાળનાર સમજવા ૫ દશ પ્રકારના દાન કહેવાય છે, તેમા પાચ પ્રકારના દાન મહોટાં (શ્રેષ્ઠ) ગણેલા છે તેમા પણ અભય દાન ને સુપાત્રદાન એ બે દાન વિશિષ્ટ ગણાય છે એ દાન દેવાથી–એ પદનુ આરાધન કરવાથી હરિવાહન રાજા જિનેશ્વર થયેલ છે સૌભાગ્યલક્ષ્મી સૂરિ તેમના ગુણ ગાય છે ૬

ઇતિ પચદશ દાનપદ પૂજા માર્થ.

॥ અથ ષોડશ જિનપદ પૂજા. ॥

॥ દોહા ॥

દોષ અઢારે ક્ષય ગયા, ઉપમા ગુણ જસ અગ ॥
વૈયાવચ્ચ કરીએ મુદા, નમો નમો જિનપદ સગ ॥ ૧ ॥

અર્થ–જેમના અઢારે દોષ નાશ પામ્યા છે અને સર્વ ઉપમા અને સર્વ ગુણ જેમના અગમા સમાઇ શકે છે એવા જિનપદની–કેવળજ્ઞાની માત્રની વૈયાવચ્ચ સેવાભક્તિ કરીએ એ જિનપદના સગી કેવળીને નમસ્કાર થાઓ ૧

॥ ઢાળ—ચૌદ લોકકે પાર કહાવે—એ દેશી ॥

જિનપદ જગમા જાગ્યુ જાણો, સ્વરૂપરમણ સુવિલાસી, સોળ કષાય જીને તે જિનજી, ગુણગણ અનંત ઉજાસી ॥ જિનપદ જપિયે, જિનપદ ભજિયે, જિનપદ અતિ સુખદાયી ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ શ્રુત ઓહિ મનપર્યવ જિનજી, છઉમથા વીતરાગી ॥ કેવળીજિનનો વચન અગોચર, મહિમા જિન વડભાગી ॥ જિ૦ ॥ ૨ ॥ જિનવર સૂરિ વાચક સાધુ, બાલ થિવિર ગિલાણી ॥ તપસી ચૈત્ય શ્રમણ સંઘકેરી, વૈયાવચ્ચ ગુણખાણી ॥ જિ૦ ॥ ૩ ॥ ગુણિજન દશનું વૈયાવચ્ચ કીજે, સહુમા જિનવર મુખ્ય ॥ વૈયાવચ્ચ ગુણ અપ્પડિવાઇ, જિનઆગમ હિત શિખ્ય ॥ જિ૦ ॥ ૪ ॥ નીચ ગોત્ર બાંધે નહિ કબહુ, કરે ઉચ્ચ ગોત્રનો બંધ ॥ ગાઢ કર્મબંધ શિથિલ હોવે, ઉત્તરાધ્યયને પ્રબંધ ॥ જિ૦ ॥ ૫ ॥ મનશુદ્ધે એ પદને આરાધી, જિમૂતકેતુ જિન હોવે ॥ વિજયસૌભાગ્યલક્ષ્મીસૂરિ એ પદ, પરમાનંદ પદ જોવે ॥ જિ૦ ॥ ૬ ॥ ઇતિ જિનપદપૂજા ષોડશી ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—જિનપદ આ જગતમા જાગ્યુ છે–પ્રગટ છે, તેને જાણો–ઓળખો એ પદધારક જિનસ્વરૂપમા રમણ કરનારા સુવિલાસી હોય છે જે જીવ સોળ કષાયને જીતે–આત્માથી દૂર કરે તે જિન–કેવળી થાય છે તેનામા અનંત ગુણની ઉજવળતા પ્રગટે છે જિનપદને જપીએ, જિનપદને ભજીએ, કારણકે એ જિનપદ અતિ સુખદાયી છે ૧ શ્રુતજ્ઞાની–ચૌદપૂર્વી જિન કહેવાય, અવધિજ્ઞાની જિન કહેવાય, મન પર્યવજ્ઞાની જિન કહેવાય, વીતરાગ પરમાત્મા છદ્મસ્થપણામા હોય ત્યારે પણ દ્રવ્યજિન કહેવાય, સામાન્ય કેવળી પણ જિન કહેવાય આ જિનપદ મોટા સૌભાગ્યવાળુ છે તેનો મહિમા વચનને અગોચર છે–વાણીથી કહી શકાય તેમ નથી ૨ એ જિનેશ્વરની અને આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, બાળમુનિ, સ્થવિર (વૃદ્ધમુનિ), ગ્લાનમુનિ, તપસ્વી, ચૈત્ય અને શ્રમણ સંઘ એમની વૈયાવચ્ચ ગુણની ખાણ સમાન છે ૩ એ દશે પદની વૈયાવચ્ચ કરીએ તે દશેમાં જિનેશ્વર મુખ્ય છે વૈયાવચ્ચ ગુણ અપ્રતિપાતી છે એમ જિનાગમમા હિતશિક્ષા રૂપે કહેલ છે ૪ વૈયાવચ્ચ કરનાર મનુષ્ય નીચ ગોત્ર તો કદી બાંધતો જ નથી ઉચ્ચ ગોત્રનોજ બંધ

કરે છે અને તેના અશુભકર્મ ગાઢ હોય તે શિથિલ થાય છે, એમ શ્રીઉત્તરાધ્યયનમા કહ્યુ છે ૫ મન શુદ્ધિપૂર્વક આ પદને આરાધનાથી જિમૂતકેતુ તીર્થંકર પદ પામ્યા છે અને વિજયસૌભાગ્યરૂપ લક્ષ્મી અને સૂરિપણાની સપદા પામીને પરમાનદપણુ જોઇ શકયા છે ૬

ઇતિ જિનપદ પૂજા સાર્થ.

॥ અથ સપ્તદશ સંયમપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

શુદ્ધાતમ ગુણમે રમે, તજી ઇંદ્રિય આશસ ॥
થિર સમાધિ સતોષમા, જય જય સયમવશ ॥ ૧ ॥

અર્થ—ઇંદ્રિયો સબધી આશસા (ઈચ્છા) તજી દઇને જે શુદ્ધાતમ ગુણમા રમે છે અને સમાધિ તેમજ સતોષમા જે સ્થિર રહે છે, તે સયમી કહેવાય છે એવા સયમવશીને—સયમવાળાને નમસ્કાર થાઓ. ૧

॥ ઢાળ—કુવર ગભારો નજરે દેખતા જી—એ દેશી ॥

સમાધિ ગુણમય ચારિત્રપદ ભલુ જી, સત્તરમુ સુખકાર રે ॥ વીશ અસમાધિ દોષ નિવારીને જી, ઉપન્યો ગુણ સતોષ શ્રીકાર રે ॥ નમો નમો સયમપદ ને મુનિવરા જી ॥ ૧ ॥ એ આકણી ॥ અનુકપા દીનાદિકની જે કરે જી, તે કહિયે દ્રવ્યસમાધિ રે ॥ સારણાદિક કહી ધર્મમાહે સ્થિર કરે જી, તે લહિયે ભાવસમાધિ રે ॥ નમો૦ ॥ ૨ ॥ વ્રત શ્રાવકના બાર ભેદે કહ્યા જી, મુનિના મહાવ્રત પચ રે ॥ સત્તર એ દ્રવ્યભાવથી જાણીને જી, યથોચિત કરે સયમ સચ રે ॥ નમો૦ ॥ ૩ ॥ ચાર નિક્ષેપે સાત નયે કરી જી, કારણ પાંચ સભાર રે ॥ ત્રિપદી સાતે ભાગે કરી ધારિયે જી, જ્ઞેયાદિક ત્રિક અવધાર રે ॥ નમો૦ ॥ ૪ ॥ ચાર પ્રમાણે ષડ્ દ્રવ્યે કરી જી, નવ તત્ત્વે દિલ લાવ રે ॥ સામાયિક નવ દ્વારે વિચારિયે જી, એમ ષડ્ આવશ્યક ભાવ રે ॥ નમો૦ ॥ ૫ ॥ ચાર સામાયિક આગમમા કહ્યા જી, સર્વવિરતિ અવિરુદ્ધ રે ॥ પાચ ભેદ છે સયમધર્મના જી, નિર્મળ પરિણામે સવિ

શુદ્ધ રે ॥ નમો૦ ॥ ૬ ॥ સમાધિવર ગણધરજી જાચિયો જી, ચોવીશ જિનને કરી પ્રણામ રે ॥ પુરંદર તીર્થંકર થયા એહથી જી, સૌભાગ્યલક્ષ્મી ગુણગ્રામ રે ॥ નમો૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ સંયમપદપૂજા સપ્તદશી ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—સત્તરમું સમાધિગુણે કરીને સહિત ચારિત્રપદ મહા સુખકારી કહેલું છે વીશ અસમાધિના દોષોને નિવારવાથી નતાવરૂપ ઉત્તમ ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે એના શ્રેષ્ઠ સંયમપદને તેમજ તેને ધારણ કરનાર મુનિવરને નમસ્કાર થાઓ ૧ દીનજનો વિગેરે ઉપર જે અનુકંપા (દયા) કરવી તે દ્રવ્ય-સમાધિ કહેવાય છે અને સારણા વારણાદિકવડે જે જીવને ધર્મમાં સ્થિર કરના તે ભાવસમાધિ કહેવાય છે ૨ શ્રાવકના બાર વ્રત કહ્યા છે અને મુનિના પાંચ મહાવ્રત કહ્યા છે, એ સત્તરેને દ્રવ્ય ભાવથી સમજીને યથોચિતપણે તેનો (સંયમનો) સંચય કરવો ૩ એ સંયમને ચાર નિક્ષેપાવડે, સાત નયવડે પીછાનવું તેના પાંચ કારણો સંભારવા—વિચારવા અને ત્રિપદીથી તેમજ સપ્તભંગીથી ધારી લેવું અને જ્ઞેયાદિક ત્રિક (હેય, જ્ઞેય, ઉપાદેય) ને પણ અવધારવા—વિચારવા ૪ વળી ચાર પ્રમાણ, ષડ્ દ્રવ્ય તેમજ નવ તત્ત્વ દીલમાં ભાવના—સમજવા સામાયિકનો નવ દ્વારવડે વિચાર કરવો, તેમજ તે રીતે આવશ્યક પણ ભાવના ૫ આગમમા ચાર પ્રકારના સામાયિક (શ્રુત સામાયિક, સમ્યક્ત્વ સામાયિક, દેશવિરતિ સામાયિક ને સર્વવિરતિ સામાયિક) કહ્યા છે સર્વવિરતિપણું તેવા અનિરુદ્ધ છે સંયમ ધર્મના મુખ્ય પાચ ભેદ (સામાયિક, છેદોપસ્થાપનિય, પરિહાર વિશુદ્ધિ, સૂક્ષ્મસંપરાય ને યથાખ્યાત) છે નિર્મળ પરિણામવડે કરીને તે સર્વ ભેદો શુદ્ધ હોય છે ૬ ગણધર મહારાજે ચોવીશ જિનેશ્વરને પ્રણામ કરીને શ્રેષ્ઠ સમાધિજ માગી છે આ પદનું આરાધન કરવાથી પુરંદર રાજા તીર્થંકર થયા છે, અને સૌભાગ્યલક્ષ્મીરૂપ ગુણના ધામ બન્યા છે ૭

ઇતિ સપ્તદશ સંયમપદ પૂજા સાર્થ.

॥ અથ અષ્ટાદશ અભિનવજ્ઞાનપદપૂજા. ॥

॥ દોહા ॥

જ્ઞાનવૃક્ષ સેવો ભવિક, ચારિત્ર સમકિત મૂળ ॥
અજર અગમ પદ ફળ લહો, જિનવર પદવી ફુલ ॥ ૧ ॥

અર્થ—ચારિત્ર ને સમકિતના મૂળભૂત જ્ઞાનવૃક્ષને હે ભવ્યો ! તમે સેવો. એ વૃક્ષને સેવવાથી તેના ફળ તરીકે અજર અમર પદની (મોક્ષપદની) પ્રાપ્ત થાય છે, અને જિનેશ્વરની પદવી પ્રાપ્ત થવી તે તો તે વૃક્ષના ફુલરૂપ છે ૧

॥ ઢાળ-કોયલો પર્વત ધુંધલો રે લાલ—એ દેશી ॥

અભિનવ જ્ઞાનભણો મુદા રે લાલ, મૂકી પ્રમાદ વિભાવ રે ॥ હુ વાગી લાલ ॥ બુદ્ધિના આઠ ગુણ ધારિયે રે લાલ, આઠ દોષનો અભાવ રે ॥ હુ વાગી લાલ ॥ પ્રણમો પદ અઢારમું રે લાલ ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ દેશારાધક કિરિયા કહી રે લાલ, સર્વારાધક જ્ઞાન રે ॥ હુ૦ ॥ મુહૂર્ત્તાદિક કિરિયા કરે રે લાલ, નિરંતર અનુભવ જ્ઞાન રે ॥ હુ૦ ॥ પ્ર૦ ॥ ૨ ॥ જ્ઞાનરહિત કિરિયા કરે રે લાલ, કિરિયારહિત જે જ્ઞાન રે ॥ હુ૦ ॥ અંતર ખજુઆ રવિ જિસ્યો રે લાલ, ષોડશકની એ વાણ રે ॥ હુ૦ ॥ પ્ર૦ ॥ ૩ ॥ છઠ અઠમાદિ તપ કરી રે લાલ, અજ્ઞાની જે શુદ્ધ રે ॥ હુ૦ ॥ તેહથી અનંતગુણી શુદ્ધતા રે લાલ, જ્ઞાની પ્રગટપણે લદ્ધ રે ॥ હુ૦ ॥ ૪ ॥ રાચે ન જૂઠ કિરિયા કરી રે લાલ, જ્ઞાનવંત જુવો યુક્તિ રે ॥ હુ૦ ॥ જૂઠ સાચ આતમ જ્ઞાનથી રે લાલ, પરખે નિજ નિજ વ્યક્તિ રે ॥ હુ૦ ॥ પ્ર૦ ॥ ૫ ॥ પાંચ ભેદ છે જ્ઞાનના રે લાલ, તેહ આરાધે જેહ રે ॥ હુ૦ ॥ સાગરચંદ્રપરે પ્રભુ હુવે રે લાલ, સૌભાગ્યલક્ષ્મી ગુણગેહ રે ॥ હુ૦ ॥ પ્ર૦॥૬॥ ઇતિ અભિનવજ્ઞાનપદપૂજાઽષ્ટાદશી ॥ ૧૮ ॥

અર્થ—હે ભવ્યો ! પ્રમાદ અને વિભાવ દશા તજીને તમે અનુભવ જ્ઞાનને હર્ષથી ભણો-મેળવો એનો અભ્યાસ કરતાં પ્રથમ બુદ્ધિના આઠ ગુણોને ધારણ કરવા અને આઠ દોષનો અભાવ કરવો-તજી દેવા આ પ્રમા

એના અઢારમા પદને તમે નમસ્કાર કરો ૧ શાસ્ત્રમા ક્રિયાને દેશારાધક કહી છે અને જ્ઞાનને સર્વારાધક કહેલુ છે ક્રિયા તો મુહૂર્તાદિક કાળ પ્રમાણે થાય છે અને અનુભવજ્ઞાનનુ સ્મરણ ને આરાધન તો નિરતર થઈ શકે છે ૨ જ્ઞાન રહિત ક્રિયામા ને ક્રિયા રહિત જ્ઞાનમા ખદ્યોત ને સૂર્ય જેટલુ અતર છે એમ ષોડશક ગ્રથમા કહેલુ છે અર્થાત્ જ્ઞાનની ખાસ પ્રાધાન્યતા છે. ૩ છઠ અઠ્ઠમાદિક તપ કરવાવડે કરીને અજ્ઞાની જેટલી આત્મશુદ્ધિ મેળવે છે, તે કરતા અનત ગુણી શુદ્ધિ જ્ઞાની પ્રગટપણે એક અતર્મુહૂર્તમા મેળવે છે ૪ જ્ઞાનવત જીવ જૂઠી ક્રિયા કરીને ઠગાતો નથી એ યુક્તિથી પણ સમજાય તેવુ છે સત્ય અને અસત્યની પરીક્ષા પ્રાણી આત્મજ્ઞાનથીજ કરી શકે છે અને તેથી પોતપોતાના વ્યક્તિગત પરીક્ષા પણ થઈ શકે છે ૫ જ્ઞાનના મુખ્ય પાચ ભેદ છે, તેને જે પ્રાણી આરાધે છે તે સાગરચદ્રની જેમ પ્રભુ (તીર્થંકર) થાયછે અને સૌભાગ્યલક્ષ્મીરૂપ ગુણના ભાજન બને છે ૬

ઇતિ અષ્ટાદશ અભિનવ જ્ઞાનપદ પૂજા સાર્થ

॥ અથ એકોનવિંશતિ શ્રુતપદ પૂજા ॥

॥ દોહા ॥

વક્તા શ્રોતા યોગ્યથી, શ્રુત અનુભવરસપીન ॥
ધ્યાતા ધ્યેયની એકતા, જય જય શ્રુતસુખલીન ॥ ૧ ॥

અર્થ—યોગ્ય વક્તા ને શ્રોતા મળવાથી શ્રુત અનુભવનો રસ પુષ્ટપણે મળી શકે છે અને ધ્યાતા ધ્યેયના એકતા થાય છે એવા શ્રુત સબધી સુખમા લીન થયેલા જ્ઞાની જીવો જયવતા વર્તો ૧

॥ ઢાળ-અવિનાશીની સેજડીએ રગ, લાગો મોરી સજની જી—એ દેશી ॥

॥ શ્રુતપદ નમિયે ભાવે ભવિયા, શ્રુત છે જગત આધાર જી ॥ દુસમ રજની સમયે સાચો, શ્રુતદીપક વ્યવહાર ॥ શ્રુતપદ નમિયે જી ॥ ૧ ॥ એ આકણી ॥ બત્રીશ દોષ રહિત પ્રભુ આગમ, આઠ ગુણે કરિ ભરિયુ જી ॥ અર્થથી અરિહતજીએ પ્રકાશ્યુ, સૂત્રથી ગણધરે રચિયુ ॥ શ્રુ૦ ॥ ૨ ॥ ગણધર પ્રત્યેકબુદ્ધે ગુથ્યુ, શ્રુતકેવલી

દશપૂર્વી જી ॥ સૂત્ર રાજા સમ અર્થ પ્રધાન છે, અનુયોગ ચારની ઊર્વી ॥ શ્રુ૦ ॥ ૩ ॥ જેટલા અક્ષર શ્રુતના ભણાવે, તેટલાં વર્ષ હજાર જી ॥ સ્વર્ગના સુખ અનંતા વિલસે, પામે ભવજલ પાર ॥ શ્રુ૦ ॥ ૪ ॥ કેવળથી વાચકતા માટે, છે સુઅનાણ સમર્થ જી ॥ શ્રુતજ્ઞાની શ્રુતજ્ઞાને જાણે, કેવળી જેમ પયથ્થ ॥ શ્રુ૦ ॥ ૫ ॥ કાળ વિનય પ્રમુખ છે અડવિધ, સૂત્રે જ્ઞાનાચારજી ॥ શ્રુતજ્ઞાનીનો વિનય ન સેવે, તો થાયે અતિચાર ॥ શ્રુ૦ ॥ ૬ ॥ ચઉદ ભેદે શ્રુત વીશ ભેદ છે, સૂત્ર પીસ્તાલીશ ભેદે જી ॥ રત્નચૂડ આગધતો અરિહા, સૌભાગ્યલક્ષ્મી સુખ વેદે ॥ શ્રુ૦॥૭॥ ઇતિ શ્રુતપદપૂજા એકોનવિંશતિ ॥૧૯॥

અર્થ—શ્રુતપદને હે ભવિક જનો ! ભાવપૂર્વક નમસ્કાર કરો શ્રુત જગતના આધારભૂત છે આ દુષમકાળરૂપ રજનીમાં શ્રુતરૂપ દીપકનો વ્યવહાર (ઉપયોગ) કરવાનો છે જિનેશ્વરનુ આગમ (સિદ્ધાંત) બત્રીશ દોષ રહિત છે અને આઠ ગુણે કરીને ભરેલુ છે તે આગમ અર્થથી અરિહંતદેવે પ્રકાશિત કરેલુ છે અને સૂત્રથી ગણધર મહારાજે રચેલુ છે ૨. ગણધરમહારાજે, પ્રત્યેકબુદ્ધ મુનિએ, ચૌદપૂર્વી (શ્રુતકેવળી) એ તેમજ દશપૂર્વીએ જે રચેલુ હોય છે તે સૂત્ર કહેવાય છે સૂત્ર રાજા સમાન ગણાય છે અને અર્થ પ્રધાન સમાન ગણાય છે તે સિદ્ધાંત ચાર અનુયોગની પૃથ્વી સમાન છે (ચારે અનુયોગની તેમાથી ઉત્પત્તિ છે) ૩ શ્રુતના જેટલા અક્ષર ભણાવે તેટલા હજાર વર્ષનુ દેવ સબધી આયુષ્ય ભણાવનાર ભોગવે—અર્થાત્ તેટલુ દેવગતિનુ આયુષ્ય બાધે પરિણામે અનંતા સુખનો વિલાસ કરીને ભવજળનો પાર પામે કેવળજ્ઞાન કરતા પણ વાચ્યપણા માટે શ્રુતજ્ઞાન સમર્થ છે (કેમકે બોલતુ જ્ઞાન એક શ્રુતજ્ઞાનજ છે) શ્રુતજ્ઞાની શ્રુતજ્ઞાનવડે કેવળજ્ઞાનીની જેવા પદાર્થોને—પદાર્થોના ભાવોને જાણે છે—જાણી શકે છે ૫ કાળ, વિનય વિગેરે આઠ પ્રકારે જ્ઞાનાચાર સૂત્રમા કહેલ છે તેવી શ્રુતજ્ઞાનીનો જે મનુષ્ય વિનય ન કરે તેને તે સબધી અતિચાર લાગે છે ૬ શ્રુતના ચૌદ ભેદ છે, વીશ ભેદ છે અને સૂત્રના પીસ્તાળીશ આગમરૂપ ૪૫ ભેદ છે એ

પદનું આરાધન કરવાથી રત્નચૂડ તીર્થંકર પદ પામેલ છે અને સૌભાગ્યલક્ષ્મી સંબંધી પરમ સુખને વેદનાર થયા છે ૭

ઇતિ એકોનવિંશતિ શ્રુતપદપૂજા સાર્થ

॥ અથ વિંશતિતમ તીર્થપદ પૂજા. ॥

॥ દોહા ॥

તીરથયાત્ર પ્રભાવ છે, શાસન ઉન્નતિ કાજ ॥
પરમાનંદ વિલાસતા, જય જય તીર્થઝહાજ ॥ ૧ ॥

અર્થ—શાસનની ઉન્નતિને માટે તીર્થયાત્રા કરવા યોગ્ય છે. તીર્થયાત્રા પ્રભાવશાળી છે અને પરમાનંદના વિલાસને આપનાર છે, તેથી તીર્થરૂપી જહાજ જયવંતુ વર્તો ૧

॥ ઢાળ-ગિરૂઆ રે ગુણ તુમ તણા—એ દેશી ॥

શ્રી તીરથ પદ પૂજો ગુણીજન, જેહથી તરિયે તે તીરથ રે ॥ અરિહંત ગણધર નિયમા તીરથ, ચઉવિહ સંઘ મહાતીરથ રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ લૌકિક અડસઠ તીર્થને તજિયે, લોકોત્તરને ભજિયે રે ॥ લોકોત્તર દ્રવ્યભાવ બે ભેદે, સ્થાવર જંગમ જજિયે રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૨ ॥ પુંડરીકાદિક પાંચે તીરથ, ચૈત્યના પાંચ પ્રકાર રે ॥ થાવર તીરથ એહ ભણીજે, તીર્થયાત્રા મનોહાર રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૩ ॥ વિહરમાન વીશ જંગમ તીરથ, બે કોડી કેવલી સાથ રે ॥ વિચરતા દુઃખ દોહગ ટાળે, જંગમ તીરથનાથ રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૪ ॥ સંઘ ચતુર્વિધ જંગમ તીરથ, શાસનને શોભાવે રે ॥ અડતાલીશ ગુણે ગુણવંતા, તીર્થપતિ નમે ભાવે રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૫ ॥ તીરથ પદ ધ્યાવો ગુણ ગાવો, પંચરંગી રયણ મેલાવો રે ॥ થાળ ભરી ભરી તીર્થ વધાવો, ગુણ અનંત દિલ લાવો રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૬ ॥ મેરૂપ્રભ પરમેશ્વર હુઓ, એહ તીરથને પ્રભાવે રે ॥ વિજયસૌભાગ્યલક્ષ્મી સૂરિ સંપદ, પરમ મહોદય પાવે રે ॥ શ્રી૦ ॥ ૭ ॥ ઇતિ તીર્થપદ પૂજા વિંશતિ ॥ ૨૦ ॥

હે ગુણીજનો ! તમે તીર્થપદની પૂજા કરો. જેથી આ ભવસમુદ્રને તરી શકીએ તે તીર્થ કહેવાય છે અરિહંતને ગણધર નિશ્ચય તીર્થરૂપ છે અને ચતુર્વિધ સંઘ પણ મહા તીર્થરૂપ છે ૧ લૌકિક તીર્થો ૬૮ પ્રકારના કહ્યા છે તેને તજી દઇએ અને લોકોત્તર તીર્થની સેવા કરીએ લોકોત્તર તીર્થ દ્રવ્ય ભાવ બે પ્રકારે છે, તેમજ સ્થાવર ને જંગમ એવા પણ તેના બે પ્રકાર છે તેની પૂજા કરીએ ૨ પુંડરીક (શત્રુંજય) વિગેરે પાંચ તીર્થો મુખ્ય કહેલા છે, વળી ચૈત્યના પણ પાંચ પ્રકાર કહેલા છે એ સર્વ સ્થાવર તીર્થ કહેવાય છે એ તીર્થની મનોહારી એવી યાત્રા કરીએ ૩ વીશ વિહરમાન તીર્થંકર જંગમતીર્થ છે તે જંગમતીર્થનાથ બે ક્રોડ કેવળીની (અને બે હજાર ક્રોડ મુનિઓની) સાથે વિચરતા સતા અનેક પ્રકારના દુઃખ દૌર્ભાગ્યને ટાળનાર છે ૪ ચતુર્વિધ સંઘ પણ જંગમતીર્થ કહેવાય છે તે શાસનને શોભાવનાર છે અને ૪૮ ગુણે કરી ગુણવંત છે તેને તીર્થપતિ (તીર્થંકર) પણ ભાવથી નમસ્કાર કરે છે (સમવસરણમાં બેસતા **નમો તિથ્થસ્સ** કહે છે) ૫ હે ભવ્યજનો ! તમે તીર્થપદનું ધ્યાન કરો, તેના ગુણનું ગાન કરો અને પંચરંગી રત્નો મેળવી થાળ ભરીને એ તીર્થને વધાવો તેમજ તેના અનંત ગુણો દિલમાં લાવો—હૃદયમાં તેનોજ વિચાર કરો ૬ એ તીર્થના પ્રભાવથી—એ પદના આરાધનથી મેરૂપ્રભ તીર્થંકર થયેલ છે તેમજ વિજયવંત સૌભાગ્ય-લક્ષ્મી અને પૂજ્ય એવી સંપદા તેમજ પરમ મહોદયને પામેલ છે. ૭

ઇતિ વિંશતિ તીર્થપદ પૂજા

કળશ

॥ ઢાળ—૫૫ જીન તુ જીન, જિનનાજ જીનો ઘણું—એ દેશી ॥

વણું પૂજ તુ પૂજ, થાનકપદ પૂજ તુ, સમ્યક્ ભાવ ગુણ ચિત્ત આણી ॥ જિનવર પદતણું, હેતુ છે એ ભલું, કો નહીં એહ સમું, સમયવાણી ॥ વણુ૦ ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ વીશ વીશ વસ્તુ, મેલવી કરી ઉજવો, નરભવ પામિયો લાહો લીજે, તપફલ વાધશે, ઉજમણાથકી, જિનવર ગણધર એમ વદીજે ॥ વણુ૦ ॥ ૨ ॥

ખભાયત બદિરે, સુદર ભાવિયા, શ્રાવક શ્રાવિકા પુણ્યવતા ॥ વીશ થાનકતણી, ભક્તિ કરે ભાવથી, શાસન ઉન્નતિ અતિ કરતા ॥ ગણુ૦ ॥ ૩ ॥ તાસ તણે આગ્રહે, સ્તવન પૂજા રચી, શુદ્ધ કરો શ્રુતધરા પુણ્ય જાણી ॥ વિજયઆનદગણિ, વિજયસૌભાગ્ય સૂરિ, વિજયલક્ષ્મીસૂરિ જૈન વાણી ॥ ગણુ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ—હે ભવ્યપ્રાણી ! તુ વીશસ્થાનકપદની ઘણી રીતે પૂજા કર, પૂજા કર તેના સમ્યક્ પ્રકારના ગુણોને ચિત્તમા લાવીને તેની પૂજા કર તીર્થંકર પદ પામવાનુ ચોકસ કારણ તેજ છે તે સમાન બીજુ કોઇ સ્થાન નથી એની જિનેશ્વરની વાણી છે—જિનેશ્વરે એ પ્રમાણે કહેલુ છે ૧ મનુષ્ય ભવ પામીને દરેક જાતની વીશ વીશ વસ્તુ મેળવીને એ પદને ઉજવો—ઉજમણુ કરો અને મનુષ્ય જન્મનો લાહો લ્યો એ પ્રમાણે ઉજમણુ કરવાથી તપનુ ફળ વૃદ્ધિ પામે છે એમ જિનેશ્વરે અને ગણધરે કહેલુ છે ૨ ખભાત નગરમા ભાવિક એવા અને પુણ્યવત એવા શ્રાવક શ્રાવિકા વસે છે અને તેઓ વીશ સ્થાનકની ભાવપૂર્વક ભક્તિ કરે છે, તેમજ શાસનની ઉન્નતિ પણ અત્યત કરે છે ૩ તે શ્રાવક-શ્રાવિકાઓના આગ્રહથી વીશસ્થાનકની સ્તુતિ રૂપ આ પૂજા (કર્તા કહે છે કે) મે રચી છે તેને શ્રુતધર મુનિઓ પુણ્યકાર્ય જાણીને શુદ્ધ કરજો આવી વિજયઆનદગણિના શિષ્ય વિજયસૌભાગ્યસૂરિ અને તેના શિષ્ય વિજયલક્ષ્મીસૂરિની જૈન વાણી છે ૪

એમ વીશ સ્થાનક તવન કુસુમે, પૂજિયો શખેશ્વરો ॥
સવત સમિતિ વેદ વસુ નાશી, (૧૮૪૫) વિજયદશમી મન ધરો ॥
તપગચ્છ વિજયાનદ પટધર, શ્રી વિજયસૌભાગ્યસૂરીશ્વરો ॥
વિજયલક્ષ્મીસૂરિ પભણે, સયલ મગલ મગલ કરો ॥ ૧ ॥

અર્થ—આ પ્રમાણે વીશ સ્થાનકની સ્તવનારૂપ કુસુમવડે કરીને મે શખેશ્વર પાર્શ્વનાથની પૂજા સવત ૧૮૪૫ની વિજય દશમીએ (આસો શુદિ દશમે) કરી છે તેને હે ભવ્યો ! તમે મનમા ધારણ કરો તપગચ્છપતિ શ્રી વિજયાનદસૂરિના પટ્ટધર શ્રી વિજયસૌભાગ્યસૂરિના શિષ્ય શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિ કહે છે કે શ્રી સકળ સઘનુ મહા માગળિક થાઓ ૧

॥ ઇતિ શ્રીવિજયલક્ષ્મીસૂરિકૃત વિંશતિસ્થાનકપદપૂજા સપૂર્ણા ॥

॥ અથ શ્રી વીશસ્થાનકપૂજાઅધ્યાપનવિધિ ॥

વીશ સ્થાનકનો તપ માંડતા, અથવા એક એક ઓળી સંપૂર્ણ થાય ત્યારે, અથવા તપ ન કર્યો હોય પણ સ્વાભાવિક ભાવભક્તિએ પૂજા ભણાવવી હોય તો તેનો વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ—

દિનશુદ્ધિ જોઇને શુભ ઉત્સવે આસન ઉપર એક પંક્તિએ વીશ પ્રતિમા અલંકાર સહિત સ્થાપવી. તેની આગળ ઉપરાઉપર ત્રણ બાજોઠ માંડીને, તેની ઉપર સિંહાસનમાં પંચતીર્થી પ્રતિમા સ્થાપન કરીને, પ્રથમ લઘુ સ્નાત્ર ભણાવવું. પછી તીર્થંકરાદિકનાં પવિત્ર જળ આડંબર સહિત પ્રથમથી જ લાવી મૂકેલા હોય તે જળને સુવાસિત કરી, તે જળમાંથી થોડે થોડે જળે કરી વીશ કળશ ભરીને પવિત્ર થયેલા વીશ પુરૂષના હાથમાં આપી તેમને ઉભા રાખવા.

વળી તે જળનો અભિષેક કર્યા પછી પૂજા કરવાને અર્થે એક પુરૂષ ફુલની માળા એક રકેબીમાં રાખે, એક પુરૂષ ચંદન કેશરનો પ્યાલો રાખે, એક પુરૂષ દીવામાં પૂરવાને અર્થે ઘૃતનું પાત્ર રાખે અથવા ઘીના દીવાનું ફાનસ રાખે, એમજ ફળ, અક્ષત, નૈવેદ્ય, ધૂપ પ્રમુખ જે જે સામગ્રી મેળવેલી હોય તે સર્વ ચીજ એક એક પુરૂષ પોતપોતાના હાથમાં લઇને ઉભા રહે.

ત્યારપછી એક પંક્તિએ રાખેલી વીશ પ્રતિમામાંહેથી એક પ્રતિમા લઇને, સ્નાત્ર ભણાવેલી પંચતીર્થી પ્રતિમા પાસે સ્થાપન કરી સર્વજનો વીશ સ્થાનકની પૂજામાંહેલી પ્રથમ પૂજા રૂડી રીતે ભણાવે. પછી પ્રતિમાજી ઉપર વીશે કળશ નામે ત્યારપછી એક જણ પ્રતિમાજીને અંગલુહણું કરે, એક પુરૂષ પ્રતિમાનું પૂજન કરે, એક પુરૂષ ફુલની માળા ચઢાવે, એક પુરૂષ ધૂપ કરે, એક દીપક ધરે અને એક પ્રતિમા આગળ બાર સ્વસ્તિક કરીને તેની ઉપર ફળ મૂકે. પ્રથમ શ્રી અરિહંત પદના બાર ગુણ છે, તેથી બાર સ્વસ્તિક કરવા તે પ્રમાણે જે જે પદના જેટલા જેટલા ગુણ હોય તે તે પદની પૂજામાં તેટલા તેટલા સ્વસ્તિક કરવા. એવી

રીત નૈવેદ્યાદિક સર્વ વસ્તુ ચઢાવીને, પ્રથમની જિનપ્રતિમાનું રૂપાનાણે પૂજન કરી તેને પ્રથમ સ્થાનકે પધરાવવી. પછી પૂર્વોક્ત વીશ પ્રતિમાની પંક્તિમાંથી બીજી પ્રતિમા લઇને પંચતીર્થી પ્રતિમાની પાસે સ્થાપન કરવી ત્યારપછી ફરી વીશ કલશ થોડે થોડે જળે ભરીને બીજી પૂજા કહી, પ્રથમની પેઠે સર્વ વિધિ કરવો એમ વીશે પદને વિષે વિધિ કરવો વિધિ પૂર્ણ થયા પછી છેવટ આરતિ, મંગળદીવો કરવો એ ઉત્કૃષ્ટ વિધિ કહ્યો, અંતમાં અવિધિ થયા સંબંધી મિચ્છામિ દુક્કડં દેવો પછી ગુરૂપૂજા પ્રભાવના, સાંધર્મીવાત્સલ્ય કરવું.

અને ઘણી શક્તિ ન હોય તો એક પુરૂષ જ, એક કલશ લઈ એક એક પૂજા કહી, પંચતીર્થીની જ પૂજા કરે. એમ વીશ વખત વીશ પૂજા કહીને પૂજે એમ એક જ પંચતીર્થી આગળ યથાશક્તિ ક્રિયા કરે તોપણ ચાલે કારણ કે દ્રવ્યથકી અશક્તને જો ભાવનું બાહુલ્ય છે, તો તેનું પણ અત્યંત ફળદાયક થાય છે ઇતિ વીશસ્થાનકપૂજનસંક્ષેપવિધિ ॥

॥ શ્રી વીશસ્થાનક તપ સંબંધી ઉજમણાની વિગત ॥

શક્તિ હોય તો ૨૦ નવા દેરાસર બંધાવવા } શક્તિનાને નીચે જણાવેલી
શક્તિ હોય તો ૨૦ જીર્ણોદ્ધાર કરાવવા } દરેક વસ્તુ ૨૦-૨૦ મુકવી

ઉજમણામાં મૂકવાની વસ્તુઓ

(દેરાસરને લગતા ઉપગરણો)

થાળ, રકેબી, વાટકી, સુખડના કકડા, કેશર-બરાસના પડીકા, આરશીયા, જિનબિંબ નવા, વીશસ્થાનકના ગટા, સિદ્ધચક્રના ગટા, મોર પીંછી, વાળી, દીવી, ફાનસ, ધૂપધાણા, દંડાસણ, કળશ, કળશા, ટબુડીઓ, પ્યાલા, સિંહાસન, બાજોઠના ત્રિક, ઘંટ, ઝાલર, ઘંટડી, ત્રાંબાકુંડી, આરતી, મંગળદીવા, પુંઠીઆ ચંદરવા, તોરણ, પોતીઆ, ઉત્તરાસણ, મુખકોશ, અંગલુહણા, પાટલુહણા, તિલક ગરેડા, મુકુટ, આભરણો, વાળાકુંચી,

નવકારવાળી, આચમની, અષ્ટમંગળિક, સોનાના વરગની અને રૂપાના વરગની ચોકડીઓ, વાસકુંપી, ચામર, છત્રના ત્રિકો, ધ્વજા, હાંડા, અગરબત્તીના પડીકા, અગરના પડીકા, પાટલા, બાજોઠી વિગેરે

જ્ઞાનના ઉપકરણો.

શક્તિ હોય તો ધર્મશાળાઓ અથવા ઉપાશ્રયો ૨૦ કરાવના સ્થાપનાચાર્ય, ઠવણી, સાપડા, સાપડી, બાજોઠી, પુસ્તક, પાઠા, ચાબખી, કવળી, ચંદરવા, પુંઠીઆ, તોરણ, રૂમાલ, ચાકુ, કાતર, લેખણ, ખડીઆ, પાચપદની ટીપ, નવપદની ટીપ, ઓળીઆ, વતરણા, પાટી, કાબી, પુસ્તકના ડાબડા વિગેરે શક્તિનાને ૨૦ જ્ઞાનભંડાર કરાવવા

ચારિત્રના ઉપગરણો

કટાસણા, મુહપત્તિ, ચરવળા, ચરવળી, ચોળપટ્ટા, કપડા, કામળા ખભાની, ડંડાસણ, સુપડી, ડાંડા, ઝોળી, પડલા, પાતરા, તરપણી, ઠવણી, સંથારીઆ, નવકારવાળીની ડાબડી, સ્થાપનાચાર્યના ડાબડા, કંદોરા માટે દોરા વિગેરે

—⊰◎◎◎⊱—

૧ ॥ અથ વીશસ્થાનકનું ચૈત્યવંદન ॥

પહેલે પદે અરિહંત નમું,[૧] બીજે સર્વ સિદ્ધ[૨] ॥
ત્રીજે પ્રવચન મન ધરો,[૩] આચારજ પ્રસિદ્ધ[૪] ॥ ૧ ॥
નમો થેરાણ પાંચમે,[૫] પાઠક ગુણ છઠ્ઠે[૬] ॥
નમો લોએ સવ્વ સાહુણં,[૭] જે છે ગુણ ગરિઠ્ઠે ॥ ૨ ॥
નમો નાણસ્સ આઠમે,[૮] દર્શન મન ભાવો[૯] ॥
વિનય કરો[૧૦] ગુણવંતનો, ચારિત્ર પદ[૧૧] ધ્યાવો ॥ ૩ ॥
નમો બંભવયધારિણં,[૧૨] તેરમે કિરિયાણં[૧૩] ॥
નમો તવસ્સ ચઉદમે,[૧૪] ગોયમ[૧૫] નમો જિણાણં[૧૬] ॥ ૪ ॥
ચારિત્ર[૧૭] જ્ઞાન[૧૮] સુઅસ્સ[૧૯]ને એ, નમો તિથ્થસ્સ[૨૦] જાણી ॥
જિન ઉત્તમ પદ પદ્મને, નમતા હોય સુખખાણી ॥ ૫ ॥

---

૨ ॥ અથ વીશ સ્થાનક તપના કાઉસ્સગ્ગનું ચૈત્યવંદન ॥

ચોવીશ પન્નર પીસ્તાલીશનો, છત્રીશનો કરિયે ॥
દશ પચવીશ સત્તાવીશનો, કાઉસ્સગ્ગ મન ધરિયે ॥ ૧ ॥
પંચ અડસઠી દશ વળી, સિત્તેર નવ પણવીશ ॥
બાર અઠવીશ લોગસતણો, કાઉસ્સગ્ગ ધરો ગુણીશ ॥ ૨ ॥
ત્રીશ સત્તર એકાવન્ન, દ્વાદશ ને પંચ ॥
એણિપેરે કાઉસ્સગ્ગ જે કરે, તો જાયે ભવ સંચ ॥ ૩ ॥
અનુક્રમે કાઉસ્સગ્ગ મન ધરો, ગુણિ લેજો વીશ ॥
વીશ સ્થાનક એમ જાણીએ, સક્ષેપથી લેશ ॥ ૪ ॥
ભાવ ધરી મનમાં ઘણો, જો એક પદ આરાધે ॥
જિન ઉત્તમ પદ પદ્મને, નમી નિજ કારજ સાધે ॥ ૫ ॥ ઇતિ

૩ ॥ શ્રી વીશ સ્થાનકનું સ્તવન ॥

સદગુરૂ ચરણ નમી કરીજી, સમરી સરસ્વતી માત,
વીશ સ્થાનક તપ વરણવું જી, સમકીતને અવદાત,
મન મોહન જિનજી, હવે ઝાલ્યો તુમ હાથ, તે નવી છોડું
સાહિબાજી, વિના સિધ્ધે નિજ કાજ મન૦ ૧
પેહેલે પદ અરિહંત નમોજી, બીજે સિદ્ધ અનંત,
ત્રીજે પવયણ મન ધરોજી, ચોથે સૂરિ ગુણવંત મન૦ ૨
થીવીર નમો પદ પાંચમેજી, પાઠક પ્રવચન જાણ,
સાધુ નમો સવિ સાતમેજી, આઠમે નિરમળ નાણ. મન૦ ૩
સમકિત દરસણ મન ધરોજી. વિનય કરો ગુણવંત,
ચારિત્રપદ અગીયારમે જી, બારમે ધરો બ્રહ્મવ્રત મન૦ ૪
કિયાશુદ્ધિ ત્રીજીએજી, ચૌદમે તપ નિરધાર,
પનરમે ગોયમ નમોજી, સોળમે જિનવર ભાણ મન૦ ૫
સત્તરમે સંજમ ભણુ જી, જ્ઞાન લહો ગુણ ખાણ,
સૂત્ર સિદ્ધાંત ઓગણીશમેજી, વીશમે તીરથની જાત્ર. મન૦ ૬

ચોત્રીશ પદર બારનોજી, છત્રીસ દસ પણવીસ,
સગવીસ પણ સડસઠતણોજી, દસ સિત્તેર નવ પણવીસ. મન૦ ૭
બાર અઠવીસ ચોવીસ સત્તરજી, ઇગવન પીસ્તાલીસ પાચ,
અનુક્રમે કાઉસગ્ગ જે કરેજી, તે પામે શિવ વાસ. મન૦ ૮
ખટ માસે એમ કીજીએજી, ઓળી એક સુજાણ,
પડિકમણા દોય ટકનાજી, પડિલેહણ બે વાર. મન૦ ૯
દેવવદન ત્રણ ટકનાજી, દેવ પૂજે ત્રિકાલ,
ગુણણું ગણો મન થિર કરીજી, ગુરૂ વૈયાવચ્ચ સાર. મન૦ ૧૦
તપથી અત્રી સકટ ટળેજી, તપથી જાયે કલેશ,
તપથી મનવછિત ફળેજી, દુઃખ ન પામે લેશ મન૦ ૧૧
શુદ્ધ મને આરાધતાંજી, તીર્થંકર પદ જાસ,
મોહન મુનિના હેમનેજી, દ્યો સમકિત ગુણ પાસ. મન૦ ૧૨

૪ ॥ શ્રી વીશ સ્થાનકનું સ્તવન. ॥

હારે મારે પ્રણમુ સરસ્વતી માગુ વચન વિલાસ જો,
વીશેરે તપ સ્થાનક મહિમા ગાઇશુ રે લોલ,
હારે મારે પ્રથમ અરિહત પદ લોગસ ચોવીશ જો,
બીજે રે સિદ્ધ સ્થાનક પદર ભાવશુ રે લોલ ॥ ૧ ॥
હારે મારે ત્રીજે પવયણ ગણો લોગસ પીસ્તાલીશ જો,
ચોથેરે આયરિયાણ છત્રીશનો સહી રે લોલ,
હારે મારે થેરાણ પદ પાંચમે દશ ઉદાર જો,
છઠ્ઠેરે ઉવઝાયાણ પચવીશનો સહી રે લોલ ॥ ૨ ॥
સાતમે નમો લોએ સવ્વ સાહુ સત્તાવીશ જો,
આઠમે નમો નાણસ્સ પચ ભાવશુ રે લોલ;
હારે નવમે દરિસણ સડસઠ મનને ઉદાર જો,
દશમે નમો વિણયસ્સ દશ વખાણીએ રે લોલ. ॥ ૩ ॥

હારે અગ્યારમે નમો ચારિત્તસ્સ લોગસ સત્તર જે,
બારમે નમો બભસ્સ નવ ગણો મહીરે લોલ,
હારે કિરિયાણં પદ તેરમે વળી પચવીશ જે,
ચૌદમે નમો તવસ્સ બાર ગણો સહીરે લોલ. ॥ ૪ ॥
હારે પદરમે નમો ગોયમસ્સ અઠ્ઠાવીશ જે,
નમો જિણાણં ચઉવીશ ગણશું સોળમેરે લોલ
સત્તરમે નમો ચારિત્ત લોગસ્સ સિત્તેર જે
નાણસ્સનો પદ ગણશું એકાવન અઢારમે રે લોલ ॥ ૫ ॥
હારે ઓગણીશમે નમો સુઅસ્સ વીશ પીસ્તાળીશ જે,
વીશમે નમો તિથ્થસ્સ વીશ પ્રભાવશું રે લોલ,
હારે એ તપનો મહિમા ચારસો ઉપર વીશ જે,
પટ્ માસે એક ઓળી પૂરી કીજીએ રે લોલ. ॥ ૬ ॥
હારે તપ કરતા વળી ગણીએ દોય હજારજે,
નવકારવાળી વીશે સ્થાનક ભાવશું રે લોલ,
હારે પ્રભાવના સંઘ સ્વામીવચ્છલ સાર જે,
ઉજમણા વિધિ કીજે વિનય લીજીએરે લોલ ॥ ૭ ॥
હારે એ તપનો મહિમા કહે શ્રી વીર જિનરાય જે,
વિસ્તારે ઇમ સબંધ ગોયમ સ્વામીને રે લોલ,
હારે તપ કરતા વળી તીર્થંકર પદ હોય જે,
દેવ ગુરૂ ઇમ કાંતિ સ્તવન સોહામણો રે લોલ ॥ ૮ ॥

૫ ॥ શ્રી વીશસ્થાનક તપના મહિમાસૂચક સ્તવન ॥

(શ્રી જિનહર્ષ કૃત)

॥ દોહા ॥

સકલ સિદ્ધિ સંપત્તિકરણ, હરણ તિમિર અજ્ઞાન ॥
ત્રણે કાળના જિન નમું, આણી ભાવ પ્રધાન ॥ ૧ ॥
મહાવિદેહે વિચરતા, વંદુ જિનવર વીશ ॥
સંઘ ચતુર્વિધ આગળે, ધર્મ કહે જગદીશ ॥ ૨ ॥

નમતા નવનિધિ પામીએ, જપતા પાતક જાય ॥
પૂજતા શિવપદ દીએ. ખામતણી ખલન્યાય ॥ ૩ ॥
શ્રી જિનપદ પ્રાપ્તિભણી, ઉત્તમ તપ ઉચ્છાહી ॥
વીશ સ્થાનક નામે કહ્યુ, શ્રી જિન આગમમાહિ ॥ ૪ ॥
ચાર ભેદ જિનધર્મના, દાન, શીલ, તપ, ભાવ ॥
સુખારામ અમૃત જલદ, ભવદુઃખસાયર નાવ ॥ ૫ ॥

॥ ઢાળ પહેલી–ચોપાઇની દેશી ॥

દાન સુપાત્રે નિર્મળ શીલ, તપ અનેક શુભ ભાવન લીલ ॥
ભવસમુદ્ર પ્રવહણ ઉપદિશ્યા, ચાર ધર્મ ભવિયણ મન વશ્યા ॥૧॥
દાનતણા ભાખ્યા ત્રણ ભેદ, અભયદાન સુપાત્ર ઉમેદ ॥
ધર્મોપગ્રહ દાન તૃતીય, જિનવર એહ કહ્યા હિતજીય ॥૨॥
બ્રહ્મભેદ અષ્ટાદશ ધાર, સર્વ ધર્મમાંહી સીરદાર ॥
બાહ્ય અભ્યતર સોચી જોય, તપના ભેદ કહ્યા એમ દોય ॥૩॥
ઉત્તમ મન ધરીએ પરિણામ, સત્ય ક્રિયા સ્વાધ્યાય સુઠામ ॥
ભાવ ધર્મમાંહે પરધાન, ભાવે બહુ ફળ હોય નિદાન ॥૪॥
દાન શીલ તપ જપ અનુષ્ઠાન, ભાવ વિના નિષ્ફળ બહુમાન ॥
શાલ દાલ ભોજન બહુ ભાંતિ, લવણ વિના નિઃસ્વાદજ હુંતિ ॥૫॥
તપ અનેક જિનશાશનમાંહિ, તેહ પ્રસિદ્ધ કહ્યા જિન રાહી ॥
પણ એ વીશસ્થાનક સમ કોય, તપ નહિ હિયે વિમાસી જોય ॥૬॥
આરાધે એ થાનક વીશ, નર નારી ભાવે નિશદિશ ॥
અરિહંતાદિક માહે તેહ, તીર્થંકર પદ લહે ગુણ ગેહ ॥૭॥
અરિહંત[1] સિદ્ધ[2] પવયણ[3] ગુરૂ[4] થેર,[5] બહુસુય[6] તપસી[7] નહિ કોઇ કેર ॥
એહતણુ વાત્સલ્ય કરેહ, [8]જ્ઞાનતણો ઉપયોગ ધરેહ ॥૮॥
દંસણ[9] વિણય[10] આવશ્યક[11] એહ, [12]શીલવ્રતશુ ધરીએ નેહ ॥
ક્ષણ ક્ષણ ધરીએ મન શુભધ્યાન,[13] શુદ્ધ[14] સુપાત્રે દીજે દાન[15] ॥૯॥
વૈયાવચ્ચ[16] સુસંવ[17] સમાધિ, જ્ઞાન[18] અપૂરવ ગ્રહણ અપ્યાધિ ॥
શ્રુતની[19] ભક્તિ સુશક્તે કરે, પ્રવચન[20] દીપાવે બહુ પરે ॥૧૦॥
વીશે થાનક સેવે કાય, એહથી જિનવર પદવી થાય ॥
મુક્તિતણા સુખ પામે સહી, એહવી વાત જિનેશ્વર કહી ॥૧૧॥

પ્રથમ ચરમ જિનવર ભાસીયા, એ થાનક સઘળા ફાસીયાં ॥
મઝિઝમ બાવીશે જિનવરે, એક દોય ત્રણ સઘળા ચરે ॥૧૨॥
ભવ્ય જીવ ઉપકારહ ભણી, સાધન કરવા સ્વારથતણી ॥
પ્રગટ દેખાડ્યા એ દ્રષ્ટાંત, તાસ સ્વરૂપ કહુ ગુણવંત ॥૧૩॥
ધર્મ જિનેશ્વરે દોય પ્રકાર, સાધુ શ્રાવકનો કહ્યો વિચાર ॥
સમકિત શુદ્ધ ભણી નિશદિન. આરાધવા એ થાનક વીશ ॥૧૪॥
સમકિત શુદ્ધ ક્રિયા ફળ હોય, જિનશાશનમે બોલ્યુ જોય,
સમકિત જ્ઞાન સહિત ગુણખાણ, એહથી બીજા કષ્ટ અનાણ ॥૧૫॥
દાન શીલ તપ પૂજા જેહ, તીરથ યાત્રા દયા કરેહ ॥
શ્રાવકપણુ વ્રતપણુ સુભેય, સમકિત મૂળ મહાફળ દેય ॥૧૬॥
આરાધો થાનકે સંકેત, સમ્યગ દર્શન નિર્મળ હેત ॥
કરવી જિનવર પૂજા ત્રિકાળ, થઇ જિનહર્ષ પ્રથમ એ ઢાળ ॥૧૭॥

(આની બીજી ઢાળો હોવા સંભવ છે પણ લભ્ય નથી)

૬ ॥ અથ વીશ સ્થાનકના તપની સ્તુતિ ॥

પૂછે ગૌતમ વીર જિણંદા, સમવસરણ બેઠા સુખકંદા, પૂજિત અમર સુરિંદા ॥ કેમ નિકાચે પદ જિનચંદા, કિણવિધ તપ કરતા ભવ ફંદા, ટાળે દુરિત દંદા ॥ તવ ભાખે પ્રભુજી ગતનિંદા, સુણ ગૌતમ વસુભૂતિ નંદા, નિર્મળ તપ અરવિંદા ॥ વીશ થાનક તપ કરત મહિંદા, જિમ તારક સમુદાયે ચંદા, તિમ એ સવિ તપ ઇંદા ॥ ૧ ॥ પ્રથમ પદે અરિહંત નમીજે, બીજે સિદ્ધ પવયણ પદ ત્રીજે, આચારજ થેર ઠવિજે ॥ ઉપાધ્યાય ને સાધુ ગ્રહીજે, નાણ દંસણ પદ વિનય વહીજે, અગીયારમે ચારિત્ર લીજે ॥ બંભવયધારીણં ગણીજે, કિરિયાણં તવસ્સ કરીજે, ગોયમ જિણાણં લહીજે ॥ ચારિત્ર નાણ શ્રુત તિથ્થસ્સ કીજે, ત્રીજે ભવ તપ કરત સુણીજે, એ સવિ જિન તપ લીજે ॥ ૨ ॥ આદિ નમો પદ સઘલે ઠવીશ, બાર પનર બાર વળી છત્રીશ, દશ પણવીશ સગવીશ ॥ પાંચ ને સડસઠ તેર ગણીશ, સત્તર નવ કિરિયા પચવીશ, બાર અઠાવીશ ચઉવીશ ॥ સિત્તેર ઇગવન્ન પીસ્તાલીશ, પાંચ લોગસ્સ કાઉસ્સગ્ગ કહીશ, નોકારવાળી

વીશ ॥ એક એક પદે ઉપવાસજ વીશ, માસ ખટે એક ઓળી કરીશ, ઇમ સિદ્ધાંત જગીશ ॥ ૩ ॥ શકતે એકાસણું તિવિહાર, છઠ્ઠ અઠ્ઠમ માસખમણ ઉદાર, પડિકમણા દોય વાર ॥ ઇત્યાદિક વિધિ ગુરૂગમ ધાર, એક પદ આરાધન ભવ પાર, ઉજમણું વિવિધ પ્રકાર ॥ માતંગ યક્ષ કરે મનોહાર, દેવી સિદ્ધાઈ શાસન રખવાલ, સંઘવિઘન અપહાર ॥ ખિમાવિજય જસ ઉપર પ્યાર, શુભ ભવિયણ ધર્મે આધાર, વીરવિજય જયકાર ॥ ૪ ॥

---

૭. શ્રી વીશ સ્થાનકની સ્તુતિ.

વીશ સ્થાનક તપ વિશ્વમાં મોટો, શ્રી જિનવર કહે આપજી ॥ બાંધે જિનપદ ત્રીજા ભવમાં, કરીને સ્થાનક જાપજી ॥ થયા થશે સવિ જિનવર અરિહા, એ તપને આરાધીજી ॥ કેવલજ્ઞાન દર્શન સુખ પામ્યા, સર્વે ટાળી ઉપાધિજી ॥ ૧ ॥ અરિહંત સિદ્ધ પવયણ સૂરિ સ્થવિર, વાચક સાધુ નાણજી, દર્શન વિનય ચરણ બંભ કિરિયા, તપ કરો ગોયમ ઠાણજી ॥ જિનવર ચારિત્ર પંચવિધ નાણ, શ્રુત તીર્થ એહ નામજી ॥ એ વીશ સ્થાનક આરાધે તે, પામે શિવપદ ધામજી ॥ ૨ ॥ દોય કાળ પડિકમણું પડિલેહણ, દેવવંદન ત્રણ વારજી ॥ નોકારવાળી વીશ ગુણીજે, કાઉસ્સગ્ગ ગુણ અનુસારજી ॥ ચારસો ઉપવાસ કરી ચિત્ત ચોખે, ઉજમણું કરે સારજી ॥ પડિમા ભરાવો મન ભકિત કરે, એ વિધિ શાસ્ત્ર મોઝારજી ॥ ૩ ॥ શ્રેણિક સત્યકી સુલસા રેવતી, દેવપાળ અવદાતજી ॥ સ્થાનક તપ સેવા મહિમાએ, થયા જગમાંહિ વિખ્યાતજી ॥ આગમ વિધિ સેવે જે તપિયા, ધન્ય ધન્ય તસ અવતારજી ॥ વિઘન હરે તસ શાસનદેવી, સૌભાગ્ય લક્ષ્મી દાતારજી ॥ ૪ ॥

---

૮ શ્રી વીશ સ્થાનકની સઝાય.

અરિહંત પહેલે સ્થાને ગણીએ, બીજે પદ સિદ્ધાણ, ત્રીજે પ્રવચન આચાર્ય ચોથે, પાંચમે પદ યેગણ રે ॥ ૧ ॥ ભવીઆ વીશ

સ્થાનક તપ કીજે, ઓળી વીશ કરીજે રે, ભ૦ ગણણું એહ ગણીજે રે, ભ૦ જિમ જિનપદ પામીજે રે, ભ૦ નરભવ લાહો લીજે રે, ભ૦ એ આ-કણી. ઉપાધ્યાય છઠે સવ્વ સાહૂણ, સાતમે આઠમે નાણ, નવમે દર્શન દશમે વિણયસ્સ, ચારિત્ર અગ્યારમે જાણ રે, ભ૦ ॥ ૨ ॥ બારમે બ્રહ્મવ્રતધારીણ તેરમે કીરિયાણ, ચૌદમે તપ પદરમે ગોયમ, સોળ-સમે નમો જિણાણ રે, ભ૦ ॥ ૩ ॥ ચારિતસ્સ સત્તરમે જપીએ, અઢા-રસ્સમે નાણસ્સ; ઓગણીશમે નમો સુયસ્સ સંભારો, વીશમે નમો તિત્થસ્સ રે, ભ૦ ॥૪॥ એકાસણાદિ તપ દેવવંદન, ગુણણું દોય હજાર, સત્યવિજય બુધ શિષ્ય સુદર્શન, જપે એહ વિચાર રે, ભ૦ ॥ ૫ ॥

(જ્ઞાનવિમળસૂરિકૃત)

૯ શ્રી વીશસ્થાનક સઝાય

(સારદબુધદાઇ—એ દેશી)

અરિહંત પ્રથમ પદે, લોગસ ચોવીશ બાર, બીજે પદ સિદ્ધા, અડવન પનર વિચાર, પવયણપદે નવ સગ, સુરિ પદ છત્તીશ, થિવિરે દશ વાચકે, દ્વાદશ વળી પણવીશ ॥ ૧ ॥ ત્રુટક–તિમ ઇગવીસ અને સગવીશ, સાધુપદ આરાધો, નાણ પદે પણ દસણે મતસઢિ, વિનયપદે દશ સાધો, ચારિતપદે ખટ્ સતર કહીજે, બંભ-પદે નવ જાણો કિરિયા તેર અને પણવીસા, બારસ તપ મનિ આણો ॥ ૨ ॥ ગોયમ પદે ઇગદસ, લોગસ દશ જિન નામ, ચારિત-પદે સગદસ, નાણે પણ અભિરામ, ઇમ વળી પણ લોગસ, શ્રુતપદે કાઉસગ કીજે, પણ લોગસ વીશ, તીર્થપદે પ્રણમીજે ॥ ૩ ॥ ત્રુટક–તિમ કીજે દોય સહસ ગુણનણું, સ્થાનક આરાધીજે વીશ વાર ઇમ વિધિશું કરતા, તીર્થંકર પદ લીજે, નામ કેર દીસે બહુ ગ્રંથે, પણ પરમારથ એક, ઉભય ટંક આવશ્યક જયણા, કીજે ધરિય વિવેક ॥ ૪ ॥ કાઉસગ્ગનો વિધિ જે દાખ્યો, તપ આરાધન હેતે, શાસ્ત્રમાંહી તે નવિ દિસે, તોહી પર પરા વિગતે, ચોથે અથવા છટ્ઠે સ્થાનક, કરતા લહીએ પાર, ધીરવિમળ કવી સેવક નય કહે, તપ શિવસુખ દાતાર. ઇતિ

શ્રી વીશસ્થાનક પદ કથા સંગ્રહ.

—※(◎)※—

પ્રથમ શ્રી અરિહંત પદ ઉપર દેવપાલની કથા

આ ભરતક્ષેત્રને વિષે લક્ષ્મીથી પૂર્ણ એવુ અચલપુર નામે નગર હતુ ત્યાના લોકો ધનાઢ્ય, સુખી અને દાતાર હતા જેનો યશ સર્વત્ર વ્યાપી રહેલો છે એવો સિંહરથ નામે ત્યા રાજા હતો તે અન્યાયનો ધ્વંસ કરી ન્યાયયુક્ત પ્રજાનુ પાલન કરતો હતો, અને દુશ્મનો સર્વને તેણે કિંકરરૂપ કર્યા હતા જેથી તેની આજ્ઞા કોઇ લોપતુ નહી હસ્તી, અશ્વ, રથ, પાયદલ વિગેરે અનેક પ્રકારની લક્ષ્મીનો તે સ્વામી હતો તેને કનકમાલા અને લીલવતી નામે બે સર્વ ગુણ સંપન્ન રાણીઓ હતી વળી તેમને દેવકૃપાથી અપ્સરાના રૂપનો પરાભવ કરે એવી કામી પુરૂષના ચિત્તને મોહ પમાડે એવા સાક્ષાત્ લક્ષ્મીના અવતારરૂપ મનોરમા નામે ગુણવતી દુહિતા (પુત્રી) હતી

તેજ નગરમાં અપરિમિત ધનનો સ્વામી, સાક્ષાત્ કુબેર સમાન, જેનુ રાજા પણ અતિશય સન્માન કરે છે એવો જિનદત્ત નામે શ્રેષ્ઠી વસતો હતો તે સમ્યગ્દ્રષ્ટિમા પ્રધાન, દુ ખી અને નિરાશ્રિત જનોનો આશ્રયદાતા, પરોપકારી, દયાળુ વિગેરે શ્રાદ્ધગુણોથી વિભૂષિત હતો તેને ઘેર ક્ષત્રિય જાતિમા ઉત્પન્ન થયેલો, સર્વ જીવોપર કરૂણાળુ, જિનપ્રણિત ધર્મનો પ્રતિપાલક એવો દેવપાળ નામે દાસ હતો તે સદ્ગુરૂના સંગથી વિતરાગ ધર્મનુ રહસ્ય જાણનાર પણ થયો હતો ' અહો ! સદ્ગુરૂના પ્રસાદથી શુ શુ પ્રાપ્ત નથી થતુ ? સદ્ગુરૂ મિથ્યાત્વરૂપ શલ્યનો નાશ કરી અનેક ભવોપાર્જિત કિલષ્ટ કર્મોનો ધ્વંસ કરનાર સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયી આપી ભવભ્રમણરૂપ ચક્રમાથી મુક્ત કરે છે એવા સદ્ગુરૂની સંગતિના ગુણોનુ યથાર્થ વર્ણન કોણ કરી શકે ? '

એકદા આકાશમા મેઘ ગર્જના કરી રહ્યો હતો, સ્થળે સ્થળે સરિતાઓનો પ્રવાહ ધુધવાટા કરતો વહન થઇ રહ્યો હતો, એવી વર્ષાઋતુમા પૂર્વોક્ત દેવપાળ કામળો ઓઢી હાથમા લાકડી લઇ જિનદત્ત શ્રેષ્ઠિની ગાયોના ટોળાને લઇ વ-

ગડામા એક સરિતાના તટની આસપાસ તે ગાયોને ચરાવવા લાગ્યો એવામા જળના પ્રબળ પ્રવાહથી સરિતાની એક બાજુનો તટ ધસી પડ્યો અને તેમાંથી યુગાદિદેવની મનોહર મૂર્ત્તિ નીકળી તેના પર એકાએક દેવપાળની દ્રષ્ટિ પડી તે મૂર્ત્તિને જોઈને જાણે ચિન્તામણિ કે કલ્પવૃક્ષ પ્રાપ્ત ન થયુ હોય તેમ તે હૃદયમા હર્ષ પામી ચિન્તવવા લાગ્યો કે 'અહો! મારા ધન ભાગ્ય છે, કે ત્રણ ભુવનના સ્વામીના દર્શન પામ્યો મારા સર્વ અશુભ કર્મનો ઉચ્છેદ થઇ ખરે ખર પુન્યનોજ ઉદય થયો છે હવે આ પ્રભુની મૂર્ત્તિ પવિત્ર સ્થળ જોઇને સ્થાપન કરૂં ' આ પ્રમાણે વિચાર કરી પવિત્ર સ્થળ જોઈ નદીના તટ ઉપર ઘાસની પર્ણકુટી તેણે બનાવી અને તેમા યુગાદિદેવની પ્રતિમા સ્થાપન કરીને તેણે એવો નિયમ અંગીકાર કર્યો કે 'યાવત્ જીવ પર્યંત જ્યા સુધી આ પ્રભુની પ્રતિમાના દર્શન ન કરૂં ત્યા સુધી મારે ભોજન ન કરવુ ' આવો ઉગ્ર નિયમ ધારણ કરી નિરંતર તે પ્રતિમાની ચંદનવડે અર્ચા કરી સેવા-ભકિત કરવા લાગ્યો

આ પ્રમાણે અનન્ય ભકિતયો નિશ્ચળ અભિગ્રહયુક્ત પ્રભુના દર્શન અને સેવા કરતા કેટલાએક દિવસો વ્યતિત થયા તેવામા એક દિવસે આકાશ સર્વત્ર કૃષ્ણ મેઘયુક્ત થઇ, દિશાઓ પણ ઘમઘોર થઇ રહી હતી, વિદ્યુતના ઝ ડાકાથી નભમંડળ ઘોર ગર્જનાથી ગાજતુ હતુ અને જળવૃષ્ટિ મુશળધારથી પડતી હતી સર્વત્ર ભૂમંડળપર જળ સિવાય કંઇ પણ દ્રષ્ટિગોચર ન થતા સમુદ્રવત્ ભાસ થતો હતો તેવા સમયમા દેવપાળ ભગવંતની સેવા કરવા જઇ શક્યો નહીં, તેથી ભોજન રહિત દિવસો નિર્ગમન કરવા લાગ્યો આ રીતે સાત અહોરાત્ર પર્યંત મેઘવૃષ્ટિ થઇ, તેથી ભગવંતના દર્શન કર્યા વિના તેણે સાત ઉપવાસ કર્યા આઠમે દિવસે વૃષ્ટિ બંધ થઈ એટલે દેવપાળ ઉછળતા હર્ષયુક્ત થઈ ભગવન્તની અર્ચા માટે ગયો ત્યા જઇ અત્યન્ત ભકિતપૂર્વક સેવા કરી આ રીતે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો

'હે પ્રભુ ' હે ત્રિજગન્નાથ ! હે કરૂણાસમુદ્ર ! મારો અપરાધ ક્ષમા કરશો, કેમકે સાત દિવસ સુધી મંદભાગી એવા મે આપની સેવાભક્તિ ન કરી હે ત્રૈલોકયતારણ ! જેમ અરણ્યમા માલતીનુ પુષ્પ નકામુ છે, તેમ મારા તે સાત દિવસો આપની સેવાભકિત વિના વ્યર્થ ગયા છે હે ત્રૈલોકયવત્સલ! આજે આપના પુન્યપવિત્ર દર્શન પામી હુ કૃતાર્થ થયો છુ હે વિશ્વેશ !

વધારે શુ કહુ ? આપના દર્શન વિના મને ભક્તપાનની જરા પણ રૂચિ થતી નથી, તેમજ કોઇ સ્થળે આનદ પ્રાપ્ત થતો નથી. તો હે કરૂણાનિધિ ! હુ આપની પાસે એટલુ માગુ છુ કે ક્લિષ્ટ કર્મોનો નાશ કરનાર આપના દર્શનનો મને નિરતર લાભ થાઓ '

આ પ્રમાણેની દેવપાળની અનન્ય ભકિત જોઇ યુગાદિપ્રભુની શાસન દેવી ચક્રેશ્વરી પ્રત્યક્ષ થઇ હર્ષ પામીને કહેવા લાગી–' હે દેવપાળ ' હુ ભગવન્તની શાસનદેવી ચક્રેશ્વરી છુ, તારી ભકિતથી તારા ઉપર પ્રસન્ન થઇ છુ, માટે તુ ઇચ્છિત વર માગ આ લોકનાં કોઇ પણ સુખ માગી લે, તે આપનાને હુ સમર્થ છુ '

દેવપાલ કહે 'હે દેવી ! ત્રૈલોકયના સ્વામી ઉપર મારી અનુપમ અને અખડ ભકિત થાઓ, તે સિવાયની વસ્તુપર મારી સ્પૃહા નથી '

દેવી–' હે પુન્યશાળી ! તે તો છેજ, પણ તે સિવાય કાંઇક વર માગ દેવનુ દર્શન નિષ્ફળ નજ હોય '

દેવપાલ–' શાસન પ્રભાવિકા ! ભગવન્તની ભકિત આગળ ત્રૈલોકયનુ સામ્રાજ્ય પણ શુ વિસાતમાં છે ? એવો કોણ મૂર્ખશિરોમણિ હોય કે હસ્તીને વેચી રાસભ ખરીદે હે દેવી ! ભગવન્તની અનન્ય ભકિત સિવાય કોઈ પણ પદાર્થની મારે સ્પૃહા નથી.'

દેવી–' મહાભાગ ! તારી આવી નિસ્પૃહતાથી અત્યન્ત પ્રસન્ન થઇ વરદાન આપુ છુ કે, તુ થોડા દિવસમા લક્ષ્મીથી પૂર્ણ એવા આજ નગરના મોટા રાજ્યનો સ્વામી થઈશ ' આ પ્રમાણે વરદાન આપી દેવી અન્તર્ધાન થઈ ગઈ

ત્યારપછી દેવપાલ બાનપૂર્વક ઉલ્લસિત હૃદયથી ભગવન્તની ભકિત સ્તવના કરી ભગવન્તનુજ ધ્યાન કરતો થકો ઘરે આવ્યો શેઠે બહુમાનપૂર્વક પરમાન્ન (ક્ષીર) થી તેને પારણુ કરાવ્યુ તે સમયે નગર બહાર ઉદ્યાનમા દમસાર મુનિ નિર્મળ શુકલધ્યાનના પ્રભાવથી ઘાતીકર્મનો ક્ષય કરી લોકાલોકને એકજ સમયે પ્રકાશ કરનાર એવુ નિર્મળ કેવલજ્ઞાન

પામ્યા તેમનો દેવોએ કેવળજ્ઞાનનો મહોત્સવ કર્યો જેમ મન્દરાચલ ઉપર સૂર્ય શોભે તેમ સુવર્ણકમળપર આરૂઢ થઇ કેવળીભગવન્ત શોભવા લાગ્યા નગરમા પુરજનોને ખબર પડતા સર્વે ભગવન્તને વાદવા ચાલ્યા સિહરથ રાજા પણ પરિવાર સહિત અને પોતાની ઋદ્ધિ સહિત કેવળીભગવતની પર્ષદામા આવી પાચ અભિગમ સાચવી વદના અને સ્તુતિ કરી પોતાને ઉચિત સ્થાને બેઠા તે સમયે ઢમસાર કેવળીભગવન્ત સસારરૂપ તાપથી સતપ્ત થયેલા ભવ્ય જનોને અમૃતની વૃષ્ટિ સમાન ધર્મદેશના આપવા લાગ્યા

" હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! આ સસાર દુ ખમય, દુ ખનો ભડાર અને અસાર છે પ્રાણીઓના દેહ જળના પરપોટાની પેઠે ક્ષણમાત્રમા ઉત્પન્ન થઇ થઇને વિલય પામે છે જેઓ અતિશય શ્રમથી અનેક પ્રકારની સપદાઓ મેળવી બીજાની ઉપર આજ્ઞા વર્તાવે છે, તેઓ પણ જ્યારે નિર્દય યમરાજાનો ભોગ બને છે ત્યારે પૂર્ણ પશ્ચાત્તાપ કરતા હસ્ત પસારી મરણને શરણ થાય છે તે વખતે મહાન્ શ્રમથી મેળવેલી સપદાનો કોઇ અન્યજ ભોકતા થાય છે, અને તે મેળવતા કરેલા કિલષ્ટ કર્મનો ભોગવનારો તો પોતે જ બને છે વળી સસારના સર્વે સગા સબધીઓનો સ્નેહ પણ કેવળ જૂઠો, પ્રપચમય અને સ્વાર્થીજ છે જો માતાનો સ્નેહ સત્ય છે એમ માનીએ તો તે પણ અસત્ય છે, કેમકે જુઓ ચુલણી રાણીએ પોતાના પુત્ર બ્રહ્મદત્તને પોતાના સુખમા કટકરૂપ ધારી તેને મારવા શુ શુ નથી કર્યું ? જો પિતાનો સ્નેહ સત્ય છે એમ માનીએ તો તે પણ પ્રપચમાત્રજ છે, કેમકે રાજ્યલક્ષ્મીનો લોભી કનકકેતુ પોતાના સર્વ પુત્રોના અગોપાગનુ છેદન કરી રાજ્યને અયોગ્ય કરી નાખતો હતો જો પુત્રનો સ્નેહ સત્ય છે એમ માનવામા આવે તો તે પણ ભ્રમમાત્ર જ છે, કેમકે કોણિકે પોતાના પિતા શ્રેણિકને કાષ્ટપજરમા પૂરી શુ શુ વ્યથા નથી કરી ? આ રીતે સસારના સર્વ સગા અને સ્વજનોનો સ્નેહ ઉપાધિરૂપ અને દુ ખનુ કારણ જાણી હે ભવ્ય જનો ! તમે ધર્મને વિષે ચિત્ત સ્થિર કરો દશ દૃષ્ટાન્તે દુર્લભ એવો મનુષ્ય જન્મ, આર્યક્ષેત્ર, ઉત્તમ કુળ, દીર્ઘ આયુ અને જિનભાષિત ધર્મ પામી નરભવાયુ પ્રમાદથી કેમ વ્યર્થ ગુમાવો છો ? પ્રાણીઓનુ અર્ધ આયુ નિદ્રામા જાય છે, તેમાથીએ અર્ધ બાળ અને વૃદ્ધાવસ્થામા જાય છે, છેવટે રહેલુ આયુ જાગ્રતસ્થામા પૂર્ણ

થાય છે આ રીતે મહાન્ પુન્યયોગથી પ્રાપ્ત થયેલું મનુષ્યાયુ પ્રાણીઓ મોહવશ થઇ અફલ ગુમાવે છે પછી મૃત્યુ પામી જ્યારે નરકના દુઃસહ દુ ખોની વેદના સહન કરવી પડે છે ત્યારે અત્યન્ત પશ્ચાત્તાપ કરી રૂદન કરે છે ને આખરે અનન્ત સંસારચક્રમા ભ્રમણ કરે છે માટે હે ભવ્ય જનો ! સંસારનું આવું સ્વરૂપ જાણી તમે મોક્ષલક્ષ્મીને આપનાર એવા ધર્મને વિષે ચિત્ત જોડો "

કેવળી ભગવન્તની આ પ્રમાણે દેશના સાભળી સિંહરથ નૃપતિ બોધ પામી પૂછવા લાગ્યો–' હે ભગવન્ ! હવે મારૂ આયુષ્ય કેટલું અવશેષ છે ? '

કેવળી—' નૃપતિ ! હવે તારૂં આયુષ્ય માત્ર ત્રણ અહોરાત્રિનું જ બાકી છે '

કેવળીભગવન્તનું આવું વચન સાભળી નૃપતિ ચમકયો, અને હૃદયમા અત્યન્ત ખિન્ન થઇ પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો. ' અરેરે ! મે રાજલક્ષ્મી અને ઐશ્વર્યમાં ઉન્મત્ત થઇ, પંચેન્દ્રિયના વિષય અને કષાયમાં રક્ત થઇ જરાપણ સુકૃત ન કર્યું, દુષ્કર તપસ્યા પણ ન આચરી, અને સર્વ આયુ એળે ગુમાવ્યુ હવે શુ થાય ? આગ લાગ્યા પછી કુવો ખોદવો એ શુ કામમા આવે ? ' આ રીતે રાજા પશ્ચાત્તાપ કરતો હતો, ત્યારે કેવલીભગવન્ત બોલ્યા– ' હે નરેશ ! ખાલી પશ્ચાત્તાપ કરે શુ વળવાનુ છે ? હજી ત્રણ દિવસ છે તે પણ ઘણા છે કરોડ વર્ષ પર્યંત તપસ્યા કરી જે પુન્ય ઉપાર્જન થાય છે, તેટલુ પુન્ય એક અન્તર્મુહૂર્તમા પંચમહાવ્રતધારી મુનિને થાય છે, તો હાલ દેશથી સમ્યક્ત્વયુક્ત શ્રાવકના દ્વાદશવ્રત અંગીકાર કરો સમકિતયુક્ત કરેલુ થોડુ પણ તપ આઠ કર્મની નિર્જરા કરનાર થાય છે '

આ પ્રમાણે કેવળીભગવન્તની વાણી શ્રવણ કરી સંવેગપૂર્ણ હૃદયથી દ્વાદશવ્રત અંગીકાર કરી નૃપતિ રાજમહેલમા આવી વિચારવા લાગ્યો કે ' હવે આયુષ્ય અલ્પ હોવાથી આ રાજ્યધુરા તેમજ પુત્રી મનોરમા કોને અર્પણ કરૂં ? ' આવા વિચારમા બેઠો છે, તેવામા રાજ્યાધિષ્ઠાયિકા દેવી પ્રત્યક્ષ થઇ આકાશમા રહી કહેવા લાગી કે ' હે રાજન્ ! પંચદિવ્ય પ્રગટ કરીને તે પંચદિવ્ય જેને પુષ્પમાળા પહેરાવે તેને તારી રાજ્યસંપત્તિ અને પુત્રી મનોરમા અર્પણ કરીને તારૂં આત્મહિત સાધી લે ' આટલુ કહી દેવી

અતર્ધાન થઇ ગઈ પછી રાજા અને મત્રી વિગેરે રાજમ ડળે મળી પચદિવ્ય પ્રગટ કરી નગરમા ફેરવ્યા તેમા જિનપૂજાના પ્રભાવથી દેવપાલના મસ્તક ઉપર પચદિવ્યે પૂષ્પમાળા આરોપણ કરી રાજાએ મહોત્સવપૂર્વક મનોરમાને દેવપાલ સાથે પરણાવી, સર્વ રાજ્ય તેને અર્પણ કર્યું અને પોતે કેવળી પાસે મહોત્સવપૂર્વક ચારિત્ર અગીકાર કર્યું બે દિવસ સુધી નિરતિચાર સયમ પાળી પહેલા સૌધર્મ દેવલોકમા તે દેવપણે ઉત્પન્ન થયો.

'અહો ! બે દિવસ માત્ર ચારિત્ર પાળવાથી સિહરથ રાજા અનુપમ એવા દેવ સબધી સુખનો ભોક્તા થયો તો જો દીર્ઘ કાળ પર્યંત સમ્યક્ પ્રકારે નિરતિચાર ચારિત્ર પાળ્યુ હોય તો શુ પ્રાપ્ત ન થાય ? જો એક દિવસ પણ મોહ રહિત, સમભાવપૂર્વક નિરતિચાર ચારિત્ર પાળ્યુ હોય તો કદાચ મોક્ષ ન થાય, પરન્તુ દેવલોકના સુખ તો અવશ્ય પામે જ જે માટે કહ્યુ છે કે—

प्रतिहन्तिक्षणार्द्धेन, साम्यमालम्ब्य कर्म तत् ॥
यन्न हन्यान्नरस्तीव्रतपसा जन्मकोटिभिः ॥ १ ॥

અર્થ:—' જે કર્મને કરોડો જન્મપર્યંત કરેલા તપથી પુરૂષ મટાડી શકતો નથી, તે કર્મને માત્ર મનના સામ્યનુ આલબન કરીને અર્ધા ક્ષણની અદર મટાડે છે '

હવે દેવપાલ રાજા થયો, પરતુ અમાત્ય વિગેરે કોઈ પણ તેની આજ્ઞા માનતા નહોતા આથી દેવપાલ વિચારવા લાગ્યો કે ' જો મત્રી વિગેરે નવા સ્થાપન કરૂ છુ, તો વિના કારણે તેઓ શત્રુ થશે !! હવે કરવુ કેમ ? માટા પૂર્વના શેઠને બોલાવી તેમની સલાહ પ્રમાણે કરૂ ' આવો વિચાર કરી પ્રતિહારને મોકલી શેઠને તેડાવ્યા તે પણ અભિમાનવશાત આવ્યા નહિ ત્યારે દેવપાલ નરેદ ચિન્તાતુર થઇ સરિતાના તટ ઉપર જ્યા યુગાદિદેવની પર્ણકુટી હતી ત્યા જઇ પરમાત્માના ધ્યાનપૂર્વક દર્શન કરી આ રીતે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો— હે પ્રભુ ! હે જગન્નાથ ! હે કૃપારસના સિન્ધુ ! આપ જયવન્તા વર્તો હે દીનેશ ! આપે મને રાજ્ય આપ્યુ, પરન્તુ જેમ ઘૃત વિનાનુ ભોજન નકામુ છે, તેમ ઐશ્વર્ય અને પ્રતાપ વિનાનુ રાજ્ય ભોગવવુ તે પણ નકામુ જ છે, માટે હે પ્રભો ! જો રાજ્ય આપ્યુ, તો તે સાથે એ દિશામા

મારી કીર્તિ અને પ્રતાપ વ્યાપે અને સર્વ કોઇ મારી આજ્ઞાનુસાર વર્તે એમ કરો નહિ તો જેમ હોળીનો રાજા કેવળ હાસ્યને માટે જ છે, તેમ હુ પણ પ્રતાપવિનાનો તેવો જ ગણાઇશ '

આ પ્રમાણે દેવપાલની સ્તુતિ શ્રવણ કરી ચક્કેશ્વરી દેવી પ્રત્યક્ષ થઇ કહેવા લાગી—' હે વત્સ ! તુ જરાપણ હૃદયમા ખેદ ન ધર હુ કહુ તે પ્રમાણે કર, જેથી સર્વ જનો તારી આજ્ઞાને તાબે વર્તે. એક મૃત્તિકાનો મોટો હસ્તી બનાવી તેપર તુ સ્વારી કરજે, એટલે દેવપ્રભાવથી તે હસ્તી સજીવન થઇ સર્વત્ર ફરશે આવુ જોઇ સર્વ જનો તારી આજ્ઞા માન્ય કરી, અભિમાન તજીને નમસ્કાર કરશે, પરન્તુ રાજ્યલક્ષ્મીથી ઉન્મત્ત થઇ કામધેનુ સમાન ઇચ્છિત ફળ આપનાર ભગવન્તની સેવા તજીશ નહિ ' આ પ્રમાણે કહી દેવી અદ્રશ્ય થઇ ગઈ

દેવપાલ નૃપતિએ ભગવન્તની હર્ષપૂર્વક પુન સ્તુતિ કરી રાજ્યમહેલમા આવી કુભકારને બોલાવી સુદર આકારવાળો ઐરાવત હસ્તી સમાન માટીનો હસ્તી તૈયાર કરાવ્યો તેની ઉપર અબાડી માંડી જેવો રાજા આરૂઢ થયો કે તરત જ દેવપ્રભાવથી તે મૃત્તિકાનો હસ્તી મેઘસમાન ગર્જના કરતો પૂરબહાર ભગવન્તના દર્શન માટે ચાલ્યો આવો વિસ્મયકારી દેખાવ જોઇ સર્વ કોઇ આશ્ચર્ય પામી મનમાં મૂઝવા લાગ્યા 'ખરેખર આને કોઈ દેવજ સહાય છે, કોઇ સામાન્યજનનુ આ કાર્ય નથી જેને દેવ સહાય છે તે ઇચ્છિત કાર્ય કરી શકે છે તે જો તુષ્ટમાન થાય તો મહાન સપત્તિવાળા કરે અને રૂષ્ટમાન થાય તો સર્વ લક્ષ્મી લુટી લઇ હાથપગમા બેડીઓ નાખી કારાગૃહમા પૂરે, માટે આપણે આપણા અભ્યુદયાર્થે તેના આજ્ઞા માન્ય કરી તેને પ્રસન્ન રાખવો જોઇએ ' આ પ્રમાણે વિચારી સર્વ સામન્તો અને પૂરજનો દેવપાલ રાજાની પાસે આવી બે હાથ જોડી પ્રણામ કરી કહેવા લાગ્યા—' હે કૃપાનાથ ! હે પૃથ્વીપતિ ! અમારો અપરાધ સર્વ ક્ષમા કરશો અમો અજ્ઞાનીઓએ આપનો પ્રતાપ જાણ્યા વિના આપની અવજ્ઞા કરી તે ખરેખર અમારી મુર્ખતાજ છે હે કૃપાળુ ' વિશેષ શુ કહીએ ? આપ તો સમુદ્ર સમાન ગભીર છો, તેથી અમો અજ્ઞાની ઉપર પ્રસન્ન થઇ અમારા અપરાધ ક્ષમા કરશો, અમે સર્વ આપની આજ્ઞા મુજબ વર્તવા તૈયાર છીએ હુકમ હોય તે ફર-

આ પ્રમાણે કેવળીભગવન્તની દેશના શ્રવણ કરીને દેવપાળ શ્રાદ્ધ વ્રત અંગીકાર કરી પોતાને આવાસે આવ્યો ત્યારપછી ઘણા ઉત્સાહપૂર્વક એક અતિશય મનોહર, દેવભુવનથી પણ અધિક શોભાયમાન, જેનો ધ્વજાદંડ અને કલશ ઘણાજ ઉર્ધ્વભાગમાં રહી શોભી રહ્યા છે એવું જિનમંદિર તેણે તૈયાર કરાવ્યું તેમાં સુરધેનુ અને કલ્પતરૂ કરતાં પણ અધિક સૌખ્યદાતા એવા સુવર્ણમય જિનબિંબની સ્થાપના કરી અતિ મહોત્સવપૂર્વક કેવળીએ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી બીજા પણ અનેક સ્થળે કૈલાસ સમાન દેદીપ્યમાન ચૈત્યો કરાવી પુષ્કળ દ્રવ્યનો વ્યય કરી, મન વચન અને કાયાથી વિધિયુકત પ્રથમ પદનું આરાધન નિર્મળ ભાવથી તે કરવા લાગ્યો રત્ન અને માણિકયના બહુ મૂલ્યવાળા આભરણો કરાવી, વિવિધ ભક્તિથી સ્નાત્રોત્સવ કરી પોતાનો જન્મ તે સફળ કરવા લાગ્યો વળી સ્વધર્મી જનોની બહુમાનપૂર્વક ભક્તિ કરી, અનેક તીર્થની યાત્રાઓ કરી, ગુણવંત સાધુમુનિરાજોને એષણીય ભક્ત પાનનું દાન કરતો, જિનદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરતો, નિરંતર જિનાજ્ઞાનું પાલન કરવા લાગ્યો રાજકાર્ય છોડી અત્યન્ત ભક્તિપૂર્વક પ્રથમ સ્થાનકનું આરાધન કરતા ઉત્કૃષ્ટ પુન્યોપાર્જન કરવાવડે ત્રૈલોકયવંદ્ય એવા તીર્થંકર નામકર્મનો તેણે બંધ કર્યો

એક દિવસે નૃપતિ દેવપાલ અને રાણી મનોરમા નગર બહાર ક્રીડા કરતા ચાલ્યા જતા હતા, તેવામા મનોરમાએ દૂરથી એક પુરૂષને મસ્તકપર કાષ્ટનો ભારો લઇને આવતો જોયો તેને જોતાજ રાણી એકદમ મૂર્છા ખાઇ પૃથ્વીપર પડી તત્કાળ રાજાએ સમયસૂચકના વાપરી શીતોપચારથી સાવધ કરી પૂછ્યું—' રાણી ! આમ અચાનક તમને શું થયું !'

રાણી—" નાથ ! પેલા કઠીઆરાને જોઈ અને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું, તેથી હું મૂર્છા પામી, સ્વામી ! ક્રૂર કર્મની લીલારૂપ મ્હારો અને તેનો પૂર્વ ભવ આપ શ્રવણ કરો પૂર્વભવમા તે અને હું સ્ત્રી પુરૂષ હતા, અમારી સ્થિતિ અત્યન્ત કરૂણાજનક અને દરિદ્ર હતી, તેથી અમો અરણ્યમાંથી કાષ્ટ લાવી તેને વેચી અમારો નિર્વાહ કરતા એકદા અરણ્યમા કાષ્ટ લેવા માટે અમો બન્ને જતા હતા તેવામા ગિરિનદીના તટે કલ્યાણકારી એવા જિનબિંબને મે જોયું ત્યાં જઈ પવિત્ર જળથી સ્નાન કરાવી, હસ્તમા પુષ્પ ધરી અત્યન્ત હર્ષપૂર્વક ભાવથી પ્રભુની ભક્તિ કરીને મે પાપકર્મનો નાશ કર્યો

ત્યારપછી મે મારા પતિને કહ્યુ—' નાથ ! અનેક ભવનાં ક્લિષ્ટ કર્મોનો ધ્વંસ કરવાના હેતુરૂપ ત્રિલોકના અધિપતિ એવા જિનેશ્વરની આ પ્રતિમા છે, તેમને ભાવથી પ્રણામ કરી માનવજન્મ સફળ કરી પુન્યફળ ઉપાર્જન કરો, અને પાપ કર્મમળ દૂર કરો ' આ પ્રમાણેનુ મારૂ હિતકારી વચન તે અભવ્યના કર્ણગોચર થતાં તે ક્રોધાગ્નિથી પ્રજ્વલિત થયો થકો ત્રિલોકના નાથના બિંબની નિર્ભર્ત્સના કરતો પાપકર્મના ભયરહિત કહેવા લાગ્યો—'અરે ! અભાગિણી ! તુ જ એ પાષાણના પુતળાને નમી તારૂ કલ્યાણ કર ' આ પ્રમાણે વજ્રના પ્રહાર સમાન વાકય કહી તે ચાલતો થયો વિના-મૂલ્યે પ્રાપ્ત થાય એવા જિનેશ્વરના ધર્મને વિષે જો પૂર્વપુન્યનો ઉદય હોય તોજ શ્રદ્ધા થાય છે ત્યારપછી અનુક્રમે હુ મૃત્યુ પામી પૂર્વ સુકૃતોદયથી આપ મહાન્ ઐશ્વર્યવાન નૃપતિની પત્ની થઇ છુ, અને તે બિચારો પુન પણ એવી જ દરિદ્રતામા જન્મ પામી કાષ્ટ લાવી ઉદરનિર્વાહ કરે છે ખરે ! કરેલા કર્મનુ ફળ ભોગવ્યા વિના કદાપિ પણ છુટકો થતો નથી "

આ પ્રમાણે રાણીના મુખથી વાત શ્રવણ કરી વિસ્મય પામી પેલા કઠીઆરાને બોલાવી તેનો પૂર્વભવ કહી સભળાવ્યો, અને કહ્યુ કે ' ભાઈ ! તે પૂર્વ ભવમા સુપાત્રે દાન પણ નથી દીધુ, જિનેશ્વરની ભકિત ભાવ-પૂર્વક નથી કરી, તેથી આ જન્મમા પણ તુ દુ ખી અને દરિદ્રી થયો છે હવે જો સુખની ઈચ્છા કરતો હોય તો શ્રી જિનેશ્વરની ભકિત કર અને તેમના પ્રરૂપેલા ધર્મનુ આરાધન કર કે જેથી ઈહલોક અને પરલોકનાં ઉત્તમ સુખ તને પ્રાપ્ત થાય ' પરતુ અભવ્યને કદાપિ પણ ધર્મની શ્રદ્ધા નજ થાય નૃપતિએ ઘણુએ કહ્યું, પરતુ પાષાણ જેવા હૃદયવાળા તે કઠીઆરાને નૃપતિનાં વચન પર જરાએ શ્રદ્ધા ન થઇ, તેથી રાજાએ તેને ધર્મરત્નને અયોગ્ય જાણી રજા આપી, પોતે સવેગપૂર્ણ હૃદયથી રાણી સહિત રાજ્યભુવનમાં આવ્યો

આ પ્રમાણે કેટલાએક દિવસો નિર્ગમન થતા મનોરમા રાણીથી દેવસેન નામે પરાક્રમી પુત્ર પ્રાપ્ત થયો તે યૌવન પામ્યો એટલે તેને સુદર રાજકન્યા સાથે પાણિગ્રહણ કરાવ્યુ ત્યારપછી રાજ્યનો ભાર પુત્રને શિરે સ્થાપન કરી, રાજા અને રાણીએ વૈરાગ્યપૂર્ણ હૃદયથી ચદ્રપ્રભ ગુરૂની પાસે ઉલ્લાસ-પૂર્વક ચારિત્ર અગીકાર કર્યું તે રાજર્ષિ નિરતિચારપણે સયમ આરાધન કરતાં, દુષ્કર તપશ્ચર્યા કરતા, અગિયાર અગ અને નવપૂર્વનુ અધ્યયન કરી

નિરંતર સ્વાધ્યાય કરતા થકા કર્મરજને દૂર કરવા લાગ્યા સંયમારાધન કરતાં છતા પણ નિરંતર ભાવયુક્ત અરિહંત પદની ભક્તિ કરતા હતા એ રીતે ત્રિભુવનમા રહેલાં સર્વ શાશ્વતા અશાશ્વતા જિનબિંબને ભાવપૂર્વક વંદન કરી, તેમના ગુણોનું કીર્તન કરી તેઓ કર્મમળ દૂર કરવા લાગ્યા વળી જ્યા જ્યા શ્રી જિનેશ્વરના કલ્યાણક થયા હોય ત્યા ત્યાં યાત્રા કરતાં થકાં હર્ષપૂર્વક પ્રથમ પદનુ આરાધન કરી અંત સમયે અનશન કરી પ્રાણત કલ્પમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા મનોરમા પણ નિરતિચાર સંયમ પાળી દુષ્કર તપશ્ચર્યા કરતા સ્ત્રીવેદનો ઉચ્છેદ કરી તેજ કલ્પમા દેવપણે ઉત્પન્ન થઇ અને તેમની સાથે મિત્રપણે રહેવા લાગી નૃપતિનો જીવ ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા તીર્થંકર પદવી પ્રાપ્ત કરશે રાણીનો જીવ પણ ત્યાથી ચ્યવી તેજ તીર્થંકરના ગણધર થઈ અનંત અવ્યાબાધ શિવસુખને પામશે

બીજા પદના આરાધન ઉપર હસ્તિપાલ રાજાની કથા.

આ ભરતક્ષેત્રમા સાક્ષાત્ ઇન્દ્રપુરી સમાન અને જાણે લક્ષ્મીનું ધામજ હોય એવું સાકેતપુરપાટણ નામે નગર હતુ ત્યા ઇન્દ્ર સમાન તેજવાળો, જેની ઐશ્વર્યતાનો પાર નથી એવો, તેમજ સૂર્યના કિરણોની પેઠે જેનો સુયશ દશે દિશામા વિસ્તાર પામ્યો છે એવો હસ્તિપાલ નામે રાજા નિષ્કંટકપણે ન્યાયયુક્ત પ્રજાનુ પાલન કરતો સતો રાજ્ય કરતો હતો તેને બુદ્ધિનો ભંડાર ચૈત્ર નામે મંત્રી હતો તે મંત્રી એકદા રાજ્યકાર્ય નિમિત્તે રાજાની આજ્ઞાથી ચંપાપુરી નામની નગરીમા ભીમ રાજા પાસે ગયો ત્યા નગરીની શોભા જોતો વીતરાગ પરમાત્મા શ્રી વાસુપૂજ્ય જિનેશ્વરના મંદિરે આવ્યો ભગવંતની સ્તુતિ વંદના કરી હૃદયમા ઉલ્લાસ પામી બહાર આવ્યો ત્યા મનોહર કામદેવ સમાન રૂપવાળા, સાક્ષાત્ ધર્મની મૂર્તિ, જેના દર્શનથી હૃદય ઉલ્લાસ પામે એવા ધર્મઘોષ મુનિને શ્રમણોના સમૂહ સહિત દેખી હૃદયમા હર્ષ પામી વિનયયુક્ત પ્રણામ કરી તેમની આગળ બેઠો ગુરૂએ જ્ઞાનોપયોગથી તેની યોગ્યતા જાણી સંસારનો નાશ કરનારી અમૃતમય દેશના આપવા માડી—

"હે ભવ્ય જન ! આ સંસારરૂપ અટવીમા ભ્રમણ કરતા શ્રાન્ત થયેલા પ્રાણીઓને સુધારસના સરોવર તુલ્ય ધર્મ પૂર્ણ પુન્યથી જ પ્રાપ્ત થાય છે સર્વ જીવની દયા પાળવી એ ઉત્કૃષ્ટ ધર્મ કહ્યો છે પ્રાણીઓને પોતાના પ્રાણ

સિવાય અન્ય કોઈ અધિક પ્રિય નથી જેણે એક જીવની રક્ષા કરી તેણે ત્રિભુવનની રક્ષા કરી, અને જેણે એક જીવ હણ્યો તેણે ત્રિભુવન હણ્યુ એમ સમજવુ જીવના ચૌદ પ્રકાર છે તે આ પ્રકારે --સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય, બાદર એકેદ્રિય, બેઇદ્રિય, તેઇદ્રિય, ચૌરિદ્રય, સજ્ઞી પચેદ્રિય અને અસજ્ઞી પચેદ્રિય એ સાત પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા મળી જીવના ચૌદ સ્થાનક થાય છે એમ શ્રી જિનેશ્વરે કહ્યુ છે એ સર્વની ધર્માત્મા પુરૂષ રક્ષા કરે છે પોતાના અને પરના આત્મામાં જરા પણ તફાવત માનતા નથી 'આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ' એ રીતે સર્વને પોતાના આત્માની સમાનજ લેખે છે અન્ય શાસ્ત્રોમા પણ કહ્યુ છે કે —

यत्र जीव शिवस्तत्र, न भेदः शिवजीवयोः ॥
न हिंस्यात्सर्वभूतानि, शिवभक्तिसमुत्सुक ॥ १ ॥

અર્થઃ—' જ્યા જીવ છે ત્યા શિવ છે, શિવ અને જીવમા ભેદ નથી તે માટે શિવની ભકિત માટે ઉત્સુક થયેલાએ સર્વ જીવોની હિ સા કરવી નહિ '

એ રીતે જીવોપર દયા પાળવાથી આત્મા નિર્મળ થાય છે, અને અનુક્રમે તે આત્મા જન્મ, જરા વિગેરેના કલેશથી મુકત થઈ અન ત જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર અને વીર્યને ધારણ કરનાર, શુદ્ધ ચિદાન દમય, સર્વદા કર્મ રહિત થઈ લોકના અગ્રે રહેલા સિદ્ધક્ષેત્રમાં જ્યા સર્વ સિદ્ધભગવ તો રહેલા છે એવા સ્થાનકને પ્રાપ્ત થાય છે તે સિદ્ધના જીવોનુ સુખ કોટી જીભ્હાઓથી પણ વર્ણન થઇ શકે તેમ નથી સુર અસુર અને મનુષ્ય સ બ ધી જે જે ઉત્તમ પ્રકારના સુખો છે, તે સર્વને એકઠા કરીએ તોપણ તે સુખની તુલના થઇ શકે નહિ, અર્થાત્ તે સર્વ સુખો કરતા મોક્ષનુ સુખ અન તાન તગુણુ અધિક છે જેણે અમૃત રસનો આસ્વાદ લીધો છે તેને અન્ય રસ કેમ પ્રિય લાગે ? અર્થાત્ નજ લાગે, તેમ જેણે મોક્ષનુ અતીંદ્રિય સુખ જાણ્યુ છે તેને અન્ય દેવ મનુષ્ય સ બ ધી પૌદ્ગળિક સુખોની સ્પૃહા કેવી રીતે થાય ? સર્વ સિદ્ધાત્માઓ અમૂર્ત હોવાથી પરસ્પર કાઇ પણ બાધા રહિતપણે મોક્ષસ્થાનમા રહે છે સિદ્ધના જીવોની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના ત્રણસે તેત્રીશ ધનુષ્યથી કઇક અધિક છે મધ્યમ અવગાહના ત્રણ હાથમા કાઇક ઉણી છે અને જઘન્ય અવગાહના એક હાથ ને અષ્ટાગુળ પ્રમાણ છે

જેમ અમૃતના એક બિ દુમાત્રથી તીવ્ર વિષનો વ્યાધિ નાશ પામે છે,

તેમ સિદ્ધભગવન્તના ધ્યાનથી જીવોના દુષ્કૃત્યોની પરંપરાનો નાશ થાય છે, અને ત્રણે જગતને પૂજ્ય એવા ઉત્કૃષ્ટ પદની લક્ષ્મી તત્કાળ પામે છે "

ઇત્યાદિ ગુરૂની દેશના શ્રવણ કરીને મંત્રીશ્વર બોલ્યો–' હે પ્રભો ! સિદ્ધની ભક્તિવડે સંસારનો નાશ કરનાર એવા શ્રાવકનાં વ્રત મને આપો ' ગુરૂએ યોગ્ય જાણી તેને વ્રત ઉચ્ચરાવ્યા તે ઉચ્ચરી લઈ ગુરૂને વંદના કરી મંત્રીશ્વર રાજ્ય સંબંધી કાર્ય પૂર્ણ કરી પોતાના નગરમા આવ્યો રાજાને પ્રણામ કરી યોગ્ય સ્થાનકે બેઠો, એટલે નૃપતિએ પૂછ્યુ ' હે મંત્રી ! તમોએ ચંપાપુરીમા જે કાંઈ અચરિજ જોયુ હોય તે કહો '

ત્યારે મંત્રીએ કહ્યુ–" હે નૃપતિ ! તે નગરીમાં પુરજનોના મંદિરો દેવભુવન સમાન અતિશય મનોહર, જોતાં દ્રષ્ટિ તૃપ્તિ પામે નહિ એવા છે સ્થળે સ્થળે દાતા અને ભોક્તાઓના નિવાસ છે વળી તે નગરીની મધ્યમા ત્રણ જગતને આલ્હાદ ઉપજાવે એવો, અદ્ભુત શોભાયમાન શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીનો ત્રૈલોક્યસુંદર નામે પ્રાસાદ છે તે પ્રાસાદમા સર્વના નેત્રને મોહ ઉત્પન્ન કરે એવી દિવ્ય આભરણોથી વિભૂષિત વાસુપૂજ્યસ્વામીની મણિમય પ્રતિમા છે મે મારા પુન્યોદયથી તે જિનેશ્વરની પ્રતિમાના દર્શન કરી મારા નેત્ર સફળ કર્યા ભાવસહિત ભક્તિવડે નમસ્કાર કરી પાછો વળ્યો ત્યા શ્રી ધર્મઘોષ મુનિરાજ મળ્યા તેમના ચરણકમળને નમસ્કાર કરી હુ બેઠો ગુરૂએ ઉપકારમય દ્રષ્ટિથી સિદ્ધનુ સ્વરૂપ કહી બતાવ્યુ મે પણ તેજ પ્રમાણે અંગીકાર કર્યું ' આ પ્રમાણે મંત્રીના મુખથી વાત સાભળી રાજા હર્ષથી હૃદયમા વિચારવા લાગ્યો કે–' અહો ! તે પરમ ઉપકારી મુનિરાજ ક્યારે અહીં પધારે કે તેમના દર્શન કરી હુ મનના મનોરથ પૂર્ણ કરૂ ' એવામા ધર્મઘોષ મુનીશ્વર ઘણા સાધુઓના પરિવાર સહિત ઉપવનમા આવી સમવસર્યા રાજા તેમનુ આગમન જાણી અતિશય હર્ષવંત થઇ મંત્રી સહિત ગુરૂને વાદવા ચાલ્યો ત્યા જઇ વિધિસહિત ગુરૂને વંદના કરી યથોચિત સ્થાને બેઠો, એટલે ગુરુમહારાજ સિદ્ધસ્વરૂપ પ્રકાશવા લાગ્યા.

' હે ભવ્યજનો ! ધર્મના બે પ્રકાર છે એક શ્રમણ ધર્મ અને બીજો શ્રાવક ધર્મ તે ધર્મને સમ્યક્ત્વ સહિત આચરવાથી સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત થાય છે ' ઇત્યાદિ ગુરુમહારાજની દેશના સાભળી નૃપતિ બોલ્યો–' હે કરૂણાસમુદ્ર ! જે દ્રષ્ટિને અગોચર છે, જેની રૂપરેખા કે કાયા અગોચર છે એવા સિદ્ધ

પરમાત્માની સેવા ભક્તિ કેવા પ્રકારે કરવી ? તે આપ કૃપા કરી અમોને જણાવો ' ગુરૂમહારાજ બોલ્યા–' હે રાજન્ ! સિદ્ધિસ્થાનમાં રહેલા નિરંજન, નિરાકાર, નિઃકષાયી, જિતદેહ, શુદ્ધાત્મા, સિદ્ધસ્વરૂપનું લયલીનપણે ધ્યાન કરે અને તેમની મૂર્તિની દ્રવ્ય ભાવથી પૂજા કરે તે પ્રાણી અનુક્રમે ઘાતી કર્મનો ક્ષય કરી અનંતાનંત સુખવાળી ત્રિજગન્નાથની સંપદાને પ્રાપ્ત થાય છે ' આ પ્રમાણે સ્વરૂપ સાંભળી રાજા વિચારવા લાગ્યો 'અહો ! ધન્ય છે તે પુરૂષોને કે જે ભવભ્રમણ ટાળનાર જિનધર્મ આરાધે છે હું પણ તેજ ધર્મને અંગીકાર કરૂં ' આવું વિચારી ગુરૂપાસે સિદ્ધપદ આરાધવાનું વ્રત અંગીકાર કરી પોતાને ઘેર આવ્યો પછી નિરંતર બહુમાનપૂર્વક સ્થિર ચિત્તથી "નમો સિદ્ધાણં" એ પદથી સિદ્ધ પરમાત્માનું ધ્યાન કરતો મંત્રીસહિત સમેતશિખર, શત્રુંજય વિગેરે સિદ્ધના પવિત્ર સ્થાનકોની યાત્રા કરી પોતાના આત્માને નિર્મળ કરવા લાગ્યો અનુક્રમે નિર્મળ ધ્યાનથી સિદ્ધપદનું આરાધન કરતા મોક્ષસુખના નિધાનરૂપ તીર્થંકર નામકર્મ તેણે બાંધ્યું એ રીતે દીર્ઘકાળ પર્યંત રાજઋદ્ધિ અને સિદ્ધપદના આરાધનનું વ્રત પાળતાં થકા મંત્રી સહિત રાજાએ ગુરૂપાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું

પછી તે રાજર્ષિ અષ્ટ પ્રવચનમાતાનું સમ્યક્ પ્રકારે પાલન કરતા, અપ્રમત્તપણે દુષ્કર તપ અને ક્રિયા આચરતા કર્મક્લેશનો નાશ કરતા થકા અગ્યાર અંગનું અધ્યયન કરી ગુરૂમહારાજની આજ્ઞા લઇ સમેતશિખરે સિદ્ધમૂર્તિની યાત્રા માટે ચાલ્યા માર્ગમાં એવો અભિગ્રહ કર્યો કે 'જ્યાં સુધી સિદ્ધ પરમાત્માની મૂર્તિના દર્શન ન થાય ત્યાં સુધી આહાર ન લેવો ' આવો દ્રઢ અભિગ્રહ જાણી ઇન્દ્રમહારાજે તે મુનિરાજની સભામાં સ્તુતિ કરી તેમના વચનપર શ્રદ્ધા ન રાખનાર એક અગ્નિકુમાર દેવ તે મુનિની પરીક્ષા માટે ત્યાં આવી અનેક પ્રકારના ક્લિષ્ટ ઉપસર્ગ કરવા લાગ્યો અત્યંત તીવ્ર ક્ષુધા અને પિપાસાની વેદના એવી મૂકી કે સામાન્ય માણસ તો ક્ષણવારમાં પ્રાણ રહિત થઇ જાય આવા પ્રકારની વેદના બે માસ સુધી સહન કરતા કાયા અત્યંત ક્ષીણ થઇ ગઇ તોપણ સમતા રસના સિન્ધુ સમાન મુનિ જરાપણ ચળાયમાન થયા નહિ, તેમ તેમને જરાએ રોષ પણ થયો નહિ ત્યારે તે સુર પ્રગટ થઈ અત્યંત હર્ષવંત થઈ, વ્યથા સર્વ સંહરી લઇ મુનિરાજના ચરણ પ્રત્યે નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો ' હે મહાભાગ્ય ! હે કરૂણાસમુદ્ર ! સમતાના સિન્ધુ ! મારો

અપરાધ સર્વ ક્ષમા કરશો ઇન્દ્ર મહારાજે સભામા આપના અભિગ્રહની સ્તુતિ કરી તે ઉપર મને શ્રદ્ધા ન થવાથી મે આ આચરણ કર્યુ છે, તે આપ ક્ષમા કરશો' એમ કહી દેવ સ્વર્ગ પ્રત્યે ચાલ્યો ગયો રાજર્ષિ મુનિએ બે માસ સુધી ઉપસર્ગ સહન કરી સમેતશિખર ઉપર જઇ સર્વ સિદ્ધપ્રતિમાઓને વદના કરીને પછી પારણુ કર્યુ અનુક્રમે નિરતિચાર ચારિત્ર પાળી અતસમયે અણસણ કરી મત્રી તથા રાજર્ષિ બન્ને અચ્યુત કલ્પમા દેવ થયા ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહમા તીર્થકર પદવી પામી સિદ્ધિ પામશે, અને મત્રી પણ ત્યાંથી ચ્યવી તેજ તીર્થકરના ગણધર થઇ કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષ પામશે

આ પ્રમાણે પવિત્ર એવુ હસ્તિપાલ રાજાનુ ચરિત્ર સાભળી હે ભવ્ય જનો ! હર્ષપૂર્વક શ્રી સિદ્ધપદનુ આરાધન કરો

ત્રીજા પ્રવચનપદ ઉપર

જિનદત્તશેઠ તથા હરિપ્રભાની કથા

વસતઋતુમા અત્યત રમણીય ઉદ્યાનની જેવુ શોભતુ આ ભરત ક્ષેત્રમા વસતપુર નામે નગર હતુ તે નગરમા ધર્મીજનોમાં શ્રેષ્ઠ સમકિત ધારી એવો પુણ્યાત્મા જિનદાસ નામે વ્યવહારીઓ વસતો હતો તેને શીલ-ગુણથી વિભૂષિત પતિવ્રતા જિનદાસી નામે પ્રિયા હતી, અને અદ્ભુત રૂપથી શોભતો, વિનયી, વિવેકી અને યુવાન જિનદત્ત નામે પુત્ર હતો તેને ચદ્રાતપ નામના વિદ્યાધરના સ્વામી સાથે મૈત્રી હતી વિદ્યાધરે જિનદત્તને બહુરૂપિણી નામનાં વિદ્યા આપી હતી

એક દિવસે તે બન્ને મિત્રો ક્રીડા કરવા ઉદ્યાનમા ગયા, ત્યા મનોહર નાટ્ય કરાવી આનદમા બેઠા હતા, તેનામા એક પુરૂષ હાથમા ચિત્રપટ લઇ જિનદત્ત પાસે આવી તે ચિત્રપટ તેને આપી પ્રણામ કરી એક બાજુએ ઉભો રહ્યો જિનદત્ત તે ચિત્ર જોઇ પ્રફુલિત વદને કહેવા લાગ્યો-' હે ચિત્રકાર ! કિન્નરીના રૂપનો પણ પરાભવ કરે એવી, જેના ચિત્રપટને જોવામાત્રથી પણ ચિત્તને મોહ થાય છે એવી આ કોણ કુલિન યૌવના છે ?'

ચિત્રકાર —' હે ભાગ્યશાળી ! જેની પરોપકારમાજ અહર્નિશ વૃત્ત છે એવો કુબેર સમાન વનનન્ત ચપાનગરીમા ધનાવહ નામે શ્રેષ્ઠી વસે છે

તેના ઘરની સર્વ સંપત્તિમા સારરૂપ વસ્તુ બે છે એક બહુ મૂલ્યવાળા મુક્તાફળનો એકાવળી હાર, અને બીજી રૂપ અને ગુણમા સર્વોત્તમ, કુળના આભૂષણ રૂપ હારપ્રભા નામે કન્યા છે તેના રૂપ, ગુણ અને લાવણ્યનુ હુ શુ વર્ણન કરૂ ? સાક્ષાત્ રતિ અને સરસ્વતી સમાન, ચદ્રવદની, મૃગસમાન લોચનવાળી, હસ્તિની જેમ મલપતી ગતિથી ગમન કરતી, ભરયૌવનથી મત્ત થયેલી, દેવાગનાના રૂપને પણ પરાભવ કરે એવી તે છે એ કન્યાનુ આ ચિત્ર છે મે તે દેવકૃપાથી મારી આજીવિકાર્થે ચિતર્યું છે '

ચિત્રકારના મુખથી આ પ્રમાણે હકીકત સાભળી જિનદત્તે એક લક્ષ દ્રવ્યના મૂલ્યવાળો મણિરત્ન જડિત કદોરો પ્રસન્ન થઇ ચિત્રકારને તે ચિત્રના મૂલ્ય બદલે આપી ચિત્ર ખરીદ્યુ ચિત્રની સુદરતા જોઇ દિગ્મૂઢ થયેલો જિનદત્ત ઘેર આવ્યો, પરન્તુ તે સુદરીના ચિત્રપર મોહ પામેલુ ચિત્ત કોઇ પણ વ્યાપારમા સ્થિર ન થયુ ખાવુ, પીવુ, સુવુ, બેસવુ, હરવુ કરવુ, સર્વને જલાજલિ આપી તેજ ચિત્રપર નેત્રયુગળને સ્થિર કરીને રહેવા લાગ્યો આ વાતની તેના પિતા ધનાવહને ખબર પડી, એટલે તે આવી તેને કહેવા લાગ્યો-- ' બેટા ! કોઇ ધૂર્તજનની કપટજાળથી મુગ્ધ થઇ એક લાખ દ્રવ્યનુ પાણી કરી કામધધાથી મુક્ત કરનાર એવુ ચિત્ર તે શામાટે લીધુ ? દ્રવ્યોપાર્જનમાં કેવો કેવો પરિશ્રમ થાય છે તેની તને કયાથી ખબર હોય ? અનેક પ્રકારનાસકટો વેઠી મેળવેલા દ્રવ્યનો જો આવી રીતે વ્યય કરવામાં આવશે તો આપણે અલ્પ સમયમા દરિદ્રી થઇ જઇશુ પણ વિનાશ્રમે મળેલા પિતાના દ્રવ્યથી સુખ માનનાર તને તેનુ કયાથી ભાન હોય ? ' આ પ્રમાણે ઉપાલમ્ભ આપી શેઠ પોતાને કામે ચાલ્યા ગયા

ઉપર મુજબ પિતાના શલ્ય સમાન વચનો સાભળી જિનદત્ત ચમક્યો, અને હૃદયમા વિચારવા લાગ્યો ' અહો ! પિતાને મારાથી દ્રવ્ય ઉપર વધારે પ્રીતિ છે ' આ વિચારે જિનદત્તનુ હૃદય પિગળાવી નાખ્યુ ને આખમાંથી જળપ્રવાહ વહેવા લાગ્યો ક્ષણવાર આજ સ્થિતિમા રહી ફરી વિચાર કરવા લાગ્યો " અરે ! પણ એમા પિતાનો શો દોષ ? આખુ જગતજ સ્વાર્થપરાયણ છે માતા પણ જો પુત્ર કમાતો હોય તોજ પ્રીતિ ધરે છે સ્ત્રી પણ જો પતિ વિવિધ પ્રકારના આભૂષણો લાવી આપે તોજ પ્રેમ ધરે છે મિત્રો

પણ પોતાનો સ્વાર્થ નથી સરતો તો તેને તજી દે છે, અને રાજા પણ ધનવા નનુંજ સન્માન કરે છે વળી કહ્યુ છે કે—

> માઇક આજે ઘરે ઠહુ આવુકે ત્યો ત્યો કહે મેરા પૂત કમાઉ,
> મૈયુ સબ ધીરિ કામ જો આને તો દોસ્ત હમારો કહું ભૈ સાઉ,
> નાગીડા જો કછુ ઘાટ ઘડાવે તો નાગો કહે મેરા નાહ ખટાઉ,
> સ્વારથકો સબ નેહ જમા વિણુસ્વારથ જાણીકેં જંહૈ વટાઉ ૧

ખરે સ્વારથનોજ સ્નેહ છે જ્યા સુધી સ્વાર્થ હોય ત્યા સુધીજ અન્યો અન્ય સ્નેહની લાગણી હોય છે જો આમ છે તો એમા પિતાનો શુ દોષ ! પરન્તુ જેવો ઘૃતવિનાનો કસાર, તેવો સ્નેહવિનાનો સસાર છે પિતાને મારા કરતા ધન અધિક પ્રિય છે, તો મારે અત્યારથી પિતાના દ્રવ્યની એક કોડી પણ હરામ છે વિદેશે જઈ પુષ્કળ દ્રવ્ય મેળવી પછીજ પિતાના ગૃહમા પ્રવેશ કરીશ " આવો દ્રઢ સકલ્પ કરી તેજ દિવસે રાત્રીના મધ્ય સમયે સર્વ કોઇ નિદ્રાધીન થઇ ગયેલ છે, સર્વ સ્થળે શાતિનુ સામ્રાજ્ય પ્રસરી રહ્યુ છે, માત્ર કોઇ કોઇ સમયે તમરાનો તીણો અવાજ કર્ણેંદ્રિયને અથડાઇ શાતિમા સહજ ભગ કરે છે, તેવા સમયે જિનદત્ત કોઇને પણ જણા- વ્યા વિના એકલોજ નગર બહાર નીકળી ચાલવા લાગ્યો અનુક્રમે ચાલતા ચાલતા ચપાપુરીમા ધનાવહ સાર્થવાહને ઘેર જઈ પહોચ્યો સાર્થવાહે રાત્રીએ સ્વપ્નમા કલ્પવૃક્ષ જોયેલુ, તે ઉપરથી આવેલા નવિન અતિથિને જોતાજ અત્યત હર્ષપૂર્વક બહુમાન કરી આસન આપ્યુ કહ્યુ છે કે—

> सज्जन आव्या प्राहुणा, आपे चार रतन्न,
> पाणी वाणी बेसणु, आदरसेती अन्न ॥ १ ॥

ખરે, ભાગ્યશાળી પુરૂષ જ્યા જ્યાં જાય ત્યા ત્યા આદર સત્કાર પામેજ કહ્યુ છે કે—

> पान पदारथ सुगुण नर, वणतोल्यां वेचाय,
> जिम जिम चपे सुंथडी, त्यु त्यु मूल मोंघेरा थाय ॥ १ ॥

વળી પણ કહ્યુ છે કે—

> गुणाः सर्वत्र पुज्यन्ते, किमाटोपैं प्रयोजनं ॥
> विक्रियन्ते न घटाभि र्गाव क्षीरविवर्जिता ॥ १ ॥

અર્થ:—સર્વ સ્થળે ગુણોજ પૂજાય છે, આડંબરોથી શુ પ્રયોજન છે ? (કઇ) દૂધ વિનાની ગાયો ટોકરીઓ (બાંધવા) વડે વેચાતી નથી

ગુણી જન જ્યા જાય ત્યા તે પોતાના ગુણોથી સામાના હૃદયને આકર્ષણ કરી તેને અત્યન્ત પ્રિય થઈ પડે છે. જિનદત્તે પણ પોતાના ગુણોથી સાર્થવાહના આખા કુટુબને આર્હત્ ધર્મનો ઉપદેશ કરી ધર્મપર પ્રીતિવત કરી પોતાને વિષે અનુરાગવાળુ કર્યુ આ રીતે કેટલાએક દિવસો નિર્ગમન થયા પછી સાર્થવાહ જિનદત્તના ગુણોથી આકર્ષાઈ તેને પૂછવા લાગ્યો-' હે મહાભાગ્ય ! તમો અહીં કેટલાએક દિવસો થયા આવ્યા છો છતાં અમે સર્વ તમારા ગામ, નામ અને કુળથી અજ્ઞાત છીએ, તેથી તે તેમજ આપ શા પ્રયોજને દેશાટન કરો છો ? તે જો આપને પ્રકાશ કરવામા કાઇ પણ બાધા ન હોય તો અમોને જણાવી આભારી કરશો '

જિનદત્ત-' શ્રેષ્ઠીવર્ય ! મને તે કહેવામા કઈ પણ બાધક નથી ' એટલુ કહી પોતાનુ સર્વ વૃત્તાત કહી સભળાવ્યુ સાર્થવાહ તેનુ વૃત્તાત સાભળી હૃદયમા પ્રસન્ન થઇ વિચાર કરવા લાગ્યો-" ખરે આ ઉત્તમ કુળોત્પન્ન તેમજ ગુણોનો નિધિ છે, તેથી મારી પુત્રી હારપ્રભાને યોગ્યજ છે " આવુ વિચારી ઘણા ઉત્સવપૂર્વક જિનદત્ત સાથે પોતાની પુત્રીનુ લગ્ન કરી પુષ્કળ દ્રવ્ય કન્યાદાનમા, આપી જમાતા (જમાઇ) ને પ્રસન્ન કર્યો ' ખરે પુન્યશાળી પુરૂષ જ્યા જાય ત્યા સુખોજ થાય છે ' કહ્યુ છે કે—

> सर्वत्र वायसाः कृष्णाः, सर्वत्र हरिताः शुकाः ॥
> सर्वत्र दुखीना दु ख, सर्वत्र सुखीना सुख ॥ १ ॥

અર્થ —'(જેમ) કાગડાઓ સર્વ સ્થળે કાળા અને પોપટો સર્વ સ્થળે નીલાજ હોય છે, (તેમ) સુખીઆઓને સર્વ સ્થળે સુખ અને દુ ખીઆઓને સર્વ સ્થળે દુ ખજ હોય છે' આ રીતે જિનદત્ત પૂર્વ પુન્યના પસાયથી સુખનો અનુભવ કરતો છતો સ્વસુર પક્ષના આગ્રહથી કેટલાએક દિવસો રોકાયા પછી સર્વની રજા લઇ પોતાના નગર તરફ જવાને તૈયાર થયો, એટલે શેઠે દાયજામા પોતાનો અમૂલ્ય એકાવલી હાર, તેમજ બીજી ઘણી લક્ષ્મી આપી સાથે નોકરો તેમજ રથ પાલખી વિગેરે અર્પણ કરી હર્ષપૂર્વક વિદાય કર્યા

અનેક નોકર ચાકરોના પરિવાર સહિત પોતાના નગર તરફ આવતા

માર્ગમા એક સરોવર આગળ પડાવ નાખી સર્વ કોઇ વિશ્રાંતિ લેવા બેઠા ત્યાથી જરા દૂર વૃક્ષોના કુ જમા એક વિદ્યાધર મુનિને કાયોત્સર્ગમા સ્થિર જોઇ સ્રી પુરૂષ બન્ને જણુ તે આગણમુનિ પાસે આવી વિનયપૂર્વક વદના કરી તેમની સામે બેઠા, એટલે મુનિએ કાયોત્સર્ગ પારી ધર્મલાભ કહ્યો અને તેમને યોગ્ય જાણી અમૃતની ધારા સમાન મિષ્ટ ધર્મદેશના આપવા માડી

" અહો ભવ્ય જનો ! આ અનાદિ અને દુ ખથી ભરપૂર એવા સ સારસિન્ધુમા ડુબતા પ્રાણીને ધર્મસિવાય કોઈ પણ આલ બન નથી ધર્મથી સર્વ પ્રકારના સુખ, વૈભવ અને ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત થાય છે વળી ઉત્તમ કુળમા જન્મ તે પણ ધર્મથીજ પામી શકાય છે, અને અનત આનદમય એવા મોક્ષને પણ ધર્મથીજ મેળવી શકાય છે સર્વ પ્રાણી ઉપર અનુકમ્પા રાખવી એ એક પ્રકારે ધર્મ છે, જ્ઞાન અને ક્રિયાવડે બે પ્રકારે, જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રથી ત્રણ પ્રકારે, દાન શિયળ તપ અને ભાવનાથી ચાર પ્રકારે, પચ મહાવ્રતરૂપ પાચ પ્રકારે, ષડ્ આવશ્યકરૂપ છ પકારે, સપ્તનયયુક્ત સાત પ્રકારે, અષ્ટ પ્રવ ચનરૂપ આઠ પ્રકારે, નવ તત્ત્વરૂપ નવ પ્રકારે અને ક્ષમાદિ દશવિધ યતિધર્મરૂપ દશ પ્રકારે, એમ ભિન્ન ભિન્ન ધર્મના પ્રકાર કહ્યા છે તેનુ આરાધન કરવાથી પ્રાણી સુરનરસબધી અનેક પ્રકારના સુખનો અનુભવ કરી પ્રાન્તે સર્વ કર્મમળરહિત થઈ નિરજન નિરાકાર બની પરમાનદને પ્રાપ્ત થાય છે"

આ પ્રમાણે મુનિની દેશના શ્રવણ કરી ભાવથી વિનયપૂર્વક પ્રણામ કરી જિનદત્ત બોલ્યો–' હે ભગવત ' આવો ઉત્તમ પ્રકારનો ધર્મ કોણે પ્રરૂપ્યો છે ? તે કૃપા કરી કહેશો '

મુનિ બોલ્યા, ' હે મહાભાગ્ય ' તે ધર્મ પ્રાણીમાત્રના નિ'કારણ બધુ પરમર્ષિ શ્રી જિનેશ્વર પ્રરૂપ્યો છે '

જીનદત્ત—' હે ભગવન ' તેવા ઉત્કૃષ્ટ પદનો લાભ કેવા પુન્યના ઉદયથી પ્રાપ્ત કરી શકાય ? '

મુનિ— હે સૌભાગી ! ત્રૈલોક્યવદ્ય તીર્થંકર પદની પ્રાપ્તિના હેતુરૂપ અરિહતાદિક વીશસ્થાનકનુ નિજશક્ત્યનુસાર આરાધન કરવુ તે છે, તેમા પણ ત્રીજુ પદ જે શ્રી સઘની ભક્તિ ભાવપૂર્વક કરવી તે અતિ ઉત્તમ છે, જે માટે કહ્યુ છે કે—

गुणानामिह सर्वेषा, रत्नानामिव रोहण ।
श्रीमान् श्रमणसघो, आधारः परमो भुवि ॥ १ ॥

અર્થ—જેમ આ પૃથ્વીને વિષે સઘળા રત્નોના આધારસ્થાનરૂપ રોહણાચળ છે, તેમ સર્વે ગુણોના આધારરૂપ આ શ્રીમાન શ્રમણ સઘ છે

વળી જેને તીર્થંકર ભગવન્ પણ ધર્મોપદેશ સમયે " નમો તિથ્થસ " કહીને નમસ્કાર કરે છે એવા શ્રીસઘની ભક્તિ તે પરમપદના હેતુરૂપ છે. તે સઘની ભક્તિ કરનાર વિશાખ નામના શ્રેષ્ઠીને તેજ ભવમા કોઈ સમ્યગદષ્ટિ દેવે ચિન્તામણિ રત્ન પ્રસન્ન થઇને આપ્યુ હતુ તેનવડે તે શ્રેષ્ઠીએ શ્રીસઘની અતિશય ગૌરવપૂર્વક ભક્તિ કરી અને સમ્યકત્વને શુદ્ધ કરીને તીર્થંકર પદ પ્રાપ્ત કર્યું, તે માટે હે સાભાગી! સર્વ ક્લેશોને છેદવાને કુઠાર (કોહાડા) સમાન શ્રીસઘની ઉલ્લાસપૂર્વક અસત ભાવથી ભક્તિ કરો "

આ રીતે શ્રી સઘની ભક્તિનુ માહાત્મ્ય શ્રવણ કરી ભાવથી ઉલ્લાસપૂર્વક તૃતીય પદના આરાધનનો નિયમ ગુરૂ પાસે અગીકાર કરીને તેણે પુનઃ વિનય પૂર્વક વદના કરી પછી એષણીય ભક્તપાનવડે મુનિને પ્રતિલાભી પરિવાર સહિત પોતાને નગરે આવ્યો સ્વજન સબધીઓ તેની અત્યત ઋદ્ધિ જોઈ હર્ષપૂર્વક ભેટ્યા ત્યારપછી નિરતર ભાવથી હર્ષપૂર્વક તપસ્વી, ગ્લાન, વૃદ્ધ વિગેરે સુપાત્રને પ્રાસુક વસ્ત્ર, પાત્ર, આહાર, ઔષધ અને ભૈષજ્ય આપી પોતાને ધન્ય માનવા લાગ્યો, તેમજ નિરતર જિનેશ્વરને પ્રણામ કરી ભવનો નાશ કરનાર ગુરૂદેશના શ્રવણ કરી સમ્યક્ત્વમા નિશ્ચળ ચિત્તવાળો થઇ મોક્ષરૂપી મહેલની નિસરણી સમાન ચતુર્વિધ સઘની યથાશક્તિ ભક્તિ કરવા લાગ્યો કહ્યુ છે કે 'શ્રીસઘનુ વાત્સલ્ય કરી પોતાનુ દ્રવ્ય સત્પાત્રને વિષે જેણે વાપર્યું છે, તેણે સર્વ ઐહિક સપત્તિઓથી પોતાનુ ગૃહ ભરપૂર કર્યું છે, અને જે કુપાત્રને વિષે પોતાના દ્રવ્યનો વ્યય કરે છે તે જેમ રોગી જનને કુપથ્ય આપવાથી પરિણામે દુખનુજ કારણ થાય છે, તેમ કુપાત્રને વિષે ખર્ચેલુ દ્રવ્ય કષ્ટના હેતુભૂતજ થાય છે' તદનતર કટલાએક દિવસો વિત્યાબાદ પોતાના સાસરા તરફથી મળેલો બહુ મૂલ્યવાલો રત્નાવલી હાર તે નગરના નૃપતિને ભેટ કર્યો તે જોઇ નરેદ્રે અતિશય પ્રસન્ન થઇ બહુમાનપૂર્વક જિનદત્તને તેડાવી રાજસભાની મધ્યમા હર્ષપૂર્વક નગરશેઠની પદવી

આપી આથી નગરમાં તેનું ઘણુંજ માન વધ્યું, તેમજ દેશ પરદેશમાં પણ શ્રી સંઘની ભક્તિના પ્રભાવથી તેનો યશ બહુ વિસ્તારને પામ્યો.

એકદા દેવલોકનેવિષે દેવસભામાં ઇંદ્રમહારાજે જિનદત્તની પ્રશંસા કરી કહ્યું કે-' અહો મનુષ્યોમાં શ્રેષ્ઠ, નિરભિમાની, કદાગ્રહરહિત, શ્રી સંઘની શક્ત્યનુસારે ભક્તિ કરનાર જિનદત્ત શ્રેષ્ઠીને ધન્ય છે, કેમકે વર્તમાન સમયે તેના સમાન અન્ય કોઇ પણ નથી ' આ પ્રમાણે ઇંદ્રમહારાજનું વચન શ્રવણ કરી તે ઉપર શંકા લાવી રત્નશેખર નામનો દેવ જિનદત્તની પરીક્ષા કરવા માટે કપટશ્રાવક થઇ યતનાપૂર્વક ચાલતો શ્રેષ્ઠીના મંદિરે આવ્યો. તેને જોઇ જિનદત્તે ઉભા થઈ સામા જઈ પ્રણામ કરીને કહ્યું-' અહો ! મહાભાગ્ય ! પધારો, હું આજે આપના દર્શનથી પવિત્ર થયો છું મારો આજનો દિવસ ધન્ય છે કે આપ સમાન સ્વધર્મી બંધુના પવિત્ર દર્શન થયાં ' આ પ્રમાણે તેનો આદરસત્કાર કરી સુંદર આસન આપી કહ્યું-' હે પુન્યશાળી મને શું આજ્ઞા છે ? '

કપટશ્રાવક-' હે શ્રેષ્ઠી ! મેં તમારી અનેક જનોના મુખેથી પ્રશંસા શ્રવણ કરી છે કે કલ્પવૃક્ષસમાન જિનદત્ત શ્રેષ્ઠી કોઈ પણ સ્વધર્મીની કોઇપણ પ્રકારની પ્રાર્થના ભંગ ન કરતા તેને તેની ઇચ્છિત વસ્તુ સ્વલ્પ પણ સંકોચ વિના અર્પણ કરે છે, તેથી હું મારી સ્ત્રીના આગ્રહથી તેમજ તેની ઉપરના અત્યંત ગાઢ પ્રેમને વશે તમારી પાસે એકાવળી હારની યાચના કરવા આવ્યો છું જો હું તે હાર વિના ઘેર જઇશ તો મારી સ્ત્રી પોતાની ઈચ્છિત વસ્તુ નહિ મળવાથી પોતાનો પ્રાણ ત્યાગ કરશે, અને તે સ્ત્રી મને મારા પ્રાણ કરતા પણ અધિક પ્રિય છે, તેથી તેના વિના હું પણ ક્ષણવાર જીવી શકું તેમ નથી, માટે હે કૃપાસિંધુ ! યોગ્યાયોગ્યનો વિચાર કર્યાવિના મારી પ્રાર્થનાનો ભંગ ન કરતા મને તે એકાવળી હાર આપશો એવી આશા છે '

આ પ્રમાણે તેના કરુણામય વચન શ્રવણ કરી જિનદત્ત બોલ્યો-' હે સ્વામી ! આ સર્વ દ્રવ્ય સ્વધર્મીઓને માટેજ છે, હું તો માત્ર તેનો વ્યય કરનારજ છું ' એમ કહી તરતજ અત્યંત મુલ્યવાન એકાવળી હાર કાઢી તેને અર્પણ કર્યો તેની આવી ઉદારતા જોઇ દેવ પ્રસન્ન થઇ પ્રત્યક્ષ પ્રગટ થઇ તેના શિરે પુષ્પવૃષ્ટિ કરી તેની સ્તવના કરવા લાગ્યો ' અહો શ્રેષ્ઠી ! તને ધન્ય છે, તે શ્રાવકપણું યથાર્થ રીતે દીપાવ્યું છે, વળી પ્રવચનની અને

શ્રીસંઘની ભક્તિ કરી જિનશાસનની પ્રભાવના કરી તે તારૂં કુળ દીપાવ્યું છે.' આ પ્રમાણે સ્તવના કરી ચિન્તામણિ રત્ન આપી દેવ પોતાને ભુવને ગયો. ચિન્તામણિ રત્નના પ્રભાવથી જિનદત્ત સૌ સંઘના વાંચ્છિત પૂર્ણ કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે ચાર જ્ઞાનને ધારણ કરનાર રત્નપ્રભ ગુરૂ પાસે પોતાની ભવસ્થિતિ પૂછી એટલે જ્ઞાની ગુરૂ કહેવા લાગ્યા, ' હે દેવાનુપ્રિય ! તું અહિંથી કાળધર્મ પામી પહેલા ગ્રૈવેયકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થઈશ, ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં તીર્થંકરપદ પ્રાપ્ત કરી મુક્તિમાં જઇશ.' આ પ્રમાણે ગુરૂના વચન શ્રવણ કરી અત્યંત હર્ષવંત થઇ સાત ક્ષેત્રમાં પુષ્કળ દ્રવ્ય ખર્ચી શુભ ભાવનાપૂર્વક પોતાની સ્ત્રી અને બીજા ઘણા શ્રેષ્ઠીઓ સાથે ગુરૂમહારાજ પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. મુનિપણામાં પણ ઉલ્લાસપૂર્વક પ્રવચનની ભક્તિ કરતો અને મુનિઓને એષણીય ભક્તપાન લાવી આપી યથાશક્તિ વૈયાવૃત્ય કરતો તે અનુક્રમે નિરતિચાર ચારિત્ર પાળી કાળધર્મ પામી પ્રથમ ગ્રૈવેયકને વિષે મહાન ઋદ્ધિવાળો દેવ થયો, ત્યાંથી આયુ પૂર્ણ થયે ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ભાવી તીર્થંકર થઇ મોક્ષપદ પામશે. હારપ્રભા પણ તેજ તીર્થંકરના ગણધર થઇ અનંત અવ્યાબાધ એવા અક્ષય સુખને પ્રાપ્ત કરશે.

—※(◎◎◎)※—

ચોથા આચાર્ય પદની ભક્તિ ઉપર પુરૂષોત્તમ રાજાની કથા

આ ભરતક્ષેત્રને વિષે પદ્માવતી નામે નગરી છે, ત્યાં ઇંદ્રસમાન ઐશ્વર્યવાળો પુરૂષોત્તમ નામે રાજા નિષ્કંટકપણે પ્રજાનું પાલન કરતો સુખપૂર્વક રાજ્ય કરતો હતો. તેને એક બુદ્ધિનો ભંડાર, તત્ત્વાતત્ત્વનો જાણ, સમ્યક્ત્વયુક્ત શ્રાદ્ધ ગુણોથી વિભૂષિત, આર્હંતધર્મને વિષે અત્યન્ત નિશ્ચળ રાગયુક્ત સુમતિ નામે મંત્રી હતો. એક દિવસે રાજા સર્વ સામન્ત, શેઠ અને મંત્રી સહિત સભામાં હર્ષપૂર્વક બેઠો હતો. તેનામાં કુડ કપટના ગૃહરૂપ, ઇન્દ્રજાળથી ભરપૂર વિદ્યાવાળો રૌદ્ર નામનો એક કપાલી યોગી નૃપતિને આશીષ આપતો સભામાં આવીને બેઠો. નૃપતિએ તેને બહુમાનપૂર્વક કુશળક્ષેમ પૂછીને આગમનનું પ્રયોજન પૂછ્યું, એટલે યોગી બોલ્યો-' હે

નરેન્દ્ર ! તારા પ્રતાપથી તારી સર્વ પ્રજા કુશળ ક્ષેમ વર્તે છે, તો પછી મારી જેવા યોગીની કુશળતાનુ તો પૂછવુ જ શુ ? અર્થાત્ મને નિરન્તર કુશળતાજ વર્તે છે પરન્તુ આજ છ માસ થયા હુ એક વિદ્યા સાધુ છુ, પણ તે સત્વવન્ત ઉત્તરસાધક વિના સિદ્ધ થતી નથી તો હે પુરૂષોમા ઉત્તમ અને પરો પકારી એવા પુરૂષોત્તમ નરેન્દ્ર ! મારાપર અનુગ્રહ કરી મારા ઉત્તરસાધક થઇ, વિદ્યા સિદ્ધ કરવામા સહાયભૂત થઇ મારો શ્રમ સફળ કર એની મારી પ્રાર્થના છે '

યોગીની હકીકત શ્રવણ કરી રાજાએ કહ્યુ—" યોગીન્દ્ર ! હુ ખુશીથી તમારો ઉત્તરસાધક થઇશ, તે વિષે જરા પણ શકા ન ધરશો તમે બીજી હોમની સામગ્રી તૈયાર કરો, હુ તમારી સાથે આવુ છુ " રાજાના આ પ્રમાણે ના વચન શ્રવણ કરી સમ્યક્ત્વનુ સ્વરૂપ જેણે યથાર્થ જાણ્યુ છે એવો મત્રી બોલ્યો—'હે નરેન્દ્ર ! વીતરાગકથિત ધર્મને જાણનારાએ મિથ્યાત્વીનો પરિચય કરવો યોગ્ય નથી, કેમકે શકા, કાક્ષા, વિતિગિચ્છા, પાખડીની પ્રશસા અને તેનો સસ્તવ એ સમકિતના પાચ અતિચાર છે, તેથી સમકિત મલિન થાય છે, અને વખતે તેથી ભ્રષ્ટ પણ થવાનો સભવ છે માટે જિનેશ્વરોએ એ પાચ અતિચારનો ત્યાગ કરવાનુ કહ્યુ છે '

રાજા—'મત્રીશ્વર ! તમારૂ કહેવુ સત્ય છે, પરન્તુ આ ક્ષણભગુર દેહથી જો કોઇનો પણ ઉપકાર નથી થયો તો જીવિતવ્ય શા કામનુ છે ? કેમકે આખરે તો દેહને બાળી ભસ્મીભૂતજ કરવામા આવે છે મારૂ ગમે તે થાઓ, મને તેની કઈ પણ ચિન્તા નથી, મારાવડે તે બિચારાનુ કાર્ય સિદ્ધ થશે એજ મહા આનદનુ કારણ છે '

આ પ્રમાણે મત્રીએ નિષેધ્યા છતા પણ યોગીની સાથે હાથમા ખડ્ગ ગ્રહણ કરીને રાજા સૂર્યાસ્ત થયા પછી ભયકર અરણ્યમા યોગીના સ્થાનક આવી પહોચ્યો એટલે યોગીએ કહ્યુ—'નૃપતિ ! હવે એક મનુષ્યના શબને લાવી આપ, એટલે હુ જાપ શરૂ કરૂ ' તરતજ રાજા સ્મશાનભૂમિ તરફ રવાના થયો માર્ગમા ચારે દિશાએ અવલોકન કરતો આગળ જાય છે એવામા એક વૃક્ષની શાખાએ કોઇ એક યોગીનુ શબ લટકતુ જોયુ તેને જોઇ રાજાએ તરવારથી રજ્જુ છેદી છતા રજ્જુ છેદાયુ નહિ ને શબ નીચે પડ્યુ નહિ ફરી કરીને ત્રણ વખત તરવારથી છેદવા છતા શબ નજ પડ્યુ, એટલે

સાહસિક શિરોમણિ રાજાએ વૃક્ષની ઉપર ચઢી દોરડાનો બંધ છોડી શબ નીચે ઉતાર્યું એટલે રાજાની કુળદેવી પ્રત્યક્ષ થઈ તેને કહેવા લાગી —"હે સાહસિક શિરોમણિ ! હે પરોપકારી રાજેન્દ્ર ! મારૂ વચન શ્રવણ કર જે યોગીનો તુ ઉત્તરસાધક થયો છુ, તે કપટકુશળ યોગી તનેજ મારીને સુવર્ણ-પુરૂષ બનાવવાની ઇચ્છા રાખે છે માટે તુ બરાબર સાવધાન રહેજે અને હૃદયમા ૐકાર શબ્દનો જાપ કરજે એ જાપના પ્રભાવથી તુ યોગીના કપાળમા ધૂમ્રનો પ્રકાશ જુએ ત્યારે મારૂ સ્મરણ કરજે, એટલે હુ હાજર થઇશ" આ પ્રમાણે કહીને દેવી અદ્રશ્ય થઇ અને રાજા શબ લઈ યોગીની પાસે આવ્યો યોગીના કહેવાથી મૃતકને સ્નાન કરાવી તેના અંગની પૂજા કરી દક્ષિણ કરમા ખડગ ગ્રહણ કરી અગ્નિકુંડની પાસે રાજા બેઠો કપટી યોગી મૌનપણે એકસો આઠવાર વિદ્યામંત્રનો જાપ કરતો પાપમય વસ્તુનો હોમ કરવા લાગ્યો તે સમયે નૃપતિ પાણીપલ્લવડે શબના ચરણને અભ્યંગ કરવા લાગ્યો અને મનમાં ૐકાર મંત્રનો જાપ તલ્લીનપણે કરવા લાગ્યો તેથી યોગીના ભાલપ્રદેશે ધૂમ્રનો પ્રકાશ જણાયો, એટલે પૂર્વકથિત દેવીનુ રાજાએ સ્મરણ કર્યું તેના પ્રભાવથી અને રાજાના પુન્યોદયથી તે શબ ઉછળીને કુંડમા પડ્યુ આવુ જોઇ યોગી ચિંતવવા લાગ્યો કે 'વિધિ કરવામા કાંઇક ન્યૂનતા થઇ લાગે છે, માટે ફરીને જાપ કરૂ ' એમ ધારી ફરી જાપ કર્યો, તો પણ પુન શબજ પડ્યુ આથી વિશેષ ખિન્ન થઇ નૃપતિને મારવા માટે વિદ્યા-દેવીનુ ધ્યાન કરવા લાગ્યો એટલે નૃપતિની કુળદેવીએ તેજ યોગીને ઉપાડી અગ્નિકુંડમા ફેંક્યો, કે તરતજ તે સુવર્ણપુરૂષ બની ગયો 'ખરેખર ! જે અન્યનો દ્રોહ કરી પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા માગે છે તે પોતાનોજ દ્રોહ કરે છે તે માટે કહ્યુ છે કે—

> द्रुह्यन्ति ये महात्म्येभ्यो, द्रुह्यन्त्यात्मन एव ते ॥
> सूर्येन्दुद्रोहकृद्राहुः, शीर्षशेषोऽभवन्न किं ॥ १ ॥

અર્થ —જેઓ મહાત્માઓનો દ્રોહ કરે છે, તેઓ પોતાના આત્માનોજ દ્રોહ કરે છે સૂર્ય ચન્દ્રનો દ્રોહ કરનાર રાહુને શુ મસ્તક માત્રજ નથી રહ્યુ ? અર્થાત્ રાહુને સૂર્યચન્દ્રનો દ્રોહ કરવાથી ધડ ગયા બાદ ફક્ત માથુ જ રહ્યુ છે '

આ પ્રમાણે આશ્ચર્યકારક બનાવ જોઈ નૃપતિ હૃદયમાં હર્ષ અને વિષાદ સહિત ચિંતવવા લાગ્યો કે 'અહો ! વિદ્યાનો કેવો પ્રભાવ છે ' ' પછી તે સુવર્ણપુરૂષને લઇ કોઇ ગુપ્ત સ્થળમા રાખી પોતાના મહેલમા આવી તે નિદ્રા વશ થઇ ગયો પ્રાતઃસમયે રાત્રીની સર્વ બીના મત્રીને કહી સુવર્ણપુરૂષ રાજ્યમદિરમા આણ્યો તેવડે અનેક દુખી જનોના દારિદ્રયનો નાશ કરીને તેમને લક્ષ્મીવાન્ બનાવ્યા તેમજ એક દેવભુવન સમાન જિનચૈત્ય કરાવી તેમા સુવર્ણની પ્રતિમા સ્થાપન કરી પુષ્કળ દ્રવ્ય ખર્ચ્યું

એક દિવસે રાજા ચતુર્દશીનો ઉપવાસ કરી રાત્રીને વિષે સુખપૂર્વક નિદ્રાવશ થયો હતો, તે સમયે તેને એક સ્વપ્ન આવ્યુ તેમા તેણે કોઇ એક નગરીમાં વસતી ઘણીજ કળાકુશળ રત્નાદેવી નામે તાપસી પાસે દેવકન્યાના રૂપનો પણ પરાભવ કરે એવી અત્યત સ્વરૂપવાન રાજકન્યાને શાસ્ત્રાભ્યાસ કરતી જોઇ આવી અનુપમ સૌન્દર્યવાન સુદરીને જોઇ નૃપતિ સ્વપ્નમાથી જાગૃત થયો, પ્રભાતે મત્રીને તેડાવી રાત્રીના સ્વપ્નનુ વૃત્તાત નિવેદન કરી તેની સાથે પાણિગ્રહણ કરવાની પોતાની જીજ્ઞાસા બતાવી તે સાભળી મત્રીએ કહ્યુ ' નરેશ ! સ્વપ્નમા જોયેલી વસ્તુની પ્રતીતિ શી ? કેમકે વાત, પીત, કફ અને ચિન્તાથી તેમજ સાભળેલી બાબતથી થયેલુ સ્વપ્ન નિષ્ફળજ થાય છે તે ઉપર એક મૂર્ખ તાપસની કથા કહુ છુ તે આપ શ્રવણ કરો —

" વિશાળ ઋદ્ધિથી ભરેલુ ધનપુર નામે એક સુદર ગામ હતુ, ત્યા બાળતપશ્ચર્યા કરનાર એક તાપસ રહેતો હતો તેણે એક દિવસે સ્વપ્નમા પોતાનો મઠ સિંહકેશરીઆ મોદકથી ભરેલો જોયો પ્રભાતે પુલકિત હૃદયથી નિદ્રામાથી ઉઠી વિકસિત વદને પોતાના શિષ્યસમૂહને બોલાવી કહેવા લાગ્યો કે–' આજે આ ગામના સર્વે લોકોને તેડાવી સિંહકેશરીઆ લાડુનુ ભોજન આપો ' ગુરૂની આજ્ઞા શ્રવણ કરી શિષ્યોએ ગામના સર્વે જનસમૂહને મઠ સમીપે ભેગા કર્યા પછી મઠમા જઇ શિષ્યોએ તપાસ્યુ તો કાઇ પણ ભોજનની સામગ્રી દીઠી નહિ, તેથી ગુરૂ સમીપે આવી કહેવા લાગ્યા કે–' મહારાજ ! લોકો સર્વ આવી ગયા છે પણ મઠમા તો ભોજનની કાઇપણ સામગ્રી નથી તો તે લોકો રહે કે જાય ? તાપસ કહે–'અરે ! મુર્ખાઓ ! મે રાત્રીએ સ્વપ્નમા લાડુથી પૂર્ણ ભરેલો આપણો મઠ જોયો છે, તો આવેલા સર્વ જનોને લાડુ ભોજનમા આપી તેમની ભક્તિ કરો ' આવી વાત જ્યારે લોકોએ જાણી

ત્યારે તેઓ તાપસની મૂર્ખતા ઉપર હાસ્ય કરતા ક્ષુધાતુર ઘેર ગયા એ પ્રમાણે હે રાજન ! સ્વપ્નની વાત કદિપણ સાચી હોયજ નહિ માટે તે સબધી વિચાર ચિત્તમાંથી દૂર કરો " પરતુ કહ્યુ છે કે-સ્ત્રીહઠ, બાળ-હઠ, નૃપહઠ અને મૂર્ખહઠ એ ચાર પોતાના મનની હઠ મૂકનાજ નથી મત્રીએ નૃપતિને ઘણોએ સમજાવ્યો, પરન્તુ કોઇપણ રીતે રાજાએ પોતાની હઠ છોડી નહિ ત્યારે બુદ્ધિમાન મત્રીએ વિચાર કરી એક અનુપમ દાનશાળા કરાવી, તેમા નૃપતિએ જોયેલા સ્વપ્નના અનુસારે બે તાપસીની પાસે એક સુદર રાજકન્યા અભ્યાસ કરતી હોય તેવુ એક ચિત્ર કરાવ્યુ અને તે એવા સ્થાને મૂક્યુ કે આવનાર સર્વ જનોની દ્રષ્ટિ તેના ઉપર પડે. વળી તે દાનશાળામા જે કોઇપણ પરદેશી આવે તેને વિવિધ પ્રકારનાં ભોજન કરાવી મત્રી તેમની પાસેથી દેશપરદેશમા જોયેલી નવી નવી વાતો શ્રવણ કરતો આ રીતે નિયમ પ્રમાણે કેટલાએક દિવસો વીત્યાબાદ કોઇ બે પરદેશી પડિતો કથા પહેરી તે શાળાએ આવ્યા, મત્રીએ તેઓને જમાડ્યા જમતા જમતાં તે કથાધારીના નેત્રોમા અશ્રુપ્રવાહ અસ્ખલિતપણે વહેવા લાગ્યો તે જોઇ મત્રીએ શાન્ત અને મધુર વચને કહ્યુ, ' હે પ્રિયજનો ! શા કારણથી તમારા નેત્રમાંથી અશ્રુપ્રવાહ વહે છે ? શુ કાઇ ભોજનમા આપને ઇષ્ટ વસ્તુ નથી મળી અથવા શુ કોઇએ તમારૂ અપમાન કર્યું છે ? જે હોય તે તમારા દુખનુ કારણ મને સાચેસાચુ કહો ' પરદેશી કહે-' હે મત્રીશ્વર ! અમને તમારા ભોજન-મા કઇપણ ન્યૂનતા નથી, તેમજ કોઈએ અમારૂ અપમાન પણ કર્યું નથી પરન્તુ આ ચિત્ર જોઇ અમને અમારી નગરી અને કુટુબનુ સ્મરણ થઇ આવ્યુ. તેથી અમારા નેત્રમાં આસુ આવ્યા છે. હે મત્રી ! ઘણા વર્ષ વિદેશમા રખડી પોતાની જન્મભૂમિ અથવા પરિચિત પદાર્થ જોઇ કોના હૃદયને લાગણી ન થાય ? હે મંત્રી ! અમારા દુખનુ કારણ-અમારા નેત્રમા અશ્રુપ્રવાહનુ કારણ માત્ર તે ચિત્રપટજ છે '

મુસાફરની હકીકત શ્રવણ કરી મત્રીએ કહ્યુ-' તે ચિત્ર જોઇ તમને તમારી જન્મભૂમિનુ સ્મરણ થયુ, તો તે તમારી નગરી કઇ છે અને ત્યા કોણ રાજ્ય કરે છે ? '

મુસાફર-' હે મત્રીશ્વર ! અહીંથી ઉત્તર દિશાતરફ દેવનગરી સમાન સુશોભિત પ્રિયકરા નામે નગરી છે, તેજ અમારી જન્મભૂમિ છે ત્યાં ઇન્દ્રસ-

માન ઐશ્વર્યવાળો મહીપાલ નામે રાજા સુખપૂર્વક રાજ્ય કરે છે તેને દેવકન્યાના રૂપનો પરાજય કરે એવી અનુપમ લાવણ્યયુક્ત ગુણવાન પદ્મશ્રી નામે પુત્રી છે તે રાજકુમારી બે તાપસણીઓ પાસે વિદ્યાભ્યાસ કરી સરસ્વતી સમાન સર્વ કળાકુશળ થઈ છે તેના અનુસારે આ ચિત્ર જોઇ અમને અમારી જન્મભૂમિનુ સ્મરણ થયુ છે ' મુસાફરોની હકીકત શ્રવણ કરી મત્રીએ હૃદયમા હર્ષિત થઇ નૃપતિને તે વાત કહી, એટલે તરતજ સર્વ રાજ્યકાર્યભાર મત્રીને સોપી નૃપતિ એકાકીજ તે નગરી તરફ ઘોડેસ્વાર થઇ રવાના થયો અનુક્રમે કેટલાએક દિવસે પ્રિયકરા નગરીના ઉદ્યાનની નજીકમાં આવી પહોચ્યો તે ઉદ્યાનમા એક દેદિપ્યમાન દેવભુવન સમાન મહેલ દીઠો, તેની અદર બે તાપસણીઓ પાસે કિન્નરી સમાન રૂપવાળી સ્વપ્નમા જોયેલી રાજકન્યાને જોઇ રાજા હૃદયમા અતિશય હર્ષ પામતો પ્રિયમૂર્તિનુ દર્શન કરી પોતાને ધન્યભાગ્ય માનવા લાગ્યો થોડીવાર પછી તે રાજકુમારી તાપસણીઓ પાસેથી રાજમહેલમા ગઇ ત્યારપછી રાજા અશ્વને એક વૃક્ષ નીચે બાધી તાપસણીઓ પાસે વિનયસહિત આવી તેની સામે પ્રણામ કરી બેઠો એટલે તાપસી બોલી—' હે મહાભાગ્ય ! તમે કોણ છો ? ક્યા રહો છો ? અને અહિ કેમ આવ્યા છો ? તે જો કહેવાને કઇ હરકત ન હોય તો અમને જણાવશો '

રાજા—' દેવી ! હુ પદ્માવતી નગરીમા રહુ છુ તીર્થયાત્રા કરવા પર્યટણ કરુ છુ, અહીં આવતા આપની કીર્તિ સાભળી આપના પવિત્ર દર્શન માટે અહીં આવ્યો છુ '

રાજાનાં મધુર અને વિનયયુક્ત વચનોથી તાપસણીઓએ હર્ષ પામી વિવિધ પ્રકારનાં ભોજનથી નૃપતિને જમાડી ઉદ્યાનમા મદ મદ શીતળ પવનયુક્ત વૃક્ષોના કુજમા પડેલા આસન ઉપર આરામ લેવા કહ્યુ એટલે રાજા ત્યા જઇ સૂતો તેનોજ નિદ્રાવિન થઇ ગયો તેવામા કોઇ એક વિદ્યાધર ત્યા થઈને જતો હશે તેની દ્રષ્ટિ સૂતેલા નૃપતિ ઉપર પડી [illegible] વિચારવા લાગ્યો કે— આનો કન્દર્પ સમાન પુરૂષ જોઇ પ [illegible] ની પ્રિયા તેનાપર અનુરાગવાળી થશે તો મહા પ [illegible] પતિના એક હાથે કઈ જડી બાંધી, તેથી તે [illegible]
થોડીવારે તેજ નિ [illegible] યાં

લલનાને નિશ્ચિતપણે ઘસઘસાટ ઉંઘતી જોઇ તેથી તે વિચારવા લાગી કે—'આવી લલિત લલનાને જોઈ મ્હારો સ્વામી કદાચ અહીં આવી જાય તો તેનાપર મોહિત થઇ તેનુ હરણ કરશે, તો મારા સુખમા કટકરૂપ થશે.' આવુ વિચારી તે વિદ્યાધરીએ સૂતેલા સુન્દરીરૂપ રાજાના બીજા હાથે એક જડી બાધી, એટલે તે સ્ત્રી ફીટીને યુવાન કામદેવ સમાન રૂપવાળો પુરૂષ બની ગયો એટલે વિદ્યાધરી ચાલી ગઇ ત્યારપછી નિદ્રામાથી જાગૃત થઇ હાથે બાધેલી એક જડી છોડી એટલે પાછો પૂર્વે વિદ્યાધરે બાંધેલી જડીના પ્રભાવથી સ્ત્રીરૂપ બની ગયો આવુ આશ્ચર્ય જોઇ બીજી જડી બીજા હાથેથી છોડી, એટલે પોતાના અસલ સ્વરૂપમા તે આવી ગયો આવો ચમત્કાર જડીઓનો જોઇને તે અનાયાસે પ્રાપ્ત થઇ તેથી રાજા ઘણોજ આનદ પામ્યો અને તે બુટ્ટીઓને ગુપ્તપણે રાખી રાજા તાપસણી પાસે આવ્યો એટલે તેણીએ પૂછ્યુ—'હે વત્સ! તુ જોતા કોઇ રાજા સમાન જણાય છે માટે કાઇ પણ શકા કે ભય રાખ્યા સિવાય જે સત્ય બીના હોય તે જણાવ અમારાથી અતર જરા પણ રાખીશ નહીં'

રાજા—'દેવી! આપનો આગ્રહ છે તો હુ સત્ય કહુ છુ હુ પદ્માવતી નગરીનો પુરૂષોત્તમ નામે રાજા છુ એક દિવસે સ્વપ્નમા આપની શિષ્યા રાજકુમારીને જોઇ મહા પ્રયત્ને ભાળ મેળવી તેનાપરના અનુરાગથી આપના ચરણ સમીપે આવ્યો છુ' રાજાની હકીકત સાભળી તાપસી કહે—'ભાગ્યશાળી ભૂપાળ! તમે જેની આશાએ અહિ આવ્યા છો તે રાજકન્યા પુરૂષદ્વેષિણી હોવાથી કોઈ પણ પુરૂષપર અનુરાગ ધરતી નથી, અને પોતાનો કદાગ્રહ મૂકતી નથી તો તમારી ઇચ્છા કેમ સિદ્ધ થશે?'

રાજા—'હે માતા! હુ સ્ત્રીરૂપ બની તેનો કદાગ્રહ મૂકાવી મારાપર અનુરાગવાળી કરીશ, પણ તેમાં આપની ખાસ જરૂર પડે તેમ છે' તાપસી કહે 'તુ શી રીતે સ્ત્રીરૂપ બનીશ?' રાજા કહે—'દેવી! મારી પાસે અનુપમ જડી છે, તેના પ્રભાવથી નવયૌવના સ્ત્રીરૂપ થઇ જવાય છે' એમ કહી તે જડી તે તાપસીને બતાવી, તેથી તે આશ્ચર્ય પામી પછી રાજાએ તે જડી પોતાની ભુજાએ બાધી એટલે યૌવનથી ઉન્મત્ત થયેલી નવોઢા સમાન અત્યત સ્વરૂપવાન સ્ત્રીરૂપ તે થઇ ગયો બીજે દિવસે સવારે રાજકુમારી તાપસી પાસે અભ્યાસ કરવા આવી, તે સમયે અનુપમ લાવણ્યમય સુદરીને જોઇને

તે તાપસી પ્રત્યે કહેવા લાગી–' હે દેવી ! આ બેઠેલી દેવસુંદરી કોણ છે તે કૃપા કરી કહેશો ? ' તાપસી કહે ' બેટા ! તે મારા ભાઈની સુલોચના નામે પુત્રી છે અને તે પદ્માવતી નગરીમા રહે છે મારાપર તેનો અતિશય સ્નેહ હોવાથી મને થોડા દિવસ મળવા માટે આવી છે એકાદ બે દિવસ રહી પાછી પોતાને ઘેર જશે '

રાજકુમારી—' માતા ! એને જોઈ મને સ્વાભાવિક સ્નેહ તેના ઉપર થાય છે, તો તે અહીં મ્હારી પાસે વધારે દિવસો રહે એમ કરો, મને તેના-પર અત્યન્ત સ્નેહ થાય છે '

તાપસી—' બેટા ! તેને તેના ઘેર ઘણુ કામ હોવાથી વધારે રોકાઇ શકે તેમ નથી '

રાજકુમારી—'માતા ! ગમે તેમ કરી મારી ખાતર એને રોકો થોડા દિવસ રાખી પછી હુ તેને રજા આપીશ મારી આટલી આજીજી તમે કૃપા કરી સ્વીકારો અને તેને રોકો '

તાપસી—' પુત્રી ! જો તારો બહુ આગ્રહ છે તો તેને રાખીશ ' (રાજાને કહે) ' બેટા સુલોચના ! રાજકુમારીની તારાપર અત્યત પ્રીતિ છે તો તેની ઇચ્છા મુજબ થોડા દિવસ રહીને પછી તુ તારે ઘેર જજે '

સુલોચના (રાજા)—' જેવી આપની આજ્ઞા ' ત્યારપછી ચોડીવારે સ્રીરૂપ રાજા અને રાજકુમારી હર્ષપૂર્વક રાજમહેલમા ગયા ત્યા વિવિધ પ્રકારની કથા વાર્તા કરતા કેટલાએક દિવસો વ્યતિત થયા બન્નેના દીલ એવા તો સ્નેહમય થઇ ગયા કે જેમ દૂધ અને સાકર જે માટે કહ્યુ છે કે—

क्षीरेणात्मगतोदकाय हि गुणा दत्ता पुरा तेऽखिलाः,
क्षीरे तापमवेक्ष्य तेन पयसा ह्यात्मा कृशानौ हुत. ॥
गतु पावकमुन्मनस्तदभवद् दृष्ट्वा च मित्रापद,
युक्त तोयजलेन शाम्यति पुनर्मैत्री सतामीदृशी ॥ १ ॥

અર્થ —પ્રથમ દૂધે પોતાની અદર રહેલા ઉજ્વળતાદિ સઘળા ગુણો પોતાની સાથે મળેલા પાણીને આપ્યા, તેપછી દૂધને વિષે થયેલા તાપને જોઇ તે પાણીએ પોતાનુ અગઅગ્નિને વિષે હોમ્યુ એ રીતે મિત્રની આપત્તિ જોઇ દૂધ અગ્નિપ્રત્યે જવા ઉત્સાહયુક્ત થયુ, (એટલે ઉભરાવા લાગ્યુ,) તે

ફરીથી પાણીવડેજ તે શાન્ત થયુ (એટલે ઉભરાતુ અટક્યુ) માટે સત્પુરૂષોની મિત્રાઈ એવી બન્ને પક્ષવાળી હોય છે

એક દિવસે રાત્રીને સમયે વિનિદ ગોષ્ઠી કરતા રાજાએ રાજકન્યાને પુછયુ ' હે સખિ ! તુ પુરૂષદ્વેષિણી થઇ આ તારૂ યૌવન કેમ વિફળ કરે છે'

રાજકન્યા–' હે સખી ! મને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થવાથી હુ પુરૂષપર દ્વેષ ધરનારી થઇ છુ '

રાજા–' જાતિસ્મરણ શાથી થયુ ? ' ત્યારે રાજકન્યા લજ્જાયુક્ત થઇ મૃદુ વાણીથી કહેવા લાગી ' એક મિથુનને સભોગ કરતા જોઇ મને જાતિસ્મરણ થયુ ' તે સાભળી રાજા કહે–' સખી ! મને તે વાત વિસ્તારથી કહી સભળાવ, એટલે કુમારિકા બોલી–' સખી ! સાભળ એક અરણ્યમા હસ્તીનુ મિથુન ઘણા સ્નેહપૂર્વક રહેતુ હતુ એકદા તે અરણ્યમા દુર્ભાગ્યવશાત્ મહાભયકર દાવાનળ લાગ્યો, તેથી સર્વ પશુઓ આમતેમ નાસતા જ્યાં ઉખર ભૂમિમા હસ્તીનુ મિથુન ઉભુ હતુ ત્યા આવી ભરાવા લાગ્યા, એટલે તે પ્રાણીઓપર અનુકપા આવવાથી તે મિથુન (યુગલ–જોડુ) ત્યાંથી અન્યત્ર ગયુ ત્યા પણ દાવાનલ આવી પહોચ્યો, એટલે તે યુગલમાથી હસ્તી મરણના ભયથી પોતાની સ્ત્રીને મૂકી કયાઇ ચાલ્યો ગયો, અને કરિણી પુરૂષજાતિને ધિક્કારતી અનુકપાના ભાવથી બળી મરણ પામી હુ રાજકન્યા થઇ છુ હે સખી ! હુ તે કારણથી પુરૂષના સ્વાર્થી સ્નેહને ધિક્કારી લગ્ન કરવા ધારતી નથી '

આ પ્રમાણે કુવરીનો પૂર્વભવ શ્રવણ કરી રાજાને પોતાને પણ જાતિસ્મરણ થયુ પછી થોડીવાર બીજી વાતચિત કરી સુલોચનારૂપ રાજાએ તાપસી પાસે આવી સઘળુ વૃત્તાન્ત કહ્યુ પછી રાજાના કહેવાથી રાજકન્યા અને રાજાના પૂર્વભવનુ ચિત્રપટ તાપસીએ ચિતર્યું જેમા એક અટવીની અદર ભયકર દાવાનળ લાગેલો છે, કેટલાએક વનચર પશુઓ આમતેમ નાસતા છતા સર્વભક્ષી અગ્નિના આહારરૂપ થાય છે તેમા એક અતિશય સ્નેહી હસ્તીનુ જોડુ હતુ, તેમાથી હસ્તિણી અગ્નિની જ્વાળાવડે દાઝવાથી ઉખર ભૂમિપર પછડાઇ તરફડીયા મારે છે, તેને હસ્તી નજીકના સરોવરમાથી પોતાની સૂઢવડે શીતળ જળ લાવી વાર વાર સીંચન કરે છે, પરતુ આખરે તે હસ્તિણી મૃત્યુવશ થાય છે, તેથી તેના પરના ગાઢ સ્નેહને લઇને તે હસ્તી પણ અગ્નિમા

પડી મરણ પામે છે આવા પ્રકારનું ચિત્ર ચિતરી એક પુરૂષના હાથમાં આપી નગરમાં મોકલ્યો તે ચિત્ર જોઇ જે કોઇ તે સંબંધી પૂછતા તેને તે આ પ્રમાણે કહેતો કે 'પદ્માવતી નગરીનો પુરૂષોત્તમ નામે રાજા પોતાને જાતિ સ્મરણ થવાથી પોતાનો પૂર્વભવ ચિતરી પોતાની પૂર્વપત્ની મેળવવા આતુર થયેલ છે, તેનું આ ચિત્રપટ છે '

આ રીતે ચિત્ર લઇ નગરમાં ફરતા તેને રાજકુંવરીએ દીઠો, એટલે તેને બોલાવી તે સંબંધી હકીકત પૂછી, તેથી તે પુરૂષે પૂર્વોક્ત હકીકત કહી સંભળાવી આથી પુરૂષપરનો દ્વેષ રાજકન્યાના હૃદયમાંથી નાશ પામ્યો, ને પુરૂષોત્તમ રાજાપર અનુરાગવાળી થઇ તે વાત કુંવરીના પિતાએ જાણી તેથી તેણે ખુશી થઇને પોતાની પુત્રીને ઘણા ઠાઠમાઠથી વિવાહની સામગ્રી તૈયાર કરી પછી અનેક માણસોના પરિવાર સહિત પદ્માવતી નગરીએ મોકલવાની તૈયારી કરી, એટલે રાજકન્યાએ માતાપિતાને પ્રણામ કરી તાપસીને પણ વંદના કરી સર્વની આશીષ લઇ પદ્માવતી નગરી તરફ પ્રયાણ કર્યું. અહીં આવેલ પુરૂષોત્તમ રાજાએ પણ તાપસીને નમસ્કાર કરી પોતાનું ઇચ્છિત સફળ થયું જાણી સ્ત્રીરૂપેજ રાજકન્યા સાથે પોતાની નગરી તરફ પ્રયાણ કર્યું કેટલાએક દિવસે પદ્માવતી નગરીના ઉદ્યાનમાં આવી તેઓ ઉતર્યાં ત્યાંથી સંધ્યાકાળના સમયે કોઇ ન જાણે તેમ સ્ત્રીરૂપ ત્યાગ કરી પુરૂષોત્તમ રાજા રાજમંદિરે આવ્યો રાજાને આવેલા જાણી નગરના શેઠ, સામંત, મંત્રી વિગેરે નમસ્કાર કરવા લાગ્યા પછી રાજાએ સઘળો વૃત્તાંત મંત્રીને કહ્યો, અને શુભ મુહૂર્ત જોઇ ઉત્તમ લગ્નમાં રાજકુંવરી પદ્મશ્રી સાથે પુરૂષોત્તમ રાજા ઘણા ઠાઠમાઠથી પરણ્યા

કેટલાએક દિવસ આનંદસહિત વિષયસુખ ભોગવતા રાણીએ સિંહ સ્વપ્નસૂચિત ગર્ભ ધારણ કર્યો. નવ માસ પૂર્ણ થયે પુત્રને જન્મ આપ્યો રાજાએ ઘણા હર્ષથી જન્મોત્સવ કર્યો, પુત્રનું નામ પુરૂષસિંહ રાખ્યું પાંચ ધાવથી લાલન પાલન કરાતો સુરતરૂની પેઠે વૃદ્ધિ પામતો પુત્ર વિદ્યાભ્યાસ કરી સમસ્ત શાસ્ત્રનો જ્ઞાતા થઇ અનેક કળાઓને ધારણ કરતો યૌવનવય પામ્યો, એટલે રાજાએ ઘણા ઉત્સવથી આઠ રાજકન્યાઓ સાથે તે કુંવરનું લગ્ન કર્યું આ પ્રમાણે કેટલાએક દિવસો નિર્ગમન કરતો રાજા પોતાને પૂર્ણ સુખી માનવા લાગ્યો, પરંતુ કદાપિ કોઇના એકસરખી સ્થિતિ નિરંતર રહેતી

નથી તે નિયમાનુસાર રાજાનુ ભાગ્યચક્ર ઉલટુ ફરવા લાગ્યુ. પૂર્વ કર્મવશાત્ રાણીના શરીરમા દાહજ્વરની મહાવેદના ઉત્પન્ન થઈ તે વેદનામાં જ રાણીએ પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કર્યો, તેથી રાજા તેનાપરના ગાઢ મોહને લીધે ખાનપાન તજી રાજકાર્યનો ત્યાગ કરી અહર્નિશ મૂઢ ચિત્તવાળો થઇ રૂદન કરવા લાગ્યો. તે સમયે તે નગરીના ઉદ્યાનમા ચાર જ્ઞાનને ધારણ કરનારા, સમતા રસના સિન્ધુ, પરમોપગારી શ્રી દેવમુનીશ્વર આવીને સમવસર્યા તેમને વાદવા માટે નગરના સર્વ જનો આવવા લાગ્યા, રાજા પણ મત્રી સહિત આવી ગુરૂને વિનયપૂર્વક વદના કરી ઉચિત સ્થાને બેઠો, તે સમયે કરૂણાસાગર મુનિરાજે ધર્મદેશના આપના માડી

" હે ભવ્યજનો ! દુખે કરી પ્રાપ્ત થાય એવો મનુષ્ય જન્મ, આર્યક્ષેત્ર, ઉત્તમ કુળ અને ધર્મશ્રવણની જોગવાઇ પામી જે પ્રાણી અનન્ત સુખ આપનાર ધર્મને વિષે ચિત્ત જોડતા નથી તે વાર વાર દુખથી ભરેલા ચોરાશી લક્ષ યોનિરૂપ સસારસમુદ્રમા ભ્રમણ કરે છે સસારમાં એવી એક પણ યોનિ નથી કે જેમા આ જીવે અનતીવાર જન્મમરણ ન કર્યા હોય, અર્થાત્ સર્વ યોનિમા આ જીવ અનતીવાર જન્મમરણ પામ્યો છે નદી પાષાણના ન્યાયથી આ જીવ કર્મલાઘવ થવાથી મનુષ્યજન્મ પામી પૌદ્ગળિક સુખની ઇચ્છામા આસક્ત થઇ માનવજન્મ એળે ગુમાવે છે, પણ એ પૌદ્ગળિક સુખ આ જીવે અનતીવાર ભોગવ્યાં છે, છતા એ તૃપ્તિ પામ્યો નથી વાસ્તવિક રીતે એ પૌદ્ગળિક સુખને સુખ કહેવાયજ નહિ, કેમકે કિપાકના ફળ જેમ ભોગવતા મિષ્ટ જણાય છે પરન્તુ પરિણામે દારૂણ વિપાકને આપનારા થાય છે, તેથી તે દુખરૂપજ છે એવા દુખગર્ભિત સુખને વિષે કયો ગુણીજન આસક્ત થાય ? તેમ સસારનાં સર્વ સુખો પણ ક્ષણિક અને અસાર છે, તેથી તેનો ત્યાગ કરી અનત અવ્યાબાધ સુખના હેતુરૂપ જિનધર્મને વિષે આદર કરો તે ધર્મ બે પ્રકારે છે, એક પચમહાવ્રતરૂપ શ્રમણધર્મ કે જેનાથી ઉત્કૃષ્ટ એવુ મોક્ષસુખ પ્રાપ્ત થાય છે બીજો સમ્યક્ત્વમૂળ શ્રાવકના બારવ્રતરૂપ ધર્મ છે, તેથી ઉત્કૃષ્ટ બારમા દેવલોકના સુખ પ્રાપ્ત થાય છે આ રીતે અનેક ભવોપાર્જિત કર્મનો નાશ કરી અક્ષય સુખ આપનાર ધર્મને વિષે હે ભવ્યજનો ! તમે ઉદ્યમ કરો "

આ પ્રમાણે અમૃત સમાન ગુરૂની દેશના શ્રવણ કરી રાજા પ્રતિબોધ પામી કહેવા લાગ્યો—' હે કરૂણાનિધિ ! આ અનન્ત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરી અનેક જન્મમરણના દુઃખથી ભય પામી હું આપના શરણે આવ્યો છું, તો મને તે દુઃખથી મુક્ત કરનાર ચારિત્ર આપી ઉપકાર કરો '

ગુરૂ—' હે દેવાનુપ્રિય ! તને જેમ સુખ ઉત્પન્ન થાય તેમ કર, ધર્મને વિષે જરા પણ પ્રતિબંધ ન કર. '

પછી ગુરૂની આજ્ઞા લઇ નૃપતિએ રાજભુવનમાં આવી સાતે ક્ષેત્રમાં પુષ્કળ દ્રવ્ય વાપરી પુરૂષસિંહ કુમારને રાજગાદીએ સ્થાપન કરી મંત્રી સહિત મહોત્સવપૂર્વક દેવસુનીશ્વર પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું અનુક્રમે ગુરૂ પાસે સર્વ ક્રિયા શીખી સમિતિગુપ્તિયુક્ત નિરતિચારપણે ચારિત્રનું પાલન કરતા નવ પૂર્વધર થયા

એક દિવસ અપ્રમત્ત રાજર્ષિમુનિ શુભ ધ્યાનમાં રહી આ પ્રમાણે ચિન્તવના લાગ્યા—'અહો ! સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુના આપનાર, દુર્ગતિથી તારનાર, એવા ગુરૂનો કરોડો ઉપાય કર્યે છતે પણ ઉપકાર વાળી શકાય તેમ નથી માતા, પિતા, પુત્ર, મિત્ર અને સ્ત્રી વિગેરે તો કેવળ આ ભવને વિષે પોતાના સ્વાર્થના અર્થેજ ઉપકાર કરે છે, પરન્તુ ગુરૂમહારાજ તો નિઃસ્વાર્થપણે ઉપકાર કરનારા છે, તેથી ખરા માતાપિતા તો ગુરૂમહારાજજ છે, આ પ્રમાણે વિચારી પોતાના મનમાં અભિગ્રહ ધારણ કર્યો કે ' આજથી મ્હારે નિરંતર ગુરૂજનની ભક્તિ કરવી ' આવો અભિગ્રહ ધારણ કરી નિરંતર અસ્ખલિતપણે ગુરૂની તેત્રીશ આશાતના ત્રિવિધે તજી ગુરૂના છત્રીશ ગુણોનું ચિન્તવન કરી સ્વમુખે અન્યની આગળ ગુરૂના ગુણનું કીર્તન કરતા રાજાએ ઉત્કૃષ્ટ પુન્યોપાર્જનથી તીર્થંકર નામકર્મનો નિકાચીત બંધ કર્યો

એક દિવસે દેવસભામાં ઇન્દ્રમહારાજે પુરૂષોત્તમ મુનિની પ્રશંસા કરી કહ્યું કે–' વર્તમાન સમયમાં ભરતક્ષેત્રની અંદર મુનિગુણથી વિભૂષિત પુરૂષોત્તમ રાજર્ષિ સમાન ગુરૂભક્તિ કરવામાં તત્પર અન્ય કોઇ નથી ' આ પ્રમાણે તે મુનિની પ્રશંસા સાંભળી કોઈ ઇર્ષ્યાળુ મિથ્યાદ્રષ્ટિ દેવ તે મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે મુનિનું રૂપ ધારણ કરી પ્રવર્તક થઈ પુરૂષોત્તમ મુનિ પાસે આવી તેના અનેક અછતા દોષો પ્રગટ કરવા લાગ્યો અને કટુક વચનથી વાક્પ્રહાર

કરી તર્જના કરવા લાગ્યો તો પણ સમતાના સિન્ધુ એવા રાજર્ષિમુનિ જરા-પણ ખેદ પામ્યા વિના પોતાને નિન્દતા છતાં ગુરૂભક્તિના ભાવથી જરાપણ ચળાયમાન થયા નહિ આ પ્રમાણે નિશ્ચળ ચિત્તવાળા મુનિને જોઇ દેવ પ્રગટ થઈ તે મુનિને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઇ નમસ્કાર કરી પોતાના અપરાધની ક્ષમા યાચી દેવલોકમા ચાલ્યો ગયો, રાજર્ષિમુનિ અભિગ્રહનુ પાલન કરતા છતા પ્રાન્તે એક માસનુ અનશન કરી અચ્યુત કલ્પમા મહા સમૃદ્ધિવાળા દેવ થયા ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા તીર્થંકર પદ પામી અનન્ત શાશ્વત સુખવાળા મોક્ષસ્થાનકને પ્રાપ્ત કરશે

પાંચમા સ્થવિર પદ ઉપર પદ્મોત્તર રાજાની કથા

આ ભરતક્ષેત્રની અદર મહાન્ સમૃદ્ધિથી યુક્ત વાણારશી નામે નગરી છે, ત્યાં સૂર્ય સમાન પ્રતાપવાળો, કદર્પ સમાન રૂપવાળો પદ્મોત્તર નામે રાજા ન્યાયયુક્ત પ્રજાનુ પાલન કરતો છતો સુખપૂર્વક રાજ્ય કરતો હતો ત્યાંથી કેટલેક દૂર અતિશય મનોહર શુભાપુરી નામે નગરીમાં જયરાજ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને દેવાંગનાના રૂપનો પણ પરાભવ કરે એવી પદ્મિની અને કુમુદિની નામે સર્વગુણસપન્ન બે પુત્રીઓ હતી તથા ગજપુર નામે નગરમા સિહરથ રાજાને ત્યાં ભોગાવતી અને વિભ્રમવતી એ નામની બે પુત્રીઓ હતી એ ચારે રાજકન્યાઓ કોઈ ચિત્રકાર પાસે પદ્મોત્તર રાજાનુ ચિત્ર જોઇ તેનાપર અનુરાગવાળી થઇ, અને માતા પિતાની આજ્ઞાથી હર્ષ-પૂર્વક મહામહોત્સવથી એકી સાથે પદ્મોત્તર રાજાને પરણી રાજા પણ તેમની સાથે સ્નેહપૂર્વક વિલાસ કરતા સુખેથી દિવસો વ્યતિત કરવા લાગ્યો

એકદા કોશલદેશના સુગ્રીવ નામે રાજાએ પદ્મોત્તર રાજાની ચાર રાણીઓના અદ્ભૂત રૂપની પ્રશસા શ્રવણ કરી તે ઉપરથી તે દુર્બુદ્ધિ કામાધ નૃપતિએ દૂત મોકલી પદ્મોત્તર રાજાને કહેવરાવ્યુ કે–' મહારાજા સુગ્રીવ તમારી રાણીઓ ઉપર મોહિત થયેલ છે, માટે તેમની આજ્ઞાનુસાર તમારે તમારી રાણીઓને કોશલાધિપતિને સ્વાધિન કરી તેમની કૃપા સપાદન કરવી ' આ પ્રમાણેનાં દૂતના વચન શ્રવણ કરી પદ્મોત્તર રાજા ક્રોધથી પ્રજ્વળિત થઇ રક્ત નેત્ર કરી કહેવા લાગ્યો–" રે દૂત ! જા, તારા નિર્લજ્જ નષ્ટબુદ્ધ રાજાને તો કહેવરાવતા શરમ ન આવી, પણ રે મૂર્ખ ! તને પણ આવા અવિચારી

વાક્યો કહેતા મૃત્યુનો ડર ન લાગ્યો ? શું કરૂં ? તું દૂત હોવાથી અવધ્ય છે, તેથી જીવતો જવા દઉં છું. તું જઇ તારા કામાન્ધ અવિચારી રાજાને કહેજે કે સૂતેલા સિંહને છંછેડી પ્રાણનો પરિત્યાગ કરવા શાને ઉત્સુક થાય છે ? કામાન્ધ થવાથી તે બિચારો હૃદયથી પણ શૂન્ય થઇ ગયો જણાય છે, તેથીજ તેણે આની અયોગ્ય માગણી કરી છે. માટે તે દયા કરવા યોગ્ય છે, તેને કહેજે કે તું તારી મૂર્ખતાની માફી માગી લે, નહિતર તે મૂર્ખાઇનું કડવું ફળ તારેજ ચાખવું પડશે.'

આ પ્રમાણે પદ્મોત્તર રાજાના વચન શ્રવણ કરી દૂતે પોતાના સ્વામી પાસે આવી સર્વ હકીકત કહી, તેથી સુગ્રીવ રાજા ક્રોધથી ધમધમ્યો થકો લશ્કર સજ્જ કરી પદ્મોત્તર રાજાપર ચઢી આવ્યો. પદ્મોત્તર રાજાને ખબર પડતા તે પણ પોતાનું સૈન્ય લઇ સામો લડવા આવ્યો. વિશાળ મેદાનમાં બન્ને સૈન્ય સામાસામી દારૂણ યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. તેમા આખરે સુગ્રીવ રાજા હારીને નાઠો. તેનો કેટલોએક સામાન કબજે કરી વિજય મેળવી પદ્મોત્તર રાજા પોતાની નગરીમા મહોત્સવપૂર્વક પ્રવેશ કરી સુખપૂર્વક રહેવા લાગ્યો.

એક દિવસ પદ્મોત્તર રાજા સભા ભરી બેઠો હતો, તે વખતે કોઇ ઇંદ્રશર્મા નામે ઇંદ્રજાળિક મનોહર દેવસમાન રૂપ ધારણ કરી સાથે એક અનુપમ લાવણ્યવાળી નવયૌવના યુવતીને લઇ સભામા આવી પ્રણામ કરીને ઉભો રહ્યો. તેને રાજાએ આદરપૂર્વક કહ્યું-' હે વીર પુરૂષ ! તું કોણ છે ? અને આ તારી સાથે સુંદરી છે તે કોણ છે ? તેમજ અહીં આવવાનું પ્રયોજન શું છે ?'

ઈંદ્રજાળિક મસ્તક નમાવી કહેવા લાગ્યો ' હે નરનાથ ! હું મણિપ્રભ નામે વિદ્યાધર છું. અને આ મારા પ્રાણથી પણ અધિક પ્રિય, મારા સર્વ સુખનો આધાર મારી પ્રાણપ્રિયા છે. તે એક દિવસ પોતાની સખીઓ સાથે ક્રિડા કરવા જતી હતી, તેવામા ત્યાંથી મ્હારા શત્રુ વજ્રવેગ નામે વિદ્યાધરે તેણીનું હરણ કર્યું. મને ખબર થતા તેની સાથે સંગ્રામ કરી મારી સ્ત્રીને લઇને હું અહીં આવ્યો છું, પણ ફરી તે દુષ્ટ અતિશય કોપાયમાન થઇ મને મારવા માટે આવે છે, તેથી હું આ મારી પ્રિય પત્નીને આપના શરણે મૂકવા ધારૂં છું. સર્વ લોકોના કહેવા પ્રમાણે આપ પરનારીસહોદર છો, તેથી આપની કીર્તિ શ્રવણ કરી આપને સોંપવા આવ્યો છું. હું જ્યા સુધી મારા વૈરીને જીતીને પાછો આવું ત્યાંસુધી આપ તેનું સંરક્ષણ કરશો એવી આશા

છે હુ થોડી જ વારમાં આપના પસાયથી મારા શત્રુને હણીને ચાલ્યો આવીશ ' એમ કહી ક્ષણવારમા આકાશમાર્ગે તે અદૃશ્ય થઈ ગયો, અને સર્વ સભાજનોના નેત્રો તેની જ તરફ વિસ્મિત હૃદયથી જોઇ રહ્યા

થોડીવાર પછી આકાશમાંથી એકદમ બે કપાયેલા ચરણો રાજસભાના ચોકમા પડ્યા ત્યારપછી તરતજ બે ભુજાઓ કપાઇને પડી એમ ક્રમસર બધા કપાયેલા અવયવો ચોકમા પડ્યા તે જોઈ સર્વ વિસ્મય પામવા લાગ્યા. તે અવયવોને વિદ્યાધરની સ્ત્રીએ ઓળખી તીવ્ર ચીસ પાડી રૂદન કરતી તે બોલી–' હાય ! હાય ! નાથ ! હુ અભાગણીને માટે આપે નિર્દય શત્રુની સાથે લડી પ્રાણ ત્યાગ કર્યા અરેરે નાથ ! દુષ્ટની સાથે લડ્યા વિના મારો જ હતભાગિનીનો નાશ થવા દીધો હોત તો કેવુ સારૂ થાત ! અરેરે પ્રાણાધાર ! હવે આપના વિના હુ જીવીને શુ કરૂ ? હુ પણ આપની પાછળ જ આવુ છુ ' આ પ્રમાણે તીવ્ર રૂદન કરતી તે રાજાને કહેવા લાગી–' મહારાજ ! હુ પણ મારા પતિની પાછળ સતી થવા ઇચ્છા રાખુ છુ, કેમકે કુલીન અને સતી સ્ત્રીએ પતિના મૃત્યુ બાદ જીવવુ એ વ્યર્થ છે, માટે આ મારા પતિના અગ સાથે મારો પણ ઝટ અગ્નિસસ્કાર કરો કે જેથી હુ મારા પતિને જલદી જઈ મળુ ' નૃપતિ વિગેરે સભાજનોએ ઘણીએ સમજાવી, પરતુ તે સ્ત્રીએ પોતાની હઠ મૂકી નહી, એટલે રાજા સર્વની સમ્મતિથી તે અવયવોની સાથે તે સ્ત્રીને અગ્નિસસ્કાર કરી શોકપૂર્ણ હૃદયથી સભામાં બેઠો તેનામા આકાશમાથી પ્રફુલ્લિત વદને હર્ષ પામતો પૂર્વોક્ત વિદ્યાધર (ઇદ્રજાળિક) રાજસભામા આવી રાજાને નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો ' હે સત્યમૂર્તિ નરાધીશ ! હુ આપના પ્રતાપથી મારા શત્રુનો નાશ કરી નિર્વિઘ્નપણે આપની પાસે આવી પહોચ્યો છુ હવે મને મારા સુખની અવધિરૂપ, મારા નેત્રની કીકી સમાન મારી પ્રાણપ્રિયા સુલોચનાનુ દર્શન કરાવો, જેથી હુ પરમ આનદને પ્રાપ્ત થાઉ ' આ પ્રમાણે ઇન્દ્રજાળિકને અચાનક આવેલો જોઇ તેના પૂર્વોકત વચન શ્રવણ કરી સર્વ સભાજનો અને રાજા ખેદ પૂર્ણ હૃદયથી મ્લાન વદનયુકત સ્તબ્ધ થઇ કઇપણ ઉત્તર આપ્યા સિવાય ભૂમિ તરફ દ્રષ્ટિ કરી બેસી રહ્યા આ પ્રમાણે સર્વને બેઠેલા જોઇ પુન ઇદ્રજાળિક બોલ્યો– ' હે નરપતિ ! કેમ કઈપણ ઉત્તર ન આપતાં મ્લાન વદન કરી બેઠા છો ? શુ મારી સ્વરૂપવાન સ્ત્રીને જોઇ તમારી બુદ્ધિનો વિપ્લવ થયો છે ? '

લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ કરે છે, પુન્યસચયમા વધારો કરે છે, પૂજનિકપણુ આપે છે અને કર્મરૂપ શત્રુઓને હણે છે એ રીતે ભાવપૂર્વક કરેની ભગવતની પૂજા અનેક ઉત્તમ ફળને આપનારી છે' પેલી ચાર કન્યાઓ તે કરેલી પૂજાની અનુમોદના કરવા લાગી તે પુન્યના પ્રભાવથી અનુક્રમે ત્યાથી મરણ પામી તુ રાજા થયો અને તે ચારે બાળાઓ હારી સ્ત્રીઓ થઇ '

આ પ્રમાણે ગુરૂના વચન શ્રવણ કરી નૃપતિ જાતિસ્મરણ પામ્યો, તેથી સવેગ પામી રાજ્યમહેલમા આવી પોતાના પદ્મશેખર નામના પુત્રનુ રાજ્યારોહણ કરી નગરમા સર્વ જિનચૈત્યોમા અઠ્ઠાઇમહોત્સવ કરી ચાર સ્ત્રીઓ સહિત ગુરૂ પાસે આની સસારનો નાશ કરનાર નિર્મળ ચારિત્ર તેણે અગીકાર કર્યું અનુક્રમે રાજર્ષિમુનિ વિનિસહિત ગુરૂપાસે અગ્યાર અગ ભણ્યા એક દિવસ ગુરુમુખે વૃદ્ધની ભક્તિનુ માહાત્મ્ય આ પ્રમાણે સાભળ્યુ કે 'જે કોઇ વય, પર્યાય અને સૂત્રાર્થથી વૃદ્ધ હોય, તેમજ તપસ્વી હોય તેવા મુનિની નિષ્કપટ અને નિરભિમાનપણાથી ભક્તિ કરે છે તે આત્મા નિર્મળ કરી ઉચ્ચ ગોત્રનો બધ કરી તીર્થંકર પદને પ્રાપ્ત થાય છે ' આ પ્રમાણે ગુરૂમુખે સ્થવિરની ભક્તિનુ માહાત્મ્ય શ્રવણ કરી રાજર્ષિ મુનિએ એવો અભિગ્રહ ધારણ કર્યો કે–'જ્યા સુધી હુ જીવુ ત્યાસુધી મારે નિરતર જ્યેષ્ઠ અણગારની ભક્તપાનાદિવડે ભક્તિ કર્યા પછી ભોજન કરવુ ' આવો નિશ્ચળ અભિગ્રહ ધારણ કરી નિરન્તર વૃદ્ધ સાધુઓની તે ભક્તિ કરવા લાગ્યા, તેથી સર્વ યતિજનો તેમની પ્રશસા કરી ઘણો આદરસત્કાર કરવા લાગ્યા

એક દિવસ દેવસભામા ઈદ્રમહારાજે તે રાજર્ષિમુનિની પ્રશસા કરી તે સાભળી રત્નાગદ નામે સમ્યગ્દ્રષ્ટિ દેવ હર્ષ પામી ઇદ્રની પ્રશસાની પુષ્ટિ કરવા લાગ્યો પણ બીજા હેમાગદ નામે મિથ્યાદ્રષ્ટિ દેવે તે વાત માની નહિ, તેથી તે બે દેવો મનુષ્યરૂપ ધારણ કરી જ્યા રાજર્ષિમુનિ હતા ત્યા આવ્યા અને પાછલો દેવ બોલ્યો–'અહો ! જગત્મા દુષ્કર તપશ્ચર્યા કરતા બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરતા નિર્મળ જળથી સ્નાન કરી અરણ્યમા નિવાસ કરનાર મમતા રહિત યોગીઓને જોઈ હૃદય પ્રફુલિત થાય છે, અને આ શૌચાચાર રહિત, બાહ્ય અને અભ્યતરથી મલિન એવા જૈનમુનિને જોતા જ અપ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય છે ' આ પ્રમાણે સાભળી બીજો દેવ હસીને બોલ્યો–' અહો ભાઇ ! તુ મૂર્ખ સમાન જણાય છે, કેમકે ક્ષમાદિક ગુણોથી યુક્ત એવા

જૈનમુનિને સારી રીતે જાણ્યા વિના અજ્ઞાનકષ્ટ કરનારા તપસ્વીઓને તુ વખાણે છે, તે તારી મૂર્ખતાજ છે ' આ પ્રમાણે એકની નિંદા અને બીજાની સ્તુતિ શ્રવણ કર્યા છતા રાજર્ષિમુનિ તે બન્ને ઉપર રાગદ્વેષ રહિત સમભાવપણે રહેવા લાગ્યા પછી તે બે દેવો કીરયુગલનુ રૂપ ધારણ કરી એક શિવપથી તપસ્વી પાસે આવ્યા તેમાથી સૂડો બોલ્યો કે–' આ તપસ્વી પશુની પેઠે ભક્ષ્યાભક્ષ્યના વિવેકરહિત નિર્દયી છે, તેમજ પાસે સ્ત્રી રાખે છે, તેથી તેનુ સર્વ તપ મિથ્યા છે ' આ પ્રમાણે સૂડાનુ બોલવુ સાભળી તે તપસ્વીએ અતિશય કોપાયમાન થઇને તે સુડાને ઝાલી મારી નાખ્યો, એટલે રત્નાગદ દેવ હેમાંગદ દેવને કહેવા લાગ્યો–' હે મિત્ર ! જૈન અને શૈવ મુનિમા કેટલો બધો તફાવત છે એ તે પ્રત્યક્ષ જોયુ ' આ રીતે કહ્યા છતા તે મિથ્યાદષ્ટિ હેમાગદ દેવના હૃદયમા શ્રદ્ધા થઇ નહીં, તેવા પુન તે રાજર્ષિમુનિને દેવમાયાએ કરી તેણે ઘણા ઉપસર્ગો કર્યા, તોપણ કરૂણાના સાગર એવા તે મુનિ અગીકાર કરેલા અભિગ્રહથી ચળિત થયા નહિ તેથી તે દેવો પ્રત્યક્ષ પ્રગટ થઈ મુનિને નમસ્કાર કરી પોતાના અપરાધની ક્ષમા યાચી પોતાને સ્થાનકે ગયા પદ્મોત્તરમુનિએ વૃદ્ધ સાધુની ભાવપૂર્વક ભક્તિ કરવાથી તીર્થ કર નામકર્મનો નિકાચીત બધ કર્યો ત્યાંથી કાળધર્મ પામી મહાશુક્ર દેવલોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા તીર્થ કર પદ પામી અનત અવ્યાબાધ એવા મોક્ષસ્થાનકને પામશે

છઠ્ઠું બહુશ્રુત પદ આરાધન કરવા ઉપર મહેંદ્રપાલની કથા.

આ ભરતક્ષેત્રની અદર સોપારકપટ્ટણ નામે મનોહર નગર હતુ, ત્યા સર્વે કળાઓમા કુશળ એવો મહેદ્રપાલ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, પરતુ સદ્ગુરૂના અભાવે મિથ્યાદર્શનના યોગથી મિથ્યાત્વીના પથે તે ચાલતો હતો, અને તે એવુ માનતો હતો કે પચભૂતથીજ આ આત્મા ઉત્પન્ન થાય છે, અને પચભૂતનો નાશ થયે આત્માનો પણ નાશ થાય છે કહ્યુ છે કે —

उपजाति वृत्त.

विनागुरुभ्यो गुणनीरधिभ्यो, जानाति धर्मं न विचक्षणोऽपि ।
आकर्णदीर्घोज्वललोचनोऽपि, दीप विना पश्यति नाधकारे ॥

અર્થ:—' ગુણના સમુદ્ર એવા ગુરૂવિના ડાહ્યો માણસ પણ ધર્મને જાણતો નથી, જેમ કાન સુધી લાંબા ઉજ્વળ નેત્રવાળો માણસ પણ દીપક વિના અંધારામાં જોઇ શકતો નથી.

તે રાજાને એક બુદ્ધિમાન્ પ્રધાન હતો, તે પ્રધાનને જિનોક્ત તત્ત્વને જાણનારો શ્રુતશીલ નામે ભાઇ હતો, તે રાજાને ઘણોજ પ્રિય હતો.

એકદા અતિશય સ્વરૂપવાન માતંગની સ્ત્રીને પંચમ નાદયુક્ત ગાન કરતી જોઈ રાજા તેના પર મોહિત થયો. ઇંગિત આકારથી રાજાનો ભાવ જાણી શ્રુતશીલ મધુર વચન કહેવા લાગ્યો—' હે મહારાજ! અપયશના સ્થાનરૂપ સર્વ દોષોના આકર સમાન એવી પરનારીનો જે કોઇ સંગ કરે છે, તે નીચ ગતિને પામી મહાન્ દુઃખ અનુભવે છે. જેમ સુંદર દેખાતા કિંપાકના ફળ ખાધા હોય તો મૃત્યુને વશ કરે છે, તેમ બહારથી સુંદર દેખાતી સ્ત્રીનો સંગ કરવાથી અનેકવાર મરણને પ્રાપ્ત થઈ મહાન્ દુઃખો ભોગવવા પડે છે. વળી જો રાજાજ અનીતિના માર્ગે પ્રવર્તે તો પછી અન્યને તેથી રોકવાનું શી રીતે બને? માટે હે નૃપતિ! ઉભય લોકમાં દુઃખના હેતુરૂપ પરસ્રીસંગનો સંકલ્પ મનમાંથી કાઢી નાખો.' આમ ઘણી રીતે સમજાવ્યા છતાં મોહમૂઢ રાજા તે વિચારથી પાછો હઠ્યો નહીં, એટલે મંત્રીએ રાજ્યનું હિત વિચારી રાજ્યની અધિષ્ઠાયિકા દેવીનું સ્મરણ કર્યું, તેથી દેવી પ્રગટ થઇ. તેને મંત્રીએ સર્વ બીના કહી, એટલે દેવીએ કહ્યું કે—'જ્યારે તે પોતાના પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરે એટલે મારૂં સ્મરણ કરજે, હું તેને શાન્તિ કરીશ.' એમ કહી રાજાના શરીરમાં વ્યાધિ પ્રગટ કરી દેવી અદ્રશ્ય થઇ ગઈ. પછી વ્યાધિથી વ્યાકુળ થયો થકો તે રાજા અત્યન્ત પીડા પામી વિલાપ કરતો ચિન્તવવા લાગ્યો કે—' અરે, મને આ મારૂં દુષ્કૃત્યજ પીડે છે. માત્ર મનથીજ કરેલું પાપ આવું કષ્ટ આપે છે, તો જે ક્રિયાથી પાપ સેવે તેનું તો શું થાય?' આવા વિચારથી કરેલા માનસિક પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરતો પુનઃ પાપકાર્ય નજ થાય એવા નિશ્ચયથી વ્યાધિની શાન્તિ માટે તે પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. મંત્રીએ જાણ્યું કે ' રાજા હવે પૂર્ણ પસ્તાય છે ' તેથી દેવીને સ્મરી, એટલે દેવીએ વ્યાધિની શાન્તિ કરી, તેથી રાજા સ્વસ્થ થયો. પછી રાજાએ મંત્રીને કહ્યું કે ' મને જે માનસિક પાપ લાગ્યું તેની શુદ્ધિ શી

રીતે થાય ?' મંત્રી કહે-' મહારાજ ! પંડિતોને બોલાવી પૂછો, એટલે તે પાપ નિવારણ કરવાનો ઉપાય બતાવશે ' રાજાએ મંત્રીના કહેવાથી બીજે દીવસે પ્રભાતમાં પંડિતોને બોલાવી પાપથી મુક્ત થવાનો ઉપાય પૂછયો, એટલે જુદા જુદા પંડિતો જુદી જુદી રીતે કહેવા લાગ્યા કોઈ કહે ' ગંગા જળનું પાન કરવાથી પાપ દૂર થાય છે ' કોઇ કહે-'અગ્નિહોમ કરી વેદપૂરાણની કથા શ્રવણ કરવાથી પાપનાશ થાય છે ' કોઈ કહે-'અડસઠ તીર્થની યાત્રા કરી નર્મદાની માટીનો શરીરે લેપ કરવાથી પાપ દૂર થાય છે ' અને કોઇ કહે ' બ્રાહ્મણોને દાન આપવાથી કરેલા પાપનો નાશ થાય છે ' આમ અનેક રીતે બ્રાહ્મણોએ પાપનિવારણના ઉપાયો બતાવ્યા પણ તે રાજાને રૂચ્યા નહીં તે સમયે નગરબહાર ઉદ્યાનમાં મહાન્ ગુણના સમુદ્ર શ્રીષેણ મુનીશ્વર પધાર્યા તેમને વાંદવા માટે રાજા ઘણા પરિવાર સહિત આવ્યો ગુરૂને વિનય પૂર્વક વંદન કરી બે હસ્ત જોડી બોલ્યો-' હે કરૂણાનિધિ ! મનના પાપની શુદ્ધિ શી રીતે થાય ? તે કરૂણા કરીને કહો '

ગુરૂ કહે-' રાજા ! શુદ્ધિ બે પ્રકારની છે, બાહ્ય અને અભ્યન્તર જળાદિકથી શરીરની બાહ્ય શુદ્ધિ થાય છે, અને જ્ઞાન ધ્યાન તથા તપરૂપ પાણીથી અન્તરની શુદ્ધિ થાય છે કામરાગવડે સ્ત્રીના મોહથી વીંધાયેલ છે ચિત્ત જેનાં એવાઓની બાહ્ય જળાદિકથી કદી પણ શુદ્ધિ થઇ શકતી નથી, અન્તરની શુદ્ધિ તો જ્ઞાન અને ક્રિયાથીજ જિનેશ્વરે કરેલી છે જે માટે કહ્યું છે કે—

॥ उपजाति वृत्त ।

आलोचना निंदनगर्हणाभिः, सम्यक्क्रिया बोधतपोभिरुग्रैः ॥
तत्पापकर्मा सृजतस्त्रिधापि, स्याद्विशुद्धिं खलु दुष्कृतानां ॥ १ ॥

અર્થ.—" મન, વચન અને કાયા એ ત્રણથી પાપ કર્મ કરનાર મનુષ્યનાં દુષ્કર્મોની શુદ્ધિ આલોચના, નિન્દા અને ગર્હા એ ત્રણ પ્રકારે અને સમ્યક્ ક્રિયા, જ્ઞાન અને ઉગ્ર તપવડે પ્રથમ કહેલા દુષ્કૃતની શુદ્ધિ થાય છે એમ જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે " આ પ્રમાણે ગુરૂની દેશના સાભળી શ્રુતશીલ જે પ્રધાનનો ભાઇ હતો તેણે સંવેગ પામી ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું

શ્રુતશીલે ચારિત્ર લીધું એમ જાણી રાજા ગુરૂપર દ્વેષ ધરવા લાગ્યો ગુરૂ રાજાને પ્રતિબોધી શાન્ત કરી ત્યાંથી અન્ય સ્થળે વિહાર કરી ગયા પછી

એકદા તેજ નગરના ઉદ્યાનમા નિર્દોષ ચારિત્રને ધારણ કરનાર શ્રુતકેવળી શ્રી સમતભદ્રાચાર્ય ઘણા સાધુના પરિવાર સહિત આવી સમવસર્યા તે વખતે સર્વ નગરજનો અને રાજા તેમને વદના કરવા આવ્યા તે સમયે ગુરૂ મહારાજે અમૃત સમાન દેશના આપવા માંડી

" હે ભવ્યજનો ! મહોન્મત્ત હસ્તી, પ્રચડ વેગવાળા અશ્વ, વિશાળ રાજ્ય લક્ષ્મી, સુન્દર રૂપ, ઉત્તમ વાર્ય, મૃગલોચની લલિતલલના વિગેરે ભોગોપભો-ગ્ય વસ્તુની પ્રાપ્તિ એ ધર્મના પ્રભાવથીજ પ્રાપ્ત થાય છે જે સુજ્ઞશિરોમણિ જિનેશ્વરે કહેલા ધર્મને વિષે પોતાનુ ચિત્ત સ્થિર કરી અન્યને પણ તેમાં ઉદ્યમવત કરે છે, તે પ્રાણી ઉત્તમ સુખસ પદાને પામે છે, અને જે મૂઢાત્મા જિનેશ્વરે કહેલા ધર્મને આદરનારાઓને અન્તરાય કરી તેની ઉપર દ્વેષ ધરે છે તે અનેક પ્રકારે દુ ખનો ભાગી બને છે, માટે જ્યાં સુધી આ દેહ નિરોગી છે, ઈન્દ્રિયોની પટુતા છે, જરાવસ્થા દૂર છે અને આયુષ્ય ક્ષીણ નથી થયુ ત્યાં સુધી હે ભવ્યજનો ! ધર્મને વિષે તમે યત્ન કરો "

આ રીતે વૈરાગ્યપૂર્ણ ગુરૂની દેશના શ્રવણ કરી રાજાએ પોતાના પુત્ર જયન્તકુમારને રાજ્યાસનપર સ્થાપી પોતે મ ત્રી સહિત ગુરૂ પાસે આવી ચારિત્ર અ ગીકાર કર્યુ, અનુક્રમે ગુરૂપાસે રહી અગીઆર અ ગનુ અધ્યયન કર્યુ એક દિવસ ગુરૂમુખેથી વીશસ્થાનકના આરાધન સ બધી દેશના શ્રવણ કરતા એવુ સાભળ્યુ કે " એ વીશ સ્થાનક અથવા એમાથી એક પણ સ્થાનકની સમ્યક્ પ્રકારે આરાધના કરાય તો તેથી ત્રિભુવનને પૂજ્ય એવી તીર્થ કરની લક્ષ્મી પમાય છે " આ પ્રમાણે ગુરૂનુ વચન સાભળી રાજર્ષિ મુનિએ અભિગ્રહ લીધો કે ' જ્યા સુધી જીવુ ત્યાંસુધી મ્હારે બહુશ્રુતનુ વાત્સલ્ય કરવુ ' આવો અભિગ્રહ ધારણ કરી બહુશ્રુત મુનિઓનુ ઓષધ ભેષજ્યાદિથી વૈયાવચ્ચ કરતા પોતાના અભિગ્રહને નિશ્ચળપણે તે પાલન કરવા લાગ્યા

એક દિવસ દેવસભામા ઇન્દ્રમહારાજે તે મુનિના પ્રશ સા કરી તે પર શ કા લાવી ધનદ નામે દેવ જ્યા તે મુનિ હતા તે નગરમા આવી શેઠ બની ઘર માડી રહેવા લાગ્યો તે સમયે તે રાજર્ષિ મુનિ કોઇ ગ્લાન સાધુને માટ કોળાપાક શોધતા કપટરૂપ શ્રેષ્ઠીને ત્યા આવી ધર્મલાભ આપી ઉભા રહ્યા મુનિને જોઈ કપટશ્રેષ્ઠી ઉભો થઇ પ્રણામ કરી મિષ્ટવાણીથી બોલ્યો—' અહો !

આજે મ્હારા ધન્ય ભાગ્ય કે આપે પધારી મારૂં ઘર પવિત્ર કર્યું હે પૂજ્ય! હે સ્વામી! કહો આપને શું જોઈએ છીએ?'

મુનિ કહે—'મહાભાગ્ય! મ્હારે કોળાપાકની જરૂર છે, જો તમારે ત્યાં હોય તો આપો.'

શેઠ કહે—'મહારાજ! મારા ઘરમાં કોળાપાક જેટલો જોઈએ તેટલો છે ઉભા રહો, હું તે લાવી આપું.' એમ કહી અંદર જઇ કોળાપાક લાવી મુનિને આપવા લાગ્યો. મુનિએ અનિમેષ નેત્રવાળો જોઇ જાણ્યું કે 'આ તો કોઈ માયાવી દેવ છે, અને દેવપિંડ મુનિથી ગ્રહણ કરાય નહિ.' એમ જાણી પાક લીધા વિના ત્યાંથી બીજે ચાલ્યા ગયા. તેથી તે દેવ રોષે ભરાયો, તેથી મુનિ જ્યાં જ્યાં જાય ત્યાં અશુદ્ધ પાક કરવા લાગ્યો, તોપણ મુનિ ખિન્ન થયા નહિ. ઘણા ઘર ભમતા સૂરસાર્થવાહને ત્યાં મુનિ આવી ચઢ્યા. ત્યાં તેમને એષણીય પાક મળ્યો. તે લઇ મુનિ પોતાને સ્થાને આવ્યા. આવી રીતે મુનિને પોતાના અભિગ્રહમાં નિશ્ચળ જોઇ દેવ પ્રત્યક્ષ થઇ મુનિની સ્તવના કરી સૂરસાર્થવાહના ઘરે રત્નની વૃષ્ટિ કરી પોતાને સ્થાનકે ગયો. બહુશ્રુતનું ભાવપૂર્વક સમ્યક્ પ્રકારે વાત્સલ્ય કરવાથી તે મુનિએ તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. અનુક્રમે ત્યાંથી કાળધર્મ પામી નવમા ગ્રૈવેયકને વિષે દેવપણે તે ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં તીર્થંકર પદ પામશે, અને શ્રુતશીલમુનિનો જીવ તેજ તીર્થંકરના ગણધર થઈ અનંત અવ્યાબાધ સુખને પામશે.

આ પ્રમાણે મહેન્દ્રપાલ નૃપતિનું રસિક ચરિત્ર શ્રવણ કરી હે ભવ્યજનો! તમે બહુશ્રુતનું વાત્સલ્ય કરવા માટે પોતાના ચિત્તને પ્રેરો.

સાતમા તપસ્વી સ્થાનક આરાધવા ઉપર વીરભદ્રની કથા.

અલકાપૂરી સમાન મનોહર, લક્ષ્મીથી પૂર્ણ એવી એક વિશાલા નામે નગરી અવન્તિ દેશમાં હતી. તે નગરીમા મહાન ધનાઢ્ય વૃષભદાસ નામે શ્રેષ્ઠી વસતો હતો. તેને રૂપગુણના ભંડાર સમાન વીરમતી નામે ભાર્યાથી વીરભદ્ર નામે પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. તે અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતો સર્વ કળાઓમાં કુશળ થઇ યૌવનાવસ્થાને પામ્યો. વીરભદ્રના રૂપ અને ગુણની પ્રશંસા પદ્મિનીખંડપત્ત-

નમા રહેનાર પુન્યાત્મા સાગરદત્ત શ્રેષ્ઠીએ શ્રવણ કરી, તેથી તેણે પોતાની રત્નગર્ભા નામે સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલી, સ્ત્રીઓની સર્વ કળાઓમા કુશળ, દેવાંગનાના રૂપનો પરાભવ કરે એવી પ્રિયદર્શના નામે પુત્રીનો વિવાહ કરવા વૃષભદાસ શેઠની પાસે માણસ મોકલ્યુ શેઠે યોગ્ય સ્થળ જાણી વિવાહ કબૂલ કર્યો અનુક્રમે લગ્નદિવસ મુકરર કરી જાન લઇ ઘણા ઉત્સવપૂર્વક પ્રિયદર્શનાની સાથે લગ્ન કરી જેમ મધુકર માલતીની સાથે લીન થઇ જાય તેમ વીરભદ્ર પ્રિયદર્શનાની સાથે અત્યન્ત લીન થઈ પચવિષય સુખ ભોગવવા લાગ્યો કેટલાએક દિવસો આમ આનદપૂર્વક વિત્યા બાદ વીરભદ્રે પોતાના સસરાને કહ્યુ, 'મુરબ્બી ! હવે ઘણા દિવસ થયા, તેથી અમો સર્વને રજા આપો તો અમારા નગરીએ જઈએ ' આ પ્રમાણે જમાઇનુ વચન શ્રવણ કરી સાગરદત્ત શેઠ બોલ્યા—' હે કુમાર ! અમને અમારી પુત્રી અતિશય પ્રિય હોવાથી અમે તેનો વિયોગ સહી શકતા નથી, તેથી જાનમા આવેલા બાકી સર્વ જનોને જવાની રજા આપો અને તમે મારી પુત્રી સાથે અહીં જ રહો ' આ પ્રમાણે સાસરાના આગ્રહથી બીજા જાનૈયાઓને કહ્યુ કે— તમે સર્વ જાઓ અને હુ થોડા દિવસ પછી સ્ત્રી સહિત આવીશ, કેમકે શેઠનો આગ્રહ ઘણો જ છે, તેથી તેમનુ દીલ દુખાવીને આવવુ મને યોગ્ય લાગતુ નથી ' આ પ્રમાણે કહી જાનને વિદાય કરી પોતે શ્વસુરગૃહમાં સુખપૂર્વક રહેવા લાગ્યો કેટલાએક દિવસ વિત્યા બાદ વીરભદ્ર ચિન્તવવા લાગ્યો કે ' પુરૂષ સાસરે અને સ્ત્રી પિયરમાં વધારે રહેનાર પોતાની શોભા અને લાજ ગુમાવે છે, માટે હવે અહીં વધારે વખત રહેવુ એ શોભાયુક્ત નથી પરદેશમા જઇ દ્રવ્ય મેળવી પિતાને ઘેર જવુ વધારે સારૂ છે ' આ વિચાર પોતાની પ્રિયાને જણાવતા કહ્યુ—' વ્હાલી ! તને મૂકીને જતા મારૂ દીલ માનતુ નથી, પણ નિરૂદ્યમીપણે શ્વસુરગૃહમા આવી રીતે પડી રહેવુ એ મારા જેવાને શરમ ભરેલુ છે, માટે હુ પરદેશમા જઇ દ્રવ્ય મેળવી આવુ ત્યાં સુધી તુ તારા પિતાને ઘેર રહે હુ થોડા દિવસમા આવી તને મારા પિતાને ઘેર લઇ જઈશ ' આમ ઘણી રીતે સમજાવી સ્રીની રજા લઇ પોતાના ભાગ્યની પરીક્ષા કરવા ચાલી નીકળ્યો અનુક્રમે કેટલાએક દિવસે સિહલદ્વીપે આવી પહોચ્યો ત્યા કોઈ દિવ્ય ગુટિકાના પ્રભાવથી રૂપપરાવર્તન કરી નગરમા વિવિધ કળાઓ કરતો વીરભદ્ર ફરવા લાગ્યો, તેથી નગરના લોકોને તે ઘણો પ્રિય થઇ પડ્યો

એક દિવસ ફરતા ફરતાં વીરભદ્ર તે નગરમા શંખશ્રેષ્ઠીની દુકાને આવીને બેઠો શેઠે તેને ગુણવાન, રૂપવાન ને કળાવાન જોઇ ઘણો આદરસત્કાર કરી પોતાને ઘેર લાવી પુત્ર તરીકે ગણ્યો ત્યા વીરભદ્ર સુખપૂર્વક રહેવા લાગ્યો

તે ગામના રત્નાકર નામના રાજાની મહાગુણવાન, સર્વ કળાઓમા કુશળ, રૂપમા રતિનો પણ પરાભવ કરે એવી અનંગસુંદરી નામે પુત્રી હતી તેની સાથે શંખશેઠની પુત્રીને બ્હેનપણા હતા તેની પાસેથી રાજકુંવરીની પ્રશંસા શ્રવણ કરીને વીરભદ્ર તેને જોવાની ઈચ્છાથી શેઠની પુત્રીને કહેવા લાગ્યો કે–' મને તે કુંવરીનું દર્શન કરાવ ' શેઠની પુત્રી કહે–' ત્યા સ્ત્રીજન સિવાય કોઈને પણ જવાનો હુકમ નથી, તેથી હું શી રીતે બતાવું ? '

વીરભદ્ર કહે 'અહો ! એમા શું ?' એમ કહી પેલી ગુટિકાના પ્રભાવથી સુંદર નવયૌવના કન્યા તે બની ગયો આ પ્રમાણે રૂપ પરાવર્તન કરી શેઠની પુત્રી સાથે રાજમહેલમા રાજકન્યા પાસે આવ્યો નવીન રૂપવાન અપરિચિત મહિલાને જોઈ રાજકુંવરી બોલી, ' હે સખિ ! આ તારી સાથે દેવસુંદરી સમાન કન્યા કોણ છે ? '

શેઠ પુત્રી કહે–' બ્હેન ! એ મારા મામાની પુત્રી છે અમારે ઘેર થોડા દિવસથી મળવા આવેલી છે, તેને વીણા વગાડતા બહુ સારી આવડે છે, તેથી હું તમારી પાસે તેડી લાવી છું તમે તમારી વીણા તેના હાથમા આપો જુઓ, તે કેવું મધુર સંગીત કરે છે રાજકન્યાએ પોતાની વીણા કૃત્રિમકન્યાના હસ્તમા આપી કૃત્રિમકન્યાએ વીણા હાથમાં લઇ સુર મેળવી એવી સરસ રીતે વગાડવા માંડી કે તેના સંગીતાલાપથી રાજકુમારી અતિશય આલ્હાદ પામીને કહેવા લાગી–' બ્હેન ! તમે નિરન્તર મારી પાસેજ રહો તો વધારે સારૂ, કેમકે તમને જોઇ મને તમારાપર અતિશય પ્રીતિ થાય છે '

રાજકન્યાના આગ્રહથી કૃત્રિમ કન્યા ત્યા આનંદપૂર્વક વિવિધ પ્રકારના વિનોદ કરતી રહેવા લાગી તેથી બન્નેના મન એકમેક થઇ ગાઢ પ્રીતિરૂપ બન્યા

એક દિવસ કૃત્રિમ કન્યા રાજકુમારીને કહેવા લાગી કે–'હે સખિ ! તુ હવે પૂર્ણ યૌવનાવસ્થાને પામી છે, તેથી જો તને તારા રૂપ ગુણ સમાન પતિ મળે તો સુખ થાય નહિ તો કદાપિ કોઇ મૂર્ખસાથે ભાગ્ય જોડાય તો કેવી રીતે દિવસો જાય ? '

રાજકુમારી કહે–' સખિ ! સહુને સારા વરની વાંછા હોય છે, કોઇ નઠા રાને ઇચ્છતું નથી, પરંતુ તેમાં આપણી ઇચ્છાનુસાર બનવું મુશ્કેલ છે, કેમકે તે સર્વ પોતાના શુભાશુભ કર્મને આધિન છે '

કૃત્રિમ કન્યા કહે–' સખિ ! તારૂં કહેવું સત્ય છે, પરંતુ તારા રૂપ ગુણને યોગ્ય એક કુળવાન પુરૂષ છે, એ ને તને પ્રિય હોય તો બતાવું '

રાજકન્યા કહે–' અહીં કેવી રીતે બતાવાશ ? '

કૃત્રિમ કન્યા કહે–' અરે ! અહીંજ બતાવું, જો ને આ રહ્યો ' એમ કહી પોતાનું મૂળ સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું તે જોઈ રાજકુમારી આશ્ચર્ય પામી વિચારવા લાગી કે–' શું આ તે કોઇ દેવમાયા છે કે કઇ ઇન્દ્રજાળ છે ! ' રાજકન્યાને આમ ભ્રમમાં પડેલી જોઇ વીરભદ્ર બોલ્યો–' નૃપકુમારી ! આપ શા વિચારમાં પડ્યા છો ? કહો, પુરૂષ તમારા ચિત્તને પ્રિય છે ? '

રાજકુમારી શરમાઇ નીચું વદન કરી ધીરજથી બોલી–' કુમાર ! કૃપા કરી આપની ખરી ઓળખાણ આપશો કે જે સાંભળી હું ભાગ્યશાળી થાઉં ' વીરભદ્રે પોતાની ઓળખાણ આપી, તેથી રાજકન્યાએ હર્ષ પામી પોતાની માતાને બોલાવી પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો. રાણીએ તે વાત રાજાને કહી રાજાએ ખુશી થઇ ઉત્સવપૂર્વક શુભ દિવસે લગ્ન કરી ઇચ્છિત પતિ સાથે પુત્રીને પરણાવી. વીરભદ્ર તેના સાથે વિવિધ સુખ ભોગવતો ત્યાં રહેવા લાગ્યો. એક દિવસ પોતે એકાન્તમાં બેસી વિચારવા લાગ્યો કે,—

उत्तमाः स्वगुणैः ख्याता, मध्यमाश्च पितुर्गुणैः ।
अधमा मातुलैः ख्याता, श्वसुरैस्त्वधमाधमा ॥ १ ॥

અર્થ—' પોતાના ગુણોવડે જે વિખ્યાત છે તે ઉત્તમ, પિતાના ગુણથી પ્રસિદ્ધ તે મધ્યમ, મામાવડે વિખ્યાત તે અધમ અને સસરાથી ખ્યાત હોય તેને અધમાધમ જાણવા ' અથવા ' સ્વગુણથી મળેલી ખ્યાતિ ઉત્તમ, પિતાના ગુણથી થયેલી પ્રસિદ્ધતા મધ્યમ, મામાથી અને સસરાથી થયેલી વિખ્યાતિ અધમાધમ છે '

આ પ્રમાણે વિચાર કરી રાજાની આજ્ઞા લઇ શંખશ્રેષ્ઠીની પણ રજા માગી પોતાને દેશ જવા માટે એક ઉત્તમ વહાણ તૈયાર કર્યું શુભ મુહૂર્ત સારા શુકન જોઇ ઘણા માણસોના પરિવાર સહિત ને વહાણમાં બેઠો પછી

વહાણ સમુદ્રમા હંકાર્યું કેટલેક દિવસે વહાણ મધ્ય સમુદ્રમાં આવ્યું એવામા દુર્દૈવવશાત્ દશે દિશામાથી પ્રચંડ વાયુ છુટ્યો, આકાશ મેઘથી શ્યામ વર્ણવાળુ થઇ ગર્જના કરવા લાગ્યુ, વિદ્યુત્‌ના મહા ભયંકર ઝડાકા થવા લાગ્યા અને અમ્બુનિધિ ઉછળવા લાગ્યો આથી વહાણ ડામાડોળ થવા લાગ્યુ, શઢ છૂટીને તૂટી ગયાં, અંદર રહેલાં માણસો વ્યાકુળ ચિત્તથી ઈષ્ટદેવનુ સ્મરણ કરવા લાગ્યા પ્રચંડ પવનના તોફાનથી વહાણ અથડાતુ કુટાતુ પાણીથી આચ્છાદિત થયેલા એક ખરાબા સાથે અથડાયુ અને તેના ટુકડે ટુકડા થઈ ગયાં અને સર્વ જનો સમુદ્રમાં પડ્યા સત્કર્મવશાત્ રાજપુત્રી અનંગસુંદરીના હાથમા એક પાટિયુ આવ્યુ તેના આધારે તરતી તરતી ત્રણ દિવસે તે સમુદ્રના કાંઠે આવી ત્યા તેને કોઈ એક તાપસ કરુણા લાવી પોતાના આશ્રમે લઇ ગયો ને પુત્રીની પેઠે રાખવા લાગ્યો એક દિવસ અનંગસુંદરીની અનુપમ સૌન્દર્યતા જોઇ તાપસ વિચારવા લાગ્યો કે "બ્રહ્મચારીને સ્ત્રીસંગ લાભદાયી નથી જે માટે કહ્યુ છે કે,—

मदिराशा गुणा ज्येष्टा, लोकद्वयविरोधिनी ॥
कुरुते द्रष्टमात्रापि, महिला ग्रहिलं जगत् ॥ १ ॥

અર્થ —'સ્રી મદિરા કરતાં ગુણે કરી મોટી તેમજ આ લોક પરલોકનો વિરોધ કરનારી છે કે જે જોવામાત્રમા જગતને ઘેલુ કરે છે' સારાંશ કે મદિરા તો પાવે ત્યારે મનુષ્ય મત્ત થાય છે, પણ બંને લોકને બગાડનારી સ્રી તો મદિરા કરતા અધિક માદક ગુણવાળી છે, કે જેને જોતાજ જગત ગાડુ થાય છે

વલી જેમ વહ્નિ સમીપે રહેલી લાખ એક ક્ષણમા નાશ પામે છે તેમ સ્રી સમીપે રહેનારા બ્રહ્મચારીનુ શીલ પણ ક્ષણવારમાં નષ્ટ થાય છે " આ પ્રમાણે વિચારી તે તાપસ અનંગસુંદરીને કહેવા લાગ્યો—' પુત્રી ! હુ તને આ પાસેના પદ્મિનીખંડ નામના નગર સમીપે મૂકી આવું, ત્યા તુ તારુ ઉચિત સ્થાન શોધી લેજે, તારા પુન્યથી તને ત્યા સારૂં જ સ્થાન મળશે અને તુ સુખી થશે અમારી પાસે તને લાંબો વખત રાખવી તે અમને લાભદાયી નથી, કેમકે તેથી અમારી અપકીર્તિ થાય ' આ પ્રમાણે કહી અનંગસુંદરીને નગર સમીપે મૂકી તાપસ પાછો પોતાના આશ્રમે આવ્યો

યુથથી ભ્રષ્ટ થયેલી મૃગલીની પેઠે વ્યાકુળ ચિત્તવાળી અનંગસુન્દરી નગર પાસેના સરોવરપર ભમતી ભમતી આવી ત્યાં તેણે પુન્યાત્મા સુવ્રતા સાધ્વીને દીઠા. તેમને જોતાજ હર્ષથી તેમની પાસે જઇ વિનયપૂર્વક વંદન કરી બે હાથ જોડી ઉભી રહી. સાધ્વીએ ધર્મલાભ આપી મધુર વચને પૂછ્યું, 'વત્સ ! તું કોની પુત્રી અને કોની સ્ત્રી છે ?'

નૃપસુતાએ પોતાની સર્વ વિતક વાત કહી સંભળાવી, એટલે તેનાપર કરૂણા લાવી સાધ્વી તેને પૌષધશાળામાં લઇ આવ્યા. તેજ સમયે સાગરદત્ત શ્રેષ્ઠીની પુત્રી અને વીરભદ્રની સ્ત્રી ત્યાં ભણવા આવી. તેણે અપ્સરા સમાન રૂપવાળી સ્ત્રીને જોઇ ગુરૂણીને પૂછ્યું 'મહારાજ ! આ સ્ત્રી કોણ છે ?'

સાધ્વી કહે-'ભદ્રે ! એ સ્ત્રી સિંહલદ્વીપના રાજાની પુત્રી અને વીરભદ્રશ્રેષ્ઠીની પત્ની છે. દુર્દૈવવશાત્ તે તેના પતિથી જુદી પડી છે.'

આ પ્રમાણે સાભળી પ્રિયદર્શના બોલી-'અહો ! આ તો મારી સપત્ની-મારી બ્હેન છે.' એમ કહી મિષ્ટ વચનોથી તેને સંતોષી પોતાના પિતાને ઘરે લાવી સ્નેહ સહિત બહુમાનપૂર્વક રાખી. બન્ને જણીઓ ગુરૂણી પાસે શ્રુતાભ્યાસ કરતી, વિવિધ તપસ્યા આચરતી શુદ્ધ ચિત્તથી નિર્મળ શીલનું પાલન કરવા લાગી. સાગરદત્તશ્રેષ્ઠી પણ અનંગસુંદરીને પોતાની બીજી પુત્રી-તુલ્ય ગણી જરાપણ આંતરો રાખતો નહિ.

પ્રિય પાઠક ! હવે આપણે વીરભદ્રનું શું થયું તે તરફ દ્રષ્ટિ ફેરવીએ. જ્યારે ભયંકર પવનના તોફાનથી વ્હાણ ભાગ્યું, ત્યારે જેમ અનંગ-સુન્દરીને એક ફલક હાથમાં આવ્યું, તેમ વીરભદ્રના હાથમાં પણ એક મજબુત ફલક આવ્યું. તેના આધારે સાત દિવસે તે સમુદ્રના કિનારે આવી બહાર નીકળ્યો, પરંતુ સ્ત્રીના વિરહથી તેને કોઇ પણ સ્થળે સુખશાન્તિ મળી નહિ. અસ્વસ્થ ચિત્તે અહીં તહીં તે ફરવા લાગ્યો. તેવામાં ત્યાં આગળ રત્નપુર નગરનો સ્વામી રત્નશેખર નામે વિદ્યાધર ક્રીડા કરતો આવી ચઢ્યો. તે વીર-ભદ્રના રૂપ, ગુણ અને ચાતુરી જોઇ બહુમાનપૂર્વક તેને પોતાની સાથે નગરમાં લઇ આવ્યો. ત્યાં તેને પોતાની ગુણવતી રત્નપ્રભા નામની પુત્રી ઘણા ઉત્સવથી પરણાવી અને ગગનગામિની તથા આભોગિની વિદ્યા આપી વિદ્યા-ધર બનાવ્યો. ખરે, પુન્યશાળીને જ્યાં જાય ત્યાં સંપત્તિ અને સુખજ પ્રાપ્ત થાય છે. અહીં વીરભદ્ર દોગંદુક સુરની પેઠે સુખ ભોગવવા લાગ્યો.

કેટલાએક દિવસો આ પ્રમાણે વ્યતિત થયા પછી એક દિવસે આભો-ગિની વિદ્યાના પ્રભાવથી નિર્મળ શીલયુક્ત પોતાની પૂર્વની બે પ્રિયાઓને સુવ્રતા સાધ્વીની પાસે પદ્મિનીખડ નગરમા શાસ્ત્રાભ્યાસ કરતી જાણી, તેથી પોતાની નવપરણિત પ્રિયાને લઇ કૌતુકના મિષે તે નગરમાં આવ્યો ત્યાં આવી સ્રીને સુવ્રતા સાધ્વીના ઉપાશ્રય નજીક મૂકી પોતે દેહચિન્તાના મિષે કયાંઇ ચાલ્યો ગયો અહી કેટલોએક સમય વ્યતિત થયા છતા પોતાના પતિને ન આવ્યો જાણી હૃદયમા ચિન્તા ધારણ કરતી રત્નપ્રભા ત્યાંથી ઉઠીને પાસે આવેલા સુવ્રતા સાધ્વીના ઉપાશ્રયે જ્યા પૂર્વોક્ત બે સ્રીઓ ભણતી હતી ત્યા આવી તેમની પાસે બેસીને પોતાની હકીકત કહી, તેથી તેઓ પણ તેના દુઃખમા ભાગીદાર થઈને તેને પોતાની પાસે રાખી ત્રણે જણીઓ અન્ય પુરૂપ સાથે વાત પણ ન કરતા પ્રમોદપૂર્વક નિરતર દેવપૂજા, પ્રતિક્રમણ, પર્વતિ-થિએ પૌષધ વિગેરે ધર્મક્રિયા કરવા લાગી

વીરભદ્ર પોતાની પ્રિયાને મૂકી દૂર જઇ વામનરૂપ ધરી સુલક્ષણ નામ ધારણ કરી વિવિધ પ્રકારના કૌતુક કરી લોકોના ચિત્તને રજન કરતો નગરમા ભમવા લાગ્યો એક દિવસ એ રીતે ભમતો ભમતો નૃપસભામાં જઈ ચઢ્યો ત્યા સભામા કોઈ પુરૂપ એવી વાત કરતો હતો કે ' આપણા ન-ગરમા સુવ્રતા સાધ્વીના ઉપાશ્રયમાં અપ્સરાના રૂપનો પરાભવ કરે એવી સમાન રૂપગુણવાળી ત્રણ સતી સ્રીઓ છે તે એવી તો દઢ નિયમવાળી છે કે કોઈ અન્ય પુરૂપની સામે પણ જોતી નથી, તો તેની સાથે વાત તો કરેજ કેમ ? એવી તે સતીશિરોમણિ સ્રીઓ યૌવનવતી છતા જીતેન્દ્રિય છે'

આવી વાત સાભળી રાજા આશ્ચર્ય પામીને બોલ્યો કે ' જે પુરૂપ તે ત્રણ સ્રીઓને બોલાવશે તે મારા પરમ સ્નેહનુ પાત્ર થશે '

રાજાની આજ્ઞા સાભળી સભામા બેઠેલામાના કોઈ પણ માણસે કઇ કહ્યુ નહિ એટલે ત્યા આવેલો કુબ્જ વામન પ્રણામ કરી બોલ્યો—' મહારાજ ! હુ તેઓને મારી કળાથી બોલાવવાને તૈયાર છુ '

વામનનુ કથન સાંભળી રાજા બોલ્યો—' ચાલો અત્યારેજ ત્યા જઇએ ' પછી સર્વ સભાજનો સહિત રાજા કુબ્જ વામનને લઇ સુવ્રતા સાધ્વીના ઉપા-શ્રયે આવી આર્યાને વદના કરી સર્વજનો સહિત ઉચિત સ્થાને બેઠા પછી

રાજાની આજ્ઞા થતા વામન બોલ્યો, ' હે સર્વ સભાજનો ! હુ એક આશ્ચર્ય કારી કથા કહુ તે સર્વ સાંભળો ' આ પ્રમાણે કહી તેણે નીચે પ્રમાણે કથા કહેવી શરૂ કરી

" વિશાળાપુરીમાં વસનાર વૃષભદાસ નામે શ્રેષ્ઠીનો સકળ કળાનિધાન વીરભદ્ર નામે પુત્ર હતો તે વીરભદ્ર પદ્મિનીખંડ નગરમા વસનાર સાગરદત્ત શ્રેષ્ઠીની મહા ગુણવાન પ્રિયદર્શના નામે પુત્રીને પરણ્યો કેટલાએક દિવસ તેની પાસે સુખપૂર્વક રહી સાથી તેને મૂકીને પરદેશ ચાલ્યો ગયો ' એટલુ કહી ચુપ રહી આ પ્રમાણે પોતાના પતિની વાત સાભળી હર્ષોદ્ગમથી પ્રિયદર્શના બોલી—' હે કુબ્જ ' કહે પછી તે (વીરભદ્ર) કયા ગયા ? '

આ રીતે પ્રિયદર્શનાને બોલતી જોઇ કુબ્જ બોલ્યો—' હે સર્વ સભાજનો ! જુઓ, આ ત્રણમાથી એક સ્ત્રી બોલી, હવે બાકીની વાત આવતી કાલે કહીશ '

બીજે દિવસે નિયમ મુજબ સર્વજનો આવી ઉપાશ્રયમાં હાજર થયા, એટલે કુબ્જે વાત કહેવી શરૂ કરી—' પ્રિયદર્શનાને મૂકીને વીરભદ્ર ભમતો ભમતો સિંહલદ્વિપે ગયો ત્યાના રાજાની રતિ સમાન રૂપવાળી અનગસુદરી નામની કન્યા સાભળી તેને જોવાની ઇચ્છાથી દિવ્ય ગુટિકાના પ્રભાવથી સ્ત્રી રૂપ બની રાજકન્યા પાસે ગયો ત્યા જઇ વીણા વગાડી કુવરીને રજીત કરી, અનુક્રમે તે તેને પરણ્યો પછી ત્યાથી વહાણમા બેસી પરિવાર સહિત પોતાના નગરે આવવા નીકળ્યો, દુર્દૈવવશાત્ ભરસમુદ્રે આવતા વહાણ ભાગ્યુ ને સર્વે જળનિધિમા પડયા ' આટલુ કહી કુબ્જ ચૂપ થઇ બેસી રહ્યો, એટલે રાજપુત્રી અનગસુદરી બોલી ' હે કળાકુશળ કુબ્જ ! કહે, જલદી કહે, પછી તે કુમારનુ શુ થયુ ? ' આ રીતે બીજી સ્રીને બોલેતી જોઇ કુબ્જ સર્વજનોને કહેવા લાગ્યો—' જુઓ, આજ આ બીજી પણ બોલી, હવે બાકી રહેલી વાત આવતી કાલે કહીશ '

ત્રીજે દિવસે વળી સર્વજનો આવી ભરાયા, એટલે વાત શરૂ કરી સમુદ્રમધ્યે વહાણ ભાગ્યા પછી વીરભદ્રના હાથમા એક પાટીયુ આવ્યુ તેના આધારે તરીને સાતમે દિવસે તે બહાર નીકળ્યો ત્યાથી તેને ગુણવત જાણી રત્નપ્રભ નામે વિદ્યાધર પોતાની નગરીમા લઇ ગયો ત્યા લઇ જઇ

પોતાની રત્નસમાન રત્નપ્રભા નામે પુત્રી પરણાવીને બે વિદ્યાઓ આપી વિદ્યાધર બનાવ્યો. એક દિવસે પોતાની પ્રિયા રત્નપ્રભાને લઇને તે વીરભદ્ર આ નગરીમા આવી તેને કોઇક સ્થળે મૂકી તે કયાંઇ ચાલ્યો ગયો.' આટલુ કહી કુબ્જ ચૂપ થઇ બેસી રહ્યો, એટલે રત્નપ્રભા અધીરી થતી ને આજીજી કરતી બોલી–' હે કુબ્જ ! કહે, સત્વર કહે, પછી તે કયા ગયા ? હુ તને બે હાથ જોડી કહુ છુ, મને તે બતાવ, તે કયા છે ? અને તુ આ બધી હકીકત કયાથી જાણે છે ? '

કુબ્જ કહે–' હુ તે હકીકત મારા જ્ઞાનથી જાણુ છુ તે જ્ઞાનથી સ્વર્ગ, પાતાળ અને મનુષ્યલોકની સર્વ બીના જાણી શકુ છુ '

રત્નપ્રભા કહે ' જો તુ જ્ઞાની છે, તો કૃપા કરી અમોને અમારા પ્રાણાધાર બતાવ, તારૂ કલ્યાણ થશે '

કુબ્જ કહે ' અરે ! મારી શક્તિથી તેને અહીં હાજર કરૂ હમણાંજ અહીં એક પટની કૂટી કરી અંદર એક મારે જાપ કરવા માટે આસન મૂકાવો. જુઓ એક ક્ષણવાર પછી તમે સર્વ શુ જુઓ છો ? '

પછી કુબ્જના કહેવા મુજબ પટ બાધી એક ઓરડી બનાવી તેમાં આસન મૂકયુ સર્વજનોને આશ્ચર્ય પમાડતો તે કુબ્જ જાપ કરવાના મિષે અંદર જઈ પોતાનુ સત્ય સ્વરૂપ પ્રગટ કરી તરતજ બહાર આવ્યો તેને જોઇ સર્વજનો આશ્ચર્ય સહિત હર્ષયુક્ત થયા પ્રિયદર્શનાના માતાપિતાને ખબર થતા તેઓ પણ આનંદપૂર્વક આવી ઘણા સ્નેહથી ભેટ્યા, અને સર્વના હૃદય હર્ષપૂર્ણ થઇ રહ્યા જેમ ક્ષમા, કૃપા અને મૈત્રીએ યુક્ત મુનિરાજ શોભે તેમ ત્રણ વલ્લભાઓ સહિત વીરભદ્ર શોભતો દિવ્યસુખ ભોગવતો ત્યા રહેવા લાગ્યો

અન્યદા તે નગરીના ઉદ્યાનમાં ત્રૈલોક્યપતિ, જગતસુખાકર અઢારમા તીર્થંકર શ્રીઅરનાથપ્રભુ સમવસર્યા દેવોએ સમવસરણની રચના કરી તેમાં બાર પર્ષદાઓ યોગ્ય સ્થળે ભગવન્તની દેશના સાભળવા માટે બેઠી તેમાં વીરભદ્ર પણ પોતાની સ્ત્રીઓ અને સાસુ સસરા સહિત આવી વિનય પૂર્વક પ્રદક્ષિણા આપી ઉચિત સ્થળે બેઠા ભગવન્તે સર્વભાષાનુગામી વાણીથી અમૃતધારા સમાન ધર્મદેશના આપી ભગવન્તની દેશના સાભળી કેટલાએક લઘુકર્મી જીવો સર્વવિરતિ થયા અને કેટલાએક દેશવિરતિ થયા

દેશના પૂર્ણ થયા બાદ ભગવન્તના ચરણુને નમસ્કાર કરી સાગરદત્ત શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, ' હે કરૂણાનિધાન ! લોકાલોકપ્રકાશક ! અનન્ત જ્ઞાનને ધારણ કરનાર ! મિથ્યાત્વરૂપ અંધકારનો નાશ કરવાને સૂર્યસમાન ! હે જગત્બન્ધુ ! આપ કૃપા કરીને કહો કે આ વીરભદ્રે પૂર્વ ભવમા શુ સુકૃત કર્યું હતુ ? '

ભગવન્તે કહ્યુ ' હે શ્રેષ્ઠી ! એ વીરભદ્રનો પૂર્વભવ કહુ તે સાંભળો રત્નપુર નગરમા વસનાર નિર્ધન છતા પણ સત્ય વ્યવહારથી આજીવિકા ચલાવનાર જિનદાસ નામે ગુણવંત શ્રાવક હતો તેને ત્યા એક દિવસે ચૌમાસી તપના પારણે ભગવન્ત અનન્તનાથ પધાર્યા તેમને તેણે ભક્તિસહિત બહુ માનપૂર્વક શુદ્ધ દાન આપ્યુ તેના પ્રભાવથી તેને ઘેર દેવોએ બાર કરોડ સોનૈયાની વૃષ્ટિ કરી આથી તે મહાન લક્ષ્મીવાન થયો દાનાર્જિત પુન્યના પ્રભાવથી ત્યાથી મૃત્યુ પામી તે જિનદાસ બ્રહ્મદેવલોકમાં મહાન સંપત્તિવાળો દેવ થયો ત્યાથી ચ્યવી આ વીરભદ્ર થયો છે અલ્પ પણ શ્રદ્ધાપૂર્વક સુપાત્રને વિષે આપેલુ દાન બહુ પ્રકારના ફળને આપનારૂ થાય છે '

પોતાનો પૂર્વભવ સાભળી વીરભદ્ર બે હાથ જોડી બોલ્યો ' હે ત્રૈલોક્યતારણ કૃપાસિન્ધુ ! હવે મારૂ આયુષ્ય કેટલુ અવશેષ છે ? તે કૃપા કરીને મને જણાવશો '

જિનેશ્વર કહે-' હે વીરભદ્ર ! હજી તુ દાનના પ્રભાવથી ત્રણસો વર્ષ પર્યન્ત વિવિધ પ્રકારના અનુપમ ભોગો ભોગવીશ તે ભોગકર્મનો અન્ત થયા પછી તને ચારિત્ર ઉદય આવશે '

આવા પ્રકારે જિનેશ્વરની વાણી સાભળી વીરભદ્ર વીતરાગના ચરણને નમસ્કાર કરી સાસુસસરા સહિત ઘેર આવ્યો કેટલાક દિવસ સુધી વિવિધ ભોગો ભોગવતો, દેવપૂજા સ્વામીવાત્સલ્ય વિગેરે ધર્મ કૃત્યો કરતો ત્યાજ રહેવા લાગ્યો પછી સર્વની આજ્ઞા લઈ પોતાની ત્રણ સ્ત્રીઓ અને બીજા પરિવાર સહિત પોતાને નગરે આવ્યો માતાપિતા પુત્રને ત્રણ વધુઓ અને પુષ્કળ દ્રવ્ય સહિત કુશળક્ષેમ આવેલો જોઇ ઘણા હર્ષપૂર્વક ભેટ્યા અને દીર્ઘકાળના વિયોગનુ દુખ વિસરી ગયા વીરભદ્ર માતાપિતાના ચરણે નમ્યો વહુઓ પણ સાસુને પગે પડી, સાસુએ ઉત્તમ આશીષ આપી દીર્ઘકાળનો વિયોગ દૂર થવાથી સર્વ કુટુંબને અનુપમ આનંદ પ્રાપ્ત થયો વીરભદ્રે પોતાને ઘેર

આવ્યા પછી માતાપિતાને અષ્ટાપદ, સમેતશિખર વિગેરે તીર્થોની અતિશય ભાવપૂર્વક યાત્રા કરાવી અનુક્રમે તેના માતાપિતા અનશન કરી દેવલોક પામ્યા વીરભદ્રે પોતાના દ્રવ્યથી અનેક દુખી જનોના કષ્ટ દૂર કર્યા, નગરમાં એક વિશાળ અને સુરભુવન સમાન રમણીય જિનચૈત્ય કરાવી સન્માર્ગે દ્રવ્યનો વ્યય કરવા લાગ્યો આથી સર્વ સ્થળે તેની મહાન કીર્તિ થવા લાગી તેથી તે નગરના રાજાએ વીરભદ્રને નગરશેઠની પદવી આપી આ રીતે સુખપૂર્વક કેટલાએક દિવસો વ્યતીત થયા પછી ત્રણે વનિતાઓને એક એક પુત્રરત્નની પ્રાપ્તિ થઇ તેમના વીરદેવ, વીરદત્ત અને વીરચદ્ર એવા ત્રણ નામ પાડ્યા ચદ્રકળાની પેઠે વૃદ્ધિ પામતા ત્રણે કુમારો યૌવન વય પામ્યા, એટલે વીરભદ્રે ભોગાવળી કર્મ પૂર્ણ થવાથી પોતાની ત્રણે સ્ત્રીઓ અને બીજા પાચસો શ્રેષ્ઠીઓ સહિત ચદ્રસાગર ગુરૂ પાસે ચારિત્ર અગીકાર કર્યું નિરતિચારપણે સયમનુ પાલન કરતા, દુષ્કર તપશ્ચર્યા ધારણ કરતા, જ્ઞાનામૃતનુ પાન કરતા ગુરૂ સાથે તે વિચરવા લાગ્યા.

અન્યદા ગુરૂમુખે આ પ્રમાણે દેશના સાંભળી કે ' જે કોઇ વિષયસુખથી વિરામ પામેલા અને મોક્ષને અર્થે દુષ્કર તપસ્યા કરનાર તપસ્વીની ભાવપૂર્વક ભક્તિ કરે છે તે જન જગદ્વદ્ય તીર્થંકરની ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે '

આ પ્રમાણે તપસ્વીની ભક્તિનુ માહાત્મ્ય જાણી વીરભદ્ર મુનિએ અભિગ્રહ લીધો કે–' આજથી મારે નિરતર તપસ્વીનુ વાત્સલ્ય કરવુ ' આવા પ્રકારનો અભિગ્રહ લઇ તે ઔષધ ભૈષજ્યાદિથી નિરન્તર તપસ્વીઓની દ્રઢતાપૂર્વક ભક્તિ કરવા લાગ્યા

અન્યદા ગુરૂસાથે વિહાર કરતા તે શાલીગ્રામમા આવ્યા. ત્યા કોઇ દેવતા વીરભદ્રમુનિની પરીક્ષા કરવા માટે એક માસના ઉપવાસી સાધુનુ રૂપ લઇ આવ્યા ને પોતે પારણુ કરવાની ઇચ્છા જણાવી તપસ્વી જાણી તેમને આસન આપી ગુરૂ પાસે બેસાડી વીરભદ્રમુનિ તેમના પારણા માટે નદી અતિક્રમી નગરમા ગોચરી લેવા ગયા ગોચરી લઇ પાછા વળતાં નદી આગળ આવી જુએ છે તો નદીમા દેવમાયાથી પૂર આવેલુ જોયુ પૂર જોઇ નદીના તીરે મુનિ સ્થિર થઇને ઉભા રહ્યા, એટલે લોકોએ કહ્યુ ' મહારાજ ! આ હમણાં ચઢેલુ નદીનુ પૂર એકદમ ઉતરી જશે નહિ, માટે આપ આટલામા કોઇકના ઘેર રહી આહાર કરો પૂર ઉતર્યા પછી આપ વિહાર કરજો '

આ પ્રમાણે લોકોના વચન સાભળી વીરભદ્ર મુનિ મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે ' અરે માસોપવાસી તપસ્વી મુનિને અને ગુરુને આહાર કરાવ્યા વિના મારાથી આહાર કેમ થાય ? અરેરે ! મહા ભાગ્યયોગે તપસ્વી મુનિ આવ્યા, તેઓ ભુખ્યા હશે, નદીમા પૂર આવવાથી હુ હીણપુન્ય ત્યા જઇ શકતો નથી અહો ! છત્રીશ ગુણે શોભતા, દુષ્કર તપશ્ચર્યા કરી, નવકલ્પી વિહાર કરનારા, ભવ્ય જીવોને અમૃતની ધારા સમાન દેશના આપી પ્રતિબોધ આપનારા એવા ગુરુનુ આતિથ્ય પૂર્વ પુન્યનો સ યોગ હોય તોજ કરી શકાય '

આ રીતે મુનિ શુભ ધ્યાનપૂર્વક ભાવના ભાવતા હતા, તેવામા પેલો દેવ પ્રત્યક્ષ થઇ બહુમાનપૂર્વક નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો—'હે મુનિ ! તમોને ધન્ય છે, તપસ્વી સાધુપર આપના અનન્ય અને નિશ્ચળ ભક્તિ છે આપની પરીક્ષા કરવા માટે મે આ નદીમા પુર કરી આપને અન્તરાય કરેલ છે, તે અપરાધ આપ કૃપા કરી ક્ષમા કરશો ' આ પ્રમાણે કહી નદીનુ પૂર સહરી લીધુ, પછી તે દેવ ગુરૂપાસે આવીને પૂછવા લાગ્યો કે–' હે પ્રભો ! તે મુનિ એવી ભાવના ભાવવાથી કેવુ ફળ પામશે ? ' ગુરૂ કહે ' એ ભાવનાથી તે મુનિ આગામી કાળમા તીર્થંકર થશે જે માટે કહ્યુ છે કે—

मन्त्रे तीर्थे गुरौ देवे, स्वाध्याये भैषजे तथा ॥
यादृशी भावना यस्य, सिद्धिर्भवति तादृशी ॥ १ '

અર્થ —' મત્ર, તીર્થ, ગુરુ, દેવ, સ્વાધ્યાય તથા ઓષધને વિષે જેને જેવી ભાવના હોય તેને તેવી સિદ્ધિ થાય છે ' આ રીતે ગુરૂમુખથી સાભળી દેવ પ્રસન્ન થઇ સ્વસ્થાનકે ગયો પછી વીરભદ્ર મુનિએ આવી ગુરૂને બહુમાનપૂર્વક પારણુ કરાવ્યુ આ રીતે નિર્મળ ભાવથી નિરન્તર તપસ્વીઓનુ વાત્સલ્ય કરી ત્યાથી કાળધર્મ પામી બારમા અચ્યુત કલ્પમા મહા સમૃદ્ધિવાન દેવ થયા ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા તીર્થંકરપદ પ્રાપ્ત કરી અનેક જીવોપર ઉપકાર કરી મોક્ષપદ પ્રાપ્ત કરશે

આઠમા જ્ઞાનપદના આરાધન ઉપર જયન્તદેવની કથા

વિશાળ ઋદ્ધિવી પૂર્ણ એવી કૌશબી નામે નગરીમા મહા પ્રતાપવાન જયન્તદેવ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો તે એક દિવસે અત પુર સહિત

ઉદ્યાનમા ક્રિડા કરવા ગયો. વિવિધ પ્રકારની ક્રિડા કરી નરપતિ ગજપર ચઢી પાછો નગરમા આવતો હતો, તેવામા માર્ગમાં આવતા સુવર્ણકમળપર બિરાજમાન સુરાસુરસેવિત કેવળજ્ઞાનભાસ્કર યશોદેવ મુનિમહારાજને ધર્મ દેશના આપતાં જોઈ ગજપરથી ઉતરી વિનયપૂર્વક વન્દના કરી ગુરૂ સન્મુખ દ્રષ્ટિ સ્થાપન કરી અમૃતમય દેશનાનુ પાન કરવા તે બેઠો. ગુરૂએ નીચે મુજબ દેશના આપી—

'હે ભવ્યજનો ! દુખે પ્રાપ્ત થઈ શકે એવા આ માનવ જન્મ, આર્યક્ષેત્ર, ઉત્તમ કુળ અને નિરોગી કાયા પામીને તમે જ્ઞાનને વિષે આદર કરો જ્ઞાનથી નિરતિચાર સયમ પાળી શકાય છે, આત્મા નિરન્તર પવિત્ર થાય છે તેનાથી અસ્થિર મન સ્થિર થાય છે, અને અનન્ત અવ્યાબાધ એવુ મોક્ષસુખ મેળવાય છે વળી જે જ્ઞાનથી વિભૂષિત હોય તેનુ લોકને વિષે પણ અતિશય બહુમાન થાય છે, અને અજ્ઞાની પ્રાણી આખો છતા પણ આંધળોજ છે, કેમકે તે કરવા યોગ્ય અને નહિ કરવા યોગ્ય કાર્યને નહિ જાણવાથી અને કર્મોથી લેપાઈ ચોરાશી લક્ષ યોનિમાં ભ્રમણ કરે છે, તેથી જન્મમરણના ભયકર દુખોને અનુભવે છે આવુ જાણી હે ભવ્યજનો ! તમે જ્ઞાનને વિષે પ્રયત્ન કરો '

સુધા સરખી આ પ્રમાણેની ગુરૂની દેશના શ્રવણ કરી બે હસ્ત જોડી નરપતિ બોલ્યો—' હે પ્રભુ ! હુ જ્ઞાની છુ કે અજ્ઞાની ? '

ગુરૂ કહે ' નરેન્દ્ર ! તુ તો શુ પરતુ પ્રાયે દેવો પણ અજ્ઞાનથી ભરપૂર હોય છે, કેમકે જે મૃત્યુ પામેલાને, મૃત્યુ પામતાને અને જરા તથા વ્યાધિથી દુખ પામતા એવા આ દેહને જોઇ ત્રાસ નથી પામતા તેઓને જ્ઞાની કેમ કહેવાય ? વિષય કષાય વિગેરે જો જેવા ને તેવા જ્ઞાનીમા હોય તો પછી જ્ઞાની અને અજ્ઞાનીમાં તફાવત શુ ?'

આ પ્રમાણે ગુરૂનુ વચન શ્રવણ કરી સવેગ પામી પોતાના જયવર્મ નામના પુત્રને રાજ્યારુઢ કરી નરપતિએ ઉત્સવપૂર્વક ગુરૂ પાસે ચારિત્ર અગીકાર કર્યું પછી નિરતિચારપણે ચારિત્રનુ પાલન કરતા, દુષ્કર તપશ્ચર્યા આચરી પારણે નિરસ ભોજન કરતા, ગુરૂસેવાને આચરતા અનુક્રમે બાર અગનુ અર્થ સહિત તેમણે અધ્યયન કર્યું

અન્યદા મોહનીય કર્મના ઉદયથી તે મુનિ શાતાગારવમાં લુબ્ધ થયા, તેથી ચારિત્રને વિષે શિથિલ પરિણામી અને અસ્થિર યોગવાળા થયા આ રીતે શિથિલ પરિણામી થયેલા જોઇ તેમને ગુરુએ કહ્યું-' હે મુનિ ! પ્રમાદનો ત્યાગ કરો, કેમકે ચૌદ પૂર્વધર શ્રુતકેવળી મનઃપર્યવ જ્ઞાનને ધારણ કરનારા એવા મહામુનિઓ પણ પ્રમાદને વશ થવાથી સંસારની ચારે ગતિમાં ભ્રમણ કરે છે એવું જાણી પ્રમાદને દૂર કરો ' આ પ્રમાણે ગુરુનો ઉપદેશ સાંભળી તેમણે તરતજ પ્રમાદનો ત્યાગ કર્યો જે માટે કહ્યું છે કે—

सुखेन बोध्यते ज्ञानी, नैवाज्ञानी पुमान् क्वचित् ॥
अयत्नान्मार्गमायाति, चक्षुष्मान्नेतरे पुन ॥ १ ॥

અર્થ —'જ્ઞાનીને સુખે પ્રતિબોધી શકાય છે, પણ અજ્ઞાની પુરૂષને કોઈ રીતે પણ બોધ કરી શકાતો નથી, કેમકે નેત્રવાળો માણસ વગરશ્રમે માર્ગને પ્રાપ્ત કરે છે, પણ નેત્રહિન માર્ગમાં શ્રમવિના આવતો નથી '

પછી તે મુનિ નિદ્રા, વિકથા, કષાય વિગેરે પ્રમાદનો ત્યાગ કરી સંયમયોગને વિષે સ્થિર ચિત્ત કરી જે કાળે જે ક્રિયા કરવાની હોય તેજ કાળે તે ક્રિયા નિયમિત કરવામાં સાવધાન રહી ચારિત્રનું પાલન કરવા લાગ્યા, અને એવો અભિગ્રહ ધારણ કર્યો કે 'આજથી મારે નિરન્તર જ્ઞાનોપયોગ કરવો ' આ પ્રમાણેનો અભિગ્રહ ધારણ કરી પંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિએ સહિત વિશુદ્ધ ઉપયોગપૂર્વક અપ્રમત્તપણે રહી, શીલવ્રતરૂપી બખ્તર પહેરી, મસ્તક ઉપર જિનાજ્ઞારૂપ ટોપ ધરી, ચરણસિત્તરી અને કરણસિત્તરી રૂપ સૈન્ય તૈયાર કરી, દ્વાદશાંગ રૂપ હસ્તી અને શુભ ધ્યાનરૂપ અશ્વ ઉપર આરૂઢ થઇ ક્ષમારૂપી ખડ્ગ ગ્રહણ કરી કર્મરૂપ શત્રુ સાથે યુદ્ધ કરવા માંડયું આવા લોકોત્તર સૈન્ય અને આયુધ સહિત યુદ્ધ કરતા મોહરાજાનું પ્રબળ સૈન્ય દશે દિશામાં પલાયન કરી ગયું, અને જયન્ત મુનિરાજનો વિજય થયો તે સમયે મુનિરાજની પરીક્ષા કરવા માટે ઈન્દ્રમહારાજ દિવ્યાભરણથી વિભૂષિત, વિવિધ પ્રકારના હાવભાવ અને વિલાસયુક્ત અનુપમ સૌન્દર્યવાળી સુન્દરીનું રૂપ ધારણ કરી મુનિને ભોળવવા આવ્યા અને ઉન્માદપૂર્ણ યૌવનથી કામોદ્દીપક વચન કહેવા લાગ્યા-' હે પ્રભુ ! હું તમારા સ્વરૂપથી મોહિત થઈ મારી ઈચ્છા પૂર્ણ કરવા તમારી પાસે આવી છું, તો આ પૂર્ણ ખીલેલા યૌવનનો સ્વાદ લઈ માનવ જન્મ સફળ કરો હું પૂર્ણ આશાથી આપની પાસે આવી છું, તો મને આ-

શાભગ ન કરતાં સસારસુખ ભોગવી મારી આશા પૂર્ણ કરશો " આવા અનેક પ્રકારના અનુકૂળ કામોદ્દીપક વચનો કહ્યા છતા મહા ધૈર્યવાન્ જયન્ત-મુનિ મેરૂપર્વતની પેઠે અચળ રહ્યા આ પ્રમાણે અનુકૂળ ઉપસર્ગથી પણ તેઓ શ્રુતઉપયોગથી ચળાયમાન થયા નહિ, ત્યારે ઇન્દ્રે એક વૃદ્ધ બ્રાહ્મણનું રૂપ ધારણ કર્યું, અને હાથમા લાકડી પકડી ધીરે ધીરે મુનિ પાસે આવી નમસ્કાર કરી બેઠા ને પૂછ્યુ—' હે ઋષીશ્વર ! મ્હારૂ આયુષ્ય હવે કેટલુ બાકી છે તે કૃપા કરીને કહેશો ' મુનિએ સમ્યગ્ શ્રુતજ્ઞાન પ્રયુજી કહ્યુ—' હે સુરેશ ! તમારૂ આયુષ્ય બે સાગરોપમમાં કાંઇક ન્યૂન બાકીમા છે ' આ રીતે શ્રુતોપયોગથી પોતાને ઓળખ્યો છે એમ જાણી ઇન્દ્ર પ્રત્યક્ષ થઇ કહેવા લાગ્યા—' હે મુનીશ ! આપને ધન્ય છે આપ દેવાગનાના વચનથી પણ ચળાયમાન ન થયા, તેથી હુ આપના ચરણને વારવાર હર્ષપૂર્વક પ્રણામ કરૂ છુ હવે હે પ્રભુ ! આપ કૃપા કરી નિગોદનુ સ્વરૂપ કહો. '

મુનિ કહે ' હે સૂરેશ—અસખ્યાતા નિગોદના ગોળા કહ્યા છે, તે એકેકા ગોળામાં અસખ્યાતી નિગોદો કહી છે, અને એકેકી નિગોદમા અનતા જીવના સમૂહ કહેલા છે તે જીવો સાથે ઉત્પન્ન થાય, સાથે મરણ પામે, સાથે શ્વાસો-શ્વાસ ગ્રહણ કરે અને સાથેજ આહાર પણ લે છે અસખ્યાત નિગોદનો એક ગોળો, એક નિગોદમા અનતા જીવ અને તે દરેક જીવ અસખ્યાત આત્મપ્રદેશવાળો હોય છે તથા એકેકા આત્મપ્રદેશે અનતી કર્મવર્ગણાઓ, એકેક વર્ગણામાં અનતા પરમાણુઓ અને એકેકા પરમાણુમા અનતા ગુણ પર્યાય શ્રી જિનેશ્વરે કહ્યા છે ' આ પ્રમાણે નિગોદનુ સ્વરૂપ સાભળી ઇન્દ્ર પ્રસન્ન થઇ ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઇ નમસ્કાર કરી તે મુનિના ગુરૂ પાસે આવ્યા અને વિનય સહિત નમસ્કાર કરી પૂછ્યુ ' હે ગુરૂ ! જયન્ત મુનિ આવા જ્ઞાનોપ-યોગથી શુ ફળ પામશે ? ' ગુરૂ કહે—' દેવેન્દ્ર ! તે મુનિ એવા તીવ્ર ઉપયોગથી તીર્થંકર પદ પામશે ' આ પ્રમાણે સાભળી દેવેન્દ્ર હર્ષપૂર્વક પુનઃ પ્રણામ કરી સ્વસ્થાનકે ગયા જયન્ત મુનિ તીવ્ર જ્ઞાનોપયોગથી નિર્મળ ચારિત્રનુ પાલન કરી અનુક્રમે મહાશુક્ર દેવલોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા તીર્થંકર પદ પ્રાપ્ત કરી અનેક ભવ્ય જીવોને ઉપકાર કરશે

—:(◎):—

નવમા દર્શન (સમ્યક્ત્વ) પદ ઉપર હરિવિક્રમ રાજાની કથા

આ ભરતક્ષેત્રમા વિશાળ લક્ષ્મીથી પૂર્ણ અને મનોહર એવુ હસ્તિનાપુર નામે નગર હતુ, ત્યા જિનાજ્ઞાનુ પાલન કરનાર, ભય અને ઉપદ્રવ રહિત ન્યાયપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરનાર હરિષેણ નામે પ્રતાપી રાજા હતો તેને નિર્મળ શીલને ધારણ કરનાર દેવાગના સમાન સ્વરૂપવાળી રાણી હતી તેનાથી તે રાજાને હરિવિક્રમ નામે ગુણવાન પુત્ર થયો તે મોટો થતાં તેને રાજાએ બત્રીશ રાજકન્યાઓ પરણાવી તેમની સાથે દેવની પેઠે સુખ ભોગવતો તે દિવસો નિર્ગમન કરવા લાગ્યો

અન્યદા દુર્ભાગ્યવશાત્ પૂર્વ પાપોદયથી કુમારના શરીરમાં એકસાથે આઠ પ્રકારના કોઢ ઉત્પન્ન થયા તેની તીવ્ર વેદનાથી કુમાર રાકના પેઠે આક્રંદ કરવા લાગ્યો તેની બત્રીશે સ્ત્રીઓ તેના સામુ જોઈ પતિના અતુલ વ્યાધિથી રૂદન કરતી દુઃખ પામવા લાગી અનેક વિચક્ષણ વૈદ્યોના ઔષધો કર્યા છતા કુમારને એક ક્ષણવાર પણ વ્યાધિનો ઉપશમ થયો નહિ ત્યારે તેણે તે નગરીમા ખ્યાતિ પામેલા ધનંજય યક્ષની માનતા પોતાના મનથી માનીને કહ્યુ કે–'હે દીનવત્સલ ધનંજય દેવ! તમારો મહિમા જગતમા મોટો છે તેથી હુ પ્રણામ કરી કહુ છુ કે જો મ્હારો સઘળો રોગ નાશ પામશે તો હુ તમારી યાત્રા કર્યા પછી મુખમા અન્ન લઇશ અને વિવિધ પ્રકારે આપની પૂજા તથા ઉત્સવ કરી આપને ભોગ ચઢાવીશ ' આ રીતે વ્યાધિથી પીડિત થયેલા કુમારે પુન્ય પાપને નહિ વિચારતા મિથ્યાત્વ અગીકાર કર્યું

તે અવસરે તે નગરીના ઉદ્યાનમા પરમ ઉપકારી કેવળજ્ઞાનરૂપી સૂર્યથી સર્વ જગતને પ્રકાશ કરનારા કેવળી મુનિ પધાર્યા દેવકૃત સુવર્ણ કમળપર આરૂઢ થઈ કેવળીભગવન્ત સમસ્ત જીવોને હિતકારી દેશના આપવા લાગ્યા હરિષેણ નૃપતિને તે ખબર પડતા પૂર્ણ ઉત્સાહથી પોતાના પુત્રને લઇ ત્યા આવ્યો કેવળી ગુરૂના દર્શન કરતાજ કુમારના સર્વ વ્યાધિઓ જેમ સિંહને જોઈ મૃગલાઓ પલાયન કરી જાય તેમ નાશ પામ્યા, અને સર્વાંગે શીતળતા વ્યાપી રહી આથી કુમારે ગુરૂને હર્ષપૂર્વક પ્રણામ કર્યો, અને પોતાને ઉચિત સ્થાને બેઠો પછી ગુરૂમહારાજે દેશના આપવા માડી

" હે ભવ્યજનો ! દુ ખથી ભરપૂર એવા સ સારસમુદ્રમા ભમાડનાર પાપકર્મથી તમે દૂર રહો, કેમકે જેવુ કર્મ આ ભવમા આચર્યું હોય તેવુ જ પરભવને વિષે ઉદયમા આવે છે જે સમયે જેવા પરિણામે કર્મ બાધ્યુ હોય તેવાજ વિપાકને આપનારૂ તે થાય છે પાપકર્મથી અનેક પ્રકારના તીવ્ર-વ્યાધિ અને દુ ખો સહન કરવા પડે છે એવુ જાણી પાપકર્મથી વિરક્ત થઈ દાન, દયા, સ યમ અને જિનસેવારૂપ સત્કર્મને વિષે આદર કરો "

તે વખતે રાજકુમાર હરિવિક્રમ બે હાથ જોડી વિનય સહિત બોલ્યો– ' હે પ્રભુ ! મે પૂર્વે એવુ શુ મહાપાપ કર્યું હતુ કે જેથી આ યૌવનવયમાં અસહ્ય વેદનાનો હુ ભોક્તા થયો ! '

ગુરૂએ કહ્યુ–' હે કુમાર ! તારો પૂર્વભવ કહુ તે તુ સાભળ પૂર્વ મહા-વિદેહની અ દર વિશાળ લક્ષ્મીથી પૂર્ણ શ્રીપુર નામે નગરમા સમસ્ત અધર્મ-નો અધિપતિ પદ્મ નામે રાજા હતો તે નિર તર શિકાર કરવા જતો અને અ-નેક જીવોની હિ સા કરતો. વળી તે માસ મદિરાનુ પણ સેવન કરી દુર્ગતિનો અધિકારી થયો હતો એક દિવસે તે પાપી રાજા શિકા કરવા અરણ્યમા જતો હતો તેવામા માર્ગની અ દર એક મુનિને કાઉસગ્ગ ધ્યાનમાં ઉભેલા જોયા તેમને જોઇ તે અનાડી નરપિશાચ નરપતિએ નિર્દયતાથી મુનિના શરીરમા તીક્ષ્ણ ભાલો ભોકી મુનિને અધર ઉછાળી જમીનપર અફાળી પ્રાણરહિત કર્યા મ ત્રી સામ ત વિગેરે પ્રૌઢ પુરૂષો રાજાએ કરેલી ઋષિહત્યા જાણી હૃદ-યમાં અતિશય ત્રાસ પામ્યા અને વિચારવા લાગ્યા કે 'રાજાનુ આવુ મહાન્ પાપ તે આપણને પણ પરિણામે દુ ખકારી થાય, માટે આવા અન્યાયી દુષ્ટ રાજાને પદભ્રષ્ટ કરી તેના પુત્રને ગાદીએ બેસાડવો ' આવો સ કલ્પ કરી સર્વેએ મળી તે રાજાને પદભ્રષ્ટ કરી તેને સ્થાનકે તેના પુ ડરીક નામના ગુણવ ત પુત્રને સ્થાપ્યો

પદભ્રષ્ટ થયેલો નરપિશાચ નરપતિ અરણ્યમા ભમવા લાગ્યો એક દિવસે એમ ભમતા તે પાપીએ પુન એક પ્રતિમાધર મુનિને જોયા મુનિને જોતાજ તે પાપી ક્રોધથી પ્રજ્વળિત થયો થકો હસ્તમાં ક્રૂર કરવાળ લઇ મુનિ નો ઘાત કરવા મુનિ પાસે આવ્યો મુનિએ તેને તેજોલેશ્યા મૂકી બાળીને ભ-સ્મીભૂત કર્યો ત્યાથી મૃત્યુ પામી તે પાપી સાતમી નરકમાં તેત્રીશ સાગરોપ મના આયુષ્યવાળો નારકી થયો અને મહા વ્યાધ ભોગવવા લાગ્યો પછી અ

નુક્રમે સાતે નરકમા બબે વખત ઉત્પન્ન થઇ અતુલ દુ ખનો તેણે અનુભવ કર્યો ત્યાથી તિર્યંચ યોનિમા અનતીવાર ભમ્યો ત્યા પણ અજ્ઞાનવશે અનન્ત દુ ખનો ભાગી થયો ત્યાથી અકામનિર્જરાના યોગે ઘણા કર્મ ખપાવી સિન્ધુદત્ત શેઠને ઘેર પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો માતાપિતાએ તેનુ નામ ગુણસુન્દર પાડયુ અનુક્રમે તે વૃદ્ધિ પામતો યૌવનાવસ્થા પામ્યો, એટલે દીન અને અતિથિ જનોને દયાના પરિણામથી અન્નદાન વિગેરે આપવા લાગ્યો ઉત્તરાવસ્થામા સર્વ ભોગોને તજીને તે ગુણસુન્દરે તાપસી દીક્ષા અગીકાર કરી ત્યા નિષ્કપટપણે દુષ્કર તપશ્ચર્યા કરતા ક્ષુધા, તૃષા વિગેરે પારષહોને સહન કરી ત્યાથી મૃત્યુ પામી તુ રાજકુમાર થયો છે તે પૂર્વે ઋષિહત્યાનુ ઘણુ પાપ ભોગવ્યુ હતુ તેમાથી શેષ રહેલુ તે આ ભવમા યૌવનવયમા ઉદય આવ્યુ ને ભોગવ્યુ "

આ પ્રમાણે ગુરુમુખે પોતાનો પૂર્વભવ સાભળી મિથ્યાત્વમોહનીનો ક્ષયોપશમ થતા જિનોદિત તત્ત્વને વિષે રૂચિ ઉલ્લાસ પામી, તેથી સસારનો અત કરનાર એવા સમ્યગ્દર્શનને તે પામ્યો ગુરૂએ સમકિતના ગુણ દોષ જણાવી તેના અતિચાર પણ સમજાવ્યા પછી રાજા અને રાજકુમાર વિગેરે ગુરૂને વાદી સ્વસ્થાનકે આવ્યા જિનેશ્વરની ભક્તિ ભાવપૂર્વક નિરન્તર કરતા, શુદ્ધ સયમી સાધુ મુનિરાજની યથાશક્તિ સેવા કરી ઉચિત દાન આપતા, ઉદાર વૃત્તિથી નિર્મળ સમકિતનુ પાલન કરવા લાગ્યા પેલો યક્ષ કુમારને પોતાની માનતા પૂર્ણ કરવા કહેતો પણ કુમાર સમ્યગ્દષ્ટિ થયેલ હોવાથી તે કરતો નહિ અન્યદા તે કુમાર અરણ્યવાસી યતિને વાદી રાજમહેલતરફ જતો હતો, તેવામા પેલા યક્ષે તેને જોયો જોતાજ ક્રોધથી ધમધમ્યો થકો યમરાજની પેઠે હાથમા મુદ્ગર લઇ કુમારને મારવા આવ્યો અને બોલ્યો કે ' હે કુમાર ' તે માનેલી માનતા મુજબ મને પાડાનો ભોગ આપ, નહિ તો હુ તને પ્રાણરહિત કરીશ '

દયાપૂર્ણ હૃદયથી ધૈર્યતાપૂર્વક કુમાર બોલ્યો—' હે યક્ષ ! સર્વ જીવોને પોતાનુ જીવિત પ્રિય છે, કોઇને પણ મરવુ ઇષ્ટ નથી જેવી આપણને જીવિતની ઇચ્છા છે તેવીજ અન્ય પ્રાણીઓને છે તો હુ પ્રાણાન્તે પણ જીવ હિંસા કરી તને તૃપ્ત કરનાર નથી તારા દેવત્વ અને તારા ઐશ્વર્યને પણ ધિક્કાર છે કે તુ દુર્ગતિ આપનાર મહાદુ ખના હેતુરૂપ એવી હિંસા કરવા

કરાવવામા પ્રીતિ ધરે છે તેનેજ ધન્ય છે અને તેજ સ્તવવા યોગ્ય છે કે જેનુ હૃદય કરૂણાથી પ્લાવિત થયેલુ છે વળી તુ મારી પાસે ભોગ માગે છે તે પણ મિથ્યા છે, કેમકે મારો વ્યાધિ તો સર્વજ્ઞ એવા ગુરૂના દિવ્ય દર્શનથીજ નાશ પામ્યો છે, કાંઈ તારાથી નાશ પામ્યો નથી '

કુમારના આવા વચન સાભળી તે યક્ષે અતિશય કોપાયમાન થઇ કુમારના ઉપર જોરથી ઉપાડીને મોધર મારી, તેથી કુમાર મૂર્છા ખાઇ જમીનપર પડ્યો કેટલીકવારે શીતળ પવનથી ચૈતન્ય પામી મૂર્છા રહિત થયો, એટલે યક્ષ તેના આવા દયાપૂર્ણ હૃદયથી વિસ્મય પામી બોલ્યો ' કુમાર ! તારા ધૈર્યથી હુ ખુશી થયો છુ, હવે મારે મહિષામિષ (પાડાના માસ) ની ઈચ્છા નથી, પરન્તુ માત્ર મને નમસ્કાર કરી તુ તારા સ્થાનકે જા, નહિ તો તારો નાશ કરીશ '

કુમાર કહે—' હે યક્ષ ! જે દેવ હિસા કરવા કરાવવામા રક્ત હોય તેવા મિથ્યાદૃષ્ટિને પ્રાણાન્તે પણ હુ નમસ્કાર કરીશ નહિ આ મસ્તક સર્વ દોષ રહિત એવા વીતરાગ પરમાત્મા સિવાય અન્યને નમનાર નથી જેણે અમૃતનો આસ્વાદ લીધો છે તેને ખારા લુણપર કેવી રીતે રૂચિ થાય ? પરન્તુ જો તુ દયાધર્મને અગીકાર કરી વીતરાગની આજ્ઞાનુ પાલન કરે તો તને સ્વધર્મી જાણી તારૂ બહુમાન કરી સેવા કરૂ '

આવા પ્રકારના હરિવિક્રમ કુમારનાં વચન સાભળી યક્ષ હૃદયમા પરમ શાન્તિ પામ્યો અને જીવઘાતનો ત્યાગ કરી મિથ્યાત્વરહિત થઇ સમ્યગ્દૃષ્ટિ બન્યો અહો ! સમ્યગ્દર્શનના પ્રભાવથી શત્રુરૂપ થયેલો યક્ષ પણ મિત્ર બની અનુચરની પેઠે સહાય કરવા લાગ્યો અનુક્રમે કુમાર રાજા થયો એટલે પોતાના પરાક્રમથી અનેક રાજ્યોને જીતી, પોતાને તાબે કરી, પોતાની આજ્ઞા પ્રવર્તાવી, ન્યાયપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરવા લાગ્યો તે સમયે કલિગ દેશના યમરાજ સમાન ક્રૂર અને મહા પરાક્રમી યમરાજ નામે રાજાએ પોતાના ભૂજાબળના અભિમાનથી હરિવિક્રમ રાજાની આજ્ઞાની અવગણના કરી, તેથી હરિવિક્રમ મોટુ લશ્કર લઇ કલિગ દેશપર ચઢી આવ્યો ને કહેવરાવ્યુ કે ' આજથી મારી આજ્ઞાનુ પાલન કર, નહિ તો યુદ્ધ કરવા તૈયાર થા ' આવો સદેશો સાભળી યમરાજા અતિશય કોપાયમાન થઇ પોતાનુ લશ્કર લઇ તેની સામે આવી ઉભો આજ્ઞા થતા બન્ને તરફના સૈનિકો શૌર્યતાથી યુદ્ધ કરવા

લાગ્યા જોતજોતામાં બન્ને લશ્કર એકમેક થઇ ગયા અને ભય કર કાપાકાપી ચાલ્યા રુધિરનો કિચડ થયો, તેમા અનેક સૈનિકોના ધડ અને મસ્તક ચગદાવા લાગ્યા ને વખતે ધનજય યક્ષ હરિવિક્રમની મદદે આવી પહોચ્યો દેવના પ્રભાવથી હરિવિક્રમના સૈનિકોમાં અતુલ પરાક્રમ ઉદ્દભવ્યુ, તેથી શત્રુના સૈન્ય મા ભગાણ પડ્યુ, દશે દિશામા તેનુ લશ્કર ભાગવા લાગ્યુ આવો મામલો જોઇ યમરાજ પણ નાઠો, એટલે હરિવિક્રમે તેનો દેશ કબજે કરી પોતાની આજ્ઞા પ્રવર્તાવી, ત્યાથી વિજય મેળવી પોતાની રાજધાનીમા આવી દૂષણ રહિત નિશ્ચળ સમકિતનુ પાલન કરવા લાગ્યો એક અતિશય રમણિય જિન-ચૈત્ય કરાવી તેમા ચન્દ્રકાતમણિમયી શ્રી ઋષભદેવસ્વામીની મનોહર પ્રતિમા ભરાવી પુષ્કળ દ્રવ્યનો સદ્વ્યય કરી સિદ્ધાચળ વિગેરે તીર્થોની ભાવપૂર્વક યાત્રા કરી સમકિત નિર્મળ કરવા લાગ્યો

એક દિવસે રાજા એકાન્તમા બેસી ચિન્તવવા લાગ્યો કે ' અહો! અ નેક પાપયુક્ત આરભસમાર ભવાળુ આ રાજ્યવિલાસનુ સુખ મે ઘણો વખત ભોગવ્યુ, પણ તેથી આત્મા જરા પણ તૃપ્ત થયો નહિ, ઉલટો વિશેષ તૃષ્ણા વત થયો થકો દુર્ગતિનો અધિકારી બન્યો છે, માટે હવે મારે એવુ કાઇ કરવુ જોઇએ કે જેથી આત્માને પરમ શાન્તિ અને તૃપ્તિ થાય તેવી શાન્તિ અને તૃપ્તિ તો સર્વ જીવોના નિષ્કારણ બધુ, સન્માર્ગનો ઉપદેશ કરનાર એવા સદ્ગુરૂ પાસે પચમહાવ્રત ઉચ્ચર્યા હોય તોજ પ્રાપ્ત થાય' રાજા આવા પ્ર કારનો વિચાર કરે છે તેવામા નગર બહારના ઉદ્યાનમા અનેક સાધુઓના પરિ-વાર સહિત ચ દ્રમુનિમહારાજ આવી સમવસર્યા છે એવી ખબર થઇ, તે સાભળી અત્યન્ત હર્ષપૂર્ણ હૃદયથી તે ગુરૂને વાદવા આવ્યો વિનયસહિત ભકિતથી ગુરૂને વાદી રાજા ઉચિત આસને બેઠો, એટલે ગુરૂમહારાજે સ સારરૂપ વ્યા-ધિનો નાશ કરવાને અમૃતસમાન ધર્મદેશના આપી —

' હે ભવ્યજનો ! આ અનાદિ અનન્ત સ સારની ચારે ગતિમા આ જીવ અનતીવાર જન્મ મરણ પામી અનન્ત દુ ખનો ભાગી થયો છે નરક-ગતિમા અતિશય આરભ અને પરિગ્રહના વશથી છેદન, ભેદન, તાડન વિગેરે અસહ્ય દુ ખો સહન કરવા પડે છે, તિર્યંચ ગતિમા પરવશતાથી ક્ષુધા, તૃષા વિગેરે અનેક પ્રકારના દુ ખોનો અનુભવ કરવો પડે છે, દુ ખે પ્રાપ્ત થઇ શકે એવો આ મનુષ્યજન્મ પામવો દુર્લભ છે, તે પ્રાપ્ત થયે છતે ઉત્તમ

ફળ અને જિનોદિત ધર્મ પાળવો દુર્લભ છે, કદાચ પૂર્વપુન્યવશાત્ તે જો પ્રાપ્ત થાય તો આગમ શ્રવણ અને તેપર શ્રદ્ધા થવી દુર્લભ છે, કેમકે ધર્મ-રૂપ ધનને ચોરનારા તેર કાઠીઆ નિશાચરની પેઠે નિરન્તર પ્રાણીઓના ધર્મ-રૂપ ધનને લુટી લે છે, તેથી ધર્મરહિત થયેલો પ્રાણી સંસારની અંદર ભ્રમણ કરી અનેક પ્રકારની વ્યથા અનુભવે છે શુભ કર્મવશાત્ આ જીવ મનુષ્ય અને દેવગતિના ઉત્તમ પ્રકારના સુખો પામી તેમાજ લુબ્ધ થઇ ખરૂં સુખ માની લે છે તે તેની અજ્ઞાનતાજ છે, કેમકે તેવાં પૌદ્ગળિક સુખો તો આ જીવે અનન્તવાર ભોગવ્યા છે, છતા એ તૃપ્તિ પામ્યો નથી, કેમકે કલ્પિત સુખમા વાસ્તવિક સુખ હોયજ નહિ અને વાસ્તવિક સુખ વિના આત્માને તૃપ્તિ પણ થાયજ નહિ તેવી તૃપ્તિ સઘળી આશા તૃષ્ણાનો ત્યાગ કરી નિરંતર સમતા રસમા મગ્ન રહેવાથી જ થાય છે આ પ્રમાણે જાણી સમસ્ત મમતાનો ત્યાગ કરી સમભાવમા પ્રીતિ કરો ”

આ પ્રમાણે ગુરૂની દેશના શ્રવણ કરી વૈરાગ્યપૂર્ણ હૃદયથી રાજા બે હાથ જોડી બોલ્યો, ‘ પ્રભુ ! હુ સંસારથી ભય પામી આપનુ શરણ અંગીકાર કરી વ્રત ગ્રહણ કરવા ઈચ્છુ છુ ’ ગુરુ કહે ‘જેમ સુખ ઉત્પન્ન થાય તેમ કરો ’ ગુરુને વાદી રાજા સ્વસ્થાનકે આવી પોતાના વિક્રમસેન નામના પુત્રને ગાદીપર સ્થાપી પોતે સર્વની અનુમતિ લઈ ઘણા મહોત્સવપૂર્વક સંસારરૂપ સમુદ્રને તરવાને પ્રવહણ સમાન દીક્ષા અંગીકાર કરી પછી નિરતિચારપણે દૂષણરહિત ચારિત્રનુ પાલન કરતા અનુક્રમે બાર અંગનુ અધ્યયન કર્યું

એક દિવસે ગુરૂમુખે વીશસ્થાનકના તપ સંબંધી મહિમા સાંભળ્યો તેમા નવમા દર્શન પદ સંબંધી મહિમા શ્રવણ કરી ત્રિકરણશુદ્ધે તે પદ આરાધવા નિયમ લીધો, અને નિરન્તર શંકા રહિત અષ્ટાચાર યુક્ત નિશ્ચળ ચિત્તથી શુદ્ધ સમ્યક્ત્વનુ પાલન કરવા લાગ્યા

અન્યદા ગુરૂ સાથે હરિવિક્રમ મુનિ શ્રીપૂર નગરે પધાર્યા તે વખતે ભરતક્ષેત્રાધિપતિ દેવસભાની અંદર રાજર્ષિ હરિવિક્રમ મુનિના ગુણની અતિશય પ્રશંસા કરવા લાગ્યા તે સમયે બીજો દેવ તે ઉપર શંકા લાવી તે મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે શ્રીપૂર નગરમાં મહાન સમૃદ્ધિવાળો સાર્થવાહ બની સુંદર મંદિર દેવમાયાથી બનાવી ત્યાં રહેવા લાગ્યો

અન્યદા હરિવિક્રમ મુનિ ઇર્યાપથિકી શોધતા ગોચરી માટે તેજ સાર્થવાહને ત્યા આવી ધર્મલાભ દઇ ઉભા મુનિને જોઇ સાર્થવાહ આદરપૂર્વક પ્રણામ કરી મધુર વચને બોલ્યો—'હે મુનિપતિ ! ફોગટ કષ્ટ આપનાર એવી આ આર્હત પ્રવ્રજ્યાનો ત્યાગ કરી આ મારી દેવાગના સમાન પુત્રીનુ પાણિગ્રહણ કરો ઘેર ઘેર ભટકી ભિક્ષા માગી ઉદરવૃત્તિ કરવા કરતા દિવ્ય વૈભવ ભોગવી મનુષ્યજન્મ સફળ કરો વળી કષ્ટ ઘણુ અને ફળ અલ્પ એવા આર્હતધર્મનો ત્યાગ કરી અલ્પ કષ્ટ અને વિશેષ ફળ આપનાર બૌધ ધર્મને અગીકાર કરો.' આમ ઘણી રીતે લોભ બતાવ્યા છતા તે મુનિ જરા પણ ચિત્તથી ચળાયમાન ન થયા ત્યારે તે દેવ પોતાની દેવમાયા સહરી લઇ પ્રત્યક્ષ થઇ મુનિને પ્રણામ કરી કહેવા લાગ્યો 'હે મહાભાગ ! તમોને ધન્ય છે, કેમકે મે અનેક રીતે ચળાવવા પ્રયત્ન કર્યો, પરન્તુ તમારી આર્હત ધર્મપર આવી નિશ્ચળ શ્રદ્ધા જોઇ હુ અત્યત હર્ષ પામ્યો છુ' એ રીતે મુનિની સ્તવના કરી દેવ સ્વસ્થાનકે ગયો

હરિવિક્રમ મુનિએ નિશ્ચળ સમકિત પાલન કરતા જિનનામકર્મ બાધ્યુ અનુક્રમે ત્યાથી કાળધર્મ પામી વિજય વિમાનમા બત્રીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવ થયા ત્યાથી ચ્યવી પૂર્વવિદેહમા તીર્થકર પદવી પામી અનત સુખમય મોક્ષસ્થાનકને પામશે

દશમા વિનયપદ ઉપર ધનશેઠની કથા

આ ભરતક્ષેત્રમા વિશાળ ઋદ્ધિથી મનોહર એવી શ્રુક્તિકાવતી નામે નગરી હતી ત્યા મહાન પ્રતાપયુક્ત યશસ્વી જીતારી નામે રાજા ન્યાયયુક્ત રાજ્ય કરી પુત્રવત્ પ્રજાનુ પાલન કરતો હતો તેજ નગરીમા શ્રાદ્ધગુણોથી વિભૂષિત નિર્મળ સમકિતવાન સુદત્તનામે શ્રેષ્ઠી વસતો હતો તેને ધન અને ધરણ નામે બે પુત્રો હતા તેમા ધન પોતાના ઉત્તમ ગુણોથી લોકોમા યશ પામ્યો હતો અને ધરણ નિર્દય ક્રૂર ને ઇર્ષ્યાળુ હોવાથી નગરમા અપકીર્તિનુ ભાજન થયો હતો

ઉત્તમ સુવાસની પેઠે ધનની કીર્તિ પ્રસરતી જોઇ પરગુણમા ઈર્ષ્યા વરનાર ક્ષુદ્રાત્મા ધરણ પોતાના વડીલ બધુ ધનને મારવા માટે છિદ્ર જોવા લાગ્યો, પરતુ કોઈ રીતે લાગ ફાવતો નહીં, ત્યારે એક દિવસે ધનદેવ પાસે

જઈ ધરણ કહેવા લાગ્યો કે 'હે ભાઇ ! આપણે હવે મોટા થયા, તો કાંઈ પણ ઉદ્યમ કરી દ્રવ્ય મેળવવુ જોઇએ. અત્યાર સુધી આપણે પિતાએ મેળવેલા દ્રવ્યથી જ સુખ ભોગવીએ છીએ, પણ જો જાતે કમાઇ સુખ ભોગવીએ તો જ ઉત્તમ છે, માટે આપણે પરદેશમા જઇ દ્રવ્ય મેળવી ભાગ્યની પરીક્ષા કરીએ'

આ પ્રમાણે ધરણના કહેવાથી તેની કુટિલતાને નહીં જાણનાર સરલ હૃદયવાળો ધનદેવ માતાપિતાની આજ્ઞા લઈ ભાઇ સાથે પરદેશ ચાલ્યો માર્ગમા ચાલતા દુષ્ટાત્મા ધરણ ધનદેવને કહેવા લાગ્યો કે ' હે ભાઈ ! સસારમાં સુખ ધર્મથી થાય કે પાપથી થાય ? '

ધનદેવ કહે ' ભાઈ ! સુખ ધર્મથીજ થાય છે, અને સુખના કારણરૂપ ધર્મનુ માહાત્મ્ય કહેવાને કોણ સમર્થ છે ? વાંછિત અર્થ અને ભોગ આપનાર તેમજ છેવટે સ્વર્ગ અને અપવર્ગ (મોક્ષ) ની પ્રાપ્તિ પણ ધર્મથીજ થાય છે '

ધરણ કહે–' ભાઇ ! તારૂ કહેવુ મિથ્યા છે, કેમકે લોકો અધર્મથીજ સુખી જણાય છે એ વાત પ્રત્યક્ષ છે ' આ પ્રમાણે વિવાદ કરતા બન્ને ભાઇ ઓએ એવી શરત કરી કે ' આપણા બન્નેમા જેની વાત લોકોને પૂછતા સાચી ઠરે તે બીજાની આંખો કાઢી લે ' આ પ્રમાણે સરત કરી કોઈ એક ગામમા જઇ કોઇ અજ્ઞાની માણસને પૂછ્યુ કે ' ભાઈ ! પ્રાણીઓને જે સુખ થાય છે તે ધર્મથી કે અધર્મથી ? ' આના જવાબમા પેલા અજ્ઞાની માણસે નાસ્તિકપણે જવાબ આપ્યો કે ' અધર્મથીજ સુખ થાય છે, ધર્મ એ ભોળા લોકોને ઠગવા માટે કેવળ પ્રપચ માત્રજ છે ' આ રીતે પૂછતા ધનદેવ સરત હાર્યો, એટલે પાપાત્મા ધરણે નિર્દયપણે ભાઇનો સ્નેહ પણ ન ગણતા તેના બને નેત્રો ખેચી કાઢ્યા પછી ત્યાથી બન્ને જણા ચાલ્યા માર્ગમા એક વિકટ જગલ આવ્યુ ત્યા ધનદેવને મૂકી ધરણ છાનોમાનો પાછો ઘેર આવ્યો અને માતાપિતાની આગળ કપટયુક્ત વિલાપથી કહેવા લાગ્યો કે ' અમે બન્ને ભાઇ રસ્તામા અરણ્ય આવવાથી ત્યા વિશ્રાન્તિ લેવા સૂતા હતા, તેવામા એક વિકાળ વાઘે આવી ધનનુ ભક્ષણ કર્યું, અને હુ ભયથી ત્રાસ પામી અહીં આવ્યો છુ '

આ પ્રમાણે ધરણના મુખે ધનદેવના મરણની વાત સાભળી માતાપિતા તેમજ ધનદેવની સ્રી અતિશય કલ્પાન્ત કરી હૃદયફાટ રૂદન કરવા લાગ્યા

પુત્રપરના મોહથી તેની માતા આ વાત સાભળતાંજ બેશુદ્ધ થઇ ધરણીપર ઢળી પડી ધનદેવની સ્ત્રી પણ પતિના મૃત્યુથી એવો વિલાપ કરવા લાગી કે વજ્ર સમાન હૃદયવાળા માણસને પણ પીગળાવી નાખે આ રીતે ધરણ સિવાય સર્વ સ્વજનો ધનના વિયોગથી દુ ખી થયા, પણ તે દુષ્ટ તો હર્ષ પામવા લાગ્યો

પુન્યાત્મા ધનદેવને જગલમા વનદેવતાએ પુન્યાત્મા જાણી તેનાપર પ્રસન્ન થઇ દિવ્ય અજનથી તેના નેત્રો નિર્મળ કર્યા, તેથી હર્ષ પામી ધનદેવ વનદેવતાની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો વનદેવતાએ તેને દિવ્યાજન આપી કહ્યુ કે ' આ અજન ગમે તેવા અધ માણસની આખે લગાડવાથી તેના નેત્રો નિર્મળ થઇ જશે ' એમ કહી તે દેવ અદ્રશ્ય થઇ ગયો પછી ત્યાથી ધનશેઠ સુભદ્રપુર નગરે આવ્યો ત્યા અરવિદ રાજાની દેવાગના સમાન સૌન્દર્યવાળી યૌવન-પૂર્ણ પ્રભાવતી નામે પુત્રી પૂર્વ પાપકર્મના સયોગથી મસ્તકમા વ્યાધિ થવાથી બન્ને નેત્રથી અન્ધ થઇ હતી અનેક પ્રકારના ઔષધો કર્યા છતા કોઇ પણ રીતે તેના નેત્ર સારા થયા નહિ, ત્યારે રાજાએ નગરમા એવો પડહ વગડાવ્યો કે ' જે કોઈ પુરૂષ રાજકુમરીને દેખતી કરશે તેને તે રાજકુમરી સહિત અર્ધ રાજ્ય રાજા આપશે ' આવી ઉદ્ઘોષણા સાભળી ધનદેવ રાજા પાસે આવ્યો ને કહેવા લાગ્યો કે ' હુ રાજકુમારીને દેખતી કરીશ ' રાજા કહે ' તો હુ ઉદ્ઘોષણા મુજબ મારૂ વચન પાળીશ ' પછી ધનદેવે દિવ્ય અજનથી રાજકુમારીને દેખતી કરી, તેથી રાજાએ હર્ષ પામી મહોત્સવપૂર્વક પોતાની પુત્રી તેને પરણાવી અને કન્યાદાનમા અર્ધ રાજ્ય આપ્યુ આ રીતે ધનદેવે પુન્યપસાયથી રાજ્ય પ્રાપ્ત કર્યું ' ખરે પુન્યાત્માને પગલે પગલે સપદા પ્રાપ્ત થાય છે '

ધનદેવને રાજ્ય પ્રાપ્ત થયુ એવી ખબર અનુક્રમે તેના માતાપિતા વિગેરે સ્વજનવર્ગને થઇ, એટલે ધરણ સિવાય સર્વ કોઇ આનદ પામ્યા અને ધરણ તો અત્યન્ત ખેદપૂર્વક વિચારવા લાગ્યો કે–' અરે ! મે એને જગલમા નેત્ર વિનાનો કરી રખડતો મૂક્યો હતો તે આવા વિશાળ રાજ્યને કેવી રીતે પામ્યો ? હવે પુન કોઈ પણ ઉપાયથી તેનો નાશ કરૂ તોજ મારા ચિત્તને શાન્તિ થાય ' આવુ વિચારી તે નીચ પોતાના પિતાને કહેવા લાગ્યો કે–' હે તાત ! આપના 'પુન્યપસાયથી મારો ભાઇ જીવતો રહ્યો અને આવી વિશાળ ઋદ્ધિ પામ્યો હવે મને આપ રજા આપો તો મારા પ્રિય ભાઇને મળી આનદ પામુ,

આ પ્રમાણે પિતાની આજ્ઞા લઈ ભાઇને મળવાના મિષે તેને મારવા માટે તે પાપી શિઘ્ર ચાલ્યો

અનુક્રમે જે નગરીમા પોતાનો ભાઇ ધનદેવ હતો તેની પાસે આવ્યો ધરણને જોઈ ધનદેવ પૂર્વની વાત ન સભારતાં આનદથી ઉભો થઈ સ્નેહપૂર્વક ભેટ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે ' હે ભાઇ ! તને સુખશાતા વર્તે છે ? આપણા માતાપિતા વિગેરે કુટુબવર્ગ સૌ કુશળ છે ?' ધરણ કહે ' હા ભાઇ ! સર્વ કુશળ છે મને તારા વિના એક ઘડી પણ ચેન પડતુ નહોતુ તેથી દિલગીર રહેતો હતો તુ અહીં સુખપૂર્વક રહે છે એવી ખબર થતા તરતજ હુ માતા પિતાની રજા લઇ તને મળવા આવ્યો છુ '

ધન કહે ' ભાઇ ' તુ ભલે આવ્યો, તારા આવવાથી હુ બહુજ આનદ પામ્યો છુ હવે અહીં સુખે રહે અને આનદ ભોગવ આ રાજ્ય તારૂ જ છે એમ સમજ ' આ રીતે ઘણા સ્નેહથી ધરણને રાખ્યો રાજા પણ ધરણને પોતાના જમાઇનો ભાઈ જાણી ઘણુ માન આપવા લાગ્યો, પરન્તુ તે નીચ તો નિરતર ધનદેવને મારવા માટે છિદ્ર જોવા લાગ્યો, પણ જેનુ આયુષ્ય બળવાન છે તેને કોણ મારી શકે તેમ છે ?

એક દિવસે ધરણ રાજા પાસે જઇ એકાન્તમા કહેવા લાગ્યો કે ' હે મહારાજ ! આપે જેને જમાઇ કર્યો છે તે અમારા ગામમા રહેનારો ધન નામે ચડાળ છે '

આ પ્રમાણે તેનાં વચન સાભળી રાજા કોપ્યો અને બોલ્યો કે ' ઠીક છે, હવે હુ તેનો ઘાટ ઘડીશ ' એમ કહી ધરણને રજા આપી, અને પોતે એકલો બેસી વિચારવા લાગ્યો કે ' હવે શુ કરવુ ? જો ખુલ્લી રીતે મારી નખાવુ તો લોકમા અપકીર્તિ અને પુત્રીને દુ ખ થાય માટે કોઇ માણસોના હાથેજ ગુપ્ત રીતે મરાવી નાખુ, જેથી મારે માથે કલક ન આવે ' આ પ્રમાણે વિચારી બીજે દિવસે મધ્યરાત્રીએ ધનદેવને બોલાવવા માટે માણસ મોકલ્યુ અને માર્ગમા કેટલાએક મારાઓ તૈયાર રાખ્યા ને કહ્યુ કે—' જેવો તે આવે તેવો જ કાઇ પણ પૂછયા સિવાય મારી નાખવો '

ઉપરોક્ત સકેત મુજબ રાત્રે રાજાનુ માણસ ધનદેવને બોલાવવા માટે આવ્યુ, એટલે ધરણ કહે ' હે ભાઇ ! તુ અહીંજ રહે, હુ જ રાજા પાસે જાઉં

છુ ' એમ કહી ધનદેવની રજા લઇ ધરણ હર્ષપૂર્વક રાજા પાસે જવા નીકળ્યો. માર્ગમા આવતા સ કેત કરેલા માણસોએ એકદમ કઇપણ પૂછ્યા સિવાય તેને પ્રાણ રહિત કરી નાખ્યો મરણ પામીને તે સાતમી નરકમા ગયો, કહ્યુ છે કે—

पड्भिर्मासैस्तथापक्षैः पड्भिरेव दिनैः किल ॥
अत्युग्रपुन्यपापाना-मिहैव जायते फल ॥ १ ॥

અર્થ—આ જગતને વિષેજ અતિ ઉગ્ર એવા પુન્ય પાપનુ ફળ છ માસ તથા છ પખવાડીયા કે છ દિવસોની અ દરજ ખચિત પ્રાપ્ત થાય છે

પાછળથી સર્વ બીના ધનદેવના જાણવામા આવી, એટલે મ સારપર વૈરાગ્ય પામી ચારિત્ર લેવા ઉત્સુક થયો પછી પોતાના માતાપિતાને બોલાવી સહુને હર્ષપૂર્વક મળી પોતાના મલયકેતુ નામે પુત્રને પિતાને સોપી પોતે ભુવનપ્રભ નામે મુનિ પાસે સ વેગપૂર્ણ હૃદયથી ચારિત્ર અ ગીકાર કર્યું અનુક્રમે સર્વ અ ગ ઉપાગ ભણી ક્ષાત્યાદિ ગુણોથી વિભૂષિત થઇ ગુરૂસમીપે વિનયપૂર્વક રહી ગ્રામનગરાદિમા વિચરવા લાગ્યા

એક દિવસે ધનદેવ મુનિએ ગુરૂમુખથી આ પ્રમાણે દેશના સાંભળી કે ' જે કોઈ સર્વ ગુણોમા પ્રધાન એવા વિનય ગુણથી ગુરૂજનને સ તોષ પમાડે છે, તે અનુક્રમે શાશ્વત સુખનો ભોગી થાય છે, કેમકે વિનયથી જ્ઞાન અને જ્ઞાનથી શુદ્ધ સમકિતની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવડે સમ્યક્ ચારિત્ર, ચારિત્રથી સ વર, સ વરથી તપસ્યા, તપસ્યાથી નિર્જરા, નિર્જરાથી અષ્ટકર્મનો નાશ, કર્મનાશથી કેવળજ્ઞાન અને તેથી અન ત અવ્યાબાધ એવા મોક્ષસુખની પ્રાપ્તિ થાય છે '

ધનમુનિએ આ પ્રમાણે ગુરૂમુખે વિનયનો મહિમા સાભળી 'ગુરૂ આદિ પ ચપરમેષ્ઠીનો ત્રિકરણ શુધ્ધે વિનય કરવો ' એવો નિયમ અ ગીકાર કર્યો

અન્યદા ગુરૂમહારાજ સાથે વિહાર કરતા સાકેતપુર નગરના ઉદ્યાનમા આવ્યા, ત્યા આદિત્ય નામા ચૈત્યની અ દર ત્રૈલોક્યબ ધુ એવા શ્રીજિનની પ્રતિમાને વ દન કરવા માટે ધનમુનિ આવ્યા ત્યા આવી વિનયપૂર્વક શુદ્ધ ભાવથી સ્થિર યોગથી ભગવ તનુ સ્તવન કરવા લાગ્યા તે સમયે ધર ણેદ્ર ત્યા ભગવ તને જુહારવા માટે આવ્યા તેણે મુનિને નિશ્ચળ ધ્યાનથી ભગવન્તનુ સ્તવન કરતા જોઇ પરીક્ષા કરવા માટે અનેક સર્પો વિકુર્વી મુનિના

શરીરે વીંટાળ્યા અને તીવ્ર દશ આપી અત્યન્ત ઉપસર્ગ કરવા લાગ્યા, તોપણ મુનિ પોતાના ધ્યાનથી ચળાયમાન થયા નહિ, ત્યારે ધરણેદ્ર સાક્ષાત્ પ્રત્યક્ષ થઇ મુનિની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા પછી કરેલા ઉપસર્ગ માટે ક્ષમા યાચી ધરણેદ્ર આચાર્યમહારાજ પાસે આવી વદના કરી પૂછના લાગ્યા કે 'હે મહારાજ ! ધનમુનિએ જિન અને જિનચૈત્યના આવા ઉત્તમ વિનયથી શુ પુન્ય ઉપાર્જન કર્યું ?' ગુરૂ કહે 'હે ધરણેદ્ર ! તેવા વિનયથી તે મુનિએ જિનનામકર્મનો નિકાચીત બધ કર્યો છે' આ પ્રમાણે વિનયનુ અત્યુત્તમ ફળ શ્રવણ કરી ધરણેદ્ર સ્વસ્થાનકે ગયો ત્યારપછી અનુક્રમે ધનમુનિ ત્યાથી કાળધર્મ પામી સહસ્રાર દેવલોકમા અપાર ઋદ્ધિના ભોક્તા થયા ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા તીર્થંકર પદ પામી શાશ્વત મોક્ષસુખને પામશે

અગ્યારમા આવશ્યક પદારાધન ઉપર અરૂણદેવની કથા.

આ ભરતક્ષેત્રમા અતિશય શોભાવાળા મણિમદિર નામે નગરમા મણિશેખર નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને નિર્મળ શિયળવાળી મણિમાલા નામે રતિસમાન રૂપવાળી રાણી હતી તેનાથી તેને સર્વ કળાકુશલ અને પરાક્રમી અરૂણદેવ નામે પુત્ર થયો કુમાર અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામ્યો, ત્યારે એક દિવસ પોતાના પ્રધાનપુત્ર સુમતિ નામે મિત્રની સાથે ઉદ્યાનમા વસતક્રિડા કરવા ગયો ત્યા વિવિધ પ્રકારની વનસ્પતિ ખીલેલી જોઇ ચિત્તને કાઇ જુદાજ પ્રકારનો આનદ થતો હતો પ્રસન્ન ચિત્તથી ઉદ્યાનની કુદરતી સુદરતા નિહાળતા ઉદ્યાનમા એક ભાગમા વૃક્ષોની ઘટાની શીતળ છાયામા તરૂની ડાળે બાધેલા હીચકાપર હીંચતી સૌન્દર્યતાની આદ્યદેવી રૂપ એક અનુપમ સુદરીને તે કુમારે જોઇ તે મૃગલોચનીને જોતાજ કુમાર કન્દર્પના તીરથી વીંધાઇ સ્થિર દૃષ્ટિએ અતૃપ્ત ઇચ્છાએ તેની સામુ જોઇ રહ્યો તેવામા કોઇએક વિદ્યાધરે આકાશમાર્ગેથી આવી કુમાર અને તેના મિત્રને ત્યાથી ઉપાડી કોઇ ભયકર અરણ્યમા મૂકયા, ત્યા તે વિદ્યાધર સાથે કુમારે યુદ્ધ કર્યું તેમા કુમારે ખડગના પ્રહારથી વિદ્યાધરને નિર્બળ કરી પૃથ્વીપર નાખ્યો તે અતિપ્રહારથી તીવ્ર આક્રદ કરવા

લાગ્યો તેના તે આક્રંદથી તેનો ભાઇ અશનીવેગ નામનો ખેચર અચાનક આકાશમાંથી ઉતરી આવ્યો તેણે પોતાના ભાઇની દુર્દશા જોઇ અતિશય કોપ કરી કુમારને તેમજ તેના મિત્રને ત્યાથી ઉપાડી આકાશમા ઉછાળ્યા ત્યાથી તે કોઈ અ ધ જળનાળા અ ધકૂપમા પડ્યા પુન્યપસાયે ત્યાથી મહા કષ્ટે નીકળી દેશાન્તર જોવાની જિજ્ઞાસાથી બન્ને મિત્રો આગળ ચાલ્યા.

આગળ આવતા કોઇ એક અરણ્યમા લક્ષ્મીદેવીના મ દિર પાસે કોઇ પુરૂષને વૃક્ષની ડાળે ઉંધે મસ્તકે બાંધેલો અને તેની પાસે મનોહર આભૂષણોથી વિભૂષિત સુન્દર સ્ત્રી કરૂણસ્વર વિલાપ કરતી જોઇ તેની પાસે જઈ કુમારે કરૂણાર્દ્ર હૃદયથી પુછ્યુ ' હે બાઇ ! આ પુરૂષ કોણ છે ? અને તેની આવી અવસ્થા કેમ થઇ છે ? વળી તેની પાસે બેસી તુ શા માટે રૂદન કરે છે ? '

કુમારના આવા વચન સાભળી તે સુન્દરી બોલી ' હે પરોપકારી પુરૂષ ! આ વિદ્યાધરોનો સ્વામી અને મારો પ્રાણવલ્લભ છે અમે ક્રીડા કરવા માટે આ લક્ષ્મીદેવીના વનમા આવી પુષ્પો એકઠા કરતા હતા, તેવામા લક્ષ્મી દેવીએ અત્યન્ત કોપ કરી મારા સ્વામીની આવી દુર્દશા કરી છે, આપ કૃપા કરી જો મારા પતિને છોડાવશો તો અમે આપનો ઉપકાર ભૂલીશુ નહીં '

તે વિદ્યાધરીના કરૂણાર્દ્ર વચનથી કુમાર વિદ્યાધરને છોડાવવા માટે લક્ષ્મીદેવીની અર્ચા કરી સ્તુતિ કરવા લાગ્યો

' હે ભક્તવત્સલ જગદીશ્વરી કમલાદેવી ! તુ જય પામ. હે સુગુણભ ડાર જગદાધાર પદ્માદેવી ! તુ જય પામ હે જનની ! તારા પસાયથી જનો મૂર્ખ મટી પ ડિત થાય છે અને અવગુણી કીટી ગુણી થાય છે હે સુરાસુર સેવિત પરમેશ્વરી ! મુજ ર કની સ્તુતિ શ્રવણ કરી કૃપા કરી મારાપર પ્રસન્ન થઇ આપના દર્શન આપો '

કુમારની સ્તુતિ શ્રવણ કરી લક્ષ્મીદેવી સાક્ષાત્ પ્રત્યક્ષ થઈ પ્રસન્ન વદને કહેવા લાગી—' હે વત્સ ! હુ તારાપર પ્રસન્ન થઇ છુ, તુ ઇચ્છિત વર માગ, હુ ખુશીથી આપીશ '

કુમાર કહે ' હે માતા ! જો આપ મારાપર યથાર્થ પ્રસન્ન થયા હો તો આ વિદ્યાધરને આપના બ ધનથી મુક્ત કરો એજ હુ ઈચ્છુ છુ ' તરતજ દેવીએ વિદ્યાધરને બ ધનમુક્ત કરી કહ્યુ કે—' હે ખેચર ! તને બ ધન

મુક્ત કરી નવો જન્મ અપાવનાર આ પરોપકારી કુમારનો હું પૂર્ણ આભાર માનું" બન્ધનમુક્ત થયેલો ખેચરપતિ બે હસ્ત જોડી નમ્ર વચને કુમારને કહેવા લાગ્યો, ' હે પરમાર્થ વત્સલ પુરૂષોત્તમ ! આપ જેવા પરૂષોથીજ આ પૃથ્વી રત્નગર્ભા કહેવાય છે તે સત્ય છે, કેમકે આજે હું આપના પસાયથી નવો જન્મ પામ્યો છું. આપે આપેલા જીવિતદાનના બદલામાં હું આપને કાંઇ પણ આપી શકું તેમ નથી, તો પણ મારી પાસે આ પ્રજ્ઞપ્તિ આદિ દશ વિદ્યાઓ છે તે ગ્રહણ કરી મને કૃતાર્થ કરો '

ખેચરપતિના આગ્રહથી તે વિદ્યાઓ કુમારે ગ્રહણ કરી પછી વિદ્યાના પ્રભાવથી બન્ને મિત્રો આકાશમાર્ગે ત્યાંથી આગળ ચાલ્યા આગળ જતાં વૃક્ષોની શ્રેણિઓથી ભરપૂર અને ફળફુલોથી ભરેલું નંદનવન સમાન એક મનોહર અરણ્ય જોયું તેમાં દેવભુવન સમાન વિશાળ સુવર્ણમય શ્રી શાન્તિ-નાથ ભગવંતનું ચૈત્ય જોયું તે જોઈ આકાશમાંથી ઉતરી નિર્મળ જળથી સ્નાન કરી સુવાસિત પુષ્પો લઈ ઉલ્લસિત હૃદયથી વિધિસહિત ભાવપૂર્વક ભગવન્તની પૂજા કરી પછી એકાગ્ર ચિત્તથી તે ભગવંતની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો—

' હે ચિદાનંદમય પ્રભો ! વિશ્વસેન નરપતિના કુળરૂપ આકાશમાં સૂર્ય-સમાન શ્રી શાન્તિજિનેશ્વર ! આપ જય પામો હે કરૂણાનિધિ ! જગતના જીવોના મનોવાંછિત પૂરવાને કલ્પવૃક્ષ સમાન આપ જયવન્તા વર્તો હે પ્રભો ! જે પ્રાણી આપની આજ્ઞાને ભાવપૂર્વક ધારણ કરે છે, તે પ્રાણીની આજ્ઞા અનેક સુરાસુર અને મનુષ્યો પોતાના મસ્તકે ધારે છે, અને દુઃખવર્જિત અનંત ભોગમય સંપત્તિને પામે છે હે પ્રભુ ! વિશેષ શું કહું ? જે પ્રાણી ક્ષીર-નીરની પેઠે આપના ધ્યાનમાં તલ્લીન થઇ જાય છે, તે પ્રાણી તેજ ભવમાં સિદ્ધિ પામી આપના સમાન થાય છે' આ પ્રમાણે ભક્તિપૂર્વક ભગવંતની સ્તુતિ કરી રહ્યો, તેવામાં મંડપમાં કુમારે ભારતીદેવીના દર્શન કર્યા દેવીનાં દર્શન થતાંજ નમસ્કાર કરી સરસ્વતિ દેવીની તે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો ' હે ભા-રતી ! હે સરસ્વતિ ! હે હંસઆસનીદેવી ! ત્હારા પસાયથી કવિજનો ગંભીર અર્થયુક્ત કાવ્યો કરી વિશ્વમાં ખ્યાતિ પામે છે હે મહા માતા ! ત્હારા પ-સાયથી મૂર્ખજન પણ જડતા તજી પંડિતાઇ ધારણ કરી વિશુદ્ધ જ્ઞાન પામે છે હે જનની ! વિશેષ શું કહું ? સુર, અસુર, વિદ્યાધર અને મનુષ્યો સર્વ

કોઇ ત્હારાજ ગુણગાન કરે છે ' આ રીતે અમૃત સમાન મધુર સ્તુતિ શ્રવણ કરી સરસ્વતિ દેવી પ્રસન્ન થઇ બોલી-' હે વત્સ ! હુ તારાપર પ્રસન્ન થઇવ-રદાન આપુ છુ કે તુ શાન્તિમતી નામે સુન્દર કન્યાને અતિશય ગાઢ પ્રેમથી પરણી વિદ્યાધરોનો સ્વામી થઇ વિશાળ ભોગ ભોગવજે ' આ પ્રમાણે વરદાન આપી દેવી અન્તર્ધાન થઈ ગઇ પછી મિત્રસહિત કુમાર ચૈત્યની બહાર નીક-ળ્યો. બહાર નીકળતાજ અનુપમ સૌન્દર્યવાળી સુરકન્યા સમાન સુન્દરીને જોઇ તેને જોતાજ કુમારને સ્મૃતિ થઈ કે ' આ તેજ સુન્દરી કે જેને મે પ્રથમ અરણ્યમા હીંચતી જોઇ હતી અને એજ શાન્તિમતી કન્યા હોવી જોઇએ, એમ દેવીના વરદાનપરથી જાણી શકાય છે ' કુમાર આ પ્રમાણે વિચાર કરે છે, તેવામા તે સુન્દરીની દૃષ્ટિ પણ કુમાર ઉપર પડી કુમારને જોતાંજ તે સુન્દરીનુ ગાત્ર રોમાંચિત થયુ, અને અનિમેષ લોચનથી જોઈ રહી કેટલીક વાર એજ સ્થિતિમા રહી પછી ઉદ્યાનમાથી વિવિધ પ્રકારના સુવાસિત પુષ્પો વીણી પોતાના હાથેજ એક સુન્દર માળા ગુથી તેની સાથે એક પત્ર લખી પોતાની ધાત્રી સાથે કુમારને આપવા મોકલ્યો ધાત્રીએ કુમાર પાસે આવી આદરપૂર્વક તે માળા કુમારના કંઠમાં આરોપણ કરી અને પેલો પત્ર હાથમા આપી પોતે પ્રત્યુત્તર માટે એક બાજુએ ઉભી રહી

કુમારે ઉલ્લસિત હૃદયથી માળા અને પત્ર લીધા ઉત્સુકતાપૂર્વક પત્ર ઉઘાડી વાચવા લાગ્યો તેમાં નીચે પ્રમાણે ભાવ હતો

" આર્યપુત્ર !

હુ શુ લખુ તે કાંઇ સમજાતુ નથી છતા લખવાની ઇચ્છા થવાથી ગાડુ ઘેલુ લખુ તે દરગુજર કરશો હુ બીજુ કાઈ લખુ તે પહેલા મ્હારી ઓળખાણજ આપુ તે ઠીક છે વૈતાઢ્ય પર્વતની દક્ષિણ શ્રેણિમા શિવમંદિર નામે વિશાળ નગરમા વજ્રવેગ નામે વિદ્યાધરોના બળવાન રાજાની વજ્રવેગા નામે રાણીથી ઉત્પન્ન થયેલી હુ શાન્તિમતી નામે તેમની પ્રિયપુત્રી છુ મારા પિતાની આજ્ઞાથી આ વનમાજ હુ હમેશા રહુ છુ, અને આ ચૈત્યમા ભગવન્ત શાન્તિનાથ તથા સરસ્વતી દેવીની નિરન્તર સેવા કરૂ છુ નૈમિત્તિકના કહેવા મુજબ આજે મારા પૂર્વ પુન્યોદયથી આપના દર્શન થયા હવે મારી છેલ્લી વિનતિ એ છે કે કૃપા કરી આજની રાત્રી અહીંજ રહો પ્રાત કાળે મારા પિતા વિવાહની સર્વ સામગ્રી લઇ અહીં આવશે, એટલે સર્વોત્તમ આનંદ થશે "

આ પ્રમાણે ઇચ્છિત ભાવવાળો પત્ર વાચી કુમાર અતિશય હર્ષિત થયો અને પોતાના પ્રેમની નિશાની દાખલ પોતાની મુદ્રિકા ધાત્રી સાથે કુમારી માટે મોકલી પછી તે દિવસે તેજ વિચારમા સઘળો સમય વ્યતિત કર્યો

બીજે દિવસે પ્રભાતમા વજ્રવેગ રાજા ત્યાં આવ્યો તેણે રાજકુમારને બહુમાનપૂર્વક નગરમા પ્રવેશ કરાવ્યો પછી ઘણા ઉત્સાહથી શાતિમતી સાથે કુમારનુ પાણિગ્રહણ કરાવ્યુ કન્યાદાનમા પુષ્કળ લક્ષ્મી આપી પૂર્ણ આનદથી લગ્ન કરી કુમાર ત્યાજ રહેવા લાગ્યો

અન્યદા નાટ્યોન્મત્ત નામે વિદ્યાધરે કુમારના મિત્રનુ હરણ કર્યું, એટલે અરૂણદેવ કુમારે પ્રજ્ઞપ્તિ આદિ વિદ્યાના પ્રભાવથી તે વિદ્યાધર સાથે સગ્રામ કર્યો અને પોતાના મિત્રને છોડાવી લાવ્યો પછી અનુક્રમે પોતાના પરાક્રમથી સર્વ વિદ્યાધરની શ્રેણિનો તે રાજા થયો ' ખરે ! પુન્યશાળીને પગલે પગલે સપદા અને વિજયજ હોય છે '

અન્યદા જયન્તસ્વામી નામે ચારણમુનિ પાસેથી ધર્મદેશના સાભળી તેણે મિત્ર અને પ્રિયાસહિત મોક્ષનગરના માર્ગરૂપ સમકિત મૂળ બાર વ્રત અગીકાર કર્યાં અને સર્વ શાશ્વતા અને અશાશ્વતા જિનાલયમા જિનબિંબને અહોનિશ વાદી સમકિત નિર્મળ કરવા લાગ્યો એ રીતે કેટલાક દિવસ આનદપૂર્વક નિર્ગમન કરી વિદ્યાધરની શ્રેણિનુ રાજ્ય વજ્રવેગને સોપી મિત્ર અને પ્રિયા સહિત દિવ્ય વિમાનમા બેસી આકાશમાર્ગે પોતાના મણિમદિર નગરે આવ્યો માતાપિતાને ખબર થતા હર્ષપૂર્વક ઉત્સવ કરી નગરમા પ્રવેશ કરાવ્યો કુમારે વિનયપૂર્વક માતપિતાને નમસ્કાર કર્યો શાન્તિમતી પણ વિનયસહિત સાસુસસરાના ચરણમાં નમી માતાપિતા પુત્રની સપદા જોઇ અત્યન્ત હર્ષ પામ્યા

અનુક્રમે અરૂણદેવને રાજ્યાસનપર સ્થાપી રાજાએ મુનિપ્રભ ગુરૂ પાસે ચારિત્ર અગીકાર કર્યું અરૂણદેવ ન્યાયપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરવા લાગ્યો અનુક્રમે શાતિમતી રાણીથી તેને પદ્મશેખર નામે પુત્ર પ્રાપ્ત થયો

અન્યદા અરૂણદેવ નૃપતિ બહાર ઉદ્યાનમા ફરવા નીકળ્યો, તેવામા તેણે લીલોદ્યાન નામના ઉદ્યાનમાં શાતમુદ્રાએ યુક્ત પ્રતિમાધર શ્રી મણિશેખર રાજર્ષિને જોયા, તેમને જોતાજ અરૂણદેવ નૃપતિને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયુ, તેથી તેણે પોતાનો પૂર્વભવ નીચે પ્રમાણે જોયો

" શુક્તિમતી નગરીમા કોઇ એક મહાપાપાર થી વૈદ્ય રહેતો હતો તે લોકોની અનેક પ્રકારની ચિકિત્સા કરતો હતો, તેને ત્યા કોઇ એક તપસ્વી મુનિ ઔષધ માટે આવ્યા તેમને તેણે સૂઝતુ ઔષધ આપ્યુ, તેથી તે કરૂણાળુ મુનિએ તેને ધર્મોપદેશ આપતા કહ્યુ કે—

गृहिणा गृहधर्मस्य, सारमेतत्परं स्मृतम् ॥
यथाशक्ति सुपात्रेभ्यो, दानं यच्छुद्धवस्तुनः ॥ १ ॥

અર્થ —ગૃહસ્થોના ગૃહસ્થાશ્રમ ધર્મનુ એજ પરમ સારરૂપ ફળ કહેલુ છે, કે જે શુદ્ધ વસ્તુનુ યથાશક્તિ સુપાત્રને દાન આપવુ. સારાશ કે સુપાત્રને શક્તિ પ્રમાણે સારી વસ્તુનુ દાન આપવુ, તે ગૃહસ્થોના ગૃહસ્થધર્મનુ પરમ સારરૂપ ફળ શાસ્ત્રોમા કહેલુ છે

એ રીતે તે મુનિ તે વૈદ્યને હમેશા ઉપદેશ આપતા, તેથી તે વૈદ્ય મુનિને નિરતર શુદ્ધ ભાવથી શુદ્ધ ઔષધ આપતો અને તેમનુ બહુમાન કરતો અનુક્રમે તે વૈદ્ય આર્ત્તધ્યાનથી મૃત્યુ પામી જગલમા પાચસો વાનરીઓનો સ્વામી થયો

અન્યદા અરણ્યમા ક્રીડા કરતા તે વાનરે કોઈ એક મુનિને પગમા શલ્યવાળા જોયા તેમને જોતાજ વાનરને પોતાનો પૂર્વભવ સાભરી આવ્યો, અને પૂર્વના અભ્યાસથી સર્વ વ્યાધિના ઔષધો જાણવા લાગ્યો તેથી તેણે જગલમાની કોઈ વનસ્પતિ મુખે ચાવીને તે મુનિના શલ્યપર બાધી, એટલે તે મુનિ થોડીજ વારમા શલ્યરહિત થયા મુનિએ તે ઉપરથી તેને યોગ્ય જીવ જાણી દેશના આપી, એટલે તે વાનર ત્યા સમકિત પામ્યો, અને ત્રણ દિવસ સુધી સામાયિક વ્રત પાળી અનશન આરાધી ત્રણ પલ્યોપમના આયુષ્યવાળો સૌધર્મ કલ્પમા દેવ થયો ત્યા તેણે અવધિજ્ઞાનથી પોતાના ઉપકારી મુનિને જોયા, એટલે તે ત્યાથી મુનિ પાસે આવી વિનયસહિત નમસ્કાર કરી બોલ્યો—' હે પૂજ્ય ! આપ મને ઓળખો છો ? હુ તે વાનર છુ, કે જેણે આપને શલ્યરહિત કર્યા હતા હુ આપના પસાયથી મહાન સમૃદ્ધિવાળો દેવ થયો છુ ' એમ કહી તે મુનિને તેમના ગુરૂ પાસે મૂકી નમસ્કાર કરી સ્વસ્થાનકે ગયો અનુક્રમે ત્યાથી ચ્યવી અરૂણદેવકુમાર થયો " આ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વભવ જોઇ અરૂણદેવ નૃપતિ રાજર્ષિને નમ્યો, એટલે મુનિએ કાયોત્સર્ગ પારી ધર્મલાભ આપ્યો, તેથી રાજા ભાવથી તેમની આગળ બેઠો, એટલે રાજર્ષિ મુનિએ અમૃત સમાન દેશના આપવા માડી

" હે નૃપતિ! અતિશય કષ્ટથી પ્રાપ્ત થયેલો આ માનવદેહ તેમાએ નિરોગી શરીર, ઉત્તમ કુળ, અને જિનોક્ત ધર્મ પામવો મહા દુર્લભ છે તેમા વળી દેવાદિ ત્રણ તત્ત્વ ઉપર શ્રદ્ધા થવી અતિશય દુર્લભ છે તે ત્રણ તત્ત્વોનુ સ્વરૂપ આ રીતે છે ચોસઠ ઇંદ્રવડે સેવિત ચોત્રીશ અતિશયયુક્ત એવા સર્વજ્ઞ જિનેશ્વર તે દેવ, પંચમહાવ્રતયુક્ત, નવવિધ બ્રહ્મચર્ય પાલનાર, સાવદ્ય વ્યાપારથી વિરામ પામેલા એવાં ગુણવંત ગુરૂ તે ગુરૂ તથા જિનોદિત ક્ષમાદિ દશવિધ ધર્મ, તે ત્રણને યથાર્થ ભાવપૂર્વક સદ્દહે ત્યારે સંસારની અલ્પતાના હેતુરૂપ સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ થાય છે ત્યારપછી ચારિત્રનો ઉદય આવે છે તે ચારિત્ર બે પ્રકારે છે, એક દેશવિરતિ અને બીજુ સર્વવિરતિ દેશવિરતિથી સ્વર્ગસુખ પ્રાપ્ત થાય છે અને સર્વવિરતિથી અનંત અવ્યાબાધ એવા મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે "

આ પ્રમાણે ગુરૂમુખે દેશના શ્રવણ કરી રાજા સંવેગપૂર્ણ હૃદયથી ગુરૂને નમી રાજ્યમહાલયમા આવ્યો ત્યા સર્વ પ્રધાનવર્ગ અને સામંતાદિકને બોલાવી પોતાના પદ્મશેખર નામના કુમારને રાજ્યાસનપર આરૂઢ કરી આઠ દિવસ સુધી જિનાલયમા મહોત્સવ કરી પોતે શ્રીપ્રભાચાર્ય પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું ગાનિમનીએ પણ વૈરાગ્યપૂર્ણ હૃદયથી ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું રાજર્ષિમુનિ અરૂણદેવ અનુક્રમે દ્વાદશાંગી ભણ્યા સમિતિ ગુપ્તિયુક્ત અસ્ખલિત નિરતિચારપણે ચારિત્રનુ પાલન કરતા ક્લિષ્ટકર્મનો નાશ કરવા લાગ્યા

અન્યદા ગુરૂમુખે વીશસ્થાનકનો મહિમા શ્રવણ કર્યો તેમા અગ્યારમા આવશ્યક પદ વિષે આ પ્રમાણે સાંભળ્યુ કે—' જે કોઇ સામાયિકાદિ ષડાવશ્યક ત્રિકરણ શુદ્ધે શુદ્ધ ઉપયોગથી આરાધે તે ત્રૈલોક્યવંદ્ય એવા જિનનામકર્મને ઉપાર્જે છે સામાયિકથી સંયમ નિર્મળ થાય છે, ચઉવીસથ્થાથી સમકિત શુદ્ધ થાય છે, વંદનથી ગુરૂજનની પ્રતિપત્તિ (સેવા ભક્તિ) થાય છે, પ્રતિક્રમણથી આત્મગર્હા થાય છે, કાયોત્સર્ગથી ચારિત્રના અતિચાર દૂર કરાય છે અને પ્રત્યાખ્યાનથી તપની વિશુદ્ધિ થાય છે '

એ રીતે ગુરૂમુખે આવશ્યક પદ આરાધવાનુ ફળ જાણી, રાજર્ષિ મુનિ અરૂણદેવે તે નિયમ અંગીકાર કર્યો ઉપયોગપૂર્વક સાવધાનપણે ષડાવશ્યકની ક્રિયામા પ્રમાદરહિત ઉદ્યમ કરતા અનુક્રમે જિનનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું મુનિના સત્ત્વની પરીક્ષા કરવા માટે લક્ષ્મીદેવીએ છ માસ પર્યન્ત

અનુકૂળ પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો કર્યા, તોપણ મુનિ પોતાના ધૈર્યથી જરાએ સ્ખલિત થયા નહિ દેવીએ કરેલા ઉપસર્ગો આ પ્રમાણે હતા

એક દિવસે સેંકડો દેવકન્યાઓના પરિવાર સહિત આવી હાવભાવ અને કટાક્ષયુક્ત નેત્રોથી કામોદ્દીપક વાક્યો શ્રી લક્ષ્મીદેવી કહેવા લાગી–'હે સ્વામિ ! હુ આશાપૂર્ણ હૃદયથી કામાગ્નથી બળતી આપની પાસે આવી છુ, તો આપ કૃપા કરી મને વિષયામૃત પાઇ શાન્ત કરો ' આમ અનેક પ્રકારે કહ્યા છતા પથ્થરપર પાણી નાખ્યાની જેમ મુનિનુ હૃદય જરાપણ પીગળ્યુ નહિ જ્યારે અનુકૂળ ઉપસર્ગોથી ચળાયમાન ન થયા, ત્યારે પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો કરવા માડ્યા તેમા પણ મુનિવર્ય સમભાવપૂર્વક સર્વ સહન કરવા લાગ્યા જ્યારે સર્વ પ્રકારે તેનો પ્રયત્ન વ્યર્થ ગયો ત્યારે તે પ્રગટ થઈ ક્ષમા યાચતી સ્તુતિ કરવા લાગી

'હે મુનિશ્રેષ્ઠ ! આપને ધન્ય છે, કેમકે મે અનેક પ્રકારના અનુકૂળ ઉપસર્ગો કર્યા છતા આપનુ ચિત્ત જરા પણ શિથિળ થયુ નાહ વળી જગતમા દ્રવ્યાવશ્યક કરનાર તો ઘણાએ જણાય છે, પરન્તુ આપના સમાન ભાવાવશ્યક કરનાર તો વીરલા દ્રષ્ટિગોચર થાય છે હે મહાભાગ્ય મુનિરાજ ! મે આપને ઉપસર્ગો કર્યા તેની ક્ષમા યાચુ છુ ' આ પ્રમાણે કહી મુનિના ગુણગ્રામ કરી વિનયપૂર્વક વદના કરી દેવી સ્વસ્થાનકે ગઇ

રાજર્ષિમુનિ અનુક્રમે નિરતિચારપણે ચારિત્રનુ પાલન કરી, પ્રાન્તે અનશન કરી, બારમા દેવલોકમા મહાન્ મ પદાવાળા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહમા તીર્થંકરપદ પામી અન ત આન દમય મોક્ષને પામશે

બારમા શીલવ્રત પદના આરાધન ઉપર ચંદ્રવર્મા રાજાની કથા

આ ભરતક્ષેત્રમા અનેક જિનાલયોથી પવિત્ર થયેલુ લક્ષ્મીથી પૂર્ણ અને મનોહર એવુ માક દીપુર નામે નગર હતુ. તેમાં શત્રુના સમૂહને ક્લેશ આપનાર પરાક્રમી ચ દ્રવર્મા નામે રાજા ન્યાયપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરતો હતો તેને રૂપ અને ગુણના નિધિમાન ચ દ્રાવળી નામે શીળવ તી રાણી હતી

અન્યદા તે નગરનાઉદ્યાનમા ઘણા મુનિઓના પરિવાર સહિત ચાર જ્ઞાનને ધારણ કરનારા શ્રી ચક્રેશ્વર આચાર્ય સમવસર્યા દેવોએ મેરૂના શિખર જેવુ મનોહર ઉચુ સુવર્ણનુ સિંહાસન રચ્યુ તે પર ગુરૂમહારાજ બિરાજમાન થયા ઉદ્યાનપાળકે ગુરૂમહારાજ પધાર્યાની વાત રાજાને કહી ગુરૂ આગમન શ્રવણ કરી રાજા અત્યન્ત હર્ષપૂર્વક આસનથી ઉભો થઇ ઘણા પરિવાર સહિત મોટા ઠાઠમાઠથી ગુરૂને વાદવા ચાલ્યો માર્ગમાં આવતા રાજાએ સમતારસના સિધુ સમાન નેત્રને આનદ આપનાર સુવર્ણ જેવી કાન્તિનાળા બે મુનિઓને કાયોત્સર્ગમા ઉભેલા જોયા તેમને યૌવનાવસ્થામા આવા દુષ્કર વ્રતનુ પાલન કરતા જોઇ રાજા વિસ્મય પામ્યો પછી ગુરૂ પાસે આવી વિનયપૂર્વક વદના કરી યોગ્યાસને બેસી ગુરૂને પૂછવા લાગ્યો 'હે કરૂણાનિધિ ! મે માર્ગમા આવતા જે બે મુનિઓ જોયા તે મહાભાગ સુકુમાર દેહવાળા અને યૌવનવયનાળા હોવા છતા તેમણે શા કારણથી ચરિત્ર અગીકાર કર્યુ ? તે આપ કૃપા કરીને કહેશો

ગુરૂ કહે ' હે રાજન્ ! તેમના વૈરાગ્યનુ કારણ કહુ તે તુ એક ચિત્તથી શ્રવણ કર કુશસ્થલપુર નામના નગરની અદર લોકપ્રિય અને ધનાઢ્ય મદન શ્રેષ્ઠી નામે એક શેઠ વસતો હતો તેને માહોમાહે કળહ કરનારી અને દુર્ગુણોના ભડારરૂપ એક ચડા અને બીજી પ્રચડા નામની બે સ્ત્રીઓ હતી. તે સ્ત્રીઓના કળહથી અનુક્રમે શેઠના ગૃહમાથી લક્ષ્મીપણ નાશ પામી ખરેખર કલહથી લોકમાં અપયશ, અપ્રીતિ અને ઉદ્વેગ વિગેરે અનેક પ્રકારના કષ્ટ ઉત્પન્ન થાય છે, બન્ને સ્ત્રીઓના કળહથી શ્રેષ્ટિ કેટલાએક દિવસ સુધી પ્રચડાને ઘેર સુખપૂર્વક રહેવા લાગ્યો

અન્યદા મદન શ્રેષ્ઠી પ્રચડાના ઘેરથી નીકળી ચડાને ઘરે આવ્યા, શ્રેષ્ઠીને આવેલ જોઈ ચડાએ બીહામણી આકૃતિથી પ્રચડ ક્રોધયુક્ત થઈ હાથમા મુશળ ઉપાડી મત્ર ભણી શ્રેષ્ઠીપર ફેકયુ, એટલે તે મુશલ સર્પરૂપ થઇ શેઠને ડસવા દોડ્યુ આવુ ભયકર કૃત્ય જોઈ શેઠ તેના ભયથી નાઠો પેલો સર્પ પણ ફુફાડા મારતો તેની પછાડે પડ્યો શેઠ શ્વાસભર્યો વ્યાકુળ ચિત્તથી દોડતો દોડતો પ્રચડાના ઘરમા આવીને ઉભો રહ્યો, એટલે પ્રચડા તેને કહેવા લાગી ' હે નાથ ! તમે આમ આકુળવ્યાકુળ ચિત્તવાળા અને ભયથી ધ્રૂજતા કેમ જણાવો છો ? ' શેઠ દિન વદનથી કહેવા લાગ્યા—' પ્રિયા ! હુ આજે ચડાને ઘેર સહજ ગયો હતો, તેવામા તે દુષ્ટાએ નિષ્ઠુર થઈ મને

અનુકૂળ પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો કર્યા, તોપણ મુનિ પોતાના ધૈર્યથી જરાએ સ્ખલિત થયા નહિ દેવીએ કરેલા ઉપસર્ગો આ પ્રમાણે હતા

એક દિવસે સેંકડો દેવકન્યાઓના પરિવાર સહિત આવી હાવભાવ અને કટાક્ષયુક્ત નેત્રોથી કામોદ્દીપક વાક્યો શ્રી લક્ષ્મીદેવી કહેવા લાગી–'હે સ્વામિ ! હુ આશાપૂર્ણ હૃદયથી કામાગ્નથી બળતી આપની પાસે આવી છુ, તો આપ કૃપા કરી મને વિષયામૃત પાઇ શાંત કરો ' આમ અનેક પ્રકારે કથા છતા પથ્થરપર પાણી નાખ્યાની જેમ મુનિનુ હૃદય જરાપણ પીગળ્યુ નહિ જ્યારે અનુકૂળ ઉપસર્ગોથી ચળાયમાન ન થયા, ત્યારે પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો કરવા માડ્યા તેમા પણ મુનિવર્ય સમભાવપૂર્વક સર્વ સહન કરવા લાગ્યા જ્યારે સર્વ પ્રકારે તેનો પ્રયત્ન વ્યર્થ ગયો ત્યારે તે પ્રગટ થઈ ક્ષમા યાચની સ્તુતિ કરવા લાગી

' હે મુનિશ્રેષ્ઠ ! આપને ધન્ય છે, કેમકે મે અનેક પ્રકારના અનુકૂળ ઉપસર્ગો કર્યા છતા આપનુ ચિત્ત જરા પણ શિથિળ થયુ નહિ વળી જગતમા દ્રવ્યાવશ્યક કરનારા તો ઘણાએ જણાય છે, પરન્તુ આપના સમાન ભાવાવશ્યક કરનાર તો વીરલા દ્રષ્ટિગોચર થાય છે હે મહાભાગ્ય મુનિરાજ ! મે આપને ઉપસર્ગો કર્યા તેની ક્ષમા યાચુ છુ ' આ પ્રમાણે કહી મુનિના ગુણગ્રામ કરી વિનયપૂર્વક વદના કરી દેવી સ્વસ્થાનકે ગઇ

રાજર્ષિમુનિ અનુક્રમે નિરતિચારપણે ચારિત્રનુ પાલન કરી, પ્રાન્તે અનશન કરી, બારમા દેવલોકમા મહાન્ સ પદાવાળા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહમા તીર્થંકરપદ પામી અન ત આન દમય મોક્ષને પામશે

બારમા શીલવ્રત પદના આરાધન ઉપર ચંદ્રવર્મા રાજાની કથા

આ ભરતક્ષેત્રમા અનેક જિનાલયોથી પવિત્ર થયેલુ લક્ષ્મીથી પૂર્ણ અને મનોહર એવુ માક દીપુર નામે નગર હતુ. તેમાં શત્રુના સમૂહને ક્લેશ આપનાર પરાક્રમી ચ દ્રવર્મા નામે રાજા ન્યાયપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરતો હતો તેને રૂપ અને ગુણના નિધિસમાન ચ દ્રાવળી નામે શીળવ તી રાણી હતી

એક સરોવર આવ્યુ ત્યા ભાતુ ખાવા બેઠો ને વિચાર કરવા લાગ્યો કે 'જો કોઇ અતિથિ મળી જાય તો આમાથી થોડુ તેને આપીને પછી હુ ખાઉં' આવો વિચાર કરે છે તેનામાં એક તાપસ ત્યાં આવી ચડ્યો તેને થોડુ કૂર આપી પોતે પાણી લેવા સરોવરે ગયો એટલામા પેલો તાપસ કૂર ખાવાથી મનુષ્ય મટી બકરો બની ગયો આવો આશ્ચર્યકારી બનાવ જોઇ શેઠ દિગ્મૂઢ થઇ વિચારવા લાગ્યો કે 'ખરે ! આ દુર્ગતિના દ્વારરૂપ સ્રીનુ જ ચરિત્ર છે દોષોના સ્થાનરૂપ એવી સ્રીઓનો સ્નેહ કેવળ અસ્થિર અને પ્રપચરૂપજ છે. જે માટે કહ્યુ છે કે—

गहचरियं रविचरियं, ताराचरियं चराचरचरियं ॥
जाणन्ति बुद्धिमंता, महिलाचरियं न जाणन्ति ॥ १ ॥
मच्छपयं जलपहे, आकासे पंखियाण पयपन्ति ॥
महिलाण हियमग्गो, तिन्नुवि लोए न दीसन्ति ॥ २ ॥

'ગ્રહનોચાર, સુર્યનોચાર, તારાનોચાર અને ચરાચર પુરૂષનો ચાર એ સર્વ બુદ્ધિમાનો જાણી શકે છે, પરતુ સ્રીના ચરિત્રને જાણી શકતા નથી ૧ પાણીમા મચ્છના પગ, આકાશમા પક્ષીઓની પદપકિત અને સ્રીના હૃદયનો માર્ગ—એ ત્રણે આ લોકમા દેખી શકાતા નથી ૨"

મદનશેઠ આ પ્રમાણે વિચાર કરે છે તેવામા તે બકરો કાશીપૂર તરફ સપાટાબધ જવા લાગ્યો તેની પાછળ કૌતુક જોવા માટે મદનશેઠ પણ ઉતાવળે ચાલ્યો બકરો સપાટાબધ દોડતો વિદ્યુતલતાના ઘરમા આવીને ઉભો રહ્યો મદનશેઠ ગુપ્તપણે પોતાના ઘરની આસપાસ કોઇ નજુએ તેમ છુપાઇને સર્વ જોઇ શકાય તેમ ઉભો રહ્યો બકરાને આવેલો જોઇ વિદ્યુતલતા ક્રોધથી ઉઠી તેને થાભલા સાથે મજબૂત બધનથી બાંધ્યો અને પછી લાકડીના સખત પ્રહારથી મારવા લાગી એટલે પેલો બકરો બરાડા પાડવા લાગ્યો તેમ તેમ તે દુષ્ટા વધારે પ્રહાર કરતી બોલવા લાગી કે 'જે કોઈ બીજો પણ કરબ ખાશે તેને પણ આનીજ પેઠે વિડબના થશે' ઘણી વાર પછી તેની વાચાપરથી વિદ્યુત લતાએ તેને બહુ દુઃખી થતો જાણી મૂળ સ્વરૂપમા આણ્યો એટલે તે આશ્ચર્ય પામીને પૂછવા લાગી કે 'તુ આમ શાથી થયો ?' તાપસે સર્વ બીના જણાવી એટલે વિદ્યુતલતા મનમાં ખેદ પામતી વિચારવા લાગી કે 'આ તો કોઇને બદલે કોઇ કુટાઇ ગયુ' પછી તાપસને રજા આપી

મારવા માટે આ સૂસવાટા મારતો ભયંકર કાળો સર્પ મોકલ્યો છે, જો તે આ આવ્યો' આટલું કહેતામા તો તે સર્પ નજદીક આવી પહોચ્યો સર્પને જોઇ પ્રચંડાએ પોતાના શરીરનો મેલ ઉતારી સર્પ ઉપર ફેંક્યો, એટલે તે મેલા મન્ત્રના પ્રભાવથી નકુળ (નોળીયા) રૂપ બની ગયો અને તેણે સર્પનો નાશ કર્યો

પછી ભયરહિત સ્વસ્થ ચિત્તવાળા થઇ શેઠ વિચારવા લાગ્યા કે-' અહો! આ બને સ્ત્રીઓ પાપની ખાણરૂપ છે, તેઓ મન્ત્ર ઔષધિને જાણનાર હોવાથી જો કદાચ મારાપર ગુસ્સે થઇ તો મારો અકાળે કાળ કરશે, તેથી આર્તધ્યાનથી મરણ પામી દુર્ગતિનુ ભાજન થઈશ માટે આ બને રાક્ષસીઓને ત્યજી કોઇ અન્ય સ્થળે ચાલ્યો જાઉં' આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરી રાત્રીના સમયે બને સ્ત્રીઓ અને ઘરની આશા છોડી દેશાંતર જવા નીકળ્યા કેટલેક દિવસે તે કાશીપુરીએ પહોચ્યા, એટલે વિચારવા લાગ્યા કે 'હવે અહીં હું નિર્ભયપણે રહુ કેમકે આટલે બધે હુ રહુ છુ તે વાતની તે કર્કશાઓને ક્યાથી ખબર પડશે?' આ પ્રમાણે વિચાર કરી મદનશ્રેષ્ઠી નગરમા ચાલ્યા તે નગરમા અતિશય ધનાઢ્ય ભાનુશેઠ નામે વ્યવહારીઓ વસતો હતો તેને ભાનુમતિ નામે ભાર્યાથી બુદ્ધિશાલી ચાર પુત્રો અને અનેક વિદ્યા તથા કળાને જાણનાર વિદ્યુત્ સમાન કાન્તિવાળી વિદ્યુલ્લતા નામે પુત્રી હતી તે તેના પિતાને અતિશય વહાલી હતી અનુક્રમે તે વરવા યોગ્ય થઇ એટલે શેઠ તેના સમાન ગુણવાળો પતિ શોધતા હતા તેજ શેઠની દુકાને ફરતા ફરતા મદનશ્રેષ્ઠી આવી ચડ્યા, એટલે ભાનુશેઠની દ્રષ્ટિ તેના પર પડી તેને જોઇ તે વિચારવા લાગ્યો કે 'આ કોઈ કુલીન માણસ જણાય છે' એમ જાણી આદર પૂર્વક પોતાને ઘેર તેડી ગયો અને ઘણો આદરસત્કાર કરીને રાખ્યા રાત્રે ભાનુશેઠની કુલદેવીએ આવી ભાનુશેઠને સ્વપ્નમા કહ્યું કે 'તારી પુત્રીને યોગ્ય આ વર છે, તેની સાથે તુ તારી પુત્રીને પરણાવજે' તે દેવીના કહેવાથી શેઠે બીજે દિવસે સ્વપ્નની વાત સર્વ કુટુંબને કહી સર્વની સમ્મતિથી ઉત્સવપૂર્વક મદનશ્રેષ્ઠીની સાથે વિદ્યુલ્લતાનુ લગ્ન કર્યું

કેટલાક દિવસ સુધી મદનશેઠ સસરાને ઘેર સુખપૂર્વક રહ્યા પછી એક દિવસે પોતાને ઘેર જવાની ઇચ્છા થઇ તે વાત પોતાની નવપરણિત પ્રિયાને જણાવી તેણે જવાને માટે રજા આપી અને માર્ગમા ભાથા માટે એક પાત્રમા કૂર કરીને આપ્યુ તે લઈ મદનશેઠ પોતાના નગર તરફ ચાલ્યો માર્ગમા

લાગ્યો કે ' ધનવંતનાં ગૃહમાં પણ બે શોક્યો કદીએ સ્નેહથી રહે નહિ તો મારા જેવા નિર્ધનના ઘરમાં અતિશય પ્રીતિપૂર્વક આ બંને જણીઓ રહે છે માટે આમાં કાંઈ અવશ્ય ભેદ છે તે હું છુપાઈને જોઉં '

આ પ્રમાણે વિચાર કરી એક દિવસ એવો ઢોંગ કર્યો કે ' આજે મારા શરીરને ઠીક નથી માટે વહેલાસર સુઈ જવું છે ' એમ કહી તે રાત્રીએ વહેલો કપટનિદ્રા કરી સુતો. થોડીવાર પછી ધનદેવને પૂર્ણ નિદ્રાવશ થયેલો જાણી પ્રથમની જુની સ્રી નવીને કહેવા લાગી કે–' બ્હેન ! હવે જલદી તૈયાર થઈ જા ' એટલું સાંભળતાંજ નવી પોતાનો શૃંગાર લઇ હર્ષપૂર્વક શોકય સાથે જવા તૈયાર થઇ. બંને જણીઓ સપાટાબંધ નગરબહારના એક આમ્રવૃક્ષ પાસે આવીને તે પર ચડવા લાગી. તેમની પાછળ ધનદેવ પણ છુપાતોછુપાતો આવી પહોંચ્યો. જેવી તે સ્રીઓ છેક ઉપર જઈને બેઠી એટલે ધનદેવ તે વૃક્ષના મૂળને બાઝી સાવધાનપણે બેઠો. તેવામાં તો તે આમ્ર પવન કરતા પણ વધારે વેગથી આકાશમાર્ગે જવા લાગ્યો. થોડીવારમાં તો તે આમ્ર દક્ષિણસમુદ્રને ઓળંગી રત્નદ્વીપની અંદર આવેલા રત્નપુરનગરના કિલ્લા પાસે આવી નીચે ઉતર્યો એટલે પેલી બે સ્રીઓ તેની ઉપરથી ઉતરવા લાગી. તેઓને ઉતરતી જોઈ ધનદેવ શીઘ્ર-તાથી ત્યાંથી ઉઠી છુપાઇ ગયો. બન્ને સ્રીઓ વૃક્ષપરથી ઉતરી નગરમાં ચાલી, તેની પાછળ ધનદેવ પણ ચાલ્યો. તે સમયે તે નગરમાં વસુદેવ-શેઠના શ્રીદત્ત નામે કુમારનું અને શ્રીપુંજ શેઠની પુત્રી શ્રીમતિનું લગ્ન થવાનું હતું. તેથી બન્ને ઘેર અત્યન્ત આનંદ અને ધામધૂમ થઇ રહી હતી. તે જોવા માટે અનેક સ્રી પુરૂષોનો સમૂહ મળ્યો હતો. વરઘોડો ઘણા ઠાઠથી નગરમાં ફરતો ફરતો શ્રીપુંજ શેઠને ઘેર આવ્યો. લગ્નક્રિયાની શરૂઆત થતાં વરરાજા તોરણે જઇને ઉભો રહ્યો. તેવામાં ક્રૂરકર્મવશાત્ પૂર્વસંચિત પાપકર્મોદયના સંયોગથી વરરાજા ત્યાંજ નિર્દય યમરાજનો ભોગ થઇ પડ્યો. આમ અચાનક પુત્રમરણથી વસુદેવ શેઠ અતિશય શોકાતુર થઇ ગયો. બીજો પરિવાર પણ દીલગીર થઇ આંસુ પાડતો પોતપોતાને ઘેર ગયો. તેવામાં શ્રીપુંજ શેઠે દેવવાણી સાંભળી કે ' હે શ્રેષ્ટિ ! તું તારી પુત્રીને તારા ઘરની સન્મુખ છુપા વેષે ઉભેલા ધનદેવને આજેજ પરણાવી દે, કેમકે તે કન્યા તેનેજ લાયક છે ' આ પ્રમાણે દેવવાણી સાંભળી શ્રીપુંજ શેઠે ધનદેવને ખોળી કાઢી તેજ સમયે પોતાની શ્રીમતી નામે કન્યાને પરણાવી દીધી. તે વખતે નગરમાં ફરવા ગયેલી ધનદેવની બે સ્રીઓ લગ્નવખતે ત્યાં આવી પહોંચી, અને જુએ છે તો ચોરીમાં પોતાના પતિને દીઠો. તેને જોતાંજ

છુપાઇ રહેલો મદનશેઠ મનમા ચિંતવવા લાગ્યો કે 'આ તો પેલી બે સ્ત્રીઓના કરતા પણ ચડે એમ જણાય છે ખરે ! મારા દુર્ભાગ્યનો અવધિજ નથી ઘરનો ઉઠ્યો વનમા ગયો ને વનમા લાગી આગ એથી કંટાળી અહીં આવ્યો તો આ ત્રીજી પણ એના કરતાં સવાઇ મળી હવે જો ઘેર જાઉં તો પેલી મારી નાખે અને અહીં રહુ તો આ મારી નાખે, માટે પ્રત્યક્ષ રાક્ષસી સમાન એકે નારીની મારે જરૂર નથી હવે ત્યાંઇ અન્ય સ્થળે જ જાઉં.' એમ વિચારતો ત્યાંથી નીકળી કેટલાક દિવસે,હસ તો નામે નગરીમા આવ્યો ત્યા ચંદ્રના કિરણો સમાન શ્વેતવર્ણવાળો મનોહર શ્રીઋષભદેવનો વિશાળ પ્રાસાદ હતો, તેમા હર્ષપૂર્વક ભાવથી ભગવતની પ્રતિમાના દર્શન કરી આનંદ પામ્યો પછી ત્યાથી બહાર નીકળી એક બાજુએ વિચાર કરવા બેઠો, તેવામા ત્યા ભગવન્તની પૂજા માટે આવેલા ધનદેવ નામે શેઠે મદનશેઠને વિચારમા મગ્ન અને ઉદાસીન ચિત્તવાળો જોઇ તેની પાસે જઇ પ્રછ્યુ 'હે ભાઇ ! તમે કયાથી આવો છો ? અને અહીં શા પ્રયોજને બેઠા છો ? વળી તમે કોઈ મહાન આપત્તિથી પીડાતા હો તેમ તમારી મુખમુદ્રાપરથી સ્પષ્ટ સમજાય છે કાઇ હરકત ન હોય તો આ સઘળુ મને જણાવશો'

મદનશ્રેષ્ઠીએ તેનુ વિવેકયુક્ત ભાષણ સાભળી ,તે ગુણવાન અને કુલીન માણસ છે એમ જાણી પોતાની સર્વ વિતક વાત કહી સભળાવી એટલે ધનદેવ બોલ્યો 'હે ભાઈ ! સ્ત્રી જાત પ્રાયે કુડકપટ અને સાહસની ભરેલી હોય છે જે પૂર્ણ ભાગ્યશાળી હોય તેજ સ્ત્રીના મોહથી દૂર રહી પરમાર્થ સાધી પોતાનુ કલ્યાણ કરે છે. હવે હે મિત્ર ! હુ તને મારા દુખની કથા કહુ તે તુ એકચિત્તથી શ્રવણ કર કે જેથી તને કાઇક સતોષ થાય' એમ કહી ધનદેવે પોતાની કથા કહેવી શરૂ કરી

'આજ નગરમા મહાન ધનાઢ્ય અને દાતાર એવો ધનપતિ નામે વ્યવહારીયો વસતો હતો તેને ધનસાર અને ધનદેવ નામના બે પુત્રો હતા, અનુક્રમે ધનપતિ શેઠ મરણ પામી દેવલોકમા ગયા ત્યારપછી બન્ને ભાઇઓ કલહ થવાથી જુદા રહ્યા લક્ષ્મી પણ ધીરે ધીરે નાશ પામવા લાગી અને ગરીબાઈ પોતાની સત્તા સ્થાપવા લાગી તેનામા ધનદેવ એક સ્ત્રી ઉપર બીજી પરણ્યો પણ તેને એ આશ્ચર્ય જણાયુ કે બન્ને શોકયો હોવા છતા અન્યો-અન્ય દ્વેષરહિત સગી બ્હેનોની પેઠે સ્નેહથી વર્તવા લાગી આથી તે વિચારવા

લાગ્યો કે ' ધનવંતના ગૃહમાં પણ બે શોક્યો કદાએ સ્નેહથી રહે નહિ તો મારા જેવા નિર્ધનના ઘરમાં અતિશય પ્રીતિપૂર્વક આ બન્ને જણીઓ રહે છે માટે આમાં કાંઈ અવશ્ય ભેદ છે તે હું છુપાઈને જોઉં '

આ પ્રમાણે વિચાર કરી એક દિવસ એવો ઢોંગ કર્યો કે ' આજે મારા શરીરને ઠીક નથી માટે વહેલાસર સુઈ જવું છે ' એમ કહી તે રાત્રીએ વહેલો કપટનિદ્રા કરી સુતો થોડીવાર પછી ધનદેવને પૂર્ણ નિદ્રાવશ થયેલો જાણી પ્રથમની જુની સ્ત્રી નવીને કહેવા લાગી કે–' બ્હેન ! હવે જલદી તૈયાર થઈ જા ' એટલું સાંભળતાંજ નવી પોતાનો શૃંગાર લઇ હર્ષપૂર્વક શોક્ય સાથે જવા તૈયાર થઇ બન્ને જણીઓ સપાટાબંધ નગરબહારના એક આમ્રવૃક્ષ પાસે આવીને તે પર ચડવા લાગી તેમની પાછળ ધનદેવ પણ છુપાતોછુપાતો આવી પહોંચ્યો જેવી તે સ્ત્રીઓ છેક ઉપર જઈને બેઠી એટલે ધનદેવ તે વૃક્ષના મૂળને બાઝી સાવધાનપણે બેઠો તેવામાં તો તે આમ્ર પવન કરતાં પણ વધારે વેગથી આકાશમાર્ગે જવા લાગ્યો થોડીવારમાં તો તે આમ્ર દક્ષિણસમુદ્રને ઓળંગી રત્નદ્વીપની અંદર આવેલા રત્નપુરનગરના કિલ્લા પાસે આવી નીચે ઉતર્યો એટલે પેલી બે સ્ત્રીઓ તેની ઉપરથી ઉતરવા લાગી તેઓને ઉતરતી જોઇ ધનદેવ શીઘ્રતાથી ત્યાંથી ઉઠી છુપાઇ ગયો બન્ને સ્ત્રીઓ વૃક્ષપરથી ઉતરી નગરમાં ચાલી, તેની પાછળ ધનદેવ પણ ચાલ્યો તે સમયે તે નગરમાં વસુદેવ શેઠના શ્રીદત્ત નામે કુમારનું અને શ્રીપુંજ શેઠની પુત્રી શ્રીમતિનું લગ્ન થવાનું હતું તેથી બન્ને ઘેર અત્યન્ત આનંદ અને ધામધૂમ થઇ રહી હતી તે જોવા માટે અનેક સ્ત્રી પુરૂષોનો સમૂહ મળ્યો હતો વરઘોડો ઘણા ઠાઠથી નગરમાં ફરતો ફરતો શ્રીપુંજ શેઠને ઘેર આવ્યો લગ્નક્રિયાની શરૂઆત થતાં વરરાજા તોરણે જઇને ઉભો રહ્યો તેવામાં ક્રૂરકર્મવશાત્ પૂર્વસંચિત પાપકર્મોદયના સંયોગથી વરરાજા ત્યાંજ નિર્દય યમરાજનો ભોગ થઇ પડ્યો આમ અચાનક પુત્રમરણથી વસુદેવ શેઠ અતિશય શોકાતુર થઇ ગયો બીજો પરિવાર પણ દીલગીર થઇ આંસુ પાડતો પોતપોતાને ઘેર ગયો તેવામાં શ્રીપુંજ શેઠે દેવવાણી સાંભળી કે ' હે શ્રેષ્ઠિ ! તું તારી પુત્રીને તારા ઘરની સન્મુખ છુપા વેષે ઉભેલા ધનદેવને આજેજ પરણાવી દે, કેમકે તે કન્યા તેનેજ લાયક છે ' આ પ્રમાણે દેવવાણી સાંભળી શ્રીપુંજ શેઠે ધનદેવને ખોળી કાઢી તેજ સમયે પોતાની શ્રીમતી નામે કન્યાને પરણાવી દીધી તે વખતે નગરમાં ફરવા ગયેલી ધનદેવની બે સ્ત્રીઓ લગ્નમંડપે ત્યાં આવી પહોંચી, અને જુએ છે તો ચોરીમાં પોતાના પતિને દીઠો તેને જોતાંજ

આશ્ચર્ય પામી બન્ને જણીઓ માહોમાહે વિચારવા લાગી કે ' આપણો પતિ અહીં કયાથી ? શુ તે આપણને છેતરી આપણી પાછળ આવ્યો હશે પણ ના, ના, તેમ ન હોય ઘણાએ માણસોની આકૃતિ સમાન હોય છે તેથી આપણને એમ જણાય છે હજારો કોશ દૂર રહેલા આપણા નગરથી તે અહીં કેવી રીતે આવી શકે ? ' એ રીતે પોતાની મેળેજ અન્યોઅન્ય સમાધાન કરી લગ્નનો ઉત્સવ જોઈ બન્ને જણીઓ ઘર તરફ જવા લાગી

લગ્ન પૂર્ણ થયા પછી ધનદેવે કન્યાના વસ્ત્રપર કુકુમવતી આવો શ્લોક લખ્યો.

> क्व वसती रत्नपुर, कः कासौ गगनमदनन्चूतः ॥
> धनपतिसुतधनदेवे, विधिवशात्सुखकृतेश्चूतः ॥ १ ॥

અર્થ—' રહેવાનુ સ્થલ રત્નપુર કયાં ? અને આકાશને ભૂષણરૂપ આ આમ્ર ક્યા ? પણ તે સર્વ ધનપતિના પુત્ર ધનદેવને વિષે દૈવયોગથી અર્થાત્ વિધિવશાત્ તે આમ્ર સુખને માટે થયેલો છે ' એ પ્રમાણે લખી ત્યાથી કઇ કાર્યનુ મિષ કરી બહાર નીકળી ગુપ્ત રીતે શીઘ્રગતિથી નગર બહાર આવ્યો, ત્યાં સ્ત્રીઓને જલદીથી જતી જોઇ થોડીવારમા તો સઘળા આમ્ર પાસે આવી પહોચ્યા બન્ને સ્ત્રીઓ સપાટાબધ ઉપર ચડી ગઇ, એટલે ધનદેવ પણ પૂર્વ-વત્ મૂળને બાઝી પડ્યો એવામા તો આમ્ર વૃક્ષ સૂસવાટાબધ પૂર્ણ વેગથી ગગનમાર્ગે વિહરવા લાગ્યો ક્ષણવારમા તો સમુદ્ર ઓળગી પોતાના અસલ સ્થળે આવી આમ્ર સ્થિર થયો એટલે ધનદેવ સ્ત્રીઓ ઘેર પહોચે તે પહેલા તરતજ ત્યાથી ચાલી નીકળ્યો અને પોતાના ઘરમાં આવી સુખપૂર્વક સુઈ ગયો

બીજે દિવસે પ્રભાતે વહેલા નવી સ્ત્રી પતિને જગાડવા ગઇ ત્યા જઇ ને જુએ છે તો હાથે મીંઢળ અને લલાટમાં કુકુમનો ચાક્ષો જોયો એટલે તે જુની પાસે આવી કહેવા લાગી કે ' બ્હેન ' આપણા પતિના હાથે મીંઢળ અને લલાટે ચાક્ષો છે તેથી અવશ્ય જણાય છે કે રાત્રિએ રત્નપુરમા શ્રીમતિને પરણનાર આપણા પતિજ છે એમા જરાએ શકા જેવુ નથી તેણે આપણને છેતરી ગુપ્ત રીતે આપણુ છિદ્ર જોયુ હવે કેમ કરશુ ? '

જુની કહે ' કેમ કરશુ શુ ? એને શિક્ષા કરશુ ' એમ કહી એક દોરો મત્રી સુતેલા ધનદેવના જમણા પગે બાધ્યો એટલે તે પુરૂષ મટી પોપટ બની ગયો તેને પકડી પાજરામા પૂરી અનેક પ્રકારની કદર્થના કરવા લાગી,

હવે રત્નપૂર નગર તરફ દ્રષ્ટિ ફેરવી જોઇએ તો ત્યાં શુ થયુ તે જાણીએ કઈ કાર્યનુ બહાનુ કાઢીને ધનદેવ નીકલી ગયો, તે પ્રાતઃકાળ પર્યન્ત આવ્યો નહિ, એટલે શ્રીમતિએ તે વાત પોતાના પિતાને જણાવી શ્રીપુંજશેઠ તે વાત સાભળી દીલગીર થયો તેવામા તેની દ્રષ્ટિ શ્રીમતિના વસ્ત્રપર લખેલા શ્લોકપર પડી તે વાચી શેઠ ખુશી થઈ બોલ્યો કે 'પુત્રી ! જો આ તારા વસ્ત્રપર તારા પતિએ શ્લોક લખ્યો છે તે પરથી તે પોતાનુ ગામ અને નામ જણાવે છે તે હસતીપૂર નગરના ધનપતિ શેઠનો ધનદેવ નામે પુત્ર છે તે કોઇ વિધિવશાત્ રાત્રિએજ પરણીને ચાલ્યો ગયો છે હવે આપણે તેમનો પત્તો મેળવાશુ તુ જરા પણ દીલગીર થઇશ નહિ ' એવામા તેજ દિવસે ત્યાંથી સાગરદત્ત નામે વ્યવહારીયો વહાણ ભરી હસતીપૂર તરફ જવાનો હતો, તેની સાથે શ્રીપુંજશેઠે એક પત્ર અને બહુમૂલ્યવાળો હાર ધનદેવને આપવા માટે સાગરદત્તને આપ્યો, શુભ મુહૂર્તમા અનુકૂલ પવન સહિત વહાણ હકારી કેટલેક દિવસે તે કુશળક્ષેમ હસતીપૂર આવી પહોચ્યો ત્યાં આવી ધનદેવનુ ઘર પૂછી તેને ઘેર જઈ કહ્યુ કે 'ધનદેવ શેઠ છે કે ?'

ઘરમાથી સ્ત્રીએ જવાબ આપ્યો કે 'ના તે તો રાજકાર્યનિમિત્તે તામ્રલિપ્ત નગરે ગયા છે તમે કયાં રહો છો અને તમારે તેમનુ શુ કામ છે ?'

સાગરદત્ત કહે 'હુ રત્નદ્વીપમા આવેલા રત્નપૂરનો વહાણવટી વેપારી છુ ત્યાથી શ્રીપુંજશેઠે ધનદેવ શેઠને આ કાગળ અને હાર આપવા કહ્યુ છે તે આપવા આવ્યો છુ '

સ્ત્રી કહે 'બહુ સારૂ, લાવો અમને શેઠ જતી વખતે કહી ગયા છે કે જો કોઇ રત્નપૂર જનાર હોય તો તેમની સાથે આ ચતુર પોપટ શ્રીમતિને માટે મોકલજો માટે તમે આ પોપટ શ્રીમતિને આપજો ' એમ કહી પેલો પત્ર અને હાર લઈ પોપટનુ પાંજરૂ સાગરદત્તને આપ્યુ

સાગરદત્ત વ્યવહારીયો તે લઇ કેટલેક દિવસે પાછો પોતાને નગરે આવ્યો ને પાજરૂ શેઠને આપી સર્વ હકીકત બની હતી તે કહી શેઠે તે પોપટ શ્રીમતિને આપ્યો શ્રીમતિ નિરન્તર તેને પોતાની પાસેજ રાખતી અને વિનોદ કરતી એક દિવસે પોપટના પગે દોરો બાધેલો જોઇ તેને છોડ્યો એટલે તત્કાળ ધનદેવ પોતાના અસલ સ્વરૂપમા પ્રગટ થયો તે જોઇ સર્વ વિસ્મય પામી પૂછવા લાગ્યા કે 'આમ થવાનુ શુ કારણ ?' ધનદેવ તેના ઉત્તરમા

આશ્ચર્ય પામી બન્ને જણીઓ માંહોમાહે વિચારવા લાગી કે ' આપણો પતિ અહીં કયાથી ? શુ તે આપણને છેતરી આપણી પાછળ આવ્યો હશે પણ ના, ના, તેમ ન હોય ઘણાએ માણસોની આકૃતિ સમાન હોય છે તેથી આપણને એમ જણાય છે હજારો કોશ દૂર રહેલા આપણા નગરથી તે અહીં કેવી રીતે આવી શકે ? ' એ રીતે પોતાની મેળેજ અન્યોઅન્ય સમાધાન કરી લગ્નને ઉત્સવ જોઇ બન્ને જણીઓ ઘર તરફ જવા લાગી

લગ્ન પૂર્ણ થયા પછી ધનદેવે કન્યાના વસ્ત્રપર કુકુમવતી આવો શ્લોક લખ્યો

कुत्र वसती रत्नपुरं, कः क्वासौ गगनमंडनरचूतः ॥
धनपतिसुतधनदेवे, विधिवशात्सुखकृतेरचूतः ॥ १ ॥

અર્થ—' રહેવાનુ સ્થલ રત્નપુર કયા ? અને આકાશને ભૂષણરૂપ આ આબો ક્યા ? પણ તે સર્વ ધનપતિના પુત્ર ધનદેવને વિષે દૈવયોગથી અર્થાત્ નિધિવશાત્ તે આબો સુખને માટે થયેલો છે ' એ પ્રમાણે લખી ત્યાથી કઇ કાર્યનુ મિષ કરી બહાર નીકળી ગુપ્ત રીતે શીઘ્રગતિથી નગર બહાર આવ્યો, ત્યા સ્ત્રીઓને જલદીથી જતી જોઇ થોડીવારમા તો સઘળા આમ્ર પાસે આવી પહોંચ્યા બન્ને સ્ત્રીઓ સપાટાબધ ઉપર ચડી ગઇ, એટલે ધનદેવ પણ પૂર્વવત્ મૂળને બાઝી પડ્યો એવામા તો આમ્ર વૃક્ષ સૂસનાટાબધ પૂર્ણ વેગથી ગગનમાર્ગે વિહરવા લાગ્યો ક્ષણવારમા તો સમુદ્ર ઓળગી પોતાના અસલ સ્થળે આવી આમ્ર સ્થિર થયો એટલે ધનદેવ સ્ત્રીઓ ઘેર પહોચે તે પહેલા તરતજ ત્યાથી ચાલી નીકળ્યો અને પોતાના ઘરમા આવી સુખપૂર્વક સુઇ ગયો

બીજે દિવસે પ્રભાતે વહેલા નની સ્ત્રી પતિને જગાડના ગઇ ત્યા જઇ ને જુએ છે તો હાથે મીંઢલ અને લલાટમાં કુકુમનો ચાલ્લો જોયો એટલે તે જુની પાસે આવી કહેવા લાગી કે ' બ્હેન ' આપણા પતિના હાથે મીંઢલ અને લલાટે ચાલ્લો છે તેથી અવશ્ય જણાય છે કે રાત્રિએ રત્નપૂરમા શ્રીમતિને પરણનાર આપણા પતિજ છે એમા જરાએ શકા જેવુ નથી તેણે આપણને છેતરી ગુપ્ત રીતે આપણુ છિદ્ર જોયુ હવે કેમ કરશુ ? '

જુની કહે ' કેમ કરશુ શુ ? એને શિક્ષા કરશુ ' એમ કહી એક દોરો મત્રી સુતેલા ધનદેવના જમણા પગે બાધ્યો એટલે તે પુરૂષ ફીટી પોપટ બની ગયો તેને પકડી પાજરામાં પૂરી અનેક પ્રકારની કદર્થના કરવા લાગી.

ગુરૂ કહે 'રાજન્ ! મારી દીક્ષાનુ કારણ સાભળ ગૃહવાસમાં રહેવાથી સર્વથા ષટ્કાય જીવોનુ રક્ષણ થઈ શકતુ નથી, કેમકે ગૃહસ્થીપણે રહેવાથી ઘર, ઘટી પ્રમુખ અનેક અધિકરણોથી મહા પાપારભ થાય છે, અને તેથી ષટ્કાય જીવોની હિસા થાય છે વળી એક વખત સ્ત્રીસભોગથી નવલાખ પ્રાણીની હિસા થાય છે જગતમા શત્રુથી ભય પામેલા જીવોનુ રક્ષણ કરનાર અનેક પુરૂષો મળી આવશે, પરન્તુ મૈથુનસેવનથી મરણ પામતા એવા જીવોને અભયદાન આપી મૈથુનનો ત્યાગ કરનાર પુરૂષો આ જગતમાં વીરલાજ જણાય છે '

આ પ્રમાણે ગુરૂમુખે ઉપદેશ સાભળી રાજા ચદ્રવર્મા પ્રતિબોધ પામ્યો ગુરૂને વદના કરી રાજ્યમહેલમા જઈ પોતાના ચદ્રસેન નામે કુમારને રાજ્યાસનપર આરૂઢ કરી જિનગૃહમા મહોટો ઉત્સવ કરી પોતે ગુરૂપાસે આવી ચારિત્ર અગીકાર કર્યું. અનુક્રમે અગીયાર અગનુ અધ્યયન કરી સમિતિગુપ્તિપૂર્વક શુદ્ધ ચારિત્રનુ પાલન કરવા લાગ્યા એક દિવસ ગુરૂમુખે ઉપદેશ સાભળતા વીશસ્થાનકનો મહિમા સાભળ્યો કે ' જે કોઇ વીશસ્થાનક પદનુ આરાધન કરે છે તે સસારભ્રમણ ટાળનાર ત્રૈલોક્યવદ્ય એવા જિન-નામકર્મને ઉપાર્જન કરી શાશ્વત સુખને પામે છે તેમા જે કોઇ બારમા સ્થાનકને ત્રિકરણ શુદ્ધે આરાધે, દેવ ચળાવે તોપણ મેરૂની પેરે સ્થિર થઇ દ્રઢ શીળવ્રત પાળે તે સત્વર જિનનામકર્મ ઉપાર્જે છે કેમકે સઘળા વ્રતોમા શીળવ્રત સૌથી વધારે શ્રેષ્ઠ કહ્યુ છે '

એ રીતે ગુરૂમુખે શીલવ્રતનુ મહાત્મ્ય શ્રવણ કરી રાજર્ષિ મુનિ ત્રિકરણ શુદ્ધે નવવાડયુક્ત શીલવ્રત પાળવા લાગ્યા કોઈ પણ સ્ત્રીની સામે સરાગથી દ્રષ્ટિ પણ ન નાખે સ્ત્રી સબધી વર્ણન તેમજ તે સબધી અન્ય કથા વાર્તાનો પણ ત્યાગ કરી સ્થિર ચિત્તથી શીલ પાળવા લાગ્યો

એક દિવસ દેવસભામા ઇદ્રમહારાજ રાજર્ષિ મુનિનો પ્રશસા કરી કહેવા લાગ્યા કે ' મુનિઓમા શિરોમણિ એવા રાજર્ષિ ચદ્રવર્મા મુનિને ધન્ય છે કે જેને દેવેન્દ્ર ચળાવે તોપણ પોતાના વ્રતથી ચળાયમાન થાય નહિ ' એ રીતે સુરેદ્રના મુખથી મુનિના સ્તુતિ શ્રવણ કરી તે મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે વિજયદેવ નામે દેવતા જ્યા રાજર્ષિ મુનિ કાઉસગ્ગ ધ્યાને ઉભા હતા ત્યા આવ્યો ત્યા આવી અનેક અપ્સરાઓનો વૃદ વિકુર્વી ને

"'કર્મ વશાત્ ' એટલુ કહી મૌન ગ્રહ્યો પણ ત્રીજુ કર્મ ઉઘાડુ પાડી તેની હલકાઇ જણાવી નહિ કેટલાએક દિવસપર્યંત સુખપૂર્વક શ્રીપુ ર શેઠને ત્યા શ્રીમતિ સહિત આનદ કરવા લાગ્યો પછી શ્રીમતિને લઇને તે પોતાની નગરીએ આવ્યો, પરતુ પૂર્વની વાત કઇ પણ ન સભારતો સુખપૂર્વક ત્રણ સ્ત્રીઓ સાથે રહેવા લાગ્યો.

એક દિવસે શ્રીમતિ સૂવર્ણ થાળમા પતિના પગ ધોતી હતી ધોઇ રહ્યા પછી થાળમાંહેનુ પાણી જુની સ્ત્રીએ જમીનપર ફેંકી દીધુ, એટલે તે પાણી ચારે બાજુથી ધીરે ધીરે સમુદ્રની ભરતીની માફક વધવા લાગ્યુ ક્ષણે ક્ષણે પાણીને વૃદ્ધિ પામતુ જોઇ ધનદેવ હૃદયમા અતિશય ગભરાવા લાગ્યો

શ્રીમતિએ આવા પ્રકારનો બનાવ જોઇ પોતાની શક્તિવડે તે પાણીને એકદમ શોષી લીધુ આ જોઈ ધનદેવ વિસ્મય પામી ચિન્તવવા લાગ્યો કે 'આ ત્રીજી વળી બન્ને કરતાં અધિક શક્તિવાળી છે ખરે ' મારા કોઇ દુષ્કર્મનો ઉદય થવાથીજ હુ આવી સ્ત્રીઓ પામ્યો છુ ' શ્રીમતિની અધિક શક્તિ જોઈ પૂર્વના બન્ને સ્ત્રીઓ તેની આજ્ઞામા પ્રીતિપૂર્વક રહેવા લાગી અને ધનદેવ હમેશાં તેઓથી ડરતો રહેવા લાગ્યો આ પ્રમાણે કહી તે મદન શ્રેષ્ટિને સબોધી કહેવા લાગ્યો હે મિત્ર ! હુ તેજ ધનદેવ છુ કે તે જીવતી બલાઓના પાસમા હમેશા રહી ભય પામ્યા કરૂ છુ છતાએ તેઓને છોડી શકતો નથી "

એ રીતે ધનદેવના મુખથી હકીકત શ્રવણ કરી મદનશ્રેષ્ટિ કહેવા લાગ્યો કે ' અહો ! ધન્ય છે એ પુરૂષોને કે જેઓ સ્ત્રીના મોહમા ન ફસાતા સર્વ મમત્વનો ત્યાગ કરી એકાન્ત હિતકારી એવા ધર્મનુ શરણ ગ્રહણ કરી નિર્મળ શિયળવ્રત અગીકાર કરી પરમ શાન્તરસમા ઝીલે છે ' તેવામા ત્યા આગળ અમારૂ આગમન જાણી તે બન્ને જણા અમારી દેશના સાભળવા આવ્યા દેશના સાભળી સવેગપૂર્ણ હૃદયથી વૈરાગ્ય પામી સસારસમુદ્રમા પ્રવહણ સમાન ચારિત્ર તેમણે અગીકાર કર્યું અનુક્રમે અગીયાર અગનુ અધ્યયન કરી સમિતિગુપ્તિયુક્ત નિરતિચારપણે સયમનુ પાલન કરવા લાગ્યા હે રાજન્ ! જે બે મુનિને તે માર્ગમા ધ્યાનમા ઉભેલા જોયા તેજ તે બે મહાભાગ્ય છે "

રાજા કહે 'હે પ્રભુ ! આપે યૌવનઅવસ્થામા શા કારણથી દીક્ષા ગ્રહણ કરી ?'

ગુરૂ કહે 'રાજન્ ! મારી દીક્ષાનુ કારણ સાભળ ગૃહવાસમાં રહેવાથી સર્વથા ષટ્કાય જીવોનુ રક્ષણ થઈ શકતુ નથી, કેમકે ગૃહસ્થીપણે રહેવાથી ઘર, ઘટી પ્રમુખ અનેક અધિકરણોથી મહા પાપારભ થાય છે, અને તેથી ષટ્કાય જીવોની હિસા થાય છે વળી એક વખત સ્રીસભોગથી નવલાખ પ્રાણીની હિસા થાય છે જગતમા શત્રુથી ભય પામેલા જીવોનુ રક્ષણ કરનાર અનેક પુરૂષો મળી આવશે, પરન્તુ મૈથુનસેવનથી મરણ પામતા એવા જીવોને અભયદાન આપી મૈથુનનો ત્યાગ કરનાર પુરૂષો આ જગતમા વીરલાજ જણાય છે '

આ પ્રમાણે ગુરૂમુખે ઉપદેશ સાભળી રાજા ચદ્રવર્મા પ્રતિબોધ પામ્યો ગુરૂને વદના કરી રાજ્યમહેલમા જઈ પોતાના ચદ્રસેન નામે કુમારને રાજ્યાસનપર આરૂઢ કરી જિનગૃહમા મહોટો ઉત્સવ કરી પોતે ગુરૂપાસે આવી ચારિત્ર અગીકાર કર્યુ. અનુક્રમે અગીયાર અગનુ અધ્યયન કરી સમિતિગુપ્તિપૂર્વક શુદ્ધ ચારિત્રનુ પાલન કરવા લાગ્યા એક દિવસ ગુરૂમુખે ઉપદેશ સાભળતા વીશસ્થાનકનો મહિમા સાભળ્યો કે ' જે કોઇ વીશસ્થાનક પદનુ આરાધન કરે છે તે સસારભ્રમણ ટાળનાર ત્રૈલોક્યવદ્ય એવા જિન નામકર્મને ઉપાર્જન કરી શાશ્વત સુખને પામે છે તેમા જે કોઈ બારમા સ્થાનકને ત્રિકરણ શુદ્ધે આરાધે, દેવ ચળાવે તોપણ મેરૂની પેરે સ્થિર થઇ દ્રઢ શીળવ્રત પાળે તે સત્વર જિનનામકર્મ ઉપાર્જે છે કેમકે સઘળા વ્રતોમા શીળવ્રત સૌથી વધારે શ્રેષ્ટ કહ્યુ છે '

એ રીતે ગુરૂમુખે શીયળવ્રતનુ મહાત્મ્ય શ્રવણ કરી રાજર્ષિ મુનિ ત્રિકરણ શુદ્ધે નવવાડયુક્ત શીલવ્રત પાળવા લાગ્યા કોઈ પણ સ્રીની સામે સરાગથી દ્રષ્ટિ પણ ન નાખે સ્રી સબધી વર્ણન તેમજ તે સબધી અન્ય કથા વાર્તાનો પણ ત્યાગ કરી સ્થિર ચિત્તથી શીલ પાળવા લાગ્યો

એક દિવસ દેવસભામા ઇદ્રમહારાજ રાજર્ષિ મુનિના પ્રશસા કરી કહેવા લાગ્યા કે ' મુનિઓમા શિરોમણિ એવા રાજર્ષિ ચદ્રવર્મા મુનિને ધન્ય છે કે જેને દેવેન્દ્ર ચળાવે તોપણ પોતાના વ્રતથી ચળાયમાન થાય નહિ ' એ રીતે સુરેદ્રના મુખથી મુનિની સ્તુતિ શ્રવણ કરી તે મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે વિજયદેવ નામે દેવતા જ્યા રાજર્ષિ મુનિ કાઉસગ્ગ ધ્યાને ઉભા હતા ત્યા આવ્યો ત્યા આવી અનેક અપ્સરાઓનો વૃદ વિકુર્વ્યો તે

અપ્સરાઓ અનેક પ્રકારના હાવભાવ અને કટાક્ષ કરતી મુનિ પાસે આવી પ્રાર્થના કરતી કહેવા લાગી કે 'સ્વામી! આ પુન્યવડે પ્રાપ્ત થયેલા યૌવનથી યોગ તજી ભોગ આદરો વળી આપ સર્વ જીવોપર કરૂણાળુ છો, તો અમે આશાભરી આપની પાસે આવી છીએ, તેથી અમારા આશા ભગ કરી અમોને દુ:ખી ન કરતા અમારો સ્વીકાર કરો ' આમ અનેક પ્રકારના કામોદ્દીપક વાક્યો કહેવા લાગી, તોપણ મુનિનુ ચિત્ત જરાપણ શિથિલ થયુ નહિ છેવટે દેવ પ્રગટ થઈ મુનિની અત્યન્ત સ્તવના કરવા લાગ્યો પછી તે દેવ ગુરૂમહારાજ પાસે જઈ પૂછવા લાગ્યો કે 'હે પ્રભુ ! રાજર્ષિમુનિ દ્રઢ શીલવ્રતથી શુ ફળ પામશે ? ' ગુરૂમહારાજ કહે 'તે મહાભાગ્ય શીલના પ્રભાવથી ત્રૈલોક્યપૂજ્ય જિનપદ પામશે' એ રીતે શીલનુ મહાત્મ્ય સાભળી દેવ સ્વસ્થાનકે ગયો અનુક્રમે ચદ્રવર્મા મુનિ કાળધર્મ પામી બ્રહ્મદેવલોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા પુડરીકિણી વિજયમા પુષ્કલાવતી નગરીમા તીર્થ કર પદ પામી અક્ષયસુખના ભોક્તા થશે

તેરમા શુભધ્યાન પદ આરાધન ઉપર હરિવાહન રાજાની કથા

અતિશય ઋદ્ધિથી પૂર્ણ સ કેતપુર નામે મનોહર નગર હતુ તેમા શત્રુઓને ત્રાસ આપનાર, સૂર્યસમાન પ્રતાપવાળો, શૌર્યાદિ ગુણયુકત હરિવાહન નામે ન્યાયી નૃપતિ સુખપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરતો હતો તે રાજાનો નાનો ભાઇ યુવરાજ મેઘવાહન નામે હતો તે હમ્મેશા રાજાની આજ્ઞામા રહી વિનયથી વર્તતો હતો હરિવાહન નૃપતિ બીજી સર્વ બાબતોમા નિપુણ હતો પરન્તુ ધર્મસાધનમા અતિશય પ્રમાદી હતો

અન્યદા તે નગરના ઉદ્યાનમા ભવ્યજીવોરૂપી કમળોને વિકસ્વર કરવામા સૂર્યસમાન ચાર જ્ઞાનને ધારણ કરતા એવા શ્રી શીલભદ્ર નામે આચાર્ય ઘણા મુનિઓના પરિવાર સહિત સમવસર્યા તે વખતે તેમને વાદવા માટે યુવરાજ શેઠ સામ તાદિના પરિવાર સહિત આવ્યો દ્વાદશાવર્ત વદનથી ગુરૂને વાદી સર્વ ઉચિત સ્થાનકે બેઠા, એટલે સૂરિમહારાજે દેશના આપવા માડી તેવામા ભવિતવ્યતાનાવશે હરિવાહન રાજા અશ્વને ફેરવતો અચાનક ત્યા આવી પહોચ્યો.

ગભીર ગર્જનાયુક્ત ગુરૂની દેશનાનો ધ્વની કર્ણગોચર થતા તે પણ અશ્વપરથી ઉતરી પર્ષદામા આવી વિનયપૂર્વક ગુરૂને વાદા ચોગ્ય આસને બેઠા એટલે ગુરૂમહારાજની અમૃતની ધાન સમાન દેશનાનો પ્રવાહ વહન થવા લાગ્યો

" અહો ભવ્યજનો ! આ સસારમાં જે જડબુદ્ધિ પ્રાણી મનુષ્ય જન્મ, આર્ય ક્ષેત્ર, ઉત્તમ કુળ, નિરોગી દેહ અને તિક્ષ્ણ બુદ્ધિ વિગેરે અનુકૂળ સાધનો પામીને પણ ધર્મને વિષે આદર નથી કરતા, તે પાછળથી પસ્તાય છે જે માટે કહ્યુ છે કે—

आदित्यस्य गतागतैरहरहः सक्षीयते जीवितम्,
व्यापारैर्बहुकर्मभारगुरुभीः कालो न विज्ञायते ॥
दृष्ट्वा जन्मजराविपत्तिमरणं त्रासश्च नोत्पद्यते,
पीत्वा मोहमयीं प्रमादमदिरामुन्मत्तभूत जगत् ॥ १ ॥

અર્થ —દિનદિન પ્રતિ સૂર્યના ઉદય અને અસ્તથી જીવિત ક્ષીણ થતુ જાય છે, ઘણા કાર્યના ભારથી બોજાવાળા વ્યાપારોવડે કેટલો કાળ ગયો તે જાણી શકાતો નથી, લોકોના જન્મ, જરા, વિપત્તિ અને મરણ જોઈ ત્રાસ થતો નથી, તેથી જણાય છે કે મોહમય મદિરા પીને આ જગત્ ઉન્મત્ત થયેલુ છે '

જે ભવ્યપ્રાણી પ્રમાદ રહિત ધર્મકાર્યમા ઉદ્યમ કરે છે તે પ્રાણી શીઘ્રતાથી ઇષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરે છે તે ઉપર બે વેશ્યાઓનુ દ્રષ્ટાત કહુ છુ તે એક ચિત્તથી શ્રવણ કરો

અતિશય સમૃદ્ધિવાળી રાજગૃહી નગરમા અનેક કળાઓથી યુક્ત અને સ્વરૂપવાન મગધસેના નામે પ્રસિદ્ધ નાયિકા રહેતી હતી તે નગરમા બીજી એક વેશ્યા રહેતી હતી, તે પણ મગધસેના કરતા રૂપગુણમા ઉતરે એવી ન હતી. તેનુ નામ મગધસુદરી હતુ તે બન્ને જણીઓ એકબીજાના રૂપ અને કળાઓ માટે અન્યોન્ય સ્પર્ધા કરતી રાજા પાસે આવી ન્યાય માગવા લાગી એટલે રાજાએ કહ્યુ કે ' જ્યારે હુ તમારા બનેની કળા જોઉ ત્યારે કહી શકુ કે તમારા બેમા કોણ કુશળ છે ? માટે તમે બને રાજસભામા તમારી કળા બતાવો ' બને જણીઓએ તે વાત કબુલ કરી બીજે દિવસે રાજસભામા આવી પ્રથમ મગધસેનાએ પોતાની કળા સામાન્ય હાવભાવથી બતાવી, તેથી રાજા કે

અપ્સરાઓ અનેક પ્રકારના હાવભાવ અને કટાક્ષ કરતી મુનિ પાસે આવી પ્રાર્થના કરતી કહેવા લાગી કે 'સ્વામી ! આ પુન્યવડે પ્રાપ્ત થયેલા યૌવનથી યોગ તજી ભોગ આદરો. વળી આપ સર્વ જીવોપગ કરણાળુ છો, તો અમે આશાભરી આપની પાસે આવી છીએ, તેથી અમારા આશા ભગ કરો અમોને દુઃખી ન કરતા અમારો સ્વીકાર કરો ' આમ અનેક પ્રકારના કામોદ્દીપક વાક્યો કહેવા લાગી, તોપણ મુનિનુ ચિત્ત જરાપણ શિથિલ થયુ નહિ છેવટે દેવ પ્રગટ થઈ મુનિની અત્યન્ત સ્તવના કરવા લાગ્યો પછી તે દેવ ગુરૂમહારાજ પાસે જઈ પૂછવા લાગ્યો કે 'હે પ્રભુ ! રાજર્ષિમુનિ દ્રઢ શીલવ્રતથી શુ ફળ પામશે ? ' ગુરૂમહારાજ કહે 'તે મહાભાગ્ય શીલના પ્રભાવથી ત્રૈલોક્યપૂજ્ય જિનપદ પામશે' એ રીતે શીલનુ મહાત્મ્ય સાભળી દેવ સ્વસ્થાનકે ગયો અનુક્રમે ચદ્રવર્મા મુનિ કાળધર્મ પામી બ્રહ્મદેવલોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા પુડરીકિણી વિજયમા પુષ્કલાવતી નગરીમા તીર્થ કર પદ પામી અક્ષયસુખના ભોક્તા થશે

તેરમા શુભધ્યાન પદ આરાધન ઉપર હરિવાહન રાજાની કથા

અતિશય ઋદ્ધિથી પૂર્ણ સ કેતપુર નામે મનોહર નગર હતુ તેમાં શત્રુઓને ત્રાસ આપનાર, સૂર્ય સમાન પ્રતાપવાળો, શૌર્યાદિ ગુણયુક્ત હરિવાહન નામે ન્યાયી નૃપતિ સુખપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરતો હતો તે રાજાનો નાનો ભાઇ યુવરાજ મેઘવાહન નામે હતો તે હમ્મેશા રાજાની આજ્ઞામા રહી વિનયથી વર્તતો હતો હરિવાહન નૃપતિ બીજી સર્વ બાબતોમા નિપુણ હતો પરન્તુ ધર્મસાધનમા અતિશય પ્રમાદી હતો

અન્યદા તે નગરના ઉદ્યાનમા ભવ્યજીવોરૂપી કમળોને વિકસ્વર કરવામા સૂર્યસમાન ચાર જ્ઞાનને ધારણ કરતા એવા શ્રી શીલભદ્ર નામે આચાર્ય ઘણા મુનિઓના પરિવાર સહિત સમવસર્યા તે વખતે તેમને વાદવા માટે યુવરાજ શેઠ સામતાદિના પરિવાર સહિત આવ્યો દ્વાદશાવર્ત વદનથી ગુરૂને વાદી સર્વ ઉચિત સ્થાનકે બેઠા, એટલે સૂરિમહારાજે દેશના આપવા માડી તેવામા ભવિતવ્યતાનાવશે હરિવાહન રાજા અશ્વને ફેરવતો અચાનક ત્યા આવી પહોચ્યો

કે જે જોઈને બીજો હીનસત્વવાલો પ્રાણી તરતજ વિહ્‌વલ થઈ જાય પરન્તુ મહાન ધૈર્યવાન રાજર્ષિ મુનિ તો કેવળ નાસાગ્રે નેત્રસ્થાપી નિર્મળ ધ્યાનમાં જ લીન રહ્યા નૃત્યકળા તરફ તો દ્રષ્ટિ પણ ન કરી એ રીતે તે દેવીએ છ માસ પર્યન્ત નાટક કર્યું, પરન્તુ મુનિ જરા પણ ક્ષોભ પામ્યા સિવાય ધ્યાનમાજ લીન રહ્યા જ્યારે કોઈપણ રીતે ક્ષોભ પામ્યા નહિ ત્યારે ઇન્દ્રાણી પ્રગટ થઇ મુનિની પ્રશસા કરી સ્વસ્થાનકે ગઈ હરિવાહનમુનિ નિર્મળ ધ્યાનના પ્રભાવથી જિનનામકર્મ ઉપાર્જન કરી સનત્કુમાર દેવલોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહક્ષેત્રમા જિનપદ પામી અનન્ત અવ્યાબાધ સુખના ભોક્તા થશે

ચૌદમા તપપદારાધન પર કનકકેતુ રાજાની કથા.

આ ભરતક્ષેત્રમાં અતિશય મનોહર એવા કાપિલ્યપુર નામે નગરમાં મહા પરાક્રમી વિશ્વભર નામે રાજા હતો તેને શીલગુણથી વિભૂષિત રૂપમા રતિ કે સરસ્વતિ સમાન કનકાવળી નામે પટરાણી હતી તેનાથી કનકકેતુ નામે પુત્ર થયો તે કુમારને યોગ્યવયે ગુરૂપાસે કળા શીખવા મૂક્યો યૌવનવય થતા સુધીમાં તો તે સર્વ કળાઓમા પ્રવીણ થઇ ગયો પરન્તુ મોહનીય કર્મના વશથી તે કુમાર ધર્મથી વિમુખ રહેના લાગ્યો તે જોઇ રાજા વિચારવા લાગ્યો કે ‘ પોતાના શરીરથી ઉત્પન્ન થયેલો મેલ અને રોગ જેમ અપ્રિય અને દૂર કરવા યોગ્ય છે, તેમ આ મારાથી ઉત્પન્ન થયેલો ધર્મહીણ અધર્મી પુત્ર મને અપ્રિય અને તજી દેવા યોગ્ય છે ’ રાજા આ પ્રમાણે વિચાર કરે છે તેવામાં ઉદ્યાનપાલકે આવી વધામણી આપી કે ‘ ઉદ્યાનમા સમ્યગ્દર્શનના દાતાર શ્રુતકેવલી શ્રી શાન્તિસૂરિ મહારાજ ઘણા મુનીઓના પરિવાર સહિત પધાર્યા છે ’

ગુરૂઆગમનની વધામણી સાભળી તે લાવનારને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપી રાજા કુમારને લઈ પરિવાર સહિત ગુરૂને વાદવા આવ્યો, અને પાંચ અભિગમ સાચવી પ્રદક્ષિણાપૂર્વક વિનયસહિત વદના કરી પોતાને ઉચિત સ્થાને બેઠો પછી ગુરૂમહારાજે સસારરૂપ રોગનો નાશ કરનાર દેશના આપવા માડી

" અહો ભવ્યજનો ! જે પ્રાણી આ સસારમા ધર્મ વિના સુખ પ્રાપ્ત

અન્ય કોઇ બહુ ખુશી થયા નહિ, પછી જ્યારે મગધસુ દરી દિવ્ય અલ કારથી વિભૂષિત થઇ સોળે શણગાર પહેરી હાવભાવ અને કટાક્ષ કરતી સભામા આવી કે તેને જોતાજ સભાસદો સ્થિર દષ્ટિવાળા થઇ તેનીજ સામુ જોઇ રહ્યા, મગધસુ દરીએ સભામા આવી કણેરના પુષ્પમાં સોય ઘોચી તેને જમીનપર ઉધી મૂકી તે પર નાચ કરવા લાગી વિવિધ પ્રકારે ચરણન્યાસ કરી અપ્સરાની પેઠે દિવ્ય નૃત્ય કરવા લાગી તે જોઇ રાજા અને સર્વસભાસદો વાહવાહ બોલવા લાગ્યા ને કહ્યુ કે ' સમસ્ત કળાવાન નાયકાઓમા આ એકજ મગધસુ દરી નાયિકા પ્રધાન છે ' એમ કહી તેને ઉત્તમ પ્રકારનુ પારિતોષિક (ઇનામ) આપ્યુ પ્રમાદરહિત ઇષ્ટકાર્યની સિદ્ધિમા તત્પર રહી મગધસુ દરી વિજય પામી અને પ્રમાદથી મગધસેના પરાજય સાથે ગ્લાની પામી એ મુજબ જે કોઇ ભવ્યજન પુન્યકાર્યને માટે પ્રમાદરહિત ઉદ્યમ કરે છે તે આખરે ઈચ્છિત વસ્તુ પ્રાપ્ત કરે છે અને પ્રમાદમા રહે છે તે પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી માટે હે ભવ્યજનો ! તમે પ્રમાદ તજી ધર્મને વિષે ઉદ્યમ કરો "

આ પ્રમાણે ગુરૂમુખે દેશના શ્રવણ કરી હરિવાહન નરપતિ સ વેગ પામ્યો, અને યુવરાજ મેઘવાહનને રાજ્યાસનપર સ્થાપી પોતે અ ત પુર સહિત ગુરૂ પાસે ચારિત્ર અગીકાર કર્યું, અનુક્રમે રાજર્ષિમુનિ દ્વાદશાગીનુ અધ્યયન કરી નિર્મળ સ યમનુ પાલન કરવા લાગ્યા

અન્યદા ગુરૂમુખે વીશસ્થાનક સ બ ધી વ્યાખ્યાન સાભળ્યુ તેમા તેરમા શુભધ્યાન પદ વિષે એવુ સાંભળ્યુ કે 'જે કોઇ મમતાપૂર્વક સમ્યગ્ ભાવયુક્ત સ્થિર ચિત્તથી નિર્મળ ધ્યાન ધ્યાવે છે તે પ્રાણી અલ્પ સમયમાં લોકોત્તર લક્ષ્મીને પામે છે ' એ રીતે ગુરૂમુખે શ્રવણ કરી રાજર્ષિમુનિ હર્ષપૂર્વક તેરમા ધ્યાન પદનુ આરાધન કરવા લાગ્યા પ્રમાદરહિત નિ કષાયપણે સ્થિર ચિત્તથી નિરન્તર મૌન ગ્રહી પ્રતિમા ધારણ કરી ઉજ્વળ લેશ્યાથી શુભ ધ્યાન ધ્યાવા લાગ્યા

એક દિવસ શક્રેન્દ્રે દેવસભામા રાજર્ષિમુનિની પ્રશ સા કરી કહ્યુ કે ' મેરૂની પેઠે નિ પ્રકમ્પ ચિત્તથી ધ્યાનમા લીન થયેલા રાજર્ષિ હરિવાહન મુનિને ધ્યાનથી ચૂકાવવાને દેવ પણ શક્તિમાન નથી ' એ પ્રમાણે સુરપતિના મુખથી પ્રશ સા શ્રવણ કરી ઇન્દ્રની એક અગ્રમહિષી તેપર શ કા લાવી મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે દેવાગનાઓના સમૂહ સહિત જ્યા મુનિ ધ્યાનમા હતા ત્યા આવી વિવિધ પ્રકારના નૃત્ય અને સ ગીતના આલાપ કરવા લાગી

પામશો ' જ્ઞાનીનુ વચન કદી પણ મિથ્યા ન થાય, એમ ધારી ત્રણે મુનિઓ પ્રવ્રજ્યા તજી ગૃહસ્થ બની વિષયસુખ ભોગવવા લાગ્યા જ્યારે ભોગાવળી કર્મ ક્ષય થયુ ત્યારે તેઓ ભોગથી વિરક્ત થઇ પોતે કરેલા આચરણ માટે પોતાને નિન્દવા લાગ્યા પછી પુન ચારિત્ર ગ્રહણ કરી શુકલધ્યાનરૂપ અગ્નિથી કર્મમળનો નાશ કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષપદ પામ્યા તેમ ત્હારો પુત્ર પણ કર્મ ક્ષીણ થયે આજ ભવમા ધર્મરુચિવાળો થશે. અને અનુક્રમે ત્રીજા ભવમા મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા અનેક જીવોને ઉપકાર કરનારા તીર્થંકર પદને પામી મોક્ષે જશે "

એ પ્રમાણે ગુરૂવચન શ્રવણ કરી નરનાથ પરમ સવેગને પામ્યો તેથી કુમાર કનકકેતુને રાજ્યધુરા સોપી પોતે ઉત્સવસહિત સસારનો નાશ કરનાર એવુ નિર્મળ ચારિત્ર અગીકાર કર્યું અનુક્રમે દુષ્કર તપશ્ચર્યા યુક્ત નિર્મળ ધ્યાનથી ક્લિષ્ટ કર્મનો નાશ કરી કેવળજ્ઞાન પામ્યા

કનકકેતુ રાજા લલિત લલનાઓથી વિવિધ પ્રકારના વિષયસુખ ભોગવતો ન્યાયપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરવા લાગ્યો એમ સુખપૂર્વક કેટલોક સમય વિત્યાબાદ એક દિવસે કનકકેતુના શરીરમાં તીવ્ર દાહજ્વર ઉત્પન્ન થયો તેની વ્યાધિથી નિરન્તર નિદ્રારહિત અતિશય વ્યથા અનુભવવા લાગ્યો અનેક ઉપચારો કર્યા છતા કોઇપણ રીતે વ્યાધિ ઉપશાન્ત થયો નહિ એક દિવસે રાત્રિના મધ્ય સમયે કોઇના મુખથી આવો શ્લોક સાભળ્યો કે—

> सुखाय सर्वजतुना, प्राय. सर्वा प्रवृत्तयः ॥
> न धर्मेण विना सौख्य, धर्मश्चारभवर्जनात् ॥ १ ॥

અર્થઃ—ઘણુ કરીને સર્વ જતુઓની પ્રવૃત્તિ સુખને માટે હોય છે પરન્તુ તે સુખ ધર્મ વિના મળતુ નથી અને તે ધર્મ પણ આરભોને વર્જવાથી થાય છે સારાશ કે સુખાર્થી પુરૂષોએ ધર્મમા તત્પર થવુ

તીવ્રવ્યાધિથી પીડાતો નરપતિ કનકકેતુ ઉપરોક્ત શ્લોક સાભળી સંવેગ પામી ચિન્તવવા લાગ્યો કે ' જો મારો વ્યાધિ શાત થશે તો અનેક આરભ અને પાપથી ભરેલા આ જગતત્રને ત્યજી પ્રભાતમાજ હુ શાશ્વત્ સુખને આપનાર પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીશ ' આવા શુભ વિચારમાત્રથીજ રાજાનો વ્યાધિ ઉપશમ પામ્યો અને તેને સુખપૂર્વક નિદ્રા આવી પ્રાત:સમયે

કરવા ઇચ્છે છે તે તો પાણી વલોવીને ઘી પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા કરે છે એમ સમજવુ દુખે પ્રાપ્ત થઇ શકે એવા પૂર્વપુન્યના સ ચોગથી આ ઉત્તમ માનવ જન્મ પામી જેઓ ધર્મરહિત પ્રમાદમાજ જન્મ ગુમાવે છે તે મુઢમતિ સુવર્ણના થાળમા ધૂળ નાખે છે, અમૃતથી પગ પ્રક્ષાલન કરે છે અને કાગ ઉડાડવા ચિન્તામણિ રત્ન ફેકી દે છે એમ સમજવુ. આ આખુ જગત મોહરૂપ મદિરાથી ગાઢ નિદ્રામાં પડેલુ છે અને તેમની ઉપર યમરાજ પોતાનુ વિકરાળ મુખ ફાડીને ઉભો છે તેની કોઇને પણ ક્યાં ખબર છે કે આ યમરાજ ક્યારે અને કોને પોતાના વિશાળ ઉદરમાં માર્ગ આપશે માટે હે ભવ્યજનો ! મોહરૂપ નિદ્રામાથી જાગૃત થઇ કઇક ધર્મને વિષે ઉદ્યમ કરો ”

ઇત્યાદિ ગુરૂમુખે દેશના સાંભળી રાજા બે હાથ જોડી નમ્રતાથી બોલ્યો ' હે સ્વામી ! આ મ્હારો પુત્ર સર્વ કળાઓમા નિપુણ છે, પરન્તુ તે ધર્મરૂપ કળામા કેવળ જડમતિજ છે તો હે કૃપાસિધુ ! એ મ્હારો પુત્ર ક્યારે પણ ધર્મ પામશે કે નહિ ? '

ગુરૂ કહે ' રાજન્ ! તુ તે સબધી વૃથા ચિન્તા ન કર કેમકે જીવો પોતાના કર્મના વશથીજ ધર્મી કે અધર્મી થાય છે જેની જેવી ગતિ થવાની હોય છે તેવીજ તેની મતિ થાય છે કદી સૂર્ય પૂર્વથી પશ્ચિમમા ઉદય પામે, જલનિધિ મર્યાદા મૂકે, મેરૂ ચલાયમાન થાય તોપણ ભવિતવ્યતા મિથ્યા થઈ શકે નહિ, માટે જ્યારે ભવિતવ્યતા પરિપકવ થાય ત્યારેજ પ્રાણીને ધર્મઉપર રૂચિ ઉત્પન્ન થાય છે '

તે સાભળી રાજા કહે 'હે પ્રભો ! જો ભવિતવ્યતાપરજ આધાર રાખી બેસી રહેવામા આવે તો પછી રોગીજને રોગની ચિકિત્સા અને ક્ષુધાતુર માણસે ભોજનની ક્રિયા ન કરવી જોઇએ, કેમકે ભવિતવ્યતા પરિપકવ થયે એની મેળેજ તે પ્રાપ્ત થશે '

તે સાભળી સૂરિમહારાજ કહે “ હે નરેશ ! દ્રવ્યક્ષેત્રાદિની સામગ્રી સિવાય મનુષ્ય ધર્મ પામી શકતો નથી તે ઉપર તને એક દૃષ્ટાત કહુ તે સાભળ એક વખતે ત્રણ મુનિઓએ કેવળી ભગવન્ત પાસે આવીને પૂછ્યુ કે ' હે પ્રભો ! અમે ક્યારે પણ મોક્ષ પામીશુ કે નહિ ? ' કેવલીભગવન્તે ઉત્તર આપ્યો કે ' હે મહાભાગ્ય ! તમો આજ ભવમા સર્વ કર્મનો નાશ કરી મોક્ષ

પામશો ' જ્ઞાનીનુ વચન કદી પણ મિથ્યા ન થાય, એમ ધારી ત્રણે મુનિઓ પ્રવ્રજ્યા તજી ગૃહસ્થ બની વિષયસુખ ભોગવવા લાગ્યા જ્યારે ભોગાવળી કર્મ ક્ષય થયુ ત્યારે તેઓ ભોગથી વિરક્ત થઇ પોતે કરેલા આચરણ માટે પોતાને નિન્દવા લાગ્યા પછી પુન ચારિત્ર ગ્રહણ કરી શુકલધ્યાનરૂપ અગ્નિથી કર્મમળનો નાશ કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષપદ પામ્યા તેમ ત્હારો પુત્ર પણ કર્મ ક્ષીણ થયે આજ ભવમા ધર્મરુચિવાળો થશે. અને અનુક્રમે ત્રીજા ભવમા મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં અનેક જીવોને ઉપકાર કરનારા તીર્થંકર પદને પામી મોક્ષે જશે "

એ પ્રમાણે ગુરુવચન શ્રવણ કરી નરનાથ પરમ સવેગને પામ્યો તેથી કુમાર કનકકેતુને રાજ્યધૂરા સોપી પોતે ઉત્સવસહિત સસારનો નાશ કરનાર એવુ નિર્મળ ચારિત્ર અગીકાર કર્યું અનુક્રમે દુષ્કર તપશ્ચર્યા યુક્ત નિર્મળ ધ્યાનથી કિલષ્ટ કર્મનો નાશ કરી કેવળજ્ઞાન પામ્યા

કનકકેતુ રાજા લલિત લલનાઓથી વિવિધ પ્રકારના વિષયસુખ ભોગવતો ન્યાયપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરવા લાગ્યો એમ સુખપૂર્વક કેટલોક સમય વિત્યાબાદ એક દિવસે કનકકેતુના શરીરમા તીવ્ર દાહજ્વર ઉત્પન્ન થયો તેની વ્યાધિથી નિરન્તર નિદ્રારહિત અતિશય વ્યથા અનુભવવા લાગ્યો અનેક ઉપચારો કર્યા છતા કોઇપણ રીતે વ્યાધિ ઉપશાન્ત થયો નહિ એક દિવસે રાત્રિના મધ્ય સમયે કોઈના મુખથી આવો શ્લોક સાભળ્યો કે—

> सुखाय सर्वजतुना, प्रायः सर्वा प्रवृत्तयः ॥
> न धर्मेण विना सौख्य, धर्मश्चारभवर्जनात् ॥ १ ॥

અર્થઃ—ઘણુ કરીને સર્વ જતુઓની પ્રવૃત્તિ સુખને માટે હોય છે પરન્તુ તે સુખ ધર્મ વિના મળતુ નથી અને તે ધર્મ પણ આરભોને વર્જવાથી થાય છે સારાશ કે સુખાર્થી પુરૂષોએ ધર્મમાં તત્પર થવુ

તીવ્રવ્યાધિથી પીડાતો નરપતિ કનકકેતુ ઉપરોક્ત શ્લોક સાંભળી સવેગ પામી ચિન્તવવા લાગ્યો કે ' જો મારો વ્યાધિ શાત થશે તો અનેક આરભ અને પાપથી ભરેલા આ રાજ્યતત્રને ત્યજી પ્રભાતમાજ હુ શાશ્વત્ સુખને આપનાર પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીશ ' આવા શુભ વિચારમાત્રથીજ રાજાનો વ્યાધિ ઉપશમ પામ્યો અને તેને સુખપૂર્વક નિદ્રા આવી પ્રાત સમયે

સર્વ સચિવાદિને બોલાવી પોતાનો અભિપ્રાય નિવેદન કર્યો સચિવાદિ રાજાના અભિપ્રાયને અનુકૂળ થયા પછી પોતાના મલયકેતુ નામે પુત્રને ગાદીએ બેસાડી સુપાત્રને વિષે દાન આપી પુષ્કળ દ્રવ્યનો સદ્વ્યય કર્યો જિનગૃહમા મહાન ઉત્સવ કરી કેટલાએક સચિવ અને સામતાદિકની સાથે શ્રી શાન્તિસૂરિ મહારાજ પાસે પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરી અનુક્રમે ગુરૂ પાસે દ્વાદશાગી ભણી શુદ્ધ ચારિત્રનુ પાલન કરવા લાગ્યા

એક દિવસે ગુરૂમુખે વીશસ્થાનક સબધી વ્યાખ્યાન સાભળ્યુ કે ' જે કોઈ મહાભાગ્ય અરિહતની ભક્તિ સહિત વીશસ્થાનકનુ આરાધન કરે છે તે અનુક્રમે જિનપદ પ્રાપ્ત કરે છે તેમા એ ચૌદમુ તપ પદારાધન જે કોઇ વિધિસહિત કરે છે તે પ્રાણીને જેમ લઘન કરવાથી શરીરના ઉપચિત દોષો નાશ પામે છે તેમ દુષ્કર તપસ્યાથી ક્લિષ્ટ કર્મોનો નાશ થાય છે ' એ રીતે ગુરૂમુખે વ્યાખ્યાન સાભળી કનકકેતુ મુનિએ ઘોર અભિગ્રહ ધારણ કર્યો કે 'જ્યાસુધી આ કાયા ટકે ત્યાસુધી મારે નિરતર દ્વાદશભેદ તપ કરવો જઘન્ય ચોથભક્તથી માડી ઉત્કૃષ્ટ છ માસ પર્યન્તની તપસ્યા કરવી. તે દરમ્યાન નિરન્તર વિધિસહિત ત્રિકાળ દેવવદન અને પારણે આચામ્લ કરવુ ' આવો અભિગ્રહ ધારણ કરી મુનિનિરન્તર સતોષ અને ધૈર્યતાથી તપસ્યા કરવા લાગ્યા.

નિરન્તર ઘોર તપસ્યા કરવાથી મુનિનુ શરીર જો કે કૃષ થઇ ગયુ પરતુ મુખનુ તેજ દિનપ્રતિદિન સૂર્યની પેઠે તેજસ્વી થવા લાગ્યુ, અન્યદા ગ્રીષ્મઋતુના પ્રચડ તાપની અદર મુનિઓ સાથે વિહાર કરી શખપુરીના નજીકમા જઇ સૂર્યસન્મુખ આતાપના લેવા લાગ્યા તે વખતે દેવસભામા ઇન્દ્રમહારાજે તે મુનિની શ્લાઘા કરતા કહ્યુ કે ' અહો ! મુનિઓમા શ્રેષ્ઠ એવા કનકકેતુ મુનિને ધન્ય છે, કે જેઓ ઘોર તપસ્યા કરતા છતા જરાપણ અનેષણીય ભાત પાણી ગ્રહણ કરતા નથી, એમ કહી ત્યાજ બેઠા શક્રેન્દ્રે ભાવપૂર્વક વદના કરી

ઇન્દ્રના મુખે મુનિની પ્રશસા સાભળી વરૂણ નામે લોકપાળ તેપર શકા લાવી મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે મુનિ પાસે આવ્યો ત્યાં આવી ખેરના અગારા સમાન ઉષ્ણ રેતી કરી અને જ્યા જ્યા મુનિ ગોચરી જાય ત્યા ત્યા સર્વસ્થળે અશુદ્ધ ગોચરી કરી નાખવા લાગ્યો એ રીતે અહર્નિશ કષ્ટ પડવા લાગ્યુ, તોપણ સમતાના સિન્ધુ જેવા રાજર્ષિમુનિ જરા પણ વિષાદરહિત

પણે સર્વ સહન કરવા લાગ્યા છ માસ પર્યન્ત દેવે આ ઉપસર્ગ ચાલુ રાખ્યો અને મુનિ આહાર વિનાજ દિવસો નિર્ગમન કરવા લાગ્યા, તે ઉપરથી ગુરૂ મહારાજે જ્ઞાનોપયોગથી દેવોપસર્ગ જાણી કનકકેતુ મુનિને બીજે દિવસે તે નગરમા પરમ બ્રહ્મચર્યને પાળનાર ધનજય નામે વ્યવહારી વસતો હતો તેને ઘેર ગોચરી માટે મોકલ્યા કેમકે જે નિર્મળ શીળ પાળે છે તેને દેવો પણ ઉપસર્ગ કરી શકતા નથી ગુરૂમહારાજની આજ્ઞાથી મુનિ બીજે દિવસે તે શ્રેષ્ઠિને ઘેર ગોચરી ગયા અને ત્યાથી શુદ્ધ આહારપાણી ગ્રહણ કર્યાં તે જોઇ વરૂણદેવે તેના ઘરમાં સુવર્ણની વૃષ્ટિ કરી અને પ્રત્યક્ષ થઈ મુનિરાજની સ્તવના કરી ક્ષમા યાચી ગુરૂમહારાજ પાસે આવી પૂછવા લાગ્યો કે ' હે પ્રભુ ' કનકકેતુ મુનિ આવી તીવ્ર તપસ્યાનુ શુ ફળ પામશે ?' તે પરથી ગુરૂમહારાજે કહ્યુ ' હે દેવ ' તે મુનિ એ તપના પ્રભાવથી તીર્થંકર થશે ' એ પ્રમાણે ગુરૂમુખે શ્રવણ કરી મુનિને નમસ્કાર કરી દેવ સ્વસ્થાનકે ગયો રાજર્ષિમુનિ ત્યાથી કાળ કરી ચોથા દેવલોકનાં સુખ ભોગવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા જિનપદ પામી ચિદાનદપદ પ્રાપ્ત કરશે

પંદરમા સુપાત્રદાનપદ ઉપર હરિવાહન રાજાની કથા

ભરતક્ષેત્રના આભૂષણરૂપ કલીગ દેશમા મહાન સમૃદ્ધિવાળુ કચનપુર નામે નગર હતુ' ત્યા શૌર્યાદિ ગુણાલકૃત મહાન પ્રતાપી હરિવાહન નામે રાજા હતો, તેને મહાન બુદ્ધિશાળી સર્વ પ્રધાનોમા મુખ્ય વિરચી નામે પ્રધાન હતો, તેણે પુષ્કળ દ્રવ્યનો વ્યય કરી એક મનોહર દેવભુવન સમાન શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીનો પ્રાસાદ કરાવ્યો એક દિવસે મત્રી મહારાજા હરિવાહનને તે પ્રાસાદમા પ્રભુના દર્શન કરાવવા સારૂ તેડી લાવ્યો તે વખતે તે પ્રાસાદની બાજુમાં ધનેશ્વર નામે શેઠને ઘેર વિવિધ પ્રકારનાં વાજીત્રો વાગતા હતા અને સ્ત્રીઓ ધવલમગળના માગલિક ગીતો ગાતી હતી તે જોઇ રાજાએ મત્રીને પૂછ્યુ કે ' આજે અહીંઆ ઉત્સવ શાનો છે ? ' તે સાભળી મત્રીએ કહ્યુ ' મહારાજ ! આજે એ ધનેશ્વરશેઠને ઘેર પુત્રના જન્મનો ઉત્સવ છે તેથી આ બધી ધામધૂમ

છે ' ૫છી મંત્રીસહિત જિનગૃહમાં જિનેશ્વરના દર્શન કરી નૃપતિ આનંદ પામ્યો ચંદ્રકિરણ સમાન ઉજ્વળ પ્રાસાદ જોઈ રાજા તૃપ્ત થઇ પોતાને સ્થાને આવ્યો બીજે દિવસે પુન રાજા તેજ ચૈત્યમા દર્શન કરના માટે મંત્રીસહિત આવ્યો ને વખતે ધનશ્વરશેઠના ઘર આગળ તીવ્ર આક્રંદયુક્ત રૂદન સાભળ્યુ અને સર્વ જનોને શોકાતુર મુખમુદ્રાવાળા જોઇ નજરમે મંત્રીને પૂછ્યુ કે ' ગઇ કાલે અહીં ઉત્સવ થતો હતો અને આજે આ સઘળા કેમ આક્રંદ કરે છે ?'

મંત્રી કહે ' મહારાજ ! જેના નિમિત્તે કાલે ઉત્સવ હતો તેનાજ નિમિત્તે આજે આ રૂદન થાય છે અર્થાત્ કાલે જે પુત્રના જન્મથી આનંદોત્સવ થતો હતો તે પુત્ર આજે મૃત્યુ પામ્યો છે, તેથી સઘળા આક્રંદ કરે છે '

મંત્રીના મુખે એ પ્રમાણે સાભળી રાજા ચિત્તમા વૈરાગ્ય પામી ચિન્તવવા લાગ્યો કે ' પ્રાણીઓના સાસારિક સુખો કેવળ દુખથી પૂર્ણ અને દુઃખનાજ હેતુ રૂપ છે, વિવિધ પ્રકારના ભોગોનો સયોગ પાણીના પરપોટાની પેઠે ક્ષણવારમા નાશ પામે એવો છે, યૌવન સરિતાના વેગની પેઠે જલદીથી જનાર છે, લક્ષ્મી વિદ્યુતની પેઠે ચપળ છે અને સ્વરૂપવાન દેહ રોગથી પૂર્ણ તેમજ શીઘ્ર નાશ પામે એવુ છે, છતા પ્રાણીઓ મૃગજળ સમાન સાસારિક સુખને સુખ માની તેમાજ લુબ્ધ થઇ રહે છે એ ખરેખર મહામોહનો જ પ્રભાવ છે '

એ રીતે રાજા સવેગપૂર્ણ હૃદયથી વિચાર કરે છે તેનામા ખબર સાભળ્યા કે 'નગર બહાર ઉદ્યાનમા ધનેશ્વરસૂરિ પધાર્યા છે' પછી રાજા જિનેશ્વરના ભક્તિપૂર્વક દર્શન કરી નગરબહાર ઉદ્યાનમાં જ્યા સૂરિમહારાજ બિરાજમાન થયા હતા ત્યા પ્રધાન સહિત આવી વિનયપૂર્વક વંદન કરી સૂરિની સન્મુખ બેઠો એટલે ગુરૂમહારાજે સસારરૂપ તાપથી સતપ્ત થયેલા ભવ્યજીવોને મેઘની વૃષ્ટિ સમાન દેશના આપવા માડી

" હે ભવ્યજનો ! દુખ અને ભયથી પૂર્ણ એવા આ સસારમા સુખ તો લેશમાત્ર પણ નથી, કેમકે દ્રવ્યમા અગ્નિ અને ચોરનો ભય, ભોગમા રોગનો ભય, જયમા શત્રુનો ભય, માનમા લઘુતાનો ભય, યૌવનમા જરાનો ભય અને જરામા યમરાજનો ભય છે એ રીતે સસારમા કોઇપણ સમય ભય વિનાનો નથી જ્યા ભય છે ત્યા સુખની ગધ પણ ક્યાથી હોય ? માટે હે ભવ્યજનો ! તમે અનત સુખ આપનાર એવા વૈરાગ્ય તરફ ચિત્ત જોડો"

એ રીતે ગુરૂમુખે દેશના સાંભળી નૃપતિ અવસર પામી બોલ્યો કે ' હે પ્રભુ ! આપ કૃપા કરી કહો કે ધનેશ્વર શેઠને ઘેર કાલે ઉત્સવ અને આજે વિષાદ શાથી થયો ? '

ગુરૂ કહે ' રાજન્ ! એ સર્વ પૂર્વકર્મના જ ફળ છે, એ શેઠે તેના પૂર્વ ભવમાં મહામોહના વશથી ધર્મબુદ્ધિથી અનેક જીવોને વ્યથા કરી પુષ્કળ દ્રવ્યનો વ્યય કર્યો હતો મિથ્યાદર્શનવડે શુદ્ધ દેવ ગુરૂ ને ધર્મથી પરાઙમુખ થઈ હરિહરાદિ કામી અને સરાગી, દેવપણાના ગુણહીન એવા દેવને વિષે દેવપણાની બુદ્ધિ, બ્રહ્મચર્યરહિત પરીગ્રહ ધારણ કરી અનેક પ્રકારના આરભ સમારભ કરનારા એવા કુગુરૂને વિષે ગુરૂપણાની બુદ્ધિ તથા દયારહિત અને હિંસાથી પૂર્ણ એવા કુધર્મને વિષે ધર્મબુદ્ધિ થવી એજ મહામોહના પ્રભાવથી મિથ્યાત્વ છે કોઇ પ્રકારના વ્યાધિથી ગ્રસ્ત થયેલો પ્રાણી તો તેજ જન્મમા દુખી થાય છે, પરતુ મિથ્યાત્વરૂપ મહાવ્યાધિથી ગ્રસ્ત થયેલો પ્રાણી તો અનેક જન્મપર્યન્ત દુખજ અનુભવે છે એમ જાણી મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરી શુદ્ધ દેવ ગુરૂ અને ધર્મને વિષે રૂચિવત થવુ એજ પરમ શ્રેયનુ કારણ છે "

એ રીતે ગુરૂમુખે દેશના શ્રવણ કરી નૃપતિ સવેગ પામ્યો અને રાજ્યમહેલમાં આવી પોતાના પુત્રને રાજ્ય સોંપી ઘણા ઉત્સવપૂર્વક સયમ અગીકાર કર્યું. સમિતિ ગુપ્તિ યુક્ત ચારિત્રનુ પાલન કરતાં અનુક્રમે દ્વાદશાંગી ભણ્યા

એક દિવસે ગુરૂમુખે દેશનામાં વીશસ્થાનકવિષે વ્યાખ્યાન આ રીતે સાંભળ્યુ કે ' જે મહાભાગ્ય અન્નપાનાદિવડે ભક્તિપૂર્વક સાધુસવિભાગ કરે અર્થાત્ મુનિરાજને દાન આપે તે શ્રી જિનેશ્વરની સપદા પામે છે અને છેવટે મોક્ષનુ અનત સુખ પ્રાપ્ત કરે છે

એ મુજબ ગુરૂમુખે અધિકાર સાંભળી રાજર્ષિ મુનિ હરિવાહને અભિગ્રહ લીધો કે ' આજથી નિરતર ઉત્તમ મુનિઓને અન્નપાનાદિ વડે સવિભાગ કરી તેમાથી જે અવશેષ રહે તેજ મારે વાપરવુ ' આવા પ્રકારનો અભિગ્રહ ધારણ કરી નિરતર મુનિઓને ભક્ત, પાન, ઔષધાદિવડે ભક્તિ કરવા લાગ્યા એક વખતે ઈન્દ્રમહારાજે દેવસભામાં હરિવાહન મુનિની સાધુસવિભાગપર અન

ન્ય ભક્તિ જોઇ પ્રશસા કરી તેપર શકા લાવી સુવેલનામે દેવ તે મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે માયાવી સાધુનુ રૂપ ધરી શ્રીપુર પત્તનમાં જ્યા હરિવાહન મુનિ હતા ત્યા તપશ્ચર્યાથી કૃશ દેહવાળો બની પારણુ કરવા માટે આવ્યો તે વખતે પોતાને વાપરવાનો જે આહાર હતો તે તેને આપ્યો પછી ફરીને પોતાને માટે વહોરી લાવી ગુરૂપાસે આલોચી સઝ્ઝાય કરી વાવરવા બેઠા તેવામા તે માયાવી દેવે હરિવાહન મુનિના દેહમા અત્યન્ત દુ સહ વેદના ઉત્પન્ન કરી તે વેદના જોઇ ગુરૂઆદિ સાધુઓનો અતિશય ખેદ કરવા લાગ્યા પછી વૈદ્યે બતાવ્યા મુજબ કોઇ ગ્રહસ્થના ઘરમાથી જલદી ઔષધ લાવી મુનિને વાવરવા કહ્યુ પણ તે મુનિએ વાવર્યુ નહિ એટલે ગુરૂએ તેનુ કારણ પૂછ્યુ. તેના ઉત્તરમા મુનિ એ હાથ જોડી કહેવા લાગ્યા 'હે પ્રભુ ! તે ઔષધ કોઇ સુપાત્ર મુનિને આપ્યા સિવાય આથી અનત ગણી વેદના થાય અને કદી પ્રાણનો પણ ત્યાગ થાય તો પણ મારાથી ગ્રહણ કરી શકાય નહિ, કેમકે જો તે અન્ય મુનિઓને આપ્યા સિવાય હુ ગ્રહણ કરૂ તો મારા વ્રતનો ભગ થાય અને હુ દુર્ગતિનો ભાજન થાઉ જે સવિભાગ વ્રત પાળવાથી બાહુ નામા મુનિ સમસ્ત ભરતક્ષેત્રના સ્વામી થયા, વળી એજ સવિભાગ વ્રતના પ્રતાપથી નદીષેણ મુનિ વાસુદેવની ઋદ્ધિ પામ્યા તે માટે હે પ્રભુ ! મને ગમે તેવી અસહ્ય વેદના થશે તોપણ લીધેલા વ્રતથી હુ જરાપણ સ્ખલિત નહિજ થાઉ "

આ રીતે લીધેના વ્રતમાં દ્રઢ પરિણામવાળા અને અતુલ્ય વેદના હોવા છતા સમપરિણામવાળા મુનિવરને જોઇ દેવ પ્રત્યક્ષ થઈ વ્યાધિ સહરી લઇ તેમની પ્રશસા કરીને ક્ષમા યાચવા લાગ્યો પછી તે દેવે ગુરૂને પૂછ્યુ કે 'હે પ્રભુ ! આ મુનિએ નિશ્ચલ સવિભાગ' વ્રત પાળ્યુ, તેથી તેમને શુ ફળ થશે ?' ગુરૂ કહે 'એ મુનિએ નિશ્ચલ ભાવથી વ્રત પાળ્યુ, તેથી તેમણે જિનનામકર્મનો નિકાચીત બધ કર્યો છે ' એ પ્રમાણે હકીકત સાભળી દેવ સ્વસ્થાનકે ગયો અનુક્રમે હરિવાહન મુનિ બહુદિનપર્યંત શુદ્ધ ચારિત્ર યુક્ત અતિથિ સવિભાગ વ્રત આરાધી અચ્યુત કલ્પમા મહાન સમૃદ્ધિવાળા દેવ થયા ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા તીર્થંકર પદ પામી અનન્ત અવ્યાબાધ એવા મોક્ષસુખને પામશે

—❈—

સોળમા વૈયાવચ્ચ પદના આરાધન ઉપર જિમૂતકેતુ રાજાની કથા

જબૂદ્વીપના દક્ષિણ ભરતમા અતિશય મનોહર અને લક્ષ્મીના સ્થાનરૂપ પુષ્પપુર નામે નગર હતુ ત્યા મહાન પ્રતાપી જયકેતુ નામે રાજા હતો તેને શીલગુણથી વિભૂષિત રતિસમાન સ્વરૂપવાન જયમાળા નામે રાણીથી જિમૂતકેતુ નામે પુત્ર થયો હતો તે અનુક્રમે યૌવનવય પામી સર્વ કળાઓમા કુશળતા મેળવી પોતાના સદ્દગુણોથી સર્વ લોકને અતિશય પ્રિય થઇ પડ્યો તેમજ બુદ્ધિ અને શૌર્યાદિ ગુણોથી તેની કીર્તિ સર્વત્ર પ્રસરી કુમારના રૂપ, ગુણાદિકની કીર્તિ સાભળી રત્નસ્થળપૂર નગરના સુરસેન રાજાની પુત્રી જે વિદ્યાકળામાં સરસ્વતી સમાન હતી તે કુમારપર અનુરાગવાળી થઇ અને તેનેજ વરવાની ઈચ્છાવાળી થઇ સુરસેન રાજાએ પુત્રીનો અભિપ્રાય જાણી સ્વયવરમડપ રચ્યો, તેમા સર્વ દેશના રાજાઓને તેમજ રાજકુમારોને આમત્રણ કર્યું, તેમા જિમૂતકેતુને પણ આમત્રણ કર્યું કુમાર પિતાની આજ્ઞા લઈ કેટલાએક સૈન્ય સહિત રત્નસ્થળપૂર તરફ ચાલ્યો માર્ગમા સિદ્ધપુર નગરની પાસે આવતા કુમારને અચાનક મૂર્છા આવી તે જોઇ સર્વસાથ અતિશય ઉદાસ થયો અનેક પ્રકારના મત્ર અને ઔષધોવડે ઉપચાર કર્યા પણ તે સર્વ પ્રયત્ન કુપાત્રને આપેલા દાનની પેઠે વ્યર્થ ગયા તેવામાં ત્યા આગળ અનેક ગુણોના સમુદ્ર અને શ્રુતના જાણ શ્રી અકલકદેવ આચાર્ય પધાર્યા તેમના પ્રભાવથી કુમાર મૂર્છા રહિત થયો, અને તત્કાળ તેમને વાદવા માટે ઉઠ્યો વિધિપૂર્વક વિનયસહિત વદના કરી કુમાર ગુરૂ સન્મુખ બેઠો, એટલે તેને પ્રતિબોધવા નિમિત્તે મહાન કરૂણાસિન્ધુ એવા ગુરૂ મહારાજે સસારરૂપ વ્યાધિનો નાશ કરવામા અમૃત સમાન દેશના આપવા માંડી

"આ જીવ કષાયના વશથી આર્ત્ત અને રૌદ્રધ્યાન કરવાવડે કરીને જેમ અરણ્યમા પશુ ભ્રમણ કરે છે તેમ સસારની અદર અનેક યોનિઓમા પરિભ્રમણ કરે છે એવી કોઇ યોનિ, કોઇ કુળ, કોઇ જાતિ કે કોઇ સ્થળ નથી કે જ્યા આ જીવે અનતીવાર જન્મ મરણ ન કર્યાં હોય, જે મનુષ્ય પાપી, નિર્દય અને કુરૂપ હોય તે નરકથી આવેલો છે એમ સમજવુ જે કપટી અને

ન્ય ભક્તિ જોઇ પ્રશંસા કરી તેપર શ્રદ્ધા લાવી સુવેલનામે દેવ તે મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે માયાવી સાધુનું રૂપ ધરી શ્રીપુર પત્તનમાં જ્યાં હરિવાહન મુનિ હતા ત્યાં તપસ્યાથી કૃશ દેહવાળો બની પારણું કરવા માટે આવ્યો તે વખતે પોતાને વાપરવાનો જે આહાર હતો તે તેને આપ્યો પછી ફરીને પોતાને માટે વહોરી લાવી ગુરૂપાસે આલોચી સઝાય કરી વાપરવા બેઠા તેવામા તે માયાવી દેવે હરિવાહન મુનિના દેહમા અત્યન્ત દુસહ વેદના ઉત્પન્ન કરી તે વેદના જોઇ ગુરૂઆદિ સાધુજનો અતિશય ખેદ કરવા લાગ્યા પછી વૈદ્યે બતાવ્યા મુજબ કોઇ ગ્રહસ્થના ઘરમાંથી જલદી ઓૈષધ લાવી મુનિને વાપરવા કહ્યુ પણ તે મુનિએ વાપર્યું નહિ એટલે ગુરૂએ તેનુ કારણ પૂછ્યુ તેના ઉત્તરમા મુનિ બે હાથ જોડી કહેવા લાગ્યા 'હે પ્રભુ ' તે ઓૈષધ કોઇ સુપાત્ર મુનિને આપ્યા સિવાય આથી અનંત ગણી વેદના થાય અને કદી પ્રાણનો પણ ત્યાગ થાય તો પણ મારાથી ગ્રહણ કરી શકાય નહિ, કેમકે જો તે અન્ય મુનિઓને આપ્યા સિવાય હુ ગ્રહણ કરૂ તો મારા વ્રતનો ભંગ થાય અને હુ દુર્ગતિનો ભાજન થાઉ જે સંવિભાગ વ્રત પાળવાથી બાહુ નામા મુનિ સમસ્ત ભરતક્ષેત્રના સ્વામી થયા, વળી એજ સંવિભાગ વ્રતના પ્રતાપથી નંદીષેણ મુનિ વાસુદેવની ઋદ્ધિ પામ્યા. તે માટે હે પ્રભુ ' મને ગમે તેવી અસહ્ય વેદના થશે તોપણ લીધેલા વ્રતથી હુ જરાપણ સ્ખલિત નહિજ થાઉં "

આ રીતે લીધેલા વ્રતમા દ્રઢ પરિણામવાળા અને અતુલ્ય વેદના હોવા છતા સમપરિણામવાળા મુનિવરને જોઇ દેવ પ્રત્યક્ષ થઈ વ્યાધિ સંહરી લઇ તેમની પ્રશંસા કરીને ક્ષમા માગવા લાગ્યો પછી તે દેવે ગુરૂને પૂછ્યુ કે 'હે પ્રભુ ! આ મુનિએ નિશ્ચલ સંવિભાગ વ્રત પાળ્યુ, તેથી તેમને શુ ફળ થશે ?' ગુરૂ કહે 'એ મુનિએ નિશ્ચલ ભાવથી વ્રત પાળ્યુ, તેથી તેમણે જિનનામકર્મનો નિકાચીત બંધ કર્યો છે ' એ પ્રમાણે હકીકત સાભળી દેવ સ્વસ્થાનકે ગયો અનુક્રમે હરિવાહન મુનિ બહુદિનપર્યંત શુદ્ધ ચારિત્ર યુક્ત અતિથિ સંવિભાગ વ્રત આરાધી અચ્યુત કલ્પમા મહાન સમૃદ્ધિવાળા દેવ થયા ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા તીર્થંકર પદ પામી અનન્ત અવ્યાબાધ એવા મોક્ષસુખને પામશે

—⁂—

પૂર્વે કરેલી તપસ્યાના પુન્યથી આવી ઋદ્ધિ પામ્યો છે અને જે મુનિનિંદાનુ કર્મ બાંધ્યુ હતુ તે ભોગવતા અવશેષ રહેલુ તે આજે તને ઉદયમાં આવ્યુ તેથી તુ મૂર્છા પામ્યો હતો મુનિવંદનથી તે કર્મ હવે નાશ પામ્યુ છે."

એ રીતે ગુરૂમુખે પોતાનો પૂર્વભવ સાંભળી કુમાર જાતિસ્મરણ પામ્યો તેથી સવેગ પામી ગુરૂપાસે સસારસમુદ્રને તરવામા પ્રવહણ-સમાન નિર્મળ ચારિત્ર અગીકાર કર્યું પોતાના પતિએ ચારિત્ર અગીકાર કર્યું એમ જાણી યશોમતિ રાજકુમારીએ પણ ચારિત્ર અગીકાર કર્યું

રાજર્ષિમુનિ અનુક્રમે વિનયપૂર્વક અગીયારે અગ ભણ્યા પૂર્વનો અભ્યાસ કરતા એક દિવસ ગુરૂમુખે વીશસ્થાનક પદનો મહિમા સાભળ્યો કે 'જે કોઇ ભવ્યાત્મા જિનેશ્વરાદિક વીશસ્થાનકને સમ્યક્ત્વપૂર્વક વિધિસહિત એકાગ્રચિત્તે આરાધે તે પુન્યશાળી જગદાધાર એવા તીર્થંકર પદને પ્રાપ્ત કરે છે તેમા પણ સોળમા વૈયાવચ્ચ પદનુ આરાધન પ્રધાન છે તેનુ આરાધન ગુરૂ, સઘ, ગ્લાન, તપસ્વી આદિનુ અન્ન પાન ઔષધ ભૈષજ્યાદિકે વૈયાવચ્ચ કરવાથી થાય છે અને તે વડે જિનનામકર્મનો નિકાચિત બધ થાય છે '

એ રીતે ગુરૂમુખે શ્રવણ કરી જીમૂતકેતુ મુનિએ અભિગ્રહ લીધો કે 'આજથી મારે નિરતર શુદ્ધભાવથી ગુરૂ ગ્લાન આદિનુ વૈયાવચ્ચ સ્થિર ચિત્તથી કરવુ

અન્યદા દેવસભામા ઇન્દ્રમહારાજે તે રાજર્ષિ મુનિની પ્રશસા કરી, તે સાભળી સોમનામે લોકપાલદેવ શકા લાવી મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે દાહજ્વરથી પીડા પામતા દેહવાળા ગ્લાનમુનિનુ રૂપ ધારણ કરી જ્યાં જીમૂતકેતુ મુનિ હતા ત્યા આવ્યો મુનિએ તેમને ઉપાશ્રયમા રાખ્યા અને પછી તેમના આહાર માટે જીમૂતકેતુ મુનિ ગોચરીએ ગયા એટલે વેષધારી દેવ પોતાનુ બીજુ મુનિસ્વરૂપ કરી રાજર્ષિ મુનિને માર્ગમા મળ્યા. અને અતિ ક્રોધયુક્ત વચનોથી તર્જના કરવા લાગ્યા તો પણ મુનિ જરાએ ખિન્ન ન થતાં સમતા ભાવમાજ રમણ કરવા લાગ્યા પછી ભાનુશ્રેષ્ઠિને ત્યાંથી માધુકરી ભિક્ષા ગ્રહણ કરી મુનિ વસતીમાં આવ્યા અને ગ્લાનમુનિને આહાર કરાવ્યો પછી દાહજ્વરની ઉપશાન્તિ માટે કોઈ વૈદ્યને બોલાવ્યો વૈદ્યે વ્યાધિની પરીક્ષા કરી કહ્યુ કે 'આ મુનિને જો પાકા ફળનો રસ કે જે મરચાંના

નિરન્તર ક્ષુધાથી આતુર ચિત્તવાળો હોય તે તિર્યંચ ગતિમાંથી આવેલો જાણવો જે સુબુદ્ધિવાળો, જ્ઞાન અને વિવેકયુક્ત હોય તે મનુષ્ય ગતિથી આવેલો જાણવો સૌભાગ્યવાન, પ્રાજ્ઞ, કવિ અને લક્ષ્મીયુક્ત હોય તેને સ્વર્ગથી આવેલો જાણવો તેમજ જે પ્રાણી તીવ્ર કષાયી, અતિ આરંભ પરિગ્રહ અને વિષયમા રક્ત તેમજ માસાહારમા લુબ્ધ હોય તે પ્રાણીને નરકગામી જાણવો માયાવી, કટુભાષી અને અવિરતિ જે પ્રાણી હોય તે તિર્યંચ ગતિમાં જનાર છે એમ જાણવુ કરુણાળુ, સત્યભાષી, દાની અને સદાચારવાળો હોય તે મનુષ્ય ગતિ પામનાર છે એમ જાણવુ સુપાત્રે દાન દેનાર, મિષ્ટભાષી, ત્રિકાળ જિનપૂજા કરનાર અને સમ્યક્ક્રિયા કરનાર સુરગતિ પ્રાપ્ત કરનાર છે એમ જાણવુ ”

એ પ્રમાણેની દેશના શ્રવણ કરી કુમાર બોલ્યો ‘ હે પ્રભુ! આપ કૃપા કરી કહો કે મને અહીં અચાનક મૂર્છા કયા કર્મના ઉદયથી આવી ? ’

ગુરૂ કહે “ કુમાર! તે સબધ કહુ તે તુ સાભળ પૂર્વે ધાતકીખડમાં પારેતપત્તન નામે નગરમા ગર્વથી તુગાત્મા અને ક્રોધી એવો દુર્વાસા નામે યતિ હતો તે યતિચર્યામા નિરતર પ્રમાદી અને શાતાદિ ગારવમા લુબ્ધ હતો અન્યદા ગુરૂ સઘાતે સાકેતપુર જતા માર્ગમા આસનપુર નામે ગામની નજીકમા આવતા ગુરૂએ બીજા બાળ ગ્લાનાદિ મુનિઓને તૃષાતુર થયેલા જોઇ પેલા દુર્વિનીત દુર્વાસા મુનિને કહ્યુ કે ‘તમે આ તૃષાક્રાંત થયેલા યતિઓ માટે આ પાસેના ગામમાથી પ્રાસુક જળ લઇ આવો’ તે સાભળી ક્રોધથી કાર્યાકાર્યના વિવેકશૂન્ય ચિત્તવાળો તે દુર્ભાગી ગુરૂને નિર્ભ્રંછના કરતો ગમે તેમ બોલવા લાગ્યો બીજા સ્થવિરોએ મૃદુવચનથી વાર્યા છતા એ ઉપશાત ન થયો ને ઉલટો આખા ગચ્છપર દ્વેષ વરવા લાગ્યો. પછી તે ગચ્છ ત્યજી ત્યાથી એકલોજ આગળ ચાલ્યો, આગળ જતા અરણ્યમા રૌદ્રધ્યાનના પરિણામથી મૃત્યુ પામી સાતમી નરક પૃથ્વીમા તેત્રીસ સાગરોપમના આયુષ્યવાળો નારકી થયો વિનાકારણે મુનિની નિદા અને દ્વેષ કરવાથી બાધેના તીવ્ર કર્મના વિપાકથી તેણે અતિશય વેદના ત્યા અનુભવી આયુ પૂર્ણ થયે ત્યાંથી નીકળી અનેક ભવમા ભ્રમણ કરી અત્યત કષ્ટ સહન કરતા ઘણા કર્મ ખપાવ્યા પછી અનુક્રમે કોઠુ બીક ગામની અદર માસોપવાસી મુનિ થયો કેટલોક સમય એવી તપસ્યા કરી, સુખ મેળવવાની જિજ્ઞાસાથી નિયાણુ કરી ત્યાથી મૃત્યુ પામી તુ રાજકુમાર થયો

પૂર્વે કરેલી તપસ્યાના પુન્યથી આ ની ઋદ્ધિ પામ્યો છે અને જે મુનિનિંદાનુ કર્મ બાંધ્યુ હતુ તે ભોગવતા અવશેષ રહેલુ તે આજે તને ઉદયમાં આવ્યુ તેથી તુ મૂર્છા પામ્યો હતો મુનિવંદનથી તે કર્મ હવે નાશ પામ્યુ છે."

એ રીતે ગુરૂમુખે પોતાનો પૂર્વભવ સાભળી કુમાર જાતિસ્મરણ પામ્યો તેથી સવેગ પામી ગુરૂપાસે સસારસમુદ્રને તરવામા પ્રવહણ-સમાન નિર્મળ ચારિત્ર અગીકાર કર્યુ પોતાના પતિએ ચારિત્ર અગીકાર કર્યુ એમ જાણી યશોમતિ રાજકુમારીએ પણ ચારિત્ર અગીકાર કર્યુ

રાજર્ષિ મુનિ અનુક્રમે વિનયપૂર્વક અગીયારે અગ ભણ્યા પૂર્વનો અભ્યાસ કરતા એક દિવસ ગુરૂમુખે વીશસ્થાનક પદનો મહિમા સાભળ્યો કે ' જે કોઇ ભવ્યાત્મા જિનેશ્વરાદિક વીશસ્થાનકને સમ્યક્ત્વપૂર્વક વિધિસહિત એકાગ્રચિત્તે આરાધે તે પુન્યશાળી જગદાધાર એવા તીર્થંકર પદને પ્રાપ્ત કરે છે તેમા પણ સોળમા વૈયાવચ્ચ પદનુ આરાધન પ્રધાન છે તેનુ આરાધન ગુરૂ, સઘ, ગ્લાન, તપસ્વી આદિનુ અન્ન પાન ઔષધ ભૈષજ્યાદિકે વૈયાવચ્ચ કરવાથી થાય છે અને તે વડે જિનનામકર્મનો નિકાચિત બધ થાય છે '

એ રીતે ગુરૂમુખે શ્રવણ કરી જીમૂતકેતુ મુનિએ અભિગ્રહ લીધો કે ' આજથી મારે નિરતર શુદ્ધભાવથી ગુરૂ ગ્લાન આદિનુ વૈયાવચ્ચ સ્થિર ચિત્તથી કરવુ

અન્યદા દેવસભામાં ઇન્દ્રમહારાજે તે રાજર્ષિ મુનિની પ્રશસા કરી, તે સાભળી સોમનામે લોકપાલદેવ શકા લાવી મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે દાહજ્વરથી પીડા પામતા દેહવાળા ગ્લાનમુનિનુ રૂપ ધારણ કરી જ્યાં જીમૂતકેતુ મુનિ હતા ત્યા આવ્યો મુનિએ તેમને ઉપાશ્રયમા રાખ્યા અને પછી તેમના આહાર માટે જીમૂતકેતુ મુનિ ગોચરીએ ગયા એટલે વેષધારી દેવ પોતાનુ બીજુ મુનિસ્વરૂપ કરી રાજર્ષિ મુનિને માર્ગમાં મળ્યા, અને અતિ ક્રોધયુક્ત વચનોથી તર્જના કરવા લાગ્યા તો પણ મુનિ જરાએ ખિન્ન ન થતા સમતા ભાવમાજ રમણ કરવા લાગ્યા પછી ભાનુશ્રેષ્ઠિને ત્યાંથી માધુકરી ભિક્ષા ગ્રહણ કરી મુનિ વસતીમા આવ્યા અને ગ્લાનમુનિને આહાર કરાવ્યો પછી દાહજ્વરની ઉપશાન્તિ માટે કોઈ વૈદ્યને બોલાવ્યો વૈદ્યે વ્યાધિની પરીક્ષા કરી કહ્યુ કે ' આ મુનિને જો પાકા ફળનો રસ કે જે મરચાંના

નિરન્તર ક્ષુધાથી આતુર ચિત્તવાળો હોય તે તિર્યંચ ગતિમાંથી આવેલો જાણવો જે સુબુદ્ધિવાળો, જ્ઞાન અને વિવેકયુક્ત હોય તે મનુષ્ય ગતિથી આવેલો જાણવો સૌભાગ્યવાન, પ્રાજ્ઞ, કવિ અને લક્ષ્મીયુક્ત હોય તેને સ્વર્ગથી આવેલો જાણવો તેમજ જે પ્રાણી તીવ્ર કષાયી, અતિ આરંભ પરિગ્રહ અને વિષયમાં રક્ત તેમજ માંસાહારમાં લુબ્ધ હોય તે પ્રાણીને નરકગામી જાણવો માયાવી, કટુભાષી અને અવિરતિ જે પ્રાણી હોય તે તિર્યંચ ગતિમાં જનાર છે એમ જાણવું કરુણાળુ, સત્યભાષી, દાની અને સદાચારવાળો હોય તે મનુષ્ય ગતિ પામનાર છે એમ જાણવું સુપાત્રે દાન દેનાર, મિષ્ટભાષી, ત્રિકાળ જિનપૂજા કરનાર અને સમ્યક્‌ક્રિયા કરનાર સુરગતિ પ્રાપ્ત કરનાર છે એમ જાણવું ''

એ પ્રમાણેની દેશના શ્રવણ કરી કુમાર બોલ્યો ' હે પ્રભુ! આપ કૃપા કરી કહો કે મને અહીં અચાનક મૂર્છા કયા કર્મના ઉદયથી આવી ? '

ગુરૂ કહે " કુમાર! તે સંબંધ કહું તે તું સાંભળ પૂર્વે ધાતકીખંડમાં પારેતપત્તન નામે નગરમાં ગર્વથી તુંગાત્મા અને ક્રોધી એવો દુર્વાસા નામે યતિ હતો તે યતિચર્યામાં નિરંતર પ્રમાદી અને શાતાદિ ગારવમાં લુબ્ધ હતો અન્યદા ગુરૂ સંઘાતે સાકેતપુર જતાં માર્ગમાં આસનપુર નામે ગામની નજીકમાં આવતાં ગુરૂએ બીજા બાળ ગ્લાનાદિ મુનિઓને તૃષાતુર થયેલા જોઇ પેલા દુર્વિનીત દુર્વાસા મુનિને કહ્યું કે 'તમે આ તૃષાક્રાંત થયેલા યતિઓ માટે આ પાસેના ગામમાંથી પ્રાસુક જળ લઇ આવો ' તે સાંભળી ક્રોધથી કાર્યાકાર્યના વિવેકશૂન્ય ચિત્તવાળો તે દુર્ભાગી ગુરૂને નિર્ભંછના કરતો ગમે તેમ બોલવા લાગ્યો બીજા સ્થવિરોએ મૃદુવચનથી વાર્યા છતાં એ ઉપશાંત ન થયો ને ઉલટો આખા ગચ્છપર દ્વેષ ધરવા લાગ્યો પછી તે ગચ્છ ત્યજી ત્યાંથી એકલોજ અગાળ ચાલ્યો, આગળ જતાં અરણ્યમાં રૌદ્રધ્યાનના પરિણામથી મૃત્યુ પામી સાતમી નરક પૃથ્વીમાં તેત્રીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળો નારકી થયો વિનાકારણે મુનિની નિંદા અને દ્વેષ કરવાથી બાંધેલા તીવ્ર કર્મના વિપાકથી તેણે અતિશય વેદના ત્યાં અનુભવી આયુ પૂર્ણ થયે ત્યાંથી નીકળી અનેક ભવમાં ભ્રમણ કરી અત્યંત કષ્ટ સહન કરતાં ઘણા કર્મ ખપાવ્યાં પછી અનુક્રમે કોહુબીક ગામની અંદર માસોપવાસી મુનિ થયો કેટલોક સમય એવી તપસ્યા કરી, સુખ મેળવવાની જિજ્ઞાસાથી નિયાણું કરી ત્યાંથી મૃત્યુ પામી તું રાજકુમાર થયો છે

પૂર્વે કરેની તપસ્યાના પુન્યથી આવી ઋદ્ધિ પામ્યો છે અને જે મુનિનિંદાનું કર્મ બાંધ્યું હતું તે ભોગવતાં અનશેષ રહેલું તે આજે તને ઉદયમાં આવ્યું તેથી તું મૂર્છા પામ્યો હતો. મુનિવંદનથી તે કર્મ હવે નાશ પામ્યું છે."

એ રીતે ગુરૂમુખે પોતાનો પૂર્વભવ સાંભળી કુમાર જાતિસ્મરણ પામ્યો. તેથી સંવેગ પામી ગુરૂપાસે સંસારસમુદ્રને તરવામાં પ્રવહણ-સમાન નિર્મળ ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. પોતાના પતિએ ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું એમ જાણી યશોમતિ રાજકુમારીએ પણ ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું.

રાજર્ષિમુનિ અનુક્રમે વિનયપૂર્વક અગીયારે અંગ ભણ્યા. પૂર્વનો અભ્યાસ કરતાં એક દિવસ ગુરૂમુખે વીશસ્થાનક પદનો મહિમા સાંભળ્યો કે 'જે કોઇ ભવ્યાત્મા જિનેશ્વરાદિક વીશસ્થાનકને સમ્યક્‌યત્નપૂર્વક વિધિસહિત એકાગ્રચિત્તે આરાધે તે પુન્યશાળી જગદાધાર એવા તીર્થંકર પદને પ્રાપ્ત કરે છે. તેમાં પણ સોળમા વૈયાવચ્ચ પદનું આરાધન પ્રધાન છે. તેનું આરાધન ગુરૂ, સંઘ, ગ્લાન, તપસ્વી આદિનું અન્ન પાન ઔષધ ભૈષજ્યાદિકે વૈયાવચ્ચ કર-વાથી થાય છે અને તે વડે જિનનામકર્મનો નિકાચિત બંધ થાય છે.'

એ રીતે ગુરૂમુખે શ્રવણ કરી જીમૂતકેતુ મુનિએ અભિગ્રહ લીધો કે 'આજથી મારે નિરંતર શુદ્ધભાવથી ગુરૂ ગ્લાન આદિનું વૈયાવચ્ચ સ્થિર ચિત્તથી કરવું.'

અન્યદા દેવસભામાં ઇન્દ્રમહારાજે તે રાજર્ષિ મુનિની પ્રશંસા કરી, તે સાંભળી સોમનામે લોકપાલદેવ શંકા લાવી મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે દાહજ્વરથી પીડા પામતા દેહવાળા ગ્લાનમુનિનું રૂપ ધારણ કરી જ્યાં જીમૂતકેતુ મુનિ હતા ત્યાં આવ્યો. મુનિએ તેમને ઉપાશ્રયમાં નાખ્યા અને પછી તેમના આહાર માટે જીમૂતકેતુ મુનિ ગોચરીએ ગયા. એટલે વેષધારી દેવ પોતાનું બીજું મુનિસ્વરૂપ કરી રાજર્ષિ મુનિને માર્ગમાં મળ્યા અને અતિ ક્રોધયુક્ત વચનોથી તર્જના કરવા લાગ્યા. તો પણ મુનિ જરાએ ખિન્ન ન થતાં સમતા ભાવમાંજ રમણ કરવા લાગ્યા. પછી ભાનુશ્રેષ્ઠિને ત્યાંથી માધુ-કરી ભિક્ષા ગ્રહણ કરી મુનિ વસતીમાં આવ્યા અને ગ્લાનમુનિને આહાર કરાવ્યો. પછી દાહજ્વરની ઉપશાન્તિ માટે કોઇ વૈદ્યને બોલાવ્યો. વૈદ્યે વ્યાધિની પરીક્ષા કરી કહ્યું કે 'આ મુનિને જો પાકા ફળનો રસ કે જે મરચાંના

રસ જેવો હોય છે તે લાવી આપવામા આવે તો વ્યાધિનો નાશ થાય,' તે સાભળી જીમૂતકેતુ મુનિ તે લેવા માટે નગરમા ઘેર ઘેર ભમવા લાગ્યા, તો પણ દેવમાયાથી ક્યાંઈ પણ તેનો લાભ થયો નહિ તેથી ખિન્ન થઇ પાછા ઉપાશ્રયમા આવ્યા એટલે ગ્લાનમુનિ કોપના આટોપથી વિકાળ મુખાકૃતિ કરી તીવ્ર અને દુ સહ વચનોથી તર્જના કરવા લાગ્યા તોપણ રાજર્ષિ મુનિ જરા પણ ખેદ રહિત ગ્લાનમુનિના ચરણમા નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યા કે 'અરે! આજે મારાથી આપનુ વૈયાવચ્ચ ન થયુ, ખરે મને અતરાયજ પડ્યો' એ રીતે શાત વચનોથી ગ્લાનમુનિને કહેવા લાગ્યા તે સાંભળી તે ગ્લાનમુનિ અવધિજ્ઞાન પ્રયુજીને તે મુનિના ભાવ જાણવા લાગ્યા, તો શુદ્ધ-ભાવ યુક્ત મન જોયુ એટલે તે દેવ પોતાનુ અસલસ્વરૂપ પ્રગટ કરી રાજર્ષિ મુનિના ચરણે મસ્તક નમાવી કહેવા લાગ્યો કે 'અહો મુનિશ્રેષ્ઠ! આપને ધન્ય છે ખરે આપ સમતાના સિન્ધુજ છો મે આપને જે તર્જના કરી તે ક્ષમા કરશો' એમ કહી દેવ સ્વસ્થાનકે ગયો જિમૂતકેતુ મુનિએ દશ પદનુ શુદ્ધ ભાવથી વૈયાવચ્ચ કર્યું તેથી જિનનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું નિરતિચાર ચારિત્રનુ પાલન કરી પ્રાન્તે અનશન કરી વિજયવિમાનમા દેવ થયા ત્યાથી ચવી શ્રી કચ્છવિજયમા તીર્થંકર થઇ મોક્ષપદ પામશે અને યશોમતિ આર્યા તેમનાજ ગણધર થઈ અવ્યાબાધ સુખ પ્રાપ્ત કરશે

સત્તરમા સંઘપદારાધનપર પુરદર રાજાની કથા

અતિશય લક્ષ્મીથી પૂર્ણ અને મનોહર વણારસી નામે નગરીમાં વિસ્તિર્ણ કીર્તિવાળો વિજયસેન નામે રાજા ન્યાયપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરતો હતો તેને પદ્મમાલા અને માલતી નામે બે સ્વરૂપવાન રાણીઓ હતી તેના પટરાણી પદ્મમાલા રાણીથી પુરદર સમાન કામદેવનો પણ પરાભવ કરે એવો પુરદર નામે કુમાર થયો અનુક્રમે તે કુમાર વૃદ્ધિ પામતો સમસ્ત કળાઓનો જાણ થઇ લલિત લલનાઓના ચિત્તને આકર્ષણ કરનાર યૌવના-વસ્થા પામ્યો

એક દિવસે કુમાર એકલોજ અરણ્યમા ક્રીડા કરવા માટે ગયો ત્યા

તેણે કોઈએક મુનિને જોયા તેમને જોઇ પાસે જઇ વંદના કરી સન્મુખ બેઠો એટલે તે ગુણનિધિ મુનિએ દેશના આપી કે ' સર્વ સંપદાઓના કારણરૂપ જે ધર્મ, તેનું મૂળ બીજ પરસ્ત્રીનો ત્યાગ કરવો તેજ છે ધન્ય છે તે પુરૂષોને કે જે દેવાંગના સમાન સ્વરૂપવાળી અને હાથીણીની પેઠે મલપતી ચાલથી ગતિ કરતી પ્રમદાઓને જોઇ પોતાનું ચિત્ત જરા પણ વિકારવશ થવા દેતા નથી તેમજ તે સ્ત્રીને પણ ધન્ય છે કે જે રતિપતિ સમાન અન્ય પુરૂષને જોઇ જરા પણ પોતાના ચિત્તને શિથિલ થવા દેતી નથી અને વિધિએ આપેલા પતિમાજ સંતોષવૃત્તિ ધરી આનંદ માને છે એ રીતે જે સ્ત્રી પુરૂષો શીલવ્રતમાં દ્રઢ રહે છે તેઓ શ્રેષ્ઠ ધર્મને પામી અનેક સંપદાઓના ભોક્તા બને છે '

એ પ્રમાણે મુનિની દેશના શ્રવણ કરી કુમાર પરસ્ત્રીત્યાગનું વ્રત લઇને સ્વસ્થાનકે આવ્યો અને લીધેલા વ્રતને જરા પણ અતિચાર ન લગાડતા ત્રિવિધે ત્રિવિધે દ્રઢ ચિત્તથી નાની એટલી બેન અને મ્હોટી એટલી માતા સમાન ગણી નિર્મળ ભાવથી વ્રતનું પાલન કરવા લાગ્યો અનેક મૃગલોચની લલિત લલનાઓ કુમારને રાગથી જોતી પરન્તુ કુમાર તો તેઓની સામે દૃષ્ટિ પણ નાંખતો નહિ

અન્યદા કુમારની સાવકી માતા માલતી રાણી અનંગ સમાન અદ્ભૂત રૂપવાળા કુમારને જોઇ તેનાપર અનુરાગવાળી થઇ. શચી સમાન કાન્તિયુક્ત યૌવનપૂર્ણ કુમારને જેમ જેમ સરાગપણે જોતી તેમ તેમ તે તેનાપર વિશેષ અનુરાગવાળી થઈ ને અથાગ વિરહ વ્યથા ભોગવવા લાગી, એ વિરહવ્યથાથી માલતી સમાન માલતીરાણી કૃશ શરીરવાળી થઈ ઉદાસીન વદનથી નિશ્વાસ નાખતી કુમારને ઇચ્છવા લાગી એક દિવસે કામાગ્નિથી સંતપ્ત થયેલી અને હિતાહિતના વિવેકશૂન્ય ચિત્તવાળી રાણીએ દાસીને મોકલી કુમારને બોલાવ્યો કુમારને આવતો જોઈ માલતી રાણી હર્ષથી ઉભી થઇ પ્રફુલ્લિત વદને તેની સામે ગઇ અને આદરપૂર્વક બોલી–' કુમાર ! આવો, પધારો, કંઈ બહુ દિવસે આપનાં દર્શન થયા શું કંઈ હમણાં બહારગામ ગયા હતા ? '

કુમાર કહે–' ના, ના, અહીંજ છું કંઇ કાર્યપ્રસંગ વિના ઘણું બહાર નીકળતો નથી, પણ માજી ' આપે મને આજે અહીં કેમ બોલાવ્યો વારૂ ? '

' કુમાર ' તમે મને માજી કહીને કેમ બોનાવો છો ? હુ શાની તમારી માતા થાઉં તમારી માતા તો પદ્મમાળા કહેવાય ' એમ કહી કુમારની ઉપર એક કટાક્ષ નાખ્યો તે જોઈ કુમાર સમજી ગયો કે ' રાણી વિકારને વશ થઈ પોતાની સ્થિતિ ભૂલી ગઈ છે ' એમ સમજી તે બોલ્યો—'પદ્મમાળા મારી જન્મદાતા માતા છે અને તમે અપરમાતા (સાવકી) છો તફાવત એટલોજ છે પણ તેથી કંઈ તમે માતા નથી એમ નહિ '

રાણી કહે ' ના, ના, હુ અને તમે તો સમવયના છીએ તેથી માગે અને તમારો એવો સબધ શોભેજ નહિ આપણો સબધ તો ' એટલામાં કુમાર રાણીને આગળ બોલતી અટકાવીને કહેવા લાગ્યો—' માજી ! બીજી આડી અવળી વાતો કરવા કરતા મને અહીં શા માટે બોલાવ્યો છે ? તે કહો '

રાણી સ્મિત વદને કટાક્ષ નાખતી બોલી—' ચતુર કુમાર ! શુ તમે આ પણી આટલી વાતચીત ઉપરથી બોલાવ્યાનુ પ્રયોજન નથી સમજી ગયા ? '

કુમાર કટાળીને બોલ્યો—' ના, હુ કંઇપણ સમજ્યો નથી સ્પષ્ટ રીતે સમજાવો તો ઠીક '

રાણી તીવ્ર કામાગ્નિથી સતપ્ત થઇ કુમારનો હાથ ઝાલી બોલી— ' રસીલા કુમાર ! જો ન સમજ્યા હો તો હવે ખુલ્લુ કહુ છુ કે મારો ને તમારો સબધ માતા ને પુત્ર તરીકેનો નહિ, પરન્તુ આશક માશુકનો રાખવા ઈચ્છુ છુ તમારા પિતા હવે વૃદ્ધ વૃષભ સમાન થઈ ગયેલા હોવાથી મને જરાપણ પ્રિય નથી તેથી આ મારા ઉછળતી નદીના પૂર સમાન યૌવનના ભોક્તા તરીકે હુ તમને ઇચ્છુ છુ તો વિરહાનળથી સતપ્ત થયેલી મને આપ આલિગન આપી શાત પાડો તમારી મોહક મૂર્તિ મારા હૃદયમા કેટલાએક દિવસોથી રમી રહી છે આજે આપનો મેળાપ થવાથી હુ ભાગ્યશાળી થઈ છુ હે દયાળુ કુમાર ! મારી જિજ્ઞાસાનો ભગ ન કરતા મને સ્વીકારી મારા દુ ખના શાન્તિ કરો, હુ તમારી દાસી છુ '

કર્ણમા સીસુ રેડ્યાની પેઠે રાણીના વચનો સાભળી કુમાર કાને હાથ દઇ બોલ્યો—' માજી ! માજી ! તમે કામરૂપી અગ્નિથી પીડિત થઈ હિતા હિત કે ધર્માધર્મના વિવેકશૂન્ય ચિત્તવાળા થઇ ઇન્દ્રિયજન્ય ક્ષણિક સુખની લાલસાએ આ ભવ અને પરભવમા મહાન દુ ખના હેતુરૂપ વિષયરૂપી વિષ

પીને શામાટે દુ ખ વ્હોરી લ્યો છો ? પરસ્રીલપટ પુરૂષ અને પરપુરૂષલપટ સ્રીને સ્વપ્ને પણ સુખ તો લેશમાત્ર હોતુ નથી વળી ગુરૂપત્ની, પિતાપત્ની, બધુપત્ની અને પુત્રપત્નીની સાથે જે અધમ પુરૂષ સગમ કરે છે તે નીચ ભયકર રૌરવ નર્કમાં પડી અનત દુખોનો ભોક્તા થાય છે વિષ ખાઈને મૃત્યુ પામવુ સારૂ, અગ્નિમા પ્રવેશ કરવો તે પણ ઉત્તમ, અને પર્વતપરથી ઝપાપાત કરી પ્રાણ રહિત થવુ તે પણ શ્રેષ્ટ છે, પરતુ પરસ્રીસાથે સગમ કરવો તે લેશ પણ ઇષ્ટ નથી કૃત્યાકૃત્યના વિવેકશૂન્ય ચિત્તવાળી માતા ! જરા હૃદયમા વિચાર કરી મનને કબજે કરી વિકારથી વિમુખ થઇ આર્હતોક્ત ધર્મમાં ચિત્ત જોડો " એમ કહી કુમાર આવ્યો હતો તેજ રસ્તે ચાલ્યો ગયો

એ રીતે કુમાર તુચ્છકારીને ગયો જાણી પાપીણી માલતી રાણીએ સ્રીચરિત્રનો આરભ કર્યો પોતાને હાથેજ પોતાનો કચુક તોડી નાખી હૃદયપર નખના ઉઝરડા કર્યાં પછી રૂદન કરતી મહેલમા એકાન્તે ક્રોધીષ્ટ થઇને સૂતી કેટલીકવાર પછી તેજ રાણીના મહેલે રાજા આવ્યા રાજાએ રાણીને ક્રોધયુકત અને એકાન્તમા ઉદાસીન વદને રૂદન કરતી જોઈ મીષ્ટ વચને પૂછ્યુ, ' પ્રિયા ! આજે કેમ આ વિચિત્ર સ્વભાવ ધારણ કર્યો છે ? શુ કઈ પ્રકૃતિ નરમ છે ? ' આમ મધુર વચને બોલાવ્યા છતા તે કપટમૂર્ત્તિ એક શબ્દ પણ બોલી નહિ પૂન રાજાએ સોગન આપી સ્નેહપૂર્વક પૂછ્યુ ' વ્હાલી ! તુ બોલ તો ખરી, કેમ આજે આમ થઇ ગઇ છે ? શુ કોઇએ તને દુભવી છે ? કોઇએ તારા આજ્ઞાનો અનાદર કર્યો છે ? જો તેમ હોય તો સત્વર મને કહે, હુ તેને યોગ્ય શિક્ષા કરૂ પણ તુ કાંઇએ બોલે નહિ તેથી હુ શુ જાણુ તને મ્હારા સમ છે જે હોય તે ખુશીથી કહે '

રાજાએ સોગન આપી ઘણોજ આગ્રહ કર્યો એટલે તે પાપી પિશાચિની ગદગદ કઠે બોલી ' હુ શુ બોલુ, મારા શરીરપરથી શુ તમે નથી જોઈ શકતા ? જુઓ ! આ મારા કચુકને ચીરી નાખી હૃદયપર નખના કેટલા ઉઝરડા કરેલા છે ? '

રાણીનુ હૃદય ઉઝરડાવાળુ થયેલુ જોઈ રાજા ક્રોધથી રક્ત નેત્ર કરી બોલ્યો ' કહે, જલ્દી કહે, કયા નરપિશાચ ચાડાળે આ અકાર્ય કર્યું છે ? હુ તેને તેનો બદલો હમણાજ આપુ '

પોતાના પર આગ્રહ થયેલો જાણી રાણી બોલી ' મહારાજ ! બીજાની શું સત્તા છે કે આ અંતઃપુરમાં આવી શકે ? પરન્તુ ઠામ કુઠામ ને નહિ જાણનાર કામાંધ નરપિશાચ આપનો લાડકવાયો કુમાર હું અત્યારે અહીં સૂતી હતી તેનામાં આવી મને બાઝ્યો અને આવી સ્થિતિ કરી '

રાણીના ઉપરોક્ત કથનથી કોપના આરાપથી ધગધગતા અંગારા સમાન રક્ત નેત્ર કરી ત્યાંથી સત્વર રાજા પદ્મમાલા રાણીના મહેલે જ્યાં કુમાર હતો ત્યાં આવ્યો, અને કુમારને ગડ પાડી બોલાવ્યો પુરન્દર કુમાર પિતાનો ક્રોધિષ્ટ અવાજ સાંભળી હૃદયમાં સમજી ગયો કે ' અવશ્ય અપરમાતાના ચરિત્રથીજ કંઇક નવાજુની થયેલી છે ' એમ જાણી પોતાના આવાસમાંથી બહાર આવી બે હાથ જોડી વિનયપૂર્વક પ્રણામ કરી બોલ્યો—' કેમ પિતાજી ! શું આજ્ઞા છે ? ' રાજાના ક્રોધાવેશથી વદન અને નેન રક્ત થયેલા જોઈ કુમાર નીચું વદન કરી ઉભો રહ્યો આથી રાજાના ચિતમાં વધારે વહેમ ભરાયો કે ' ગુન્હેગાર માણસ ગુન્હો પકડાતા સન્મુખ જોઇ શકતો નથી, માટે અવશ્ય તેણે એ કાળુ કૃત્ય કરેલું જ છે ' એમ જાણી રાજા તીવ્ર ક્રોધથી દાંત પીસીને બોલ્યો ' ઓ નરાધમ ! નીચ ! કુલાંગાર કુપુત્ર ! હું સ્વપ્ને પણ નહોતો ધારતો કે તું આવો પિશાચવૃત્તિનો પુરૂષ હોય ' કુમાર કહે— ' પિતાજી ! મારો દોષ શું છે ? તે તો આપ કહો, મેં કદી પણ આપની આજ્ઞા ઉલંઘન કરી અયોગ્ય કાર્ય કર્યું જ નથી ' રાજા કહે—' ઓ નીચ ! મુખે મીઠું બોલનાર હૃદયમાં હળાહળ ઝેરથી ભરેલા પિશાચ ! તારી જીભ આગળ વધતી બંધ કર ચાંડાળ પણ જે કૃત્ય ન કરે તે કૃત્ય કરીને પાછો સંયતાનો ડોળ કરી પાપ છુપાવવા માગે છે ?' કુમાર કહે—' પિતાજી ! આપ શું કહો છો, તે હું સમજી શકતો નથી ચાંડાળથી પણ અધમ કાર્ય કરવામાં મારી વૃત્તિ છે તેવું સ્વપ્ને પણ બનવું અશક્ય છે, તેમ છતાં આપ સ્પષ્ટ કહો કે મારાથી શું અકાર્ય થયું છે ? ' રાજા કહે—' ઓ પતીત ! શું સ્પષ્ટ કહેવરાવવા માગે છે ચાંડાળ ! તું તારી અપરમાતાસાથે અગમ્ય ગમન કરતા બળીને ભસ્મીભૂત કેમ ન થઇ ગયો ? ' રાજાના આ વચનો સાંભળી કુમાર કાને હાથ દઇ ચીસ પાડી બોલ્યો—' ઓ ! પ્રભુ ! આ હું શું સાંભળું છું ? ' રાજા આગળ બોલ્યો—' શું સાંભળે છે શું ? તે કરેલા કાળા કૃત્યની ઉદ્‌ઘોષણા સાંભળે છે, ઓ કુલાંગાર કુમાર ! તું પુત્ર હોવાથી અવધ્ય છે માટે

દેહાન્ત શિક્ષા નથી આપતો, પણ જ્યાસુ'ની મારી આજ્ઞા પ્રવર્તતી હોય ત્યાં સુધીની ભૂમિમાં તારે અત્યારથી પગ પણ ન મૂકવો ' કુમાર કહે—' પિતાજી ! આપ આ બાબત સત્યાસત્યની તપાસ તો કરો, હુ તદન બીનગુન્હેગાર છુ ' રાજા કહે —' હવે એક પણ શબ્દ બોલ્યા સિવાય અત્યારેજ નગર બહાર ચાલ્યો જા, નહિતર મારા વૃદ્ધિ પામતા ક્રોધાગ્નિમા બળીદાન થઈ મૃત્યુ પામીશ ' કુમારે જાણ્યુ કે ' હવે આજીજી કરવી ફોગટ છે ' એમ ધારી હાથમા તરવાર લઇ માતાપિતાને પ્રણામ કરી એકદમ નગરબહાર નીકળી ચાલ્યો પદ્મમાલા રાણી પુત્રના વિયોગથી અતિશય દુ ખ પામી મૂર્છિત થઈ પછી સાવધ થઈ રૂદન કરતી વિચારવા લાગી કે ' અવશ્ય મારા પુત્રને દેશનિકાલ કરાવનાર મારી શોક્ય માલતીનુ જ આ ચરિત્ર છે ' એમ જાણી શોકપૂર્ણ હૃદયથી દિવસો વ્યતિત કરવા લાગી.

કુમાર ત્યાંથી નીકળી અરણ્ય તરફ ચાલ્યો ત્યા એક પાલ્લિપતિની સાથે યુદ્ધ થયુ તેમાં પલ્લિપતિને જીતી કુમાર આગળ ચાલ્યો અનુક્રમે તે નદીપુરના ઉદ્યાન સમીપે આવ્યો ત્યા સુવર્ણમય દંડ કલશ અને ધ્વજાથી સુશોભિત શ્રી આદીશ્વરભગવાનનુ ચૈત્ય જોયુ તેથી શુદ્ધ જળથી સ્નાન કરી ભાવપૂર્વક ઉલ્લસિત હૃદયથી તેણે ભગવન્તની સેવા કરી પછી આનંદપૂર્ણ હૃદયથી ભગવન્તનુ બિંબ નિહાળતો સ્તુતિ કરવા લાગ્યો તેવામાં ત્યા આગળ કોઈએક સુદર વસ્ત્રાભૂષણથી વિભૂષિત દેવસમાન કાન્તિવાળો પુરૂષ આવ્યો તેને જોઈ કુમાર સ્તુતિ પૂર્ણ કરી બહાર આવી તે પુરૂષને પ્રણામ કરી મધુર વચને બોલ્યો—' અહો ! ભાગ્યવંતજી ! આપ કોણ છો ? અને અહીં અચાનક એકલાજ આપનુ આગમન શાથી થયુ છે ? તે જો આપને કંઈ હરકત ન હોય તો જણાવશો ? '

કુમારના વિનયયુક્ત મધુર વચનોથી આકર્ષાઈ આવેલો દિવ્ય પુરૂષ સ્નેહપૂર્વક સ્મિત વદને બોલ્યો —' કુમાર ! હુ સિદ્ધગિરિપર રહેનાર વિદ્યાસિદ્ધ પુરૂષ છુ ત્હારા પુન્યપસાયથી વિદ્યાઅધિદેવીની આજ્ઞાએ હુ તને સર્વ અર્થને આપનારી ત્રૈલોક્યસ્વામિની નામે વિદ્યા આપવા આવ્યો છુ. તે વિદ્યા દશાંશ હોમ કરી વિધિ સહિત એક લક્ષ જાપ કરવાથી તુરત સિદ્ધ થશે ' એમ કહી તે પુરૂષે તે વિદ્યા કુમારને આપી કુમારે વિધિમુજબ જાપ કરી વિદ્યા સિદ્ધ કરી પછી ત્યાથી નીકળી કુમાર નદીપુર નગરમા ગૌરી નામે

વેશ્યાને ઘેર પાચસો સોનૈયા આપી રહેવા લાગ્યો, વિદ્યાને પ્રભાવે પુષ્કળ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરી તે દ્રવ્ય હમેશા અન્ય જનોને દાનમા આપતો આથી કરીને નગરમા તેના કીર્તિ વિસ્તાર પામી આ પ્રમાણે કેટલાએક દિનસો વિત્યાબાદ તેને નદન મ ત્રીના પુત્ર સાથે મિત્રાઇ થઇ

એક દિવસે તે બને મિત્રો મળી આનદથી વાર્તાવિનોદ કરતા હતા, તેવામા રાજ્યભુવન તરફથી કોલાહલ થતો સાભળી કુમાર મ ત્રીપુત્રને પૂછવા લાગ્યો કે–' હે મિત્ર ! આ કોલાહલ શાનો સભળાય છે ? ' મ ત્રીપુત્ર કહે— ' મહારાજ ! આજ સરસ્વતી સમાન સૌન્દર્યતાવાળી રાજકુમારી બધુમતિ પોતાના મહેલની અગાસીમા સખીઓ સાથે ક્રીડા કરતી હતી, તેનામાં આ કાશમાર્ગે જતા કોઇ વિદ્યાધરે તેને જોઇ, તેથી તેનાપર મોહિત થઇ તે નભ-ચર તેનુ હરણ કરી ગયો છે તેની રાજાને ખબર થતાં તેણે સર્વ સુભટોને તેને પકડી લાવવાની આજ્ઞા આપી, પણ તે તો ગગનમાર્ગે ક્યાએ ચાલ્યો ગયો, અને સુભટો અહીં રહી અવાજો કરે છે, તેનો આ કોલાહલ છે હવે તે કન્યાને કોણ લાવી શકે એમ છે ? '

ઉપરોક્ત બીના મ ત્રીપુત્રના મુખે સાંભળી પુરદર કુમાર બોલ્યો–' હે મિત્ર ! તુ રાજાને જઇને કહે કે–મારો મિત્ર રાજકન્યાને લાવી આપશે '

કુમારના કહેવાથી મત્રીપુત્રે રાજા પાસે જઈ તે વાત કહી, એટલે રાજાએ પુરન્દરકુમારને બહુમાન સાથે બોલાવી આદરપૂર્વક કહ્યુ —' હે વીર કુમાર ! જો તુ મારી પ્રિયપુત્રીને એ પાપી નભચરની પાસેથી છોડાવી લાવીશ તો તે કન્યા હુ તને પરણાવીશ અને મારા અધિક સ્નેહનુ પાત્ર હુ તને ગણીશ '

કુમાર કહે—' મહારાજ ! સાત દિવસની અ દર રાજકન્યાને ગમે ત્યાથી શોધીને આપની પાસે લાવીશ એવી હુ પ્રતિજ્ઞા કરૂ છુ ' એ રીતે પ્રતિજ્ઞા કરી રાજાની આજ્ઞા લઇ કુમાર પોતાના આવાસે આવ્યો ત્યા આવી વિશ્વસ્વામીની વિદ્યાનુ ધ્યાન ધરી એક દિવ્ય વિમાન બનાવી તેમા બેસી મનમા ચિતવ્યુ કે ' જ્યા હરણ કરેલી રાજકન્યા હોય ત્યા પહોચુ ' એમ ચિતવતાની સાથે તો વિમાન ધરરાટ કરતુ આકાશમાર્ગે ચાલ્યુ અને ક્ષણ-વારમા વૈતાઢ્ય પર્વતપર પરનારીલ પટ મણિચૂડ વિદ્યાધરના ગ ધસમૃદ્ધિ

નામે નગરમા જ્યાં રાજકુમારીને છુપાવી હતી ત્યા આગળ આવીને રથ્યુ તેવામા મણિચૂડ વિદ્યાધર પણ ત્યા આવી ચઢ્યો તે કુમારને જોઇ વિશ્વસ્વામીની વિદ્યાના પ્રભાવથી અંજાઈ ગયો તેથી કુમાર સાથે કઇ પણ તકરાર કર્યા સિવાય કુમારિકાને તેને હસ્તક સોંપી કુમારનો મિત્ર બન્યો પછી ત્યાથી રાજકન્યાને લઇ પુરદરકુમાર નદીપુર નગરમા આવી રાજરાણીને તે કન્યા સોપી, તેથી તેમને અત્યન્ત હર્ષ થયો રાજાએ પોતાના વચન મુજબ ઘણા ઠાઠમાઠથી પુરન્દર કુમાર સાથે બધુમતિનુ પાણીગ્રહણ કરાવ્યુ અને કન્યાદાનમા પુષ્કળ લક્ષ્મી આપી, એક સાતભૂમિનો મહેલ રહેવા આપ્યો વિવિધ પ્રકારના ભોગો ભોગવતો કુમાર સુખપૂર્વક ત્યા રહેવા લાગ્યો

અન્યદા તેજ નગરના ઉદ્યાનમાં ત્રણ જ્ઞાનને ધારણ કરનાર અનેક ગુણોના સમુદ્ર શ્રીમલયપ્રભ નામા આચાર્ય ઘણા મુનિઓના પરિવાર સાથે આવી સમવસર્યા તે વખતે પુરન્દરકુમાર સહિત રાજા સૂરિમહારાજને વાંદવા માટે આવ્યો વિનયપૂર્વક પ્રદક્ષિણા આપી સર્વ પોતાના ઉચિત આસને બેઠા એટલે ગુરૂમહારાજે સુધારસસમાન મધુર દેશના આપવા માડી

' અહો ! ભવ્યજનો ' સેંકડો ભવે પણ પ્રાપ્ત થવો દુર્લભ એવો આ મનુષ્ય જન્મ પામી જે પ્રાણી કઇ પણ સુકૃત ન કરતા કેવળ પ્રમાદમાજ જન્મ એળે ગુમાવે છે, તે પ્રાણી મિથ્યાત્વના પ્રબળપણાથી અનત સસારમા ભ્રમણ કરે છે જે પ્રાણી પાપાનુબધી પુન્ય કરે છે તે પ્રાણી કિંપાક ફળની પેઠે તેનુ ફળ અનુભવે છે, અને જે ભાગ્યશાળી પુન્યાનુબધી પુન્ય કરે છે, તે કલ્પતરૂની જેમ તેનુ ફળ ભોગવે છે સર્વ પ્રાણીપર અનુકપા, વિધિ સહિત વીતરાગ દેવની પૂજા વિગેરે કરવાથી પ્રાણી પુન્યાનુબધી પુન્ય ઉપાર્જન કરે છે અને તેજ પ્રાણી જિનેશ્વરે કહેવા શુદ્ધ ધર્મને પ્રાપ્ત કરી શકે છે તે ધર્મ બે પ્રકારે છે એક સમકિતમૂળ બાર વ્રતરૂપ ગૃહસ્થ ધર્મ અને બીજો પચ મહાવ્રતરૂપ સાધુ ધર્મ છે એવા ધર્મનુ સેવન કરવાથી પ્રાણી અનુક્રમે અવિચળ સુખ પ્રાપ્ત કરે છે એમ જાણી હે ભવ્યજનો ' તમે ધર્મને વિષે આદર કરો '

ઈત્યાદિ ગુરૂમુખે દેશના શ્રવણ કરી પુરન્દર કુમારે સમ્યક્ત્વમૂળ બારવ્રત અગીકાર કર્યા પછી ગુરૂને વાદી સર્વ પોતપોતાના સ્થાનકે ગયા

અન્યદા તેજ નગરમાથી સમુદ્રદત્ત નામે શેઠ અનેક વસ્તુના કરીઆણા

'હે સુરેશ ' તે મુનિએ સંઘવાત્સલ્યરૂપ ભક્તિ કરવાથી ત્રૈલોક્યપૂજ્ય જિન નામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું છે ' એ રીતે શ્રીસંઘની ભક્તિનું ફળ જાણી દેવેંદ્ર મુનિના ગુણની પ્રશંસા કરી સ્વસ્થાનકે ગયો. ગજસિંમુનિ યાવજ્જીવ પર્યંત સત્તરમું સ્થાનક અસ્ખલિતપણે આરાધી પ્રાન્તે મહાશુક્ર દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં તીર્થંકર પદ પામશે અને બંધુમતિનો જીવ તેમના પ્રથમ ગણધર થશે

અઢારમા અપૂર્વ શ્રુતપદ આરાધવા ઉપર સાગરચંદ્રની કથા

આ ભરતક્ષેત્રની અંદર લક્ષ્મીથી પૂર્ણ અને મનોહર એવું મલયપુર નામે વિશાળ નગર હતું ત્યાં પરનારીસહોદર ન્યાયયુક્ત પ્રજાનું પાલન કરનાર અમૃતચંદ્ર નામે પ્રતાપી રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને ચંદ્રકળા સમાન ઉજ્વળરૂપ અને શીલવાળી ચંદ્રકળા નામે રાણીથી ઉત્તમ લક્ષણોપેત કામદેવ સમાન રૂપવાળો સાગરચંદ્ર નામે કુમાર થયો હતો. દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતો તે કુમાર શીશુવયમાં વિવિધ પ્રકારની કળાઓનો અભ્યાસ કરી અનુક્રમે યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયો પોતાના ગુણથી માતાપિતાને તેમજ બીજા સર્વ જનસમૂહને તે કુમાર અતિશય પ્રિય થઈ પડ્યો તે લોકોપર નિરન્તર ઉપકાર કરવાનીજ બુદ્ધિવાળો હતો તેથી તેની કીર્તિ પણ સર્વ સ્થળે ફેલાઇ ગઇ

એક દિવસ કોઇ એક પંડિતે રાજકુમાર આગળ આર્યા ગીતિ કહી તે સાંભળી કુમારે તે પંડિતને પાંચસો સોનામહોરો આપી, અને તે ગીતિ પોતાને કંઠસ્થ કરી તે ગીતિ આ પ્રમાણે હતી—

अप्रार्थितमेव यथा, समेति दुःख तथा सुखमपीह ॥
तस्यक्त्वा मोहं, प्रयतध्वं धर्म एव बुधाः ॥ १ ॥

અર્થઃ—જેમ પ્રાર્થના કર્યા વગર દુઃખ આવે છે, તેમ સુખ પણ આ જગતને વિષે વગર માગ્યું પ્રાપ્ત થાય છે, માટે હે બુદ્ધિમાન પુરૂષો ' મોહનો ત્યાગ કરી ધર્મને વિષે પ્રયત્ન કરો

એ પ્રમાણેનો શ્લોક કંઠસ્થ કરી નિરન્તર તેનું જ સ્મરણ કરવા લાગ્યો એક દિવસ તે કુમાર પોતાના મિત્ર સહિત લીલોદ્યાનની અંદર ક્રીડા કરવા ગયો ત્યાં આગળ કોઇ પૂર્વ જન્મના વેરી દેવતાએ કુમારનું હરણ કરી અથાગ જળથી પૂર્ણ ઉછળતા સમુદ્રની અંદર ફેંક્યો તેમાં પૂર્વપુન્યના સંયોગથી કોઇ ફલક (કાષ્ટનું પાટીઉં) હાથમાં આવી જવાથી તેને આધારે તરતો તરતો સાત દિવસે તે સમુદ્રકિનારે પહોચ્યો ત્યાંથી નીકળી આગળ જતાં તે અમરદ્વીપે આવી પહોચ્યો ત્યાં પૂર્વોક્ત આર્યાગીતિ સંભારતો આમ તેમ ભ્રમણ કરવા લાગ્યો એવામાં શીતળ છાયાવાળું પાકેલા આમ્રફળ યુક્ત ગંભીર આમ્રવૃક્ષ જોઈ તેની છાયા તળે જઇ પાકેલા આમ્રફળ તોડીને તે ખાવા લાગ્યો સાત દિવસ થયા ક્ષુધાથી વ્યાકુલ થયેલા કુમારે આનંદથી તે ફળો ખાધાં, ખાતાં ખાતાં વિચારવા લાગ્યો કે ' અહો ! ક્યાં મારી સુખથી પૂર્ણ રાજધાની અને ક્યાં આ અપરિચિત ઉજ્જડ સ્થાન ? ખરે ! કર્મની ગહન ગતિજ છે ' કુમાર એ પ્રમાણે પોતાના મનમાં ચિન્તવે છે, તેવામાં તેની દૃષ્ટિ એક વૃક્ષની શાખાપર પડી ત્યાં દોરડું બાંધી ગળે ફાંસો ખાવાની તૈયારી કરતી સૌન્દર્યતાની પરિસીમાવાળી સુન્દરીને ગદગદ કંઠે દુ:ખી હૃદયથી આ પ્રમાણે બોલતી તેણે સાંભળી ' અહો ! સર્વ વન દેવતાઓ ! અને આકાશમાં રહેલા જ્યોતિષિ દેવો ! તમે સર્વ કૃપા કરી મારી વિનંતિ એક ચિત્તથી સાંભળો હું આ જન્મમાં તો સાગરચંદ્ર પતિ ન પામી પણ હવે પુનર્જન્મમાં તો તે સાગરચંદ્ર પતિ સાથે મને જરૂર મેળવજો ' એ પ્રમાણે પોતાનું નામ સાંભળી વિસ્મય પામતો કુમાર ઉત્સાહથી શીઘ્ર તે સુન્દરી પાસે આવી પાસને છેદી મધૂર વચને બોલ્યો ' સુન્દરી ! અજ્ઞાન મનુષ્યની પેઠે તું આત્મઘાત કરી મહાન પાપની ભાગી કયા દુ:ખના કારણથી થાય છે ? '

કુમારના મધુર વચનો સાંભળી તે સુન્દરી ગુન્હેગારની પેઠે લાચારી અને શરમથી કંઇ પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યા સિવાય નીચું વદન કરી શોકગ્રસ્ત મુદ્રાએ ઉભી રહી કુમારે પુન: પૂછ્યું ' સુન્દરી ! કેમ કંઇ પણ બોલતી નથી ? શું તારી હકીકત મને કહેવામાં કંઇ હરકત છે ? જો એમ હોય તો હું તને વધારે આગ્રહ નહિ કરૂં તારે તારા પોતાના સ્થાનકે જવું છે ? ચાલ હું તને નિર્વિઘ્ને મુકવા આવું ' કુમાર આ પ્રમાણે કહે છે તેવામાં કોઈ એક વિદ્યાધર

ત્યા આગળ આવી પહોચ્યો અને બોલ્યો કે ' પરાક્રમી પુરૂષ ! હુ તે બાળાની કથા કહુ તે તમે સાંભળો—

" આ અમરદ્વીપમાં આવેલા સુરપુર નામે નગરમા ભુવનભાનુ નામે બળવાન રાજાની ઇન્દ્રાણી સમાન લાવણ્યતાવાળી ચદ્રાનના નામે રાણીથી ઉત્પન્ન થએલી આ હેમમાલા નામે તેની અતિ વલ્લભ પુત્રી છે તે અમૃતચદ્ર રાજાના સાગરચદ્ર નામે કુમારના સદ્ગુણો સાભળી તેનાપર રક્ત થઇ એક દિવસે તે બાળા પોતાની સખીઓ સહિત ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરના ગઇ, તેવામાં ત્યાથી કામાગ્નિથી ભસ્મ થઇ ગઈ છે બુદ્ધિ જેની એવો દુરાત્મા સુરસેન નામે વિદ્યાધર તેનુ હરણ કરી ગયો તેની પાસેથી અમિતતેજ નામે વિદ્યાધર દ્વદ્વ યુદ્ધ કરી તે પાપીનો નાશ કરી પોતાને ઘેર તે બાળાને લઇ ગયો અને ત્યા રાખી ઈચ્છિતપતિ ન મળવાથી તે કુમારી આજે મૃત્યુ પામવાની ઈચ્છાથી અહી આવી આત્મઘાત કરતી હતી તેને હે કુમાર ! તમે બચાવી છે એ રીતે આ બાળાની હકીકત યથાસ્થિત કહી હવે તમે કોણ છો ? તે કૃપા કરીને જણાવો '

એ રીતે વિદ્યાધરના મુખે વાત સાભળી પોતાની શ્લાઘા સ્વમુખે કહેવી અયોગ્ય જાણી કુમાર મૌન રહ્યો તેથી હેમમાલા વિચારવા લાગી કે ' કદાચ આપોઆપ તેજ સાગરચદ્રકુમાર કેમ ન હોય ? કેમકે રૂપગુણમાં તેમના સમાન જણાય છે ' કુમારી એ રીતે વિચાર કરે છે, તેવામાં વિદ્યાધરનો રાજા અમિતતેજ નામે વિદ્યાધર ત્યા આવી પહોચ્યો અને બોલ્યો "હે મિત્ર ! એ રાજકુમાર પોતાના વખાણ પોતાના મુખે નહી કહે હુ જ તેમની પીછાન આપુ તે તમે સાભળો

હુ નદીશ્વર દ્વીપે શાશ્વતા જિનને વાંદી પાછો આવતો હતો ત્યા માર્ગમા મલયપૂર નગરમા આ પરોપકારી ગુણાકર અમૃતચદ્ર નૃપતિના સાગરચદ્ર કુમારને મે જોયો હતો કોઇ કારણથી અથવા આ કુમારીના પુન્યથી એ રાજકુમાર અત્યારે આ અરણ્યમા આવેલ છે માટે હે મિત્ર ભુવનભાનુ ! તમારી પુત્રી આ કુમારને પરણાવવા યોગ્ય જ છે " આ ઉપરથી વાચનારને સમજાયુ હશે કે પ્રથમ આવેલ વિદ્યાધર તે હેમમાલાનો પિતા ભુવનભાનુજ હતો અને પછીથી આવ્યો તે હેમમાલાને દુષ્ટ વિદ્યાધર પાસેથી છોડાવનાર અમિતતેજ તે ભુવનભાનુનો મિત્ર હતો પોતાના મિત્રના મુખે અપરિચિત પુરૂષની પ્રશસા

સાભળવાથી અને ઓળખાણ પડવાથી ભુવનભાનુ હૃદયમા હર્ષ પામ્યો. પછી કુમારને તથા પુત્રીને અને અમિતતેજને પોતાના નગરમા લઇ ગયો ત્યાં ઘણા હર્ષથી ઉત્સવપૂર્વક હેમમાલાનુ પાણીગ્રહણ સાગરચદ્ર સાથે કરાવ્યુ સાગરચદ્રકુમાર હેમમાલા સઘાતે આનદપૂર્વક સુખ ભોગવતો સસરાએ આપેલા દિવ્યભુવન સમાન મહેલમા દિવસો નિર્ગમન કરવા લાગ્યો

અન્યદા મહેલની અદર રાત્રિએ નિશ્ચિતપણે કુમાર નિદ્રાવશ થયો હતો, તેવામા પૂર્વ ભવના વૈરી દેવે અત્યત દ્વેષ ધરી ત્યાંથી ઉપાડી જ્યા અનેક શિકારી પશુઓનો સમૂહ છે એવા પર્વત ઉપર ફેંક્યો, પરન્તુ પુન્યના પ્રભાવથી પર્વતપર ન પડતાં કોઇ સરોવરની અદર પડ્યો ત્યાથી તરતો તરતો સૂર્યોદય થતાં બહાર નીકળ્યો

થોડીવાર ત્યા વિશ્રામ લઇ જગલની અદર ભ્રમણ કરતો કુમાર વિચારવા લાગ્યો કે ' અહો ! હજી એક દુ ખનો અત આવ્યો નથી, ત્યાં તો બીજુ દુ ખ આવી સન્મુખ થયુ ખરે, કર્મની ગહન ગતિ છે ! વજ્ર સમાન દેહવાળા શલાકા પુરૂષોને પણ પોતે બાધેલા શુભાશુભ કર્મ ભોગવ્યા વિના છુટકો થતો નથી તો પછી મારા જેવાને તો તે ભોગવ્યા વિના ચાલેજ કેમ ? અરે ! પણ કોમળ કદલી સમાન દેહવાળી મારી પ્રાણપ્રિયા મહારા વિયોગથી કેમ જીવી શકશે ? ખરે તે બિચારી મહારા વિના ઝુરી ઝુરીને પ્રાણ ત્યાગ કરશે ' એ પ્રમાણે ' પ્રિયાના વિરહથી વ્યાકુળ ચિત્તવાળો કુમાર હૃદયમા દુ ખ પામતો પૂર્વ પરિચિત ગિતિનુ સ્મરણ કરી ધૈર્ય ધરી વનફળનો આહાર કરી અરણ્યમા ભમવા લાગ્યો તેવામાં વૃક્ષોની ઘટામા એક પ્રતિમાધર ચારણમુનિને જોયા તેમને જોતાજ કુમાર વિનયસહિત પ્રણામ કરી મુનિની સન્મુખ જઇને બેઠો મુનિએ કાયોત્સર્ગ પારી ધર્મલાભ આપી દેશના આપવા માડી મુનિની દેશનાથી સાગરચદ્રે શ્રાવકધર્મ અગીકાર કર્યો પછી ગુરૂને વાદી તે કુમાર આગળ ચાલ્યો, એટલે સામેથી વિવિધ પ્રકારના આયુધ સહિત ઉતાવળે આવતુ સૈન્ય દીઠુ થોડીવારમા તો તે સૈન્ય ભેટભેટા થઇ ગયુ અને કુમારને વીંટાઇ વળ્યુ સૈન્યાગ્રણી પુરૂષ રક્ત નેત્ર કરી કુમારને ઉદ્દેશી કહેવા લાગ્યો ' ઓ મૃત્યુના મુખમા સપડાયેલા ગમાર ! પુરૂષાર્થહીન ' હથીયાર ગ્રહી સામો લડના તૈયાર થા યમરાજ તારી હજુર છે '

તે પુરૂષના એવા વચનો સાંભળી કુમાર સિંહની પેઠે ગર્જના કરી બોલી ઊઠયો 'અહો ! અનેક શિઆલવાઓની મદદથી પોતાને બલીષ્ટ માનનાર હડકાયા શ્વાન ! તારા ભસવાથી આ સિંહ ડરી જાય તેમ નથી, ચાલ તૈયાર થા ' એટલુ કહેતામા તો કુમારની ઉપર અનેક આયુધોના પ્રહાર થવા લાગ્યા કુમાર પણ વિજળી સમાન ચમકતી તલવાર મ્યાનમાંથી બહાર ખેંચી કાઢી સૈન્યમા ઘાસ કાપવાની જેમ અનેક સુભટોના મસ્તક ધડથી જુદા કરવા લાગ્યો થોડીવારમા તો અર્ધ સૈન્યનો નાશ કરી નાખ્યો કુમારના અતુલ પરાક્રમથી સૈન્ય ભયભીત થઇ ચારે દિશાએ વિખરાઇ જવા લાગ્યુ સૈન્યને વિખરાતુ જોઇ સૈન્યાગ્રણી પુરૂષ અશ્વપર ચડી સૈન્યને શૌર્યના વચનોથી ઉશ્કેરી સ્થિર કરવાના પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો પરન્તુ સૈન્ય તો ભાગ વાજ માડયુ કુમાર અશ્વપર ચડેલા શત્રુની પાસે જઇ તેને પગથી ઝાલી અશ્વપરથી નીચે નાખી છાતીપર પોતાના પગ મૂકી લોહીથી ટપકતી તરવાર તેના મુખ સામે ધરી બોલ્યો, 'અહો નીચ ! વિના કારણે વિરોધ કરી મૃત્યુના મુખમા જવાને ઈચ્છનાર નરપિશાચ ! બોલ, હવે તારૂ રક્ષણ કરનાર સૈન્ય કયા ગયુ ? મદ્યપાનાની પેઠે અતિશય વાચાલપણે લવારા કરતી તારી જીભ હવે કેમ સ્તબ્ધ થઈ ગઈ ' હવે કહે તારે અને મૃત્યુને કેટલુ અતર છે ? અહો નરાધમ નીચ ! હવે તુ તારા ઇષ્ટ દેવનુ સ્મરણ કરી લે હુ તને તારા અવિચારીપણાનુ ઇનામ આપુ છુ તે તુ સ્વીકાર ' એમ કહી તેને મારવા માટે કુમારે તરવાર ઉપાડી તેવામા અચાનક એક નવયૌવના સુન્દરી ત્યાં આવી પહોચી અને બોલી—'અહો વીરપુરૂષ ! સબૂર, હારીને પૃથ્વીપર પડેલા શત્રુને વીરપુરુષો કદી પણ મારતા નથી '

તે સુન્દરીના આવા અચાનક વચનો શ્રવણ કરવાથી આશ્ચર્ય પામી કુમાર ગભીર શબ્દે બોલ્યો—' વરાનને ! આ પાશાચને મૃત્યુથી બચાવનાર તમે કોણ છો ? '

તે સુન્દરી કર્ણપ્રિય મધુર વચને બોલી, 'વીરકુમાર ! હુ કોણ છુ, તે આપને કહુ તે સાભળો કુશવર્ધનપુર નગરના કમલચદ્ર નામે રાજાની સમરકાતા નામે રાણીથી ઉત્પન્ન થયેલી ભુવનકાતા નામે રુપવતી પુત્રી હતી તે યૌવનવતી થઈ, એટલે તેણે સાગરચદ્ર કુમારના ગુણોની ખ્યાતિ સાભળી, તેથી તે કુમારપર રાગ ધરતી નિરન્તર તેનુજ સ્મરણ કરવા લાગી

અન્યદા શૈલેશનગરના સુદર્શન નામે રાજાના સમરવિજય નામે કુમારે તે ભુવનકાન્તાનુ હરણ કરી આ વનમાં લાવીને મૂકી ત્યારપછી તેને કોઇ પ્રકારે ખબર પડી કે 'સાગરચદ્ર આ માર્ગે એકલોજ ચાલ્યો આવે છે' એમ જાણી તેણે આપની સાથે યુદ્ધ કર્યુ, અને પરિણામ શુ આવ્યુ તે આપ જાણો છો ?'

કુમાર કહે 'હા તે તો હુ જાણુ છુ, પણ તમે કોણ છો ? તે કેમ નથી કહેતાં ?'

તે સુન્દરી નીચુ વદન કરતી શરમાતી શરમાતી ધીરે ધીરે બોલી- 'નાથ ! હુ તે ભુવનકાન્તા છુ કે જે નિરન્તર આપનુ જ રટણ કરી દિવસો વ્યતિત કરતી હતી હવે આપ કૃપા કરી આ દાસીનો હાથ ગ્રહણ કરી દુઃખથી મુક્ત કરો, અને આ સમરવિજયને પણ મુક્ત કરો, કેમકે તે વધ કરવા યોગ્ય નથી '

ભુવનકાન્તાના વચનોથી સમરવિજયને કુમારે પોતાના હાથે ઉભો કર્યો, ભુવનકાન્તાએ પોતાનો જીવ બચાવ્યો, એમ જાણી સમરવિજય વૈરભાવ તજી મિત્ર થયો પછી કુમારને તથા ભુવનકાન્તાને પોતાના નગરમા આગ્રહથી લઇ ગયો ત્યા ઘણા ઉત્સવસહિત સાગરચદ્રે ભુવનકાન્તાનુ પાણી ગ્રહણ કર્યુ પછી ત્યાથી રથમા બેસી પ્રિયાસહિત પોતાના નગર તરફ કુમાર ચાલ્યો માર્ગમા જતા અરણ્યની અદર પ્રકાશથી દેદીપ્યમાન સુદર મહેલ જોયો નિર્જન સ્થાનમાં આવો સુન્દર મહેલ જોઇ કુમારને ત્યા જઇ તે મહેલ કોનો છે તે જાણવાની ઉત્કઠા થઇ તેથી પ્રિયાને રથમાજ રાખી પોતે એકલો તે મહેલ જોવા ગયો મહેલનો નજીક તેના અગ્રદ્વાર પાસે જઈને ઉભો રહ્યો, ત્યા કોઇ માણસ જણાયુ નહિ, પણ તેના ઉપરના ભાગમા વિવિધ પ્રકારના વાજિત્રયુક્ત મધુર સગીતાલાપનો મિષ્ટ ધ્વનિ કર્ણગોચર થયો તેના આકર્ષણથી કુમાર નિર્ભય ચિત્તે અસ્ખલિતપણે મહેલની ઉપર ચડ્યો મહેલની પ્રથમ ભૂમિકા મૂકી બીજી ભૂમિકાએ જઇને ઉભો રહ્યો, તો ત્યા કિન્નરી સમાન કઠવી વીણા આદિ વાજિત્રો સહિત સગીત કરતી પાચ દિવ્ય કન્યાઓ દીઠી કુમારને જોઇ તે સુન્દરીઓએ ઉભા થઇ વિનયસહિત આદરપૂર્વક બોલાવી બેસવાનુ આસન આપ્યુ પછી તે માંહેની મોટી કન્યા બે હાથ જોડી વિન-

યસહિત બોલી–' દેવાથી પુરૂષ ! આપ કોણ છો, ક્યા રહો છો ? અને ક્યાંથી આવો છો ? તે કૃપા કરી જણાવશો '

સસ્મિત વદને કુમાર બોલ્યો ' હુ મલયપુર નગરના અમૃતચદ્ર રાજાનો પુત્ર છુ ' એમ કહી પોતાની યથાસ્થિત હકીકત સક્ષેપમા કહી સભળાવી પછી કહ્યુ કે ' તમે આ અરણ્યમા સ્રીજાતિ થઇ એકલાજ શા માટે રહો છો ? '

કુમારની ઓળખાણ થવાથી તે કન્યાઓ અત્યન્ત આનદ પામતી કહેવા લાગી ' રાજકુમાર ! સાભળો વૈતાઢ્ય પર્વતપર આવેલા રત્નપૂર નગરના સિહ સમાન પરાક્રમવાળા સિહનાદ નામે ખેચરપતિની ભદ્રા, જયા, ગૌરી, તારા અને રભા એ નામની અમે પાચ પુત્રીઓ છીએ નૈમિત્તિકના વચનથી તમનેજ પરણવાની ઇચ્છાવાળી અમને જાણી અમારા પિતાએ વિદ્યાપ્રભાવે આ સ્થળે સુન્દર પ્રાસાદ બનાવીને રાખી અમે આપની રાહ જોતી અહીંજ નિરન્તર રહેવા લાગી આજે અમારા પુન્યોદયથી આપનો સમાગમ થયો હવે આપ કૃપા કરી અમારૂ પાણીગ્રહણ કરી આપની અર્ધાંગનાઓ બનાવી સુખી કરો '

મૃગલોચની લલિત લલનાઓની પ્રાર્થનાથી કુમાર હર્ષપૂર્ણ હૃદયથી તે પાચે કન્યાઓને એકી સાથે ગાધર્વવિવાહથી પરણ્યો પછી તે પાંચે પ્રમદાઓને પૂર્વના રથમા બેસારી પોતાની છએ પ્રિયાઓ સહિત આગળ ચાલ્યો થોડેક ગયો એટલે એક વીતરાગ દેવનુ મનોહર ચૈત્ય જોયુ તે જોઈ પ્રભુના દર્શનની તીવ્ર ઉત્કઠાવાળો સાગરચદ્ર છએ પ્રિયાઓ સહિત દેવાધિદેવને વદન કરવા બિંબસહિત પ્રાસાદમા પેઠો પૂર્ણ ભક્તિથી ભગવન્તના દર્શન કરી ઉલ્લાસપૂર્ણ હૃદયથી સર્વેએ સ્તુતિ કરી પછી કુમાર પ્રાસાદની શોભા જોવા માટે શિખરપર ચઢ્યો ઉપર ચડી આમ તેમ જોતો હતો તેવામા અચાનક વૃક્ષપરથી જેમ શાખા તૂટી પડે તેમ દેરાસરના શિખરપરથી કુમાર ભૂમિપર આવીને પડ્યો પૂર્વ પુન્યના પસાયથી શરીરે કઇપણ ઈજા થઇ નહી થોડીવારે ત્યાથી ઉઠી પ્રિયાની તપાસ કરવા જિન મદિરમા પેઠો તો ત્યા કોઈ પણ જણાયુ નહિ બહાર નીકળી રથ પાસે જોયુ તો ત્યા પણ માત્ર રથ જ પડેલો જોયો આમ અચાનક પ્રિયાઓનુ હરણ થયેલુ જાણી કુમાર ચિન્તવવા લાગ્યો કે ' અવશ્ય કોઈ વૈરી દેવ યા વિદ્યાધર મારી સ્રીઓને હરી

ગયો ખરે મે પ્રાપ્ત કરેલો નિધિ ગુમાવ્યો છે હવે શુ કરૂ ? કોણ હરી ગયુ હશે ? કયા તપાસ કરૂ ? ' એ રીતે વ્યાકૂળ ચિત્તે વિચાર કરતો ઉપાય ચિન્તવતો જિનગૃહ પાસે બેઠો ક્ષણવાર પછી પૂર્વની આર્યાગીતિનુ સ્મરણ થવાથી સ્થિર ચિત્તવાળો થયો તેથી પુન વિચારવા લાગ્યો કે ' સર્વ ઉપદ્રવનો નાશ કરનાર જિનેશ્વરની ભાવપૂર્વક પૂજા કરી પછી પ્રિયાને શોધવામાટે જાઉ ' એ પ્રમાણે વિચારી પાસેના સરોવરમા નિર્મળ જળથી સ્નાન કરી સુન્દર સુગ ધીદાર પુષ્પોથી ભગવ તની પૂર્ણ ભાવથી ભક્તિપૂર્વક પૂજા કરી પછી સ્તુતિ કરવા લાગ્યો

તે વખતે શ્રીપુરનગરનો રાજા વર્મસેન જે અમૃતચ દ્ર રાજાનો મિત્ર થતો હતો, તે નૈમિત્તિકના વચનથી ઘણા પરિવારસહિત પોતાની પુત્રીને લઇને ત્યા આવી પહોચ્યો અને સિંહનાદ ખેચરપતિ પણ પોતાની પાચ પુત્રીઓ સહિત ત્યા આવ્યો ને કહેવા લાગ્યો કે ' હે કુમાર ! મારી પુત્રીઓ અને તમારી સ્ત્રીઓનુ હરણ કોણે કર્યુ તે હકીકત હુ તમને કહુ તે સાભળો પ્રથમ તમે સમુદ્રમાથી નીકળી પાસેના દ્વીપમા અમિતતેજ વિદ્યાધરને કનકમાળા (હેમમાલા) ના મેળાપ વખતે જોયો હતો તેના પદ્મ અને ઉત્પલ નામે પુત્રો તમને શિખરપરથી નીચે ફેકી તમારી છએ સ્ત્રીઓનુ હરણ કરી ચાલ્યા જતા હતા, તેવામા હુ અહી આવતો હતો. માર્ગમા મારે તેમનો મેળાપ થયો મારી પુત્રીઓનુ હરણ કરી જાય છે એવુ મને જણાયાથી મે તેઓની સાથે સ ગ્રામ કરી ઉત્પલને ઠાર કરી મારી પુત્રીઓને છોડાવી પછી તેમણે લગ્નની વાત કહેવાથી હુ તેમને લઈને અહીં આવ્યો અને પદ્મ તમારી સ્ત્રી ભૂવનકાન્તાને લઇને વૈતાઢ્ય પર્વતપર ગયો ભુવનકાન્તા તમારી સ્ત્રી છે એમ મને પાછળથી મારી પુત્રીઓના કહેવાથી ખબર પડી, જો પ્રથમ તે જાણવામા આવ્યુ હોત તો તેને પણ લઇ જવા દેત નહીં હવે તમને હુ કેટલીક વિદ્યાઓ આપુ તે સિદ્ધ કરી તમે જાતે તે દુષ્ટનો પરાજય કરી ભુવનકાન્તાને છોડાવી લાવો તે બિચારી નિરાશ્રિત તમારા વિયોગે કદાચ આત્મઘાત કરશે '

એ પ્રમાણેની હકીકત સાભળી કુમાર ભુવનકાન્તા માટે દીલગીર થયો અને પાચ પ્રિયાઓ મળી તેથી હર્ષ પામ્યો પછી હર્ષશોક સહિત વર્મસેન રાજાની કન્યાને પરણી સિંહનાદ ખેચરપતિ પાસેથી અનેક વિદ્યાઓ ગ્રહણ

કરી વિદ્યાપ્રભાવે દિવ્ય વિમાન રચી તેમા સિંહનાદ સહિત સ્ત્રીઓને લઈ વૈતાઢ્યપર્વતપર અમિતતેજ ખેચરના નગરે આવ્યો અને કહેવરાવ્યુ કે ' તમારા પદ્મકુમારે મૂર્ખાઈથી મારી સ્ત્રીનુ હરણ કર્યું છે તો તેને સમજાવી મારી પ્રિયા મારે સ્વાધિન કરો નહિતર મોટો વિગ્રહ થવાથી તમારે તેનુ બૂરૂ પરિણામ ભોગવવુ પડશે '

અમિતતેજને આ બધા સમાચાર મળવાથી તેણે પોતાના પુત્રને સમજાવી તેની પાસેથી ભુવનકાન્તાને છોડાવી સાગરચદ્રને સોંપી પછી સાગરચદ્રને ઉત્સવપૂર્વક નગરમા પ્રવેશ કરાવ્યો સાગરચદ્ર કુમારે કનકમાલાને પણ તેના પીયરથી ત્યા બોલાવી આઠે સ્ત્રીઓ સહિત વૈતાઢ્યપર્વતપર રહી પચવિષયસુખ ભોગવતો હર્ષપૂર્વક શાશ્વતા ચૈત્યોની યાત્રા કરતો મનુષ્ય જન્મ સફળ કરવા લાગ્યો

કેટલાએક દિવસ એ રીતે સુખ ભોગવતો કુમાર ત્યા રહ્યો, પછી પોતાને નગરે જવાની ઇચ્છા થવાથી પોતાનો અભિપ્રાય સર્વને નિદિત કર્યો સર્વની અનુમતિ લઇ કુમાર વિમાનમા બેસી સર્વ સ્ત્રીઓ અને બીજો પણ પરિવાર તેમજ પુષ્કળ સમૃદ્ધિ લઇ પોતાના નગર સમીપે આવ્યો, અને પિતાને પોતે આવ્યાની વધામણી મોકલી. રાજાએ કુમારનુ આગમન જાણી નગરમા ઉત્સવ કરાવ્યો અને પોતે કુમારને લેવા માટે ઘણા પરિવાર સહિત ઠાઠથી સામે આવ્યો માતાપિતાને સામે આવતા જાણી કુમાર વિમાનમાથી ઉતરી વિનય સહિત તેમને ચરણે નમ્યો વહુઓ પણ વિનયપૂર્વક સાસુસસરાને નમી કુમારની સમૃદ્ધિ જોઇ માતાપિતા ઘણો આનદ પામ્યા પછી ઉત્સવ પૂર્વક નગરમા પ્રવેશ કરાવ્યો આવા આનદપૂર્ણ સમયમાં વધારે આનદદાયી ખબર મળ્યા કે ' આજે નગરબહાર સુર્યઉદ્યાનની અદર સર્વ લોકને પવિત્ર કરનાર અને અનતજ્ઞાનને ધારણ કરનાર ભુવનાવબોધ મુનિ પધાર્યા છે '

કેવળી ભગવન્તનુ આગમન શ્રવણ કરી રાજા કુમાર સહિત વાદવા માટે આવ્યો વિનયપૂર્વક ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઇ રાજા અને કુમાર પોતાને ઉચિત સ્થાને બેઠા પછી ગુરૂ મહારાજ સુધારસ સમાન મિષ્ટવાણીથી ધર્મદેશના આપવા લાગ્યા

" लक्ष्मी वैश्मनि भारती च वदने शौर्यं च दोष्णोर्युगे,
त्यागः पाणितले सुधीश्च हृदये सौभाग्यशोभा तनौ ॥

कीर्तिर्दिक्षु सपक्षता गुणिजने यस्माद् भवेदंगिनां,
सोऽयं वांछितमंगलावलि कृते धर्मः समासेव्यताम् ॥ १ ॥

અર્થ:—હે ભવ્યજનો ! જે ધર્મથી ઘરને વિષે લક્ષ્મી, મુખમા સરસ્વતિ, બન્ને ભુજાઓમાં શૌર્ય, હસ્તયુગલમાં દાન, હૃદયની અંદર સુંદર બુદ્ધિ, શરીરને વિષે સૌભાગ્ય શોભા, દિશાઓને વિષે કીર્તિ, અને ગુણવાન પુરૂષોમા પક્ષપાત થાય છે, તે ધર્મનું વાંછિત મંગળમાળાની પ્રાપ્તિ માટે સર્વ પ્રકારે સેવન કરો

અને વળી કહ્યુ છે કે—

पूआ जिणंद सुरइ वएसु, जुत्तो अ सामाइअपोसहमी ॥
दाणं सुपत्ते नमणं सुतीत्थे, सुसाहुसेवा सिवलोयमग्गो ॥ १ ॥"

અર્થ:—જિનેશ્વરની પૂજા, વ્રતોમા પ્રેમ, સામાયિક પોસહવડે યુક્ત, સુપાત્રમા દાન, સુતીર્થમા નમન અને સુસાધુની સેવા—એ શિવગમનનો માર્ગ છે

એ રીતે ગુરૂમુખે દેશના શ્રવણ કરી અવસર પામીને રાજા બોલ્યો—'હે પ્રભુ ! નાગ કુમારને કોણે અને શા કારણથી હરણ કર્યો ? તે આપ કૃપા કરી મને જણાવો.'

ગુરૂ કહે 'હે રાજન્ ! પૂર્વવિદેહક્ષેત્રમા એક નગરની અંદર બે ભાઇઓ સ્નેહપૂર્વક રહેતા હતા તેમા મોટાભાઈની સ્ત્રી પોતાના પતિપર અતિશય સ્નેહવાળી હતી ગમે તેવુ કામ હોય તોપણ તે તેને દૂર જવા દેતી નહી આવો ગાઢ સ્નેહ જોઈ નાનો ભાઇ એક દિવસ પરીક્ષા કરવા માટે તેના મોટા ભાઈને કહેવા લાગ્યો કે 'ભાઇ ! આજે અમુક કાર્યને માટે તમારે બહારગામ ગયા વિના ચાલશેજ નહિ, કેમકે તે કામ તમારા વિના બની શકે તેમ નથી' નાનાભાઇના કહેવાથી મોટા ભાઈ સ્રીને મહા મહેનતે સમજાવી જલદી પાછા આવવાનુ કહી પોતે બહારગામ ગયો મોટાભાઇના ગયા બાદ થોડા દિવસે નાનોભાઈ ભાભી પાસે આવી શોકગ્રસ્ત મુદ્રાએ બોલ્યો 'ભાભી ! અરેરે ! હુ શુ કહુ, કહેતા મ્હારી જીભ ઉપડતી નથી, પણ કહ્યા વિના ચાલે તેમ નથી મારો ભાઇ અહીંથી ગયા બાદ અચાનક દુર્ભાગ્યવશાત્ તીવ્ર રોગ થવાથી મરણ પામ્યો છે'

તીક્ષ્ણ તીર સમાન દિયરના વચનો સાભળતાંજ તે સ્ત્રી 'ઓ નાથ !'

ુ કહેતાંજ પ્રાણ રહિત થઈ મૃત્યુ પામી. ગાઢ સ્નેહને ધારણ કરનાર
ને પતિનું મૃત્યુ સાભળી પ્રાણહીન થયેલી જોઇ તે લઘુ ભ્રાતા અતિશય
ાપ કરવા લાગ્યો કે ' અરેરે! મે મૂર્ખાએ સહજ પરીક્ષા કરવા માટે
ુ અઘટિત વચન કહ્યુ એટલામાંજ તે બિચારી કાળનો ભોગ થઇ
હુ જ નિર્ભાગી એ સ્નેહી જોડાને ખડિત કરવાના હેતુરૂપ થયો હવે
ાઇની આગળ હુ શુ જવાબ આપીશ '

કેટલાએક દિવસો વિત્યા બાદ મોટો ભાઇ બહારગામથી આવ્યો,
ે નાનાભાઈએ સર્વ હકીકત કહીને પોતાનુ અવિચારીપણુ પ્રગટ કર્યું
ક્ષમા યાચી મોટા ભાઇ સ્રીના મરણના સમાચાર સાભળી અને તેના
ુ કારણ પોતાનો લઘુભાઈ છે એમ જાણી પોતે સ્રીના સ્નેહનુ સ્મરણ
વિલાપ કરવા લાગ્યો તેમજ ભાઇ સાથે દ્વેષ ધરવા લાગ્યો તેની સાથે
વા ચાલવાનો તથા ખાવા પીવાનો વ્યવહાર બધ કરી નિરન્તર શોકાતુર
ા લાગ્યો અનુક્રમે મોહથી વૈરાગ્ય પામી મોટા ભાઇએ તાપસી દીક્ષા
ણ કરી અને બાળતપસ્યાથી કષ્ટ સહન કરી તે અસુરકુમાર થયો નાના
ાએ પણ અનુક્રમે સમકિતયુક્ત વૈરાગ્ય પામી શુદ્ધ સયમ અગીકાર
ગુરૂપાસે વિનયપૂર્વક અગીયાર અગનુ અધ્યયન કરી નિરતિચારપણે
ત્રનુ પાલન કરવા લાગ્યો અન્યદા તાપસીદીક્ષા લઇ અસુરકુમાર થયેલ
ા ભાઇના જીવે પૂર્વના વૈરનુ સ્મરણ કરી તે મુનિનો ઘાત કર્યો મુનિ કાળ-
ે પામી દશમા પ્રાણત દેવલોકે દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાથી ચ્યવી તે દેવ
શેઠપુત્ર સાગરચદ્ર થયો છે મોટા ભાઇનો જીવ અસુરકુમારમાથી ચ્યવી અનેક
ામા ભમી મનુષ્યજન્મ પામી પુન તાપસીદીક્ષા ગ્રહણ કરી મૃત્યુ પામીને
ુરકુમાર દેવ થયો તેણે પૂર્વના વૈરથી કુમારને નિદ્રામાંથી ઉપાડી સમુદ્રમાં
્યો વિગેરે કષ્ટ આપ્યાં, પણ સાગરચદ્રે પૂર્વે શુદ્ધ ચારિત્ર પાળેલુ તેના
યથી કોઈ પણ સ્થાનકે દુ ખ ન પામતા સુખનેજ અનુભવવા લાગ્યો

એ રીતે ગુરૂમુખે દેશના સાભળી કુમાર જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામ્યો
ટલે તે ગુરૂને પૂછવા લાગ્યો—' હે કરૂણા સમુદ્ર ! આ જીવ સ સારમા
મણ કરતાં કેટલી કુલકોટી ને યોનિમા ભમી દુ ખ પામે છે ? તે આપ
ા કરીને જણાવો '

કુમારની પ્રાર્થનાથી ગુરૂમહારાજ મધુર વાણીએ બોલ્યા ' હે કુમાર! યોનિ ને કુલકોટીનો વિચાર પૃથ્વીકાયાદિકના ભેદથી અનેક પ્રકારે કહ્યો છે તો પણ હુ તને સક્ષેપમા કહુ છુ તે તુ એકચિત્તે શ્રવણ કર પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેઉકાય અને વાયુકાય એ પ્રત્યેકની સાત સાત લાખ યોનિ છે, પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયની દશ લાખ યોનિ છે, સાધારણ વનસ્પતિકાયની ચૌદ લાખ યોનિ છે, વિગલેદ્રિયની બે બે લાખ, નારકી દેવ અને તિર્યંચ-પચેદ્રિયની ચાર ચાર લાખ યોનિ છે, તથા મનુષ્યની ચૌદ લાખ યોનિ છે એ રીતે સર્વ મળી ચોરાશી લાખ યોનિ છે હવે તે સર્વની કુલકોટી કહુ છુ તે સાંભળ બાર લાખ કુલકોટી પૃથ્વીકાયની, સાત લાખ કુલકોટી અપ્કાયની, ત્રણ લાખ કુલકોટી તેઉકાયની, સાત લાખ કુલકોટી વાયુકાયની, પચીશ લાખ કુલકોટી નારકીની, છવીશ લાખ કુલકોટી દેવની, બાર લાખ કુલકોટી મનુષ્યની, ૨૮ લાખ વનસ્પતિકાયની, ૭ લાખ બેઇદ્રિયની, ૮ લાખ તેઇદ્રિયની, ૯ લાખ ચૌરેદ્રિયની, ૧૨॥ લાખ જળચરની, ૧૨ લાખ ખેચરની, ૧૦ લાખ ચતુષ્પદની, ૧૦ લાખ ઉરપરીની, ૯ લાખ ભુજપરીની—એક દર ૧૯૭॥ લાખ કુલકોટી છે. તેની અ દર અનાદિ કાળથી આ જીવ મોહના વશથી અનન્ત દુ ખ પામે છે જે અતિ તીવ્ર દુ ખ નારકીની અ દર છે તેના કરતા પણ અનન્તગણુ દુઃખ નિગોદની અ દર છે એમ જાણી તે દુ ખથી મૂકાવનાર જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ એ ચાર પ્રકારનો જિનોક્ત ધર્મ આદરી અનન્ત સુખના ભોક્તા થાઓ '

ઈત્યાદિ ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરી સાગરચ દ્ર સ વેગ પામ્યો તેથી પોતાની આઠે રાણીઓ સહિત ચારિત્ર અ ગીકાર કર્યું અમૃતચ દ્ર રાજાએ પણ સાગ રચ દ્રના કુમારને ગાદીએ સ્થાપી આઠ દિવસ પર્યંત જિનગૃહમાં ઉત્સવ કરી સ સારસમુદ્રમા પ્રવહણ સમાન ચારિત્ર અ ગીકાર કર્યું. સાગરચ દ્ર મુનિ અનુક્રમે વિનયસહિત ગુરૂપાસે અગીયાર અ ગ ભણ્યા અન્યદા ગુરૂમુખે વીશસ્થાનકતપ આરાધવા સ બ ધી અધિકાર શ્રવણ કરી અઢારમા પદરૂપ અપૂર્વ શ્રુત ભણવાનો અભિગ્રહ ધારણ કર્યો તે આ પ્રમાણે–' પ્રથમ પોરિ-સિમા વિધિસહિત સ્વાધ્યાય કરે, બીજી પોરિસિએ તેના અર્થનુ ચિ તન કરે, ત્રીજી પોરિસિએ આહારપાણીની ગવેષણા કરે, અને ચોથી પોરિસિએ અપૂર્વ શ્રુતનુ અધ્યયન કરે ' એ રીતે નિરન્તર જ્ઞાનાચારયુક્ત નિરતિચાર-પણે સ્થિર ચિત્તથી અભિગ્રહનુ પાલન કરવા લાગ્યા

અન્યદા ચમરચચા નગરીના સ્વામી ચમરેન્દ્રે સભાની અંદર સાગરચન્દ્ર મુનિની સ્તુતિ કરતા કહ્યું કે ' વર્તમાન સમયે ભરતક્ષેત્રમા સાગરચન્દ્ર મુનિ સમાન કોઇ પણ શ્રુતોપયોગી અને સમતારસના બિન્દુ સમાન મુનિ નથી ' ઈત્યાદિ ઇન્દ્રના વચન સાભળી હેમાગદ નામે દેવ શકા લાવી તે મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે જ્યા તે રાજર્ષિ મુનિ ગુરુપાસે અપૂર્વ શ્રુતનો અભ્યાસ કરે છે તે જયપુર નગરમા આવ્યો ત્યા આવી દેવમાયાથી રાત્રિદિવસ અધ્યયન કરવામા વિવિધ પ્રકારે અડચણ કરવા લાગ્યો તો પણ મુનિ જરા પણ પ્રમાદરહિત જ્ઞાનાચારયુક્ત અધ્યયન કરવા લાગ્યા કોઈપણ પ્રકારે મુનિ ક્ષોભ પામ્યા નહિ, ત્યારે તે દેવ પ્રત્યક્ષ થઇ મુનિને નમી ક્ષમા યાચી ગુરુપાસે આવી વદના કરી પૂછવા લાગ્યો કે–' હે પ્રભુ ! આ મુનિ અપૂર્વશ્રુતાભ્યાસથી શુ ફળ પામશે ? ' ગુરુ કહે–' હે દેવ ! તે મુનિ અપૂર્વશ્રુતાભ્યાસથી તીર્થંકરપદ પામશે ' એ રીતે શ્રવણ કરી દેવ હર્ષ પામી સ્વસ્થાનકે ગયો રાજર્ષિ મુનિ યાવજ્જીવ પર્યન્ત અઢારમુ સ્થાનક આરાધી વિજય વિમાનમા દેવ થયા ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા તીર્થંકર પદ પામી શાશ્વત સુખના ભોક્તા થશે

ઓગણીશમા શ્રુતભક્તિપદ આરાધવાપર રત્નચુડની કથા

આ ભરતક્ષેત્રની અંદર ઉન્નત શિખરોથી યુક્ત વિશાળ અને મનોહર જિનાલયોથી વિભૂષિત તામ્રલિપ્ત નામે સુન્દર નગર હતુ ત્યા ન્યાયપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરનાર બુદ્ધિશાળી રત્નશેખર નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને શીલાદિ ગુણોથી વિભૂષિત સ્વરૂપવાન રત્નાવલી નામે રાણીથી રત્નચુડ નામે પુત્ર થયો તે અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતો વિવિધ કળાઓનો અભ્યાસ કરી યૌવન અવસ્થા પામ્યો એટલે તેને સુબુદ્ધિ મત્રીના પુત્ર સુમતિ સાથે, શ્રીપુજ સાર્થવાહના પુત્ર મદન સાથે, અને શ્રીધર વ્યવહારીના પુત્ર ગજની સાથે ગાઢ મિત્રાઇ થઇ તે ચારે મિત્રો હમેશા સાથેજ રહી ઉદ્યાનાદિકને વિષે ક્રીડા કરવા લાગ્યા

કોઇએક વખતે એ ચારે મિત્રો સાથે ઉદ્યાનમા ક્રીડા કરવા ગયા ત્યા

અનેક જીવોને ઉપકાર કરનાર સિંહસૂર નામે આચાર્યને દીઠા. તેમને જોઈ ચારે મિત્રો વિનયપૂર્વક વંદના કરી,ગુરુસન્મુખ બેઠા એટલે ગુરુમહારાજે ધર્મ દેશના આપવા માંડી દેશના આપ્યા બાદ પ્રાન્તે ગુરુ એક શ્લોક બોલ્યા કે,—

" नरस्य पचकं दास्य, सौन्दर्ये सति किं पुनः ॥
बुद्धि साहसीकी पुण्य–प्रभावसहिता पुन ॥ १ ॥ "

અર્થ:—મનુષ્યને તેનુ પંચક એટલે ભાગ્ય દાસ્ય કરનારૂ થાય છે, તેમા પણ જો સૌંદર્યવાન્ મનુષ્ય હોય અથવા પુણ્ય પ્રભાવે સહિત સાહસિકી બુદ્ધિ વાન હોય તો તો શુ કહેવુ ? અર્થાત્ તેવા મનુષ્યનુ તો દાસપણુ અવશ્ય કરે

એ પ્રમાણે શ્લોક સાભળી ચારે મિત્રો પોતાના ભાગ્યની પરીક્ષા કરવા માટે કંઈપણ સંબલ લીધા સિવાય તેમજ માતાપિતાની આજ્ઞા લીધા વિના પરદેશ જવા ચાલ્યા માર્ગમા વનફળનો આહાર કરતા અને વિવિધ પ્રકારની કથા વાર્તા કરતા દશ દિવસે એક અટવી ઉલ્લંઘન કરી કોઇએક ગામે આવ્યા ત્યા શ્રેષ્ઠિપુત્રને ત્રણ મિત્રોએ કહ્યુ કે ' આજે આ ગામમા તુ તારી બુદ્ધિથી અમને સર્વને ભોજન કરાવ ' શ્રેષ્ઠિપુત્ર તે વાત કબુલ કરી ગામમાં ગયો ત્યા જઇ દેવદર્શન કરી ગામમાં ફરવા લાગ્યો તેવામા તે દિવસે કંઇ પર્વ હોવાથી એક વૃદ્ધ વણિકની દુકાને ઘણી ઘરાકી હતી, તેથી તે વણિક કોઇની મદદ વિના આકુળ વ્યાકુળ થઇ ગયો હતો શ્રેષ્ઠિપુત્ર વણિકનુ ચિત્ત વ્યાકુળ જાણી તરતજ તેને વેચવા સાટવામાં સહાય કરવા લાગ્યો થોડીવારે સર્વ ગ્રાહકોને પતાવી વિદાય કર્યાં બાદ તે વણિકે શ્રેષ્ઠિપુત્રને સમાચાર પૂછી પોતાને ઘેર જમવા આવવાનો આગ્રહ કર્યો શ્રેષ્ઠિપુત્રે કહ્યુ કે ' અમે ચાર મિત્રો છીએ, તે દેશ જોવા નીકળ્યા છીએ, જેથી હુ એકલો તમારે ત્યા જમવા આવી શકીશ નહિ ' તે વણિકે કહ્યું ' તમારા બીજા મિત્રોને પણ તેડી લાવો અને આજે તો અવશ્ય મારે ઘરેજ ભોજન કરો ' તે વણિકના આગ્રહથી શ્રેષ્ઠિપુત્રે તેનુ કહેવુ કબુલ રાખ્યુ અને ચારે મિત્રો તે દિવસે ત્યાંજ જમ્યા. બીજે દિવસે તે ગામથી નીકળી બીજે ગામ આવ્યા ત્યા આવી સાર્થવાહના પુત્રને મિત્રોએ કહ્યુ કે ' આજ સર્વને તુ ભોજન કરાવ ' મિત્રોની વાત કબુલ કરી અનંગ સમાન અદ્ભુત રૂપવાળો તે સાર્થવાહનો પુત્ર ગામમા વેશ્યાના મહોલ્લામા ગયો તેને

અત્યન્ત સ્વરૂપવાન જોઇ અનગસેના નામે વેશ્યા તેનાપર મોહિત થઇ તેથી તેણે તેને બહુમાનપૂર્વક બોલાવી પોતાને ઘેર રહેવા વિનતિ કરી એટલે માર્થવાહના પુત્રે કહ્યું કે–' મારા બીજા ત્રણ મિત્રોને મૂકીને હુ એકલો તારે ત્યા રહી શકીશ નહિ ' વેશ્યાએ કહ્યુ–' તમારા બીજા મિત્રોને પણ બોલાવી લાવો, તેમની પણ યોગ્ય બન્દાસ હુ કરીશ ' વેશ્યાના આગ્રહથી તે પોતાના મિત્રોને તેડી લાવ્યો, વેશ્યાએ સર્વને માનસહિત બોલાવી વિવિધ પ્રકારના ભોજન જમાડી સતુષ્ટ કર્યા ત્રીજે દિવસે ત્યાથી નીકળી ચારે મિત્રો સુવર્ણપુર નગરે આવ્યા ત્યા બીજા મિત્રોએ મત્રીપુત્રને કહ્યુ કે–' આજે સર્વેને તુ ભોજન કરાવ મિત્રોની વાત કબુલ કરી મત્રીપુત્ર નગરમા રાજમદિર તરફ ચાલ્યો ત્યા આવીને ઉભો એટલે રાજમદિરમાંથી એક શ્લોક એક માણુસ બોલ્યો ને કહ્યુ કે ' જે કોઇ આ સમસ્યા પૂરશે તેને એક હજાર મોહોરો આપવામા આવશે ' તે શ્લોક આ પ્રમાણે હતો

को देव' शिवदायी, कश्चनः गुरुर्भवसेतुसमः ।
को धर्मो विश्वहित., सर्वेषां किं प्रिय परम ॥ १ ॥

અર્થ —કલ્યાણદાયી અથવા મુક્તિદાતા દેવ કયો ? સસારરૂપ સમુદ્રને વિષે પાજની પેઠે તારનાર અર્થાત્ સામે પાર લઇ જનાર ગુરૂ કોણ ? વિશ્વને હિત કરનાર ધર્મ કયો ? અને સર્વને પરમપ્રિય શુ છે ?

ઉપરોક્ત શ્લોક સાભળી મત્રીપુત્ર કહે–' એ સમસ્યા હુ પૂર્ણ કરીશ ' રાજસેવક કહે–' તો તમને રાજાના હુકમમુજબ એક હજાર સોનામહોર આપવામા આવશે ' મત્રીપુત્ર કહે–' અસ્તુ, ચાલો રાજસભામા ' એમ કહી રાજસભામાં આવી તેણે તે સમસ્યા પૂરતા કહ્યુ કે–' મોક્ષને આપનાર પરમ કૃપાળુ વીતરાગ શ્રી અરિહત દેવ છે, સસારસમુદ્રથી તારનાર પરમોપકારી શ્રી નિર્ગ્રથ ગુરૂ છે, વિશ્વને હિત કરનાર જિનોક્ત દયામૂળ ધર્મ છે અને સર્વને પોતાનુ જીવિત અતિ પ્રિય છે '

એ રીતે યથાર્થ સમસ્યા પૂર્ણ કરેલી જાણી રાજા વિગેરે સર્વ જનો અતિશય પ્રસન્ન થઇ તેની પ્રશસા કરવા લાગ્યા, અને એક હજાર મહોર આપી, તે લઇ મત્રીપુત્રે જોઇતી સામગ્રી લઇ જઇ સર્વને ભોજન કરાવ્યુ ત્યારપછી ત્યાથી નીકળી ચોથે દિવસે કચનપુર નગરની સમીપે આવ્યા ત્યા

નૃપસુત રત્નચુડને બીજા મિત્રોએ કહ્યું કે 'આજે તમે અમોને ભોજન કરાવો' રત્નચુડે તે વાત કબુલ કરી પણ ભોજન મેળવવા માટે કાંઈપણ ઉપાય ન શો ધતાં નગર બહારના ઉદ્યાનમાં પુન્ય ઉપર આધાર રાખી સર્વની સાથે વિશ્રામ લેવા બેઠો તેવામાં તે નગરનો રાજા અપુત્રીઓ મરણ પામવાથી રાજ્યગાદી પર બેસાડવા માટે પચદિવ્ય પ્રગટ કરેલાં તે ભમતાં ભમતા જ્યાં રાજકુમાર મિત્રો સહિત વિશ્રામ કરવા બેઠો હતો ત્યાં આવી કુમાર પાસે સ્થિર થયાં તે ઉપરથી પ્રધાન તથા નગરજનોએ મળી રત્નચુડકુમારને તે નગરનુ રાજ્ય આપ્યુ 'ખરે પુન્યશાળીને પુન્યના પ્રભાવથી પગલે પગલે સપદા પ્રાપ્ત થાય છે' રાજકુમારને ઘણા ઉત્સવથી રાજ્યાભિષેક કરી સિંહાસનપર આરૂઢ કર્યો તે સમયે અનેક દીનજનોને દાન આપી ગરીબાઇથી મુક્ત કર્યા તેથી સર્વજનો રત્નચુડ નૃપતિની પ્રશસા કરવા લાગ્યા નૃપતિએ પ્રધાનપુત્રને મુખ્ય મત્રીની જગ્યા આપી, સાર્થવાહના પુત્રને કોશાધિપતિ બનાવ્યો અને શ્રેષ્ઠિપુત્રને નગરશેઠની પદવી આપી, પોતે ન્યાયપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરવા લાગ્યો

અનુક્રમે રત્નશેખર રાજાને ખબર પડી કે 'પોતાના પુત્રને કાંચનપુરનુ રાજ્ય પ્રાપ્ત થયુ છે' તેથી તે અતિશય હર્ષ પામ્યો પછી પત્ર લખી કુમારને મિત્રો સહિત પોતાની પાસે બોલાવ્યો પિતાનો પત્ર વાચી બીજા પ્રધાનોને રાજ્ય સોપી તરતજ મિત્રો સહિત તે પિતાના નગરે આવ્યો રાજાએ ઘણા ઠાઠથી સામૈયુ કરી પુત્રને નગરપ્રવેશ કરાવ્યો કુમાર વિનયપૂર્વક માતાપિતાના ચરણે નમ્યો પછી રાજાએ રત્નચુડ કુમારને પોતાનુ રાજ્ય આપી પોતે ગુરૂ પાસે સયમ ધારણ કર્યું

ન્યાયપૂર્વક પ્રજાનુ પાલન કરતા રત્નચુડ રાજાને સોમેશ્વર અને સૂરસેન નામે બે પરાક્રમી પુત્રો થયા તેઓ અનુક્રમે યૌવનવય પામ્યા એટલે રાજાએ સોમેશ્વરને કચનપુરનુ રાજ્ય આપ્યુ અને સુરસેનને તામ્રલિપ્ત નગરના રાજ્યાસને યુવરાજપદે સ્થાપ્યો એ રીતે સુખપૂર્વક દિવસો નિર્ગમન કરવા લાગ્યા

અન્યદા રાજસભામા એક મિથ્યાદ્રષ્ટિ પડિત આવ્યો. તેણે પોતાના વેદ પુરાણ સ્મૃતિ આદિક શાસ્ત્રોની પ્રશસા કરીને કહ્યું કે 'તે સર્વ સસ્કૃત ભાષામાં રચેલાં હોવાથી મોક્ષનાં હેતુરૂ[illegible] જિનાગમની અવગણના કરીને

કર્યું કે ' તે જિનાગમ પ્રાકૃત ભાષામાં રચેલાં હોવાથી પ્રાણીને શિવસુખના હેતુરૂપ થતા નથી ' એ પ્રમાણે જિનોક્ત તત્ત્વની અવગણના સાંભળી રાજા કંઇ પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યા સિવાય મૌન ગ્રહી બેઠો. તે અવસરે ઉદ્યાનપાળકે ખબર આપી કે ' અનંત જ્ઞાનને ધારણ કરનાર અમરચંદ્રમુનિ નગર બહારના ઉદ્યાનમાં ઘણા મુનિઓના પરિવાર સહિત સમવસર્યા છે ' કેવળીભગવન્તનું આગમન શ્રવણ કરી રત્નચુડ નરપતિ હર્ષપૂર્વક અનેક મનુષ્યોના પરિવાર સહિત પેલા પંડિતને સાથે લઇ ગુરૂને વાંદવા ચાલ્યો. ગુરૂપાસે આવી વિનયપૂર્વક ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપી ભાવથી નમસ્કાર કરી ગુરૂસન્મુખ ઉચિત આસને બેઠો. એટલે ગુરૂએ દેશના આપવા માંડી.

" હે ભવ્યજનો ! વિશાળ લક્ષ્મી, સુન્દર રૂપ, વિનયવંત પુત્રોનો પરિવાર, ઉદારતા, નિર્મળ બુદ્ધિ, ઉત્તમ પ્રકારના ભોગ, સત્યવાદીપણું, નિર્મળ શીલનું પાલન, દયાળુતા, લજ્જાળુપણું, ઉત્તમ કુળમાં જન્મ અને દેવગુરૂને વિષે શુદ્ધભાવથી અનન્ય ભક્તિ વિગેરે સત્કૃતિનાજ ફળરૂપ છે એમ જાણી [illegible] વિષે યત્ન કરો."

ઇત્યાદિ [illegible] સાંભળી રાજા બોલ્યો—' હે ભગવાન્ ! જિનેશ્વરે પ્રાકૃત ભાષામાં આ[illegible] ર[illegible] છે ? ' ગુરુ કહે—' રાજન્ ! જિનેશ્વરની વાણી સર્વ[illegible] શકે [illegible] અર્ધમાગધીયુક્ત હોવાથી આગમો પ્રાકૃત ભાષામાં [illegible] છે. [illegible] બીજું એ પણ કારણ છે કે—

[illegible]
[illegible] કૃતઃ ॥ ૧ ॥

[illegible] બાળક, સ્ત્રી, મંદબુદ્ધિવાળા [illegible] કરનારા જિનેશ્વરોએ સિદ્ધાન્ત [illegible]

[illegible] શ્રી કેવળીમહારાજ પૂર્વોક્ત [illegible] ! આ સમસ્ત સચરાચર [illegible] રીતે નિત્ય છે ? અથવા [illegible] પ્રશ્નથી પંડિત

સ્તબ્ધ થઈ ગયો તેથી ત્યાં બેઠેલા સર્વ જનો પંડિતની હાંસી કરવા લાગ્યા આથી તે અતિશય શરમિંદો થઇ નીચું વદન કરી બેઠો પછી પુન કેવળીમહારાજ મધુર વાણીથી બોલ્યા–'હે ભવ્યજનો! જિનોક્ત આગમનું એકેકું વાક્ય અનન્ત અર્થ યુક્ત છે, તે મિથ્યાદૃષ્ટિને તદ્દન અગોચર છે, અને સમ્યગ્દ્રષ્ટિને તે સુલભ છે અંધકારનો નાશ કરનાર જેમ દીપક છે તેમ અજ્ઞાનનો નાશ કરી સમ્યક્ અવબોધ આપનાર શ્રુત આગમ છે જે માટે કહ્યું છે કે—

मोह धियो हरति कापथमुच्छिनत्ति, संवेगमुच्चयति सत्प्रशम तनोति ॥
स्वर्गापवर्गपदवीमुदमातनोति, जैनं वचः श्रवणतः किमु नातनोति ॥१॥

અર્થ—તે (શ્રુત આગમ) બુદ્ધિના મોહને હરે છે, કુત્સિત માર્ગ–પાખંડનો ઉચ્છેદ કરે છે, સંવેગની વૃદ્ધિ કરે છે, શ્રેષ્ઠ એવા પ્રશમને વિસ્તારે છે અને સ્વર્ગ તથા મોક્ષની પદવી સંબંધી હર્ષનો ચોતરફ વધારો કરે છે શ્રી જિનનાં વચનો શ્રવણ કરવાથી કઈ વસ્તુનો વિસ્તાર કરતા નથી? અર્થાત્ તે સર્વ પદાર્થોને આપે છે

જે પ્રાણી ભાવથી આગમની ભક્તિ કરે છે, તે પ્રાણી જડત્વ, અંધત્વ, બુદ્ધિહીનતા અને દુર્ગતિ કદી પણ પામતો નથી અને જે આગમની આશાતના કરે છે તે પ્રાણી દુર્ગતિના ભાજનરૂપ થાય છે

ઈત્યાદિ શ્રુતભક્તિનો મહિમા સાંભળી રાજાએ શ્રુતભક્તિ કરવાનો નિયમ ગુરૂ પાસે અંગીકાર કર્યો કેટલાએક દિવસ પર્યન્ત ગૃહસ્થપણે શ્રુતજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાનીની દ્રવ્ય તથા ભાવથી વિધિસહિત ભક્તિ કરી પછી વિશેષે શ્રુતની ભક્તિ કરવાની જિજ્ઞાસાવાળા રાજાએ સંસારથી વૈરાગ્ય પામી પોતાના જ્યેષ્ટ પુત્ર સુરસેનને રાજ્ય સોંપી સંસારરૂપ બંધનને છેદવા માટે અનન્ત જ્ઞાનને ધારણ કરનાર અમરચંદ્ર મુનિ પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. અનુક્રમે સત્તર ભેદે સંયમનું પાલન કરતા અગીયારે અંગ સૂત્રાર્થપૂર્વક ભણી ગીતાર્થ થયા શ્રુતભક્તિના લીધેલા નિયમમાં વધારે દ્રઢ ચિત્તવાળા થઈ શ્રુતધરોની અન્નપાનઔષધાદિવડે નિરન્તર ઉત્સાહપૂર્વક ભક્તિ કરવા લાગ્યા

એ રીતે ભક્તિ કરતાં કેટલાએક દિવસો વ્યતિત થયા બાદ અન્યદા ગુરૂસંગાતે ભારતિપુરપત્તને આવ્યા ત્યાં આગળ ઇશાનદેવલોકાધિપતિ રાજર્ષિ મુનિની પરીક્ષા કરવા માટે વિપ્રનું રૂપ ધારણ કરી મુનિ પાસે આવી કહેવા

લાગ્યો કે 'હે મુનિ ! નિરસ એવી પ્રાકૃત ભાષામાં લખાયેલા જિનાગમ કે જેના પાઠો ભણવા પણ અતિ કષ્ટ પડે છે તેને તજી સંસ્કૃત ભાષા કે જે દેવ ભાષા કહેવાય છે તેમા લખાયેલા આગમ ભણો કે જેથી આત્માનુ વાસ્તવિક કલ્યાણ થાય '

સમતાસિન્ધુ રાજર્ષિમુનિ વિપ્રના વચન સાભળી સ્મિત વદને મધુર વાણીથી બોલ્યા–' ભલા વિપ્ર ! ફોગટ જિનાગમની નિંદા કરી શા માટે પાપથી ભરાય છે ? જિનોકત આગમની નિંદા કરનાર પ્રાણી અતિશય ક્લિષ્ટ અને તીવ્ર વિપાકવાળા કર્મનો બધ કરી મૂક થાય છે, અજ્ઞાની થાય છે, હીન યોનિમા જન્મ લે છે અને દુર્ગતિને પામે છે ત્યા પૂર્વ કર્મવશાત્ અતિશય દુ ખનો ભોકતા થાય છે જે માટે કહ્યુ છે કે—

तित्थयर पवयण सुय, आयरिय गणहर महड्ढिय ॥
आसाएवो बहुसो, अनन्तससारिओ होइ ॥ १ ॥

અર્થ:—તીર્થંકર, પ્રવચન, શ્રુત, આચાર્ય, ગણધર અને મહર્દ્ધિકની ઘણી આશાતના કરનાર અનતસસારી થાય છે

વળી મહામોહરૂપ અધકારયુકત સસારરૂપ માર્ગમા વિચરનારા પ્રાણીઓને જિનાગમ દીપકતુલ્ય છે તે માટે કહ્યુ છે કે,—

अधयारे दुरुत्तारे, घोरे ससारसागरे ॥
एसोव महादीवो, लोआलोआवलोयणे ॥ १ ॥
एसो नाहो अणाहार, सव्व भूआण भावओ ॥
भाववधु इमो चेव, सव्व सुरकाण कारण ॥ २ ॥

અર્થ·—"મોહરૂપ અધકારથી પૂર્ણ અને દુસ્તર એવા ભયકર સસાર સમુદ્રમા લોકાલોકને પ્રગટ કરવામા એ (શ્રુત) મહાન દીપક તુલ્ય છે, વળી નિરાધાર એવા સર્વજીવોના ભાવથી નાથ અને ભાવથી બધુ તેમજ નિશ્ચે સર્વ સુખનુ કારણ છે "

ઇત્યાદિ રાજર્ષિ મુનિના શ્રુતભક્તિયુકત અમૃત સમાન વચનો શ્રવણ કરી, ઈશાનેન્દ્ર પ્રસન્ન થઇ પ્રગટ થયો, અને મુનિને પ્રદક્ષિણા આપી તેમની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો પછી ઇન્દ્ર ગુરૂમહારાજ પાસે જઇ પૂછવા લાગ્યો કે ' હે પ્રભુ ' આ મુનિ ભક્તિપૂર્વક શ્રુતની ભક્તિ કરવાથી શુ ફળ પામશે ? ગુરૂ કહે

' દેવેન્દ્ર ! તે મુનિ શ્રુતભક્તિના પ્રભાવથી ઇન્દ્રોને પણ પૂજ્ય એવા જિનપદ-ને પામશે ' એ રીતે આગમભક્તિનુ ફળ જાણી ઇશાનેદ્ર ગુરૂને તથા મુનિને પુન ભાવપૂર્વક વદના કરી તેમની સ્તુતિ કરતો સ્વસ્થાનકે ગયો

રાજર્ષિમુનિ અનુક્રમે નિર્મળ ચારિત્ર પાળી શ્રુતભક્તિપદ આરાધી પ્રાન્તે કાળધર્મ પામી દશમા પ્રાણત દેવલોકમા વીશ સાગરોપમના આયુષ્ય-વાળા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા તીર્થ કરપદવી પામી અનન્ત આનદમય મોક્ષસુખને પામશે

વીશમા પ્રવચનપ્રભાવના નામે સ્થાનક આરાધવા ઉપર મેરૂપ્રભ રાજાની કથા.

આ ભરતક્ષેત્રની અદર સૂર્યપૂરનામે નગરમાં શત્રુઓને દમન કરનાર આરદમન નામે રાજા હતો તેને મદનસુદરી અને રત્નમજરી નામે બે પટરા-ણીઓ હતી તે રાણીઓથી અનુક્રમે મેરૂપ્રભ અને મહાસેન નામે પરાક્રમી બે પુત્રો થયા દિવસો જતા તે કુમારો યુવાવસ્થા પામ્યા

અન્યદા રત્નમજરીએ પોતાના પુત્ર મહાસેનકુમારને રાજ્યનો લોભી બનાવ્યો, અને પોતે મદનસુન્દરીના પુત્ર મેરૂપ્રભને મારી નાખવા માટે પોતાના કુમારની ધાવના મારફતે ઝેર અપાવવાની ગોઠવણ કરી રત્નમજ-રીની ગોઠવણ મુજબ અન્યદા તે ધાવ ઝેર લઇ મેરૂપ્રભ પાસે આવી પણ કુમારના પુન્યપસાયથી તે ધાવના પરિણામ બદલાઇ ગયા અને તે બોલી ' કુમાર ! તમે હવે કોઇપણ ન જાણે તેમ ગુપ્ત રીતે અહીંથી ચાલ્યા જાઓ, નહિ તો તમે મરણને શરણ થશો '

ધાવના ઉપરોક્ત મર્મયુક્ત વાકયો સાભળી મેરૂપ્રભ બોલ્યો ' તુ શુ કહે છે ? તે હુ બરાબર સમજી શકતો નથી સ્પષ્ટ રીતે કહે કે મારે શામાટે અહીંથી ચાલ્યા જવુ ? મને અહીંયા કોનો ભય છે ? '

ધાવ કહે ' કુમાર ! તમને અહીથી જવાનુ કહુ છુ તે સત્યજ કહુ છુ; કેમકે તમારી અપરમાતાએ પોતાના પુત્ર મહાસેનને રાજ્ય અપાવવા

અને તમને મારી નાખવા માટે અનેક કાવતરા રચ્યા છે તેમા પ્રથમ તો મારા હાથેજ આપને ભોજનઆદિમા ઝેર અપાવવાની ગોઠવણ કરી છે જુઓ આ રહ્યુ ઝેર ' એમ કહી પાસેનુ ઝેર કુમારને બતાવ્યુ અને કહ્યું-' મારાથી એ ઘાતકી કામ નહિજ બને, એમ જાણી મે સર્વ બીના આપની સમક્ષ પ્રગટ કરી છે હવે આપ અહીંથી શિઘ્ર ચાલ્યા જાઓ, નહિ તો મને અને તમને બેઉને તે પાપમૂર્તિ મૃત્યુને સ્વાધિન કરશે તમે અહીંથી જતા રહેશો અને જીવતા હશો તો કોઇ પણ ઉપાયે ફરી અહીંનુ રાજ્ય મેળવશો કહ્યુ છે કે ' જીવતો નર ભદ્રા પામશે ' મને પછી તે પૂછશે તો હુ ગમે તે જવાબ આપી તેનો મારાપરનો વ્હેમ દૂર કરીશ '

એ પ્રમાણે ધાવના મુખેથી વચન સાભળી મેરૂપ્રભકુમાર વેશ પરાવર્તન કરી હાથમા ખડ્ગ ગ્રહણ કરી કોઇ પણ ન જાણે તેમ ગુપ્ત રીતે નગર બહાર નીકળી દેશાન્તરમા ચાલ્યો અનુક્રમે કેટલેક દિવસે તે લક્ષ્મીથી પૂર્ણ અને મનોહર એવા શાતિપૂર નામે નગરે આવ્યો ત્યા આવી નગરમા ભ્રમણ કરતા અતિશય દેદીપ્યમાન અને વિશાળ શ્રીજિનેશ્વરનુ ચૈત્ય જોયુ તે જોઇ કુમારે સ્નાન કરી પવિત્ર વસ્ત્રો પહેરી મૂળનાયક શ્રી શાન્તિનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની સુગધી પુષ્પધૂપાદિવડે ઉલ્લાસપૂર્વક ભાવથી સેવા કરી પછી વિવિધપ્રકારના સ્તોત્રે શ્રી જિનેશ્વરની સ્તુતિ સ્તવનાદિ કરી બહાર નીકળી જગતની શોભા જોવા લાગ્યો તેવામા તેણે જિનાલયની પાસે આવેલા મેદાનમા પ્રાણીઓના દુરિતને હરણ કરનાર અભયઘોષ નામે મુનિને સુધાસમાન દેશના આપતા જોયા તેમને જોતાજ કુમાર તરતજ ત્યા જઇ વિનયપૂર્વક ગુરૂને વદના કરી પોતાને ઉચિત સ્થાને બેઠો પછી ગુરૂમહારાજે દેશના આપવા માડી

" અહો ભવ્યજનો ! આ સસારની અદર પ્રાણીને ઉત્તમ પ્રકારના સુખ, સપત્તિ અને ઐશ્વર્યાદિ આપવામા સુરતરૂ સમાન કેવળ શ્રીજિનભાષિત ધર્મજ છે, વળી વિશાળ બુદ્ધિ, સુદર રૂપ, લોકપ્રિયતા તેમજ સ્વર્ગ અને અપવર્ગની લક્ષ્મી પણ એ ધર્મથીજ પ્રાપ્ત થાય છે "

ઈત્યાદિ દેશના આપ્યાબાદ ગુરૂમહારાજ મેરૂપ્રભકુમારને જોઇ જ્ઞાનોપયોગથી શ્રાદ્ધવર્ગને ઉદ્દેશીને બોલ્યા કે-' આ તમારી બાજુએ બેઠેલો રાજકુમાર ભાવી તીર્થંકર થનાર છે અને આ ભવમાં શાસનનો પ્રભાવક થનાર છે,

તેને તમે અત્યારે કોઇ નિર્ભય અને ગુપ્ત સ્થળે ગોપવી રાખો કેમકે હમણાજ થોડીવાર પછી તેને મારવા માટે તેની પાપિણી અપરમાતાએ મારાઓ મોકલ્યા છે તે આવશે માટે હમણાજ કોઇ નિર્ભય સ્થળે તેને ગોપવી દો '

ઇત્યાદિ હકીકત ગુરૂમુખે શ્રવણ કરી ત્યા બેઠેલા ધનેશ્વર શેઠે કુમારને પોતાને ઘેર ભૂમિગૃહમાં ગોપવી રાખ્યો. મધ્યાન્હ થતાંમાં તો ગુરૂએ કહ્યા મુજબ મારાઓનુ થોડુ સૈન્ય નગર બહાર આવી પહોચ્યુ, તેમાંથી કેટલાએક માણસો નગરમાં મેરૂપ્રભને શોધવા લાગ્યા, પણ કોઇ સ્થળે તેનો પત્તો લાગ્યો નહિ, તેથી તેઓ સર્વ નિરાશ થઇ ત્યાંથી બીજે સ્થળે શોધવા માટે ઉપડી ગયા

સૈન્ય ગયા બાદ કુમાર ભૂમિગૃહમાથી બહાર નીકળી ગુરૂપાસે આવી તેમના ચરણમા મસ્તક નમાવી બોલ્યો ' હે પ્રભુ ! હે કરૂણાસિન્ધુ ! આપેજ મને આજે જીવતદાન આપ્યુ છે હે દયાનિધિ ! હુ કઈ રીતે આપના ઋણથી મુક્ત થઇશ તે આપ મને કૃપા કરીને કહો '

ગુરૂ કહે ' મહાભાગ્ય સમ્યગ્દર્શન યુક્ત જિનોક્ત ધર્મનુ તુ ભાવ પૂર્વક પાલન કર વિવિધ પ્રકારનાં પૂન્યકાર્ય કરી જિનોકત ધર્મની પ્રભાવના વૃદ્ધિ પામે તેમ કર. જેથી તુ અમારા ઋણથી મુક્ત થઇ પ્રાન્તે અપાર સુખનો ભોક્તા થઇશ '

ઇત્યાદિ ગુરૂવચન શ્રવણ કરી કુમારે ભાવપૂર્વક સમ્યગ્દર્શન યુકત શ્રાદ્ધધર્મ અગીકાર કર્યો પછી તેજ નગરની અદર ગુપ્તપણે રહી ધર્મનુ આરાધન કરતો દિવસો વ્યતિત કરવા લાગ્યો

હવે સૂર્યપૂર નગરમાં કુમાર એકાએક ગુમ થયાની વાત જાણી રાજા અરિદમન અતિશય શોકાતુર રહેવા લાગ્યો ચારે દિશાએ કુમારને શોધવા માટે માણુસો નિરન્તર ફરવા લાગ્યા કેટલેક દિવસે શોધતા શોધતા કુમાર શાન્તિપુર નગરમા છે એવી ખબર રાજાને થઇ તેથી ત્યાં કુમાર પાસે પત્ર લખી માણસ મોકલ્યુ કે ' આ પત્ર વાંચી તરતજ અહીં આવવુ ' પિતાનો પત્ર વાચી કુમાર તરતજ રાજાપાસે આવ્યો કુમારને જોઇ રાજા ગદગદ સ્વરે બોલ્યો ' બેટા ! આમ એકાએક ગુપ્ત રીતે તુ કેમ ચા લ્યો ગયો ? શુ કોઇએ તારૂ અપમાન કર્યુ હતુ ? અથવા કોઇ પણ રીતે તારા હૃદયમાં ઓછુ લાગ્યુ હતુ ? '

કુમાર કહે ' પિતાજી ! મારા મનમા જરાએ ઓછુ લાગ્યુ નથી તેમ કોઈએ મારૂં અપમાન પણ કર્યું નથી, માત્ર દેશાન્તર જોવાની ઇચ્છાથીજ હુ ગુપ્ત રીતે ચાલ્યો ગયો હતો જો કદિ આપને તે બાબત કહુ તો આપ કદાચ રજા આપો કે ન આપો તેથીજ હુ ગુપ્ત રીતે ગયો હતો ' ઇત્યાદિ વચનોથી રાજાના મનનુ સમાધાન કર્યું પણ પૂર્વની સત્ય વાત કહી અપર-માતાનુ દુષ્ટ આચરણ પ્રગટ કર્યું નહિ જુઓ સજ્જનતા !

રાજા કહે ' પણ બેટા ! જરા મારી વૃદ્ધાવસ્થા સામુ તો તારે જોવુ હતુ ! હશે હવે જે થયુ તે ખરૂ તુ આવ્યો તેજ ઘણી આનંદની વાત છે હવે તુ આ રાજ્ય ગ્રહણ કર અને મને એથી છૂટો કર। સંસારસિન્ધુથી તારવાને પ્રવહણ સમાન ચારિત્ર અંગીકાર કરવા દે '

કુમાર કહે ' પિતાજી ! એવો કોણ હીનભાગી હોય ? કે જે ધર્મસાધનમાં વિઘ્નભૂત થાય આપ સુખેથી ચારિત્ર અંગીકાર કરો, પણ આ રાજ્ય-ભાર તો મ્હારા મહાસેન ભાઇનેજ આપો હુ તેની સેવાજ અંગીકાર કરીશ તેમ કરવાથી મારી અપરમાતા વધારે ખુશી થશે અને રાજ્યતૃષ્ણા જરા પણ નથી '

રાજા કહે ' કુમાર ! એમ નહિ બને જે લાયક હોય તેનેજ રાજ્યધુરા સોંપવી યોગ્ય છે તારી અપરમાતા તને રાજ્ય આપવાથી નારાજ થશે તેની કંઇ દરકાર નથી મારી આ આજ્ઞાનુ તારે પાલન કરવુ જ પડશે આ સંબંધી હવે બીજુ કંઈ પણ તુ બોલીશ નહિ '

ઇત્યાદિ કહી રાજાએ મેરૂપ્રભકુમારને આગ્રહથી રાજ્યભાર સોંપી અને મહાસેનકુમારને યુવરાજ પદવી આપી પોતે ચારિત્ર અંગીકાર કરી અપ્રમત્તપણે તેનુ પાલન કરી પ્રાન્તે શુભ ધ્યાનથી કાળ કરી સ્વર્ગે ગયા

મેરૂપ્રભ રાજા ન્યાયયુક્ત રાજ્ય ચલાવતા અનુક્રમે કુરૂરાજાની પુત્રી ત્રૈલોક્યસુંદરીને પરણ્યો દેવની પેરે સુખ ભોગવતા તે રાણીથી એક પુત્ર અને પુત્રીની પ્રાપ્તિ થઈ એ પ્રમાણે મેરૂપ્રભની સુખરૂપ લીલા જોઈ રત્ન-મંજરી નિરન્તર હૃદયમા બળતી દ્વેષ ધરવા લાગી, અને કોઇ પણ ઉપાયે તેનો નાશ કરવા માટે પ્રયત્ન કરવા લાગી વિવિધ પ્રકારના પાપયુક્ત વિચા-રોથી તર્ક વિતર્ક કરતા રત્નમંજરીએ એક યુક્તિ શોધી કહાડી હમ્મેશા

મેરૂપ્રભ રાજા માટે સુરભિપુષ્પની માળા લઇ જનાર માળીને બોલાવી કહ્યુ કે ' જો તુ મારી બતાવેલી યુક્તિ મુજબ મેરૂપ્રભને મારી નાખે તો હુ તને સુખે માગ્યા દામ આપી તારા જન્મપર્યન્તનુ દારિદ્ર દૂર થાય એટલી મોહોરો આપુ '

માળી કહે 'મહારાણી ! મારાથી એ કામ નહિ બને કેમકે તે વાત જો કદાચ રાજાના જાણવામા આવી જાય તો મારા આખા કુટુબનો નાશ થઈ જાય માતાજી ! મારે આપની મહોરો નથી જોઈતી '

માળીને ભય પામતો જોઇ સમયને જાણનારી રત્નમજરીએ સુવર્ણ-મહોરોની એક થેલી છોડી તેની આગળ ઢગલી કરી કહ્યુ–' લે જો આટલા દ્રવ્યથી તારી આખી જીદગી સુખપૂર્વક વ્યતિત થશે તારા મનમા વાત ઉઘાડી પડવાનો ભય રહે છે તે હુ જાણુ છુ, પણ મારી યુક્તિ મુજબ કર-વાથી તે ક્ષણવારમા પ્રાણરહિત થઈ જશે અને કોણે માર્યો ? તેની કોઇને પણ ખબર નહિ પડે જો સાભળ આ તાલપૂટ વિષની શીશી છે તેનો એક જરા પણ સ્પર્શ થતા માણસ પ્રાણરહિત થઇ જાય છે હવે તારે આનો કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો તે કહુ રાજા માટે તુ હમેશાં પુષ્પમાળા લઇ જાય છે, તે માળાની અદર એકજ પુષ્પમા આ શીશીમાથી બે ટીપા નાખવાં પછી તે માળા રાજાને આપવી બસ આટલુ જ તારે કરવાનુ છે બોલ, આ યુક્તિ મુજબ કરવાથી કોઇ પણ જાણી શકે એમ છે કે આ કૃત્ય માળીએ કર્યુ ? '

ચકચકિત સુવર્ણમહોરોની ઢગલી જોઈ ઘોર કૃત્ય કરવા તરફ માળીનુ ચિત્ત લોભાયુ ગરીબ બિચારો માળી રાણીની પાપપૂર્ણ પ્રપચજાળમા ફસાઇ નિમકહરામ બન્યો અને બોલ્યો–' પણ મહારાણીજી ! આટલી જ ? ' રાણી કહે–' બોલ, શુ કહેવા માગે છે ? આટલી મહોરો ઓછી પડે છે ? લે આ બીજી ' એમ કહી બીજી થેલી આપી કહ્યુ–' આ કામ પૂર્ણ થયે વળી પણ આપીશ '

પાપમૂર્તિ રાણીની યુક્તિ સફળ થઇ માળી લોભગ્રસ્ત થઈ રાણીની વાત કબુલ કરી ત્યાથી ગયો હમેશના નિયમ પ્રમાણે બીજે દિવસે માળીએ સુદર સુગન્ધવાળા પુષ્પોની માળા ગુથી દરબારમા આવી મહારાજને આપી પાછો પોતાને ઘેર આવ્યો, તે વખતે રાજા પોતાના લઘુભાઇ મહાસેન તથા બીજા કેટલાએક સરદારો સાથે બેસી આનદથી વાર્તાવિનોદ કરતો હતો

અન્યદા મેરૂપ્રભાચાર્ય અનેક મુનિવર્ગના પરિવાર સહિત ઉગ્ર વિહાર કરતા ચિત્રકૂટ નગરની સમિપે આવી ઉતર્યા આચાર્ય મહારાજને આવેલા જાણી નગરજનો ઉત્સાહપૂર્વક આવી ગુરૂને વાંદી દેશના સાભળવા બેઠા ગુરૂ મહારાજ મધુર દેશનાથી ભવ્યજનોને બોધ આપવા લાગ્યા તે વખતે એક યક્ષ પણ ગુરૂમહારાજની દેશના શ્રવણ કરી બોધિબીજ પામ્યો તેથી તેણે ગુરૂ આગળ વિવિધ પ્રકારનુ દેવમાયાથી નૃત્ય કર્યું આથી કરીને આચાર્યની પ્રશસા વધારે થવા લાગી નગરમા સર્વ સ્થળે એનીજ વાત થવા લાગી કે—' નગર બહાર મહાન પ્રભાવવાળા આચાર્ય પધાર્યા છે, કે જેમની આગળ દેવો પણ નૃત્ય કરે છે ' આ પ્રમાણેની ખ્યાતિ અનુક્રમે તેજ નગરના રાજા જિતારીના સાભળવામાં આવી તેથી તે આમ તાદિકે પરવર્યો થકો ગુરૂમહારાજને વાદવા આવ્યો વિનયપૂર્વક વદના કરી ગજા ઉચિત આસને બેઠો એટલે ગુરૂએ રાજાને પ્રતિબોધવા પૂન દેશના આપવા માડી

" હે ભવ્યજનો ! આ અનાદિનિધન એવો સસારસમુદ્ર કેવળ દુ ખથીજ ભરેલો છે તેમા પડેલા પ્રાણીને ધર્મ સિવાય કોઈ પણ આલબન નથી જન્મ, જરા અને મરણાદિ દુ ખથી છુટવા માટે જિનોક્ત ધર્મ સિવાય કોઈ પણ આધાર નથી યથાર્થ તત્ત્વને જાણનારાઓએ તે ધર્મ બે પ્રકારે કહ્યો છે એક દેશથી અને બીજો સર્વથી દેશથી ગૃહસ્થને ઉચિત છે અને સર્વથી અણગારને આચરવા યોગ્ય છે ભાવપૂર્વક એ ધર્મનુ સેવન કરવાથી પ્રાન્તે અનત અવ્યાબાધ મોક્ષલક્ષ્મીના ભોક્તા થવાય છે એમ જાણી કેવળ ધર્મને વિષેજ યત્ન કરો "

ઈત્યાદિ ગુરૂમહારાજની દેશના શ્રવણ કરી જિતારીરાજા પ્રતિબોધ પામ્યો અને શ્રાવકના બાર વ્રત અગીકાર કરી અનેક પ્રકારે શ્રી જિનશાસનની પ્રભાવના કરી ત્યારપછી ગુરૂમહારાજ ત્યાથી વિહાર કરી ગ્રામ નગરાદિકમા વિચરતા અનુક્રમે વેળાપૂર નગરે ઘણા મુનિઓના પરિવાર સહિત આવી સમવસર્યા

ત્યા નગર બહારના ઉદ્યાનમા લક્ષ્મીદેવીના મદિર પાસે મહારાજે દેશના આપવા માડી તેમની દેશનાથી ત્યા આગળ રહેલી લક્ષ્મીદેવી સમકિત પામી અને ગુરૂ આગળ સુવર્ણની વૃષ્ટિ કરી, આથી આચાર્ય મહારાજનો મહિમા નગરમા પ્રસર્યો ગુરૂની ખ્યાતિ શ્રવણ કરી તે નગરનો અરિ

મર્દન નામે રાજા ઘણા પરિવાર સહિત ગુરૂને વાંદવા આવ્યો તેને બોધ પમાડવા ગુરૂમહારાજે અમૃત સમાન દેશના આપવા માડી

"અહો ભવ્યજનો ! આ સસારની અદર દુઃખે પ્રાપ્ત થઇ શકે એવો માનવ જન્મ પામી તેને ધર્મ રહિત પ્રમાદથી અફળ ન ગુમાવો પૂર્વપુન્યવશાત્ માનવજન્મ પામ્યા છતા ગુરુમુખે ધર્મશ્રવણની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે, તે પ્રાપ્ત થયે અનુક્રમે ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા, દ્રઢ પ્રેમ અને પ્રમાદરહિત તેનુ આચરણ થવુ મહાદુર્લભ છે એમ જાણી પ્રમાદ તજી ધર્મસાધનમાંજ ઉદ્યમ કરો " ઈત્યાદિ ગુરુની દેશના શ્રવણ કરી નરનાથે સમ્યક્ત્વયુક્ત શ્રાવકના દ્વાદશવ્રત ભાવથી અગીકાર કર્યાં

ત્યારપછી મહિમાસાગર મુનિરાજ ત્યાથી વિહાર કરી પરિવાર સહિત ઠાણાપૂર નગરે આવ્યા આચાર્યના આગમનથી નગરમા સર્વ સ્થળે ખબર પડી કે—'નગર બહાર મહાન વિદ્વાન્ આચાર્ય મહારાજ પધાર્યા છે તેમના સમાન વર્તમાન કાળે ભૂમડળમા કોઈ પણ નથી ' આ પ્રમાણેની ખ્યાતિ તે નગરમા રહેનાર નિર્મળધ્વજ નામે વાદીએ શ્રવણ કરી તેથી તે અહકારથી પોતાના ચિત્તમા વિચારવા લાગ્યો કે—' અરે ! વળી આ કોણ નવો પડિત જાગ્યો ? મે સમસ્ત પૃથ્વીના વિદ્વાનોને પરાભવ પમાડી મ્લાન વદનવાળા કર્યા છે, તેમા વળી આ કોણ મગમા કોરડુની માફક જીત્યા વિનાનો રહી ગયો ? પણ મહોન્મત્ત હસ્તિ પોતાની સુઢ પછાડીને ત્યા સુધીજ અવાજ કરે છે, કે જ્યા સુધી પ્રચડમૃગરાજની ગર્જના સાભળી નથી. તેમ આ બીચારો પડિત પણ મને જોતાજ નાશી જશે '

આ પ્રમાણે પોતાના મનમા વિચારી તે વાદી રાજા પાસે જઈ ગર્વથી કહેવા લાગ્યો કે—' મહારાજ ! આજે આવેલા આચાર્યની સાથે મારે સરસ્વતીદેવીના મદિર આગળ વિદ્વાનોની સમક્ષ વાદ કરવો છે, તો આપ ત્યા પધારી અમારો ન્યાય આપશો ' આ પ્રમાણે કહી તે વાદીએ આચાર્યને ભારતીદેવીના મદિરે આવી વાદ કરવાનુ કહ્યુ સમય થતા મુકરર કરેલા સ્થાને પડિતો અને રાજા વિગેરે આવી એકઠા થયા સૂરિમહારાજ પણ અનેક નગરજનોથી પરવર્યા થકા ત્યાં આવી પહોચ્યા એટલે રાજા વિગેરે જનોએ ઉભા થઈ સૂરીશ્વરનો આદર કર્યો શામ્યાદિ અનેક ગુણાલકૃત સૂરીશ્વરને પોતાને મદિરે આવ્યા જાણી તેમના પ્રભાવથી ભારતીદેવી

પ્રગટ થઇ ગુરૂના ચરણે નમી અને બહુમાનપૂર્વક સુવર્ણકમળપર બેસાડ્યા આવા પ્રકારનો સૂરિનો પ્રભાવ જોઇ વાદી વિસ્મય પામી વિચારવા લાગ્યો કે–' અહો જેને સરસ્વતી પણ નમસ્કાર કરે છે એવા આચાર્યની સાથે વાદ કરી કોણ વિજય મેળવી શકે ? ખરે મે હાથે કરીનેજ મારો પરાભવ માગી લીધો છે હવે મારી કીર્તિ શી રીતે રહેશે ? જો કદી આ વાદીને જીતુ તો તો મારી કીર્તિનો પારજ ન રહે ' એ રીતે હૃદયમા શકાશીળ હોવા છતા પણ વાદ આરભ્યો નિર્મળધ્વજે પૂછેલા સર્વ પ્રશ્નોના યથાર્થ જવાબ આચાર્યે આપ્યા, અને આચાર્યે પૂછેલા પ્રશ્નોના જવાબ તે આપી શક્યો નહિ આથી તે પરાભવ પામી અતિશય ખિન્ન થયો પછી સૂરિમહારાજે સર્વેને પ્રતિબોધવા નિમિત્તે ઉત્તમ પ્રકારની દેશના આપી તેથી સરસ્વતી દેવી બોધ પામીને સમ્યગ્દર્શન પામી રાજાએ પણ પ્રતિબોધ પામી સમકિત યુક્ત શ્રાવકધર્મ અગીકાર કર્યો પછી વાદીએ પોતાના મનમા રહેલી શકાઓના સુક્ષ્મ વિચાર પૂછ્યા, તેના પણ આચાર્યે યોગ્ય ઉત્તર આપી સમાધાન કર્યું તેથી તે વાદી પણ મિથ્યાત્વ તજી સમ્યગ્દર્શન પામ્યો એ રીતે શાશનના પ્રભાવના કરી સૂરીશ્વર ત્યાથી વિહાર કરી પાડલીપુર નગરે આવ્યા ત્યા આગળ તે નગરનો રાજા ભયકર જ્વરથી પીડાતો હતો તે સૂરિમહારાજના દર્શનમાત્રથી વ્યાધિરહિત થઇ ગયો તેથી તેણે ભાવપૂર્વક શ્રાદ્ધધર્મ અગીકાર કરી જિનશાસનની ઘણી પ્રભાવના કરી

ત્યાથી વિહાર કરી સૂરીશ્વર ભોગપુર નગરે આવી ચતુર્માસ રહ્યા ત્યા એવો અભિગ્રહ ગ્રહણ કર્યો કે–' આજ નગરની માહે ચાર માસની અદર મદ ઝરતો રાજાનો પટ્ટહસ્તિ જો મોદક વહોરાવે તો તપનુ પારણુ કરવુ, અન્યથા નહિ ' ઘોર તપસ્યા વિના ક્લિષ્ટ કર્મનો નાશ થતો નથી, એવુ જાણી ઉપરોક્ત ઘોર અભિગ્રહ ધારણ કર્યો

પૂર્વોક્ત અભિગ્રહયુક્ત તપસ્યા કરતા બે માસ વ્યતિત થયા તોપણ અભિગ્રહ પૂર્ણ થયો નહિ તે છતા આચાર્યમહારાજ મનમા જરા પણ અરતિ પામ્યા નહિ ત્યારપછી અતરાયકર્મના ક્ષયોપશમથી એક દિવસ રાજાનો પટ્ટહસ્તિ આલાનસ્તભ ઉખેડી પોતાને માટે મૂકેલા મોદકનો થાળ સુઢવડે ઉપાડી નગરમા મદોન્મત્ત થઈ ફરવા લાગ્યો ફરતા ફરતા તે હસ્તિ અભિગ્રહ ધારણ કરનાર સૂરિમહારાજ સમિપે આવી ઉભો રહ્યો અને થાળમાહેના

મોદક ભક્તિભાવથી વહોરાવવા લાગ્યો સૂરીશ્વરે પોતાનો અભિગ્રહ યથાર્થ રીતે પૂર્ણ થતો જાણી તે મોદક ગ્રહણ કર્યાં તે વખતે દેવોએ પચ દિવ્ય પ્રગટ કર્યાં અને રત્નની વૃષ્ટિ કરી આથી કરીને આખા નગરમાં આન દોત્સવ થઈ રહ્યો, અને કેટલાએક ભવ્ય જીવો બોધિરત્ન પામ્યા તેથી શાસનની અતિશય ઉન્નતિ થઈ

ત્યારપછી ત્યાંથી વિહાર કરી સૂરીશ્વર મથુરા નગરીએ આવ્યા ત્યાંનો રાજા તથા પ્રજા સર્વ બૌધધર્માનુયાયી હોવાથી નગરમા ગોચરીએ ગયેલા સાધુઓને કોઇ પણ ભક્તપાનાદિ આપતુ નહિ, પણ ઉલટી સર્વે તેઓની નિભ્રછના કરતા હતા આ પ્રમાણે થતુ જોઇ આચાર્યમહારાજે વિદ્યામ ત્રના પ્રભાવથી નિભ્રછના કરનાર બૌધોને સ્થભા રાખ્યા. એ વાત ત્યાંના રાજા હેમધ્વજે જાણી તેથી તેણે જૈનાચાર્યને મારવા માટે સૈન્ય મોકલ્યુ સૈન્યને આવતુ જોઈ સૂરિના ભક્ત દેવોએ તે સમગ્ર સૈન્યને કાગળપર ચિત્રેલા ચિત્રની પેઠે સ્થભી રાખ્યુ અને આકાશમાં રહી તે દેવો બોલ્યા—'જો તમારે સર્વને જીવિતની ઇચ્છા હોય તો આચાર્યમહારાજની પાસે જઇ કરેલા અપરાધની ક્ષમા યાચી લોકોત્તર એવા જિનોક્તધર્મને અગીકાર કરો '

એ મુજબ આકાશવાણી સાભળી સર્વજનો વિસ્મય પામી ગુરૂને ચરણે આવી નમ્યા અને શ્રાવક ધર્મ અગીકાર કર્યો પછી સર્વે બહુમાન પૂર્વક ભક્તપાનાદિ માટે સાધુઓને આમ ત્રણ કરવા લાગ્યા તેમજ સૂરિની સ્તુતિ કરતા કહેવા લાગ્યા કે–' હે પ્રભુ ! આપે અમને સ સારસમુદ્રમા ડુબતા બચાવી મિથ્યાત્વ તજાવી સમ્યગ્ધર્મ પ્રાપ્ત કરાવ્યો છે તેથી અમે આપના અતિશય ઓશીંગણ થયા છીએ ' એ રીતે તે નગરીમા રાજા આદિ નગરજનોને શુદ્ધ ધર્મ પમાડી શાસનની ઉન્નતિ કરી આચાર્ય ત્યાથી નાગપુર નગરે આવ્યા

ગુરૂમહારાજને આવેલા જાણી સર્વ નગરજનો તથા રાજા પરિવાર સહિત વાદવા આવ્યા રાજાદિ નગરજનોને આવેલા જાણી સૂરીશ્વરે સ સારરૂપ તાપથી સ તપ્ત થયેલા પ્રાણીઓને મેઘની વૃષ્ટિ સમાન દેશના આપવા માડી ગુરૂની દેશનાથી રાજા પ્રતિબોધ પામ્યો અને ભાવપૂર્વક સમ્યગ્ધર્મ અગીકાર કર્યો તે વખતે તે રાજાના દુશ્મન મ્લેચ્છ રાજાનુ સૈન્ય ચડી આવ્યુ આમ અચાનક અગણિત મ્લેચ્છોનુ સૈન્ય આવેલુ જાણી રાજા ગભરા-

હને ગુરૂને કહેવા લાગ્યો–' કૃપાસિન્ધુ ! હવે આ શત્રુથી મારી પ્રજાનુ શી રીતે રક્ષણ થશે ? જો કદી મને પ્રથમ ખબર પડી હોત તો હુ લડાઇની સામગ્રી તૈયાર રાખત પણ હવે શુ થાય ? '

ગુરૂ કહે–' રાજન ! ધર્મના પ્રભાવે સર્વ ઉપદ્રવ વિનાશ પામશે તુ નિશ્ચિત થઇ તારા મ્હેલમા જા અને ધર્મારાધન કર ' એ પ્રમાણે કહી રાજાને ધીરજ આપી નગરમા મોકલ્યો થોડીવાર પછી રાજાને દૂતે આવી કહ્યુ કે–' મહારાજ ! મ્લેચ્છ સેનાનો અધિપતિ હમણાજ યમસદન (જમદ્વારે) પહોચ્યો છે અને આખા શત્રુના સૈન્યમા મહા ઉપદ્રવ થઇ રહ્યો છે, તેથી સર્વ પોતાનો જીવ બચાવવા નાશભાગ કરી રહ્યા છે '

એ પ્રમાણે વધામણી સાભળી રાજા અત્યત હર્ષ પામ્યો અને ગુરૂપાસે આવી પુન ભાવપૂર્વક વદના કરી નગરમા સ્થળે સ્થળે આનદોત્સવ કરી શાસનની બહુજ પ્રભાવના કરી

મેરૂપ્રભાચાર્ય પછી ત્યાંથી વિહાર કરી પુન ભોગપુર નગરે પધાર્યાં ગુરૂનુ આગમન જાણી નગરજનો અતિ ઉલ્લાસથી ગુરૂને વાંદવા આવી દેશના શ્રવણ કરવા બેઠા સૂરિમહારાજ અનેક ભવોપાર્જિત પાપકર્મોનો નાશ કરવાના હેતુરૂપ દેશના આપવા લાગ્યા તે વખતે સૌધર્મ દેવલોકાધિપતિ ત્યા આવી સૂરિના ચરણકમળમા નમી સ્તુતિ કરવા લાગ્યો—

' હે કરૂણાસમુદ્ર ! હે ગુણાકર ! હે પરમોપકારી સૂરીશ્વર ! આપે જિનોકત શાસનની અત્યત ઉન્નતિ કરી ઉત્કૃષ્ટ પુન્યોપાર્જન કરી ત્રિલોકપૂજ્ય શ્રી જિનનામકર્મનો નિકાચીત બધ કર્યો છે તેથી આગામી કાળે અનેક સુરાસુરો આપના પદકમળમા નમી પોતાના પાપનો પ્રલય કરશે હુ પણ કૃતાર્થ થયો છુ કે જેથી કરીને આપનુ પવિત્ર દર્શન પામ્યો છુ ' ઈત્યાદિ સ્તુતિ કરી ઇન્દ્ર સ્વસ્થાનકે ગયો

સૂરિ મહારાજ ત્યાથી વિહાર કરી સમેતશિખરપર આવ્યા ત્યા આવી અનશન કરી બ્રહ્મ દેવલોકમા મહાન્ સમૃદ્ધિવાળા દેવ થયા ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા તીર્થકર પદ પામી અનત આનદમય મોક્ષસુખ પામશે

સમાપ્ત.

વીશમા તીર્થ અથવા પ્રવચન પદનો મહિમા.

विद्यानिमित्तकविता–वादधर्मकथादिभिः ।
प्रभावना शासनस्य, तद्विंशतितम पुनः ॥ १ ॥
अलद्धपूव्व विभवोदय च, लहति तिथ्थस्स पभावणाए ।
तिथ्थेसरत्त अमरिंदपुज्ज, दसारसिंहो इव सेणिओ व ॥ २ ॥
पावयणी धम्मकही, वाई नेमित्तिओ तवस्सी य ।
विज्जा सिद्धो य कवी, अट्ठेव पभावगा भणिया ॥ ३ ॥
प्रभावनार्थं जिनशासनस्य, करोति पुण्योत्सवकारि कार्यं ।
मेरुप्रभोर्नीपतिवत् प्रतिष्ठा, प्राप्नोत्यसौ विश्वजनार्चनीयः ॥ ४ ॥

અર્થ—વિદ્યા, નિમિત્ત, કવિતા, વાદ અને ધર્મકથા વિગેરેથી જૈન શાસનની જે પ્રભાવના કરવી તે વીશમુ પદ (સ્થાનક) છે ૧ તીર્થની–શાસનની પ્રભાવના કરવાથી જીવ અલબ્ધપૂર્વ–પૂર્વે નહીં પામેલો તેવો વૈભવ પામે છે તેમજ દેવેદ્રોને પૂજ્ય એવુ તીર્થંકરપણુ દશારસિહ–કૃષ્ણની જેમ તેમજ શ્રેણિકરાજાની જેમ પામે છે ૨ પ્રાવચની, ધર્મકથી, વાદી, નૈમિત્તિક, તપસ્વી, વિદ્યા, સિદ્ધ અને કવિ–આ આઠ પ્રભાવક કહ્યા છે ૩ જૈનશાસનની પ્રભાવનાને માટે જે મેરૂપ્રભરાજાની જેમ અનેક પ્રકારના પુણ્યોત્સવકારી કાર્યો કરે છે તે વિશ્વજનને–સમગ્રલોકને પૂજનીય એવી પ્રતિષ્ઠાને અર્થાત્ તીર્થંકર પદને પામે છે ૪

૯ શ્રી વીશસ્થાનકની સઝાય (શ્રી જ્ઞાનવિમળ સૂરિ કૃત)

માગ્દણુધદાઇ–એ દેશી

અરિહ ત પ્રથમપદે, લોગસ્સ ચોવીશ બાર, બીજે પદ સિદ્ધા, અડવન પનર વિચાર, પવયણપદે નવ સગ, સૂરિપદ છત્રીશ, થિવિરે દશ વાચક, દ્વાદશ વળી પણવીશ ૧ ત્રુટક–તિમ ઈગવીસ અને સગવીસ, સાધુપદ આરાધો, નાણપદે પણ દ સણે સતસઠિ, વિનયપદે દશ સાધો, ચારિતપદે ખટ્ સતર કહીજે, બ ભપદે નવ જાણો, કિરિયા તેર અને પણવીસા, બારસ તપ મનિ આણો ૨ ગોયમપદે ઈગદસ, લોગસ દશ જિનનામ, ચારિતપદે સગદસ, નાણે પણ અભિરામ, ઇમ વળી પણ લોગસ્સ, શ્રુતપદે કાઉસગ કીજે, પણ

અને ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૨ વિનય, ૩ વૈયાવચ્ચ, ૪ સ્વાધ્યાય, ૫ ધ્યાન અને ૬ કાયોત્સર્ગ, એ છ પ્રકારનો અભ્યતર તપ કરવાનું પ્રકાશેલ છે બાહ્યતપ સેવન કરવાનું અભ્યતર તપની પુષ્ટિ માટે ભગવાને કહેલુ છે તેથી જેમ વિનયાદિક તપોગુણની વૃદ્ધિ થવા પામે તેમ લક્ષપૂર્વક તે બાહ્યતપનુ સેવન કરવુ ઘટે છે અને ત્યારેજ તેની સાર્થકતા છે અભ્યતર તપથી એકાત હિત સપજે છે

૩ તપવડે સુવર્ણપુરૂષાદિક સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમજ તપવડે ચિલાતિપુત્રાદિકની પેર [1]ભવસતતિનો પણ ક્ષય થાય છે જુઓ ! ચિલાતિપુત્રે ઉપશમ, વિવેક અને સવર એ ત્રણજ પદોના શ્રવણ, મનન અને નિદિધ્યાસનરૂપ વજ્રવડે પાપરૂપ પર્વતનુ વિદારણ કરી પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કર્યો, અને ભવાતરમા કર્મમાત્રનો ક્ષય કરી મોક્ષવધુની વરમાળા પણ વરશે. માટે જ કહ્યુ છે કે-"જે કઇ દૂર, દુરારાધ્ય અને દેવતાઓને પણ દુર્લભ છે તે સઘળુ તપવડે સાધ્ય થાય છે તપનો પ્રભાવ ખરેખર અચિન્ત્ય[2] છે "

૪ શ્રી સિદ્ધચક્રનુ આરાધન કરતા આયબિલ તપવડે શ્રી શ્રીપાળ મહારાજાનો કુષ્ટરોગ (કોઢ) શાન્ત થયો અને તેની કાયા કચનવર્ણી થઈ એ રીતે બીજા સાતશે કુષ્ટીઓનો રોગ પણ દૂર ગયો

૫ બ્રહ્મ-સ્ત્રી-બાળ-ગૌહત્યાદિક દુષ્કર્મ કરનાર દૃઢપ્રહારી પણ તપવડે કઠણ કર્મનો ક્ષય કરી સદ્ગતિ પામ્યા

૬ દ્વારિકાનગરીમા દ્વૈપાયનદેવકૃત ઉપસર્ગો આયબિલ તપના પ્રભાવથી દ્વાદશ વર્ષ પર્યંત અટકી શકયા અને જ્યારે લોકો તપ કરવામા મદ-શિથિલ પરિણામી થયા ત્યારે ઉપસર્ગો પ્રગટ થયા, અને દ્વૈપાયનનુ બળ ફાવ્યુ

૭ " ઇન્દ્રિયો રૂપ વિવરવડે વાચ્છારૂપ પવનનુ ભક્ષણ કરી ચિત્તરૂપી કરડીયામા સ્થિતિ કરનારા રાગાદિક દોષરૂપ ભુજગો અતિ ભયકર બને છે, પરતુ જો તેમને સર્વથા ભુખ્યા રાખવામા આવે છે તો ખરેખર થોડાજ વખતમા તેઓ નાશ પામે છે અને પછી પૂર્વે નહિ અનુભવેલુ અતિ અદ્ભુત સુખ પ્રગટે છે " એવી રીતે તપવડે ઇદ્રિયદમન અને રાગાદિ દોષોનો પણ નિગ્રહ થાય છે

૮ કુગ્રહ પીડા અને દુર્નિમિત્તાદિકનો ક્ષય કરનાર અને સુખસપદાને મેળવી આપનાર તપ ખરેખર મગળકારી છે

---

૧ જન્મ મરણની પરપરા

૨ શ્રી તીર્થંકર પદ ની પ્રાપ્તિ કરવા પહેલાના ત્રીજા ભવમા અરિહતાદિક વીશસ્થાનક પૈકી એક, બે યાવત્ વીશ સ્થાનકોનુ યથાવિધિ આરાધન કરીને કોઇ વીરલા મહાશયો તીર્થંકર નામકર્મને નિકાચે છે જેના પરિણામે તેઓ ત્રિભુવનને પૂજવાલાયક બને છે

૯ અઠ્ઠમતપના પ્રભાવવડે માગધ, વરદામ, ગગા, સિધુ અને પ્રભાસાધિપ દેવોનો પણ મનમાનતો જય ચક્રવર્તીઓ કરી શકે છે

૧૦ તપવડે હરિકેશીબલ મુનિની પેરે દેવનુ આકર્ષણ થાય છે, એટલે તપના પ્રભાવે દેવતા પણ દાસ થઇ તપસ્વી જનોની સેવાભક્તિમા હાજર રહે છે

૧૧ "એક રસને દ્રિયદ્વારા જ્યાસુધી અન્ન જળ નિયમ વગર મળ્યા કરે છે ત્યાસુધી પ્રાણીઓના ઉદગ્ર[1] કર્મ દેહદુર્ગને[2] તજીને જતા નથી" એ રીતે તો રાગાદિક ઉલટા મજબુત બને છે આ હેતુથીજ અનશન, ઉનોદરી પ્રમુખ બાહ્યતપનુ નિર્માણ કરેલ છે, અને સરસ-માદક આહાર તેમજ અતિ ઘણો (જરૂર કરતા વધારે) નીરસ આહાર પણ બ્રહ્મચારી જનોને અવશ્ય વર્જવો કહ્યો છે ઇત્યાદિક અનેકાનેક હેતુઓવડે તપનો પ્રભાવ અને તપ કરવાની આવશ્યક્તા સહજ સિદ્ધ થાય છે

વીશસ્થાનકના વીશે પદોનું ટુંક વિવેચન

(એ તપનુ આરાધન કરવા ઇચ્છનારને ખાસ ઉપયોગી)

૧ શ્રી અરિહતપદ—' સવી જીવ કરૂ શાસન રસી ' એવી ઉત્તમ ભાવનારૂપ ભાવદયાના પરિણામપૂર્વક નિર્મળ આચાર વિચારવડે તીર્થકર નામકર્મ ઉપાર્જન કરી પ્રાય ઉત્તમ પ્રકારના દેવલોકમા ઉપજી, ત્યાથી ચ્યવી ઉત્તમ કુળમા ત્રણ જ્ઞાનસહિત મનુષ્યપણે અવતરી, અનુક્રમે સકળ ભોગ સામગ્રી તજી, પરમ વૈરાગ્ય પામી, વરસીદાનવડે દીન-દુ ખીજનોનો ઉદ્ધાર કરી, સહુ સ્વજનવર્ગ પ્રમુખને સતોષી, અપ્રમત્તભાવે દીક્ષા ગ્રહી, દુષ્કર તપવડે ઘનઘાતિ કર્મને ખપાવીને કેવળજ્ઞાનાદિક અનત આત્મ-સપદા પામે છે, અને સકળ ઇદ્રોવડે અર્ચિત થઇ, દેવનિર્મિત સમવસરણમા સ્થાપિત કરેલા સિહાસન ઉપર વિરાજમાન થઇને, ભવ્યજીવોને અમૃત સમાન હિત-ઉપદેશ અગ્લાનપણે આપે છે તે **અરિહત-તીર્થકર પદ** (પદવી) સહુ કરતા શ્રેષ્ટ ઉપકારક હોવાથી અવશ્ય આરાધવા યોગ્ય છે એ અરિહત પદ પચ પરમેષ્ટીમા પ્રધાન છે અને નામ સ્થાપનાદિક ચારે નિક્ષેપે સદાય ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે

૨. શ્રી સિદ્ધપદ—સકળ કર્મ ઉપાધિ સર્વથા નિવારીને આત્માનુ સહજ નિરૂપાધિક શાશ્વત સુખ આપવા સમર્થ શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના સનાતન માર્ગને અનુસરી સમ્યગ્ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયીનુ યથાર્થ આરાધન કરી આત્માની અનત શક્તિ-અનત સુખ સમૃદ્ધિને આવરનારા સકળ

૧ આકરાં ૨ દિલ્લાને

કર્મબંધનને તોડી નાખી, જેઓ જન્મ, જરા, મરણાદિક દુઃખથી રહિત, અક્ષય-અવિનાશી શિવસંપદાને વરે છે તે સઘળા સિદ્ધ પરમાત્માઓનું આરાધન આ સિદ્ધપદથી થઇ શકે છે તે પદ પરમ નિર્મળ છે

૩ **શ્રી પ્રવચનપદ**—તીર્થંકર ભગવાનના પ્રકૃષ્ટ વચન-આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનારા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા રૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ કરની પેરે પરમ પ્રેમભાવથી સેવવા યોગ્ય છે શ્રી તીર્થંકર મહારાજ પણ દેશનાના આરંભમાં ' નમો તિત્થસ્સ ' કહે છે એટલે શ્રી સંઘને નમસ્કાર કરે છે, તો પછી તીર્થંકર ભગવાને માન્ય ઠરેલા શ્રી સંઘને કોણ ન માને ? અપિતુ સહુ કોઈ શાસનરાગી જનોએ શ્રી સંઘનો વિશેષે આદર કરવો જોઇએ શ્રી સંઘ અનેક સદ્ગુણી આત્માઓના સમુદાયરૂપ હોવાથી તેને અનંત ગુણ-રત્નોનો નિધાન નાની સદાય સેવવા યોગ્ય છે શ્રી સંઘની શુભ દૃષ્ટિ પ્રાણીઓના રાગદ્વેષાદિક ભાવરોગોને ટાળવા અમૃત સમાન ઉપયોગી છે કોઇ ધન્ય-કૃતપુન્ય જનો શ્રી સંઘનું યથાવિધિ આરાધન કરે છે-કરી શકે છે

૪ **શ્રી આચાર્યપદ**—પાંચે ઇંદ્રિયોનું દમન, નવવિધ બ્રહ્મચર્યનું પાલન, ચાર કષાયનો જય, પાંચ મહાવ્રતનું પાલન, પંચાચારનું સંસેવન, તેમજ પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિનું પાલન-એ ૩૬ ગુણો અથવા એવા અનેક ગુણોનો સમુદાય જેમનામાં ઝળહળી રહ્યો હોય, જેઓ સંયમ પાળવામાં શિરોમણિ હોય, તેમજ સકળ શાસ્ત્રના પણ પારગામી હોય, તે આચાર્ય ભગવંતો જૈનશાસનને અત્યંત ઉપકારક હોવાથી સદાય સેવવા યોગ્ય છે

૫. **શ્રી સ્થિવિરપદ**—નિર્મળ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રાદિક ગુણોનું સંસેવન કરવાથી જેઓએ પોતાના આત્માને સ્થિર-શાન્ત કરેલો છે, અને ઉત્તમ પ્રકારની ક્ષમા, મૃદુતા અને સરલતાદિક સદ્ગુણોવડે જેઓ અન્ય સાધુજનોને યથાઅવસર જરૂર પૂરતી સહાય આપી સંયમમાર્ગમાં સ્થિર કરે છે, તે સ્થિવિર સાધુઓ જૈનશાસનને દીપાવનાર હોવાથી, તેમજ નવીન અને શિથિલ થયેલા સાધુઓને આલંબનભૂત હોવાથી સદાય સેવવા યોગ્ય છે

૬ **શ્રી ઉપાધ્યાયપદ**—નિર્મળ શાસ્ત્રબોધસહિત શુદ્ધ ચારિત્ર પાળવામાં સદાય સાવધાન રહી, કેવળ ઉપકારદૃષ્ટિથી સાધુસમુદાયને અનેક પ્રકારે સહાય આપી જેઓ પથ્થર જેવા જડબુદ્ધિવાળા શિષ્યોને પણ સુશિક્ષિત કરે છે અને ઉત્તમ રહેણી-કરણીવડે શિષ્યોને સુવિનિત બનાવે છે, તે આચાર્યને, ગચ્છને, યાવત શ્રી સંઘને સહાયક શ્રી ઉપાધ્યાય ભગવંતો સહુ કોઇ આત્માર્થી જનોએ સદાય સેવવા યોગ્ય છે

૭ **શ્રી સાધુપદ**—સાંસારિક સુખની અસારતા જોઇને તથા જન્મ

મરણના અનંત દુઃખથી ત્રાસ પામીને સંસારનો ફેરો ટાળવા અને શાશ્વત્ સુખમાં ઠરવા માટે આત્મિકશક્તિ અજમાવી, અનુક્રમે સાંસારિક બંધનોને કાપી, ઉજ્વળ રત્નત્રયીનું પાલન કરતા સદ્ગુરુનું શરણ લહી, પ્રમાદરહિત કેવળ આત્મામાંજ લક્ષ રાખી, જે સંયમમાર્ગને સારી રીતે પાળે છે અને અન્ય આત્માર્થી જનોને પણ યથાશક્તિ સહાય આપી સન્માર્ગે ચઢાવે છે, તે સાધુજનો સ્વપર ઉપકારક હોવાથી સદાય સેવવા યોગ્ય છે

૮ **શ્રી જ્ઞાનપદ**—જેથી સ્વપરને, જડ ચેતનને, ગુણ દોષને, હિત અહિતને, ભક્ષ્યાભક્ષ્યને, યાવત્ કર્તવ્યાકર્તવ્યને ઓળખી શકાય અને અનાદિ અજ્ઞાન–અવિદ્યા–જડતા ટાળી શકાય, જેથી સ્વઘટમાં વિવેકદીપક પ્રગટ થતાં આત્મ પ્રકાશ થાય, અધ્યાત્મ સ્વરૂપ ઝળકે તે જ્ઞાન અત્યંત ઉપકારક હોવાથી આત્મ કલ્યાણને ઇચ્છતા સહુકોઈ ભાઈબહેનોએ તેનો અવશ્ય આદર કરવા યોગ્ય છે

૯. **શ્રી દર્શનપદ**—જેવડે સર્વજ્ઞ ભગવાને ભાખેલા જીવ, અજીવ, પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, સંવર બંધ, મોક્ષ અને નિર્જરારૂપ નવ તત્ત્વ તથા ષટ્* દ્રવ્ય, સપ્ત ભંગી,[1] સપ્તનય,[2] ચાર નિક્ષેપા પ્રમુખ સર્વ ભાવોને સત્ય પ્રમાણિક લેખી અવધારી શકાય, જે સંયમાદિક સકળ ગુણના પાયારૂપ છે તથા જેમ એકડા વગરના મીંડા નકામા છે તેમ જેના વગર કરેલી ક્રિયા ક્લેશરૂપ થાય છે, પણ કલ્યાણરૂપ થતી નથી તે દર્શનપદ સદા સેવવા યોગ્ય છે ચિંતામણિ રત્ન સમાન સુખદાયી સમ્યક્ત્વને પામવા અને અભ્યાસવડે ભાગ્યયોગે પામી તેની રક્ષા અને પુષ્ટિ કરવા અન્ય સ્થળે વિસ્તારથી કહેલા તેના દૂષણ ભૂષણ પ્રમુખ ૬૭ બોલો સારી રીતે સમજી તેના આરાધનમાં વિવેક કરવા યોગ્ય છે

૧૦. **વિનયપદ**—જે વડે રાગ દ્વેષાદિક દુશ્મનમાત્ર મૂળથી દૂર થઈ જાય તે વિનય કહેવાય છે ગુણ–ગુણી પ્રત્યે મૃદુતા રાખી આત્મામાં ઉત્તમ ગુણ પ્રગટ કરવા માટે સદ્ગુણીને દેખીને કે સાંભળીને મનમાં પ્રમુદિત થવું, તથા તેવા સદ્ગુણી સજ્જનોની યથાશક્તિ ભક્તિ, બહુમાન, ગુણસ્તુતિ કરી આપણે પણ તેવા સદ્ગુણી થવા ઇચ્છા રાખવી, એટલુંજ નહિ પણ તેવા સદ્ગુણીનો વારંવાર પરિચય રાખવો સંત સુસાધુજનોના નજીવા અવગુણ ઉઘાડા પાડી તેમની કોઇ રીતે વિગોવણા કરવી નહિ, તેમજ તેમની અવજ્ઞા–આશાતનાદિક કરવારૂપ વિરા

* ૧ ધર્માસ્તિકાય, ૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય, ૪ પુદ્ગલાસ્તિકાય, ૫ જીવાસ્તિકાય અને ૬ કાળ. ૧–૧ સ્યાત્ અસ્તિ, ૨ સ્યાત્ નાસ્તિ, ૩ સ્યાત્ અસ્તિ–નાસ્તિ, ૪ સ્યાત્ અવક્તવ્ય ૫ સ્યાત્ અસ્તિ અવક્તવ્ય, ૬ સ્યાત નાસ્તિ અવક્તવ્ય, ૭ સ્યાત્ અસ્તિ–નાસ્તિ યુગપત્ અવક્તવ્ય ૨–૧ નૈગમ, ૨ સંગ્રહ, ૩ વ્યવહાર પ્રમુખ

ધનાથી તો સદંતર દૂરજ રહેવું અને અરિહંતાદિક પૂજ્ય પદો પ્રત્યે પૂર્ણ પ્રેમ પ્રગટાવી યથાયોગ્ય વિનય કરવો વિનયવડેજ વિદ્યા વિજ્ઞાન અને ચારિત્રધર્મની અનુક્રમે પ્રાપ્તિ થતા છેવટે મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થાય છે તે માટે સકળ ગુણમા સાર રૂપ વિનય અવશ્ય સેવવા યોગ્ય છે

૧૧. શ્રી ચારિત્રપદ—જેથી અનાદિસંચિત કર્મમળથી મુક્ત થઇ શકાય અને શુદ્ધ સ્ફટિક રત્નસમાન નિર્મળ-નિષ્કષાય આત્માના સ્વાભાવિક સ્વરૂપને પામી શકાય, તે ચારિત્રપદને ઇન્દ્રાદિક દેવો પણ સદાય નમસ્કાર કરે છે અનંતાનુબંધી આદિ કષાયોનો ક્ષય, ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ થવાથી આ ચારિત્ર ગુણ પ્રગટે છે ઉત્તમ પ્રકારની ક્ષમા-સમતા રાખવી એ ચારિત્રનું ખરૂં રહસ્ય છે એથી ચારિત્રવંત સજ્જનો શીઘ્ર સ્વહિત સાધી શકે છે, માટે તે સદાય સેવવા યોગ્ય છે

૧૨ શ્રી બ્રહ્મચર્યપદ—જેથી સ્વરૂપચર્યા-સ્વરૂપ રમણતા અથવા શુદ્ધ ચારિત્રનો લાભ થાય, અનેક પ્રકારની વિષયાસક્તિ દૂર થઈ જાય અને આત્માના સ્વાભાવિક સુખનો અનુભવ થાય તે બ્રહ્મચર્ય પદ વિશ્વવંદિત છે યથાર્થ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરનાર મહાસુકૃતી છે ગમે તેવા અન્ય સુકૃત કરનાર પ્રાણી યથાવિધિ બ્રહ્મચર્ય પાળનારની હોડે આવી શકતાજ નથી જેને માટે **વિજય શેઠ અને વિજયા શેઠાણી. સુદર્શન, જંબૂસ્વામી** અને **સ્થૂલભદ્રાદિક**ના દૃષ્ટાંત સુપ્રસિદ્ધ છે યથાર્થ બ્રહ્મચર્યનું પાલન એ પરમ સંતોષનું પરિણામ હોવાથી અંતે અક્ષય સુખ મેળવી આપે છે, તેથી સહુ કોઈ કલ્યાણાર્થી ભાઇબહેનોએ પૂર્ણ પ્રેમથી તેનું પાલન કરવું ઉચિત છે

૧૩ શ્રી ક્રિયાપદ—ક્રિયા-આચરણ વગરનું એકલું જ્ઞાન પાંગળું છે, અને જ્ઞાન વગરની એકલી ક્રિયા પણ આંધળી છે પરંતુ પરમાર્થની સમજ સાથે કરવામાં આવતી સઘળી શુભ કરણી લેખે થાય છે સર્વજ્ઞદેશિત સત્ક્રિયા તરફ શુભ રૂચિ પ્રગટ થવી એ જ્ઞાનનુંજ શુભ પરિણામ સૂચવે છે તેથી જેમને અત્યંત ક્રિયારૂચિ પણ તેમજ ક્રિયામાર્ગમાં આદર હોય છે, તેમને જ્ઞાનદશા પણ આકરી (તીક્ષ્ણ) હોવી ઘટે છે વળી ક્રિયારૂચિ શુકલપક્ષી એટલે અલ્પકાળમાં સંસારનો અંત કરી મોક્ષમાં સધાવનાર હોઈ શકે છે અને જેને હજુ ક્રિયારૂચિ પ્રગટીજ નથી તે કૃષ્ણપક્ષી એટલે સંસારચક્રમાં વધારે લાંબો વખત પરિભ્રમણ કરનાર હોઇ શકે છે રહેણી-કરણી વગરની લુખી કહેણી કેવળ ક્લેશરૂપ થાય છે રસોઇનું નામ લેવા માત્રથીજ કંઇ ભૂખ ભાગની નથી, પણ તેનું સેવન-આસ્વાદન કરવાથીજ ભૂખ શમે છે, અને ગતિ-ક્રિયા કરવાથીજ આપણે ધારેલા મુકામે પહોંચી શકીએ છીએ, એમ સમજી સત્ક્રિયામાર્ગમાં અધિક રૂચિ ધારવી યોગ્ય છે

૧૪ શ્રી તપ પદ—જેમ અગ્નિનો અધિક તાપ આપવાથી સોનામાં રહે

લો મેલ બળી જઈ તે શુદ્ધ કાંચન–કુંદન થાય છે, તેમ શાસ્ત્રમાં કહેલા અનેક પ્રકારના બાહ્ય–અભ્યંતર તપનું ક્ષમા સહિત સેવન કરવાથી આત્માના રહેલા ચિકણા–નિકાચીત કર્મ પણ ક્ષય પામી જાય છે અને આત્માનું શુદ્ધ સ્વાભાવિક સ્વરૂપ પ્રગટી નીકળે છે એવો એ તપનો પ્રભાવ જાણી તીર્થંકર ગણધર જેવા તદ્ભવે મોક્ષ જનાર પણ તેનું ભાવથી સેવન કરે છે માટે તે તપ સર્વથા સેવ્ય જ છે

૧૫ શ્રી ગૌતમ પદ—છઠ્ઠ છઠ્ઠ તપે પારણું કરનાર, ચાર જ્ઞાનના ધારક અને અઠ્ઠાવીશ મહાલબ્ધિના ધણી શ્રી ઇંદ્રભૂતિ, શ્રી વીરપ્રભુના મુખ્ય ગણધર હતા તેમનું ગોત્ર 'ગૌતમ' હોવાથી અને મહાલબ્ધિ પાત્ર હોવાથી તેઓ 'ગૌતમ' નામથી વિખ્યાત થયા છે તેમનું પવિત્ર નામ લેતા ચોવીશે પ્રભુના સઘળા ૧૪૫૨ ગણધરોનું સ્મરણ કર્યું જાણવું શ્રી વીરપ્રભુ પ્રત્યેનો તેમનો પ્રેમ અકૃત્રિમ અને અનહદ હતો, તે જાણીને સહુ કોઈ સજ્જનોએ સ્વગુરૂપ્રત્યે તેવોજ અકૃત્રિમ અને અપાર પ્રેમ ધારતા શીખવું જોઇએ પરમ વિનય ઉપર શ્રી ગૌતમસ્વામીનું દૃષ્ટાંત અપાય છે તેથી એ પદ અત્યંત પ્રેમથી આરાધવા યોગ્ય છે વળી તીર્થંકર ગણધર જેવા પરમપુરૂષો રત્નપાત્રતુલ્ય ગણાય છે, સામાન્ય સાધુજનો કાંચન પાત્રતુલ્ય, વિરતિવંત શ્રાવકો રૂપાના પાત્રતુલ્ય, સમકિતવંત શ્રાવકો ત્રાંબાના પાત્રતુલ્ય અને બીજા અવિરતિવંત મિથ્યાત્વીજનો લોઢા અને માટીના પાત્રતુલ્ય કહ્યા છે એ વચન અનુસારે જોતા શ્રી ગૌતમપદ અતિ મહત્વનું જણાય છે

૧૬ શ્રી જિનપદ—ક્રોધાદિક પ્રસિદ્ધ અઢાર દોષોનો ક્ષય કરી નાખવાથી જેમને વીતરાગતા અને સર્વજ્ઞતાદિક આત્માની અનંત ગુણસમૃદ્ધિ પ્રગટ થયેલી છે, તે જિનપદ વિશ્વપ્રકાશક હોવાથી અત્યંત ઉપકારક છે પ્રથમ અરિહંતપદમાં કેવળ તીર્થંકર ભગવાનનોજ સમાવેશ થાય છે, ત્યારે આ પદમાં તો ઉક્ત અરિહંત ભગવાનના ઉપદેશ અનુસારે ઉજ્વળ રત્નત્રયીનું આરાધન કરી જે કોઇ ઘાતિ કર્મનો ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાનાદિક આત્મઋદ્ધિ પ્રગટ કરે છે તે સર્વ કોઇનો સમાવેશ થઇ જાય છે એટલે જેમને જેમને કેવળજ્ઞાનાદિક અનંત આત્મસંપત્તિ પ્રાપ્ત થયેલ છે તે સર્વ કોઇ સર્વજ્ઞને આ પદથી આરાધવામાં આવે છે

૧૭. શ્રી સંયમ પદ—વિષયસુખની આશંસા તજી, ક્રોધાદિક કષાયને જીતી, હિંસાદિક સઘળા આશ્રવદ્વાર છાંડી જે કોઇ આત્માર્થી જનો મન, વચન, કાયાની શુદ્ધિ કરે છે–આત્મનિગ્રહ કરે છે, તે સંયમી જરૂર આત્મકલ્યાણ સાધી શકે છે સર્વસંયમી મુનિજનો છે, ત્યારે દેશસંયમી શ્રાવક હોઇ શકે છે દૃઢ અભ્યાસવડે ભવભીરૂ આત્માર્થી શ્રાવક પણ અનુક્રમે સર્વસંયમી થઇ શકે છે તેનું સમાધિ સુખ અપાર છે માટે સંયમપદનું સેવન–આરાધન શાસ્ત્રનીતિ મુજબ કરવું બહુ જરૂરનું છે

૧૮. શ્રી અભિનવ જ્ઞાન પદ—બુદ્ધિના આઠ ગુણ પામી પોતપોતાની યોગ્યતા પ્રમાણે નવા નવા ધર્મશાસ્ત્ર શ્રુગમ મેળવી વાંચવા, વિચારવા અને તે પ્રમાણે પ્રમાદ રહિત વર્તન કરવા ખપ કરવો, એ આ ઉત્તમ પદ આરાધવાનું અનંતર ફળ સમજવાનું છે બાહ્ય–ખોટો આડંબર તજી સત્ય માર્ગ સમજીને શક્ય ક્રિયામાં પ્રવર્તી સ્વશ્રેય સાધી લેવું એજ જ્ઞાનનું ફળ છે

૧૯ શ્રી શ્રુત પદ—સૂત્ર, આગમ, સિદ્ધાન્ત, ગ્રંથ અને પ્રકરણો તેમ તે ઉપર ભાષ્ય, ચૂર્ણિ નિર્યુક્તિ અને વૃત્તિ (ટીકા–વાર્તિક પ્રમુખ) એ સર્વ આપ્તપુરૂષોએ કરેલા હોવાથી પ્રમાણ છે સૂત્રથી રચના પ્રાય ગણધરો, શ્રુતકેવળી–ચૌદપૂર્વી હોય તે કરે છે, ત્યારે અર્થથી તો તીર્થંકર ભગવાન્ તેનો પ્રકાશ કરે છે સૂત્રનો પરમાર્થ ભાષ્ય, ટીકા પ્રમુખથીજ સમજાય છે, માટે સૂત્રની પેરે તે સર્વ પ્રમાણિક વાક્યો માન્ય કરવા યોગ્ય છે વિનય, બહુમાન, યોગ–ઉપધાન પ્રમુખ ઉચિત આચાર પાળી શ્રુતપદનું આરાધન કરવું બહુ જરૂરનું છે

૨૦ શ્રી તીર્થ પદ—જેથી આ ભવસાગર તરી શકીએ તે તીર્થ જંગમ અને સ્થાવર બે પ્રકારનું છે વર્તમાન કાળે વિચરતા વિહરમાન વીશ તીર્થંકરો, તેમના ગણધરો તથા કેવળી પ્રમુખ સાધુઓની સંપદા તેમજ સામાન્ય રીતે શાસનને શોભાવનાર સહુ કોઇ આત્માર્થી સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ એ જંગમ મહાતીર્થરૂપ છે ત્યારે શ્રી શત્રુંજય, ગિરિનાર, અને સમેતશિખર પ્રમુખ સ્થાવર તીર્થો છે લૌકિક ૬૮ તીર્થો તજી ઉક્ત લોકોત્તર તીર્થની યથાયોગ્ય દ્રવ્યભાવથી આરાધના કરી પૂર્વે પણ અનંત આત્માઓ મુક્તિપદ પામ્યા છે, એમ સમજી પ્રમાદરહિત વિવેકસહિત સહુ ભાઇબહેનોએ તેનો લાભ લઇ સ્વમાનવભવ સફળ કરી લેવો ઉચિત છે ઇતિશિવમ્

ઇતિ શ્રી વીશસ્થાનક સંબંધી આરાધન વિધિ,
અર્થ સહિત પૂજા, ચૈત્યવંદનો, સ્તવનો,
સ્તુતિઓ, સજ્ઝાયો અને આરાધકની
કથાઓ વિગેરે સમાપ્ત.